



ВОЛИНЬ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ЮНИХ НАУКОВЦІВ



ЛУЦЬК-2025

Управління освіти і науки Волинської облдержадміністрації
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Луцький національний технічний університет
Волинська обласна Мала академія наук України

***Збірник тез учасників
обласної учнівської науково-практичної конференції
«Волинь
у дослідженнях юних науковців»***

Луцьк–2025

УДК 94+008] (477.82) (06)
В 67

Волинь у дослідженнях юних науковців: збірник тез наукових проєктів слухачів наукових товариств Волинської обласної МАН. Луцьк: ВОМАН, 2025. 485 с.

У збірнику «Волинь у дослідженнях юних науковців» подано тези наукових проєктів слухачів наукових товариств Волинського відділення Малої академії наук України. Видання вміщує результати теоретичних та практичних розвідок юних науковців про історичну та культурну спадщину, сучасні природничі дослідження та інноваційні вектори розвитку Волинського краю. Авторами опублікованих матеріалів є учні 8-11 класів: слухачі стаціонарних секцій Волинської обласної МАН, члени учнівських наукових товариств територіальних громад Волині.

Рекомендовано до друку методичною радою Волинської обласної Малої академії наук (протокол № 3 від 10 листопада 2025 року).

Відповідальна за випуск: Тетяна Михалюк, директор Волинської обласної Малої академії наук.

Шановні учасники конференції!



Вітаю вас із першими кроками у науці! Цей збірник – результат кропіткої наполегливої роботи юних дослідників, які ставлять актуальні питання, звертаються до міждисциплінарних методів, вивчають минуле, шукають шляхи розв’язання складних проблем сьогодення та цікавляться інноваційними векторами розвитку свого краю.

Зібрані у цьому виданні роботи демонструють зацікавлення широким спектром тем: від збереження історичної пам’яті, дослідження біографії діячів Волині ХХ століття до вивчення етнографічної спадщини, фольклору та пошуку шляхів збереження біорізноманіття й розвитку краю шляхом впровадження інновацій.

Особливої уваги заслуговує історичний блок: тут і політичні, і детальні краєзнавчі студії про освітні, культурні та релігійні осередки краю. Не менш пізнавальними є роботи, присвячені культурній та етнографічній спадщині Волині. Ці розділи – приклад того, як молодь уміє працювати з архівами, усними свідченнями, перетворюючи пам’ять своєї громади на якісне наукове дослідження.

Крім того, збірник містить роботи, присвячені точним, природничим наукам: від аналізу стану водних ресурсів, дослідження кліматичних змін, екологічного моніторингу й біорізноманіття Волині до експериментальних проєктів у галузі хімії, біології, медицини та психології. А теми, присвячені програмним розробкам, моделюванню, кібербезпеці, інженерії вражають інноваційністю, ґрунтовністю та впевнюють у здатності конкурувати на всеукраїнському й міжнародному рівнях.

Важливо й те, що чимало робіт присвячені героям сучасної України – військовим, волонтерам, медичним працівникам. Це свідчить про глибоке усвідомлення молоддю нинішніх викликів і про їхню готовність досліджувати те, що формує нашу державу сьогодні.

Щиро дякуємо кожному учаснику, науковому керівникові, педагогові та родині, які підтримують юні таланти на їхньому шляху. Ваші дослідження – це важливий внесок у розвиток науки, громади та держави.

Віри у власні сили та наукових відкриттів!

*З найкращими побажаннями
Станіслав Довгий, президент
Малої академії наук України*

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ВОЛИНЬ І ВОЛИНЯНИ В ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ

• ІСТОРІЯ ВОЛИНСЬКОГО КРАЮ В ОСОБАХ

Антонюк Артем. ПОЛІТИЧНА БІОГРАФІЯ МАРКА ЛУЦКЕВИЧА У 1919–1920 РОКАХ.....	15
Божидай Максим. ДУШПАСТИРСТВО ОТЦЯ ВАСИЛЯ ВАРВАРІВА В С. ПОВОРСЬК КОВЕЛЬСЬКОГО ПОВІТУ (1925 – 1939).....	17
Ковальчук Дарина. ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І НАУКОВИЙ ВНЕСОК НИКИФОРА ТОМАШУКА У КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ.....	19
Кравчук Тетяна. ПРОФЕСОРКА НІНА ВІРЧЕНКО – БЕРЕГІНЯ ПАМ'ЯТІ МИХАЙЛА КРАВЧУКА.....	21
Кузьма Анна. ЯРОСЛАВ ПЕТРОВИЧ ФЕДОРЧУК – ПОЛІТИК ТА КРАЄЗНАВЕЦЬ.....	24
Лапчук Олександра. АГАТАНГЕЛ КРИМСЬКИЙ — СПІВЗАСНОВНИК І НАТХНЕННИК УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК.....	27
Літовець Софія. БРАТИ ІОАНИКІЙ ТА ІВАН ЛОПУХОВИЧІ – ЗАХИСНИКИ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА НА ВОЛИНІ.....	29
Остапчук Олена. О. АДАМ ГАЛЕСЬК ТА О. КАЗИМИР-БОЛЕСЛАВ ЗАЙОНЦ У РОЗВИТКУ ВІДНОВЛЕНОГО МАНЕВИЦЬКОГО КОСТЕЛУ.....	32
Ключук Вікторія, Садошук Оксана. ЄВГЕН ГАВРИЛЮК ТА ІВАН ОЛЬХОВСЬКИЙ - МАЛОЗНАНІ ВЕЛИКІ ВОЛИНЯНИ.....	34
Приходько Мирослав. ОСОБЛИВОСТІ СЛУЖБИ КАРЛА ГУСТАВА МАННЕРГЕЙМА НА ВОЛИНІ В ЧАСИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	38
Юрчик Марія. ВНЕСОК ГРИГОРІЯ ГУРТОВОГО У ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЮ ІСТОРІЇ ВОЛИНІ.....	41
Дем'янчук Анастасія, Федонюк Дарина. «ШАЦЬКА ЗЕМЛЯ» ЯК ФРАГМЕНТ ІСТОРІЇ РІДНОГО КРАЮ.....	44
Шуляр Анна. ІВАН ВЛАСЮК – ОСТАННІЙ НОСІЙ ЛІРНИЦЬКОЇ ТРАДИЦІЇ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ.....	48
Стригун Іван. ЖИТТЄПИС МИКОЛИ КОЛТОНЮКА-ЯКИМЧУКА – ОДНОГО ІЗ ЗАСНОВНИКІВ УПА НА ВОЛИНІ.....	50
Новицька Злата. «МІЙ ДУХ – МОТОР»: ВАЛЕР'ЯН ПОЛІЩУК – ВОЛИНСЬКИЙ МИТЕЦЬ У ВИРІ «РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ.....	53
Однорал Христина. ДІЯЛЬНІСТЬ НА ВОЛИНІ ДМИТРА КЛЯЧКІВСЬКОГО у 1940-1945 р.р.	57
Дорошук Олеся. ФЕНОМЕНИ ВОЛИНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ТА ІСТОРІЇ.....	59

• ІСТОРІЯ МОЄЇ РОДИНИ В ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ

Абрамова Марія. МІЙ РОДОВІД – ЦЕ КНИГА, ЯКУ МИ ДОПISУЄМО ЩОДНЯ (ВТРАЧЕНІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ РОДУ ЮХИМЧУКІВ).....	62
Власюк Софія. ІСТОРІЯ МОЄЇ РОДИНИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.....	66
Данилюк Вероніка. КОРИННЯ, З ЯКОГО РОСТЕ МАЙБУТНЄ.....	68
Карнак. Анна. ІВАН ГРИГОРОВИЧ ЛЬВОВ – ПЕДАГОГ І ВЕТЕРАН ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	70
Махун Ольга. МІЙ РІД У ВИХОРИ ІСТОРІЇ: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ.....	72
Оніщук Анна. КРИЗЬ ВІКИ Й ЛИХОЛІТТЯ: РОДИНА ОХРИМУКІВ У КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ РАТНІВЩИНИ.....	74
Оніщук Дмитро. СЛІДАМИ ПРЕДКІВ: ІСТОРІЯ МОЄЇ РОДИНИ.....	76
Рижко Уляна. МОЯ РОДИНА – ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ МОГО СЕЛИЩА.....	78
Рудь Дарина. ЛІТОПИС МОЄЇ РОДИНИ.....	81
Цьопух Анна. ІСТОРІЯ МОГО РОДУ – МИНУЛЕ НАШОГО НАРОДУ.....	83
Шмідт Ангеліна. РОДИННІ ІСТОРІЇ АНГЕЛІНИ ШМІДТ.....	87

• ВОЛИНЯНИ – ГЕРОЇ УКРАЇНИ, ВОЇНИ ЗСУ, ВОЛОНТЕРИ, ЗАХИСНИКИ ТА ЗАХИСНИЦІ УКРАЇНИ

Мартинюк Богдан. ГЕРОЙ УКРАЇНИ ЕДУАРД КАМАРДІН.....	91
Ботошан Кароліна. ПАВЛО ЧАЙКА (1988–2024) – ПОВНИЙ КАВАЛЕР ОРДЕНА «ЗА МУЖНІСТЬ»: СТОРІНКИ ЖИТТЄПISУ І ВІЙСЬКОВОЇ БІОГРАФІЇ.....	95
Гапончук Софія. СЛАВНИЙ СИН ВОЛИНИ – КАПІТАН ІВАН ТЕРЕШКО.....	97
Гончаренко Вікторія. «СЕРЦЕ ПАТРІОТА» – ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ, ЩО ЄДНАЄ ЛУЦЬК ЗАДЛЯ ПІДТРИМКИ ФРОНТУ.....	101
Гудкова Софія. АНДРІЙ ВОЛОС – ГЕРОЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	103
Давидюк Олександра. СЕРГІЙ ЦЬОПИЧ – ГЕРОЙ НАШОГО КРАЮ.....	105
Давидюк Христина. ПАМ’ЯТІ ГЕРОЯ АНДРІЯ ГЛЕЗА. ОСТАНІЙ БІЙ «ЯРЛА».....	107
Качула Дарина. ВОЛИНЯНИ - ГЕРОЇ УКРАЇНИ. ВОЇНИ ЗСУ, ЗАХИСНИКИ ТА ЗАХИСНИЦІ.....	110
Кратюк Андрій. ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ ВОЛИНИ.....	112
Невар Анастасія. ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ МИКОЛИ МИКОЛАЙОВИЧА ДАВИДЮКА – ЗАХИСНИКА УКРАЇНИ ІЗ СЕЛА НОВІ ЧЕРВИЩА.....	115
Овсієнко Павло. НЕЗЛАМНИЙ «КРАВА»: ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ, БОЙОВА ЗВИТЯГА ТА ПАМ’ЯТЬ ПРО ГЕРОЯ УКРАЇНИ НАЗАРА КРАВЧУКА (2002-2024).....	117

Федорук Орися. МЕДИК НА ПЕРЕДОВІЙ – КОЛИ СЕРЦЕ СИЛЬНІШЕ ЗА СТРАХ: ІСТОРІЯ ГЕРОЯ УКРАЇНИ ВАЛЕНТИНА КАРПІКА.....	119
Пасічко Ольга. ДЕМОБІЛІЗАЦІЯ ЯК НОВИЙ ФРОНТ: ПОВЕРНЕННЯ ВОЇНІВ ДО МИРНОГО ЖИТТЯ.....	122
Романюк Анна. БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД «ДОБРА СПРАВА»: ПІДТРИМКА, ЄДНІСТЬ І ЛЮДЯНІСТЬ НА ВОЛИНІ.....	124
Смалюк Олександр. ГЕРОЇ НАШОГО СЕЛА: ПОДВИГ ЗАХИСНИКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	126
Троцюк Ангеліна. ОЛЕКСАНДР ФІЛОН (1997–2023) – ЖИТТЄПИС КОМБАТАНТА, ЯКИЙ ПРАГНУВ ЗМІНИТИ КРАЇНУ.....	129
Савчук Ангеліна. ВОЛОДИМИР КОТЮК. ЖИТТЯ, СПОВНЕНЕ ЛЮБОВІ Й МУЖНОСТІ.....	132
Кузьмич Анжеліка. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА НА СТОРІНКАХ МАНЕВИЦЬКОЇ ГАЗЕТИ «НОВА ДОБА».....	134

● **КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛИНІ**

Грек Ангеліна. РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ТА ПЕРСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ РІЧКИ ПРИП'ЯТЬ ЯК ТРАНСПОРТНОГО ШЛЯХУ МІЖ БАЛТИКОЮ ТА ЧОРНИМ МОРЕМ.....	137
Ковалик Іванна. ПАМ'ЯТЬ ПРО ЗАСЛАННЯ: УРОКИ МИНУЛОГО ДЛЯ СУЧАСНОСТІ.....	140
Коснюк Людмила. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МЕДИЧНОГО КАПЕЛАНСТВА НА ВОЛИНІ.....	142
Костюк Сергій. СЕНКЕВИЧІВКА: СЕЛИЩЕ, НАРОДЖЕНЕ ЗАЛІЗНИЦЕЮ.....	145
Мазур Ігор. ТРАГЕДІЯ КРАСНОГО САДУ.....	148
Назарчук Дарина. ЛЮБОМЛЬ КРІЗЬ ВІКИ: НАРИС ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТА ВІД ПЕРШОЇ ЗГАДКИ ДО СУЧАСНОСТІ.....	152
Паламар Софія. З ІСТОРІЇ СІЛ ВЕЛИКИЙ ТА МАЛИЙ ОКОРСЬК, КВАСОВИЦЯ ВОЛОДИМИРСЬКОГО РАЙОНУ.....	155
Потейчук Валерія. ОСВІТНЬО – ВИХОВНА СИСТЕМА ЛУЦЬКОГО БРАТСТВА.....	159
Приходько Анастасія. СТАНОВЛЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У С.ПРИЛІСНЕ НА ВОЛИНІ (КІНЕЦЬ ХІХ- І ПОЛ. ХХ СТ.).....	162
Приходько Христина. ІСТОРИЧНІ РЕТРОСПЕКТИВИ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СЕЛІ РУДКА-ЧЕРВИНСЬКА ВІД 20-30 РОКІВ ХХ СТ. ДО СЬОГОДЕННЯ.....	166
Прокоса Анастасія. ОСВІТА НА ЗАПІЛШЧИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ХХ СТОЛІТТЯ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК.....	169

Прострельчук Валерія. ТРАГЕДІЯ ЄВРЕЇВ ГОЛОБ І МЕЛЬНИЦІ В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ	172
Романік Софія. РОЗВИТОК МЕДИЧНОЇ СПРАВИ В КОЛКІВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ.....	176
Савонік Марія. РОЗВИТОК ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У С. НОВІ ЧЕРВИЩА НА ВОЛИНІ (1920-2025 РР.).....	179
Салівончик Софія. ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ ТА ПОБУТУ ОСТАРБАЙТЕРОК ІЗ СЕЛА ГРИВА КАМІНЬ-КАШИРСЬКОГО РАЙОНУ.....	181
Свистун Олег. СТАНОВЛЕННЯ ТА СТРУКТУРА СІЛЬСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ВОЛИНІ ЧАСІВ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1919–1939 РР.).....	183
Никитюк Вікторія. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНІ).....	186
Абрамчук Тимофій. СТАНОВЛЕННЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ У КОВЕЛІ НА ПОЧАТКУ НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	188
Байбула Орест. ВІДНОВЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЛІЇ ПОВІТОВОЇ «ПРОСВІТИ» В СЕЛІ НЕСВІЧ В 1927 РОЦІ.....	191
Кузьмук Христина. ДРУКАРНІ НА ВОЛИНІ У XVII СТ.....	194
Шаповалова Поліна. ЖИТТЄВІ ШЛЯХИ ОСТАРБАЙТЕРІВ СЕЛА БУЦИНЬ.....	197
Чилій Марія. ВОЛОДИМИР – ПЕРЛИНА ВОЛИНІ З ТИСЯЧОЛІТНЬОЮ ІСТОРІЄЮ.....	199

● ПАМ'ЯТКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ ВОЛИНІ

Ващук Максим. ГОРОДИЩА ВОЛИНІ X-XIII СТ. (НА ПРИКЛАДІ ЛУЦЬКОГО ОКРУГУ).....	202
Гречко Владислав. ЗЕМЛЯНІ ВАЛИ ДАВНЬОГО ВОЛОДИМИРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ОБОРОННОЇ СИСТЕМИ ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА.....	204
Зламанюк Вікторія. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗНАХІДОК З РОЗКОПОК ДАВНЬОРУСЬКОГО УГРОВСЬКА.....	207
Півень Анна. РОЛЬ ТА ВНЕСОК ПАРАФІЇ СВЯТОЇ АННИ МІСТА КОВЕЛЯ У ВІДРОДЖЕННЯ ЇЇ КОСТЕЛУ ТА РОЗБУДОВУ КУЛЬТУРНО-РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ.....	209
Богущ Юлія. ЦЕРКВА СВЯТИХ БЕЗСРІБНИКІВ КОСЬМИ І ДАМІАНА СЕЛА ВИШНІВ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	212
Бутеєць Яна. БУДИНОК ІЗ ХИМЕРАМИ У ЛУЦЬКУ – АРХІТЕКТУРНЕ ДИВО ВОЛИНІ	215
Грисюк Олена. ОЛИЦЬКИЙ ЗАМОК РАДЗИВІЛІВ – АРХІТЕКТУРНА ПАМ'ЯТКА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ.....	218

Демчур Софія. МУЗЕЙ ЛЕСІ УКРАЇНКИ У СЕЛІ КОЛОДЯЖНЕ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ.....	220
Зельга Дарина. ПАМ'ЯТКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ ВОЛИНІ.....	221
Каленик Анна, Погонець Анастасія. ЛУЦЬКИЙ ЗАМОК ТА ЗИМНЕНСЬКИЙ СВЯТОГІРСЬКИЙ СВЯТО-УСПЕНСЬКИЙ МОНАСТИР - ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПЕРЛИНИ ВОЛИНІ.....	224
Карашук Віталіна. МУЗЕЙ ІСТОРІЇ СЕЛА ПРИЛІСНЕ: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ.....	227
Ковальчук Анастасія. ХРАМ, ЩО ПЕРЕЖИВ ЕПОХИ: ІСТОРІЯ ЛУЦЬКОЇ КІРХИ.....	230
Кунчик Оксана. ЛУЦЬКИЙ ЗАМОК – НАШ ОБЕРІГ	232
Кушнір Аліна. КОСТЕЛ СВЯТОЇ АННИ: ІСТОРІЯ ТА АРХІТЕКТУРА.....	234
Максимчук Христина. МАЄТОК КОРВІН-ПІОТРОВСЬКИХ – ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА, СТРАТЕГУВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ.....	235
Смалько Віталіна. БЕРЕСТЕЧКІВСЬКИЙ НАРОДНИЙ ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК.....	238

• ФОЛЬКЛОРНА, ЕТНОГРАФІЧНА, МОВОЗНАВЧА ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА СПАДЩИНА ВОЛИНІ

Бороненко Катерина. ХЛІБ В ОБРЯДІ ПЕРШОГО ЗАСІВАННЯ ПОЛЯ ТА ВИВЕДЕННЯ КОНЯ В ПОЛЕ У КАЛЕНДАРНИЙ ОБРЯДОВОСТІ ВЕСНЯНОГО ЦИКЛУ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	241
Василюк Юлія. НАЗВИ СТРАВ І КУХОННОГО НАЧИННЯ В ЗИМНЕНСЬКО-СЕЛЕЦЬКИХ ГОВІРКАХ.....	243
Гаршаль Василина. ВОЛИНСЬКІ ОБРІЇ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ БУКОВСЬКОГО.....	245
Генсецький Максим. ЕТИМОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТОПОНІМІЇ БЕРЕСТЕЧКІВСЬКОЇ ТА МАР'ЯНІВСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	249
Германюк Софія. ПЕТРО СУХОЦЬКИЙ – ВИДАТНИЙ ОРГАНІСТ, ПЕДАГОГ, ОРГАННИЙ МАЙСТЕР ВОЛИНІ.....	251
Загола Тарас. ОБРЯДИ, МОВУ, ЗВИЧАЇ ТИ БЕРЕЖЕШ, СЕЛО.....	254
Камінська Олександра. КОЛЯДКИ ВОЄННОГО СЬОГОДЕННЯ.....	258
Новікова Ангеліна. МИКОЛА ГОЛОВАНЬ ТА ЙОГО ВНЕСОК У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО МОНУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА.....	261
Павлік Анна. ГРАНІ ПОЕТИЧНОГО СВІТУ ЛЮДМИЛИ ЛЕЖАНСЬКОЇ.....	264
Семенюк Марія. РОДИЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ НА СТАРОВИЖІВЩИНІ.....	267

Степанюк Анастасія. МІКРОТОПОНІМИ ЗИМЛЕНЩИНИ ЯК СПОСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ НАРОДУ	270
Тишук Ірина. ФОЛЬКЛОРНІ МОТИВИ В УКРАЇНСЬКОМУ КІНЕМАТОГРАФІ	272
Токарчук Оксана. «ЧУЖИНА – МАЧУХА, РІДНИЙ КРАЙ – МАТИ»: СПОГАДИ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ	275
Фостик Роман. ДІАЛЕКТИЗМИ ВОЛИНСЬКОГО ГОВОРУ ЯК КОМПОНЕНТ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ СТРАТЕГІЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В. МОРОЗОВА (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДУ СЕРІЇ РОМАНІВ ДЖ. К. РОУЛІНГ «ГАРРІ ПОТТЕР»)	278
Макарчук Марта. РОДИННА СКРИНЯ: ВІД ХАТИ ДО ХРАМУ (ОБРЯД ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ПУЛЬМО)	281
Грисюк Ольга. ОСОБЛИВОСТІ ІКОНОПИСНОЇ МАНЕРИ ПЕТРА ТКАЧА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ ІКОНИ «СОБОР ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ»)	284
Макарук Дарина. ВОЛИНСЬКА ВИШИВКА ТА ОРНАМЕНТ – КРАСА, ЩО ГОВОРИТЬ БЕЗ СЛІВ	286
Оніщук Дмитро. ПАРУБКУВАННЯ І ДІВУВАННЯ ЯК ВІКОВІ РУБЕЖІ ЖИТТЯ (НА МАТЕРІАЛАХ СІЛ ШТУНЬ І ЗАМЛИННЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	288
Рудь Дарина. ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ (НА МАТЕРІАЛАХ СІЛ ВИШНІВСЬКОЇ ТГ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	292
Систалюк Анна. КРИНИЦІ ТА КОЛОДЯЗІ ЯК НЕВІД'ЄМНІ АТРИБУТИ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ СТАРОВИЖІВЩИНИ	294
Тихолаз Віолетта. ЗОБРАЖЕННЯ БОГОРОДИЦІ У ВОЛИНСЬКОМУ ІКОНОПИСІ	297
Матвійчук Анастасія. ОБРЯД ПРОВІДІВ ЮНАКІВ ДО АРМІЇ НА ВОЛИНІ (НА ПРИКЛАДІ СЕЛА КАРАСИН)	299
Раца Надія. ТРАДИЦІЙНІ ДИТЯЧІ ЗАБАВИ СЕЛА ШТУНЬ	301
Ткачук Катерина. ТРАДИЦІЇ ВЕСІЛЛЯ НА ВОЛИНІ: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ	304

РОЗДІЛ І. СУЧАСНІ ПРИРОДНИЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛИНИ

Авдіюк Катерина. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЯКИХ РОДІВ МУШЕЛЬ ВИКОПНИХ МОЛЮСКІВ ВОЛИНСЬКОЇ ВИСОЧИНИ З СУЧАСНИМИ МОЛЮСКАМИ ЧОРНОГО МОРЯ ЯК ПРЕДСТАВНИКІВ ОДНІЄЇ ЕКОСИСТЕМИ	309
Балецька Анна Іванівна. ДОСЛІДЖЕННЯ БІОХІМІЧНИХ ЗМІН У ТІЛІ ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС НОСІННЯ РЮКЗАКА	311
Біднюк Соломія. ТРАНСФОРМАЦІЯ БУРШТИНОВОЇ ГАЛУЗІ НА ВОЛИНІ	314

Вишневська Еліза. ПИЛОК У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНУ	317
Власюк Софія. ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОЇ ТА ХІМІЧНОЇ ЗБРОЇ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН УКРАЇНИ	319
Вовк Антон. ВИКОРИСТАННЯ СУПУТНИКА SENTINEL-2 ДЛЯ ОЦІНКИ ВОДНОСТІ ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	321
Вовк Антон. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ У ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ-ПЛАВЦІВ НА ЕТАПІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ	324
Вовк Антон, Павлюк Маргарита. ПАРАМЕТРИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ПРИШКІЛЬНИХ ТУ ТА РОЗРОБКА «МОБІЛЬНОЇ ЗЕЛЕНОЇ СТІНИ»	327
Горбацевич Вікторія. АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ ТВАРИННОГО БІОРІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ	330
Гринчишин Оксана. ВПЛИВ ТЕМПЕРАТУРИ ПОВІТРЯ ТА КІЛЬКОСТІ ОПАДІВ НА ВОДНИЙ РЕЖИМ РІЧКИ СТИР У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ	332
Журжій Марина. ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ПЕРЕВІРКИ ЯКОСТІ ДОСЛІДЖУВАНОЇ СИРОВИНИ ПЕРЕД РОЗРОБКОЮ ФІТОЗАСОБІВ	335
Іванців Ярослава. ПОРІВНЯННЯ ДИНАМІКИ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН У ЧЕРЕМСЬКОМУ ПРИРОДНОМУ ЗАПОВІДНИКУ ТА ШАЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ	338
Іванців Ярослава, Толстушко Анна. СИСТЕМА «ЗЕЛЕНИХ» ЗУПИНОК З МЕРЧАМИ ГЕРОЇВ «ЛІСОВОЇ ПІСНІ» У ЛУЦЬКУ	341
Каледіна Анастасія. САМШИТ В УМОВАХ ІНВАЗІЇ САМШИТОВОЇ ВОГНІВКИ НА ТЕРИТОРІЇ М. ВОЛОДИМИРА ТА ОКОЛИЦЬ	343
Корецький Броніслав. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВІВ СИЛЬНОГО ВІТРУ В ЗОНІ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ	346
Кошелевич Христина. НАСЛІДКИ ВОЄННИХ ДІЙ РОСІЇ НА БІОРІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ	348
Курдельчук Анастасія. ВИВЧЕННЯ РІДКІСНИХ ТА ЕНДЕМІЧНИХ ВИДІВ СУДИННИХ РОСЛИН НА ТЕРИТОРІЇ ІСТОРИЧНОЇ ВОЛИНИ (На прикладі НПП «Кременецькі гори»)	351
Кухарик Ілля. ЗЕЛЕНА ЕНЕРГЕТИКА – МАЙБУТНЄ МІСТА НОВОВОЛИНСЬКА	353
Кравчук Любомир. ГЕОЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРКУ КУЛЬТУРИ ТА ВІДПОЧИНКУ 900-РІЧЧЯ МІСТА ЛУЦЬКА	355
Кушнерук Анатолій. ЗАЛЕЖНІСТЬ ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ВІД ЕНЕРГЕТИЧНИХ НАПОЇВ	358
Левчук Христина. ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИКО-ХІМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ СЛИНИ В ОСІБ ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ РІЗНОЮ ІНТЕНСИВНІСТЮ КАРІЄСУ	360

Лучик Дарина. ПОРІВНЯЛЬНЕ МОРФО-ЕКОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕРИТРОЦИТІВ РОТАНЯ ГОЛОВЕШКИ, КАРАСЯ СРІБЛЯСТОГО ТА ТОВСТОЛОБИКА БІЛОГО.....	363
Мазурик Софія. АНАЛІЗ ЯКОСТІ ПИТНОЇ ВОДИ СЕЛИЩА СТАРА ВИЖІВКА.....	365
Максимчук Христина. ГІДРОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН СТУДИНСЬКОГО ОЗЕРА.....	367
Маляр Михайло. СТРЕС В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	369
Маляр Михайло. ЗДАЙ ВІДПРАЦЬОВАНУ БАТАРЕЙКУ – ВРЯТУЙ ПРИРОДУ І ЖИТТЯ.....	372
Нерубайло Мар'яна. НАСЛІДКИ ДОБУВАННЯ ТОРФУ У МЕЖАХ СТИР-СТОХІДСЬКОГО МЕЖИРІЧЧЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	374
Никипорук Марта. ГЕОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ТА ГІДРОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ БАСЕЙНУ РІЧКИ ЛУГА.....	377
Остапчук Асинаїза. ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛІСОВИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН ПРИЛІСНЕНСЬКОЇ ГРОМАДИ.....	381
Павлюк Маргарита. ОЦІНКА ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ КОМФОРТНОСТІ КЛІМАТУ УКРАЇНИ.....	383
Попік Валерія. ЖИТТЄВИЙ СТАН ТА ДЕКОРАТИВНІСТЬ ДЕРЕВНИХ НАСАДЖЕНЬ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ М. ВОЛОДИМИРА.....	386
Санелюк Аліна. ГЕОПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ ЗАБРУДНЕННЯ ҐРУНТІВ У РАЙОНІ ВОЛОДИМИРСЬКОГО СМІТТЄЗВАЛИЩА.....	389
Толстушко Анна. ДИНАМІКА МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ ЯВИЩ В ЛУЦЬКУ У 2014 – 2023 РР. В КОНТЕКСТІ ЗМІН КЛІМАТУ.....	393
Троцька Олександра. ГІДРОЛОГІЧНА ПАМ'ЯТКА ПРИРОДИ «ОЗЕРЦЕ»: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ.....	396
Троцюк Ангеліна. КОНФЛІКТИ В РАНЬОМУ ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	399
Хлопецька Дарія. ХІМІЧНІ АСПЕКТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ВОЛИНІ.....	402
Шолкомуд Вікторія. ХІМІЧНИЙ СКЛАД ПРИРОДНИХ БАРВНИКІВ, ЩО ВИКОРИСТОВУВАЛИСЯ У ТРАДИЦІЙНОМУ ВОЛИНСЬКОМУ ТКАЦТВІ.....	404
Радобенко Дарина. ВПЛИВ РІЗНИХ СУБСТРАТІВ НА ПОКАЗНИКИ РОСТУ ТА РОЗВИТКУ КРЕС-САЛАТУ (<i>LEPIDIUM SATIVUM L.</i>).....	407
Рибальченко Софія. АНАЛІЗ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ПІДЛІТКІВ З ПРОБЛЕМНОЮ ШКІРОЮ.....	411
Синюк Богдана. БІОЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЕВНИХ РОСЛИН ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ М. ГОРОХІВ.....	413
Чабан Ангеліна. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПІДЛІТКІВ З РІЗНИМ ХРОНОТИПОМ	416

Філюк Анастасія. АДВЕТИЗАЦІЯ ФЛОРИ АНТРОПОГЕННО ТРАНСФОРМОВАНОГО ТОРФОВИЩА НА ТЕРИТОРІЇ ГОРОХІВСЬКОЇ ТГ.....	418
Хомук Микола. ВПЛИВ ПОЛОЖЕННЯ ТІЛА ПІД ЧАС СНУ НА САМОПОЧУТТЯ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	421
Приходько Катерина. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОРГАНОЛЕПТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПИТНОЇ ВОДИ У М. ЛУЦЬКУ ТА ПРИЛЕГЛИХ ГРОМАДАХ.....	424
Черняховська Світлана. ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛІСІВ ВОЛИНІ.....	426
Цюпка Дарія. ХРОНІЧНА ВТОМА УКРАЇНЦІВ ЯК НАСЛІДОК НАПРУГИ ЧЕРЕЗ ВІЙНУ.....	429
Штунда Харитина. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОНІТОРИНГІВ ЯКОСТІ ПОВІТРЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ІНШИМИ ОБЛАСТЯМИ УКРАЇНИ.....	431
Чижевський Тарас. СУЧАСНИЙ СТАН, НАПРЯМКИ ОХОРОНИ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ РІЧКИ САПАЛАЇВКИ.....	433
Мороз Анастасія. ДОСЛІДЖЕННЯ PLA-ПЛАСТИКУ ДЛЯ СТВОРЕННЯ КОНСТРУКЦІЙНИХ ДЕТАЛЕЙ, ОТРИМАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ 3D-ДРУКУ.....	436
Балакін Роман. ВИРОЩУВАННЯ КРИСТАЛІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК.....	438
Люклянчук Катерина. ПРОЯВИ ГЛОБАЛЬНИХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН НА ТЕРИТОРІЇ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ.....	440
Хомик Діана. ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ ГОРОХІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	442

РОЗДІЛ III. ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ВОЛИНСЬКОГО КРАЮ

Стригун Іван. ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ПРАЦІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	448
Дудко Ольга. РОЗРОБКА ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ АНАЛІЗУ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ГЕТЕРОГЕННОСТІ МІКРООТОЧЕННЯ ПУХЛИНИ.....	451
Макарчук Максим. СТЕГАНОГРАФІЧНИЙ МЕТОД ЗАХИСТУ ДАНИХ У 3D-МОДЕЛЯХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ.....	453
Становський Гліб. РОЗРОБКА ПРИСТРОЮ БЛОКУВАННЯ З ДВОФАКТОРНОЮ АУТЕНТИФІКАЦІЄЮ НА БАЗІ МІКРОКОНТРОЛЕРА ARDUINO.....	455
Хомич Арсен. ІНТЕРАКТИВНА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ АЛГОРИТМУ RSA ШИФРУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ КРИПТОГРАФІЇ.....	456

Шиприкевич Дарія. РОЗРОБКА ВЕБ-ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ «ENGLIFY».....	458
Комар Богдан. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДЛЯ СИМУЛЯЦІЇ КОМП'ЮТЕРНИХ АЛГОРИТМІВ.....	459
Заблоцький Арсен. РОЗРОБКА АГЕНТО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ ТА СИМУЛЯЦІЇ КІБЕРАТАК.....	461
Войтович Мирослава. ІННОВАЦІЙНІ ГОРИЗОНТИ В ОСВІТІ ВОЛИНІ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ООП	463
Шемет Максим. ОДНОРАЗОВИЙ БІОДЕГРАДАБЕЛЬНИЙ ПОСУД	466
Бугера Софія. РЕЦИКЛІНГ ТКАНИН: ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ.....	470
Гречко Владислав. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕНЕРГЕТИКИ ВОЛИНСЬКОГО КРАЮ У СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ.....	474
Климович Ольга. МОНЕТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ.....	478
Аршулік Соломія. КАРТОПЛЯРСТВО – « ДРУГИЙ ХЛІБ» ВОЛИНІ.....	480

ВОЛИНЬ І ВОЛИНЯНИ В ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ

Історія Волинського краю в особах

Антонюк Артем, учень 11 класу ліцею імені Олени Пчілки міста Ковеля Волинської області

Науковий керівник: Гладишук Сергій Олександрович, кандидат історичних наук, учитель історії ліцею імені Олени Пчілки міста Ковеля Волинської області

ПОЛІТИЧНА БІОГРАФІЯ МАРКА ЛУЦКЕВИЧА У 1919–1920 РОКАХ

Складна суспільно-політична ситуація в якій перебуває Україна сьогодні актуалізує дослідження політичних біографій тих постатей, які в минулому доклали значних зусиль для формування української національної свідомості. В цьому контексті важливим є Марко Луцкевич, який в 1919–1920 рр. був чи не найактивнішим громадським діячем не лише Ковельщини, а й Волині загалом.

Новизна наукової роботи полягає у тому, що матеріал, обраний для дослідження, в такому аспекті ще не був предметом окремих наукових розвідок.

Львівський дослідник Олександр Зайцев відзначає, що на Волині український рух до 1922 р. був менш активним ніж на Холмщині, а також констатує що найпомітнішою політичною постаттю тут був Марко Луцкевич, український есер і колишній ковельський староста часів Української Народної Республіки [2, с. 62]. Варто відзначити, що Марко Луцкевич у 1919–1920 рр. шукав порозуміння із польськими політичними силами.

Польська громадська організація «Кресова сторожа» фіксувала наступну активність Марка Луцкевича у досліджуваний період: «Другий осередок становили активні діячі інтелігенції Ковельського повіту на чолі з уже згадуваними М. Луцкевичем, М. Косачем, М. Кухаренком та П. Балицьким. Вони проводили переважно економічну та культурно-освітню діяльність, спрямовану на утвердження національної свідомості серед широких верств населення регіону. Осередком їхньої діяльності були повітові «Просвіти» [1, с. 138]. Вони прагнули налагодити контакти з управлінським апаратом Другої Речі Посполитої: «Це є щирі українські незалежники, котрі розуміють реальний стан справ, за якого на швидку появу незалежної України сподіватися не доводиться. Будучи особами компетентними і свідомими, ковельські діячі намагаються порозумітися з поляками та організувати належні умови для спокійної праці в освітній, господарській та адміністративній сфері» [1, с. 139].

Представників «ковельського» осередку можна віднести до полонофільської течії українського руху, яка домагалася культурно-освітньої автономії для українського населення Волині, погоджуючись із включенням регіону до складу Польської держави.

За посередництва «ковельської групи» 12–13 грудня 1920 р. в Луцьку було

організовано з'їзд громадських діячів усіх національностей Волині. Метою зустрічі була спроба започаткувати співпрацю між населенням і польською адміністрацією. У з'їзді взяли участь представники української інтелігенції, котрі висловилися за польсько-українське порозуміння. Після спільної дискусії були ухвалені політичні, економічні та освітні програми, що їх виголосили В. Хоїнський, М. Косач та М. Луцкевич із Ковельського повіту, С. Капусцінський та А. Залевський із Луцького [1, с. 141].

Марко Луцкевич – один з активних учасників «грудневого з'їзду» від Ковельського повіту позитивно оцінював його ухвали: «Із впевненістю можна сказати, що на Волині дійшло до згоди. Можливо, польсько-українське порозуміння на Волині буде містком, тією першою кладкою для згоди двох братніх народів та до більшого ще скріплення добросусідських взаємовідносин самостійних держав Польщі та України, котра врешті-решт, визволившись од “більшевицького раю”, в приязні та згоді зі своєю сусідкою знов таки заживе самостійним життям».

Представники національного руху Волині не забували про становище українського населення тих теренів, що були під контролем більшовиків: «Нехай тут, по правому березі Буга, користатимемо з самих найширших свобод та вольностей, а коли ми чутиremo, що там, за Бугом, наш брат-українець не має навіть рідної школи, то нам волинякам тутечка буде нелегко на серцю» [3, с.7].

Загалом польські громадські діячі підтвердили право українського населення домагатися вільного національного й культурного розвитку в Другій Речі Посполитій. Натомість українці підтвердили свою лояльність до Польської держави, визнали себе за її громадян і зобов'язалися співпрацювати з польським населенням.

Слід зазначити, що цей з'їзд міг стати вагомим кроком у справі налагодження мирного діалогу між українським та польським населенням на теренах Волині. Українці сподівалися на зміну політики адміністративного апарату стосовно українського руху, національного шкільництва, української інтелігенції й місцевого самоврядування. Проте ситуація в польсько-українських стосунках унаслідок різних обставин докорінним чином не змінилася, хоча можливості для цього були досить сприятливі.

Варто відзначити, що невиконання польською владою своїх обіцянок озвучених на «грудневому з'їзді» 1920 р. призвело до того, що Марко Луцкевич розчарувався ігноруванням українських вимог і став запеклим ворогом польської влади. Польська громадська організація «Кресова сторожа» навіть повідомляла про створення нелегального Національного комітету Волині, який очолював Марко Луцкевич.

Таким чином, у 1919–1920 рр. Марко Луцкевич пройшов шлях від умовного полонофіла, який намагався налагодити відносини із польською владою до критика Польської держави, що розпочала ігнорувати національно-культурні інтереси українців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гладишук Сергій. *Становлення польської адміністрації в Західній Волині у 1919–1921 рр: державно-правові та суспільно-політичні аспекти*. Дисертація кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02. Львівський національний університет імені Іван Франка 2018. 250 с.
2. Зайцев Олександр. *Українці в Сеймі та Сенаті Польщі (1922–1939)*. Львів: Видавництво Українського католицького університету 2022. 326 с.
3. *Наш голос*. 1920 р. Ч. 12. 19 груд.

Божидай Максим, учень 11 класу опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

Науковий керівник: Титаренко Наталія Олександрівна, учитель історії опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

ДУШПАСТИРСТВО ОТЦЯ ВАСИЛЯ ВАРВАРІВА В С. ПОВОРСЬК КОВЕЛЬСЬКОГО ПОВІТУ (1925 – 1939)

Актуальність проєкту. Нині, коли наша держава відчуває потребу в культурній та духовній єдності, спостерігається підйом національної самосвідомості, а українці все частіше звертаються до досвіду діяльності релігійних отців в українському церковному русі. Суспільна та політична важливість цієї теми зумовлена також зростанням впливу священнослужителів ПЦ, необхідністю вивчення історії формування Української Церкви через призму напрямів душпастирства її духовних наставників. Серед них значне місце посідає протоієрей Василь Варварів (1886 – 1960 рр.), уродженець м. Житомира, священник, що зробив значний внесок у розвиток церковно-релігійного життя на Волині.

Мета дослідження полягає у тому, щоб охарактеризувати душпастирство отця Василя Варваріва в селі Поворськ на Волині у 1925 – 1939 рр. та показати його роль в українізаційному процесі.

У результаті дослідження, з'ясовано, що священник Василь Варварів із 1922 р. розпочав свою церковно-релігійну службу на Волині, яка тоді входила до Другої Речі Посполитої. У село Поворськ Ковельського повіту був направлений 10 вересня 1925 р.[1, арк. 4]. Зазначимо, що у цей період Православна церква в Польщі розгорнула потужний рух на її українізацію. А після Волинського єпархіального з'їзду духовенства і мирян (жовтень 1921 р.) Синод ПЦ Польщі дозволив православним віруючим проводити служби рідною мовою. Оскільки

через вимогу церковного співу українською мовою постало питання забезпечення парафій отцями, які вміють це робити, то в Покровську церкву в с. Поворськ був призначений Василь Варварів, який не одноразово звертався до Української парламентарної репрезентації в Луцьку з проханням впровадження української мови в богослужіннях [2, арк. 8]. Саме тут склалися дружні відносини з парафіянами і повністю розкрився душпастирський талант отця, організаторські здібності. Національно-патріотичні переконання священника та віра в українську церкву зумовила ряд заходів:

- разом з парафіянами завершив облаштування храму, який під час війни зазнав руйнувань;
- організував бібліотеку та поширював тижневик «Українська нива»;
- створив два хори – церковний і світський, перший отримав звання вірцевого;
- ініціював проведення культурно-освітніх заходів: академії вшанування пам'яті Т. Шевченка, Лесі Українки, Героїв Крут; конкурси на декламування віршів з «Кобзаря», які сам знав напам'ять. «Творив багато цікавих справ. І все це під знаком високої поваги і любові до рідного, українського. Усе це – в ім'я майбутнього рідного краю» [4].
- заснував театральний гурток ставили українською мовою «Наталку Полтавку», «Зимовий вечір», «Сватання на Гончарівці» тощо.

Старожили згадують, що у місцевій церкві іноді можна було почути виконання молитви «Боже Великий, єдиний» [3]. Звернемо увагу, що отець Василь входив до теологічної секції Товариства прихильників православної освіти та охорони традицій православної віри імені Петра Могили, де активно доєднався до процесу українізації православ'я. Окрім церковно-релігійної діяльності долучився й до соціальної роботи в селі. Парафіяни довірили своєму священнику керівництво товариством споживачів «Господар» та сільськогосподарським кооперативом «Спілка машинова». «Отець Василь уже 14 років є добрим членом громадської ради, членом добровільної пожежної команди гміни та її радником» [1, арк.12]. У другій 1930-х рр. (після смерті маршала Ю Пілсудського) ситуація була складною для українського населення Волині, оскільки польська влада посилювала тиск і на православну віру: впроваджувалися заходи з полонізації, зокрема змінювалася мова богослужінь, закривалися церкви, здійснювалося переведення духовенства в інші єпархії, відбувалися утиски віруючих. Це було частиною політики ревіндикації, яку проводила Друга Річ Посполита. У цей час отця Василя «перекидали з однієї парафії на іншу» [4]. Згодом польська поліція в одному із звітів писала, що отець є «крайнім націоналістом» і проводить відповідну роботу серед молоді [1, арк. 9]. Влада вимагала від волинського правлячого архієрея усунути священника не тільки з парафії, а й вислати за межі повіту.

Оскільки духовний отець користувався авторитетом у жителів села

Поворська, то вони написали подання до Варшавської митрополії про бажання залишити його настоятелем парафії, зазначивши, що «отець серцем молиться за нас...» [1,арк.14] Священнослужитель Василь Варварів після окупації Західної Волині радянськими військами переїжджає на Холмщину, де тісно співпрацює з архієпископом Іларіоном (Огієнком) [5].

Отже, зібрані та вивчені матеріали, що стосуються діяльності священника Василя в селі Поворськ Ковельського повіту, показують, що він був ініціатором впровадження української мови та культури в релігійну сферу регіону та сприяв вихованню нового покоління захисників прав православних українців у Польщі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДАВО. Фонд 46. Опис 9. Справа 3720. Службова справа священника Варварова Базиля. 16 арк.
2. ДАВО. Фонд 46. Опис 9. Списки священників та церковів по повітам Волинського воєводства, травень-червень 1938 р. 18 арк.
3. Опитано Ковальчук Віру Дмитрівну, 1944 р.н., с. Поворськ, Камінь-Каширського району Волинської області, 10.09.2025 р.
4. Опитано Самчук Любов Володимирівну, 1978 р.н., с. Поворськ, Камінь-Каширського району Волинської області, 10.09.2025 р.
5. Отець протопресвітер Василь Варварів (в двадцятиріччя смерті). *Українське православне слово*. 1980. №10. С.9-10.

Ковальчук Дарина, учениця 10 класу Жиричівського ліцею Ратнівської селищної ради

Науковий керівник: Ковальчук Наталія Сергіївна, вчитель історії Жиричівського ліцею Ратнівської селищної ради, керівник секції історії України комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І НАУКОВИЙ ВНЕСОК НИКИФОРА ТОМАШУКА У КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ

Українське літературознавство ХХ століття формувалося в умовах постійного ідеологічного тиску радянської влади. Попри це, українські науковці зуміли зберегти національну спадщину та передати її наступним поколінням. Однією з ключових постатей цього процесу став Никифор Олександрович Томашук (1926–1975) – літературознавець, педагог та культурний діяч, чие життя й діяльність віддзеркалюють боротьбу української інтелігенції за збереження ідентичності [3, с. 12].

Постать Никифора Томашука дозволяє краще зрозуміти, як інтелігенція

протистояла асиміляції та водночас творила нові підходи до вивчення національної культури [5, с. 25]. Його діяльність актуальна й нині, коли питання збереження національної ідентичності та пам'яті знову постають у центрі суспільних дискусій. Наукова новизна проєкту полягає в комплексному висвітленні життя та діяльності Никифора Томашука: поєднано біографічні факти, наукові здобутки та особисті свідчення сучасників [6, с. 142]. Уперше у такій формі поєднується аналіз його педагогічної спадщини та внеску у вивчення українського модернізму з використанням спогадів рідних і колег [4; 7, с. 8].

Никифор Олександрович Томашук народився 22 лютого 1926 року на хуторі Нивища, що належав до села Видраниця на Ратнівщині [1, с. 3]. Дитинство минуло в умовах польської окупації, коли українська освіта була обмежена. Родина була бідною, але батьки підтримували його прагнення до знань. Ще з дитинства він виявляв надзвичайну любов до книжки: навіть у полі чи на випасі худоби завжди носив із собою літературу. Освіта була для нього справжнім покликанням. Після 1939 року, коли Волинь увійшла до складу СРСР, він отримав можливість навчатися українською мовою. Однак війна перервала цей процес, і лише у 1945 році він продовжив навчання, вступивши до Камінь-Каширського педагогічного училища [3, с. 27]. У студентські роки Никифор Томашук проявив стійкість у політичних випробуваннях — був свідком судової справи проти однопартійців, яких звинувачували в «націоналістичній діяльності».

У 1947 році він став студентом Львівського університету імені Івана Франка [8, с. 12]. Саме тоді остаточно сформувався його світогляд — любов до рідної мови та літератури поєднувалася з бажанням зробити внесок у розвиток української науки. Викладацька діяльність Н. Томашука розпочалася у Львівському університеті. У 1952 році він перейшов до Чернівецького університету, де пропрацював понад десятиліття [2, с. 130]. Його лекції були глибокими й емоційними, він уміло поєднував академічний аналіз із патріотичним тлумаченням текстів. Студенти згадують, що він часто цитував Лесю Українку, Івана Франка, Ольгу Кобилянську, наводив приклади з історії та культури [6, с. 144]. У 1966 році Никифор Олександрович почав працювати у Дніпропетровському університеті, де приділяв особливу увагу підготовці студентських наукових робіт [3, с. 67]. Його вихованці – відомі літературознавці, викладачі, науковці.

Науковий доробок Никифора Томашука є значним. Центральне місце посідають дослідження творчості Ольги Кобилянської. Кульмінацією стала монографія *«Ольга Кобилянська. Життя і творчість»* (1969), у якій автор наголошував, що Кобилянська була не лише письменницею, а й мислителькою, яка розширила горизонти української літератури. Крім того, Никифор Олександрович активно займався дослідженням творчості репресованих авторів. Спільно із Леонідом Чернецем видав збірку творів *«Вибране» Дмитра Загула* (1961), повернувши його ім'я до українського літературного процесу. Це був важливий крок у справі відновлення історичної справедливості. Колеги й сучасники відзначали його енциклопедичні знання та принциповість [7, с. 9].

Професор Богдан Мельничук згадував, що Никифор Томашук завжди демонстрував патріотичні погляди, інколи навіть категоричні, але саме це робило його справжнім українським інтелігентом [6, с. 145]. Донька, Лариса Томашук підкреслювала його любов до літератури та освіти [4], а племінниця Марія Шульгіна — відданість родині та рідній землі.

Отже, Никифор Томашук був не лише науковцем, а й борцем за українську культуру. Його життя є прикладом того, як навіть у складних історичних обставинах можна зберігати вірність національним ідеалам. Він залишив багату наукову спадщину, що допомагає сучасним дослідникам осмислювати українську літературу у світовому контексті [3, с. 92].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Газета «Ратнівщина». Спогади про дитинство Н. Томашука. №14. 1976. С. 3–4.
2. Дмитрук М. В. Томашук як педагог: спогади студентів Чернівецького університету. Науковий збірник Чернівецького університету. Чернівці, 2005. Вип. 9. 130 с.
3. Іваненко О. Культурна місія Никифора Томашука в умовах радянського ідеологічного тиску. Вісник Чернівецького університету. Ч., 2010. Вип. 14. 94 с.
4. Томашук Л. Спогади про батька. Матеріали архіву родини Томашук.
5. Левченко І. Внесок Никифора Томашука у дослідження українського модернізму. Літературознавчі студії. К.: В-во Академії наук України, 1982. 52 с.
6. Мельничук Б. Вклад Никифора Томашука у розвиток українського літературознавства. Чернівецький вісник. 2000. 231 с.
7. Мельничук Б. Спогади про Ни. Томашука. Університетський вісник. 2001. 14 с.

Кравчук Тетяна, учениця 11 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №22 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Герус Олена Адамівна, вчитель математики комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №22 Луцької міської ради»

ПРОФЕСОРКА НІНА ВІРЧЕНКО – БЕРЕГІНЯ ПАМ'ЯТІ МИХАЙЛА КРАВЧУКА

Академіка Михайла Пилиповича Кравчука (1898–1942), який народився в с. Човниця Волинської області, вважають найвизначнішим українським математиком ХХ століття. Він був ув'язнений радянською владою і загинув у виправних таборах Колими. Протягом тривалого періоду ім'я вченого замовчувалося. Офіційне визнання наукових заслуг відбулося у 1992 році, коли

світова спільнота відзначала 100-річчя від дня його народження: ЮНЕСКО визнала Михайла Кравчука видатним науковим діячем і внесла його ім'я до переліку найвидатніших осіб світової науки. У незалежній Україні вперше на державному рівні ювілей Кравчука відзначався у 2012 році. І значних зусиль до повернення імені вченого із забуття доклала Ніна Опанасівна Вірченко, доктор фізико-математичних наук, професор Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Актуальність дослідження зумовлена тим, що ідеї Михайла Кравчука продовжують жити і знаходять дедалі більше послідовників, а Ніну Вірченко вважають «духовною дочкою» особистості, чиє життя і наукова діяльність були подвигом в ім'я науки та України.

Гасло «Україна понад усе!» – життєве кредо Ніни Опанасівни. Народилася вона 5 травня 1930 року на Черкащині. Її батько був старшиною армії УНР, через що змушений був часто змінювати місце проживання, щоб уникнути репресій з боку влади. Змалку зацікавилася математикою, у шкільні роки склала своє псевдо УЖМА: Українка – Жінка – Математик – Астроном. Навчалася на механічно-математичному факультеті Київського університету. Під час навчання щиро розповідала друзям все, що знала про історію України, про боротьбу УНР та УПА за незалежність. Писала і розповсюджувала рукописні листівки. У червні 1948 року її разом з іншими студентами й викладачами звинувачують у «політичній змові, заколоті, який таємно готувався» [4]. На допитах трималася гідно, нікого з друзів не обмовила, за що отримала 10 років «за участь в українсько-націоналістичній банді».

Шість страшних років юна дівчина провела в тайшетських таборах. Але вона не зламалась. По шістьох роках неволі Ніну Вірченко звільнили за амністією як неповнолітню засуджену. Вона поклялася, що повернеться до рідних університетських стін, ніколи не залишить математики і України.

Викладачі помітили в студентці талант науковця, їй вдалося вступити в аспірантуру, захистити кандидатську дисертацію, стати доцентом кафедри математичної фізики КДУ. Під час чергової хвилі арештів української інтелігенції під тиском адміністрації змушена була звільнитися з університету і рік бути без улюбленої роботи. Лише в 1974 році її взяли доцентом до Київського політехнічного інституту. Докторську дисертацію захистила уже в часи перебудови. У 1991 році була реабілітована.

Сьогодні Ніна Вірченко – доктор фізико-математичних наук, академік, членкиня Австралійського, Американського, Бельгійського, Едінбурзького, Лондонського математичних товариств, авторка понад 350 наукових і науково-методичних праць. Справою її життя стало повернення в науковий світ імені видатного математика Михайла Кравчука, який був безпідставно репресований. Уже понад сорок років Ніна Опанасівна розшукує, вивчає і популяризує його праці. Вона упорядкувала та видала три його книги, домоглася, щоб у Києві відкрився пам'ятник М. Кравчуку (Музейна площа, 2003 рік) та з'явилася вулиця, названа на честь всесвітньо відомого математика. «Мій громадський та науковий обов'язок – досліджувати, вивчати, пропагувати наукові ідеї вченого,

продовжувати та розвивати всі напрямки його наукової, громадської діяльності, скрізь і завжди бути гідною його імені!» – заявляла вона.

У 2008 році в київському видавництві «Задруга» побачила світ книга Н. Вірченко «Велет української математики», у якій подано основні етапи життя, наукової, педагогічної та громадської діяльності українського науковця із світовим ім'ям. Разом з режисером Олександром Рябокрисом Ніна Вірченко у 2004 році створила документальний фільм «Голгофа академіка Кравчука» (про неї ж саму Рябокрис у 2006 році зняв фільм «УЖМА»).

Від 1992 року в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» (НТУУ «КПІ») відбуваються Міжнародні наукові конференції імені академіка М. Кравчука. Основна мета цих конференцій – узагальнити, стимулювати наукові пошуки математиків, віддаючи належну шану великому математикові й патріоту України, який стільки зробив для розбудови математичної науки у своїй Батьківщині. Серед організаторів і Ніна Вірченко, вона вела пленарне засідання XIV конференції 19-21 квітня 2012 р., присвяченої 120-річчю від дня народження видатного вченого, а також 70-річчю від дня його трагічної загибелі в концтаборі на Колимі.

XVIII Міжнародна конференція ім. М. Кравчука, присвячена 125-річчю від дня народження видатного українського вченого, проходила 7–10 жовтня 2017 року. Урочисте відкриття і пленарне засідання відбулося в Луцьку, у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки. Головував на засіданні доцент кафедри математичного аналізу та теорії ймовірностей КПІ імені Ігоря Сікорського Віктор Гайдей, учень професорки, який був одним з організаторів останніх конференцій імені М. Кравчука, продовжуючи справу Ніни Опанасівни.

Учасницею XII конференції (2008 рік) була вчителька математики нашої школи Надія Миколаївна Гулага, яка отримала запрошення від Ніни Вірченко за значну пошукову роботу про життя і діяльність видатного земляка, популяризацію його постаті серед учнівства.

Можемо сказати, що завдяки подвижницькій праці Ніни Вірченко та її послідовників ім'я М.П. Кравчука повернулось в український науковий пантеон і є зразком для наслідування та продовження його досліджень у працях сучасних і прийдешніх науковців в Україні й далеко поза Україною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вірченко Н.О. Велет української математики. К.: Задруга, 2008. 80 с. 12 іл.
2. Кредо її життя – «Україна. Жінка. Математика». URL: <https://history.rayon.in.ua/topics/806301-kredo-ii-zhittya-ukraina-zhinka-matematika>.
3. Михайло Кравчук – Гомер математики». URL: <https://cnu.edu.ua//depart/BioorganicChemistry/resource/file/M-01-1.pdf>
4. Хто така Вірченко Ніна Опанасівна? І чому ми повинні про неї знати? URL: <https://september.ua/ukraine/hto-taka-virchenko-nina-opanasivna-i-chomu-mi-povinni-pro-neji-znati>.

Кузьма Анна, учениця 9 класу
Несвічівської гімназії Городищенської
сільської ради Луцького району
Волинської області

Науковий керівник: Байбула Юрій
Володимирович, вчитель історії та
правознавства Несвічівської гімназії
Городищенської сільської ради
Луцького району Волинської області

ЯРОСЛАВ ПЕТРОВИЧ ФЕДОРЧУК – ПОЛІТИК ТА КРАЄЗНАВЕЦЬ

22 жовтня 1936 року в селі Несвіч Луцького повіту Волинського воєводства народився майбутній політик, депутат Верховної Ради України IV-VII скликань Ярослав Петрович Федорчук. Перший секретар Долинського райкому, Івано-Франківського міському КПУ, завідувач відділу з питань кооперації Кабінету Міністрів України, один із співзасновників Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина», керівник фракції БЮТ – ось далеко неповний перелік посад, на яких перебував наш земляк [1].

Актуальність проєкту зумовлена тим, що краєзнавчі дослідження життєпису Ярослава Петровича містять багато унікального матеріалу, який не завжди використовують науковці в своїх працях. Тому наша мета – узагальнити напрацювання, зібрані відомим політиком.

Новизна наукового проєкту полягає в тому, що краєзнавчі знахідки Ярослава Федорчука мало вивчені, і ми в своєму проєкті хочемо презентувати їх та ввести в науковий обіг.

За роки своєї політичної кар'єри Ярослав Петрович пройшов непростий шлях від комсомольського та партійного функціонера до будівника сучасної української держави. Будучи завжди принциповим та правдорубом, постійно намагався відстоювати інтереси своїх земляків, захистити їх від сваволі комуністичного режиму. В роки незалежності багато уваги приділяв дослідженню історії рідного краю, особливо маловивченим сторінкам. Таким як історія УПА, українсько-польські стосунки в роки Другої світової війни.

Свої перші спогади записав в автобіографічній книзі «Волинянин». Незважаючи на художній стиль, повість містить багато важливого краєзнавчого матеріалу та фактажу. Так, в першій частині ми дізнаємося, як несвічани зустріли початок війни, їхні враження від спілкування з німецькими вояками, перші розстріли військовополонених в нашому селі. Особливу цінність містить розповідь Гаврила Забіяки - очевидця страти енкаведистами в'язнів луцької тюрми: « все подвір'я було покрите тілами в'язнів. Ні, не тілами, а їх частинами. Вся та стіна, де ви проходили, була знизу до верху забризкана кров'ю, обліплена шматочками тіл і одежі. Там, під стіною, щоб легше було вбивати, енкаведисти щільно один до одного вишикували в кілька рядів в'язнів. Гранати рвали тіла, перетворивши все подвір'я і стіну в криваве місиво» [2].

З книги ми також дізнаємося, що після пережитого Гаврило Забіяка вбив свого сусіда - поляка Цетрицького, за доносом якого потрапив в Луцьку тюрму та згодом пішов в загін Бульби Боровця.

Важливою є інформація про діяльність німецької адміністрації в Несвічах: « у фільварку вони створили свою комендатуру на чолі з офіцером-інвалідом (Паулем Кохом) та його помічниками. Пізніше у фільварку було розміщено озброєний підрозділ, що складався з полонених червоноармійців, здебільшого узбеків. Пізніше, в липні 1943 року воїни УПА візьмуть штурмом і спалять до тла всі будинки і приміщення фільварку. Загинуть не лише німці та узбеки, а й кілька десятків поляків, що прийшли їм на допомогу. Повстанці штурмуватимуть і добре укріплений костюл та захопити його не зможуть» [3].

Болючими для багатьох несвічан є спогади про трагедію Красного Саду – села, сусіднього з їхнім. Багато хто мав там родичів. Ось як це описує Ярослав Федорчук: «Батько вийшов йому назустріч. Це був сусід Янек. Сусід повідомив, що позавчора німецький загін разом з поляками повбивали жителів села Красний Сад, позабирали їхнє майно, худобу, а сьогодні підпалили будівлі.

19 квітня 1943 року, десь близько десятої години ранку в село Красний Сад із боку села Михлин прибуло три машини та п'ять мотоциклів із німцями та озброєними поляками. Командував ними німецький комендант Сенкевичівського повіту – капітан Ампель. Його ненависть до українців була просто таки паталогічною. Не було дня, щоб цей «звір» власноруч не розстрілював послужливо приведеного на допит поляками когось із українських селян, учителів, служителів церкви [4].

В 2009 році за сприяння благодійного фонду Ярослава Федорчука видано книгу «Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938-1944 років. Луцький район і м. Луцьк». Це другий том із серії, в якому розміщені спогади мешканців сіл про трагічні події цього періоду. В цьому виданні ми знаходимо інформацію і про злочини, вчинені нацистами і поляками в Несвічах та сусідніх селах. Зокрема, є спогад Ярослава Петровича Федорчука, записаний 22 жовтня 1936 року: «Скажу таке. Я був того дня в школі. У Несвічі це було. Школа ще працювала. Пам'ятаю, вчителі стривожилися. Ми всі побачили великі клуби диму. Я з сестрою вибіг на подвір'я, бачимо – горить у напрямі нашої Видумки, нашого хутора. Прислухалися до розмов дорослих, почули: «Горить не Видумка, а Красний Сад. Потім із розмов між старшими стало відомо: 19 квітня 1943 року поляки з німцями наїхали у Красний Сад, убили 101 мешканця Красного Саду, в тому числі п'ятьох моїх дядьків – мати їх була рідною сестрою моєї бабці. В селі Несвіч поляками тоді, в 1943 році, вбито 39 осіб. Серед них п'ятеро немовлят» [5].

Ця інформація в цілому підтверджується матеріалами Державного архіву Волинської області, хоча в них вказується, що поляками в Красному Саді вбито 87 українців [6].

Книга містить також і спогади інших жителів села про злочини поляків та нацистів проти несвічан. Зокрема Веремчук (Глушук) Тамара Михайлівна свідчить: «Недалеко від нас жив поляк Гоцан. Дуже недобра людина. За німців

він доносив на українців, зокрема, на мого майбутнього свекра Мирона Веремчука, на мого рідного дядька Костянтина Глущука. А як прийшло радянське військо, він тут же став доносити для них. З енкаведистами їздив і видавав людей. Привів енкаведистів до Веремчука Мирона. Забрали Мирона. Вже виходячи з хати, глянув: на ліжку лежить Сильвеструк Михайло. Він тут жив, бо його хата була спалена. Зовсім молодий хлопець. Сказав: «Ще цього заберіть. Згодом забрали українців Назарчука Міхала, Шевчука Василя та багатьох інших»[7].

Ще одна неспівчанка Рабан (Кониш) Лідія розповіла опитувачам про трагічні події січня 1943 року: «Поляки пішли до Григорія Забіяки. Не могли відкрити хату, то через вікно кинули в середину гранату. Її вибух вивалив стіну. Нікого не було – не вбили. Також худобу повипускали. Пішли далі до Ковтонюка Захарія. Хата в нього була меленька, вікна при самій землі. В ній уся сім'я зібралася на вечерю. Поляки побачили у вікна: українці є, стали по них стріляти. Переполохані люди побігли в сіни, де не було вікон. Один із поляків узяв драбину, яка стояла під хатою, виліз на горище і звідти кинув між них у сіни гранату. Усі, хто там був, загинули. Тільки маленька п'ятирічна Галя, що впала на підлогу під убитими, залишилася жива. Загинули Ковтонюк Левко, його дружина Надія, 13-річна донька Неля, невістка Стефанія, родичка Ковтонюк Марія. Всього 7 осіб» [8].

Івану Пущуку та Ярославу Петровичу Федорчуку вдалося записати цікавий колективний спогад неспівчан: Лук'янчук Олени Іванівни, Байбули (Кучеренко) Ольги Ананіївни, Веремчука Іполита Мироновича. Вони свідчили: «18 січня 1944 року на Водохреще, з пляцувки в колонії Антонівка Шепельська до села приїхала довга валка підвід із озброєними аківцями. Вони повантажили всіх співплемінників та, виїжджаючи з села, при прощанні з Україною вирішили залишити польський національний спогад про перебування на Волинській землі - взяли палити обійстя беззахисних корінних жителів, що мешкали навколо костелу по вулиці Закостілля. Тоді знищені, спалені у своїх обійстях ще 12 осіб, в тому числі: Казмірук Іларіон, 1882р. н., Казмірук Петро Іванович, 1887 р. н., Казмірук Мокреня, 1909 р. н., Казмірук Андрій Левкович, 1900 р. н., Казмірук Валентина, 1940 р. н., Ковальчук Ганна, 1910 р. н., Ковальчук Іван, 1892 р. н., дружина Ковальчук Марія, 1897 р.н., Ковальчук Ольга, 1920 р. н., Ковальчук Степан, 1935 р. н., Мельник Прокіп Кирилович, Левчук Яків Кирилович, 1881 р.н.»[8]. Дана книга містить багато іншої важливої краєзнавчої інформації, яку неможливо вмісти в рамки одного дослідження. Але незаперечним є одне – без моральної та матеріальної підтримки Ярослава Петровича Федорчука та його благодійного фонду вона та інші видання ніколи не побачили б свого читача. За ініціативою та авторством народного депутата було знято і документальні фільми «Волинянин» та «Вони боролись до загину».

Вивчаючи краєзнавчу спадщину Ярослава Федорчука, ми зробили висновок, що його дослідження містять багато цікавих та важливих матеріалів з історії нашого села. Вони потребують узагальнення та опрацювання науковцями, адже спогади старожилів безцінні. Ми підійшли до тої межі, коли зникають

останні очевидці подій Другої світової війни, тому їхні свідчення – унікальні. І велика заслуга в збереженні такої інформації саме нашого земляка, народного депутата Верховної ради України Ярослава Петровича Федорчука.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федорчук Ярослав Петрович. Доступ до електронного ресурсу https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%80%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%AF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2_%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87
2. Ярослав Федорчук. Волинянин. Книга перша. Київ. 2007. С. 27-61
3. Іван Пушук. Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938-1944 років. Луцьк. 2009. С. 219.
4. Державний архів Волинської області. Ф. Р-154. Оп. 3. Спр.7. Акти збитків по Сенкевичівському районі. 158 арк.
5. Іван Пушук. Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938-1944 років. Луцьк. 2009. С. 223.
6. Іван Пушук. Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938-1944 років. Луцьк. 2009. С. 229

Лапчук Олександра, студентка
Володимир-Волинського педагогічного
фахового коледжу ім. А. Ю. Кримського
Волинської обласної ради
Науковий керівник: Нагірний Микола
Зіновійович, кандидат історичних наук,
доцент, викладач Володимир-Волинського
педагогічного фахового коледжу ім.
А. Ю. Кримського Волинської обласної
ради

АГАТАНГЕЛ КРИМСЬКИЙ — СПІВЗАСНОВНИК І НАТХНЕННИК УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

Історія Волині – це історія людей, які визначали долю української науки, культури й духовності. Одним із таких діячів є Агатангел Юхимович Кримський (1871–1942) – постать світового масштабу, один із засновників Українська академія наук, філолог, сходознавець, поліглот і людина, яка писала, що «я зрозумів, що мушу бути українофілом – це я зрозумів цілком свідомо».

Актуальність теми. Постать Агатангела Кримського посідає особливе місце в історії української науки та культури. Сьогодні, коли Україна активно розвиває власний науковий простір і прагне інтеграції у світову спільноту, звернення до діяльності таких постатей, як Агатангел Кримський, є надзвичайно

важливим. Його ідеї про поєднання науки, культури та духовності залишаються актуальними й тепер, адже саме вони формують основу сучасної національної ідентичності та інтелектуальної незалежності України. **Наукова новизна** роботи полягає в узагальненні діяльності Агатангела Кримського не лише як ученого, а й як організатора української науки, що поєднав у своїй діяльності європейський і східний наукові підходи. Новизна також полягає у погляді на Академію очима самого Кримського – як на духовну установу, покликану служити народу. Такий підхід дозволяє по-новому оцінити значення Кримського у формуванні національної наукової традиції.

1918 рік став особливим у розвитку української науки. Саме тоді в Києві було створено Українську академію наук – першу національну наукову установу, що мала об'єднати вчених з усієї країни. Її засновниками стали відомі діячі – Михайло Грушевський, Володимир Вернадський та Агатангел Кримський. Серед них особливе місце займає Агатангел Юхимович Кримський — людина енциклопедичних знань, великий філолог, історик і сходознавець. Його призначили постійним секретарем Академії, тобто головним організатором усієї наукової роботи. Він не лише допомагав створювати структуру Академії, а й визначав її напрямки розвитку. Завдяки його наполегливості в Академії було створено **Інститут української мови**, який став першим центром дослідження української лінгвістики. А. Кримський займався питаннями історії мови, правопису, діалектів, розробляв українську термінологію. Він підтримував молодих учених і прагнув, щоб українська мова стала мовою науки, освіти й культури [1]. Окремою важливою сторінкою діяльності Кримського стало створення першого в Україні наукового осередку сходознавства. Учений вважав, що українцям потрібно знати не лише Європу, а й Схід, його історію, культуру та мови. Кримський володів понад шістдесятьма мовами, що дозволяло йому працювати з унікальними джерелами. Він перекладав східну поезію, писав наукові праці про арабську, перську та турецьку літературу. Таким чином він **відкрив українській науці «вікно на Схід»** і зробив її більш різнобічною [2]. Для Агатангела Кримського Українська академія наук була не просто науковою установою, а осередком духовного життя народу. Він бачив її як місце, де наука поєднується з культурою, моральними цінностями та національною ідеєю. А. Кримський вважав, що розвиток науки має йти поруч із формуванням свідомості та гідності українців. Саме тому він прагнув, щоб Академія стала символом єдності українського народу, центром, що поєднує традиції минулого з прагненням до сучасності. Його підхід об'єднував раціональність європейської науки та духовну глибину Сходу, створюючи гармонійний світогляд ученого-гуманіста [3].

Агатангел Кримський був не просто одним із засновників Української академії наук — він став її **душею та ідейним натхненником**. Завдяки його працелюбності, широким знанням і вірі в українську науку Академія змогла зайняти гідне місце серед наукових установ Європи. Його життя і діяльність доводять, що справжня наука не має кордонів, але має серце — і для Кримського цим серцем була Україна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дудар, С. «Я зрозумів, що мушу бути українофілом», – Агатангел Кримський URL: <https://dyvys.info/2023/01/25/ya-zrozumiv-shho-mushu-buty-ukrayinofilom-agatangel-krymskyj/> (дата звернення: 22.10.2025).
2. Кримський, А. Ю. Кримський Агатангел Юхимович // Українська бібліотечна енциклопедія. Київ, 2015. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%90%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D0%BB%20%D0%AE%D1%85%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87> (дата звернення 22.10.2025).
3. Величко І.Г., Корилюк А.Ю., Плетюк Р.М. Дослідження розвитку орієнталістики від часів видатного українського вченого Агатангела Кримського до сьогодення // Young Scientist (Філологічні науки), №11 (99), 2021. URL: <https://molodyivchenyi.ua> (дата звернення: 23.10.2025).
4. Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти. Агатангел Кримський URL: https://vipro.org.ua/index.php?pagename=ag_kr (дата звернення: 23.10.2025).
5. Електронна колекція “Кримський Агатангел Юхимович” (1871–1942)” до 150-річчя з дня народження URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/5410> (дата звернення: 22.10.2025).

Літовець Софія, учениця 9 класу опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

Науковий керівник: Титаренко Наталія Олександрівна, учитель історії опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

БРАТИ ІОАНИКІЙ ТА ІВАН ЛОПУХОВИЧІ – ЗАХИСНИКИ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА НА ВОЛИНІ.

Сьогодні, коли наша держава потребує духовно-культурної єдності, важливо вивчати діяльність українських священників, які в складні для народу часи були носіями національної ідеї та відігравали ключову роль у збереженні рідного слова. Минуле священницьких родин як духовної верстви населення добре досліджене в історії України. Однак внесок представників окремих локальних родин священників досі залишається недостатньо висвітленим у науковій літературі. Пропонована робота ставить за мету охарактеризувати діяльність двох представників духовної родини Лопуховичів – Іоаникія та Івана; показати їх роль у збереженні українського слова на Волині у I пол. XX ст.

У результаті дослідження з'ясовано, що «безстрашними захисниками

українського слова» на Волині у I пол. XX ст. стали члени священницької династії Лопуховичів, брати Іоанікій (1889 р. н.) та Іван (1902 р. н), які продовжили душпастирство на парафії батька Даниїла у с. Четвертня [1, арк. 9].

О. Іоанікій (як переповідають жителі Четвертні) ріс звичайною дитиною, мріяв «піти по стопах батька та подався в священники» [5]. Юнак пройшов нелегкий шлях, але не зважаючи на всі перешкоди, він дійшов до своєї мрії.

Закінчивши Волинську духовну семінарію, як і його старший брат, у 1914 р. він став настоятелем храму у рідному населеному пункті. Разом з братами зробив декілька успішних спроб інтеграції українських традицій на своїй парафії. Сприяв культурно-освітній діяльності місцевої філії «Просвіти» [3, арк. 7]. Запрошував до села самодіяльні театральні трупи, які ставили «Наталку Полтавку», «Зимовий вечір», «Сватання на Гончарівці» та ін.; займався опікою родин, що опинилися в тяжкому матеріальному становищі після Першої світової війни. У період 1921-1924 років значно похвалилася економічна активність церкви. Згідно з церковними відомостями землі церкви приносили 450 руб. прибутку щомісяця. 1924 р. було проведено ремонт храму. Церкву було пофарбовано. У «Книзі витрат» зафіксовано про виділення коштів для поточних ремонтів і в наступні роки, що говорить про те, що церква утримувалася у порядку, а парафіяни постійно дбали про її вигляд, виділяючи частину власних коштів на такі громадські потреби.

Погоджуючись із політикою нової влади щодо статусу Православної церкви в Польщі, українці Волині прагнули втілити плани з українзації богослужінь, дерусифікації духовних навчальних закладів та активізації церковно-громадського життя. Вже в другій половині 1930-х років у храмі села Четвертня частково почали використовувати українську мову під час богослужінь. Значним досягненням стало викладання Закону Божого українською мовою в школах. У церковній документації почала з'являтися назва Свято-Преображенська церква. За ініціативи священників жителі Четвертні брали участь у проведенні урочисто-траурних заходів, які на «Козацьких могилах» сприяли відродженню історичної пам'яті. Щороку на дев'яту п'ятницю після Великодніх свят тисячі волинян збиралися тут, щоб вшанувати пам'ять тих, хто віддав життя за визволення українського народу. Безсумнівно, Іоанікій став одним з героїв того часу. Польська адміністрація навіть зараховувала його разом з молодшим братом Іваном до найбільш потенційно небезпечних діячів, які потенційно пропагують націоналістичні ідеї у Тростянецькій гміні. Отець двічі постраждав від «червоних визволителів», які реакційно ставилися до національно свідомого духовенства, вперше у 1940 р., а вдруге у 1944, після чого трагічно загинув. Ще один представник династії Лопуховичів – Іван пройшов не менш тяжкий шлях. Середню духовну освіту здобув у Волинській духовній семінарії (ВДС) у Крем'янці, яку закінчив у 1922 р. [2]. Після ВДС Іван продовжив студіювати на православному богословському факультеті Варшавського університету. На відмінну від Іоанакія, «він не мав відмовлюванням гріхів і напівпроживанням в храмі», але погляди брата підтримував [5]. Долучився до організації філій «Просвіти» у селах Тростянецької гміни: Боровичах, Годомичах, Навозі,

Четвертні (був головою ради товариства) [3; 6]. У 1931-1935 рр. був членом Товариства ім. Петра Могили та Богословської секції при цьому ж товаристві та був його активним учасником. Займався перекладами церковної літератури на українську мову, духовним просвітництвом, боротьбою з сектантством.

У 1929 р. вступив до проводу драматичної секції при українській студентській громаді у Варшаві. Інформація про Івана розміщена і на шпальтах газет, де писали про його природжений талант – диригентства. «Один із присутніх опублікував у газету «Діло» замітку про хор з Борович». На одній з нарад Іванові дали клопітку роботу – підготовку брошури «Звичаї Православної Церкви в Україні». У 1935 р. був тимчасово затриманий за підозрою у причетності до організації замаху на польського міністра внутрішніх справ Б. Перацького. Чоловік відбував покарання у відомому концтаборі Береза Картузька, де суттєво погіршився його стан здоров'я. У 1937 р. повернувся на Волинь. Продовжив регентувати у рідному храмі. За даними польських наглядових органів на місцях, був «активним симпатиком ОУН, проводив націоналістичну агітацію» [2]. За це переведений у с. Квасів на Горохівщину, зазнав репресій з приходом комуністичних «визволителів на Волинь», після чого помер.

Отож, брати Лопуховичі, хоч і стали жертвами утиску «як українсько налаштовані священники», зуміли зберегти духовні традиції священницької династії та були ревними захисниками українського слова.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів Волинської єпархії Православної церкви України. Фонд. Особові справи. Автобіографія Даниїла Лопуховича. 42 арк.
2. Борщевич В.Т. Православні священники династії Волині ХХ століття. Матеріали дев'ятої міжнародної конференції «Історія релігій в Україні». Львів: «Логос», 1999. Книга I (А-М). С.54-57.
3. ДАВО. Фонд 54. [Луцька повітова «Просвіта» на Волині, м. Луцьк Волинського воєводства](#). Опис 1. Справа 126. Протоколи загальних зібрань драматичної секції 1926-1929 рр. 12 арк.
4. ДАВО. Фонд 54. Луцька повітова «Просвіта» на Волині, м. Луцьк Волинського воєводства . Опис 1. Справа 419. Звіти про діяльність філії «Просвіта» в селі Четвертня 1929-1930 рр. 6 арк.
5. Опитано автором (телефонна розмова) Сімонова Серафима Валентиновича, 1978 р. н., с. Четвертня Камінь-Каширський р-н.
6. Про святкування Різдва Христового в Годомичах. *Український голос*. 1942. №7. С.2.

Остапчук Олена, учениця 9 класу опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

Науковий керівник: Титаренко Наталія Олександрівна, учитель історії опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

О. АДАМ ГАЛЕК ТА О. КАЗИМИР-БОЛЕСЛАВ ЗАЙОНЦ У РОЗВИТКУ ВІДНОВЛЕНОГО МАНЕВИЦЬКОГО КОСТЕЛУ

Сьогодні, коли відбувається переосмислення історії української культури, важливого значення набуває вивчення ролі діячів РКЦ у розвитку духовних обителів краю для кращого розуміння сучасної релігійної ситуації, впливу церкви на суспільство, а також для збереження локальної духовної спадщини. Тому висвітлення діяльності ксьондзів у розвитку громади римо-католиків на Маневиччині в період незалежності України є актуальною науковою проблемою.

Пропонована робота ставить за **мету** охарактеризувати напрямки діяльності отців у розвитку костелу Святого Духа в селі Маневичі в період 1992 – 2001 рр.

У результаті дослідження з'ясовано, що фіційно костел був повернутий віруючим РКЦ в смт Маневичах 3 квітня 1992 р під покровительством Святого Духа. Проголошення незалежності України стало початком нового етапу в історії парафії римо-католиків у смт Маневичі. Новообрана влада пішла назустріч більшості побажань церкви, внаслідок чого припинилася релігійна дискримінація, а церква стала повноправним соціальним інститутом. Ці важливі зміни знайшли своє юридичне закріплення у Законі «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 р.

Настоятелем відновленого храму став о. Адам Галек (1947 р. н.). Ксьондз походив з с. Поток-Стани (Люблінське воєводство, Республіка Польща). Духовну освіту здобув у Люблінській семінарії. До призначення в Маневицьку парафію служив у Чикаго [1, арк.1]. А з 1990-х років добровільно зголосився на душпастирство на Волині: «...у нас не було наказу з дієцезії, то був мой вибор, то було найближче» [16]. Зазначимо, що отець Адам одночасно керував парафією у Любешові. Оскільки Адам Галек у 1979-1984 рр. входив до оргкомітету Папського паломництва, то «часто розповідав прихожанам про католицькі святині у Римі» [17]. Хоча служив ксьондз у храмі Святого Духа всього два роки, але запам'ятався маневицьким римо-католикам своєю ерудицією та добротою. «Був господарем костелу, бо завжди поряdkував у середині, то доріжки стелив, то прикрашав стіни», – зазначає Галина Горайчук (1954 р. н.). Поспілкувавшись (відеозв'язок) з к. Адамом дізналися, що його стараннями у костелі з'явився

орган, і ксьондз запросив навіть «органіста Олега, який був православним, але не міг відмовити отцю» [3].

Прихожан спочатку було 50, але пізніше кількість варіювалася від 40 до 65 осіб. Від людей про нього чути лише найкращі слова. Наприклад, про нього говорять як про чудового організатора, що віддано виконував свою душпастирську місію. Отець Адам завоював авторитет серед дорослих і дітей. Саме ксьондз Адам отримав благословення для маневицьких парафіян від Папи римського Іоана Павла II, коли був у Ватикані.

Завдяки отцю, встановилися зв'язки з римо-католиками різними країнами (Польщі, Франції, Канади, Англії), які запропонували свою фінансову допомогу для відбудови костелу у смт Маневичі. Зокрема, у Польщі оформлено було два благодійні рахунки, надходила польська періодика для дітей і дорослих, а Канада та ФРН один раз на три місяці надсилала гуманітарну допомогу.

Цікавим є той факт, що в 1998 р. та 2000 р. ксьондз Адам Галек як колишній настоятель костелу організував до маневицького храму паломництво римо-католиків із Люблінського воєводства. Також отець був організатором поїздки студентів та науковців ВНУ імені Лесі Українки в Рим. Разом вони відвідали музей Ватикану, взяли участь у недільній зустрічі з Папою Римським Франциском та загальної аудиторії з ним в День Незалежності України.

Ксьондзу Адаму було надзвичайно приємно працювати з маневиччанами, і службу тут він згадує лише з посмішкою, зазначаючи, що прихожани завжди допомагали йому. У розмові з нами отець повідомив, що пише спогади про діяльність у костелі Святого Духа, та пообіцяв, що приїде ще на Волині [16].

Після переведення о. Адама до парафії у Любліні у серпні 1994 р., його змінив ксьондз Казимир Болеслав Зайонц (1955 р.н.), уродженець с. Неледєв Тшешанської гміни Грубешівського повіту Люблінського воєводства [2]. Як і його попередник, о. Казимир теж із власної волі переїхав в Україну для церковної служби. Там він опікувався двома малими парафіями в Маневичах та Любешові. Указом №231/94 (від 10.09.1994 р.) архієпископа-митрополита Львівського Мар'яна Яворського було призначено в маневицьку парафію [3]. Найперше, що зробив ксьондз, – ремонт стелі костелу, яка осипалася. Унаслідок чого всередині храм став нижчим на три метри, адже його підбили дерев'яними палетами. Казимир Зайонц своїм високим інтелектом і культурою, простотою і доступністю, небайдужістю до людських проблем, ініціативністю щодо впорядкування храму заслужив повагу серед парафіян, чисельність яких почала поступово зростати.

4 червня 1995 року єпископ Маркіян Трофим'як (єпископ-помічник Львівської архипархії) повторно освятив храм [4]. За ініціативи ксьондза Казимира та підтримки отця – прелата Людвіка Камілевського був збудований парафіяльний будинок – плебанія. Це дало змогу відправляти щоденні меси, адже до цього отець мешкав у м. Луцьк. До своїх пастирських обов'язків отець Казимир ставився відповідально й сумлінно, намагався в усьому бути прикладом не лише для мирян, але й для священників. Зазначимо, що кількість прихожан за роки служіння цього ксьондза збільшилася (50-60 осіб римо-католиків),

незважаючи на те, що прихід і так був малочисельним. Якщо враховувати й православних, що відвідували храм, то були роки (до будівництва православної Свято-Воскресенської церкви), коли число вірян становило до 700 осіб. Оскільки ксьондз Казимир Зайонц захворів на рак крові, то 18.11.2001 р. покинув парафію та виїхав в Італію, де помер 13 серпня 2007 року.

Отже, роль досліджених ксьондзів парафії Святого Духа в смт Маневичі у контексті розвитку обителі періоду незалежності надзвичайно велика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архіву Луцької дієцезії. Фонд «Особові справи духовенства». Справи на Г- К. Галек Адам. 8 с.
2. Архіву Луцької дієцезії. Фонд «Особові справи духовенства». Справи на Г- К. Зайонц Казимир-Болеслав. 5 с.
3. Опитано автором під час телефонної розмови отця Адама Галека, 1947 р. н., 20.07.2025 р.
4. Ks. Adam Galek, ks. Kazimierz Zajac. Maniewiczze: oczami duszpasterzy. Воляння з Волині. 1995. Трав.– черв. С. 13 – 15.

Ключук Вікторія, Садошук Оксана
студентки 2 курсу Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу ім. А. Ю. Кримського Волинської обласної ради

Науковий керівник: Нагірний Микола
Зіновійович, кандидат історичних наук,
доцент, викладач історії Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу ім. А. Ю. Кримського Волинської обласної ради

ЄВГЕН ГАВРИЛЮК ТА ІВАН ОЛЬХОВСЬКИЙ - МАЛОЗНАНІ ВЕЛИКІ ВОЛИНЯНИ

Волинь — один із найсамобутніших регіонів України, який багатий на історичні події, культурні традиції та духовну спадщину. Упродовж століть тут формувалася особлива ментальність, що поєднує глибоку прив'язаність до землі, прагнення до правди та здатність зберігати пам'ять навіть у найскладніших обставинах. Саме тому Волинь дала Україні чимало дослідників, краєзнавців, публіцистів, які присвятили своє життя вивченню рідного краю.

Актуальність. Вивчення регіональної історії є важливою складовою формування національної самосвідомості. Волинь — край із багатою культурною спадщиною, яку зберігають і досліджують місцеві фахівці. Їхня діяльність забезпечує збереження унікальних джерел, сприяє розвитку

краєзнавства та поглиблює розуміння суспільних процесів у межах конкретної території. Зібрані матеріали — документи, свідчення, архіви — стають основою для освітніх програм, наукових розвідок і культурних ініціатив. Завдяки цьому формується цілісне бачення минулого, актуалізується пам'ять про події та постаті, які вплинули на розвиток Волині.

Новизна наукового проєкту. Новизна проєкту полягає у висвітленні малодослідженого напрямку краєзнавчої діяльності, що здійснюється самими волинянами — не професійними істориками, а людьми, які на основі особистої ініціативи, родинної пам'яті та глибокого зв'язку з рідним краєм створюють унікальні джерела для наукового обігу. Уперше здійснено систематизацію біографічних та творчих матеріалів, що стосуються локальних дослідників, які працюють із польовими свідченнями, архівами, усними розповідями. Проєкт також вводить у науковий контекст нові джерела — генеалогічні атласи, приватні фотоархіви, неопубліковані дослідницькі напрацювання, що мають значну історико-культурну цінність. Такий підхід дозволяє переосмислити роль локального дослідника як носія пам'яті та активного учасника формування регіональної ідентичності

Волинь здавна відома людьми, які своєю працею й творчістю примножують духовні та культурні надбання України. Однією з таких постатей є Євген Іванович Гаврилюк — уродженець села Воцатин, Володимирського району, інженер, дослідник, письменник і людина, яка залишила по собі вагомий спадщину для рідної громади.

Народився він 29 березня 1942 року. Дитячі та юнацькі роки минули у рідному селі Воцатині, де закінчив місцеву школу. Згодом продовжив навчання у Володимир-Волинському технікумі механізації сільського господарства. Прагнення до знань і наполегливість привели його до Київського та Львівського політехнічних інститутів, де здобув фах інженера-електрика.

Трудовий шлях Євгена Івановича був багатограним. Він працював комбайнером у Казахстані, підземним електрослюсарем, керував вузлом зв'язку шахти. Проходив строкову службу в Золочеві та Львові. У 1976–1977 роках займав посаду старшого інженера конструкторсько-технологічного відділу «ВНИИТелектромашу» та інженера-конструктора заводу СТО. Особливу сторінку його життя становила робота на Крайній Півночі, де чверть століття він трудився електромонтером, головним енергетиком Управління бурових робіт, інженером енергослужби управління транспортування газу. Саме там завершив свою професійну діяльність. Вийшовши на пенсію, проживав у місті Черкаси. Однак, попри відстань, він завжди залишався духовно пов'язаний із рідною Волиню [5]. Цей зв'язок проявився у його дослідницькій та літературній діяльності. Він є автором низки книг: «Назавжди в пам'яті» [6], «Шляхом життєвим я крокую...», «Залишаюсь оптимістом» [2], «Залишити слід» [3]. Наймасштабнішою його працею став унікальний «Родини Воцатина: генеалогічний атлас села (1839–2020)» [4], у якому відтворено генеалогічне дерево поколінь, походження та родинні зв'язки його жителів, фотографії людей та подій, а також історію значення прізвищ.

Ця праця стала можливою завдяки підтримці громади, зокрема активній допомозі Володимира Васильовича Войчука, який сприяв у збиранні матеріалів [11], а також інших уродженців Вощинина [10]. Книги Євгена Гаврилюка — це не просто краєзнавчі видання. Вони є культурною спадщиною, що зберігає пам'ять про село, його людей і їхню неперервність поколінь, дають можливість нащадкам пізнати своє коріння, відчутти гордість за рідний край і свою малу батьківщину. На жаль, 29 січня 2021 року він увійшов у вічність. Але пам'ять про нього залишилася в його творах, у вдячності земляків та у визнанні громади: у Вощинині на його честь названа вулиця Євгена Гаврилюка. Це свідчить про глибоку повагу до людини, яка зробила так багато для збереження історії свого села, та підтверджує, що життя і його праці назавжди вписані в історію рідного краю.

Іван Ольховський: людина, яка слухає голос Волині.

9 жовтня 1960 року в селі Вижгів народився Іван Ольховський — особистість, яка згодом стане одним із найвідоміших дослідників трагічних сторінок історії рідного краю. Його життєвий шлях — це не просто біографія, а хроніка пошуку правди, повернення голосу забутим і викривленим сторінкам минулого.

Освітній шлях Івана Ольховського розпочався у Володимир-Волинському педагогічному училищі імені А. Ю. Кримського, де він здобув базову гуманітарну освіту з відзнакою. Згодом продовжив навчання на факультеті журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Саме тут він здобув фах, що відкрив йому двері у світ преси, аналітики та дослідження [1]. Його журналістська діяльність охоплює публікації у низці видань, а також керівництво редакціями газет «Гарт», «Патріот України», «Українська газета» та «Українська газета плюс» [9]. Проте справжньою професійною пристрастю Івана Ольховського стала історія — не академічна, суха, підруникова, а жива, болюча, така, що залишила слід у долях тисяч людей. Він працює не лише з архівами, а й з мовчазними свідками епохи: фотографіями, листами, усними розповідями, місцями, де ще зберігається пам'ять про пережите [10]. У 2008 році побачила світ його найвідоміша праця — «Кривава Волинь». Це не просто книга, а спроба глибоко осмислити, чому колись мирні сусіди — українці й поляки — опинилися по різні боки ненависті. Автор не шукає винних у тому, як хтось мислить чи інтерпретує події — він шукає відповіді в документах, у свідченнях очевидців, у гірких зізнаннях тих, хто бачив війну не з окопів, а з власного подвір'я. Книга охоплює події 1939–1945 років на території Любомльського та Шацького районів Волині. Саме тут розгорталася одна з найболючіших драм Другої світової війни та українсько-польського протистояння, яке часто загострювалося не тільки через суперечності з народами а й зовнішніми силами: нацистськими окупантами, радянськими партизанами, які вміло використовували людську ненависть як зброю [8].

Іван Ольховський не зупинився на одному дослідницькому проєкті. У 2020-х роках він видає ще одну важливу працю — «Засновник УПА (1941–1943). Сторінки непрочитаного життєпису Тараса Бульби-Боровця», де повертає із

забуття постать легендарного отамана, який стояв біля витоків Української повстанської армії, але часто залишався в тіні радянської чи офіційної національної історії [7]. Ольховський не боїться тем, які інші обходять стороною. Його текстам довіряють не лише тому, що він історик — а тому, що він волинянин, для якого ці події — не абстракція, а родинна пам'ять, слід у серці. Він знає, що правда — не завжди зручна, але завжди потрібна.

Життєвий і творчий шлях Євгена Гаврилюка та Івана Ольховського демонструє, наскільки важливою є роль місцевих дослідників у збереженні історичної пам'яті та культурної спадщини Волині. Євген Гаврилюк залишив по собі глибоку краєзнавчу спадщину, яка продовжує служити громаді навіть після його відходу. Іван Ольховський, натомість, і сьогодні активно працює, повертаючи забуті сторінки історії, осмислюючи складні теми, які потребують глибини, чесності та людяності. Їхня діяльність — це не лише збір фактів, а й передача живої пам'яті, що формує зв'язок між поколіннями. У сучасному контексті, коли українське суспільство переосмислює свою ідентичність і минуле, такі постаті є важливими носіями правди, гідності та культурної тяглості. Праці Гаврилюка і Ольховського — це джерело для подальших досліджень, приклад для молодих краєзнавців і нагадування про те, що велике починається з любові до свого села, своєї землі, своєї історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біографія та цікаві факти про Івана Ольховського: <https://share.google/9jIFyq9atbDuT8fDr>
2. Гаврилюк Є. І. «Залишаюсь оптимістом.». Черкаси, 2017. С. 4.
3. Гаврилюк Є. І. «Залишити слід.». Черкаси, 2018. С. 4.
4. Гаврилюк Є. І. «Родини Вощатина: генеалогічний атлас села (1839–2020).» Черкаси, 2020. С. 2–7 та С.130.
5. Гаврилюк Є. І. «Шляхом життєвим я крокую...». Черкаси, 2016.. задня сторінка обкладинки книги.
6. Гаврилюк Є. І. «Назавжди в пам'яті.» Черкаси, 2015. С. 5-8
7. Ольховський І. Засновник УПА (1941–1943). Сторінки непрочитаного життєпису Тараса Бульби-Боровця. Київ, 2020. <http://poliskasich.org.ua/?p=708>
8. Ольховський І. Кривава Волинь. Київ: Українська газета, 2008. — С. 6.
9. Перегляд публікацій регіональних видань: «Гарт», «Патріот України», «Українська газета», «Українська газета плюс».
10. Усні свідчення мешканців сіл Вощатин і Вижгів.
11. Фотодокументи з приватних архівів родин Вощатина. С. 131-145.

Приходько Мирослав, учень 10 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 9 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Зек Богдан Миколайович, кандидат історичних наук, завідувач науково-експозиційного відділу історії Волині Волинського краєзнавчого музею, керівник секції всесвітньої історії комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ОСОБЛИВОСТІ СЛУЖБИ КАРЛА ГУСТАВА МАННЕРГЕЙМА НА ВОЛИНІ В ЧАСИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Багатьом сучасним шанувальникам історії Карл Маннергейм відомий, як великий фін, який разом з нескореною нацією зупинив советську навалу на свою державу в 1939–1940 рр. Але для багатьох українців несправедливо залишається невідомим той факт, що цей діяч мав безпосереднє відношення до України, зокрема Волині в часи Першої світової війни (Великої війни). Саме він на чолі 12 кавалерійської дивізії зіграв ключову роль в Луцькому (Брусилівському) прориві, який увійшов у військову історію, як приклад одного з найуспішніших, але водночас найкривавіших наступів будь-якої армії за всю хронологію бойових дій ХХ ст.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що діяльність К. Маннергейма на волинських теренах є малодослідженою, але напрочуд важливою для розуміння історії краю темою, яка допомагає усвідомити увесь вимір державної машини Російської імперії та специфіку організації й діяльності її армії, у складі якої було чимало етнічних українців.

К. Маннергейм (1867–1951) – швед за походженням, народився у Фінляндії, яка у той час перебувала у складі Російської імперії, тому служив у складі її армії. Ця коротка характеристика персонажа гігантського історичного значення дозволяє нам в повній мірі зрозуміти парадоксальність життя цього чоловіка. Існує багато книг і праць, які засвідчують його перемоги й поразки, але мабуть, найзагадковішим періодом життя генерал-лейтенанта (з 1917 р.) є його діяльність на Волині. Саме тут він здійснив значний вплив на подальшу історію нашого краю.

К. Маннергейм був досвідченим військовим, відзначився під час російсько-японської війни (1904–1905 рр.), очолював Велику розвідувальну експедицію до Китаю (1906–1908 рр.). Станом на початок Великої війни він у званні полковника командував елітним 13 уланським полком поблизу Варшави. Згодом його частина була передислокована на Південно-західний фронт, де під час Галицької битви К. Маннергейм продемонстрував свої чудові здібності, як командира кавалерії. За проявлену хоробрість і вдале командування отримав

Георгіївський хрест і підвищення до генерал-майора (1915 р.). Також не слід забувати й про поранення, через яке К. Маннергейм лікувався на півдні України, де познайомився з майбутнім Гетьманом, а на той момент також російським офіцером Павлом Скоропадським.

Проте справжнім тріумфом для генерала став Луцький прорив 1916 р., коли він на чолі 12 кавалерійської дивізії проявив надзвичайні військові й командирські здібності, за що отримав звання генерала від кавалерії у 1917 р. Варто більш детально на цьому зупинитись.

Наприкінці 1915 – початку 1916 рр., К. Маннергейм повернувся на фронт і отримав наказ від Генерального штабу разом із своєю дивізією висунутись на плацдарм поблизу Луцька. З квітня 1916 р. всім Південно-Західним фронтом командував генерал Олексій Брусилов, тож розпочались масштабні підготовчі роботи до наступу. Артилерійська підготовка розпочалась 1 червня й значно підірвала обороноздатність австрійських формувань. На наступний день після взяття Дубна російськими військами, 4 червня К. Маннергейм отримав наказ форсувати р. Стир на південь від Луцька і перервати канали зв'язку противника з Володимиром-Волинським (з 2021 р. – м. Володимир), де гіпотетично розташовувався один з австро-німецьких штабів. Однак, зручний момент для наступу був втрачений. Великою проблемою для перших днів Брусиловського прориву був зв'язок. К. Маннергейм відчув це особисто. Втративши зв'язок із штабом він продовжував наступати чітко на Захід. Зустрівшись з російськими гусарами під Торговицею, кавалеристи генерал-майора зуміли вибити австрійські сили на світанку 7 червня 1916 р. Після цього він перекинув свої війська у Луцьк виявивши, що він був захоплений днями раніше (це ще раз свідчить про жакливі проблеми зі зв'язком у російській армії – *М. П.*). Проте К. Маннергейм досі мав наказ знищити комунікаційну логістику австро-німецьких сил, тому вирушив у сторону Торчина й захопив населений пункт 11 червня 1916 р. [1]. Після кількох днів запеклих боїв йому вдалось закріпитись на ділянці Володимир-Волинського шосе, виконавши таким чином своє завдання. Через досить короткий проміжок часу австрійські резерви підійшли до лінії фронту, тому К. Маннергейм отримав наказ терміново перекинути дивізію на західну околицю Киселина для прикриття передислокації піхотних з'єднань. Згодом почались складні бої на пагорбах, які дорого коштували 12 кавалерійській дивізії, але німці були змушені відступити. Після двох тижнів позиційної війни, на початку липня 1916 р., російська армія здійснила деякі перегрупування, потім розгорнувся наступ під Луцьком, зрештою наприкінці місяця у наступ пішов і увесь фронт під командуванням генерала О. Брусилова. Однак, подальші дії російських військ не дали бажаного результату [3].

Власне сам К. Маннергейм наступним чином описав у своїх спогадах Луцький прорив: «Незважаючи на вдалі операції російських військ під Луцьком та на інших плацдармах, де було прорвано лінію фронту, австрійська армія не зазнала вирішальної поразки. Довга артилерійська підготовка позбавила настання ефекту несподіванки, а резерви генерала Брусилова складалися лише з трьох піхотних дивізій, цього було замало для розвитку успіху. Підкріплення, що

знімали з інших ділянок фронту, підходили повільно. Кавалерійські дивізії виступали нескоординовано, як і взаємодія з піхотними частинами залишала бажати кращого... І все ж наступ слід було вважати досить успішним. Наприклад, до наших рук потрапило близько чотирьохсот полонених і велика кількість спорядження. У середньому супротивника відкинули на п'ятдесят кілометрів, а 9-а армія, просунувшись на сто кілометрів, дійшла Станіслава і взяла під контроль карпатські перевали. Була захоплена вся Буковина. Якщо згадати, у якому стані армія була попередньої осені, слід визнати, що цілеспрямована робота протягом зими принесла суттєві результати. Особливо слід підкреслити їхній вплив на військові дії на інших європейських фронтах. Австрійці припинили свій наступ на італійському фронті, а тиск на ділянку французького фронту у Франції поблизу Вердена ослаб. З Франції на східний фронт було перекинуто двадцять чотири німецькі дивізії, і це дозволило французьким та британським військам 1 липня розпочати наступ на Соммі» [2, с. 24].

Пізньої осені 1916 р. К. Маннергейма та його дивізію російський Генштаб перекинув на Румунський фронт. Так і закінчилась відносно коротка, але кривава й важлива волинська кампанія для російського героя, який потім переосмислив своє минуле й більше не хотів мати нічого спільного з Російською імперією чи її спадкоємцем Советським Союзом, показавши це в найзапеклішій Зимовій війні 1939–1940 рр., яка зробила його дуже відомим. І хтозна, можливо саме перебування К. Маннергейма на Волині назавжди змінили його світогляд, сформувавши абсолютно нову людину, яка у свою чергу здійснила вплив на історію нашого краю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуртовий Г. Волинські Маршрути Маннергейма. *Волинь*. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/30862-volinsbki-marshruti-mannergeyma.html>
2. Пасюк І. М. Воєнні дії на Волині 1916–1918 рр. в спогадах Маннергейма та його сучасників. Луцьк: Вид-во «Волинські старожитності», 2011. 76 с.
3. Як майбутній маршал і президент Фінляндії воював на Волині. *Хроніки Любарта*. URL: <https://www.hroniky.com/news/view/8845-iak-maibutnii-marshal-i-prezydent-finliandii-voiuuvav-na-volyni>

Юрчик Марія, учениця 11 класу
Волинського наукового ліцею Волинської
обласної ради

Науковий керівник: Зек Богдан
Миколайович, кандидат історичних наук,
завідувач науково-експозиційного відділу
історії Волині Волинського краєзнавчого
музею, керівник секцій відділення історії
комунальної установи «Волинська обласна
Мала академія наук»

ВНЕСОК ГРИГОРІЯ ГУРТОВОГО У ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЮ ІСТОРІЇ ВОЛИНИ

Григорій Олександрович Гуртовий народився 26 грудня 1924 р. в с. Корніївка Запорізької області, пережив Голодомор 1932–1933 рр. – геноцид українського народу, а під час Другої світової війни побував на примусових роботах в Німеччині. Після повернення в Україну у 1947 р. Г. Гуртовий приїхав у містечко Торчин на Волині, щоб купити хліба для голодуючої родини. Тут влаштувався на роботу.

Саме в Торчині розкрився його талант як чудового педагога, журналіста, відданого історика-краєзнавця, майстра музейної справи. Працюючи в редакції Торчинської районної газети (1947–1962) він зустрічався зі свідками різних подій, записував інтерв'ю, віднаходив цікаві старовинні речі та збирав їх. З часом назбиралася ціла колекція на основі якої постав музей, перша екскурсія яким була проведена 23 березня 1957 р. Ця дата дала відлік існуванню Торчинського музею, що став першим музеєм у Волинській області на громадських засадах [10, с. 196–199].

Однак, найактивніша пошукова й дослідницька робота розпочалась після того, як Г. Гуртовий закінчив Луцький педінститут і у 1962 р. почав працювати вчителем історії та малювання у Торчинській середній школі [8]. В якій на початку вересня 1964 р. створив учнівський пошуковий загін «Орля» (згідно інших даних це відбулося в червні) [14].

Предметом дослідження членів гуртка стали документи з родинних архівів учнів та їх сусідів, колишні місця битв. Проводились численні дводенні, триденні та десятиденні походи, під час яких учні зустрічалися зі свідками важливих історичних подій – ветеранами війни та праці, записували спогади, легенди, народний фольклор [11, с. 32].

Так, влітку 1986 р. учасники загону – учні 7-А класу здійснили 80 км пошуковий похід. Вони побували в селах Веселе, Шепель, Забороль, Городок, Одереди, Сьомаки, Білосток, Садів, Сарнівка. Привал робили біля «Козацьких криниць» в с. Білосток та інших місцях. Під час походу знайшли перстень XII ст., шаблю пізнішого часу, провели кілька цікавих зустрічей [9, с. 27].

Про нові знахідки та відкриття краєзнавець повідомляв на сторінках

місцевої преси, у такий спосіб популяризуючи історію Волині. Бібліографи історика визначили, що за період 1947–2014 рр. (деякі роботи Г. Гуртового були видані вже після його смерті) він опублікував близько 600 різних праць – книг, брошур, статей у збірниках, журналах, газетах. Більшість із них присвячені історії. З огляду на вимоги до роботи, обмежимося аналізом лише 11 книжкових видань.

Першими у 1994 р. побачили світ «Вибрані краєзнавчі статті та бібліографія». Формат книги – збірник вибраних статей Г. Гуртового, виданий із нагоди його 70-річчя та 40-річчя краєзнавчої та пошукової роботи [3].

У 2000 р. була видана друга книга «Волинь – край козацький». У ній на основі інших досліджень та своїх припущень він висвітлив долі як рядових козаків, так і їхніх ватажків, які мали волинське походження. Серед них Байда Вишневецький, гетьмани Ружинські, Несвіцькі, Бережецькі, Білостоцькі, Богушівські. Їхні портрети у книзі, схеми найважливіших битви, карти та безліч інших малюнків були намальовані самим автором. Дана книга мала успіх, тому, у 2009 р. було підготовлене її друге – доповнене, уточнене та дещо виправлене видання [13, с. 36].

У якості продовження популяризації теми українського козацтва у 2003 р. побачила світ його третя книга «Волинський Ружин і гетьмани Ружинські». Вона була присвячена 500-річчю с. Ружин Ковельського району. У ній історик розповідав про чотирьох козацьких гетьманів-князів XVI–XVII ст.: Остафія, Богдана, Михайла і Кирика Ружинських, які походили з однієї родини й села та намагався довести, що їхнє родове гніздо знаходилося у волинському, а не житомирському Ружені [12, с. 88].

Також краєзнавець цікавився історією інших народів, які проживали на Волині. У цьому ж році видав книгу «Євреї містечка Торчин», де описав юдейську громаду містечка, її життя та трагедію Голокосту. Г. Гуртовий став одним із перших волинських істориків, які зацікавились темою подій Голокосту.

П'ятою по рахунку і третьою у 2003 р. стала його праця власне про історію самого містечка – «Торчин передзвін віків: історико-краєзнавчі нариси». У роботі йому вдалось висвітлити історію містечка від найдавніших часів до кінця XX ст. Окрім Торчина, у книзі ми також знаходимо деякі відомості про інші населені пункти: села Веселе, Буянів, Садів, Сарнівка, Городині [13, с. 35–36]. У 2010 р. побачило світ по суті доповнене видання цієї книги «Торчин у цифрах і фактах» [4]. У 2008 р. до 75-річчя подій Голодомору-геноциду 1932–1933 рр. Г. Гуртовий підготував книгу «Голгофа голоду». До неї увійшли спогади автора, а також інших очевидців, які пережили жахіття того часу [6]. Історику вдалось підготувати до друку окремими виданнями свої багаторічні результати вивчення історії окремих населених пунктів Торчинської округи. Так, у 2011 р. була надрукована книга «Городок. Історична доля села Городок Луцького району» [1], а в 2012 р. «Білосток з найдавніших часів: краєзнавчі нариси» [2].

Варто зазначити, що не всі роботи Г. Гуртового були опубліковані. Зокрема, він підготував дослідження «Історії міст і сіл Луцької землі». У вказаній праці представлена історія майже ста населених пунктів Луцького району. На жаль,

через брак коштів книга так і не була видана. Сьогодні рукопис зберігається у фондах Торчинського народного історичного музею імені Г. Гуртового [15, с. 40].

За активну краєзнавчу і просвітницьку роботу Г. Гуртовому були присвоєні звання «Заслужений працівник культури України», почесний громадянин Волині, почесний професор Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки, також його було нагороджено орденами «За заслуги» III ступеня, «За мужність», премією імені Дмитра Яворницького Національної спілки краєзнавців України, обласними преміями «Одержимість» та імені Миколи Куделі. У 2009 р. він був визнаний «Людиною року на Волині».

Г. Гуртовий помер 1 вересня 2012 р. у Торчині, де й похований [5, с. 51]. В липні 2013 р. музею було присвоєно його ім'я [7, с. 58], а під час проведення I Волинських обласних краєзнавчих читань присвячених пам'яті історика на фасаді Торчинського музею відкрита меморіальна дошка у пам'ять про нього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волинський краєзнавчий музей (далі – ВКМ), ф. Книги, документи, фото (далі – КДФ), інв. № 23466. Гуртовий Г. О. Городок. Історична доля села Городок Луцького району: Історико-краєзнавчі нариси. Луцьк: Надстир'я, 2011. 156 с.

2. ВКМ, ф. КДФ, інв. № 23764. Гуртовий Г. О. Білосток з найдавніших часів: Краєзнавчі нариси. Луцьк: «Волинські старожитності», 2012. 64 с.

3. ВКМ, ф. Допоміжних матеріалів (далі – ДМ), інв. № 28924. Гуртовий Г. О. Вибрані краєзнавчі статті та бібліографія. Луцьк, 1994. 155 с.

4. ВКМ, ф. ДМ, інв. № 60419/3. Гуртовий Г. О. Торчин у цифрах і фактах. Довідкове видання. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. 32 с.

5. ВКМ, ф. ДМ, інв. № 65353/1. Григорій Гуртовий: біобібліогр. показ. / упр. Культури Волин. ОДА; Волин. ДОУНБ ім. Олени Пчілки; Волин. краєз. музей; Держ. арх. Волин. обл.; упоряд.: Л. І. Коць, Н. М. Кузьміна, А. А. Понагайба, Н. Д. Хомяк. Луцьк, 2014. 60 с. (19)

6. Гуртовий Г. Голгофа голоду. Спогади про пережите. Луцьк: «Надстир'я», 2008. 142 с.

7. Гуртовий Г. Обласний краєзнавчий музей – постійна опора в роботі народного музею. Волинський музей: історія і сучасність. Науковий збірник. Луцьк, 2004. Вип. 3. С. 56–58.

8. Диплом №606806 Гуртового Григорія Олександровича про закінчення Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки // Фонди Торчинського народного історичного музею імені Григорія Гуртового.

9. Мельник О. Зв'язок музею і школи в діяльності Григорія Гуртового: загальний огляд. I Волинські обласні краєзнавчі читання, присвячені пам'яті Григорія Гуртового. Науковий збірник. Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 25–28.

10. Мельник О. 26 грудня 90 років від дня народження Г. О. Гуртового (1924–2012) – історика, краєзнавця, заслуженого працівника культури України. Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2014 рік / Упр. культури і туризму

Волин. ОДА [та ін.]; [ред.-упоряд. Є. І. Ковальчук, А. А. Понагайба]. Луцьк, 2013. С.196–203.

11.Надольська В. Робота з школярами у музейній діяльності Григорія Гуртового. І Волинські обласні краєзнавчі читання, присвячені пам'яті Григорія Гуртового. Науковий збірник. Упоряд. А. Силук. Луцьк: Вежа-друк, 2014. С. 31–35.

12.Олешко П. Збереження та розвиток козацьких традицій Волинського краю у доробку Григорія Гуртового. Краєзнавство. 2019. № 4. С. 84–94.

13.Понагайба А. Наукова і творча посвята: бібліографія праць Григорія Гуртового у базах даних «Краєзнавство» та «Історична Волинь» Волинської ДОУНБ ім. Олени Пчілки. І Волинські обласні краєзнавчі читання, присвячені пам'яті Григорія Гуртового. Науковий збірник. Упоряд. А. Силук. Луцьк: Вежа-друк, 2014. С. 35–38.

14.Потурай О. Григорій Гуртовий: «Гукає до нас історія, віки гукають: «Прокинтесь!» А ми – в дрімоті». День. 1999. № 144. URL: <https://day.kyiv.ua/article/osobystist/hryhoriy-hurtovyy-hukaye-do-nas-istoriya-viky-hukayut-prokyntes-my-v-drimoti>

15.Сахнюк А. Історія населених пунктів Луцького району в працях Григорія Олександровича Гуртового. І Волинські обласні краєзнавчі читання, присвячені пам'яті Григорія Гуртового. Науковий збірник. Упоряд. А. Силук. Луцьк: Вежа-друк, 2014. С. 38–40.

Дем'янчук Анастасія, Федонюк Дарина,
студентки 2 курсу, Володимир-
Волинського педагогічного фахового
коледжу ім. А.Ю. Кримського Волинської
обласної ради

Науковий керівник: Нагірний Микола
Зіновійович, кандидат історичних наук,
доцент, викладач історії Володимир-
Волинського педагогічного фахового
коледжу ім. А. Ю. Кримського Волинської
обласної ради

«ШАЦЬКА ЗЕМЛЯ» ЯК ФРАГМЕНТ ІСТОРІЇ РІДНОГО КРАЮ

Не кожен населений пункт України, зокрема й Волині, може похвалитися своїми старожилами — людьми, які зберігають для прийдешніх поколінь історію рідного краю через слово. На жаль, така праця є рідкісною і дуже складною. Адже багато важливих подій залишаються поза увагою, численні факти втрачені або забуті, а доступних джерел і літератури часто просто немає. Люди, які могли б розповісти про минуле, поділитися власними спогадами та передати унікальні знання, уже відійшли з життя. Через це ми втрачаємо зв'язок із власним

корінням, не завжди усвідомлюємо, якою багатою й цікавою є історія нашої землі. Саме тому так важливо цінувати і підтримувати тих, хто займається збереженням пам'яті про минуле, адже без знання своєї історії неможливо зрозуміти теперішнє й упевнено будувати майбутнє.[2]

Метою дослідження є здійснення історичних екскурсів у минуле села та характеристика життєвого шляху громадського кореспондента смт Шацьк Степана Шковорода.

Актуальність проєкту зумовлена необхідністю збереження історичної спадщини, відновлення інформації про забуті або маловідомі сторінки минулого рідного краю та його видатних особистостей.

Новизна наукового проєкту полягає в тому, що здійснено спробу дослідити та всебічно охарактеризувати постать громадського діяча смт Шацьк Степана Шковорода, а також висвітлити його внесок у збереження історичної пам'яті та відтворення минулого краю.

Селище міського типу Шацьк має давню й захопливу історію, яку його мешканці дбайливо зберігають і передають з покоління в покоління. Протягом свого існування Шацьк пережив чимало випробувань — зокрема, окупації чужоземними загарбниками, які намагалися знищити мову, культуру та традиції місцевого населення. Щоб глибше зрозуміти минуле цього краю, розглянемо історію Шацька крізь призму життя одного з його жителів — Степана Олексійовича Шковорода.

Степан Олексійович Шковорода — відомий житель селища міського типу Шацьк, якого його земляки з гордістю називають своїм односельчанином. Усе його життя було нерозривно пов'язане з історією рідного краю, з його боротьбою, радощами та болем. Він завжди перебував у вирі суспільно-політичних подій, не шкодував сил і життя заради людського щастя, чітко усвідомлював своє призначення і тим самим став частиною історії Шацька.

Народився Степан Олексійович 15 січня 1910 року в сім'ї селянина. Від батька успадкував риси бунтарства і невдоволення тяжкими умовами життя, що сформувало його сильний характер. Дитинство було сповнене труднощів: батько змушений був виїхати за океан у пошуках заробітку, а коли Степанові виповнилося лише чотири роки, почалася Перша світова війна.

Старшого брата Якова забрали до війська, а в 1915 році, коли лінія фронту наблизилася до Шацька, родина разом із місцевими жителями вирушила в далеке Поволжя. Дорога видалася трагічною — померла мати, а маленького Степана після прибуття до Самари влаштували в дитячий будинок.

Коли у 1921 році війна закінчилася, Шковорода разом із земляками повернулися додому, але на рідній землі вже господарювали поляки. Життя стало ще важчим, проте доля знову з'єднала родину: з фронту повернувся Яків, а з-за океану — батько. Степан підріс і почав ходити на заробітки, звідки приносив розповіді про людей, які боролися за справедливість, що ще більше розпалювало його прагнення до боротьби.

У 1925 році в Шацьку почала діяти легальна організація «Сельсоюз», а через два роки її членом став і Степан Шковорода. Учасники цієї організації займалися

просвітницькою та пропагандистською роботою: поширювали листівки, ставили вистави українською мовою, підтримували членів КПЗУ. У 1930-х роках Степан приєднався до Комуністичної партії Західної України. За участь у визвольному русі в 1936 році його заарештували і кинули до в'язниці. Після звільнення у вересні 1939 року Шковорода повернувся до Шацька, де активно включився в роботу нової влади — спочатку в районному комітеті, а згодом став головою райспоживспілки. У ніч на 22 червня 1941 року розпочалася Друга світова війна. Степан разом із радянськими військами відступав на схід, але як члена партії його повернули для організації партизанського руху. Уже у вересні 1941 року він був знову в Шацьку й розпочав підготовку до створення партизанського загону. Формування загону завершилося навесні 1942 року, а вже влітку кількість його учасників досягла близько сімдесяти осіб.

Під керівництвом Шковороди партизани боролися з поліціями, визволяли молодь, яку окупанти намагалися вивезти на примусові роботи до Німеччини, здійснювали диверсії на залізничних коліях і завдавали ворогу значних втрат. Діяльність загону не залишалася непоміченою: німці постійно переслідували народних месників, завдаючи їм шкоди. Під час одного з боїв він був тяжко поранений і через три дні помер, там же його й поховали. Минуло багато десятиліть, і зелений шацький ліс уже не зберігає партизанських стежок, але в пам'яті людей живе ім'я Степана Олексійовича Шковороди — людини, для якої свобода й справедливість були понад усе.

Батьківщина не забула своїх героїв: за мужність, відвагу та вірність ідеалам визвольної боротьби він та його побратими були відзначені високими урядовими нагородами. Його життя стало символом незламності духу та любові до рідної землі, а пам'ять про нього — важливою частиною історії Шацька. [1]

Шачанка Ганна Іванівна Кузнєцова — його родичка, людини, чие ім'я назавжди вписане в історію Шацька. Її батько, Іван Шковорода, був рідним братом Степана. І сьогодні про подвиг цієї родини нагадує вулиця в Шацьку, названа на честь відомого партизана.

Однак доля Івана Шковороди склалася трагічно. Людину, яка повернулася живою з польського фронту, жорстоко вбили — і найстрашніше, що зробили це свої, шацькі люди. Йому приписували зв'язки з партизанами, але, як згадує його донька Ганна, це була неправда.

Іван Шковорода був чесним, працьовитим господарем, який дбав про родину, про п'ятьох дітей, яких треба було утримувати й годувати. Він був майстром на всі руки — будував людям хати, школи, а навіть польський костел у Шацьку, що колись стояв на місці сучасної каплички святої мучениці Тетяни, зведений його руками. «Зabili батька ні за що, — з болем згадує Ганна Іванівна. — А потім убивця розкався: коли я була в церкві, він хапав мене за руку й благав прощення». Після смерті батька життя родини стало надзвичайно важким. Добре, що господар устиг збудувати добротний дім, який залишився дітям і дружині. Мати тяжко працювала в колгоспі, щоб прогодувати сім'ю, а Ганна вже в 14 років пішла працювати.

Спершу допомагала заможному шацькому господарю, який при німцях був «завідуючим снабженням», аж поки його не вбили партизани. Потім працювала офіціанткою в «партизанській їдальні» — за тарілку супу. Згодом отримала роботу реєстратора в паспортному столі, а пізніше — у районному комітеті. Коли Ганна Іванівна подорослішала, у її житті почалася нова, не менш драматична сторінка. Кавалерів у неї було багато, але особисте життя не складалося. «Дехто, не діждавшись моєї згоди, навіть стріляв мені в спину, — з сумною посмішкою згадує вона. — Було так прикро, що я вирішила: за кого перший посватається, за того й піду». Посватався росіянин — за нього вона й вийшла заміж. Подружжя жило в різних місцях — у Вологді, у Криму, у Казахстані, — побачило світ, але зрештою повернулося до рідного Шацька.

Шлюб, утім, не приніс щастя: чоловік не любив працювати, часто пиячив, і саме алкоголь став причиною його передчасної смерті. Від шлюбу народилися дві доньки. Одну з них життя закинуло до Німеччини, але вона, на жаль, рано померла. Друга донька мешкає в Казахстані. Ганна Іванівна має численних онуків і правнуків, з якими підтримує теплі стосунки. Живе вона поруч із однією з внучок, а з ріднею в Казахстані спілкується через комп'ютер, користуючись Skype-зв'язком. Як і її знаменитий родич Степан Шковорода, Ганна Кузнецова залишила свій слід у пам'яті людей — не подвигами на фронті, а стійкістю, працею, людяністю та вірністю рідній землі. Її історія — це жива сторінка великої історії Шацька, де кожна доля є частиною спільного минулого і духовної спадщини краю. Важливість і відповідальність діяльності Степана Шковорода проявляється через збереження образу життя людей Волинського краю в минулому, фіксуючи для нас цікаві факти та цінну інформацію.[3]

Висновки. Приклади з недавньої історії демонструють тяжку долю поліщуків. цієї історії, її збереження та передача наступним поколінням є важливим завданням для всіх українців, незалежно від того, де вони живуть. Любов до рідної землі та знання власної історії становлять міцну основу для формування високого рівня національної свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібліотека опорного закладу «Шацький ліцей» [Електронний ресурс] Режим доступу: http://shatsk-sch1-bibl.volyn.sch.in.ua/chitachevi/yak_nas_znajti/istoriya_selischa_shacjk/urok-pamyatj_stepan_shkovoroda/ . Дата звернення: 30 жовтня 2025 р.;
2. Історична Волинь. Минуле і сучасне Волині та Полісся [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.istvolyn.info/storage/uploads/CIV62rPzw6PP9XmZX6tDhxgwIS1wzlMmTbjsxtq3.pdf> . Дата звернення: 30 жовтня 2025 р.;
3. Історія 90-річної жительки Шацька [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.istvolyn.info/storage/uploads/CIV62rPzw6PP9XmZX6tDhxgwIS1wzlMmTbjsxtq3.pdf> . Дата звернення: 30 жовтня 2025 р

Шуляр Анна, учениця 11 класу
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради

Науковий керівник: Коваль Юрій
Григорович, заступник директора
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради, керівник секції етнології
комунальної установи «Волинська обласна
Мала академія наук»

ІВАН ВЛАСЮК – ОСТАННІЙ НОСІЙ ЛІРНИЦЬКОЇ ТРАДИЦІЇ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ

Лірництво є унікальним явищем української духовної культури, одним із її реліктів, яке займає важливе місце в народній музичній традиції. Лірники – це мандрівні музиканти, які виконували народні думи, релігійні пісні, балади та інші твори під супровід ліри – старовинного музичного інструмента. Ця традиція має багатовікову історію, яка відображає духовне, соціальне та культурне життя українського народу.

Одним із центрів лірництва у першій половині ХХ століття була Старовижівщина. Його яскравим представником був наш земляк Іван Власюк із села Залюття. Дослідження його життєвого та творчого шляху допомагає вивчити лірницькі традиції Західного Полісся, глибше пізнати багатий і розмаїтий художньо-образний світ українського музичного мистецтва, відтворити його особливі, раритетні форми. У цьому і полягає **актуальність** нашого дослідження.

Новизна роботи визначається тим, що у ній використані рідкісні і маловідомі матеріали, а також спогади, які ми почули і записали від родичів та інших людей, котрі у своїй пам'яті ще зберігають відомості про лірників на Старовижівщині.

Лірницьке мистецтво зацікавило мене після перегляду фільму «Поводир», який є одним із найкращих українських історичних фільмів і у 2014 році був номінований на премію «Оскар». Його режисер і сценарист Олесь Санін неодноразово зазначав, що натхнення на творчість йому додали пісні Івана Власюка, які він перейняв і собі.

Так я відкрила для себе постать Івана Власюка – свого земляка із села Залюття, якого вважають останнім лірником Західного Полісся, а, можливо, й усієї України.

Зберегти його пісні для нащадків допомогли записи фольклористів Івана Федька та Олексі Ошуркевича, які познайомились з Іваном Харитоновичем у середині 1960-х років. Три десятиліття про ці записи майже не згадували, а коли у 2002 році вийшов компакт-диск та книга «Лірницькі пісні з Полісся», то останнього поліського лірника вже не було і розповісти про нього детальніше

могли лише його діти.

На сьогодні із них залишився лише син Степан. Проте, на щастя, у Залютті ще є поводитир Івана Власюка, який пізніше став і його зятем, Петро Савчук. Старожил добре пам'ятає про мандрівки зі сліпим музикантом, знає основні віхи його біографії, не забув тексти пісень, які звучали у виконанні лірника.

Іван Власюк народився 25 жовтня 1907 року у сім'ї селянина із Кримного Харитона Власюка, де загалом налічувалось аж восьмеро дітей. У трьохрічному віці осліп. Як стверджують старожили, причиною втрати зору майбутнього лірника як і багатьох інших сліпих музикантів, які були практично у кожному селі на Старовижівщині, стало ускладнення від на той час важкої хвороби віспа.

Під час Першої світової війни Іван Власюк разом з батьками побував у «біженцях» у далекій Курській губернії, звідки їх сім'я повернулась аж у 1921 році. Щоб Іван міг самостійно заробляти на життя, батьки у 1926 році відправили його навчатись гри на лірі до вже старшого і знаного на той час музики Степана Рибачука з Рокити. Тут за рік Власюк освоїв не лише музичне мистецтво, а й молитви, професійні звичаї, етику, сліпецьку мову, якою між собою спілкувались незрячі.

Одразу після закінчення школи музикант розпочав свою мандрівну діяльність. У довоєнні роки обходив усю територію Волині та південної Білорусі, був у Рівному, Дубно, Кременці, Почаєві, Берестечку. Грав на ярмарках, читав молитви біля церков та монастирів, часто його запрошували на весілля та вечорниці.

Петро Савчук зазначає, що Петро Харитонович мав дуже хорошу пам'ять, музичний слух та голос, був принциповим у дотриманні встановлених між лірниками правил, підтримував із ними тісні стосунки, крім ліри, опанував також і скрипку. Репертуар лірника налічував понад сто творів. Серед яких – молитви, побутові, ліричні, жартівливі пісні. Олексі Ошуркевичу вдалось записати 17 творів у виконанні Власюка. Звичайно, якість запису невисока, бо такі тоді були технічні можливості. Але все одно ці записи надзвичайно цінні для дослідження автентичного лірницького мистецтва. Іван Власюк здійснював свої мандрівки ще до середини 1960-х років. Ходити далі не дозволяло здоров'я і відмовляли діти. Але ще продовжував грати на лірі, з якою не розлучався усе своє життя. Помер 29 січня 1991 року. Похований у рідному селі.

Відомо, що ліра Івана Власюка зберігається у фондах Державного музею театрального, музичного та кіномистецтва України у м. Києві. Вона служить зразком для сучасних майстрів, які виготовляють ліри. Але вона в нього була не єдиною і точно не останньою. Під час поїздки у Залюття, ми дізнались, що одна із них ще може зберігатися у селі й до сьогодні. Тому пошуки у цьому напрямку тривають. І поки ще живі люди, які бережуть спогади про останніх лірників Волині, пам'ятають їх пісні, є можливість глибше вивчити лірництво – самобутнє народне мистецтво нашого краю, яке 5 грудня 2024 року офіційно визнали частиною світової культурної спадщини ЮНЕСКО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жеплинський Б., Ковальчук Д. Українські кобзарі, бандуристи, лірники. Енциклопедичний довідник. Львів: Галицька видавнича спілка. 2011. 316 с.
2. Олексюк О. Традиційні музичні інструменти Старовижівщини. Минуле і сучасне Волині та Полісся. Старовижівщина та її населені пункти в історії України та Волині. Науковий збірник. Випуск 70. Луцьк. 2021. С. 139-144.
3. Ошуреквич О., Рибак Ю. Лірницькі пісні з Полісся: матеріали до вивчення лірницької традиції. Рівне. 2002. 140 с.
4. Рибак Ю. Поліські сліпі гармоністи. Етномузика. Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка (вип. 22). Збірка статей та матеріалів на честь 100-ї річниці експедиції для фонографування дум / упор. І. Довгалюк, Ю. Рибак. Львів. 2008. № 5. С. 69-90.
5. Трембіцький А. Релігійні мотиви українських «незрячих» мандрівних співців. Народна творчість та етнографія. 2007. № 6. С. 54-61.
6. Хай М. Лірницька традиція як феномен української духовності. Родовід. 1993. № 6. С. 35-43.
7. Черемський К. Повернення традиції. З історії нищення кобзарства. Харків. 1999. 288 с.
8. Ярмола В. Мандрівні музикати Західного Полісся: штрихи до портрета лірника Івана Власюка. Етномузика. 2019. № 15. С. 83-112.

Стригун Іван, учень 11 класу
Тростянецького ліцею Луцького району
Волинської області

Науковий керівник: Зек Богдан
Миколайович, кандидат історичних наук,
завідувач науково-експозиційного відділу
історії Волині Волинського краєзнавчого
музею, керівник секції історії
України та історичного краєзнавства
комунальної установи «Волинська обласна
Мала академія наук»

ЖИТТЄПИС МИКОЛИ КОЛТОНЮКА-ЯКИМЧУКА – ОДНОГО ІЗ ЗАСНОВНИКІВ УПА НА ВОЛИНІ

Історія українського визвольного руху насичена іменами людей, які віддано боролися за незалежність своєї держави. Однією з таких постатей є Микола Колтонюк-Якимчук – один із засновників Української повстанської армії (УПА), організатор підпільних осередків ОУН на Волині та Західному Поліссі. Його життєвий шлях яскраво відображає драматизм подій середини ХХ ст.

Актуальність дослідження. У сучасному українському суспільстві питання національної пам'яті, вшанування героїв визвольних змагань,

переосмислення ролі ОУН і УПА набувають надзвичайної важливості. Дослідження життя і діяльності конкретної постаті – М. Колтонюка-Якимчука дозволяє краще зрозуміти і створити парадигму механізмів утворення національних символів, формування історичних дискурсів і значення особистісної «міфології» в суспільній свідомості. **Новизна отриманих результатів** полягає у розкритті малодослідженої постаті М. Колтонюка-Якимчука, одного із засновників УПА. У роботі введено в обіг маловідомі архівні матеріали та спогади, застосовано мікроісторичний підхід, що дозволяє через біографію окремої людини показати ширший контекст визвольної боротьби. Поєднання локального та загальнонаціонального рівнів дає можливість простежити вплив його діяльності на формування УПА. Дослідження також подає сучасне прочитання життєпису в контексті національної пам'яті та боротьби за незалежність.

Виклад основного матеріалу. М. Колтонюк-Якимчук народився 23 лютого 1914 р. в багатодітній родині службовця Фоми Колтонюка у містечку Рижанківка Київської губернії. Згодом родина переїхала на Волинь до с. Піддубці Луцького повіту. Герой нашої розвідки був відомий під прізвищем Колтонюк, так і Якимчук. Мав підліткове прізвисько «Гріша». Після закінчення початкової школи М. Колтонюк-Якимчук працював у різних господарствах, зокрема на паровому млині. Юнак прагнув самостійно здобувати знання, читав українську літературу та пресу. У 1933 р. вступив до товариства «Відродження», де познайомився з іншими діячами українського визвольного руху. Увійшов у коло Івана Скоп'юка, від якого отримував брошури і газету «Рідна школа», за що був арештований польською владою, але незабаром звільнений.

Починаючи з 1934 р. М. Колтонюк-Якимчук стає членом ОУН і активно займається підпільною роботою: вивчає нелегальну літературу, цікавиться різними видами спорту, зокрема джіу-джитсу, бере участь у багатьох вишколах, самостійно опановує військове мистецтво, вивчає конспіративну роботу, виконує завдання проводу ОУН. Згодом юнак став бойовим референтом станичної організації та очолив підпільний осередок у Піддубцях. Під час служби у польській армії у 1937–1938 рр. М. Колтонюк-Якимчук дізнався про смерть Є. Коновальця 23 травня 1938 р., яка сильно його вразила. Він намагався залишити службу і вдавав із себе божевільного, після чого перебував у психлікарні, зрештою у квітні 1939 р. був звільнений із служби [1, с. 395]. У роки Другої світової війни М. Колтонюк-Якимчук став одним із організаторів перших повстанських загонів. У 1941 р. під псевдонімом «Василь» він очолив Луцький провід ОУН, але на посаді перебував недовго. Вже 26 червня 1941р. йому доручають очолити українську міліцію, реорганізувати та оновити її під керівництвом начальника обласної міліції М. Когута. Однак, очолювати міліцію йому довелося недовго: німцям повідомили, що він є членом ОУН(б). З огляду на загрозу арешту він перейшов на нелегальне становище.

Згідно із спогадами Уляни Петрук, 7 лютого 1943 р. М. Колтонюк-Якимчук був присутнім на пункті зв'язку «Лиман-1» у с. Рудка-Козинська Рожищенського району Волинської області, де відбулася нарада Крайового проводу ОУН. Крім

Колтонюка, Качинського та Козяра, у ній брало участь керівництво підпілля: Дмитро Клячківський, Василь Сидор та Роман Шухевич. У результаті М. Колтонюку-Якимчуку доручили зайнятися створенням і організацією військових підрозділів. У той час він неодноразово бував у Піддубцях, де познайомився із майбутньою дружиною Зінаїдою Драницькою. Тоді дівчина переховувалася у своїй тітки Анастасії Пикавчук від вивозу на примусові роботи до Німеччини [3, с. 117]. Незабаром М. Колтонюк-Якимчук отримав листа від Д. Клячківського («Клима Савура») про отримання нової посади. Відтепер під псевдонімом «Олег», він мав створювати військові підрозділи на Волині і очолював групу УПА «Турів». Саме ці підрозділи стали основою формування УПА. М. Колтонюк-Якимчук результативно виконує покладені на нього завдання, організовує велику кількість військових вишколів, підіймає національну свідомість, що призведе до масового долучення селян до збройної боротьби [2, с. 59].

Попри успіхи, діяльність командира УПА не завжди була бездоганною. Вище керівництво звинувачувало його у некомпетентності через невдале розташування військових сил поблизу селища Колки. Наслідком цього стало їх розсекречення німецькою розвідкою, через що підрозділи УПА у цьому районі понесли значні втрати. За це М. Колтонюк-Якимчук отримав догану та мав серйозні непорозуміння з керівництвом. Проте він залишався послідовним і принциповим, після того як дізнався, що німці загітували польське населення до проведення масових акцій по знищенню українців, віддавав наказ, що передбачав рішучу і не менш жорстоку відповідь на агресію поляків. Зокрема, йому приписують знищення польських колоній і наступ на укріплену базу у Пшебражі, яка стала символом польського опору. Хоча здобути її не вдалося, ці дії свідчили про його прагнення забезпечити захист українського населення та стали свого роду продовженням його попередньої боротьби проти польського впливу на Волині.

Упродовж 1943–1944 рр. М. Колтонюк-Якимчук продовжував керувати бойовими діями загонів УПА, готував нові підрозділи, забезпечував їх зброєю та продовольством. Водночас переживав важкі часи – його родину було депортовано до Сибіру. Це все доповнювалось протиріччями у середовищі українського визвольного руху. Так, 10 травня 1947 р. М. Колтонюк-Якимчук подав скаргу командуванню на Миколу Козака («Смок»), яку надіслав Івану Литвинчуку («Дубовому»). У ній він порівнював його роботу зі «зрадою» свого попереднього керівника І. Скоп'юка. Командир УПА обурювався узурпацією влади та нехтуванням конспірацією, називав його винуватцем багатьох стратегічних невдач. Після цього він отримав лист в якому йшлося про проведення «Револьюційного суду» над ним, його звинувачували у порушенні правил і субординації по відношенню до вищого керівництва. Однак, «Револьюційного суду» М. Колтонюк-Якимчук не дочекався. При проведенні 29 липня 1947 р. обшуків у с. Борохів Луцького р-ну, оперативно-військова група Теремнівського районного відділу МДБ на чолі з молодшим лейтенантом Тиришкіним виявила крийвку з трьома підпільниками всередині. Згідно однією з

версій, М. Колтонюк-Якимчук одразу відкинув пропозицію здатися. Намагаючись зберегти життя своїй дружині Зінаїді, він наказав залишатися всередині, нагадуючи, що вона – матір. Після цього, вигукуючи «Слава Україні», разом із «Себастьяном» – його товаришем, кинулися на ворога. В наслідок перестрілки обидва героїчно загинули [1, с. 419].

Висновки. Життєпис М. Колтонюка-Якимчука є яскравим прикладом самопожертви та вірності національній ідеї. Він став одним із перших командирів УПА, які протистояли як німецьким, так і радянським окупантам. Його постать демонструє важливість ролі Волині у національно-визвольному русі середини ХХ ст. та може стати прикладом для сучасної молоді, яка шукає натхнення в історії боротьби українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Я. Життєпис одного із засновників УПА: Микола Колтонюк-Якимчук. *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*. 2017. № 1 (47). С. 391–423.
2. Літопис УПА. Нова серія. Т.2: Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943-1944 / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Видавництво "Літопис УПА" та ін. Київ-Торонто, 1999. 872 с.
3. Мазурець С. Повстанськими стежками. Розповіді очевидця. Луцьк: Надстир'я, 2002.

Новицька Злата, учениця 8 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №11 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Крижановська Марія Євгенівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №11 Луцької міської ради»

«МІЙ ДУХ – МОТОР»: ВАЛЕР'ЯН ПОЛІЩУК – ВОЛИНСЬКИЙ МИТЕЦЬ У ВИРІ «РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ»

Розстріляне відродження – це термін, що визначає період в історії української літератури 1920–1930-х років. Ця доба була часом небувалого злету авангардних, футуристичних і модерністських ідей, а також початку рішучої боротьби митців за творчу свободу та право на українське слово проти диктату більшовицької комуністичної партії. Назва «Розстріляне відродження» стала символом трагедії, оскільки переважна більшість представників цієї яскравої когорти була згодом репресована та фізично знищена (розстріляна) [2, с. 45-46]. Одним із цих митців був Валер'ян Поліщук – волинський поет, публіцист, прозаїк та літературний критик. Він вважається одним із найяскравіших представників українського літературного авангарду, оскільки його творчість гармонійно

поєднала національну самобутність та передові європейські модерні тенденції [1, с. 112].

Актуальність дослідження постаті Валер'яна Поліщука сьогодні зумовлена тим, що митець боровся за право творити українською мовою, незважаючи на тотальні заборони та прямі погрози. Його сміливі ідеї мали величезне значення для культурного процесу, який відбувався у ХХ столітті. Крім того, його переосмислення українського модернізму та авангардного руху того часу знаходить своє відображення у сучасному українському мистецтві. Саме тому вивчення його спадщини є ключовим для розуміння незламності українського культурного опору [4, с. 59].

Новизна проєкту зумовлена тим, що вперше глибоко досліджено постать Валер'яна Поліщука не просто як представника «Розстріляного відродження», а саме як митця, тісно пов'язаного з Волинню. Досі цьому видатному діячеві приділялося недостатньо наукової уваги порівняно з іншими митцями тієї доби. Вивчення його долі та творчості є важливим для глибшого розуміння трагічної історії 1920–1930-х років, оскільки вона відображає запеклу боротьбу української інтелігенції за національну ідентичність. Це дозволить заповнити існуючу історіографічну прогалину та системно ввести його волинський контекст у науковий обіг.

Валер'ян Поліщук народився 1 жовтня 1897 року в селі Більче на Волині (нині село Рівненської області), у сім'ї хліборобів. Навчався у Луцькій, а згодом Катеринославській гімназії. Хоча в 1917 році він став студентом Петербурзького інституту цивільних інженерів, інтерес до літератури зумовив його перехід на історично-філологічний факультет Кам'янець-Подільського університету [6].

З 1918 року активно включився у політичну й літературну діяльність: очолював Боремельський земельний комітет, працював у газетах «Народная воля» і «Республіканець», був членом УПСР, брав участь у повстанні Директорії, редагував студентський журнал «Нова думка» та видав поему «Сказання давнєє про те, як Ольга Коростень спалила» [3].

Переїхавши до Києва, Валер'ян Поліщук увійшов до кола творчої молоді, де особисте знайомство з Павлом Тичиною кардинально змінило його поетичний підхід та заохотило до пошуку авангардних форм. Період тісної співпраці з Павлом Тичиною, під час якого планувалося створення спільного альманаху, швидко переріс у співробітництво з Миколою Хвильовим. Кульмінацією цих авангардних пошуків стала їхня спільна збірка «2», видана у 1922 році. Разом з Хвильовим він проживав у будинку «Слово» у 1930-х роках. Володимир Куліш, син Миколи Куліша, про Валер'яна Поліщука згадував: «Однією з маркантних постатей «Слова» був поет Валеріян Поліщук. Невеликого росту, з чудовими очима, які успадкували по ньому син Марко і донька, веселий і товариський» [5, с. 105].

Поет вірив у здатність мистецтва – не лише поезії, формувати нові риси людини: цілеспрямованість, відкритість до майбутнього та наполегливість, тому намагався відкривати нові течії у літератури, як-от авангардний рух та концепцію

«активного мистецтва» – ідея перетворюючої ролі художнього літературного слова [7, с. 27-28].

Валер'ян Поліщук був непоборним захисником української мови, пишучи твори та здійснюючи публічні виступи нею всупереч прямому тиску більшовицької комуністичної партії, глузуванням опонентів та постійній загрозі арешту [3, с. 203]. Сам поет так згадував про цей опір: «І от почала формуватися Федерація пролетарських письменників. Вона пішла битись за пролеткультуру в саму гущу проліткультивської аудиторії – в клуб «Комуніст», на Московській, 20 (...). І от члени Федерації, зокрема я і Хвильовий, почали робити там свої літературні виступи українською мовою. Крик і травля були скажені. Нам кричали, що нас не розуміють, що те, що ми пишем – це петлюрівщина, що ми бездари й т. д.» [8].

Його творчість – це потужний сплав енергії, модерністських мотивів та сміливих експериментів із художньою формою. Поет майстерно поєднував елементи футуризму, авангарду та експресіонізму, прагнучи передати читачеві динамічний ритм і темп світу. У його творах відчутні глибокі філософські роздуми та непохитна віра у власні сили та майбутнє [12, с. 75]. Яскравим прикладом поєднання футуризму з експресіонізмом, а також втіленням його концепції «активного мистецтва», є рядки з поезії «Мій дух – мотор». [5, с. 82]:

«Я — мотор!

Я — динамо!

Я — серце машинного віку». [10, с. 53].

Невід'ємною рисою поезії Поліщука є глибокий оптимізм, віра у творчий потенціал людини та її невичерпну здатність до самовдосконалення, що суттєво вирізняло його серед багатьох сучасників. Культурна спадщина Валер'яна Поліщука є яскравим зразком українського авангардного мистецтва, що майстерно поєднує національну самобутність із передовими європейськими впливами. Його прогресивні ідеї випередили свій час, заклавши міцну основу для подальшого розвитку українського модерністського мистецтва [4, с. 64].

Хоча у своїй творчості Валер'ян Поліщук зумів поєднати віру в людину та технічний прогрес, його життєвий шлях обірвався трагічно. У 1934 році митця заарештували за сфабрикованими звинуваченнями у «контрреволюційних поглядах» та «шпигунській діяльності». У цьому контексті мотив невідомої смерті, що часто виникав у його віршах, набув пророчого значення. Образ невідомого кінця, розпилення та небуття провіщав його подальший розстріл у Сандармосі – сумнозвісному місці масових страт без могил [9, с. 45]. Цей трагічний заповіт виражено в рядках: «Рости, рости нове покоління, клич за собою друге, ставайте одне одному на плечі й ідіть головою в віки, а я старою розсохою буду під вами, невідомий, розпилений...» [11, с. 88]. Згодом, у 1937 році, він був розстріляний там разом з іншими визначними представниками української інтелігенції. Таким чином, його доля стала символом знищення цілого покоління, відомого як «Розстріляне відродження» [6, с. 330].

Сьогодні, його творчість набуває нового звучання в контексті переосмислення української культурної ідентичності. Його прагнення до оновлення мистецтва, віра в людину та її творчу силу залишаються актуальними й зараз, коли питання взаємодії культури, техніки й духовності знову набувають особливого значення.

Отже, ми з'ясували, що постать Валер'яна Поліщука, уродженця історичної Волині, є важливою для розуміння трагедії та художнього злету «Розстріляного відродження». Поліщук був не лише яскравим представником авангарду, що поєднував національну самобутність із модернізмом, а й непохитним борцем за українську мову та ідеї «активного мистецтва». Його трагічна загибель у Сандармосі стала символом знищення цілого покоління, а його твори слугують безцінним свідченням незламності українського культурного опору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеєва В. Український модернізм: поетика, типологія, стиль. Київ: Смолоскип, 2019. – 256 с.
2. Гундорова Т. Кітч і література. Травестії. Київ: Критика, 2008. 312 с.
3. Історія української літератури ХХ століття: у 2 т. / за ред. В. Дончика. Київ : Либідь, 1993. Т. 1. – 496 с.
4. Коваленко Л. Модернізм і національна ідентичність у творчості Валер'яна Поліщука. Українська література ХХ століття: науковий збірник. Львів, 2018. С. 57-68.
5. Куліш В. Слово про будинок «Слово»/ передм. В. Агеєвої. — Київ: Віхола, 2024. 168 с. (Серія «Життя»).
6. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933. Париж: Смолоскип, 1959. – 843 с.
7. Лисенко Н. Поетика Валер'яна Поліщука в контексті українського авангарду 1920-х років. Київ: Наукова думка, 2014. 248 с.
8. Матеріали Харківського літературного музею: архівні документи та спогади Валер'яна Поліщука. Харків, фонд «Розстріляне відродження». (Цитований уривок: «І от почала формуватись Федерація пролетарських письменників...»). URL: <https://avr.org.ua/viewDoc/30853> (дата звернення: 30.10.2025).
9. Пасічник М. Валер'ян Поліщук: життя і смерть поета-авангардиста. Рівне: Острозька академія, 2021. 97 с.
10. Поліщук В. Вибрані твори. Київ: Дніпро, 1990. 432 с.
11. Поліщук В. Поезії. Харків: Література і мистецтво, 1927. – 156 с.
12. Свербілова Т. Український авангард: поетика і філософія руху. Київ: Смолоскип, 2012. – 279 с.

Однорал Христина, учениця 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

ДІЯЛЬНІСТЬ НА ВОЛИНІ ДМИТРА КЛЯЧКІВСЬКОГО У 1940-1945 РР

Актуальність дослідження діяльності Дмитра Клячківського на Волині полягає в необхідності відновлення історичної правди про визвольну боротьбу українців та вшанування героїв, які відстоювали незалежність України. **Мета роботи** – дослідження ролі Дмитра Клячківського у створенні та діяльності УПА-Північ на Волині, аналіз його військово-організаційної діяльності та значення у розвитку українського визвольного руху.

Спроби знищення українського народу неодноразово здійснювалися нашими східними «братами», особливо в часи радянщини. У 1940-х роках Волинь пережила важкі випробування під тиском німецької та радянської влади, але саме завдяки ОУН і УПА український дух вистояв. Серед героїв визвольної боротьби особливе місце займає Дмитро Семенович Клячківський – командир УПА-Північ, відомий під іменем Клим Савур.

Дмитро родом з міста Збараж (нині Тернопільська обл.), де з'явився на світ 4 листопада 1911 року. Походив з сім'ї залізничного службового, який зі своєю дружиною прищепив любов до України своєму сину. Навчався у Рівненській гімназії, а згодом вступив до Львівського університету. Саме в студентські роки він приєднався до лав Організації Українських Націоналістів (ОУН), заснованої Євгеном Коновальцем. За таку палку участь у підпільній організації, польська влада неодноразово намагалася зловити його у свої тюрми. І це вийшло, але лиш 1934 року, де Клим Савур просидів 5 років, а у 1939 році вийшов на волю. З початку Другої світової війни став одним із провідників ОУН на західноукраїнських теренах [5; 6].

Проте, славетне командування Клячківського тривало недовго, до розколу ОУН у 1940 році. Після цього він одразу ж долучився до ідеї С. Бандери і став очолювати крайову ексекутиву ОУН(б) на Волині. Саме тоді розгортається масштабна підпільна та військова робота [2; 4].

Клячківський формує свій підрозділ УПА. На початку 1942 – у 1943 рр ситуація на Волині залишалася вкрай напруженою. З одного боку, німецька окупаційна влада впроваджувала політику насильства, грабунків і жорстоких репресій, а з іншого – активізувалася діяльність радянських партизанських загонів. Українське населення фактично опинилося між двох ворогуючих сил. У

таких умовах Дмитро Клячківський усвідомив потребу створення власного українського війська, яке могло б стати на захист місцевих мешканців. У лютому 1943 року він віддав наказ про перехід від підпільної політичної роботи до відкритої збройної боротьби. Під його проводом почалося формування перших повстанських відділів, що згодом утворили основу УПА-Північ. Сам Клячківський узяв собі псевдонім Клим Савур. Він налагодив систему командування, створив штаби, розвідувальні та зв'язкові підрозділи, служби постачання і медичну допомогу. Особливістю його діяльності стало прагнення перетворити повстанські загони на дисципліновану, організовану армію. Було введено військову присягу, розроблено статут, запроваджено військові звання й підготовку командного складу. На території Волині почали діяти школи, у яких навчали майбутніх старшин, розвідників і зв'язківців. Завдяки цьому боєздатність українських формувань швидко зростала. УПА-Північ охопила велику частину території – сучасні Рівненську, Волинську та частину Житомирської областей. Уже в середині 1943 року чисельність повстанців налічувала десятки тисяч осіб. Підрозділи УПА вели бойові дії проти німецьких гарнізонів, звільняли населені пункти, ліквідовували окупаційні структури влади та захищали українське населення від репресій [1; 3].

У 1943-1944 роках УПА-Північ під проводом Дмитра Клячківського провела десятки боїв проти німецьких каральних частин. Повстанці активно здійснювали рейди на залізничні вузли, склади та комунікації, унаслідок чого німці втратили контроль над більшістю волинських сіл. Поряд із боротьбою проти окупантів точилося протистояння з радянськими партизанами, які прагнули підпорядкувати волинське підпілля Москві. Клячківський відстоював незалежність українського визвольного руху, водночас намагаючись уникати зайвих сутичок і зосереджуючись на захисті мирного населення. У 1944 році він реорганізував структуру УПА, перевів частину підрозділів у підпілля, створив мережу схронів і конспіративних квартир. Після відновлення радянської влади він продовжував керувати повстанським рухом із лісів Рівненщини. У лютому 1945 року, під час спроби прориву через радянське оточення біля села Оржів на Рівненщині, відділ Клячківського потрапив у засідку. У нерівному бою командир УПА-Північ загинув. На жаль, точного місця поховання досі не знайдено [7].

Отже, Дмитро Клячківський залишив після себе не лише пам'ять про відвагу й самопожертву, а й чітку систему організації українського збройного руху. Саме завдяки йому УПА-Північ стала зразком військової дисципліни та національної єдності. Його діяльність заклала основи тривалого збройного опору радянському режиму, який тривав ще понад десятиліття після його смерті. В історії українського визвольного руху Клячківський постає як стратег і організатор, що зміг у найважчі роки згуртувати людей навколо ідеї свободи. Його життєвий шлях – приклад жертвності та служіння Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів ОУН і УПА (Електронний архів визвольного руху): Документи штабу УПА-Північ, накази, донесення, звіти. URL: <https://avr.org.ua/> Дата звернення: 21.09.2025.
2. В'ятрович Володимир. Історія з грифом «Секретно»: Українське визвольне підпілля 1940-1950-х рр. Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2011.
3. Вебсайт Центру досліджень визвольного руху (ЦДВР): Документи і статті про діяльність УПА-Північ та її командирів. URL: <https://cdvr.org.ua/> Дата звернення: 28.09.2025.
4. Електронна бібліотека Українського інституту національної пам'яті (УІНП): Матеріали про командирів УПА, у тому числі Дмитра Клячківського. URL: <https://uinp.gov.ua/> Дата звернення: 17.09.2025.
5. Енциклопедія історії України. Клячківський Дмитро Семенович. URL: https://resource.history.org.ua/...Kliachkivskyj_D Дата звернення: 16.09.2025.
6. Історична правда. Аналітичні матеріали: «Клим Савур – творець УПА на Волині». URL: <https://www.istpravda.com.ua/> Дата звернення: 08.10.2025.
7. Меморіальний сайт «Герої УПА» / «Повстанська слава України»: Біографії фото, документи. URL: <https://upa.in.ua/> Дата звернення: 11.10.2025.

Дорошук Олеся, студентки, Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу ім. А.Ю.Кримського Волинської обласної ради

Науковий керівник: Нагірний Микола Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, викладач історії Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу ім. А. Ю. Кримського Волинської обласної ради

ФЕНОМЕНИ ВОЛИНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ТА ІСТОРІЇ

Історія Волині та культури є одним із основних надбань та важливих аспектів української нації. Народні традиції та звички формують відображення пережитого досвіду і підкреслюють результат тривалого перебування цього регіону у складі інших держав.

Актуальність теми. Образи відомих волинських діячів формують комплексний образ української нації, яка має глибоке коріння, незламний дух і прагнення до інновацій та світового лідерства. Їхнє життя – це історична дорожня карта для побудови успішної та самодостатньої України.

Мета дослідження – обґрунтувати та висвітлити ключову роль Волині у формуванні української державності, культури та науки через аналіз внеску її

видатних представників, підкресливши актуальність цієї спадщини для сучасної України. Волинь славиться своєю багатою історією завдяки своїм землякам, які споконвіку зберігали, писали, будували та творили в благо даному регіону.

Одним із них був князь Любарт, який походив з величного литовського роду Гедиміновичів. Хоч Любарт і не був українського походження, але саме за його правління держава зазнала найбільшого розквіту. В цей період активно розвивалась українська культура та православна віра. Оскільки, князь мав хороші зв'язки зі своїм батьком та братами, неодноразово заручався їхньою підтримкою та допомогою, що звичайно ж таки зіграло хорошу роль для самої Волині. Навіть попри небезпечних сусідів, Любарт зі своїм братом Крейсом, зумів вберегти Волинь від рук польського короля Казимира III. За його правління, у Луцьку був розташований монетний двір, він був дуже живописним, багатим та красивим [1].

Обласний центр Волині по праву пишається Луцьким замком, який не лише є однією з найстаріших та найбільших фортифікаційних споруд України, але й залишається провідною туристичною візитівкою регіону, відомою завдяки своїй значущій історії та ореолу численних легенд, що приваблюють відвідувачів.

Леся Українка справжній феномен української літератури епохи неоромантизму. Та не дарма, бо її талант розкривається в створенні різних творів, а саме в розумінні тонкощів різноманітних жанрів, які поступово відкриваються з різних куточків її вірним читачам. Якщо вірити російській пропаганді, то сім'я Лесі була бідною, хоча це не правда. Насправді вона народилась у дворянській родині Косачів на Волині, де мати була письменницею, а батько юристом. Поетеса прославилась своєю мудрістю та кмітливістю, якби Леся жила в наш час, її б віднесли до дітей індіго. Змалечку вона вже вміла читати, а у дев'ять років написала свій перший вірш! Згодом літераторка вирішила для написання своїх майбутніх робіт запозичити псевдонім Леся Українка у свого улюбленого дядька письменника Михайла Драгоманова: «Українець». Цей вибір підкреслював її національне походження, яке було для Лесі гордістю та шаную до Батьківщини. Також вона збагатила українську мову словами «промінь» та «напровесні». Крім того Леся відзначилась ще тим, що не боялась відкидати патріархальні устрої, цю ідею їй показала на власному прикладі мати Олена Пчілка, яка сама активно боролась за права жінок. Її позицію можна спостерігати у творчості («Лісова пісня» і «Касандра») [3].

Значиму роль у математиці відіграв український вчений-математик та академік Академії Наук – Михайло Кравчук. Він родом із села Човниця, що на Волині. Народився 27 вересня 1892 р. в сім'ї землеміра. Свою викладацьку й наукову діяльність розпочав з першої лекції на тему: «Про функції, що справджують теорему додавання» і після цього удостоївся звання приват-доцента. У той час він викладав математичні дисципліни в гімназіях Києва та Українському Народному Університеті, крім того став членом математичної комісії УАН. Важливо, що його захист докторської дисертації «Про квадратичні

форми та лінійні перетворення» був першим в УРСР. Неймовірним проривом для вченого стало те, що його кандидатуру у 1929 році висунули в дійсні члени ВУАН і цей вибір підтримали понад 100 організацій. Саме за науковою доробкою Михайла Кравчука, Джон Вінсент Атанасов створив свій перший комп'ютер [2].

Отже, Волинь є берегинею української культури, невід'мною складовою утворення української нації та розвитку наукової сфери. Кожна з цих постатей розкрилася нам із різних сфер діяльності, проте всі вони продемонстрували спільну рису: винятковий інтелект у поєднанні з амбітністю. Князь Любарт, незважаючи на своє литовське походження, став справжнім волинським правителем. Його мудре правління принесло Волині економічне піднесення, зробивши його одним із основоположників розвитку руської культури та православної віри на цих землях. Леся Українка своєю творчістю вивела багату українську літературу на міжнародну арену. Вона подарувала майбутнім поколінням безцінне натхнення для боротьби за націю та її свободу. Михайло Кравчук блискуче довів, що українська математична школа здатна конкурувати зі світовими лідерами, заклавши величезний фундамент для розвитку сучасної науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Князь Любарт — оборонець Волині та символ української сили. URL: <https://www.lubart.army/blog/history/king-lubart-defender-of-volyn-and-symbol-of-ukrainian-strength> (дата звернення: 22.10.2025)
2. Кравчук Михайло Пилипович. Вікіпедія . URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE_%D0%9F%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87# (дата звернення 01.11.2025)
3. Леся Українка. Вікіпедія URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B5%D1%81%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%BA%D0%B0 (дата звернення 01.11.2025)

Історія моєї родини в історії України

Абрамова Марія, учениця 10 класу
комунального закладу загальної середньої
освіти «Луцький ліцей №11 Луцької
міської ради»

Науковий керівник: Левшонюк Алла
Олександрівна, вчитель історії
комунального закладу загальної середньої
освіти «Луцький ліцей №11 Луцької
міської ради»

МІЙ РОДОВІД – ЦЕ КНИГА, ЯКУ МИ ДОПISУЄМО ЩОДНЯ (ВТРАЧЕНІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ РОДУ ЮХИМЧУКІВ)

Кожна родина має власну історію. Унікальну, особливу та неповторну. Коріння родинного дерева кожної сім'ї зароджувалось ще в сиву давнину: в часи і епохи, що на перший погляд не мали нічого спільного. З кожним поколінням дерево зміцнюється, розростається, могутніше. Саме воно може показати, як багатьох людей об'єднує їх рід. Ніби нитка, що пронизує покоління, родинні зв'язки з'єднують людей.

Я вважаю, що дослідження власного родоводу - це вдячне прийняття духовного спадку. Знання свого роду виховує в людини повагу і любов до своєї родини. А родина - це осередок суспільства, з якого у світ виходять свідомі громадяни. Вони є основою в кожній державі. Саме від нашої національної свідомості залежить чи буде наша держава розквітати чи зів'яне.

Наше минуле не тільки дорогоцінний скарб, але й важливий урок, який ми маємо вивчити, зрозуміти і з якого маємо зробити правильні для себе висновки.

Я хочу розповісти про мого прапрапрадідуся Юхимчука Пилипа Івановича.

Практично вся родина по лінії моєї мами походить з села Дроздні Ковельського району Волинської області. В наш час саме тут знаходиться географічний центр Волинської області.

І саме тут народився Юхимчук Пилип Іванович в сім'ї селян Івана Григоровича (1849-1918 рр.) та Меланії Мойсеївни (1852-1920 рр.) 24 жовтня 1886 року. На той час село належало до Ковельського повіту Волинської губернії. Тут він проживав зі своєю родиною - батьками і молодшим братом Саввою (1888 р. н.). Закінчив 3 класи церковно-приходської школи. Працював з батьком на землі. Все це вдалось дізнатись з переказів моєї прабабусі та частково з записів архівної кримінальної справи № 9010-п. Орієнтовно в 1909 році Пилип Іванович був призваний в царську армію. Адже на людей, що проживали на території Волинської губернії російської імперії накладалась військова повинність.

А вже в 1914 році, з початком Першої світової війни, він був мобілізований.

За сімейними розповідями, доля закинула мого прапрапрадідуся, як офіцера

царської армії, до мінської губернії і саме тут він познайомився із дівчиною з дворянського роду - Грамадською Сабіною Йосипівною. Її сім'я мала маєток в с. Гатово. Тут вони одружились і прожили перші роки свого сімейного життя. І в с. Гатово народився у 1917 році їх первісток - Пилип Пилипович. Сім'я стійко витримувала тяжкі часи війни та революційних рухів, які відбувались в білорусії у 1917-1918 роках. Проте, уже в лютому 1919 року в білорусії знову встановилась влада більшовиків. Почався червоний терор: маєток відібрали, всім членам родини загрожувало заслання або знищення.

На той час, в 1918 р. помирає батько Пилипа Івановича і він приймає рішення вивезти свою сім'ю до свого рідного села.

Дідусь почав допомагати матері хазяйнувати на їх клаптику землі. Сім'я надбала 5 га землі, 2 коня, корову, птицю.

Уже в селі Дроздні народились наступні діти, а саме 5 синів - Пилип, Микола, Олександр, Олексій, Сергій та дві дочки – Катерина і Тетяна.

У вересні 1920 року цей край потрапив під польську юрисдикцію. Пилип Іванович став членом польського волосного комітету. Життя було важким, бо тепер треба було знову пристосовуватись під вимоги польського керівництва, яке активно насаджувало польську мову, культуру, податки і обов'язок проходити службу у Війську польському. Цю повинність взяв на себе старший син Пилипа Івановича який до 1942 року був у війську польському.

1 вересня 1939р. Німеччина напала на Польщу. За пактом Ріббентропа – Молотова західноукраїнські землі повинні були зайняти радянські війська. І радянські солдати таки прийшли в село. Найперше, що вони зробили – це відібрали землі у поміщиків і вислали їх, а також заарештували всіх причетних до волосних управлінь. Так, в 1939 році Пилип Іванович був заарештований через те, що був членом польського волосного управління та згодом його відпустили.

А в 1940 році, коли в селі організували колгосп, землі і майно селян мали відійти колгоспу і саме проти цього виступив Пилип Іванович. Він відмовився віддавати свої 5 га сінокошу колгоспу. За це на нього чинили тиск, постійно викликали до місцевого керівництва, погрожували сім'ї. Отже, довелось погодитись.

22 червня 1941 Німеччина розпочала війну з сср. Німецькі війська окупували село. І саме з цього моменту починаються події, які згадуються у архівній кримінальній справі № 9010-п (21241) від 28.07.1944р. Пилип Іванович (мій прапрапрадідусь) та тодішній староста винесли всі колгоспні документи на площу та спалили разом з портретом сталіна і розбили бюст ворошилова. Цей факт пізніше йому пригадають сільські донощики, члени підпільного сільського осередку КПРС.

В цей час на даній території активізується робота ОУН. Люди починають розуміти, що ні польська, ні радянська влада не підтримує їхнього прагнення будувати самостійну державу. Приходить розуміння, що це саме той час щоб відновити боротьбу за самостійність і незалежність України.

До села почала потрапляти агітаційна література ОУН. Пилип Іванович,

будучи грамотним, разом з іншими активістами поширювали цю агітацію серед односельчан. І хоч формально, як він зазначав на допитах, не був членом жодної націоналістичної групи, проте, відчував потребу в згуртуванні односельчан навколо ідеї побудови самостійної Української держави. Він виступав в селі на зборах з закликами об'єднуватись, виборювати свої права, підтримати створення українського уряду у Львові.

В 1941 році біля церкви жителі села зібрались на імпровізовані збори для вшанування пам'яті Симона Петлюри та Євгена Коновальця. Тут Пилип Іванович зачитав урочисте звернення ОУН та їх маніфест. Звичайно це звернення було антирадянське. І тоді ж він з односельчанами провели в селі антирадянську ходу під українськими національними прапорами. Люди вірили в кінець радянської влади. Були впевнені, що поки росія воює з Німеччиною, вони зможуть скористатися моментом і прийняти участь у становленні Соборної України. Хотіли вільно і гордо виголошувати: «Хай живе Самостійна Україна!»

16 березня 1944 р. в село прийшли радянські війська. НКВС одразу почав організовувати по селах мережу інформаторів та агентів. Головою сільради став Кулачок Василь. А секретарем малограмотний бідний селянин Магдебуря Василь. Саме він, перш за все, взявся за видачу радянській владі і каральним загонам НКВС односельчан-активістів, які підтримували ОУН.

28 липня 1944 року Юхимчука Пилипа Івановича було заарештовано на основі заяви Магдебуря Василя Автономовича. Саме тоді розпочався тернистий шлях допитів та дізнань. Пилипу Івановичу було вже 58 років. Він ще кількома роками раніше, мудро вирішив, що все майно має належати дружині і тому під час арешту, і потім суду єдиним майном, яке було у нього конфісковано, визнавались 29 рублів та документи польською мовою. Згодом усі документи, окрім грошей, були знищені та спалені.

Крім того, він скрізь вказував лише чотирьох своїх старших дітей. Менших ховали і мовчали про їх існування. Старші діти на той час мали свої сім'ї та жили в сусідніх селах і містах, це вберігало їх від тіні цього судового процесу.

Весь слідчий процес тривав з 28 липня 1944 року по 18 серпня 1944 року. На допитах і на суді Пилип Іванович визнавав, що проводив агітацію ОУН, участь в мітингах й виголошенні антирадянських заяв та те, що щиро намагався боротись за Самостійну Україну. 18 серпня 1944 року його засудили на 10 років заслання до таборів та 5 років позбавлення прав з конфіскацією майна за статтею 58-1 «а» КК РРФСР.

І мій прапрапрадідусь відправився в заслання. Сім'я довго не знала де він перебував. Він не писав листи, бо боявся нашкодити родині. Згодом, через кілька років почав присилати по кілька своїх фото (вони досі зберігаються в сімейному архіві). Виявилось, що він перебував у таборі в м. краснослободськ, Мордовської АРСР. Там він проживав 1965 року.

В 1958 році він вперше зміг приїхати в м. Ківерці Волинської області, щоб відвідати онуків, та згодом повернувся до краснослободська. І лише у 1965 році він повернувся в рідне село Дроздні.

Заслання підкосило здоров'я Пилипа Івановича і довго пожити на своїй

рідній землі він не зміг. Помер 10.07.1968 року та похований він у селі Дроздні.

Лише в 1996 році Юхимчук Пилип Іванович був реабілітований. Його дочка нарешті отримала довідку про реабілітацію батька. Це було підтвердження, що стільки років він був політичним в'язнем, який пережив заслання, каторгу лише за свої погляди, лише за те, що був українцем, який вірив в вільну незалежну Українську державу.

Ми досі щодня і щохвилини виборюємо нашу незалежність й свободу. Щодня мужні і незламні, боронять нашу землю, щоб ніякі потвори не забрали те, що їм не належить. Ми маємо пам'ятати про наше минуле. Про тих рідних людей в нашому житті, які ціною свого здоров'я і життя боролись за моє і ваше майбутнє у вільній Україні. І ми маємо жити тут і зараз, боротися, продовжувати справу наших предків.

Все це робить нас щодня ще на один день ближчими до перемоги. Завдяки тим, хто боровся вчора, бореться сьогодні і тим, хто буде боротися завтра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архівна кримінальна справа № 9010-п (№ 21241) з Галузевого державного архіву СБУ
2. Архівна кримінальна справа ДАВоО ф. 4666 оп.2 спр.162 (Юхимчук С.І.)
3. Верменич Я. В. Волинське воєводство 2) // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2003. Т. 1 : А В. С. 610. ISBN 966-00-0734-5.
4. Історико-генеалогічна база даних України « Бекет» <https://beket.com.ua/>
5. Метрична книга церкви Святого Архистратига Михаїла с. Дроздні Ковельського повіту Волинської губернії ДАВоО ф. 35, оп. 9, спр. 463.
6. Платформа генеалогічного товариства Рідні <https://ridni.org/>
7. Родинне дерево з сайту родини Абрамових - Корнійчуків <https://www.myheritage.com.ua/site-family-tree-1298267012/%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%D0%B0%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B9%D1%87%D1%83%D0%BA>
8. Сповідальні відомості ДАЖО ф.1 оп.74 спр.0032 (1913)

Власюк Софія, учениця 11 класу
Нововолинського ліцею № 4 імені Т.Г.
Шевченка Нововолинської міської ради
Волинської області

Науковий керівник: Власюк Людмила
Степанівна, учитель англійської мови
Нововолинського ліцею 4 імені Т.Г.
Шевченка Нововолинської міської ради

ІСТОРІЯ МОЄЇ РОДИНИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Генеалогічне дерево мого роду дуже гіллясте і має міцне й дуже коріння. Дякувати Богу, нищівний час не зумів стерти з пам'яті моїх рідних спогади про їхніх предків, й саме це робить нас, нащадків, сильними й допомагає долати труднощі, адже хто не знає свого минулого, не знає своїх предків, той не має майбутнього. Дерево не може рости без коріння, а людина не може жити без роду. Без роду вона – ніхто, і звати її – ніяк.

Актуальність проєкту обумовлена тим, що історія кожної родини є невід'ємною частиною історії держави. Через родинні спогади, документи, фотографії та перекази ми можемо глибше зрозуміти події, що відбувалися в Україні, їхній вплив на долі звичайних людей. Саме тому дослідження історії своєї родини сприяє формуванню національної свідомості, вихованню патріотизму, поваги до предків і збереженню культурної спадщини.

У сучасних умовах, коли український народ переживає складні випробування та відстоює свою незалежність, особливо важливо зберігати пам'ять про минуле. Проєкт допомагає усвідомити зв'язок між поколіннями, показати, що історія країни – це історія конкретних людей, наших рідних.

Крім того, дослідження родинної історії має виховне та пізнавальне значення: воно формує навички пошукової роботи, критичного мислення, уміння працювати з джерелами, спілкуватися зі старшими поколіннями, збирати та систематизувати інформацію.

Новизна проєкту полягає в тому, що він поєднує особисту, родинну історію з історією держави, дозволяючи подивитися на події минулого очима звичайних людей – членів родини. Кожна сімейна історія є унікальною і відображає неповторний досвід життя українців у різні історичні періоди: від часів визвольних змагань до сьогодення.

Проєкт відкриває нові джерела інформації – родинні архіви, спогади, листи, фотографії, які часто не відомі широкому загалу, але мають значну цінність для збереження історичної пам'яті.

Крім того, новизна полягає у поєднанні науково-дослідного підходу з емоційно-психологічним аспектом, адже вивчення історії власної родини не лише збагачує знання, а й формує почуття гордості за своїх предків, усвідомлення особистої причетності до історії України.

Мене звати Власюк Софія, я є ученицею 11 класу. В своїй розповіді я хочу

розповісти про своїх пращурів по маминій лінії. Мені б хотілось розпочати зі свого дідуса . Його звали Степан, він народився в с.Мокрець Турійського району, що на Волині у 1945 році. У його батьків Марушко Йосипа та Євгенії виховувалося 7 дітей: двоє дівчат і п'ятеро хлопців. Його батько був родом з Львівської області, а мати народилася в Польщі у Грубешівському повіті. Але коли вона була ще підлітком їх сім'ю виселили до України. Мій прадід Йосип у війську не служив, тому що був інвалідом. Мій дідусь розповідав про своїх близьких, про важке повоєнне життя, а особливо про те, як вони, діти, по черзі ходили до школи тому, що не мали всі взуття. Дідусь закінчив місцеву школу, працював у колгоспі, потім навчався у Рівненському технікумі, згодом переїхав до м. Нововолинська, де й жив до останніх своїх днів. Він багато років пропрацював водієм автобуса. З початку їздив по місту, а згодом і по всій Україні.

Бабуся Ірина теж родом з Турійського району, але з села Солович. У неї був ще старший брат Павло і молодша сестра Людмила. Вона закінчила місцеву школу на відмінно, потім технікум і переїхала до міста Нововолинська, щоб працювати на бавовно-прядильній фабриці.

Бабусяна мама, моя прабабуся, Підгайна Єлізавета, яка народилася 1928 року і все своє життя прожила у селі Соловичі. Тут вона відчула і жахи війни, і голод, і важку працю у колгоспі. Хоч вона закінчила лише декілька класів, після війни багато років пропрацювала бухгалтером у сільпо. Але найбільше мені хочеться розповісти про свого прадіда, Підгайного Петра.

Народився він 2 липня 1926 року в с. Соловичі в сім'ї селянина – середняка. Батько – Підгайний Йосип Несторович, 1900 року народження. Мати – Підгайна Наталя Мартинівна, 1898 року народження. Також у нього ще була сестра Надія. Сім'я мого прадіда володіла парою коней, 8 га землі. Він розповідав , що з шести років пішов у перший клас польської школи. Встиг закінчити чотири класи (рахувалось шість). Особливо любив математику. Війна перервала йому навчання.

В 1944 році сім'я змушена була евакуюватися до річки Стохід. Звідси (с. Поповичі Ковельського району) мобілізували в запасний 72 Брянський піхотний полк. Згодом служив (до початку травня 1945 р.) в 14 артилерійському полку. З травня 1944 року перебував на фронті у складі 1 гвардійського кавалерійського полку, визволяв м. Хемніц (Німеччина).

Повернення додому пролягло через Угорщину та Чехію. Особливо йому запам'ятались теплі зустрічі населення цих країн. В грудні 1947 р. був демобілізований.

Нагороджений орденом «Вітчизняної війни» II ступеня, медаллю «За перемогу над Німеччиною», ювілейними відзнаками.

Він розповідав старшим своїм онукам, що коли почалось мирне життя довелось відбудовувати село, працювати в мережі торгівлі. Та більшу частину свого трудового шляху присвятив розвитку тваринництва в місцевому колгоспі (згодом – радгоспі). За сумлінну працю неодноразово був відзначений грошовими преміями. Його портрет довгий час знаходився на Дошці Пошани.

У 1986 році пішов на заслужений відпочинок. Виховав трьох дітей.

Також ще хочу розповісти і про своїх батьків: батько – Володимир Власюк , 1976 р.н. Народився у селі Довге, Іршавського району Закарпатської області, де і отримав середню освіту, 1992 року був призваний на строкову військову службу. Здобув вищу освіту у Національному університеті «Львівська політехніка» за спеціальністю «Правознавство». Мій батько був депутатом Нововолинської міської ради, де активно представляв інтереси мешканців нашого міста. Нажаль 19.09.2024 року він помер від важкої недуги. Мати - Власюк Людмила, 1981 р.н. Вона народилася у місті Нововолинськ. Тут закінчила середню школу. Після 9 класу навчалася у Володимир-Волинському педагогічному училищі імені А.Ю. Кримського, а потім здобула вищу освіту у Рівненському державному гуманітарному університеті за спеціальністю «Мова та література (англійська)». Працює вчителем англійської мови з 2002 року і дотепер. У мене ще є старший брат Станіслав 2003 р.н., який навчається на магістратурі у Національному університеті «Львівська політехніка» за спеціальністю «Інженерна геодезія». Також він займається футболом і є гравцем львівської команди «Ruh Media Team».

Я буду намагатися бути гідною продовжувачкою нашого роду і берегти пам'ять про своїх прашурів.

Данилюк Вероніка, учениця 11 класу
опорного закладу «Вишнівський ліцей»
Вишнівської сільської ради

Науковий керівник: Коваль Лариса
Степанівна, учитель історії опорного
закладу «Вишнівський ліцей»
Вишнівської сільської ради

КОРІННЯ, З ЯКОГО РОСТЕ МАЙБУТНЄ

Коли я почала розпитувати про свій рід, я навіть не уявляла, наскільки цікаве й багате може бути життя моїх предків. Спочатку все здавалося нудним – дати народження, смерті, перелік імен. Але, якщо придивитися уважно до старих фотографій, до листів, до розмов із рідними, стає ясно: кожна людина – це маленька історія, а родина – як велике дерево, гілки якого тягнуться крізь століття.

По батьківській лінії наш рід веде початок від Данилюків Лукаша та Уліти, які жили у другій половині XIX століття у селі Вілиця на Волині. Мій прадід Лукаш був дуже незвичайним чоловіком. Усі казали, що він дивакуватий, але в цьому була його магія. Він умів майструвати все, що тільки можна уявити: від воза до дерев'яного велосипеда. Кажуть, що одного разу діти з усього села збіглися подивитися на його винахід, і всі босоніж ганялися за цим дерев'яним велосипедом по вулиці. Уліта, його дружина, була простішою людиною, але

неймовірно працювитою. Вона виховувала дітей, працювала на землі, готувала їжу, шила одяг – і водночас завжди знаходила час для маленьких радощів життя. Пам'ятаю, як бабуса розповідала, що Уліта рано вранці співала, коли йшла до хліва, і її спів лунав по всьому селу.

Їхній син Авраам став продовжувачем справи батька. Він працював столяром, будував каркаси будинків, був відомий своєю чесністю й працювитістю. Але життя його випробовувало. Спершу польська армія, потім радянська влада, війна – він опинився у ситуаціях, про які можна лише здогадуватися, слухаючи розповіді старших. Одного разу бабуса згадувала, як він перепливав Дніпро разом з побратимами, коли під час бою впала бомба поруч, і він лишився чудом живим. Після повернення додому майно було знищене або забране, але Авраам не втратив сили духу.

Трагедії теж були. Старший син Адама підірвався на міні в 1944 році. Це глибоко вразило родину, але життя продовжувалося. Народилися Катерина та Михайло, мої дід і баба, які продовжили справу предків. Дід Михайло, як і батьки, любив працювати з деревом. Він починав із сувенірного цеху, вирізав тваринок і маленькі іграшки, а пізніше став ковалем. Бабуса Надія завжди розповідала, як дідусь вечорами сидів біля верстата, і вся хата була просякнута запахом свіжого дерева. Іноді я уявляю, як маленькі я, брат і сусідські діти, підкрадалися до майстерні, щоб подивитися на дива, які дід робив власними руками.

Моя бабуса Галина виросла в родині Марфи та Антона. Марфа пережила каторжну працю у трудовій армії, повернулася додому й виховувала дітей. Вона навчала їх плести кошики, працювати з природними матеріалами, розповідала про рослини, тварин, природу. Я уявляла, як маленькі ягнятка бігали по подвір'ю, і бабуса годувала їх із піпетки. Такі дрібниці формують характер і любов до життя, навіть якщо зараз здаються смішними або незначними.

Прапрабабуса Ярина Климівна з Штуні теж мала непросте життя. Вона ходила в ліс по ягоди та гриби, щоб прогодувати сім'ю, підіймалася рано, йшла на базар у Володимир-Волинський, часто пішки. Вона навчала дітей виживати, працювати та залишатися людьми навіть у складні часи. Її син Георгій, мій прадід, усе життя був шофером і завжди пригощав дітей солодким. Бабуса Надія теж була неймовірною: вона грала на акордеоні, навчала дітей вишиванню та плетінню, організовувала концерти. Уявляю, як вона готувала концертний зал, вранці ще випікала пироги, а ввечері вже грала на сцені.

Мій тато Роман із дитинства навчився заробляти самотійно. У десять років він робив брачки для ягід, щоб назбирати на велосипед. Він навчався у професійному ліцеї, служив у прикордонній службі, а після народження нас із братом пішов на пенсію. Його любов до дерева і праці передалася нам – ми теж любимо робити щось руками, створювати власні речі, дбати про природу.

Усі ці історії змушують мене розуміти, що рід – це не просто перелік імен і дат. Це живі люди, які сміялися й плакали, працювали, любили, робили помилки та перемагали. Кожна дія предків впливала на наступні покоління. Коли слухаю бабусині розповіді, згадую її жарти, сміх, терпіння та турботу, відчуваю, що

предки поруч. Це надихає цінувати родину, працю та традиції, берегти спадщину і передавати її далі.

Мій родовід – це не лише дати народження чи смерті. Це історії про людей, їхній побут, маленькі радощі та великі випробування, про будинки, які стоять досі, про запах дерева, пирогів, про співи на свята, вечори, коли всі збиралися разом і розповідали історії. Ці дрібниці формують нас, наші цінності і характер. І саме завдяки цьому ми можемо гордитися родиною, своїм корінням і відчувати силу йти вперед. Кожна гілка цього великого дерева важлива, і наша родина – яскравий приклад того, як любов, праця і пам'ять про предків формують життя і надихають творити майбутнє.

Карнак Анна, студентка Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу ім. А. Ю. Кримського Волинської обласної ради

Науковий керівник: Нагірний Микола Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, викладачі історії Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу ім. А. Ю. Кримського Волинської обласної ради

ІВАН ГРИГОРОВИЧ ЛЬВОВ – ПЕДАГОГ І ВЕТЕРАН ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Історія українського народу зберігає імена людей, які стали прикладом мужності, гідності та любові до Батьківщини. Одним із таких є Іван Григорович Львов — педагог, ветеран Другої світової війни, керівник зразкового музею воїнської слави в селі Мокрець. Його життєвий шлях є прикладом служіння Україні, людям та освіті.

Іван Григорович Львов народився 2 травня 1925 року в селі Акташ Татарської АРСР у родині колгоспників. З ранніх років прагнув знань і вчительської праці. Після переїзду сім'ї до станції Хайрабад Денауського району УзРСР він продовжив навчання в середній школі імені Ломоносова, де проявив себе як здібний та наполегливий учень. Ще юнаком почав працювати учителем початкової школи [3].

У лютому 1943 року Івана Львова призвали до лав Червоної армії. Після закінчення Орловського піхотного училища він у складі 21-ї ударної армії брав участь у визволенні Прибалтики, Польщі та Чехословаччини. Під час бойових дій був контужений і важко поранений. За мужність і відвагу нагороджений медаллю «За перемогу над Німеччиною» (1946), орденом «Вітчизняної війни II ступеня» (1985), орденом «Дружби народів» (1986), орденом «Богдана

Хмельницького I ступеня» (1999) та іншими відзнаками [2].

Після війни мій дідусь працював у Володимир-Волинському міськвійськкоматі, а з 1949 року — учителем Мокрецької школи. Він викладав фізичну культуру, фізику, географію, німецьку та російську мови. Паралельно навчався: 1950 року закінчив Володимир-Волинське педагогічне училище, а 1954 і 1959 року — Луцький педагогічний інститут [1].

З 1954 по 1991 рік він безперервно працював у школі, виховуючи не одне покоління свідомих громадян. Його учні згадують його як вимогливого, але справедливого наставника, який прищеплював любов до праці, честі, патріотизму. Після виходу на пенсію Іван Григорович очолив гурток «КІД» і «Пошук» і став завідувачем зразкового музею воїнської слави, де зібрав десятки експонатів, присвячених подвигам земляків [1].

Життєвий шлях мого дідуся — це приклад справжнього патріотизму, вірності обов'язку та любові до людей. Його педагогічна й громадська діяльність утверджує ідеали добра, миру та людяності.

Дослідження життєвої долі Івана Григоровича Львова дає змогу усвідомити значення особистого внеску педагога у формування духовних цінностей українського суспільства. Його життя — це приклад для наслідування, адже саме такі люди творять історію, зберігаючи пам'ять і виховуючи нові покоління патріотів.



СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів Мокрецького зразкового музею воїнської слави.
2. Матеріали з особистого архіву І. Г. Львова.
3. Спогади членів родини та педагогічного колективу Мокрецької школи.

Махун Ольга, учениця 11 класу ліцею с.Дубечне Дубечненської сільської ради Ковельського району Волинської області
Науковий керівник: Махун Олена Петрівна, заступник директора з навчально-виховної роботи ліцею с. Дубечне Дубечненської сільської ради Ковельського району Волинської області

МІЙ РІД У ВИХОРИ ІСТОРІЇ: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ

Світ ніколи не стояв на місці. Одні покоління змінюють інші. І кожне наступне пише свою історію не з чистого аркуша, а продовжує літопис свого роду. В ньому живе пам'ять про рід, його історію, традиції і звичаї, які шанувалися в родині, а отже, й у всього українського народу. Чим більше стаєш дорослою, тим частіше задумуєшся, а чому я народилась і живу саме в цій сім'ї, яке моє коріння. Час від часу такі питання виникають у кожного. Але в одних раніше, у інших – вже в зрілому віці. Тому, краще почати це робити раніше. Щоб було в кого розпитати про свій родовід.

Актуальність проєкту зумовлена необхідністю зберегти родинну спадщину в умовах сучасних змін та глобалізації, коли традиційні зв'язки між поколіннями слабшають. Дослідження історії роду дозволяє вивчити не лише окремі долі людей, але й загальні історичні процеси, в яких вони брали участь.

Новизна наукового проєкту полягає у збиранні та систематизації маловідомих матеріалів про історію моєї родини, які раніше не були зафіксовані в письмовій формі. У роботі вперше представлено родовід кількох поколінь із використанням усних свідчень, сімейних архівів та фотографій.

Долі моїх предків відображають історичні події українського народу. Мій тато Махун Олег Іванович є свідком та учасником багатьох історичних процесів незалежної України. В 1997 році залишився на позастрокову службу в Національній гвардії в м. Дрогобич. У 2004 році перевівся у військову частину 1141, яка знаходиться в м. Луцьк. Помаранчева революція в Україні 2004-2005 років не обійшла стороною військовослужбовців. Так як це був національний рух, який протестував проти фальсифікації результатів президентських виборів у 2004 році, відбулося зіткнення між прибічниками Віктора Януковича та Віктора Ющенка. Так як В. Янукович був при владі, то він використав державний ресурс для придушення всенародного невдоволення. Тому військовослужбовці стояли на майдані, в їх числі і був мій тато.

У 2008 році перейшов на службу у внутрішні війська в поліцейське відділення в смт Стара Виживка. Коли розпочалася Антитерористична операція на Сході України у 2014 році був у складі добровольчого батальйону сформованого з поліцейських Волинської області, який захищав кордони від російської агресії у м.Краматорськ.

У 2021 році вийшов на пенсію за вислугою років. Коли розпочалася

повномаштабна війна Росії проти України, став на захист рідної Батьківщини у складі 100 бригади. На даний час перебуває на передовій.

Життєва стежина мого прадідуся по маминій лінії відображає життя простих волинян за часів Польщі та Другої Світової Війни. На час одруження в роки війни Пимон Андрійович був напівсиротою. Його мама Курилюк Параскева Мефодіївна загинула в Польщі, коли їхню родину вивозили до Німеччини у 1942 році. Його Батько Курилюк Андрій Савович мав поганий зір, коли йшов по стежці, то він бачив лише верхівки дерев. Він був сліпцем, мав кобзу, ходив по селах та співав. Таким чином заробляв на прожиття. В 1950-х роках етнографи з Києва забрали цю кобзу в один із Київських музеїв. Мій прапрадідусь Андрій завжди курив люльку. Коли комусь болів зуб, то він із цієї люльки виймав попіл, який прикладали до хворого зуба. Хоча зір був поганий, але Андрій Савович не був обділений розумовими здібностями. Його син Пимон успадкував таланти. Ходив у польську школу, мав відмінні знання. Завжди виступав на загальношкільних заходах, коли приїжджала перевірка з Польщі. Відмінників називали по -польськи «краснолюдками». Цей факт розповіла моя мама, яка часто слухала спогади від сусідки та жительки с. Дубечне Козловської Афанасії Павлівни 1928 р. н., бо в цей час вона також відвідувала польську школу.

Нелегким було життя простого народу за Польщі, бо обкладали податками. Щоб піти в ліс по гриби чи ягоди потрібно було купити квитка. У прадідуся Пимона була мрія стати священником. У 1939 році він зі своїм товаришем Бромукот Степаном поїхали вступати у семінарію до Варшави, але саме в той час розпочалася Друга Світова війна і вони змушені були повернутися назад. Коли німці прийшли в Дубечне, то вивезли всю родину в Австрію, де прадідусь працював на фермі, доглядав за коровами. Він був невисокого зросту, а хазяї були добрі люди, то вони його шкодували, давали легшу роботу. Після закінчення війни Пимон повернувся назад у Дубечне. Спочатку він працював листоношею, а коли утворився колгосп, то прадідусь Курилюк Пимон займав посаду обліковця. Він завжди охайно вів документацію, точно вносив трудовні всіх робітників ланки. Зі спогадів старожилів, прадідусь в хаті папери тримав за образками.

Стати священником Пимону не вдалося, але любов до Бога ніс через все життя. Він переписував Біблію, Псалтиря та молитвослова в зошит. За християнською традицією, потрібно читати Псалтир, коли помирає людина. Пимона Андрійовича постійно кликали для читання Псалтиря в таких випадках. До цього часу збереглися ці рукописи, які є частиною нашого сімейного архіву.

Тривалий час я збирала інформацію про своїх предків. Цікаво і непередбачувано склалась картина мого родоvodu. Виявилось широке коло моїх предків з різних сторін. А особливо вразив їх життєвий шлях. Я зрозуміла наскільки важким було життя людей на протязі всього ХХ століття, яких великих зусиль потрібно було докласти, щоб виховувати й ростити дітей, будувати дім, закладати фундамент для майбутнього наступних поколінь. Викликом стало те, що мало є документів, проте інтерв'ю зі старшими родичами стало

цінним джерелом інформації.

Таким чином, історія роду — це не просто набір фактів, а багатогранний ресурс, що сприяє особистісному розвитку, зміцненню зв'язків із родиною та збереженню культурної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДАВО. Ф. 35, оп. 9, спр.1413, арк. ит., 21 зв.-22. Метрична книга Свято-Покровської церкви села Дубечне Ковельського повіту за 1924 р.2
2. ДАВО: Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej z oznaczeniem terytorjalnie im właściwych władz i urzędów. Warszawa, 1935 - s.37
3. ДАВО (Держ. Архів Волинської обл.) ф. р-6.-оп.1. спр.4.-Арк.88. Погосподарська книга Дубечненської сільської ради за 1948-1950.
4. ДАВО (Держ. Архів Волинської обл.) ф. р-1495.-оп.1.-Арк.33. Книга обліку майна колгоспу ім. Леніна с. Дубечне
5. Зінчук І. Спеціаліст і його справа. Інженер колгоспу. Газета «Сільські новини», 13 січня 1987, №5, с.2

Оніщук Анна, учениця 9 класу Жиричівського ліцею Ратнівської селищної ради

Науковий керівник: Ковальчук Наталія Сергіївна, вчитель історії Жиричівського ліцею Ратнівської селищної ради, керівник секції історії України комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

КРИЗЬ ВІКИ Й ЛИХОЛІТТЯ: РОДИНА ОХРІМУКІВ У КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ РАТНІВЩИНИ

Історія будь-якої держави складається з історій її людей. Родинна пам'ять — це основа національної пам'яті, бо саме в ній зберігаються цінності, традиції, духовні орієнтири. Вивчення історії свого роду допомагає не лише відчувати зв'язок поколінь, а й глибше усвідомити місце родини у загальній історії краю. Даний проєкт має на меті відтворити літопис роду Охрімуків із села Жиричі на Волині, простеживши його долю крізь призму історичних подій ХХ століття [4].

Актуальність проєкту. У час, коли Україна знову виборює свою незалежність, важливо осмислити історичний досвід поколінь, які пережили війни, репресії та поневіряння, але не втратили віри в добро і працю. Дослідження історії родини Охрімуків — це не лише шана предкам, а й спосіб показати незламність українського духу через долі звичайних людей.

Наукова новизна проєкту. У дослідженні вперше здійснено спробу

простежити історію роду Охрімухів у тісному зв'язку з історією села Жиричі Ратнівського краю. Робота базується на архівних матеріалах, місцевій пресі, а також усних спогадах членів родини. Новизна полягає у поєднанні наукового підходу з усною історією, що дозволяє представити фактичний матеріал крізь призму особистих людських переживань і моральних цінностей.

Рід Охрімухів має глибоке коріння на Волині. За переказами, його представники проживали в селі Жиричі ще у XVIII столітті. Прізвище, утворене від імені пращура Охріма, збереглося в документах і церковних книгах [6;15]. У XIX столітті село входило до складу Ратнівського староства. Серед жителів були і мої предки — Самійло та Трохим Охрімухи, заможні господарі, які займалися хліборобством і утримували велику родину [7]. Їхні діти навчалися у польській школі, де викладання велося чужою мовою, але в родині дбайливо плекали українське слово, звичаї та віру.

Події XX століття глибоко вплинули на долю роду. У 1939 році Волинь увійшла до складу СРСР, розпочалася колективізація, а після нападу Німеччини, у 1941 році, село опинилося під окупацією [2;124]. Мій прапрадід Трохим Максимович Охрімух із дружиною Катериною Павлівною і сином Павлом були вивезені на примусові роботи до Німеччини. Після війни родина пережила важкі повоєнні роки, голод і втрати.

Попри всі труднощі, Трохим Охрімух залишився на рідній землі. Як освічений і авторитетний чоловік, він був обраний головою колгоспу у Жиричах. Його діяльність сприяла відновленню господарства, а в районній пресі неодноразово друкували замітки про його трудові досягнення.

Його син, мій прадід Михайло Трохимович, став знаним шевцем. Працював до глибокої старості, виховав трьох дітей — Івана, Миколу і Галину. Мій дід Іван Михайлович Охрімух служив у Групі радянських військ у Німеччині (1971–1973). У місті Фогельзанг, отримав звання старшого сержанта, був нагороджений знаком «Відмінник Радянської Армії». Після служби працював інструктором із водіння у Ратному, згодом створив сім'ю, виховав дітей у любові до праці [1].

Нині представники роду продовжують традиції працьовитості, гідності та любові до рідного краю. Моя мама, Леся Іванівна Охрімух, працює заступником директора Жиричівського ліцею та вчителем англійської мови, а бабуся Марія Василівна багато років працювала бухгалтером у місцевому господарстві.

Дослідження показує, що історія моєї родини — це віддзеркалення історії цілого краю. У долі Охрімухів — боротьба за виживання під час воєн, репресій, колективізації; у їхніх очах — віра, терпіння і надія на краще [1].

Отже, родинна пам'ять є складовою національної пам'яті. Вивчення історії мого роду допомогло простежити зв'язок поколінь, зрозуміти, що навіть у часи найтяжчих випробувань українці залишалися сильними, гідними й працелюбними. Такі дослідження сприяють відродженню духовних цінностей, вихованню патріотизму і формуванню поваги до свого коріння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів родини Охрімуків: усні спогади Лесі Іванівни Охрімук, Марії Василівни Охрімук, Івана Трохимовича Охрімука.
2. Гомонюк В. *Волинь у роки Другої світової війни*. Луцьк: Надстир'я, 2004. 215 с.
3. Грушевський М. *Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка*. – Львів, 1898. Т. 23.
4. Краєзнавчі нариси про історію сіл Ратнівщини. Ратне, 2005. 184 с.
5. Матеріали місцевої районної преси (1946–1970 рр.) про діяльність колгоспу в с. Жиричі.
6. Теодорович М. І. *Історико-статистичний опис церков і приходів Волинської єпархії*. Київ, 1888. 372 с.
7. Інтернет-портал «Історія Волині»: електронні копії метричних книг Жиричівської церкви (XIX–XX ст.).
8. Чернець Л. *Нариси з історії Ратнівського краю*. Ковель, 2010. 240 с.

Оніщук Дмитро, учень 10 класу
Штунського ліцею Вишнівської сільської
ради Ковельського району, Волинської
області

Науковий керівник: Оніщук Катерина
Петрівна, вчитель історії та суспільних
дисциплін, Штунського ліцею
Вишнівської сільської ради Ковельського
району Волинської області

СЛІДАМИ ПРЕДКІВ: ІСТОРІЯ МОЄЇ РОДИНИ

У сучасному світі, де швидкі зміни і глобалізація стають нормою, збереження історичної пам'яті і усвідомлення свого коріння набуває особливої актуальності. Родинна історія – невід'ємна частина культурної спадщини народу, вона відображає традиції, звичаї, цінності та допомагає відновити зв'язок між поколіннями. Особливо важливим це стає для України, яка переживає складні часи: звернення до історії своєї родини зміцнює національну ідентичність і духовну єдність.

Моє дослідження присвячене родові Полезнюків-Оніщуків-Корнелюків. Мета роботи – реконструювати історію роду, виділити ключові етапи його розвитку, показати вплив історичних подій на формування родинних традицій та цінностей. Основні завдання включають систематизацію архівних матеріалів, складання генеалогічного дерева, вивчення родинних звичаїв та аналіз історичних впливів на життя родини.

Історія нашого роду переплітається з драматичними сторінками української історії. Життя на Волині у часи Російської імперії, переселення до Казахстану під

час Першої світової війни, випробування громадянської війни, повернення на рідну землю, переживання Другої світової війни та радянської влади – усе це формувало особистості наших предків і їхні цінності.

Родина Полезнюків, за легендою, походить із села Мельники (сучасний Шацький район). Ще на початку XIX століття її поселили у Штуні, де родина займалася гарбарством, ковалюванням та гончарством. Кожен син обрав свою долю: хтось залишився в рідному селі, інші оселилися у Вижгові та Замлинні. Важливим джерелом інформації стали спогади бабусі Люби та родинні архіви, які дозволили відтворити повсякденне життя сім'ї, побут та взаємини між поколіннями.

Мій прапрадід Кирик (1893 р.) та прапрабабуся Катерина (1892 р.) прожили все життя разом, працюючи на землі та виховуючи єдиного сина Степана. Вони пережили евакуацію до Північного Казахстану під час війни 1914–1915 рр., де, попри суворий клімат, зуміли організувати господарство, вирощувати овочі, тримати пасіку та зберегти життєстійкість родини. Після повернення на Волинь у 1921 р. вони відбудували хату і продовжили традиції працьовитості та взаємопідтримки.

Життя Степана Полезнюка, який став свідком Другої світової війни та пережив тяжкі поранення, показує, як війна і політичні потрясіння впливали на особисту долю. Його мужність і рішучість врятували родину від виселення та допомогли зберегти землю, передану наступним поколінням. Степан разом із дружиною Ганною виховали єдину дочку Любов, яка продовжила родинні традиції, дбала про пам'ять предків і передала її своїм дітям.

Родина Оніщуків з Мар'янівки Ковельського району мала схожий шлях. Прапрадід Хома п'ять разів одружувався, діти працювали на землі і здобували освіту, долаючи бідність і труднощі війни. Прадід Олександр пройшов польську та радянську армії, важкі поранення, але повернувся додому та створив родину, яка зберегла працьовитість і прагнення до освіти.

Мій дідусь Петро, одружившись із бабусею Любою, продовжив традиції роду: працював агрономом, головою колгоспу, займався адміністративною діяльністю, любив природу, творчість і родинне життя. Бабуня Люба любить щось творити малювати, плести з соломки, виготовляти різні витвори з природного матеріалу. А ще любить розводити квіти та різні екзотичні рослини.

Мій дід Василь Корнелюк (1952 р.н.) родом з Чмикоса, його батьками були Ніна Миколаївна та Петро Олександрович, які працювали в колгоспі. Він одружився з Надією, у шлюбі народилися троє дітей: Микола (помер у 15 років), Наталя та Іван, але Василь загинув, коли дітям було кілька років. Надію з дітьми прийняли її батьки з Штуні, а незабаром вона повторно вийшла заміж за Анатолія Коцурі, у шлюбі з яким народився син Василь. Мій прапрадід Іван Микитюк, родом зі Штуні, пропрацював кочегаром і старостою храму Івана Богослова, а його дружина Єфросинія, родом із Куснищ, пережила примусову евакуацію під час Другої світової війни і працювала у Штуні, де у них народилося троє дочок: Галина, Надія та Люба.

Батьки мої – Петро і Наталія – народили нас четверо, і ця історія поколінь зберегла у собі життєву мудрість та цінності предків: Павло, Олексій, я - Дмитро і Денис. Павло вже одружений з Анною і має сина Давидка, зараз мобілізований у Збройні Сили України

Дослідження роду Полезнюків-Оніщуків-Корнелюків показало, що знання власного минулого формує глибше розуміння себе та своєї ролі в історії. Родинні архіви, фотографії, розповіді старших поколінь – це не просто спогади, а основа для формування національної свідомості, духовності та патріотизму. Бережучи сімейні реліквії, ми передаємо наступним поколінням не лише історію родини, а й любов до Вітчизни.

Моя робота дозволила відчувати зв'язок поколінь, зрозуміти значення родинних цінностей та усвідомити, що кожна дрібниця минулого – від фотографій до розповідей бабусі – формує наше сьогодення і майбутнє. Планую продовжувати дослідження, щоб зберегти цю пам'ять для дітей та онуків.

Пам'ятайте про своє коріння, дбайте про родинні реліквії, бо знання родоводу – це не лише про минуле, а й про любов і відповідальність перед майбутніми поколіннями.

Рижко Уляна, учениця 11 класу
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради

Науковий керівник: Коваль Юрій
Григорович, заступник директора
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради, керівник секції етнології
комунальної установи «Волинська обласна
Мала академія наук»

МОЯ РОДИНА – ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ МОГО СЕЛИЩА

Історія моєї родини тісно пов'язана з історією селища Стара Виживка, у якому споконвіку проживали мої предки.

Актуальність дослідження полягає у тому, що вивчення родоводу дозволяє не просто встановити імена та прізвища пращурів, скласти своє родове дерево, а й почерпнути важливу інформацію про традиції і звичаї наших дідів та прадідів, їх світогляд, культуру краю, нашу національну самоідентичність.

Під час написання роботи мені вдалося скласти моє родинне дерево, у якому зафіксувати імена усіх моїх прабабусів і прадідусів, встановити 14 із 16 прапрадідусів і прапрабабусь. При цьому я використовувала метод опитування своїх батьків, дідуся та бабусі. На щастя, ще жива моя прабабуся – Віра Миколаївна Рижко, яка є берегинею нашого родинного вогнища, старожилою нашого селища, невтомною ентузіасткою і справжнім скарбом для дослідження

історії, звичаїв і традицій старовижівчан. Саме спогади прабабусі і стали основою для мого дослідження.

Віра Миколаївна народилась у 1937 році. Її батьки Єфросинія Петрівна (1914-1988) і Микола Якович (1908-1944) проживали на хуторі Пасіки за 3 кілометри від Старої Вижівки – тоді ще села. Поруч знаходився густий ліс, непрохідне урочище Селиське багно, недалеко – річка Вижівка. На кількох пагорбах були поля, на яких господарювали батьки та їхні сусіди. Загалом жителями хутора Пасіки було 6 сімей.

Відповідно до земельної реформи, проведеної у Польщі, вони отримали тут свої земельні наділи, побудували хати. Прапрадід Микола до того ж працював на залізничній станції.

Одружились Романчуки, коли прапрабабуса Єфросинія була ще зовсім молодою. Були роботящими, докладали усіх зусиль на землі, проте щастя в парі так і не мали, бо й прожили разом лише 12 років, і постійно зазнавали болючих втрат. Загалом у їхній сім'ї народилось семеро дітей, але аж четверо із них одразу померли. Такий тоді був рівень медицини.

Єфросинія Романчук дуже раділа появі на світ доньки. На честь її народження вишила рушник, який прабабуса Віра й до сьогодні свято береже як сімейну реліквію. На рушнику напис – «Цього рушника дуже добре вишивати. Очі дивилися, руки вишивали. Квітень 1938 р.».

Босоноге дитинство проходило серед лісів і боліт. Але згадати якісь радісні моменти з нього, на жаль, не виходить, бо вже невдовзі на усіх чекало нове лихо – війна. Коли вона розпочалась, у Романчуків було двоє дітей: крім Віри, на два роки старший за неї брат Андрій. У 1943 році народився ще один братик – Петро.

У дослідженні мені вдалось встановити цікаві факти з життя моїх предків під час Другої світової війни, у післявоєнний період.

З наближенням фронту на моїх предків чекали дедалі більші випробовування. На хутір до Романчуків прийшли жити батьки Єфросинії – Петро і Ганна Бондарі. Їхня хата була зруйнована німецькою бомбою. З середини березня і до 18 липня 1944 року річка Вижівка була лінією боїв. Хутір Пасіки опинився в самому епіцентрі подій. Німці наказали залишити його і переїжджати в напрямку села Кримне.

Одразу Романчуки були на хуторі біля Залюття. Великдень 1944 року зустрічали в лісі. Біля вогнища зібралось кілька сімей. У чигунцях, як у нас кажуть, на чавунні баняки, варили яйця. Бабуся Віри Миколаївни Ганна Бондар була дуже сміливою, відважилась піти на Пасіки за понад сім кілометрів, щоб забрати з печі паску. Помолилась і вирушила в дорогу. Щасливо повернулась назад надвечір. Принесла не лише паску, а й ще трохи продуктів, чим неабияк порадувала усіх присутніх. Вони сердечно дякували бабі Ганні за її сміливий вчинок. Мабуть, цей світлий момент серед сумної реальності кожен із них запам'ятав тоді на все життя.

Попри горе та скруту, яких мої предки зазнали у цей час, прабабуса Віра з молодшим братом Андрієм понад усе прагнула вчитися, тому щодня залюбки поспішала до школи. Добре пригадує, де вона розташовувалася у післявоєнний

період, які відбувалось становлення освіти у Старій Виживці, будувалось нове приміщення навчального закладу. Добре пам'ятає, як у селищі створювались нові установи, відбулось відкриття бібліотеки, перших магазинів у післявоєнний період, забудовувались нові вулиці.

Прабабуся Віра закінчила Ківерцівський культосвітній технікум та Харківський державний бібліотечний інститут. Очолювала бібліотечну систему Старовижівського району. На початку 90-х стала організатором нині добре відомого на Старовижівщині народного фольклорного хору «Надвечір'я», який за 35 років став однією із візитівок нашого селища

У 2011-му і 2016-му виступила співавтором книг про історію хору. А у 2017 році прабабуся видала уже свою повністю власну книгу «Наш роде хороший». У ній вона зібрала все, що було для неї дорогим: спогади про Стару Виживку, вірші, розповіді про красу рідного краю, історії з життя односельчан. Сформувала список із понад сотні старовинних пісень, що співали жителі Полісся на вечорницях та під час сімейних свят. Описала весільні обряди, які здавна побутували на Старовижівщині.

Хоча прабабуся Віра сьогодні має поважний 88-річний вік, але ще продовжує демонструвати творчу активність, не просто береже і шанує традиції наших предків, а живе ними, є справжнім джерелом для їх вивчення старається записати і впорядкувати пісні, звичаї, обряди, перекази та історії з минулого, різні топоніми Старої Виживки, щоб передати усім, хто цікавиться краєзнавством. Нещодавно склала список давніх назв урочищ біля Старої Виживки.

Прабабуся завжди була і залишається скромною людиною. Вона просто робить те, що завжди любила: співала, писала, зберігала традиції та передавала їх нам. Стара Виживка змінюється, але завдяки таким людям, як вона, пам'ять про минуле не зникає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рижко В. Наш роде хороший... Ковель. 2017 р. 132 с.
2. Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание Волынской епархии. – Т. 5: Ковельский уезд. Почаев. 1903. 583 с.
3. Чабан О., Недзельський В., Рижко В. Летять літа. Ковель. 2016. 164 с.
4. Чабан О., Недзельський В., Рижко В. Надвечір'я моє. Луцьк. 2011. 120 с.

Рудь Дарина, учениця 11 класу
Штунського ліцею Вишнівської сільської
ради Ковельського району, Волинської
області

Науковий керівник: Оніщук Катерина
Петрівна, вчитель історії та суспільних
дисциплін, Штунського ліцею
Вишнівської сільської ради Ковельського
району Волинської області

ЛІТОПИС МОЄЇ РОДИНИ

У час глобалізації, коли світ перетворюється на єдиний простір без кордонів, збереження національної ідентичності стає не лише культурним завданням, а й внутрішньою потребою кожної особистості. Одним із найглибших способів пізнання себе як частини свого народу є дослідження родоvodu. Адже родинна пам'ять — це не просто перелік імен у старому зошиті чи сімейному архіві, це жива історія, яка формує нашу свідомість, виховує повагу до минулого і допомагає зрозуміти сучасність.

Моє дослідження є спробою відновити нитку поколінь, що поєднує минуле з теперішнім, і показати, як історія одного роду віддзеркалює долю всієї України. Родина — це не лише осередок любові та підтримки, а й мікромодель суспільства, у якому відображаються радощі й трагедії нації. Історія мого роду — це історія боротьби за життя, віру, працю і гідність.

Коріння нашої сім'ї сягає села Олеськ на Волині — давнього поселення, згаданого ще в XV столітті. Ця земля зберігає сліди давніх культур і людських доль, що формувалися у вирі історичних подій. Саме тут, між селами Олеськ і Овлочин, на хуторі Возниш, розпочалася історія моїх предків — родини Рудів. Семен і Марія Руді, прості селяни, жили працею землі, виховуючи п'ятьох дітей у дусі віри та взаємоповаги. Їхня сім'я стала символом працьовитості, стійкості та моральної сили, властивої українському селянству першої половини XX століття.

Доля не шкодувала випробувань. Друга світова війна увірвалася в життя родини трагічно — син Василь загинув на польській землі, а донька Параска пережила страхіття окупації, погрози розстрілу й важку працю. Водночас брат Микита долучився до лав ОУН-УПА, ризикуючи життям за свободу свого краю. У цих історіях відчувається дух тієї доби, коли вибір між покорою і боротьбою визначав не лише долю людини, а й майбутнє цілого народу.

Інша гілка роду Рудів пережила трагічні наслідки колективізації, коли заможних селян оголошували «куркулями» і відправляли до Сибіру. Серед них — Андрій і Марина Руді з дітьми. Їхня історія — це свідчення незламності людського духу, адже після повернення вони знову розпочали життя з нуля.

У наступних поколіннях зростали люди освічені й активні: Ганна Рудь, бухгалтер колгоспу, намагалася відстояти право села на відродження храму, що

колись був перетворений на склад. У її долі поєдналися віра, праця й громадянська позиція — риси, що передаються в родині й досі.

По материнській лінії рід Терещуків так само пройшов крізь непрості сторінки історії. Василь Варварович Терещук, який у юності працював візником у пана, пройшов фронтовими дорогами Другої світової війни, дійшовши до Німеччини. Його дружина Єфросинія народила одинадцятьох дітей, серед яких був мій дід Володимир. Він виріс у післявоєнні роки, здобув кілька професій, працював ветеринаром і пожежником — людиною, яку в селі називали «професором» за розум і доброту. Його дружина Валентина Томчук, швачка з Луцька, продовжила традицію працьовитості й душевного тепла, успадковану від своїх батьків, що пережили війну і втрати.

Так, через долі звичайних людей відкривається справжня історія України. Кожне покоління моєї родини пройшло крізь випробування війнами, голодом, репресіями, але ніколи не втратило людяності. Віра в Бога, любов до землі, повага до праці — ці цінності залишаються незмінними дороговказами нашого роду.

Сьогодні моя сім'я живе у селі Штунь, де мій батько Петро є настоятелем храму Івана Богослова, а мама Ольга працює вчителем англійської мови. Їхнє життя — продовження традицій, закладених попередніми поколіннями: служіння людям, освіченість і духовність.

Мій рід — це не просто родинна історія, це приклад тяглості культури, яка зберігає в собі пам'ять про минуле й надихає на майбутнє.

Досліджуючи свій родовід, я відчула, наскільки тісно переплетені особисті історії з історією держави. В кожному імені, у кожній згадці — подих часу, у якому відображається доля народу. Родинна пам'ять — це духовне коріння, без якого неможливо вирости. Вона допомагає зрозуміти, ким ми є, і куди прямуємо. Знати свій рід — означає не лише шанувати минуле, а й продовжувати життя тих, хто зробив можливим наше сьогодення.

Тому вивчення родоводу — це не просто особистий інтерес, а й форма громадянської зрілості. Це спосіб виховання поваги до історії, любові до рідної землі й розуміння власної причетності до великої історії України. Мій рід — це маленька частинка цієї історії, але саме з таких частинок складається ціле полотно національної пам'яті.

Цьопух Анна, учениця 9 класу опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

Науковий керівник: Титаренко Наталія Олександрівна, учитель історії опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

ІСТОРІЯ МОГО РОДУ – МИНУЛЕ НАШОГО НАРОДУ

Сьогодні, коли «брат-сусід» вкотре намагається знищити наш народ та нав'язати свою історію, важливим є збереження національної пам'яті про кожного українця. На жаль, ми, молоде покоління, не знаємо та часто й не завжди вважаємо за необхідне досліджувати минуле України, зокрема і свого роду. Але ситуація, що склалася в країні, змушує переосмислити свою приналежність до незламного народу – УКРАЇНЦІВ. Лише із дослідженням свого родоводу починаєш розуміти: скільки довелося пережити нашим предкам, щоб відстояти свою державу, рід та сім'ю. Тому актуальним питанням сучасності є вивчення життєписів членів свого роду, адже кожен із предків мав свою історію.

Пропонований проєкт ставить **за мету** дослідити історію свого роду Наумик/Цьопух по маминій лінії (XIX – XX ст.).

У результаті дослідження з'ясовано, що мамина лінія роду зі сторони дідуся починається із села Набруска сучасного Камінь - Каширського району, де колись народились і жили мої прапрадід Наумик Андрій та прапрабабуся Варвара (до заміжжя Пилипчук). На жаль, детальної інформації про них не зберіглася, в тому числі й точної дати народження. Проте відомо, що Варвара народилась приблизно в 1890 році. Зі слів її внучки, Романець Євгенії Степанівни, «вони жили і працювали, як і всі»[7]. Пам'ятає, що «дід Андрій був плисаком» [7].

Із різних джерел, я дізналася, що сьогодні це дуже рідкісна професія, а на той час – єдина для тих, хто жив біля річки. Плिसаки – це люди, які займалися переплавною деревини водою. Цей промисел був найбільш поширений на Поліссі та Волині, зазначає у своїй книзі Ю. Крашевський [5].

Прикро, що про плисацтво у нашому краї майже не знають, адже це тяжке ремесло, бо чоловіки на довгий час залишали свої сім'ї та «працювали до сьомого поту». Відомо, що предок Андрій Наумик мав травму ноги, тому можемо припустити, що отримав він її саме на будівництві плотів. У 1956 році Андрій помер, «залишивши свою дружину, дитину та чотирьох внуків, так і не заставши народження п'ятого» [7]. У 1970 році до нього приєдналась і Варвара, проживши 80 років.

2 серпня 1924 року в молодій родині Наумиків народилась Ганна, моя прабабуся. У 1942 р., під час німецько-радянської війни, її вже юнку забрали від

батьків і перевезли на примусові роботи в Німеччину. «Казала мати (згадує Романець Євгенія): «Їхали ми тиждень, коли приїхали всіх відправили на пункт розподілення, я потрапила на завод «Фосло» у місті Вердоль, де виготовляли бойові гранати». Може трохи назви не точні, але так вона розказувала.

Все, як десь бачила чи англійською чи німецькою щось написано, то повторювала слово «OST». Вона вже потім розповіла, що то нашивки такі були для отих, кого примусово вивезли. І про 12 годин щодня без вихідних їх водили на роботу під конвоєм за 4 кілометри, жили у бараках у кожній кімнаті по 10 чоловік, в самому таборі було 3 тисячі людей... Ото щось розказувала і плакала. Все казала: «Не дай Бог війни...» [7]. З 1943 р. працювала у хазяїна Пільгува Пепеля в с. Гулян (район Брук) до травня 1945 р.[3].

1920 року в сім'ї Цюпуків народився Степан Полікарпович, мій прадід. Так само як і Ганна, 1942-1943 рр. він потрапив в Німеччину. В Arolsen Archives International Center on Nazi Persecution (Архів Арользена: Міжнародний центр переслідувань нацистів) мені вдалося знайти його реєстраційні дані: «Szoreh Stepan. Card №163230».

Прадід працював «Zivilabeiter», тобто цивільним працівником [1]. На жаль, у кого саме не вдалося дослідити, але мій дідусь колись розказував мамі, що вони з Ганною були близько одне біля одного.

«В 1945 році його відпустили, проте він був змушений воювати в радянсько-японській війні. Був він і Сахаліні, і в Монголії» [8]. Після цього повернувся в село, де одружився з Ганною. Під кінець свого життя хворів на астму. Помер в 1978 році.

10 березня 1951 року народився мій дідусь, Володимир Степанович Цюпук в селі Набруска. Закінчив Набрусівську восьмирічну загальноосвітню трудову політехнічну школу. Потім вчився в Колківському сільському професійно-технічному училищі. Два роки служив в армії в Іжевську. Коли повернувся, одружився з моєю бабусею Суслик Ганною Іванівною. Після цього ще три роки жили в Набрусці, потім переїхали до Сусликів, бабусиних батьків, на хутір.

Цікавим для мене було дізнатися про життя на хуторі, адже зараз таких поселень немає. Як стало відомо, село Прилісне з вересня 1920 року по 1939 рік було під владою Польщі. Згідно закону польського сейму від 1923 року почалася проводитися комосація (переділ) земель і селянам дозволялось переселятися на хутори.

Але масове переселення жителів нашого села було аж у 1938 році, коли завершився переділ з земель [10]. З того часу навколо села утворилось багато хуторів, окремі з них були досить великими, інші навпаки – малими.

Про хутір Камениця розповів місцевий краєзнавець Михайло Іванович Романік, зазначивши, що тут проживало три родини й Івана Суслика. Тобто хутір був невеликий. Також він навіть дав мені фото хати, в якій колись вони жили, адже ця будівля була перенесена в село. «Я був малим, але пам'ятаю, як у лютому 1944 р. радянські війська наступали і солдати, щоб відпочити заходили на хутори, що погрітися, були і в цій хаті, бо поруч була хата мого дядька» [9].

Далі я вирішила дослідити прізвище Ковальчук, з яким пов'язана ще одна гілка мого родоводу. Колись так називали підмайстрів коваля або ж його синів. Із сайту «Рідні – генеалогічне товариство» стало відомо, що найбільше людей із цим прізвищем наразі живе в Олевському районі Житомирської області. Це прізвище згадується в таких реєстрах: Старшина Гетьманщини, Православне духовенство, Київське міщанство, Репресовані, Керівництво УРСР та депутати ВР. У 1756 році в козацьких реєстрах було четверо осіб з цим прізвищем: Ковальчук Хома, козак з Кущівського куреня, Ковальчук Яцко, козак з Мінського куреня, Ковальчук Нестор та Ковальчук Степан, козаки з Незамаївського куреня [4]. Можливо, хтось із них був моїм родичем.

Отож, Єлисей та Марина Ковальчуки є моїми прапрапрадідусям і прапрабабусею по лінії батька моєї бабусі Цьопух Ганни. Вони обоє народились і виросли в Новій Руді (село у Камінь-Каширському районі Волинської області). У них було п'ятеро дітей: Фекла Ковальчук, Северин Ковальчук (1901 – 1931, помер у 30 років), Ярина Ковальчук (1897 – 1991, померла в 94 роки), Мотреня Ковальчук та Феодосія Ковальчук (померла в 1948).

Зупинюся більш детально на одному із синів Єлисея, моєму двоюрідному прадідусю, Северину. Він переїхав в село Прилісне, де жив з дружиною. У 1931 році став активним учасником Першотравневої демонстрації в згаданому вище населеному пункті. Це був гучний процес, що увійшов в історію Волині як політичний виступ проти польської влади. Ця подія неодноразово висвітлювалася у багатьох історичних документах.

У матеріалах Державного архіву Волинської області є інформація, що попереду колонії вийшов Северин Ковальчук, який хотів переконати поліцію, що вони мають право на мирну демонстрацію. Поліцейські почали стріляти. «...внаслідок чого був убитий Ольховик Микита, а також був поранений Ковальчук Севастьян (Северян), озброєний києм він напав на поліцейських. Ковальчук, перевезений в амбулаторію в Маневичах, ввечері того самого дня помер» [6].

Про Северина навіть складено вірші було засудженими, а також його ім'ям названо одну із вулиць сучасного Прилісного. А на місці розстрілу демонстрації встановлено пам'ятник. Мені також вдалося відшукати могилу.

Його дочка, Ковальчук Олександра, була в партизанському загоні та отримала поранення під час Другої світової війни. Через деякий час після цього виїхала до Києва, де недавно і померла [9].

Є в моїй родині й людина, яка передавала знання майбутнім поколінням, а для мене стала справжнім наставником по життю. Це моя бабуся Ганна Іванівна Цьопух (Суслик), яка народилась 5 жовтня 1950 року. «В 1972 році я одружилась з твоїм дідом і взяла його прізвище, а в 1973 народився твій дядько, Цьопух Віталій Володимирович. 1976 року мене перевели в Замостянську початкову школу» [8]. З 1979 року працювала в Прилісенській середній школі. У 1999 році вийшла на пенсію.

Моя мама, Цьопух Світлана Володимирівна, народилась 4 березня 1979 року. Закінчила одинадцять класів Прилісенської середньої школи. Після цього

вирішила не вступати в заклад вищої освіти, а пішла на курси, щоб стати кравцем легкого жіночого одягу четвертого ступеня. Весь курс тривав з 1 вересня 1996 року до 27 червня 1997 року, всього провчилася десять місяців. Проте після закінчення курсів пішла працювати не за спеціальністю.

На жаль, моя дослідницька робота не може вмістити розповідь про всі гілки родинного дерева. Але працюючи над нею, я стільки всього цікавого й корисного дізналася про своїх предків. Кожен з них – особистість, життя якої гідне окремої розповіді.

На родинні свята збирається багато моїх родичів. Про деяких важко сказати – двоюрідні вони мені чи троюрідні, чи якого ступеня споріднення, але ми всі маємо одне коріння, ми – рідні. І щастя в тому, що я знаю – хто я і звідки. І дуже хочу, щоб історію мого родоводу і його традиції зберегли мої діти і онуки.

Отже, історія мого роду незначна для світу, але важлива для мене. Тому я завжди пам'ятатиму своїх предків і їх минуле!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів Арользена 2.1.1.1 / 70434562. Szopeh Stepan. Card №163230. 2 s. URL: <https://arolsen-archives.org> (дата звернення 06.02.2025).
2. Борбич М. Маневиччина – наша маленька Батьківщина. Маневичі: Райдрук, 2008. С.92.
3. ДАВО. Фонд 46. Опис 9. Справа 279. Арк.32.
4. Ковальчук. URL <https://ridni.org/karta/ковальчук> (дата звернення 03.12.2024)
5. Крашевський Ю. Спогади з Полісся, Волині і Литви. Луцьк: Твердиня, 2012. 242 с.
6. Музей історії села Прилісне. Папка № 47 «Першотравнева демонстрація в селі». 10 арк.
7. Опитано Романець Євгенію Степанівну, 1953 р. н., с. Тельчі Камінь-Каширського району, записано автором 23. 01. 2025 р.
8. Опитано Цюпух Ганну Іванівну, 1950 р. н., с. Прилісне Камінь-Каширського району, записано автором 10. 12. 2024 р.
9. Опитано Романіка Михайла Івановича, 1937 р. н., с. Прилісне Камінь-Каширського району, записано автором 10. 12. 2024 р.
10. Романік М. Мановицьке Прилісне. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. 343 с.

Шмідт Ангеліна, учениця 9 класу опорного закладу загальної середньої освіти «Затурцівський ліцей ім. В.К. Липинського» Володимирського району Волинської області

Науковий керівник: Радчук Лілія Олександрівна, учитель історії та правознавства опорного закладу загальної середньої освіти «Затурцівський ліцей ім. В.К. Липинського» Володимирського району Волинської області, керівник секції історії України та історичного краєзнавства комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

РОДИННІ ІСТОРІЇ АНГЕЛІНИ ШМІДТ

Історія родини є невід’ємною складовою історії народу та держави. Дослідження її допомагає глибше зрозуміти минуле України через долі окремих людей. На прикладі однієї сім’ї можна простежити вплив історичних подій — війн, голодоморів, репресій, відродження незалежності — на життя звичайних українців. У переважній більшості такі дослідження побудовані на спогадах, родинних світлинах та документах. Зважаючи на інтенсивний розвиток на сучасному етапі усної історії як нового наукового напрямку історії, тема проєкту є **актуальною**.

Новизна наукового проєкту полягає у тому, що у ньому вперше досліджено маловідомі факти з життя родин Шмідтів, Матвійчуків, Курил, Шабертів. Окремі сторінки історії Волині та України розкрито через призму їх біографічних даних.

Прізвище Шмідт має німецьке походження і в перекладі означає «коваль» [1]. Переселилася родина з Німеччини на Волинь ще в XIX ст. Саме тоді Російська імперія пропонувала німцям сприятливі умови для проживання - вільне сповідування своєї віри, отримання землі та звільнення від військової служби. А в Німеччині у той час якраз почалися релігійні переслідування [5, с.43]. Хто першим з родини переїхав на Волинь достеменно невідомо. Проте відомо, що прапрадід Августин Шмідт жив у німецькій колонії Вільгельмівка поблизу Горохова. Він працював будівельником — зводив церкви, млини, будинки, допомагаючи людям облаштовувати нове життя в чужій країні. У селі Сільце Луцького району Волинської області він познайомився з дівчиною на ім’я Марія. Щоб одружитися з нею, Августин мусив перейти з протестантської віри в православну, отримавши ім’я Йосип. У них народилося семеро дітей – п’ятеро синів і дві дочки.

Достеменно невідомо із яких міркувань двоє синів Йосипа під час Другої світової війни працювали при німецькій комендатурі, виконували різну

господарську роботу. Коли війна закінчилася, вони боялися переслідувань радянської влади, бо могли бути засуджені за співпрацю з німцями. Тож разом із німцями відступали на Захід. Опинилися на території британської окупаційної зони в Німеччині. Британці поставилися до них добре, дозволили їм вибрати: або залишатися тут, або вирушати далі. Родина вирішила переїхати до Австралії. Під час подорожі один із братів помер. Замість того, щоб скинути тіло в море, як це робили інші, родина вирішила зупинитися на маленькому острові й поховати його там. Решта допливли до нового континенту і почала будувати своє життя заново.

Ще один син Йосипа – Петро – проживав у селі Охлопів неподалік Горохова. У 1944 р. його разом з іншими чоловіками із села було мобілізовано в радянську армію. Це були так звані «чорносвитники». Без належної військової підготовки, зброї та форменого одягу їх одразу кинули на фронт. Всі вони загинули в один день на території Польщі [5]. На початку XX ст. з Німеччини до України переїхав і прагид Данило Шаберт з батьками. Вони оселилися в селі Багета (сьогодні село Зимнівської ОТГ), на одній з вулиць, де жили й інші німці. Там Данило зустрів свою майбутню дружину Євдокію. В Україні у них народився син Адольф. Згодом довелося змінити ім'я на Адам.

Напередодні Другої світової війни нацистська Німеччина почала проводити нову політику щодо «етнічних німців» (Volksdeutsche), які жили поза межами Третього Рейху, під гаслом «Heim ins Reich» («Назад у Рейх»). Їх запрошували повернутися на Батьківщину. З допомогою преси, фільмів, листівок, візитів емісарів пропагувалося «щасливе життя» в Німеччині, іноді створювалася атмосфера страху перед більшовиками. Сприяла такому переселенню і радянська сторона, особливо після пакту Молотова-Ріббентропа. Тисячі німців погоджувалися на переїзд. Була створена радянсько-німецька мішана комісія з евакуації, з допомогою якої протягом 1939–1940 рр. Волинь залишило біля 65 тис. німців [2].

Серед них був і Данило Шаберт. Дружину та сина він мав забрати пізніше та не встиг, розпочалася війна. Євдокію з сином під час нацистської окупації було відправлено в німецький табір. Пізніше Данилу вдалося підкупити керівництво табору та забрати звідти сім'ю. Дружину він оформив працювати до фермера, де потрібно було доглядати літніх людей. Там, у 1943 р. (за паспортом 1944 р.), у них народилася дочка Ірма. У результаті військових дій у 1943 році Данило отримав контузію і помер. Євдокія разом з дітьми до 1945 року жила в родичів Данила. Коли у 1945 році радянські війська почали заходити на територію Німеччини, жінка з дітьми вирішила повернутися на Батьківщину, в Бегету. Проте боялася проходити через фільтраційний табір, адже була велика ймовірність того, що її репресують і виселять в Сибір. Щоб уникнути цього, Євдокія не придумала нічого кращого як посадити маленьку Ірму перед колоною радянських танків. Перший з колони танк зупинився за кілька метрів до дитини. З танку виліз офіцер, який, вислухавши історію жінки, погодився допомогти за винагороду у вигляді всіх золотих прикрас. Роздобувши фальшиві документи, Євдокії вдалося потрапити на Батьківщину. Вже в Україні вона змінила своє

прізвище Шаберт на дівоче – Смичук. Та й дітям імена були змінені: Адольф став Адамом, Ірма – Іриною. Згодом Ірина одружилася з Романом, внуком Августина Шмідта, сином Петра (мої бабуся і дідусь) [4].

Отже, татові корені мають німецьке походження як по батьківській, так і по материнській лінії. Натомість мамині корені – польського походження. Прапрабабуся Оля і прапрадідусь Іван Матвійчуки з донькою Вірою проживали у с.Городок (нині Ліського повіту Підкарпатського воєводства), що у Польщі. Вже у 70-80-ті рр. XX ст. поляки перейменували це село на Грудек. Після закінчення Другої світової війни уряди Польщі та Радянського Союзу домовилися про взаємне переселення населення: українців виселяли з Польщі, а поляків – з України. Ці родини називали переселенцями. У 1945р. Матвійчуки були змушені залишити свій дім, у якому жили кілька поколінь, і взяти з собою лише найнеобхідніше. На віз завантажили речі, харчі, а позаду прив'язали корову. Усе відбувалося швидко, бо часу на прощання та роздуми майже не було. Через річку Буг переправлялися на поромі, підкладаючи під колеса металеві деталі від старих ліжок, аби ті не тонули у воді. Прапрабабуся Оля закопала коловороток, прапрадід Іван – плуг та борони, сподіваючись, що колись вони повернуться додому. Та спроби повернення закінчилися трагедією: кількох людей, які намагалися забрати свої речі, розстріляли місцеві загони Армії Крайової.

Прибувши на Волинь, Матвійчуки деякий час жили у Володимирі біля казарм, де служив прапрадід Іван. Це було тимчасове житло, з невеликими кімнатами, у яких мешкали кілька родин. Спільна кухня, вузькі коридори, шум дітей і розмов – усе це було частиною життя переселенців. Згодом їх закликали переїхати на Херсонщину, але сім'я відмовилася, бо не хотіла залишати Волинь і свої нові знайомства. Їх тимчасово прихистив якийсь родич Йосип із Рівного, поселивши у гуртожитку, де вони жили разом із кількома іншими родинами. Цього далекого родича прабабця Віра Курило називала «управляючий». Там теж не було багато простору, і доводилося ділити все: кухню, воду, місця для сну. Пізніше Матвійчуки переїхали до села Окорськ, де спочатку оселилися в полі, неподалік дороги від Луцької траси. Та влада заборонила людям жити поза селом, і родина перебралася ближче до с.Юнівки, де вони власноруч збудували нову хату. Кожна деревина, кожен цвях – усе робили самі, вкладаючи в хату не лише працю, а й надії на спокійне життя [3]. Друга прапрабабуся – Тихончук Анна, жителька с. Мйончин (село в Польщі Плонського повіту Мазовецького воєводства) – також переїхала разом із сім'єю з Польщі в Україну. Її рідна сестра Марія залишилася в Польщі, бо вийшла заміж за поляка, і її сім'ю не виселяли. А син Анни – Петро Курило – згодом одружився з Вірою Матвійчук (мої прадідусь і прабабуся) [3].

Історія моєї родини підтверджує, що кожна українська сім'я є носієм історичної пам'яті. Через призму родинних подій ми бачимо трагедії й героїзм нашого народу, його незламність і прагнення до свободи. Збереження та передача цих спогадів наступним поколінням сприяє вихованню патріотизму та любові до Батьківщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апельмон М. Приховане німецьке коріння: як прізвище розкриває історію вашої родини. URL: <https://chasdiy.org/society/pryhovane-nimetske-korinnya-yak-prizvysche-rozkryvaye-istoriyu-vashoyi-rodyny-63752> (дата звернення: 22.10.2025)
2. Пацула Й. Втрата Батьківщини чи повернення на Батьківщину. URL: https://collections.lib.rv.ua/list/I_Pazula/chosen_full-text_documents/history_and_local_lore/historical_and_local_lore/21%20wtrata%20b atkiwzcyny%201994.pdf (дата звернення: 10.10.2025)
3. Спогади Порви Надії Петрівни, жительки села Затурці Володимирського району
4. Спогади Шмідт Ірини Данилівни, жительки села Затурці Володимирського району
5. Спогади Шмідта Петра Романовича, жителя села Затурці Володимирського району
6. Шульга С.А. Порівняльна характеристика німецької та чеської колонізації на Волині (друга половина XIX – початок XX ст.) // Німці в історії Волині. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Луцьк, 1–2 жовтня 2015 р. / за наук. ред. М. П. Костюка. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2016. – С. 41-51

ВОЛИНЯНИ – ГЕРОЇ УКРАЇНИ, ВОЇНИ ЗСУ, ВОЛОНТЕРИ, ЗАХИСНИКИ ТА ЗАХИСНИЦІ УКРАЇНИ

Мартинюк Богдан, учень 9 класу опорного закладу освіти «Ратнівський ліцей №1 імені Героя України Едуарда Камардіна Ратнівської селищної ради»

Науковий керівник: Нінічук Зоряна Анатоліївна, учитель історії опорного закладу освіти «Ратнівський ліцей №1 імені Героя України Едуарда Камардіна Ратнівської селищної ради»

ГЕРОЙ УКРАЇНИ ЕДУАРД КАМАРДІН

Актуальність дослідження. Нині Україна переживає найбільше випробування у новітній історії – збройну боротьбу за незалежність і територіальну цілісність в умовах повномасштабного вторгнення російської армії. Боротьба українців за свою державу – це і перемоги, і втрати, і біль. Дослідження російсько-української війни і самопожертви військовослужбовців по відношенню до рідної Батьківщини є актуальною темою сьогодення. Віддають свої життя, виборюючи свободу, незалежність, щасливе майбутнє нащадків як люди старшого віку, так і зовсім юні. Серед них Герой України Едуард Камардін, ратнівчанин, випускник нашого закладу освіти, який був справжнім прикладом патріотизму, відваги та любові до рідної землі. Важливо знати та шанувати Захисників, які віддали життя за кожного з нас.

Мета краєзнавчо-дослідницької роботи: зібрати інформацію про Героя України Едуарда Руслановича Камардіна, який загинув під час російсько-української війни, захищаючи незалежність та територіальну цілісність Батьківщини; систематизувати матеріали про життєвий шлях Захисника і поповнити розділ експозиції про Едуарда Камардіна у шкільному військово-історичному музеї; зберегти та увіковічнити пам'ять про Небесного воїна.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному дослідженні, аналізі та систематизації матеріалів, спогадів про Героя України.

Народився Едуард 27 лютого 1999 року в селищі Заболоття. Зростав у багатодітній сім'ї з матір'ю та двома братами.

З 1 вересня 2005 року по 2 серпня 2011 року Едуард навчався у Заболоттівській загальноосвітній школі I-III ступеня. З першого класу програмовий матеріал з навчальних предметів засвоював здебільшого на достатньому рівні. Хлопець любив співати, мав хороший голос і чудову пам'ять, ще з дошкільного віку відвідував заняття з фортепіано. Він старанно навчався, оволодів технікою гри до шостого класу. Після переїзду сім'ї до селища Ратне, хлопець продовжив навчання. І через два роки закінчив Ратнівську дитячу музичну школу.

З 7 класу навчався у НВК «ЗОШ I-III ступеня №1-гімназія» смт Ратне. За період навчання в школі Едуард Камардін зарекомендував себе здібним учнем, який навчався не в міру своїх можливостей. Він був веселим, доброзичливим, працелюбним та товариським хлопцем, мав багато друзів.

У дев'ятому класі Едуард серйозно задумався про своє майбутнє та подав документи до правового та військового ліцеїв у Луцьку. Однак на іспиті у правовому ліцеї йому не вдалося скласти фізичну культуру, що стало перешкодою на шляху до вступу. Розчарування після цієї невдачі вплинуло на його рішення, і він вирішив не їхати на іспити до військового ліцею.

З 1 вересня 2014 року Едуард був зарахований до 10 класу НВК «ЗОШ I-III ступеня №1-гімназія» смт Ратне. «У школі хлопець брав активну участь у спортивних змаганнях та виховних заходах, здобував перемоги у конкурсах. Він мріяв бути військовим», – поділився спогадами про колишнього учня вчитель захисту України Старушик Геннадій Григорович.

У 2016 році хлопець закінчив школу та обрав для себе військову кар'єру. Ще під час навчання в одинадцятому класу, в березні, Едуард сам пішов у військкомат і подав документи на вступ до Львівської Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

З вересня Едуард урочисто присягнув Українському народові мужньо й непохитно боронити Українську державу. Перший місяць перед присягою він разом з побратимами був на полігоні. «Мамо, я знаю, яку я машину хочу – БТР» – писав Едуард Оксані Володимирівні під час перебування на полігоні.

У 2020 році успішно закінчив академію (спеціальність: військове управління (за видами Збройних Сил), професійна кваліфікація: офіцер тактичного рівня). Наказом Міністерства оборони України від 20 червня 2020 року № 269 Едуарду було присвоєно військове звання лейтенант та призначено офіцером штабу військової частини А0666.

За три роки під час військової служби в Збройних Силах України він пройшов шлях від лейтенанта до капітана (з 23 серпня 2022 року), командира мотопіхотної роти військової частини А2980. Мав позивний «Ярий». Після закінчення академії з жовтня 2020 року до грудня 2021 року Едуард боронив Україну в зоні ООС (Мар'їнка – Красногорівка Донецької області): служив у 28 окремих механізованих бригадах імені Лицарів Зимового Походу.

З перших днів повномасштабного вторгнення росії стояв на захисті Батьківщини у складі сухопутних військ: проходив службу у військовій частині А2980 на посаді командира 1 мотопіхотної роти 11 окремого мотопіхотного батальйону 59 окремої мотопіхотної бригади імені Івана Гандзюка. Едуард, разом з підрозділом боронив Україну від російських окупантів у гарячих точках.

5 вересня 2022 року о 16.30 під час наступальної операції Збройних Сил України поблизу селища Тернові Поди Миколаївської області, виконуючи бойове завдання, 23-річний Едуард Камардін, загинув. Ще зовсім юний, але вже досвідчений капітан під час бою особисто евакуював п'ятьох поранених військовослужбовців і надав їм першу медичну допомогу. Також, коригуючи вогонь, він знищив ворожий склад, прикриваючи побратимів, отримав відкриті

осколкові переломи нижніх кінцівок несумісні з життям унаслідок ворожого танкового обстрілу.

«Едуард завжди вирізнявся порядністю, справедливістю та врівноваженістю. Незважаючи на серйозність професії, був люблячим та турботливим сином, намагався бути прикладом й наставником для молодших братиків.

Едуарда не лякали страшні реалії ООС та повномасштабної війни. Дуже любив життя, а ще більше любив Україну... Був дуже сміливим та справедливим командиром і до останнього свого подиху боронив нашу державу. Жодним вчинком не зрадив присязі та побратимів. Його очі завжди були сповнені відваги та вогню боротьби за державну цілісність, рідних та товаришів. Син поклав своє життя за свободу та незалежність України, був справжнім патріотом Батьківщини.

На другому курсі академії Едуард був у зоні АТО, їх повезли, щоб показати, що таке війна. Вони потрапили під артобстріл і мою дитину в прямому сенсі слова, викопали з-під землі. Дізналася я про це на останньому курсі і хотіла забрати його, але у відповідь почула: «Я довчуся і буду військовим. Мам, є така професія – Батьківщину захищати. Хто, як не я!». І цим сказано все про нашого Героя, тепер він командир Небесної роти», – поділилася спогадами про сина Оксана Володимирівна Колотюк.

Нам вдалося поспілкуватися з побратимом Едуарда – Святославом Миколайовичем Іволгою. Він поділився спогадами про військову службу нашого земляка:

«Я був тоді ще не офіційно заступником командира роти з морально-психологічного забезпечення. Весною 2022 року до нас призначили командиром 1 мотопіхотної роти старшого лейтенанта Камардіна Едуарда Руслановича. На той час нам дуже не вистачало саме такого командира. Він був молодий, енергійний, розумний та сміливий, чим дуже швидко завоював авторитет серед побратимів.

«Ярий» умів правильно розподіляти обов'язки особового складу роти та віддавав обдумані накази, що призводило до мінімальних втрат з нашої сторони. Більше того, під час контрнаступальних операцій на Херсонщині він був завжди попереду, а не сидів в тилу і роздавав накази. Під час управління ротою він зміг налагодити систему, яка працює і на даний час: це і логістичне забезпечення позицій, і ведення документації підрозділу, і правильне ведення бою як в наступі, так і в обороні. «Ярий» своїм прикладом показав, який має бути справжній командир роти...».

За особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, самовіддане служіння Українському народові Указом Президента України Володимира Зеленського від 8 липня 2023 року № 387/2023 капітану Камардіну Едуарду Руслановичу присвоєно звання «Герой України» з удостоєнням ордена «Золота Зірка» (посмертно).

Пам'ять про Захисника увіковічнена у стінах рідної школи. 8 лютого 2024 року у Ратнівському ліцеї №1 відбулося відкриття сучасного тренажерного залу,

яке ініціювала і фінансувала матір Едуарда Оксана Володимирівна Колотюк на честь свого сина.

Рішенням Ратнівської селищної ради від 27 червня 2024 року № 43/9 Опорному закладу освіти «Ратнівський ліцей №1 Ратнівської селищної ради» присвоєно ім'я Героя України Едуарда Камардіна. Це велика честь і гордість для закладу освіти.

Едуард хотів жити, здобути перемогу, одружитися, захищати свою родину та Батьківщину! Натомість став Небесним Ангелом, командиром Небесної роти, Героєм України.

У результаті проведеного дослідження показано патріотизм та жертвовність українських військових. Майбутнє Батьківщини для Едуарда Камардіна було понад усе. Своїм життям і героїською смертю він засвідчив безмежну любов до України. Його ім'я навечно буде вписане в історію Ратнівської територіальної громади та України. Вічна пам'ять і слава Едуарду Камардіну і всім полеглим Захисникам. Слава Україні!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лях М. За кошти мами Героя України Едуарда Камардіна відкрили тренажерний зал у ліцеї №1 селища Ратне. Ратнівщина. 15.02.2024. № 7. С.1.
2. Лях М. Президент вручив матері полеглого Едуарда Камардіна орден «Золота Зірка». Ратнівщина. 14.09.2023. № 37 (9064). С.1.
3. Мороз Д. Едуард Камардін – Герой України. Ратнівщина. 13.07.2023. № 28. С.1.
4. Мороз Д. Едуард Камардін – Герой України. Ратнівщина. 20.07.2023. № 29. С.1.
5. Наказ директора ЗОШ від 01.09.2005 р. № 99 «Про зарахування учнів до 1-их класів». Книга наказів ЗОШ I-III ступеня смт Заболоття. 2005.
6. Наказ директора НВК від 02.08.2011 р. № 51 «Про вибуття учня». Книга наказів НВК «ЗОШ I-III ступеня - дитячий садок» смт Заболоття. 2011.
7. Наказ директора НВК від 23.08.2011 р. № 99 «Про зарахування учнів». Книга наказів НВК «ЗОШ I-III ступеня №1-гімназія» смт Ратне. 2011.
8. Наказ директора НВК від 27.05.2016 р. № 136 «Про випуск учнів 11,12-их класів». Книга наказів НВК «ЗОШ I-III ступеня №1-гімназія ім. Героя Радянського Союзу В. Газіна» смт Ратне. 2016.
9. Спогади Бучка Дмитра Романовича, Іволги Святослава Миколайовича, Колотюк Оксани Володимирівни, Старушика Геннадія Григоровича, Шоломицької Тетяни Анатоліївни.

Інтернет-ресурси

10. 27 червня 2024 року під головуванням Ратнівського селищного голови Віталія БІРУКА відбулась XLIII чергова сесія Ратнівської селищної ради. URL: <https://ratnesel.gov.ua/news/1719582981/> (дата звернення: 01.10.2025).

Ботошан Кароліна, учениця 11 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Зек Богдан Миколайович, кандидат історичних наук, керівник секцій відділення історії комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ПАВЛО ЧАЙКА (1988–2024) – ПОВНИЙ КАВАЛЕР ОРДЕНА «ЗА МУЖНІСТЬ»: СТОРІНКИ ЖИТТЄПИСУ І ВІЙСЬКОВОЇ БІОГРАФІЇ

Павло Миколайович Чайка народився 24 червня 1988 р. у м. Рожище Волинської області в родині медиків. Після закінчення дев'ятого класу, у віці 15 років до вступив до Волинського обласного військового ліцею. Після закінчення – заочно навчався на юридичному факультеті Волинського національного університету імені Лесі Українки. У 2007 р. він пішов на строкову службу до ЗСУ. Відмовившись від пропозиції вступити до Президентського полку, став десантником, проходив службу у Миколаєві, а згодом підписав контракт. Після його закінчення декілька місяців працював в охороні, а далі влаштувався на роботу до МВС у спецпідрозділ "Беркут", де прослужив до червня 2013 р. Після цього повернувся до війська [1, с. 65].

Війна для Павла Чайки розпочалася у березні 2014 р., коли його підрозділ був направлений на адміністративний кордон з окупованим Кримом, бійці стояли в кілометрі від Армянська.

У складі 79-ї окремої десантно-штурмової бригади (ОДШБр) брав участь у боях на Сході України, пройшов найгарячіші точки фронту: Червоний Лиман на Донеччині (був одним із перших поранених десантників) [1, с. 62]; Зеленопілля (пройшов важкі бої та вийшов з 23-денного оточення); Донецький аеропорт (пройшов дві ротації по 10 днів у жовтні 2014 р.); Дебальцівський плацдарм (брав участь у боях за Логвинове у лютому 2015 р.); Мар'їнку (вийшов з оточення на захопленому у ворога КАМАЗі) [1, с. 63].

Вперше, за особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України Павло Чайка (позивний "Сігл") був нагороджений орденом "За мужність" III ступеня 8 липня 2014 р. Цю нагороду військовий отримав за оборону Красного Лиману. Після боїв за Донецький аеропорт Павло Чайка був удостоєний ордена "За мужність" II ступеня – 4 грудня 2014 р.

Найвищим ступенем нагороди – орденом "За мужність" I ступеня військовий був нагороджений 26 лютого 2015 р. Ця нагорода була вручена за бої у Логвиному під виходу українських захисників із дебальцівського котла. Таким чином 26-річний Павло Чайка став третім повним кавалером ордена «За мужність» в історії незалежної України та першим, хто отримав усі три ступені

під час російсько-української війни [4]. У додаток до цього військовий був відзначений нагрудним знаком "За вірність у військовій службі" III ступеня. Павло Чайка був удостоєний інших державних і громадських нагород, почесних звань. У 2015 р. він став почесним громадянином міста Рожище, а 7 травня 2016 р. йому було вручено недержавний, але дуже шанований орден "Народний герой України". Після другого поранення у вересні 2016 р.

Павло Чайка продовжив службу у Головному управлінні розвитку та супроводження матеріального забезпечення ЗСУ, проживав у Києві та служив у теробороні, створив добровольче формування, яке зустрічало ворога на підступах до столиці. Поряд із цим був директором інтерактивного тиру, де пройшли навчання понад 5000 військовослужбовців ЗСУ та інших підрозділів сил безпеки й оборони.

На жаль, життя Павла Миколайовича трагічно обірвалося 29 вересня 2024 р. внаслідок ДТП, коли його мотоцикл зіткнувся з автомобілем поблизу селища Торчин на Волині. Його поховали у рідному Рожищі. За героєм було оголошено траур з 30 вересня по 2 жовтня включно [3].

У пам'яті Павло Чайка назавжди лишиться справжнім патріотом, мужнім воїном, який боронив Україну з перших днів війни. Його постать, як і багатьох інших героїв російсько-української війни, представлена в експозиціях Музею «Становлення української нації» [2] у Києві, що підкреслює його внесок у боротьбу за незалежність та суверенітет України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історії справжніх : Художньо-публіцистичне видання / Уклад. Є. Толочин, В. Кіртока. К. : Білка, 2021. 400 с.
2. Музей становлення української нації. Павло Чайка. URL: <https://www.museumsun.org/person/77/>
3. Остання дорога: трагічно загинув Почесний громадянин Рожища, військовослужбовець Павло Чайка. URL: <https://rozhrada.gov.ua/news/ostannya-doroha-trahichno-zahynuv-pochesnyy-hromadyanyn-rozhyshcha-viyskovosluzhbovets-pavlo-chayka>
4. Три нагороди 26-річного молодшого лейтенанта з Волині. URL: <https://www.volynnews.com/news/society/try-nahorody-26-richnoho-molodshoho-lejtenanta-z-volyni/>

Гапончук Софія, студентка Колківського центру професійної освіти

Науковий керівник: Шуляковська Жанна, викладач історії Колківського центру професійної освіти, керівник гуртка «Пошук»

СЛАВНИЙ СИН ВОЛИНИ – КАПІТАН ІВАН ТЕРЕШКО

Століттями Україна виборювала свою волю у боротьбі з ворогами. Новітня війна народжує новітніх героїв. Це люди, що народжуються для високої мети, закладеної в самій глибині їхніх душ. Бо серед усіх покликань, що дає людині життя, найвеличнішим є поклик захищати Батьківщину. Такою людиною, що народилася з серцем чути ритм рідної землі, з очима, що бачать далі за власну долю був наш Герой - капітан Іван Ярославович Терешко.

Актуальність проєкту зумовлена тим, що дослідження постаті капітана-кіборга Івана Терешка важливе для збереження історичної пам'яті та виховання патріотизму серед молоді. Воно допомагає відновити маловідомі сторінки історії захисників-кіборгів із Волині та показати приклад мужності й відданості Україні. **Новизна наукового** проєкту полягає у тому, що вперше на Волині проведено цілісне історико-краєзнавче дослідження життя, військової служби та героїчного подвигу капітана Івана Терешка - захисника Луганського аеропорту, одного з перших українських воїнів, яких народ назвав «кіборгами», та Героя, який загинув поблизу Бахмута у 2022 році, захищаючи незалежність України в повномасштабній війні. Робота пропонує новий погляд на внесок воїнів-героїв у захисті України від російських окупантів.

Іван Терешко народився 21 травня 1980 року в мальовничому волинському селі Старосілля Луцького району. Серед казкової природи, у простій багатодітній сім'ї, де панували щирість, працьовитість і взаємоповага, ріс і гартувався майбутній воїн. Зростав чесним, щирим, доброзичливим хлопцем, який завжди вмів захистити слабшого і підтримати того, хто потребував допомоги. Від батьків Іван успадкував любов до праці, глибоке почуття справедливості, уміння поділити радість і горе з іншими. У 18 років, після смерті батька Ярослава Семеновича, юнак став першим помічником для матері Ганни Улянівни, а для молодших – Юлії і Святослава замінив батька. Шкільні роки у Старосіській дев'ятирічці стали періодом становлення як людини-громадянина: цікаві уроки, праця, дружба і перше випробування гартували його характер. Йому подобалося слухати про подвиги минулих поколінь, він умів бачити за кожною історичною датою живих людей, їхню боротьбу, їхні мрії. Учителі згадують його як старанного, працьовитого і відповідального учня, а однокласники як товариша, що ніколи не зрадить.



Любов до землі, до праці привела його до Колківського училища здобувати професію тракториста-механіка. Іван опановував майстерність професії і водночас загартовував характер і волю. Саме тут і проявлялися його наполегливість, вміння працювати не лише для себе, а й для інших. Наставники знали, що йому можна довірити будь-яку справу і виконає він її бездоганно.

Служба з 1999-2000 рр. у збройних силах України стала для воїна точкою відліку, нового етапу в його житті. Він зрозумів, що його подальша доля буде пов'язана з військовою службою. Десантно-штурмові війська загартували його тіло і дух: стрибки з парашутом, важкі морські-кидки, безсонні ночі в наметах, що випробовували до межі можливостей. Ще будучи солдатом строкової служби Іван Терешко зрозумів, що доля вручила йому найсвятіший – обов'язок бути щитом і мечем рідної землі. Він усвідомлює: його місія – бути стіною там, де хитається світ, бути голосом волі. І наш воїн в складі миротворчих сил ООН гордо ніс синьо-жовтий стяг у найгарячіші точки планети. 2003-2004 рр. – служба в миротворчій місії в Іраці, а в 2013р. – Конго. Життєвий шлях Івана Терешка був нерозривно пов'язаний зі службою у лавах 80-ї окремої десантно-штурмової галицької бригади, пройшовши шлях від рядового солдата до капітана, здобувши повагу та авторитет серед побратимів. Його найбільшою турботою, щоденним обов'язком було прагнення зберегти життя кожного солдата, навчити їх діяти професійно і гідно у будь-якій ситуації. У пам'яті своїх побратимів він залишився офіцером, що жив правдиво і без фальшу, слухаючи голос власного сумління. Його мужність та відданість службі були прикладом для інших. Але найбільше його серце належало родині. Із дружиною Ларисою їх доля ще звела у мирні дні. Молоді, сповнені мрій. Вони будували своє життя як дім – цеглина до цеглинки. В її очах світилась ніжність, у його – рішучість. Їхнє кохання народилося з глибокою вірою одне в одного. Незабаром удомі пролунали дитячі голоси – спочатку син, потім донька. В оселі панував затишок, пахло дитячими мріями і молитвами про здоров'я. Щоб бути з чоловіком поруч по духу, Лариса одягла військову форму і стала медиком 80-ї бригади.

Березень 2014 року... У щасливе, сповнене любові життя, ввірвалася війна. 8 березня 2014 року воїни 80-ї бригади вирушили захищати цілісність і незалежність держави. Іван Терешко став на захист рідної землі. Він був одним з тих, хто тримав оборону Луганського аеропорту – символу легендарної твердині, де українські воїни писали нову історію нескореності. Саме там, серед руїн і безперервним вогнем, народжувалися легенди про українських кіборгів. І серед них – Іван Терешко, який, зібравши всю волю в кулак, не дозволяв ні собі, ні своїм побратимам зневіритися. Його рішучість і холодний розсудок, витримка і спокій давали силу іншим вистояти тоді, коли здавалося, що сили вже поза межею людської витривалості. Під час боїв у Луганському аеропорту він дивився сміливо смерті в очі, пройшовши через шквал вогню. Глухий дзвін у вухах, біль у грудях, спогади, що не вщухали ночами, контузія, поранення, вибухи – усе залишилось там. А в серці жив дитячий голос: «Тату, повернися...». І він не зламався, тримався, бо вдома чекали.

Попереду було лікування у Вінницькому госпіталі і зустріч з родиною.

Дитячі обійми, мужність у погляді молодої дружини стали його найкращими ліками. За мужність і героїзм під час оборони Луганського аеропорту Іван Терешко нагороджений Орденом за мужність 3 ступеня.

Війна тривала. Служба у збройних силах України стала спільним шляхом Лариси і Івана. Їхня родина жила у ритмі фронту: спершу на захист держави їхав Іван, Лариса проводжала, молилась і чекала. Коли він повертався з-під обстрілів – їхала вона, рятувала життя. Вони змінювали одне одного, як дві руки одного серця, що билося в унісон із країною. Лариса і Іван знали, що їм допомагає вистояти в боях любов, яка міцніє там, де двоє борються за одне – за мирне завтра для своїх дітей і для всієї країни.



Лютий 2022 року розірвав світ на «до» та «після». Коли перші російські ракети вдарили по українській землі, капітан Іван Терешко був уже на передовій. Без вагань, без страху, просто тому, що виконував священний обов'язок воїна. У боях за Миколаївщину його підрозділ тримав напрямком, де ворог намагався прорватися оборону. Він ішов попереду – не за наказом, а прикладом вів солдатів у бій. Його підрозділ, як жива броня держави, стояв у найнебезпечніших рубежах фронту. Вони тримали те, що здавалось не можливим втримати. Коли Івана запитували, як витримують, він відповідав просто: «Ми не можемо інакше. За нами Україна!».

У спогадах воїнів Іван постає як командир, що ніколи не ховався за чужими спинами. Він ішов завжди попереду, показував приклад, завжди тримав слово. Солдати казали: «З ним було нестрашно, він був нашим щитом і нашим серцем». У 5 роті, яку він очолював панував дух довіри та братерства – і це була заслуга командира. Травень 2022 року. Палаючий схід. На тій висоті, де земля перетворилася на попіл, капітан Іван Терешко знов тримав оборону. Позиції під безперервним вогнем, відсутність підкріплення, зв'язку – лише віра і воля. Олексі Кравчуку, пораненому, здавалось, що вже кінець. Земля гуділа, небо палало, вуха закладало від вибухів. І раптом крізь пекло Іван Терешко вбіг в бліндаж, ніби саме життя повернулося з ним. У пилюці із закиптюженим обличчям, але з тим самим спокійним, сміливим поглядом. «Тримаємось, хлопці! Не панікувати! Слухайте уважно», – сказав він, наче не було навколо пекельного шаленства, а просто ще одне завдання, яке треба виконати. Говорив тихо, але кожне слово – мов наказ долі.

Коли снаряд знову розірвався десь поруч, Іван лише коротко доповів: «Я на КСП. Координати тримаємо! Не відступати!». Там, на командно-спостережному

пункті, серед гуркоту він ще керував, ще віддавав наказ, ще жив серцем бою. Доки наступний вибух не змусив небо змовкнути на мить. Він ще встиг написав дружині: «Я тебе дуже люблю...». Мабуть, подумав про Ярослава і Даринку. Відповіді на повідомлення Лариси вже не було. Його душа летіла до Бога... Іван Терешко залишався там, у землі, яку боронив. Його ім'я як і висота біля села Пилипчатино, що поблизу Бахмута, за яку його серце билось до останнього, стало символом незламності. Бо є командири, що просто ведуть у бій, а є ті, що тримають небо, коли воно падає. Капітан Іван Терешко був саме таким. Син Волині – захисник півдня і сходу України. Офіцер, з яким під пекельними обстрілами було спокійно.

Минуло вже чимало часу від 25 травня 2022 року, коли обірвалось життя капітана Терешка. Та для його родини він завжди живий. Дружина Лариса бойовий медик, продовжує службу у тій же 80-й окремії десантно-штурмовій галицькій бригаді. Вона щодня рятує життя, лікує воїнів, підтримує побратимів тих, з ким наш герой стояв пліч-о-пліч. Її слухність і витримка – це продовження його подвигу. Син Ярослав, наслідуючи батькову дорогу честі, став студентом Академії Служби Безпеки України. Він обрав шлях захисника за покликом власного серця. Дочка Даринка навчається у 9 класі львівської школи, трепетно береже пам'ять про свого татуса.



Дорога до Марсового поля для родини стала святою. Тут, серед сотень портретів новітніх Героїв, стоїть і портрет капітана Івана Терешка. Тіло його так і не знайшли, могили немає, але є місце, де живе його пам'ять у серцях тих, хто його любить. І як колись на передовій з ним було спокійно – так і тепер з пам'яттю про нього спокійно на серці.

Отже, Іван Ярославович Терешко – це не просто ім'я. Це символ вірності, обов'язку, сили духу, щирої любові до Батьківщини. Він залишив по собі не тільки біль втрати, а й величезну спадщину мужності. Його життя – це дороговказ для молоді, що вчиться любити Україну так, як любив її Він. Бо його місія не тимчасова, не земна, а вічна – охороняти світло свободи, правди від мороку поневолення. Доки живе воїн у серці свого народу, доти жива і сама земля, яку він боронив. І хоч обірвала війна земний політ Героя, у небесах його крила уже ніхто ніколи не зламає.

ВІЧНА СЛАВА ГЕРОЮ!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Спогади побратима Олекси Кравчука
<https://www.facebook.com/share/p/19p6K2eEH5/?mibextid=wwXIfr>

Гончаренко Вікторія, учениця 9

класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

«СЕРЦЕ ПАТРІОТА» – ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ, ЩО ЄДНАЄ ЛУЦЬК ЗАДЛЯ ПІДТРИМКИ ФРОНТУ

Актуальність теми полягає у важливості волонтерського руху під час війни, який забезпечує необхідну підтримку захисникам і постраждалим цивільним.

Мета роботи – висвітлити роль організації «Серце Патріота» у консолідації громадськості Луцька для ефективної допомоги фронту.

Волонтерство – це суспільно-корисна діяльність, що здійснюється на добровільних засадах без матеріальної винагороди. Це важливий чинник підтримки як військових, так і цивільних осіб під час війни, оскільки волонтери забезпечують постачання харчів, ліків, техніки, а також допомагають переселенцям і лікарням. Волонтерство не просто добрий вчинок, це – життєва необхідність, яка об'єднує суспільство у складний час, допомагає виживати та вистояти [4].

Волонтерська організація «Серце Патріота» – громадська організація (ГО) з Луцька, яка активно працює з 2014 року на підтримку Збройних Сил України та цивільного населення, постраждалого від війни. Головою організації є Сергій Балицький. Центр базується за адресою: місто Луцьк, вулиця Ціолковського, 17 [1].

Організація займається регулярною доставкою гуманітарної допомоги та необхідних ресурсів на передову, зокрема запчастин для безпілотників та автомобілів, харчів і одягу.

Волонтери «Серце Патріота» також підтримують переселенців і людей з деокупованих територій, доставляючи гуманітарні вантажі. Вони збирають кошти через благодійні аукціони, де продають «сувеніри» з фронту, такі як уламки ракет і гільзи, а отримані гроші використовують для забезпечення військових потреб [2].

«Серце Патріота» має власний склад і офіс у Луцьку, а волонтери регулярно їздять на схід України, доставляючи допомогу, незважаючи на труднощі та ремонтні потреби автотранспорту.

За словами Сергія Балицького, вантажі з кожним разом доводиться збирати все важче, але підтримка волинських підприємців і небайдужих людей дає змогу продовжувати роботу. Волонтери відзначають, що навіть невеликі пожертви – 10-30 гривень можуть допомогти купити пальне чи інші необхідні матеріали [5].

Волонтерський центр має активний контактний номер для координації допомоги, а також сторінки у соціальних мережах. Організація веде тісну співпрацю з місцевими громадами, підприємствами, освітніми установами та іншими громадськими організаціями, зокрема Рожищенською міською радою, яка допомагає у зборі та доставці гуманітарних вантажів [2].

Серед активних членів організації – волонтери різного віку та професій, що об'єднані спільною метою допомогти країні у часи війни. Їхній жовтий мікроавтобус, завантажений гуманітарною допомогою, регулярно вирушає на схід України, підтримуючи тих, хто найбільше цього потребує.

Завдяки наполегливості та відданості волонтерів «Серце Патріота» вже багато років є надійним помічником для захисників України і мирного населення, яке постраждало від війни.

Отже, волонтерський рух є значною опорою для громади під час війни. Діяльність організації «Серце Патріота» демонструє, як спільні зусилля людей допомагають обороні та потерпілим. Завдяки волонтерам збільшується єдність, взаємодопомога й надія на перемогу. Вони доводять, що кожен добрий вчинок наближає спокій в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичні матеріали про волонтерський рух в Україні. URL: http://politicus.od.ua/6_2022/5.pdf Дата звернення: 19.09.2025.
2. Опис діяльності волонтерського центру на vippro.org.ua. URL: https://vippro.org.ua/index.php?pagename=sercse_patriota. Дата звернення: 15.09.2025.
3. Офіційна сторінка «Серце Патріота» в Instagram. URL: <https://www.instagram.com/sertsepatriota/> Дата звернення: 09.09.2025.
4. «Серце Патріота» та їхня багаторічна допомога. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Vxl_AAqnYr4 Дата звернення: 23.09.2025.
5. Стаття про волинських волонтерів із «Серця Патріота». URL: <https://www.volynnews.com/news/all/volynski-volontery-z-sertsia-patriota-shchotyzhnia-vezut-dopomohu-zsu/> Дата звернення: 25.09.2025.

Гудкова Софія, учениця 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №9 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Зек Богдан Миколайович, кандидат історичних наук, завідувач науково-експозиційного відділу історії Волині Волинського краєзнавчого музею, керівник секції історії України та історичного краєзнавства комунальної установи «Волинська обласна Мала академія»

АНДРІЙ ВОЛОС – ГЕРОЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Від початку російсько-української війни у 2014 р. лучани одними з перших стали на захист держави. Серед них був й Волос Андрій Олександрович.

Він народився 13 грудня 1995 року. Юнак ріс у звичайній родині й виховувався мамою. Після закінчення ліцею-інтернату у Луцьку (нині – «Луцький ліцей № 28 з посиленою фізичною підготовкою Луцької міської ради»), Андрій переселився до села Омельне Ківерцівського району Волинської області. Відомо що з початком бойових дій на Сході України лучанин намагався добровольцем вирушити на фронт. Проте через відсутність військового досвіду йому відмовляли. Навіть після того, як він дев'ять разів подавав документи на службу у спеціальний підрозділ МВС «Світязь», його бажання захищати Батьківщину залишалося непохитним, і у 2015 році, йому вдалось укласти контракт на проходження військової служби у Збройних Силах України [1].

Андрій Волос опинився у складі 24-ї окремої механізованої бригади імені короля Данила, яка дислокувалася в Яворові Львівської області. Його рота виконувала бойові завдання у зоні антитерористичної операції (АТО), а згодом й операції Об'єднаних сил (ООС) на Донеччині та Луганщині. Він був стрільцем-помічником гранатометника і встиг набути важливого бойового досвіду у складі свого підрозділу. Але як відомо життя військовослужбовця складне і ніколи не знаєш, що може статись з тобою чи з твоїм побратимом. Тяжка доля спіткала і Андрія Олександровича.

Уранці 28 червня 2018 року противник відкрив вогонь із мінометів, станкових автоматичних гранатометів та великокаліберних кулеметів по смт. Південне (тепер Бахмутського району Донецької області) [2, с. 8]. Під прикриттям вогню впритул до містечка наблизилася диверсійно-розвідувальна група ворога. Резервна група 24-ї бригади вступила у бій, під час якого снайпер поранив командира групи українських захисників Валерія Шишака. Старший солдат Андрій Волос першим вирушив на допомогу пораненому. Він до останнього залишався прикривати відхід побратимів, які намагалися евакуювати з-під снайперського обстрілу ворога пораненого командира взводу. Андрій

Волос знищив одного ворога, але дістав важке поранення: куля снайпера пройшла між пластинами бронежилета. Дорогою до шпиталю він помер [3]. Відважного військового поховали на сільському кладовищі в селі Омельне, де він жив разом з матір'ю 1 липня 2018 року.

Указом президента України № 467/2019 за особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі, старшому солдату Волосу Андрію Олександровичу було посмертно присвоєно звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» [4]. Це найвища нагорода нашої країни.

Про подвиг Андрія Волоса волиняни пам'ятають. У рідному селі Героя встановлено меморіальну дошку на фасаді школи, де він навчався. У грудні 2019 року у Луцьку на фасаді ліцею-інтернату, де здобував освіту Андрій на честь його також відкрили меморіальну дошку [1].

Андрій Волос народився в незалежній Україні – він є представником нової генерації нашого громадянського суспільства, яке долає усі виклики часу і готове жертвувати на благо Вітчизни найцінніше – своє життя. Тому подвиг українських вояків має бути належно оцінений державою і громадянським суспільством. Пам'ять про полеглих захисників має бути дієвою і базуватись на сучасних комеморативних практиках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герої України. Волос Андрій Олександрович. URL: <http://www.ukrheroes.com.ua/VolosAO.html>
2. Дем'янчук О., Гулько Г. Волинський пантеон: Схід – 2018–2019. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2020. 56 с.
3. Савченко О. В. Волос Андрій Олександрович. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022, оновл. 2023. URL: <https://esu.com.ua/article-77533>.
4. Указ Президента України № 467/2019 від 27 червня 2019 р. Про присвоєння А. Волосу звання Герой України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4672019-27813>

Давидюк Олександра, учениця 10 класу
Новочервищанського ліцею
Прилісненської сільської ради Волинської
області

Науковий керівник: Куницька Людмила
Павлівна, вчитель історії
Новочервищанського ліцею
Прилісненської сільської ради Волинської
області

СЕРГІЙ ЦЬОПИЧ – ГЕРОЙ НАШОГО КРАЮ

Актуальність теми проєкту. В Україні триває повномасштабна війна, у якій щодня гинуть молоді чоловіки та жінки – справжні патріоти, які з власної волі стали на захист рідної землі, своїх родин, своєї Батьківщини. Сьогодні надзвичайно важливо вивчати, досліджувати та популяризувати життєписи наших Героїв, щоб зберегти пам'ять про них для прийдешніх поколінь. Їхні історії – це свідчення мужності, вірності присязі, любові до України.

Одним із таких Героїв є Цьопич Сергій Васильович, уродженець села Нові Червища Камінь - Каширського району Волинської області.

Хоча на Волині, на щастя, не точаться бойові дії, проте саме волиняни з перших днів війни масово вирушили на фронт, щоб боронити українську державність. Він також пішов добровольцем – захищати суверенітет, свободу і незалежність України.

Метою проєкту є дослідження життєпису Цьопича Сергія Васильовича – добровольця ЗСУ.

Сергій був первістком у родині Надії та Василя Цьопичів. Для молодого подружжя це була велика радість – народження сина, продовжувача роду. Його дитинство минуло у рідному селі, серед волинської природи. Він був звичайним сільським хлопцем: любив грати у футбол, проводити час біля річки Стохід, ходити з батьком на риболовлю. Змалку вирізнявся спокоєм, відповідальністю, щирістю й великою любов'ю до матері [5].

Закінчивши школу, Сергій здобув базову загальну середню освіту й вступив до навчального закладу в Маневичах, де опановував фах майстра лісу. Його приваблювала робота на природі, він прагнув зберігати ліси свого краю.

Проте з часом, відслуживши строкову службу, юнак вирішив змінити життєвий шлях – захищати не лише дерева, а й людей. Він пройшов спеціальну підготовку у Сокиричах, а згодом розпочав службу у спецпідрозділі судової міліції «Грифон», паралельно навчаючись у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

Своїй службі у правоохоронних органах Сергій присвятив майже двадцять років життя. Мешкав у Луцьку, але завжди залишався тісно пов'язаний із рідним селом – кожен вихідний приїздив до матері, допомагав по господарству, спілкувався з братами, сестрою, друзями дитинства.

Коли почалася російсько-українська війна, Сергій двічі брав участь у Антитерористичній операції на Сході України. Він мав добру фізичну підготовку, був справедливим, чесним і принциповим – саме за це його поважали колеги.

Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році Сергій Цьопич із перших днів став на захист держави. У складі зведеного загону Національної поліції України «Захід» він виконував бойові завдання на Харківському та Донецькому напрямках. З березня 2023 року ніс службу у складі об'єднаної штурмової бригади «Лють», а пізніше – у волинському підрозділі «Сотка», де був стрільцем снайперського відділення [4] .

Попри небезпеки, Сергій ніколи не скаржився, не говорив про труднощі, лише заспокоював рідних словами: «У мене все добре». Востаннє він приїжджав додому влітку 2024 року. 2 листопада його життя трагічно обірвалося у Бахмутському районі під час запеклих боїв за Торець – воїн загинув від численних осколкових поранень, отриманих унаслідок обстрілу з реактивної системи залпового вогню.

4 листопада 2024 року село Нові Червища зустрічало свого Героя. Сотні людей прийшли віддати шану Сергієві Цьопичу – синові, братові, побратиму, односельцю, який поклав життя за вільну Україну. Над школою й сільською радою замайорів державний прапор із чорною стрічкою – символ скорботи й подяки [1] .

Пам'ять про Героя не обмежується лише спогадами рідних, друзів та односельців. Його подвиг отримав широкий суспільний відгук.

На державному рівні ініційовано петицію до Президента України щодо присвоєння Цьопичу Сергію Васильовичу (посмертно) почесного звання «Герой України» за особисту мужність, самопожертву та вірність військовій присязі. У тексті петиції, опублікованій на офіційному сайті Президента України (№24/352), зазначено, що: «Сергій Цьопич уродженець села Нові Червища Волинської області, усе своє життя присвятив служінню народу України.

Під час повномасштабного вторгнення російських військ він добровільно став на захист своєї держави, виконуючи бойові завдання на найскладніших ділянках фронту. 2 листопада 2024 року Сергій загинув у Бахмутському районі Донецької області внаслідок ворожого обстрілу» [3].

Петиція наголошує, що Сергій Цьопич проявив найвищу мужність та відданість Україні, гідно виконавши свій військовий обов'язок. Автори звернення просять главу держави гідно вшанувати пам'ять Захисника, надавши йому найвищу державну нагороду – звання Героя України (посмертно).

Цей факт є свідченням того, що подвиг Сергія Васильовича має значення не лише для його родини та рідного села, а й для всієї української спільноти.

Отже, його життя і смерть – приклад справжнього служіння Батьківщині, відданості народу й любові до України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. На Донеччині загинув волинянин із спецпідрозділу «Лють» Сергій Цьопич.
URL: <https://www.volynnews.com/news/all/na-donechchyni> (дата звернення 30.09.2025)
2. Сергій Цьопич, с. Нові Червища Прилісненської громади.
<https://novadoba.in.ua/memorial/sergij-czopych-s-novi-chervyshha-prylisnenskoyi>
(дата звернення 30.09.2025).
3. Петиція щодо присвоєння звання «Герой України» (помертньо) військовослужбовцю Збройних сил України Цьопичу Сергію Васильовичу.
<https://petition.president.gov.ua/petition/243632> (дата звернення 16.10.2025).
4. Опитано Надію Цьопич, 1964 р. н. с. Нові Червища Камінь- Каширський район Волинська область 10.10.2025.
5. Опитано Наталію Невар, 1984 р. н. с. Нові Червища Камінь- Каширський район Волинська область 21.10.2025.
6. Опитано Олександра Іванушика, 1985 р. н. с. Нові Червища Камінь- Каширський район Волинська область, 20.10.2025.

Давидюк Христина, учениця 8 класу
Горохівського ліцею №1 імені Івана
Франка Горохівської міської ради
Луцького району Волинської області
Науковий керівник: Надія Фищук,
учитель історії та громадянської освіти
Горохівського ліцею №1 імені Івана
Франка Горохівської міської ради
Луцького району Волинської області,
консультант ЦПРПП

ПАМ'ЯТІ ГЕРОЯ АНДРІЯ ГЛЕЗА. ОСТАНІЙ БІЙ «ЯРЛА»

Андрій Борисович Глез – ім'я, що стало символом мужності та відваги в боротьбі за свободу України. Його історія – це віддзеркалення героїзму тисяч українців, які стали на захист своєї землі. Андрій народився та виріс у мирний час, але коли настав час випробувань, без вагань став до лав захисників. Його мужність проявлялася не лише в боях, але й у кожному дні служби, у кожному рішенні, яке він приймав. Актуальність дослідження визначається необхідністю увічнення пам'яті Героїв і слугує документальною основою для вивчення феномену незламності українського військового духу на прикладі старшого лейтенанта Андрія Глеза. Новизна дослідження полягає у введенні в обіг маловідомих, деталізованих відомостей про Героя-волинянина, зібраних на основі свідчень безпосередньо від його рідних та побратимів.

Андрій Борисович Глез, народжений у 2001 році, був наймолодшим із чотирьох синів у родині Майї Ярославівни та Бориса Миколайовича Глезів. Усі

сини виховувалися в атмосфері родинного затишку та братерської любові, де панували взаємодопомога, повага до старших і любов до Батьківщини. Батьки змалечку прищепили хлопцям працьовитість та відповідальність через постійну допомогу по господарству. З дитячих захоплень Андрія вирізнялися футбол та пристрасть до мотоциклів.

Андрій здобув середню освіту у школі с. Вільхівки, після чого вступив до Луцького військового ліцею імені Небесної Сотні. Він демонстрував високу відповідальність до навчання, поєднуючи його з інтенсивними тренуваннями: займався боксом, важкою атлетикою та здобув звання кандидата у майстри спорту з єдиноборства.

Прагнення до професійної військової кар'єри привело його до Одеської військової академії. Навчальний процес, інтенсивний та різноплановий, включав тактичну, інженерну підготовку, стрибки з парашутом та вивчення англійської мови. Через повномасштабне вторгнення Андрій завершив навчання достроково, отримавши диплом бакалавра за спеціальністю «Управління діями підрозділів спеціальних операцій», що ознаменувало його початок служби як офіцера тактичного рівня.

Перші бойові завдання Андрій отримав в околицях міста Бахмута у 2022 році, де точилися найзапекліші бої російсько-української війни. Виїжджаючи на військові операції, діяв чітко та злагоджено, демонструючи високий рівень військової майстерності.

Під час однієї з операцій колона під його керівництвом потрапила у ворожу засідку. Андрій отримав шість вогнепальних поранень (в груди, ноги, стегна), при цьому куля зачепила перекард. Залишившись сам, він, попри шоківий стан, зміг відповзти у безпечне місце, де його врятували бійці 93-ї окремої механізованої бригади «Холодний Яр». За цей бій Андрій отримав підписаний прапор та медаль від 93-ї бригади. Його чекала тривала реабілітація через важке поранення з пошкодженням м'язової тканини та нервових закінчень. Нагороджений нагрудним знаком «Ветеран війни – Учасник бойових дій».

Указом Президента України від 5 серпня 2022 року нагороджений відзнакою «За оборону України». Наказом Міністра оборони України від 13 вересня 2023 року нагороджений медаллю «За поранення».

Андрій пройшов курс реабілітації, проблеми зі здоров'ям залишилися, але все це приховує і повертається до військової служби. Переводиться до 140-ої окремої бригади спеціальних операцій м. Хмельницька. Отримує звання старший лейтенант.

На полігоні в різний відтинок часу навчав три групи військових. Був призначений командиром взводу. Через втрату командира доукомплектовує і розпочинає виконання бойових операцій на різних напрямках – Білгород, Харків.

Обрав позивний «Ярл».

У вересні 2024 року мав відпустку, востаннє приїхав додому. Рідні переконували Андрія завершити службу. Реабілітація дала часткове видужання. Але вмовляння і аргументи рідних його не переконали. Військова служба створила міцні зв'язки між солдатами. Андрій відчував, що його місце серед

побратимів і не бажав втрачати цей зв'язок. Відчував обов'язок перед своєю країною. Вважав, що його досвід та знання все ще цінні для армії, а патріотичні почуття до Батьківщини допомагали переважити особисті труднощі, спонукаючи його продовжувати боротьбу.

У листопаді 2024 року поблизу Курська дислокувалися українські військові підрозділи, у рядах яких був наш Герой. Ситуація в Курській області залишалася напруженою, з активними бойовими діями та постійними змінами на лінії фронту.

Вдосвіта 21 листопада ще сонце не з'явилося на обрії, пахло холодом, землю покрив густий туман, була мряка. Видимість була дуже мала. Противник використовував такі погодні умови для проведення диверсійних дій. Українським військовим не вдалося вчасно виявити та нейтралізувати ворога. Туман ускладнював орієнтування на місцевості. Ворог побачив рух нашої групи, відкрив вогонь. Андрій віддає команду зайняти позиції. Хлопці припинили, але «Ярл» викрив місце своєї дислокації. Кулі посипались сталевим дощем, вгризаючись у землю. Кожна крапля цього дощу несла в собі смерть, а звук їхнього падіння – похоронний дзвін. По рації Андрій повідомляє: «Я – 300». Тобто поранений. До командира кинувся медик, підбігши і піднявши голову Андрія, побачив, як той щиро усміхнувся...

Отримавши вогнепальне поранення несумісне з життям, під час виконання бойового завдання в районі населеного пункту Плехо Курської області загинув Герой, наш захисник, людина з великим серцем. На календарі було 21 листопада 2024 року.

26 листопада Горохівщина зустрічала свого Героя, немов легенду, що повернулася до рідних земель. Батько Борис Миколайович звільнений з військової служби, щоб востаннє обійняти сина, стояв, мов витесаний з каменю. Жителі громади, рідні, побратими, вчителі і викладачі, мов тисячі безмовних свідків, схилили коліна біля пам'ятного знака Борцям за волю і незалежність України. Цей акт – не просто знак пошани, а мовчазна клятва пам'ятати, не забути. Горохівська територіальна громада була закутана у жалобну тишу.

Ліцеїсти Волинського обласного ліцею імені Героїв Небесної Сотні, молоді воїни, чий серця вже палають вогнем патріотизму, стали живим коридором, проводжаючи свого побратима в останню путь. Їхні прапори, мов крила скорботи, майоріли над процесією, а колона, мов незламна стіна, віддавала честь Герою.

Сьогодні, коли Україна продовжує боротьбу за свою незалежність, ім'я Андрія Глеза – це символ незламності та віри.

Андрій Глез – не просто ім'я на гранітномуobelіску, він відблиск зоряного неба, що впав на українську землю, щоб захистити її від темряви. Він Ярл не за титулом, а за суттю, лідер, чия відвага розсіювала туман страху, чий голос кликав до бою, чия усмішка дарувала надію. Він не просто воїн, він коваль долі, що викував з болю та втрат зброю нескореності. Його історія – це не епітафія, а гімн. Гімн свободі, що звучить у кожному подиху вітру, у кожному шелесті листя, у кожному ударі серця. Він частина нашої ДНК, ген мужності, що передається з

покоління в покоління. І коли над Україною знову згущуються хмари, коли темрява намагається поглинути світло, згадайте Андрія Глеза. Згадайте його усмішку, його відвагу, його любов до Батьківщини. І нехай його приклад стане вашим щитом, його пам'ять – вашим мечем. Бо доки ми пам'ятаємо таких як Андрій, доки ми несемо в собі їхнє світло, Україна – незламна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://memory-code.pp.ua/>
2. <https://www.khm.gov.ua/uk/node/20973>
3. <https://vvl.org.ua/nashi-heroi/hlez-andriy-borysovykh/>
4. <https://gorohiv.rayon.in.ua/>

Качула Дарина, учениця 11 класу
Нововолинського наукового ліцею
Волинської обласної ради

Науковий керівник: Хвіщук Ольга
Володимирівна, учитель української мови
та літератури Нововолинського наукового
ліцею Волинської обласної ради

ВОЛИНЯНИ - ГЕРОЇ УКРАЇНИ. ВОЇНИ ЗСУ, ЗАХИСНИКИ ТА ЗАХИСНИЦІ

Четвертий рік триває жорстока війна росії проти України, яка стала найбільшим воєнним конфліктом у Європі після Другої світової. Із перших днів волиняни стали на захист своєї рідної землі, бо вони – нащадки звитяжців із часів Київської Русі та українських козаків, які боронили терени України і віддавали своє життя за волю та національну ідею. *Актуальність роботи* полягає в тому, що матеріал, обраний для дослідження, засвідчує, що волиняни брали активну участь у воєнних подіях минулого та висвітлює приклади беззаперечного героїзму воїнів ЗСУ. Особливістю роботи є використання особистої історії учасника бойових дій, що надає обраній темі емоційної глибини та достовірності.

Джерельна база дослідження: робота ґрунтується на аналізі офіційних сайтів, державних та сімейних архівів тощо.

Участь волинян у військових подіях минулих століть заслуговує особливої уваги: Давньоруський період, Литовсько-Польська доба (XIV–XVII ст.), національно-визвольні рухи (XVIII–XIX ст.), Перша світова війна, Друга світова війна, 2014 рік, 2022 – велика війна росії проти України. Війна гуртує та формує українську націю, а воїни, родом з Волині, беруть активну участь у цьому процесі:

14-та окрема механізована бригада імені князя Романа Великого 8 березня 2022 року три танкові екіпажі бригади брали участь у визволенні селища Макарів на Київщині, знищивши шість ворожих танків.

Бригада активно застосовує сучасні технології, зокрема безпілотники Bayraktar TB2 для коригування вогню артилерії. У 2024 році військові 14-ї бригади знищили російську САУ «Мста-С» за допомогою FPV-дронів.

100-та окрема механізована бригада (Волинська тероборона). Бригада брала участь в обороні Києва у березні 2022 року, згодом — у боях за Бахмут і на Лиманському напрямку. Багато волинян відзначилися хоробрістю, демонструючи високу підготовку й вірність присязі.

Іван Русланович Качула (1998 - 2025) — капітан, командир мінометної батареї 1-го механізованого батальйону 100-ї окремої механізованої бригади, народився у селі Ветли у 1998 році. Він вступив до лав Збройних Сил України 10 січня 2022 року, підписавши контракт до початку повномасштабного вторгнення.

Іван відзначався неймовірною самовідданістю: неодноразово рятував людей і тварин у зоні бойових дій. Він організував евакуацію постраждалих, надавав першу медичну допомогу та лікував тварин за власні кошти. Його дії демонстрували високий рівень відваги, гуманізму та моральної стійкості. Іван Качула загинув 29 вересня 2025 року під час виконання бойового завдання на території Донецької області, за тиждень до свого дня народження. Поховано його 3 жовтня 2025 року в рідному селі Ветли. Похорон зібрав сотні людей, які прийшли віддати останню шану мужньому захиснику. Його подвиги стали прикладом відданості та самопожертви для громади Волині та всієї України.

Українська земля виростила багато синів і доньок, які боронять Україну-неньку на передовій, які віддали найцінніше — своє життя — за свободу й незалежність нашої держави. Серед них: Сергій Сітовський, Ігор Карпук, Олександр Гнатюк, Роман Йовик та мій брат — Качула Іван — вони загинули заради того, щоб ми мали змогу працювати, вчитися, творити і просто жити.

Обов'язок кожного з нас — пам'ятати тих, хто воює за наше майбутнє, усіляко допомагати, таким чином наближаючи Перемогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грушевський М. *Історія України-Руси*. Київ: Либідь, 1994. 528с.
2. Крип'якевич І. *Історія українського війська*. Львів: Світ, 1992. 400 с.
3. Сергійчук В. *Українське козацтво: формування та участь у визвольній боротьбі*. Київ: Україна, 2001. 336 с.
4. Яковенко Н. *Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.* Київ: Критика, 2005. 472 с.
5. Офіційний сайт Збройних Сил України. <https://www.mil.gov.ua>.
6. Міністерство оборони України. *Операції та підрозділи ЗСУ під час російсько-української війни*. Київ, 2023.
7. Українські медіа. “Діяльність 14-ї та 100-ї механізованих бригад у сучасній війні”. 2024–2025.
8. Волинські новини. “Загибель Івана Качули та героїзм волинських воїнів”. <https://volynnews.com>, 2025.

Кратюк Андрій, учень 10 класу
Нововолинського наукового ліцею
Волинської обласної ради
Науковий керівник: Хвіщук Ольга
Володимирівна, заступник директора з
навчально-виховної роботи, учитель
української мови та літератури
Нововолинського наукового ліцею
Волинської обласної ради

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ ВОЛИНІ

Волинь сьогодні — це яскравий приклад того, як волонтерський рух перетворився з окремих ініціатив у потужну, цілісну систему, що стала наріжним каменем спротиву та відновлення. Від великих фондів, таких як «Волинь-2014», до локальних громадських об'єднань на кшталт «Транспортного руху» — кожен із них створив міцну мережу взаємодопомоги, що охопила всі сфери: від постачання фронту технікою та обладнанням до соціальної та психологічної підтримки переселенців, ветеранів та дітей.

Важливо, що волонтерство на Волині не лише реагує на виклики війни, але й будує основи для майбутнього: створює інфраструктуру, впроваджує освітні програми, розвиває громадянське суспільство. Такі ініціативи, як «Вільні Волині» чи «Разом Волинь», об'єднують людей різних віків і професій, роблячи волонтерство рушійною силою не лише армії, але й кожної місцевої громади [3].

Таким чином, Волинь продемонструвала, що саме об'єднані зусилля, системність та відкритість до інновацій роблять волонтерство не тимчасовим явищем, а стійким фундаментом, здатного витримати будь-які виклики часу.

Актуальність проєкту зумовлено тим, що згідно з дослідженням волонтерського руху на Волині було виявлено, що громадянська активність, охоплює найрізноманітніші напрямки. Від підтримки вразливих груп населення та гуманітарної допомоги до участі в культурних освітніх та соціальних проєктах, яка набула масовості та поширення [4].

Крім того, сьогодні вже очевидно, що волонтерство — це не лише про «відгукнутися на кризу». Воно стало фундаментом, на якому будується майбутнє. Коли волонтери вчать ветерана новій професії, коли встановлюють сонячні панелі в лікарні, коли створюють центри підтримки — вони будують не лише сьогоднішній день, а й завтрашній. Вони формують нове, згуртоване суспільство, здатне долати будь-які виклики.

Новизна наукового проєкту полягає в тому, що матеріал, обраний для дослідження в такому аспекті, до 2022 року не був предметом широкого обговорення та наукових розвідок, хоча благодійний фонд «Волинь-2014», почав діяльність у далекому 2014, а з початком повномасштабного вторгнення розширив свої функції.

Лише протягом 2023 року Благодійний фонд «Волинь-2014» передав десятки автівок для підрозділів ЗСУ, серед яких були пікапи та вантажні мікроавтобуси, а також закупив 15 кровоспинних препаратів для роти «Світязь». Саме цей фонд став одним із лідерів регіону — залучив понад 110 мільйонів гривень допомоги. Його діяльність підтримують не лише підприємці, а й прості мешканці області [3].

Суттєву роль відіграє й громадська організація «Транспортний рух», заснована восени 2022 року. Її волонтери спеціалізуються на ремонті, купівлі та доставці автомобілів для армії. За час своєї роботи вони передали на фронт понад 50 одиниць техніки — від позашляховиків до вантажівок, а також займались евакуацією поранених і доставкою гуманітарних вантажів у прифронтові зони. Активісти власними силами ремонтують двигуни, зварюють кузови, збирають кошти на запчастини, а потім особисто відганяють машини військовим. Їхня діяльність стала прикладом того, як навіть невелика спільнота здатна системно забезпечувати цілі підрозділи.

Не менш активною залишається мережа релігійних і соціальних організацій. Зокрема, «Карітас-Спес-Луцьк» став одним із найпотужніших осередків соціальної підтримки на Волині. Його волонтери щодня готують сотні обідів для військових та переселенців, плетуть маскувальні сітки, збирають теплий одяг і продукти для фронту. На базі Карітасу діють психологічні програми для дітей, які пережили війну, а також майстерні, де жінки вчаться шити аптечки, плести «кікімори» і ремонтувати військову амуніцію. У 2023 році організація спільно з європейськими партнерами реалізувала проєкт зі встановлення сонячних панелей у дитячому відділенні Луцької лікарні — це дозволило забезпечити електрикою медичне обладнання навіть під час відключень світла [1].

Свою роль відіграє і волонтерська організація «Разом Волинь», яка координує збір коштів та доставку гуманітарних вантажів по всій області. Її волонтери не лише відправляють дрони, генератори та медикаменти на передову, а й співпрацюють з місцевою владою щодо проведення тренінгів для нових волонтерів. У 2023 році вони брали участь у Луцькому форумі волонтерських ініціатив, де створили платформу обміну досвідом між громадами. Саме завдяки таким зустрічам сьогодні кожна громада Волині має свою міні-команду волонтерів, які знають, як діяти у кризових ситуаціях [6].

Важливим сучасним центром стала ініціатива «Волонтерський хаб «Вільні Волині», створена у 2023 році в Луцьку на базі Молодіжного центру. Це не просто місце збору допомоги — це простір для навчання, комунікації та розвитку волонтерства. Тут регулярно проходять тренінги з волонтерського менеджменту, лекції з психологічної підтримки, заходи з протидії вигоранню. Молодь активно долучається до ініціатив хабу — студенти й школярі проводять благодійні ярмарки, організовують збори на дрони та медичне обладнання, беруть участь у всеукраїнських проєктах. Одним із прикладів стала акція зі збору коштів на закупівлю тепловізорів для бригад на Донеччині, яку вдалося реалізувати за кілька тижнів [5]. Важливу роль на Волині відіграє Міжнародна благодійна організація «Благодійний фонд «СОС Дитячі Містечка» Україна», особливо в

умовах війни. Її діяльність спрямована на збереження сімей, підтримку дітей та молоді, щоб запобігти сирітству та соціальній ізоляції. Під час повномасштабного вторгнення організація забезпечує психологічну, соціальну й матеріальну допомогу для внутрішньо переміщених родин, підтримує прийомні сім'ї, сприяє оренді житла, а також навчає працівників громад ефективно реагувати на потреби дітей у кризових ситуаціях. Завдяки роботі СОС Дитячі Містечка Україна на Волині зміцнюється система захисту прав дитини, розвиваються сімейні форми виховання та підвищується стійкість громад, що приймають родини, які постраждали від війни [2]. Крім великих організацій, важливу роль відіграють десятки локальних ініціатив: жінки з Боратина вже понад два роки безперервно плетуть маскувальні сітки для фронту, учні волинських шкіл проводять благодійні ярмарки на закупівлю дронів, фермери жертвують продукти на польові кухні, а громади створюють волонтерські ради для координації допомоги. За офіційними даними, кількість благодійних організацій на Волині зросла з 380 у 2021 році до понад 700 у 2023-му, а сума залучених коштів перевищила півмільярда гривень. Волонтерський рух став частиною життя області: тепер практично в кожному селі є люди, які збирають допомогу, ремонтують техніку, плетуть сітки чи просто підтримують тих, хто цього потребує [4]. У Нововолинську волонтерський рух теж набрав обертів. Там працює фонд «Нововолинський центр допомоги військовослужбовцям», який координує допомогу військовим з регіону: бронежилети, автівки, комплектуючі до техніки — все це збирається і доставляється. Крім того, громада Нововолинська створила сервісні пункти підтримки ветеранів та демобілізованих: з березня 2025 року у громаді працюють фахівці, які супроводжують ветеранів і демобілізованих осіб — допомагають із психологічною адаптацією, пошуком роботи, необхідними документами. Також, Нововолинська міська рада повідомляє, що в громаді було прийнято понад 10 000 внутрішньо переміщених осіб, з яких 1089 — діти. Це означає: волонтерство там охоплює не лише фронтових військових, а й переселенців, родини, дітей — комплексно.

Волинь сьогодні — це яскравий приклад того, як волонтерський рух перетворився з окремих ініціатив у потужну, цілісну систему, що стала наріжним каменем спротиву та відновлення. Від великих фондів, таких як «Волинь-2014», до локальних громадських об'єднань на кшталт «Транспортного руху» — кожен із них створив міцну мережу взаємодопомоги, що охопила всі сфери: від постачання фронту технікою та обладнанням до соціальної та психологічної підтримки переселенців, ветеранів та дітей.

Важливо, що волонтерство на Волині не лише реагує на виклики війни, але й будує основи для майбутнього: створює інфраструктуру, впроваджує освітні програми, розвиває громадянське суспільство. Такі ініціативи, як «Вільні Волині» чи «Разом Волинь», об'єднують людей різних віків і професій, роблячи волонтерство рушійною силою не лише армії, але й кожної місцевої громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ВОО БФ «Волинь-2014». Офіційна сторінка у Facebook. – <https://www.facebook.com/volyn2014/>
2. Благодійна організація «Карітас-Спес-Луцьк» УГКЦ. Офіційний сайт. – <https://caritasspeslutsk.onepage.me/>
3. ГО «Разом Волинь». Офіційний сайт Волинські новини – <https://cut-ly.com/ZhJQzTlCtZ>
4. Волонтерський хаб «Вільні Волині». Офіційна сторінка у Instagram. – <https://www.instagram.com/vilni.volyni/>
5. Міжнародна благодійна організація «Благодійний фонд «СОС Дитячі Містечка» Україна». Офіційний сайт. – <https://www.sos-ukraine.org/>

Невар Анастасія, учениця 10 класу
Новочервищанського ліцею
Прилісненської сільської ради Волинської області

Науковий керівник: Куницька Людмила
Павлівна, вчитель історії
Новочервищанського ліцею
Прилісненської сільської ради Волинської області

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ МИКОЛИ МИКОЛАЙОВИЧА ДАВИДЮКА – ЗАХИСНИКА УКРАЇНИ ІЗ СЕЛА НОВІ ЧЕРВИЩА

Актуальність дослідження. Сьогодні, коли Україна переживає найважчі випробування у своїй новітній історії, надзвичайно важливо зберегти пам'ять про тих, хто став на захист Батьківщини. Волиняни, як і всі жителі різних регіонів України, об'єдналися у спільній боротьбі проти російського агресора.

Серед них – наш односелець Давидюк Микола Миколайович, який героїчно віддав своє життя за свободу і незалежність України. Його життєвий шлях – це приклад мужності, відповідальності, любові до рідної землі та самопожертви в ім'я миру. **Мета проєкту** – висвітлити життєвий шлях захисника України – Давидюка Миколи (1997 – 2024).

Микола Давидюк народився 29 грудня 1997 року у селі Нові Червища в багатодітній сім'ї сільських трудівників – Миколи Прокоповича та Тетяни Петрівни Давидюків. У родині виховувалося шестеро дітей: старші брати Володимир, Віктор, Сергій, сестра Людмила та молодший брат Дмитро. Микола був п'ятою дитиною, тож змалку звик покладатися лише на себе. Вирізнявся наполегливістю, самостійністю і прагненням довести будь-яку справу до кінця. Мав веселу вдачу, був товариським і добрим хлопцем – саме таким його згадує мама, Тетяна Петрівна [4] У 2004 році Микола пішов до першого класу

Новочервищанської школи. Під час навчання проявляв активність, часто брав участь у заходах художньої самодіяльності, вмів майстерно пародіювати, грав у гумористичних сценках. Любив спорт – займався волейболом, грав у сільській футбольній команді. У 2015 році закінчив школу й вступив до Любешівського технічного фахового коледжу. Після навчання проходив строкову службу в Головному управлінні розвідки на Київщині. Повернувшись додому, деякий час працював у лісовому господарстві, мріяв стати прикордонником, але зрештою вирішив розпочати власну справу [4]. Микола займався айбористикою – комплексом робіт, спрямованих на догляд за деревами, від обрізки до лісоповалу. Завдяки відповідальності й майстерності він здобув добру репутацію. Виконував замовлення у різних селах, зокрема розчищав територію кладовища у Нових Червищах, подвір'я клубу в Тоболах. Роботу виконував точно, обережно, не пошкоджуючи споруд.

Мріяв розширити справу, придбати спецавтомобіль і найкраще обладнання. Проте доля приготувала для нього інший шлях – шлях воїна-захисника. Після початку повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року Микола не міг залишатися осторонь. Уже 26 лютого 2022 року він добровільно прибув до військкомату і вступив до лав Збройних Сил України. Служив у 63-й окремій механізованій бригаді, мав псевдо «Кос», був молодшим сержантом, командиром відділення кулеметного взводу 107-го окремого механізованого батальйону. Його бойовий шлях пролягав через найгарячіші точки – Баштанку, Давидів Брід, Херсонщину, Донеччину, Миколаївщину, Бахмут. Під час запеклих боїв за Бахмут дивом залишився живим: ворожа куля пробила шолом, лише зачепивши волосся [3]. За відвагу і мужність 5 серпня 2022 року Микола був нагороджений Відзнакою Президента України «За оборону України». Під час війни Микола зустрів своє кохання – Катерину, сестру свого побратима. Вона була волонтеркою, часто приїжджала з допомогою на фронт. У липні 2022 року, під час першої відпустки, вони одружилися. Їх поєднало щире почуття, зміцнене війною і вірою в життя [1] 23 жовтня 2024 року, на Донеччині, автомобіль, у якому їхало подружжя, натрапив на протитанкову міну. Микола, який був за кермом, загинув на місці. Йому було лише 26 років. Катерина вижила, але важко поранилася [2].

Поховали Миколу Давидюка у рідному селі Нові Червища. Того дня плакало небо, плакали рідні, друзі, односельці. Мати втратила частинку свого серця, але синове ім'я залишилося в історії села і в пам'яті всіх, хто його знав. За жертвну службу у лавах Збройних Сил України 23 жовтня 2024 року Миколу Давидюка посмертно відзначено Пам'ятною грамотою на знак глибокої вдячності за вірність українському народові (в/ч А3719). Його подвиг – це приклад для молодого покоління, що свобода й мир мають найвищу ціну – життя кращих синів України. Життєвий шлях Миколи Давидюка – це історія мужності, працьовитості, любові до своєї землі та вірності обов'язку. Його доля – це доля тисяч українських захисників, які поклали своє життя за майбутнє України. Збереження пам'яті про таких героїв – наш обов'язок перед тими, хто віддав найдорожче, щоб ми могли жити, мріяти й будувати вільну державу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Із коханою поєднала та розлучила війна. URL: <https://share.google/dDEWKu04rqZzRCz47> (дата звернення 20.09.2025).
2. Авто подружжя натрапило на міну – Микола загинув, Катерина – дивом вижила: захиснику з Волині назавжди 26 років. URL: <https://vsn.ua/news/mikola-davidyuk-svogadi-64144> (дата звернення 20.09.2025)
3. Микола Давидюк, с. Нові Червища Прилісненської громади. URL: <https://novadoba.in.ua/memorial/mykola-davydyuk-s-novi-chervyshha> (дата звернення 20.09.2025).
4. Опитано Тетяну Давидюк, 1966 р. н., с. Нові Червища Камінь-Каширський район Волинська область, 02.10.2025.

Овсієнко Павло, учень 8 класу

Горохівського ліцею №1 імені Івана Франка
Горохівської міської ради
Луцького району Волинської області

Науковий керівник: Надія Фищук,
учитель історії та громадянської освіти
Горохівського ліцею №1 імені Івана Франка
Горохівської міської ради
Луцького району Волинської області,
консультант ЦПРПП

НЕЗЛАМНИЙ «КРАВА»: ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ, БОЙОВА ЗВИТЯГА ТА ПАМ'ЯТЬ ПРО ГЕРОЯ УКРАЇНИ НАЗАРА КРАВЧУКА (2002-2024)

Історія України сповнена прикладів незламності та самопожертви, і сучасна російсько-українська війна, на жаль, продовжує цю героїчну традицію. Серед воїнів, чийі імена навіки вписані золотими літерами в літопис нашої боротьби, особливе місце посідає Герой України, молодший лейтенант Кравчук Назар Сергійович (позивний «Крава»), уродженець Горохівщини. Його коротке, але яскраве життя, обірване у 22 роки, стало символом абсолютної відданості Батьківщині – історії, що вражає подвійним трагізмом: він пішов слідом за своїм батьком, який також загинув, захищаючи рідну землю. Актуальність наукової статті обумовлена стратегічною важливістю героїко-патріотичного наративу в умовах національного спротиву. Новизна дослідження полягає у комплексному біографічному документуванні та аналізі професійно-бойового шляху Героя.

За особисту мужність, героїзм та самовіддане служіння Українському народові Указом Президента України від 23 травня 2025 року йому посмертно присвоєно найвище звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка».

Назар Кравчук народився 18 липня 2002 року в с. Лемешів Волинської області. Зростаючи у працьовитій родині Сергія Євгеновича (фермера) та Галини Василівни (бухгалтера), він з дитинства був привчений до відповідальності та

праці, допомагаючи батькам по господарству та на полях.

Його вихователі та вчителі, зокрема перша вчителька Валентина Василівна Свідерська та вчителька Людмила Михайлівна Бондар, згадують його як розумного, активного, наполегливого учня, що не боявся правди і прагнув справедливості. Вже зі шкільних років, захоплюючись героями та правознавством, Назар свідомо обрав шлях Захисника.

Переломним моментом у його формуванні стало навчання у Луцькому правознавчому ліцеї з посиленою фізичною підготовкою, де він отримав позивний «Крава», який супроводжував його до останнього подиху. Любов до форми, загартованість і дисципліна, здобуті в ліцеї, природно привели його до лав Національної гвардії України.

У 18 років, залишивши навчання у Львівській політехніці, він підписав контракт, розпочавши свій бойовий шлях у 2020 році в зоні проведення АТО/ООС на Донеччині та Луганщині.

Як військовослужбовець Назар Кравчук демонстрував високий рівень підготовки, що підтверджується його службою на посаді офіцера зі зв'язку у військовій частині 3073 Окремого загону спеціального призначення «Омега». Постійне прагнення до самовдосконалення проявлялося у проходженні ним численних спеціалізованих навчань, включно з курсами оператора БПЛА та фахівця радіозв'язку, та отриманням відповідних сертифікатів.

Його побратим, відомий під позивним «Цезар», згадує «Краву» як надійного, професійного та завжди позитивного друга, на якого можна було покластися в будь-якій ситуації. Назар неодноразово проявляв особисту мужність і звитягу, зокрема під час бойових завдань на Покровському напрямку, коли під обстрілом виніс пораненого побратима з небезпечної зони, врятувавши йому життя. За це він був нагороджений медаллю «За звитягу» (20.08.2024).

Особливого драматизму історії Назара надає його подвійна жертвність. У липні 2024 року, під час виконання бойового завдання біля Водяного на Донеччині, загинув його батько Сергій Євгенович Кравчук. Похорон батька став найважчим випробуванням, після якого рідні благали Назара залишити службу. Проте він, вірний своїй присязі та почуттю обов'язку, пішов слідом за батьком, довівши, що його патріотизм не має меж. Свій останній бій молодший лейтенант Кравчук Назар Сергійович прийняв 3 листопада 2024 року на околицях н.п. Селидове Покровського району Донецької області. Під час виконання завдання з аеророзвідки ворожих позицій, вони з побратимом потрапили під щільний артилерійський обстріл. Отримавши перше поранення, Назар намагався зупинити сильну кровотечу собі та товаришу і знайти укриття.

На жаль, черговий ворожий снаряд завдав йому поранень несумісних із життям. Він загинув як справжній Герой, але його побратим, якому він встиг надати допомогу, вижив.

Прощання з Назаром відбулося 7-8 листопада 2024 року, стало днем скорботи та шани для всієї Горохівської громади. Його життєвий шлях, сповнений відданості, мужності та жертвності, завершився найвищим визнанням – званням Героя України.

Уся його військова діяльність і жертовність ілюструють мудрість Сенеки – давньоримського філософа, поета, державного діяча і оратора: «Люблять Батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що вона своя». Патріотизм Назара Кравчука витікав із глибокої любові до його рідного волинського краю, до сім'ї, яка виховала в ньому цю відданість. Ця любов стала внутрішнім переконанням, яка змусила його повернутися в стрій після загибелі батька, перетворивши особисту трагедію на подвійний подвиг і довівши, що захист "свого" є вищим за інстинкт самозбереження.

Молодший лейтенант Кравчук Назар Сергійович, «Крава», навіки залишився 22-річним, але його подвиг не має віку. Він є взірцем для майбутніх поколінь, свідченням того, що Україна народжує синів, готових платити найвищу ціну за її Свободу. Його справа, його сила духу та пам'ять про нього, що живе у серцях рідних, побратимів та всієї громади, є незгасаючим полум'ям, що освітлює шлях до ПЕРЕМОГИ.

Герої не вмирають! Вони стають нашим небом і нашою силою!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://memory-code.pp.ua/>
2. <https://uk.wikipedia.org/>
3. Указ Президента України від 23 травня 2025 року № 338/2025 «Про присвоєння Н. Кравчуку звання Герой України»
4. <https://esu.com.ua/>

Федорук Оріся, учениця 9 класу опорного закладу загальної середньої освіти «Раково-Ліський ліцей» Камінь-Каширської міської ради Волинської області

Науковий керівник: Федік Тетяна Валеріївна, учитель історії опорного закладу загальної середньої освіти «Раково-Ліський ліцей» Камінь-Каширської міської ради Волинської області

МЕДИК НА ПЕРЕДОВІЙ – КОЛИ СЕРЦЕ СИЛЬНІШЕ ЗА СТРАХ: ІСТОРІЯ ГЕРОЯ УКРАЇНИ ВАЛЕНТИНА КАРПІКА

Війна — це не лише зіткнення армій, а й випробування людських душ. Саме у дні великої небезпеки постають Герої — звичайні люди, які силою серця, честі та любові до Батьківщини перевершують самих себе.

Актуальність дослідження. Сьогодні Україна переживає найважчі випробування у новітньої історії. Повномасштабна війна з Росією змінила долю

мільйонів людей, стала символом боротьби за свободу, людяність і національну гідність. На цьому тлі особливої ваги набувають постаті Героїв, які віддали своє життя за незалежність держави.

Одним із таких є Валентин Петрович Карпик — бойовий медик із села Раків Ліс Камінь-Каширського району Волинської області, який загинув, рятуючи побратимів на Донеччині у лютому 2025 року.

Вивчення та збереження пам'яті про таких людей має величезне суспільне, виховне й наукове значення. Це формує національну свідомість, підтримує моральний дух суспільства, виховує молоде покоління в дусі патріотизму. Тому дослідження життєвого шляху Валентина Карпика є не лише даниною пам'яті, а й частиною формування сучасного історичного наративу України.

Наукова новизна. Новизна роботи полягає в тому, що вперше здійснено комплексний опис біографії Валентина Карпика як історичної постаті новітнього українського героїзму. Його життя та подвиг розглянуто у ширшому контексті історії української боротьби — від визвольних воєн минулих століть до сучасного протистояння російській агресії.

Робота поєднує елементи історико-біографічного, краєзнавчого та морально-психологічного аналізу, розкриваючи нові аспекти значення медичної служби у війську, а також людського виміру війни. Особливу увагу приділено психологічному портрету сучасного українського воїна, який уособлює в собі силу серця, любов до ближнього і готовність до самопожертви.

Валентин Петрович Карпик народився 14 лютого 1998 року в селі Раків Ліс. Він був єдиним сином у родині Петра Федоровича та Оксани Миколаївни, улюбленцем трьох старших сестер. Дитинство пройшло у любові, турботі та християнських цінностях. Після закінчення дев'ятого класу навчався у Вищому професійному училищі м. Камінь-Каширський за спеціальністю маляр-штукатур. Відзначався працьовитістю, добротою, спокоєм і щирістю. Мріяв стати вчителем фізичної культури, але життєві обставини й обов'язок перед країною змінили його долю.

Після проходження строкової служби у військах охорони Генерального штабу він повернувся додому, працював, допомагав батькам і зустрів своє кохання — Ірину, з якою створив сім'ю.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році Валентин добровільно вступив до 100-ї окремої бригади територіальної оборони Волині. Його слова «Хто, як не я?» стали відображенням громадянської позиції й готовності стати на захист рідної землі. Він пройшов навчання з тактичної медицини, здобув сертифікат міжнародного зразка, отриманий від Міністерства оборони США, і став бойовим медиком — тим, хто не лише воює, а й рятує життя.

На передовій Валентин неодноразово вивозив поранених побратимів з-під обстрілів, часто ризикуючи власним життям. За цей час отримав контузію, тяжкі опіки, але після реабілітації знову повертався на позиції, бо не міг залишити своїх товаришів. Його героїзм поєднував професійну компетентність і безмежну людяність. Він ніколи не втрачав оптимізму, завжди підтримував бойовий дух

побратимів, вірив у перемогу і повернення додому.

Подвиг Валентина Карпіка — це продовження історії українського героїзму, яка бере початок від княжих дружин Київської Русі, козацьких звитяг, подвигів Українських Січових Стрільців та воїнів УПА. Усі ці покоління об'єднує одне — готовність пожертвувати власним життям заради інших.

У ХХІ столітті українські воїни знову демонструють цю жертвовність, боронячи не лише територію, а й моральні основи цивілізованого світу. Сучасний український солдат — це не лише воїн зі зброєю, а й гуманіст, який розуміє цінність кожного життя. Саме такою людиною був Валентин Карпик — медик, що ішов у бій не для того, щоб убивати, а щоб рятувати.

20 лютого 2025 року під час виконання бойового завдання біля села Плещіївка Донецької області Валентин Карпик загинув внаслідок удару ворожого дрона. Він мав приїхати додому у відпустку, стати хрещеним батьком новонародженого сина побратима, але доля розпорядилася інакше. Усе село зустрічало Героя на колінах.

На його похороні були сотні людей, односельців, друзів і побратимів. Поховали Валентина на новому кладовищі в рідному селі. За зразкове виконання бойових завдань він був нагороджений медаллю «За вірну службу» III ступеня (2023 р.), а посмертно — званням Героя України.

Валентин Карпик — приклад людини, у якій поєдналися патріотизм, професійність, людяність і жертвовність. Його життя та подвиг показують, що героїзм — це не лише велика справа на полі бою, а щоденна готовність служити людям, бути поруч у найважчу хвилину.

Дослідження таких особистостей має надзвичайну важливість для формування історичної пам'яті, виховання молоді та зміцнення духовного фундаменту українського суспільства. Валентин Карпик — це не лише ім'я в історії війни. Це символ покоління, яке не зламалося, а стало щитом для України.

Вічна пам'ять Герою України Валентину Карпіку!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Спогади рідних загиблого Валентина Карпіка.

Пасічко Ольга, учениця 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради», керівник секції соціології комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ДЕМОБІЛІЗАЦІЯ ЯК НОВИЙ ФРОНТ: ПОВЕРНЕННЯ ВОЇНІВ ДО МИРНОГО ЖИТТЯ

Актуальність дослідження зумовлена важливістю дослідження демобілізації після повернення воїнів до цивільного життя.

Мета дослідження: адаптація демобілізованих ветеранів до повсякденного життя у суспільстві.

У результаті дослідження з'ясовано, що демобілізація – це процес вивільнення військовослужбовців зі служби після закінчення строку контракту, військової кампанії або при відставці, на законних підставах під час особливого періоду, воєнного стану [2]. З початку повномасштабного вторгнення понад мільйон українських воїнів стали на захист України [5]. А демобілізація діючих військовослужбовців відкладена на невизначений термін.

В Указі Президента про загальну мобілізацію від 24 лютого 2022 року сказано, що звільнення в запас відбудеться «тільки після офіційного оголошення в установленому порядку демобілізації». Згодом в оборонному відомстві пояснили, що наразі українська армія не має достатньої кількості резервів для заміни тих, хто буде демобілізований [6].

До початку російської агресії, у 2013 році, у лавах ЗСУ було 166 тисяч осіб. Після того як у 2014 році РФ анексувала Крим та розпочала бойові дії на Донбасі чисельність ЗСУ збільшилася до 250 тисяч осіб. Такою вона залишалася протягом п'яти років – до 2018 року включно.

У 2019 році чисельність української армії скоротилася до 246 тисяч, однак у 2020-му р. – налічували 250 тисяч військових. У рік перед повномасштабним вторгненням росії чисельність ЗСУ становила знову 246 тисяч осіб. У 2022 році, коли була оголошена мобілізація та воєнний стан, чисельність Збройних сил зросла до 700 тисяч осіб, що майже втричі більше ніж у 2014-2021 роках. Така ж чисельність армії протрималася і протягом 2023 року. У 2024 році українська армія збільшилася до 800 тисяч бійців. Також залишалося рекордним і фінансування ЗСУ. Станом на 2025 рік чисельність української армії становить від 880 до 990 тисяч осіб (за оцінками The Military Balance 2025, Global Firepower та президента України Володимира Зеленського). Тобто, порівняно з 2021 роком

чисельність ЗСУ зросла у понад 3,5 рази [7]. Уже зараз ветерани стикаються з низкою нагальних проблем. Це, перш за все, подолання психологічних травм та ПТСР, фізичні обмеження, труднощі з поверненням на цивільну роботу, а також нагальна необхідність адаптації до повсякденного життя та відновлення соціальних зв'язків [1]. Багато воїнів мають почуття дратівливості або підвищеної агресії, флешбеки, відчувають фінансові труднощі, брак інформації, дискримінацію, негативне ставлення від цивільних [4].

Усі ці виклики вимагають зваженого комплексного підходу, активної державної підтримки та правильної і зрозумілої комунікаційної моделі – перш за все, для забезпечення повернення ветеранів до нормального цивільного життя [1]. Щоб впоратися з проблемами у кожного ветерана є свій «рецепт» повернення до цивільного життя. Комусь допомагає родина, декому нова робота чи домашній улюбленець [4]. Психологія ветеранів відрізняється від цивільних, тож завдання суспільства – бути відкритими до діалогу про потреби, зміни та відмінності, у якому обидві сторони зможуть бути взаємно почутими. Соціальна адаптація до мирного життя – це перш за все завдання суспільства. Військові проходять крізь безліч травматичних подій, часто отримують фізичні травми. Окрім того, служба – це переживання екзистенційних досвідів, на межі життя і смерті, поруч з іншими людьми. Побратими й посестри за короткий період стають рідними, тож завершення служби може бути травматичним ще й через розлуку з підрозділом, відчуття, що людина «зрадила» своїх або просто нестачу спілкування з тими, хто розуміє найкраще [3]. Адаптація військових буде довгим процесом, який може тривати декілька років. І потрібно буде турбуватися про якісне життя після війни для ветеранів і ветеранок, зокрема, суспільству [6].

Зараз на території міста Луцька та населених пунктів Луцької міської територіальної громади діють такі програми: «Програма забезпечення житлом на умовах співфінансування учасників АТО-ООС та членів їхніх сімей», «Комплексна програма соціальної підтримки ветеранів війни та членів їхніх сімей на 2024-2026 роки», метою якої є надання додаткових пільг і соціальних гарантій ветеранам війни та членам їхніх сімей, зокрема комплексних медичних, психологічних та соціальних послуг і «Програма соціальних виплат дітям у Луцькій міській територіальній громаді на 2024-2026 роки» [8].

Отже, демобілізація – це новий фронт, оскільки війна ще триває, то ветеранів буде ставати більше. І суспільству потрібно бути готовими їх прийняття і надати необхідну допомогу, а також допомогти для них з вирішенням проблем, з якими вони зіштовхуються після повернення до цивільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Два мільйони викликів для України: як адаптувати ветеранів до цивільного життя. URL: <https://mind.ua/openmind/20274641-dva-miljoni-viklikiv-dlya-ukrayini-yak-ada-ptuvati-veteraniv-do-civilnogo-zhittya>. Дата звернення 15.09.2025.
2. Демобілізація в Україні – Хто може звільнитися з військової служби. URL: <https://legalaid.ua/ua/demobilizacziya/>. Дата звернення 19.09.2025.

3. Повернення з війни: як допомогти ветеранам адаптуватись до цивільного життя. URL: <https://www.mh4u.in.ua/hochu-dopomogty-blyzkym/povernennya-z-vijny-uak-dopomogty-veteranam-adaptuvatys-do-czyvilnogo-zhyttya/>. Дата звернення 20.09.2025.

4. «Шлях ветеранів». З якими викликами стикаються колишні військові у цивільному житті. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/rozgublenist-i-poganiy-son-kimi-viklikami-1721917871.html>. Дата звернення 22.09.2025.

5. Шлях ветеранів і ветеранок. URL: <https://veteranhub.com.ua/veteran-way/>. Дата звернення 29.09.2025.

6. Хто має право на звільнення з військової служби. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/demobilizaciya-hto-maye-pravo-na-zvilnennya-z-viyskovoji-sluzhbi-50532144.htm>. Дата звернення 01.10.2025.

7. Як змінювалась чисельність Збройних Сил України за роки війни. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/10/01/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvalas-chyselnist-zbrojnyx-syl-ukrayiny-roky-vijny>. Дата звернення 05.10.2025.

8. Яку допомогу ветерани та родини військових можуть отримати в Луцьку. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/yaku-dopomohu-veterany-ta-rodyny-viyskovykh-mozhut-otrymaty-v-lutsku/>. Дата звернення 20.10.2025.

Романюк Анна, учениця 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД «ДОБРА СПРАВА»: ПІДТРИМКА, ЄДНІСТЬ І ЛЮДЯНІСТЬ НА ВОЛИНІ

Актуальність теми полягає в тому, що організація «Добра Справа» відіграє важливу роль у підтримці військових і постраждалих від війни, зміцнюючи єдність, людяність і взаємодопомогу в суспільстві

Мета роботи – дослідити діяльність благодійного фонду «Добра Справа», показати його внесок у підтримку людей під час війни та підкреслити важливість волонтерського руху для єдності й розвитку суспільства.

У час, коли Україна переживає складні випробування, волонтерський рух став одним із головних проявів людяності та патріотизму. На Волині активно діє добродійна організація «Благодійний фонд «Добра Справа» БО БФ «Добра Справа», яка з 2017 року допомагає всім, хто потребує підтримки: бійцям

Збройних Сил України, жертвам війни, внутрішньо переміщеним особам, людям похилого віку, багатодітним сім'ям, особам з інвалідністю [4].

Фонд було створено у 2017 році командою небайдужих людей із різних регіонів України, які об'єдналися навколо ідеї допомоги тим, хто опинився у складних життєвих обставинах. Засновники прагнули зробити волонтерство не спонтанним, а організованим процесом, що дозволяє ефективно реагувати на гуманітарні виклики.

Юридична назва – Благодійна організація: «Благодійний фонд «Добра Справа», БО БФ «Добра Справа». Код ЄДРПОУ 41735184. Юридична адреса: м. Луцьк, Волинська область, вул. Вахтангова, буд. 10В. Уповноваженою особою юридичної особи Благодійна організація «Благодійний фонд «Добра справа» є Лінник Андрій Васильович [2; 5]. З початком повномасштабного вторгнення росії у 2022 році діяльність фонду набрала ще більшого обсягу. Велика допомога надана в підтримці Збройних Сил України, територіальної оборони, внутрішньо переміщених осіб та родин загиблих Героїв. Команда фонду переконана, що навіть невелика добра справа може змінити чиєсь життя. Їхня діяльність базується на принципах відповідальності, чесності, прозорості та взаємної підтримки. Волонтери фонду наголошують, що головна сила українців у єдності, яка допомагає вистояти і продовжувати роботу навіть у найважчі часи.

Як і багато громадських організацій, фонд «Добра Справа» переживав непрості періоди. У 2023-2025 роках деякі представники фонду фігурували у судових справах, пов'язаних зі спробами незаконного перетину кордону військовозобов'язаними. Частина волонтерів виправдали, інші отримали умовні покарання. Ці події активно обговорювалися в ЗМІ, однак організація продовжує працювати, допомагаючи військовим і цивільним [1]. З початку війни було опрацьовано більш як 11 480 заявок стосовно адресної допомоги (продукти харчування, одяг, взуття, транспорт, пальне) для людей з усієї України, доставлено понад 5000 тон гуманітарної допомоги, витрачено 5,8 млн. гривень на логістику транспорту з допомогою, 81 міст та селищ України отримали гуманітарні вантажі, 246 сім'ї евакуювали з міст бойових дій транспортом фонду, 234 автівки передали на потреби військових [3].

Наразі фонд отримує гуманітарну допомогу від міжнародних партнерів з Європи (150 тонн за останні два тижні) надає ресурси для Збройних Сил України та сил Територіальної допомоги [3].

Фонд активно інформує про свої проєкти через соціальні мережі та звіти, а також співпрацює з місцевою владою і громадами для надання гуманітарної допомоги.

Благодійний фонд «Добра Справа» є прикладом волонтерської мужності та щирості. Його діяльність доводить, що кожен може стати частиною великої спільної мети допомоги людям і наближення перемоги України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воскресенська Н. Суд над засновником благодійного фонду «Добра справа» в Луцьку: розгляд справи перенесли. URL:

- <https://suspilne.media/lutsk/772807-sud-nad-zasnovnikom-blagodijnogo-fondu-dobra-sprava-v-lucku-rozgrad-spravi-perenesli/> Дата звернення: 13.09.2025.
2. Благодійна організація. Благодійний фонд «Добра справа». URL: <https://clarity-project.info/edr/41735184> Дата звернення: 18.09.2025.
3. Благодійна організація. Благодійний фонд «Добра справа». URL: <https://www.dobrasprava.help/> Дата звернення: 18.09.2025.
4. Благодійний фонд «Добра Справа». Facebook-сторінка. <https://www.facebook.com/dobrasprava.volyn> Дата звернення: 20.09.2025.
5. БО «БФ «Добра Справа». URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/41735184/ Дата звернення: 13.09.2025.

Смалюк Олександр, учень 11 класу Піддубцівського ліцею Підгайцівської сільської ради Луцького району Волинської області

Науковий керівник: Бєлова Марія Анатоліївна, учитель історії та правознавства Піддубцівського ліцею Підгайцівської сільської ради Луцького району Волинської області

ГЕРОЇ НАШОГО СЕЛА: ПОДВИГ ЗАХИСНИКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Сьогодні, коли Україна переживає найважчі випробування за всю історію своєї незалежності, слова «війна», «герой», «захисник» набувають особливого змісту. Російсько-українська війна принесла біль, втрати, сльози, але водночас розкрила силу, незламність і гідність українського народу. На передовій — наші воїни, звичайні хлопці, які залишили родини, домівки, роботу і стали на захист держави. Вони боронять не лише територію — вони захищають життя, свободу, мову, культуру, майбутнє. Саме завдяки їхній мужності ми маємо змогу навчатися, працювати, жити під мирним небом. Герої, які віддали життя за Україну, заслуговують на те, щоб їх пам'ятали, шанували і передавали їхні історії наступним поколінням. Тема цієї роботи є особливо актуальною, адже йдеться не про абстрактних героїв, а про наших земляків — жителів села Піддубці, які виконали свій обов'язок перед Батьківщиною до кінця. Вшанування їхньої пам'яті — це не лише прояв пошани, а й важливий виховний аспект для молоді.

Мета роботи — показати значення подвигу місцевих героїв як прикладу мужності, любові до рідної землі, громадянської відповідальності та патріотизму. Новизна наукової роботи полягає у збиранні та систематизації нових відомостей про конкретних воїнів-сучасників із села Піддубці, чий подвиги

раніше не були висвітлені у краєзнавчих дослідженнях. У центрі дослідження — долі чотирьох героїв, які народилися, жили або були тісно пов'язані з селом Піддубці Луцького району Волинської області: Сергія Писарука, Віктора Михальчука, Павла Демчинського та Володимира Матрунчика.

Сергій Писарук.

Сергій Миколайович Писарук народився 15 квітня 1986 року в селі Піддубці Луцького району Волинської області. У 1993–2003 роках навчався у місцевій школі, потім здобув середню спеціальну освіту в Луцькому ПТУ №6 за фахом касир банку. 18 травня 2004 року призваний Луцьким районним військкоматом до лав ЗСУ, служив у військовій частині А0508 міста Броди Львівської області, спеціальність — стрілець. Після демобілізації займався ремонтом автомобілів на приватному СТО. 21 червня 2013 року одружився з Анною, незабаром у них народився син Андрій. У зоні АТО служив у складі 51-ї ОМБр: починав гранатометником, потім був водієм БТР, а згодом перевозив боєприпаси на «УРАЛ». 4 вересня 2014 року загинув під обстрілом у селі Орли Дніпропетровської області. За мужність і героїзм нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно), званням почесного громадянина Луцького району, пам'ятною медаллю «Захисник Батьківщини» та відзнакою командира 14-ї ОМБр. У ліцеї Піддубців відкрито меморіальну дошку на його честь.

Віктор Михальчук.

Віктор Олексійович Михальчук народився 9 травня 1982 року в селі Піддубці Луцького району Волинської області. Третя дитина в сім'ї Ганни та Олексія Михальчуків. З дитинства проявляв відповідальність і працьовитість, після закінчення школи здобув вищу освіту у Буковинському фінансово-економічному інституті міста Чернівці та мав військове звання офіцера. Одружився з Наталією, мав двох донечок – Ангеліну та Софійку. Потрапив у першу хвилю мобілізації у квітні 2014 року, служив заступником командира роти у 51-й Володимир-Волинській механізованій бригаді. Брав участь у боях під Іловайськом, де зник безвісти 25 серпня 2014 року, пізніше ідентифікований за тестом ДНК. Похований на Краснопільському кладовищі села Піддубці після перепоховання 5 серпня 2015 року. За мужність та героїзм нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно), присвоєно звання «Почесний громадянин Волині» (посмертно). У місцевому ліцеї відкрито меморіальну дошку на його честь.

Павло Демчинський

Павло Віталійович Демчинський народився 27 червня 1983 року в місті Луцьк у сім'ї Віталія та Марини Демчинських. Навчався у Піддубцівській ЗОШ I–III ступеня, закінчив ПТУ №2 за спеціальністю будівельний столяр. Службу проходив у Національній гвардії України, пізніше працював у будівництві та виготовленні дерев'яних виробів, активно займався риболовлю. 24 лютого 2022 року, з початком повномасштабного вторгнення, був мобілізований до ЗСУ, проходив службу на Миколаївщині та Бахмутському напрямку. Під час артилерійського обстрілу закрив собою побратима, тим самим врятувавши йому життя, і загинув 18 грудня 2022 року. За відданість Батьківщині отримав

численні відзнаки, а пам'ять про нього увіковічена у місцевому ліцеї Піддубців. Його подвиг є прикладом мужності та самопожертви.

Володимир Матрунчик.

Володимир Володимирович Матрунчик народився 11 травня 1982 року в місті Кузнецовськ. Навчався у Кузнецовській ЗОШ №4 та Рафалівській школі, здобув вищу освіту у Луцькому ДТУ за спеціальністю «Інженер-механік». Працював інженером-конструктором і керівником проектних програм у різних підприємствах, активно займався творчістю та малюванням. У травні 2022 року добровільно пішов служити до територіальної оборони Київщини, службу ніс у 76-му батальйоні 102-ї окремої бригади територіальної оборони ім. полковника Дмитра Вітовського. Пізніше був передислокований у Запорізьку область, місто Гуляйполе. Загинув 10 березня 2023 року під час ракетного удару, виконуючи бойове завдання. Пам'ять про Володимира Матрунчика вшанована у селі Піддубці: меморіальні стенди та згадки у шкільних заходах та уроках. Його життя і подвиг є символом відданості і патріотизму.

Отже, проведене дослідження засвідчило, що героїчні постаті наших земляків — це не лише сторінки історії, а живі приклади мужності, гідності та відваги. Вони стали уособленням українського духу, який неможливо зламати ні зброєю, ні страхом. Пам'ять про цих людей — це наш моральний обов'язок, бо саме завдяки їм ми можемо жити під мирним небом. Їхній подвиг навчає бути сильними, вірними своїм переконанням і ніколи не здаватися.

Герої нашого села — це наша гордість, наша біль і наша віра в перемогу. Їхні імена назавжди залишаться в історії Піддубців, у пам'яті односельців і в серцях усіх українців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біля Бахмута загинув старший солдат Павло Демчинський з Волині. URL: <https://zahid.espresso.tv/bilya-bakhmuta-zagynuv-starshiy-soldat-pavlo-demchinskiy-z-volini>(дата використання 21.12.2022)
2. Волинські новини/Розшук бійців 51 БРИГАДИ. СПИСКИ. ОНОВЛЕННЯ URL:<https://www.volynnews.com/news/vidsichagresoruukrayinayedina/rozshuk-biytsiv-51-bryhady-spysky-onovlyuyetsya/>(дата використання 27.12.14)
3. Головні новини Луцька. Запорізькій області загинув воїн з Піддубців. URL: <https://lutsk.rayon.in.ua/news/582599-u-zaporizkiy-oblasti-zagynuv-voin-z-piddubtsiv> (дата використання: 13.03.2023)
4. 4. Залишилась сестра та батьки: на Волинь везуть тіло загиблого Героя. URL: <https://volynua.com/posts/zalishilas-sestra-ta-batki-na-volin-vezut-tilo-zagiblogo-geroya>(дата використання: 13.03.2023)
5. Книга пам'яті полеглих за Україну. URL: <https://memorybook.org.ua/19/pisaruk.htm>
6. Михальчук Віктор Олексійович - Книга пам'яті полеглих за Україну. URL: <https://memorybook.org.ua/16/myhalchuk.htm>
7. Підгайцівській громаді віддали останню шану захиснику Павлу Демчинському URL: <https://lutsk.rayon.in.ua/news/561715-u-pidgaytsivskiy->

gromadi-viddali-ostannyu-shanu-zakhisniku-pavlu-demchinskому (дата використання 24.12.2022)

8. Свій тридцять дев'ятий день народження міг би відзначати атовець з Луцького району. URL: <https://lutsk.rayon.in.ua/news/375756-svii-tridtsiat-deviatiiden-narodzhennia-mig-bi-vidznachati-atovetsz-lutskogo-raionu> (дата використання 09.05.2021)

9. Своє 35-річчя міг би відзначати солдат із Луцького району. URL: <https://history.rayon.in.ua/news/367835-svoe-35-richchia-mig-bi-vidznachati-soldat-iz-lutskogo-raionu> (дата використання 15.04.2021)

10. Хороброму Герою Волині виповнилося б 37 років. URL: <https://volyninfa.com.ua/news/2023/04/15/244048/> (дата використання 15.05.2023)

Респонденти:

1. Демчинський Віталій Олександрович – батько Павла Демчинського;
2. Ткачук Олександр Віталійович – найкращий друг Павла Демчинського;
3. Писарук Алла – мати Сергія Писарука;
4. Писарук Анна – дружина Сергія Писарука;
5. Михальчук Ганна – мати Вікторв Михальчука;
6. Гайдай Юлія - сестра Вікторв Михальчука;
7. Матрунчик Володимир – батько Володимира Матрунчика.

Троцюк Ангеліна, учениця 9 класу ліцей імені Олени Пчілки міста Ковеля Волинської області

Науковий керівник: Зек Богдан Миколайович, кандидат історичних наук, завідувач науково- експозиційного відділу історії Волині Волинського краєзнавчого музею, керівник гуртка заочно-дистанційної школи з історії комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ОЛЕКСАНДР ФІЛОН (1997–2023) – ЖИТТЄПИС КОМБАТАНТА, ЯКИЙ ПРАГНУВ ЗМІНИТИ КРАЇНУ

Актуальність теми. Серед нескінченних трагічних історій війни, що охопила Україну, є розповіді про людей, які не просто воювали, а стали символами незламності. Олександр Філон – командир взводу Третьої окремої штурмової бригади, належить до їхнього числа. Він пішов на війну, не вагаючись, віддавши своє життя за свободу і майбутнє рідної землі.

Мета дослідження – висвітлити біографію діяча, розкрити його внесок у розвиток і перемогу України.

Виклад основного матеріалу. Олександр Русланович Філон народився 17 липня 1997 року в м. Ковель. Навчався у ЗОШ № 8 рідного міста. Відвідував військово-патріотичний табір «Волинська Січ», займався спортом. У 2019 році закінчив Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, де здобув професійну кваліфікацію “Бакалавр фізичного виховання, вчитель фізичної культури”.

У 24 роки здійснив свою мрію – відкрив у Ковелі зал для занять рукопашним боєм – гопак, де навчав дітей цьому бойовому мистецтву [2]. Директор школи № 8 Ковеля Василь Шворак, в якій навчався Олександр Філон, казав, що цей хлопець міг бути майбутнім Президентом України [4]. Його знали як громадського активіста, лідера, цілеспрямовану людину. Він умів запалювати, організовувати, об’єднувати.

У 2013–2014-х роках Олександр Філон брав участь у Революції Гідності. Після початку російсько-української війни добровольцем зголосився до війська. У 2015–2016 роках захищав Україну у складі окремого загону спеціального призначення «Азов» Національної гвардії України.

Після демобілізації займався громадсько-політичною діяльністю. З 2016 р. – керівник Ковельського політичного осередку ПП «Національний Корпус». У 2019 році заснував громадську організацію. Ватра – правильний простір», був її керівником [5] З перших днів повномасштабного вторгнення росії в Україну Олександр Філон став на захист держави.

Спочатку перебував у лавах територіальної оборони, згодом приєднався до Третьої окремої штурмової бригади Збройних Сил України. У відважного воїна був позивний “Вірний”, що символізувало відданість своїй країні, рідному місту, побратимам. Молодший сержант Олександр Філон кілька місяців поспіль брав участь у запеклих боях за м. Бахмут Донецької області.

У травні він разом із побратимами отримав коротку відпустку, але незабаром знову повернувся на фронт. Бій за Бахмут 28 червня 2023 року став для нього останнім.

Відважний український захисник був похований на Алеї Героїв Ковельського міського кладовища [1]. 17 липня Олександру Філону був приурочений вечір пам’яті у громадському просторі «Ватра – правильний простір», засновником якого він був. Того дня герою мало виповнитись 26 років [3]. За проявлену мужність і жертвність у бою Олександр Філон був відзначений почесним нагрудним знаком Головнокомандувача Збройних Сил України “Золотий хрест”, посмертно – “Комбатантський хрест”.

Указом Президента України від 28 вересня 2023 року № 601/2023 за особисту мужність, виявлену у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, самовіддане виконання військового обов’язку, молодший сержант Олександр Філон був нагороджений орденом “За мужність” III ступеня (посмертно) [2].

Пам’ять про героя вшанована і у його рідному місті. Рішенням Ковельської міської ради № 45/7 від 25 січня 2024 року, за мужність і героїзм, виявлені у захисті незалежності та територіальної цілісності України, самовіддане

виконання військового обов'язку Філону Олександру Руслановичу присвоєно звання «Почесний громадянин міста Ковеля» (помертньо) [5].

Висновки. У запеклих боях за Бахмут, де смерть і героїзм йшли пліч-о-пліч, Олександр Філон із позивним «Вірний» став уособленням відваги, вірності та самопожертви. Його історія – це не тільки скорбота за втраченим життям, але й вічне нагадування про те, що справжній героїзм народжується в найскладніші часи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. На війні з росією загинув ковельчанин Олександр Філон. Район Ковель. URL: <https://kowel.rayon.in.ua/news/612184-na-viyni-z-rosieyu-zaginuiv-kovelchanin-oleksandr-filon>
2. Указ Президента України від 28 вересня 2023 року № 601/2023 Про відзначення державними нагородами України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6012023-48257>
3. У Ковелі – вечір пам'яті героя Олександра Філона. Волинські новини. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/u-koveli-vechir-pamiaty-heroia-oleksandra-filona/>
4. У місті на Волині вшанували полеглого Героя, справжнього воїна, націоналіста–Олександра Філона. Волинь. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/271083-u-misti-na-volyni-vshanuvaly-polehloho-heroia-spravzhnoho-voina-natsionalista-oleksandra-filona>
5. Філон Олександр Русланович. Офіційний сайт Ковельської міської ради. URL: <https://kowelrada.gov.ua/hero/filon-oleksandr-ruslanovych/>

Савчук Ангеліна, здобувачка освіти
Ківерцівського фахового медичного
коледжу Волинської обласної ради
Науковий керівник: Волянник-Круглік
Ольга Миколаївна, заступник директора з
гуманітарної освіти і виховання
Ківерцівського фахового медичного
коледжу Волинської обласної ради

ВОЛОДИМИР КОТЮК. ЖИТТЯ, СПОВНЕНЕ ЛЮБОВІ Й МУЖНОСТІ

«Сьогодні журавлі літали наді мною,
Мабуть, від тебе, з неба слали привітання...»

(Діна Котюк)

Світло, що не згасає

Коли восени небо повне журавлів, здається, що то душі наших захисників летять додому. Серед них – і душа Володимира Котюка, нашого земляка, медика, випускника Ківерцівського фахового медичного коледжу Волинської обласної ради, людини, яку згадують усі з ніжністю й болем. Його знали як світлого, доброго чоловіка з відкритою усмішкою. Коли він ішов, то здавалося, що з ним заходить сонце, а коли приходив – у кімнаті ставало тепліше. Він умів підтримати словом і просто поглядом. Саме тому про нього кажуть: «Він був опорою, підтримкою». На початку вересня 2025 року Луцьк прощався зі своїм Захисником. До кафедрального собору Святої Трійці прийшли сотні людей – друзі, побратими, звичайні мешканці. Під тихий дзвін плакало місто. Ніхто не міг стримати сліз, бо прощалися не просто з військовим – а з людиною, у якій було стільки добра, що його вистачило б на цілий світ. У натовпі стояла дружина Діна, її очі шукали небо. Бо саме туди, за журавлями, полетіла його душа.

Корені з поліської землі

Володимир Котюк народився 26 серпня 1988 року в селі Боровичі Маневицького району Волинської області. Поліська земля, сповнена запаху сіна, тихих річок і світла сонця, подарувала йому характер – спокійний, розсудливий, добрий. Він виріс серед людей, які знали ціну праці, щирості й добра. Після навчання у Боровичівській школі Володимир вступив до Ківерцівського фахового медичного коледжу. Саме там, серед майбутніх медиків, він розкрив свій поклик – лікувати не лише тіла, а й душі. Викладачі й досі згадують його як життєрадісного, уважного, завжди готового допомогти. Він ніколи не залишав осторонь чужий біль.

Медик, який рятував і підтримував

Після закінчення коледжу Володимир працював у Маневицькому центрі первинної медико-санітарної допомоги – завідував фельдшерсько-акушерськими пунктами у селах Велика Осниця та Оленівка. Люди називали його «своїм лікарем», бо він знав ім'я кожного пацієнта, пам'ятав історію хвороби, але

насамперед – історію життя. Коли хтось хворів, він приходив не лише з аптечкою, а й з усмішкою, яка лікувала краще за ліки. Володимир умів підбадьорити, розрадити, вселити віру навіть тоді, коли здавалось, що сил більше немає. Його доброта була справжньою – не показною, не обов’язковою, а природною, як дихання. Люди казали: «Коли наш Володя прийде – вже легше, навіть якщо болить». Любив життя – подорожі, друзів, нові справи. Мріяв об’їхати світ, побудувати будинок, виховати дітей у вільній Україні. І, певно, саме тому, коли країна опинилася у вогні, він не зміг стояти осторонь.

«Док» – серце взводу

Коли почалася війна, Володимир не вагався. Із 2022 року він став до лав Збройних сил України. Спочатку – солдат мінометного взводу Другого окремого стрілецького батальйону, потім – бойовий медик, санінструктор, сержант 68-ї окремої єгерської бригади імені Олекси Довбуша. Друзі-захисники називали його коротко і з повагою «Док». Побратим Володимир Остах згадує: «Для мене він назавжди залишився товаришем, якому я міг довірити навіть власне життя. Ми з ним були як Інь і Янь. Я строгий – він добряк. Разом могли гори звернути» [1, с. 2]. А інший побратим Сергій Гущик писав: «Вовка був світлий, життєрадісний, завжди усміхнений. Він ставився до кожного, як до рідного. Не одного бійця Вовчик витягнув з обіймів смерті... Людина з великої літери – сансей!» [1, с. 2]. Його присутність на фронті – це не лише професіоналізм, а й моральна підтримка для сотень воїнів. У ньому поєднувалися мужність, спокій і людяність – риси, яких так бракує війні.

Любов сильніша за смерть

2 вересня 2025 року під час виконання бойового завдання на Покровському напрямку серце Володимира Котюка зупинилося. Він загинув, рятуючи життя інших. Йому було лише тридцять сім. 9 вересня його поховали у рідному селі Боровичі. Над селом кружляли журавлі – мов душі тих, хто не повернувся. А з неба, здавалось, линули слова його дружини, що стали епіграфом до життя: «Любов сильніше смерті – кричатиму усім!» В одному із віршів, які Діна оприлюднила у соцмережі було написано:

Ти був наче світло, що вказує шлях,
Коли навіть страшно було до нестями,
В серце віру вселяв, щоб аж до мурах –
Спокій приносив простими словами... [2]

Ці рядки – це не просто біль, це пам’ять, що говорить мовою кохання. Через кожен рядок – ніжність і вірність, які не зникають, наче дотик до того, хто вже далеко, але поруч. Це любов, яка перетворюється на молитву.

Вічне світло пам’яті

Про нього кажуть: «Він був опорою, підтримкою, людиною, яка завжди могла підставити плече». Для когось він – колега, для когось – друг, для когось – просто усміхнений медик із Волині, який умів слухати й розуміти. А для дружини – назавжди Коханий. Його життя коротке, але наповнене змістом. Він не встиг побачити мир, про який мріяв. Та, можливо, саме завдяки таким, як він, цей мир стане можливим. Бо кожна сльоза, кожен журавель у небі, кожна

молитва – це частинка його дороги у Вічність. Бо поки ми пам'ятаємо – вони поруч. Поки говоримо про них – вони живуть. І кожен журавель у небі, кожен осінній подих вітру – то їхнє «ми тут».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анкета інформаційних даних про загиблих медиків: Котюк Володимир Сергійович. *Архів Ківерцівського фахового медичного коледжу Волинської обласної ради*. 2025. 3 с.
2. Котюк Д. Він був опорою, підтримкою... : [публікація у соціальній мережі Facebook від 9 вересня 2025 р.]. URL: https://www.facebook.com/dina.arshulik?locale=.
3. Прощання з Володимиром Котюком : [відеорепортаж телеканалу «Аверс», опублікований у соціальній мережі Facebook]. URL: доступу:https://www.facebook.com/reel/1235215921694848.

Кузьмич Анжеліка, учениця 7 класу опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

Науковий керівник: Слива Руслана Олексіївна, учитель зарубіжної літератури опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА НА СТОРІНКАХ МАНЕВИЦЬКОЇ ГАЗЕТИ «НОВА ДОБА»

Актуальність проєкту. Сьогодні, коли відбувається російсько-українська війна, що змінила життя громадян України, особливо важливою стало дослідження наповнюваності місцевих медіа, які не лише інформують населення про події сучасності, а й зберігають для історії свідчення людського досвіду, надій і боротьби. Одним із таких джерел є маневицька газета «Нова доба», яка не лише відображає фронтові новини, а й фіксує життя тилу, моральний дух громад колишнього Маневицького району, історії конкретних людей, які переживають війну. Дослідження таких матеріалів дає змогу краще зрозуміти, як війна впливає на кожного з нас.

Метою цієї роботи є аналіз змісту публікацій газети «Нова доба», що стосуються російсько-української війни, та з'ясування ключових тем, які в ній

висвітлюються. У зв'язку з поставленою метою визначено наступні **завдання**: окреслити, як змінювалася тематика газети з початком повномасштабної війни; проаналізувати, які теми найчастіше з'являються на шпальтах газети; визначити, яку роль відіграє журналістика у формуванні громадської думки в умовах війни. Зі слів головного редактора Сергія В'ячеславовича Гусенко з'ясувалося, **газета «Нова доба»**, заснована ще у далекому 1945 році у селищі Маневичі Волинської області, у 2014 р. (згідно з рішенням колективу редакції) запустила рубрику «Меморіал пам'яті». Опрацювавши 267 дописів про російсько-українську війну, ми з'ясували, що 170 статей стосується розповідей про захисників, які трагічно загинули захищаючи рідну землю, а 97 – стосується діяльності волонтерів, життя матерів, дружин захисників України. Дописи про історії Героїв публікуються на першій сторінці газети, а про волонтерську діяльність та оголошень щодо донатів – на 2-3. Усі статті обов'язково проілюстровані. Юлія Миколаївна Музика, завідувачка відділом соціальних проблем розповіла, що «непросто зібрати матеріал у згорьованих родичів та швидко створити статтю для газети» [4]. Вона зазначила, що усі статті не мають неправдивої інформації. «Зібрана інформація опрацьовується колективом газети та приймається рішення щодо розміщення та оформлення статей, які мають зацікавити читача», – відповідає оператор комп'ютерної верстки Чарова Тетяна Віталіївна [5].

Найбільше нашу увагу привернули статті про Героїв із Прилісненської громади. Переглянувши їх, ми з'ясували такі особливості: по-перше журналісти звертають увагу на вік загиблих захисників, наприклад: *«Захисник України Михайло Лопушик назавжди залишиться 32-річним»*, *«Герой із Прилісного Владислав Ковальов назавжди залишився 22-річним»*, автор С. Гусенко. По-друге, розповідається про місце та причини загибелі: *«На Запоріжжі загинув наш захисник із Прилісного О. Абрамчук»*, *«На Донеччині зупинилось серце військового з Прилісного В. Лук 'янчука»*, *«Повертаючись у військову частину, в аварії загинув уродженець Прилісного Богдан Слива»*, автор О. Бичкова. По-третє, називається меморіальний дослідницько-пошуковий проєкт *«Небесний легіон Волині»*, наприклад: *«Відтепер Михайло Шилак нестиме варту у небесному легіоні»*, *«В'ячеслав Хилюк - у строю небесного легіону»*, автор С. Гусенко та О. Бичкова [2]. Окрім цього, звертається увага на діяльність та інтереси наших Героїв, наприклад написана у 2016 році Оленою Бичковою стаття *«Недоспівана пісня Василя Шишоліка»*, де розповідається: *«Його всі знали, з повагою називаючи «музикант», бо ж з товаришами раніше грав на весіллях, в складі духового оркестру виступав в Будинку культури на урочистостях до державних свят. Гарно співав. Проте, коли розпочалися бойові дії, то майже не брав інструмент в руки і не співав...»*.

Про діяльність волонтерів с. Прилісне редактор газети Сергій Гусенко написав: *«Сергій Савонік із села Прилісне із середини 2022-го ремонтує й доставляє військові автомобілі на передову. Попри втому й брак ресурсів, він не полишає справу, адже переконаний: перемога залежить від кожного...»*.

Отже, ми виявили, що інформація щодо російсько-української війни надрукована на сторінках газети «Нова доба» Маневиччини містить достовірну

інформацію та не містить фейків. Переконані, що рубрика Меморіал пам'яті створює простір для спільної скорботи й гордості, фіксує хід війни очима мешканців невеликого регіону. Її сторінки стали живою хронікою історії, яка пишеться щодня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бубнюк Алла, Власюк Людмила, Олена Бичкова, Гусенко Сергій, Музика Юлія: статті рубрики Меморіал пам'яті за 2014, 2015, 2016, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025 роки.
2. Бубнюк Алла, Власюк Людмила, Олена Бичкова, Гусенко Сергій, Музика Юлія: архівні підшивки газети «Нова доба».
3. Інтерв'ю з редактором газети «Нова доба», директором ПП Гусенко Сергієм В'ячеславовичем.
4. Інтерв'ю з зав. відділом соціальних проблем Музикою Юлією Миколаївною.
5. Інтерв'ю з оператор комп'ютерної верстки Чаровою Тетяною Віталіївною.
6. Сайт газети «Нова доба – новини Маневиччини».

КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛИНИ

Грек Ангеліна, учениця 10 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №22 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Денисюк Наталія Михайлівна, вчитель географії, заступник директора з навчально-виховної роботи комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №22 Луцької міської ради»

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ТА ПЕРСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ РІЧКИ ПРИП'ЯТЬ ЯК ТРАНСПОРТНОГО ШЛЯХУ МІЖ БАЛТИКОЮ ТА ЧОРНИМ МОРЕМ

Шлях «із варягів у греки» — одна з найдавніших торгівельних магістралей на теренах колишньої Київської Русі. Водний шлях зі Скандинавії до Візантії почав функціонувати у IX-X столітті, пережив період розквіту, а під час монгольської навали на Подніпров'ї практично припинив існування. Цією водною магістраллю йшла жвава торгівля між народами, що жили на берегах Балтійського моря із Царгородом (Константинополем).

У той час, як деякі історики вважають значення *Шляху «із варягів у греки»* переоціненим, або ж взагалі ставлять під сумнів його існування, ми намагаємося показати, що шлях, який з'єднував Північну та Східну Європу з Кримом, Візантією та Сходом, існував і був пов'язаний із річкою Прип'ять. Реалізація ідеї будівництва магістрального шляху Е40, як відтворення Шляху «із варягів у греки», для з'єднання Балтійського моря (порт Гданськ, Польща) з Чорним морем (порт Херсон, Україна) під сумнівом.

Метою роботи є доведення можливостей існування у давнину прип'ятського відрізка шляху «з варягів у греки», проведення аналогій зі шляхом Е-40, визначення його доцільності. Дослідити основні аспекти функціонування шляху «із варягів у греки» та встановити взаємозв'язок із річкою Прип'яттю дозволив метод комплексного багатофакторного аналізу. Йдеться про визначення ролі торгівлі з Візантією, наявність альтернативних (суходільних) шляхів, гідрологічний режим річок, можливість забезпечення безпеки руху річкою за умов панування в степу кочовиків, активність дипломатії та інших факторів функціонування шляху в комплексі. Такий підхід дозволив відійти від літописної традиції і подати наукову оцінку ідеї.

Річка Прип'ять належить до числа великих річок України, найбільша за площею басейну, довжиною і водністю права притока Дніпра, є транскордонною річкою України, протікає на території двох держав: України та Республіки Білорусь. Довжина річки Прип'ять у межах України 254 км. Прип'ять має добре

розвинуту гідрографічну сітку, більшість приток повністю або частково каналізовані. Правобережні притоки течуть, в основному, територією України, лівобережні – Республікою Білорусь. Географічне положення Прип'яті і її приток між Дніпром і Бугом вже від найдавніших часів зв'язувало водну систему цих рік у могутній водяний шлях між басейнами Балтійського та Чорного морів, знаний як шлях «із варягів во Греки». Шлях, що пов'язує Прип'ять із Дніпром та Десною відіграв важливу роль у розселенні праслов'ян на лівому березі Дніпра. Цей шлях використовувався для військових походів і торгівлі, особливо у VII-IX століттях над середнім Дніпром, коли над ним постає руська держава. Київ стає великим торговим осередком для цілої водної системи Дніпра і місцем, де може здійснюватися торгівля з Візантією на півдні, з Польщею і Чехією на заході, арабськими країнами на сході. Торговий шлях позначений знахідками скарбів арабських монет, розбудовою укріплених міст та поселень, де ремонтували судна. Топографічні властивості місцевості зумовили використовувати волоки.

Гідрографічні дослідження на тих територіях, археологічні дослідження, топонімічні матеріали з над-Буга і Прип'яті та зіставлення усіх фактів дозволяють припускати що водний шлях Прип'яттю існував у часи глибокої передісторичної давнини і досяг найбільшого розквіту в часи Київської Руської держави. Відтинком Прип'яті на північ мандрували скарби з Візантії – коштовності, майстерно оздоблені прикраси, дорогі тканини, вина, прянощі, з Русі – мед, віск і хутра рідкісних тварин, лляні тканини, хліб, різні ремісничі та художні вироби, срібло в монетах, шиферні пряслиця та ін.; з Прибалтики – бурштин; коване та керамічне начиння, зброя, шкіри, смола; на південь із країн сучасної Балтії везли бурштинові вироби, а зі Скандинавії – передусім зброю, залізо-сирець, амбру, моржеву кістку, вироби з китової шкіри, корабельні канати, а ще – здобуті на заході трофеї (французькі вина, ювелірні вироби та коштовності, шовкові тканини, срібне начиння).

За тисячу років у трьох сучасних країнах – Україні, Білорусі та Польщі з'являється ідея відновлення цього річкового маршруту між Балтійським та Чорним морем як магістрального водного шляху E40 «Гданськ-Херсон». Важливо, що українська частина водного шляху E40 мала пролягати руслом р. Прип'ять, через Чорнобильську зону відчуження, та р. Дніпро – до м. Херсона та виходу в Чорне море. Довжина української частини шляху – 970 км (майже половина загальної протяжності). Проаналізувавши можливості та ризики при плануванні шляху, ми переконані, що ідея є дуже небезпечною для довкілля та майбутнього Європи, а сам проект E40 є необґрунтований з економічної точки зору. Основними екологічними ризиками є:

- необхідність зміни русла волинських річок;
- днопоглиблення вище Києва по Дніпру та на забрудненій радіацією території в Білорусі;
- зміна гідроморфологічних умов всього регіону Полісся, що призведе до деградації цінних територій водно-болотних угідь, які перебувають під національним та міжнародним захистом як ареалу поширення цінних видів, та

низки вразливих природних територій України;

- деградація русла річки Прип'ять, озер Святе, Волянське та Біле через роботу системи водопостачання.

Крім того, проект Е40 за обсягами вантажообігу є зараз безперспективним і не окупиться.

Для України Полісся є дуже важливим регіоном: ця територія є ключовим джерелом води для країни та також важливим басейном для біорізноманіття. Більше того, охорона наших боліт є профілактичним заходом проти потенційної військової агресії з боку Білорусі. Таким чином можна стверджувати, що наші болота є критично важливими з точки зору національної безпеки. Враховуючи, що в липні 2022 року Україна припинила дію двосторонньої угоди з Білоруссю від 1998 року про навігацію внутрішніми водними шляхами, Україна більше не співпрацюватиме з Білоруссю водним шляхом Е40. Проте, Польща і Україна продовжують планувати свої національні частини водного шляху Е40, відповідно, по завершенні війни, яку розв'язала росія проти України, водний шлях Е40 може буде побудований без участі Білорусі, тому екологам та представникам громадських організацій, преси варто тримати питання на контролі.

А літописний шлях «з варягів у греки» пропонуємо відновити у сфері туризму. Можна створити археологічний музей в одному з міст на шляху, або ж у місці, де річка Почайна впадає у Дніпро, де швартувались торговельні судна, які ходили «з варягів у греки» і у зворотному напрямку, можна відреставрувати будівлю Річкового вокзалу у Києві та поновити туристичні маршрути Прип'яттю та Дніпром.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бужанський А. Ріка Прип'ять та її допливи. Старі водні шляхи між доріччям Чорного моря і Балтиком (географічно-археологічна студія). [22 червня 2020 у [Wayback Machine](#).] Вінніпег: Інститут дослідів Волині, 1966. 40 с., мапа
2. Грищенко Ю. М. Екологічні мережі Волині. Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2007. № 11, ч. 2 : Шацький нац. природ. парк : регіон. аспекти, шляхи та напрями розвитку. С. 104–108
3. Сидоренко О. Ф. Українські землі у міжнародній торгівлі (IX – середина XVII ст.). К.: Наук. думка, 1992. 332 с
4. Фініковський Ю., Солом'янюк Л. Річка Прип'ять: географічні характеристики та історія дослідження [14 листопада 2017 у [Wayback Machine](#).] // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Любомль та Любомльщина в українській та європейській історії. Науковий збірник. Випуск 63. Матеріали Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, 24 – 25 жовтня 2017 року, м. Любомль. Упоряд. Г.Бондаренко, О.Остапюк, А.Силук.Луцьк, 2017
5. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 року. Вінніпег : Накладом Товариства «Волинь», 1986.Т. 2 : Л. 578 с.

Ковалик Іванна, учениця 8 класу закладу загальної середньої освіти «Погулянківська гімназія» Камінь-Каширської міської ради Волинської області

Науковий керівник: Тарасюк Ярослав Іванович, учитель інформатики, закладу загальної середньої освіти «Погулянківська гімназія» Камінь-Каширської міської ради Волинської області

ПАМ'ЯТЬ ПРО ЗАСЛАННЯ: УРОКИ МИНУЛОГО ДЛЯ СУЧАСНОСТІ

Історія українського народу багата на трагічні події, які залишили глибокий слід у пам'яті поколінь. Особливо тяжкими були роки радянських репресій, коли тисячі українських родин насильно виселяли зі своїх домівок і відправляли у заслання. Серед них була й сім'я Степана Ричука, чия біографія відображає долю цілої нації.

Актуальність наукового дослідження полягає в тому, що й сьогодні українці переживають вимушене переселення, втрату рідних осель і важкі випробування війни. Минулі події перегукуються із сучасністю, нагадуючи нам про ціну свободи та незалежності.

Новизна проєкту полягає у розгляді історії радянських репресій через призму життя однієї конкретної сім'ї. Такий підхід дозволяє побачити не лише сухі факти, а й відчути емоції, біль і надії людей, які стали жертвами тоталітарної системи.

Народився Степан у 1937 році в сім'ї Прохора та Палажки Ричуків. У сім'ї він був п'ятим. Окрім нього були ще четверо сестер – Ганна, Надія, Параска та Василина. Він був єдиним сином та наймолодшим у родині. Жила родина небагато, тяжко працювала на землі, чи не єдиного джерела для виживання у маленькому поліському селі. Погулянка на той час перебувала під владою Польської держави.

Однак кардинальні зміни наступили після вересня 1939 року, коли розпочалась Друга світова війна. Польська держава була розділена між СРСР та нацистською Німеччиною, а Волинь, в тому числі і село Погулянка відійшли до Радянського Союзу. Відразу ж тут запрацював радянський каральний механізм. Всіх «неугодних» більшовицькій владі або просто підозрілих осіб, тоталітарна система намагалась знищити або вислати. До «підозрілих» осіб належали, наприклад, селяни, які працювали на землі та не хотіли вступати до колгоспів.

Хоч Степан і був малим, проте зі спогадів своїх розповідає, як радянські війська зайшли у село. «Ішов отряд сатановських, Сатана всіх поб'є» – так говорили люди у селі. І не прогадали. Вихор репресій запрацював. Потрапила під

цей вихор і родина Ричуків. У 1941 році всю родину і ще кілька десятків жителів села запроторили у вагони і почали депортувати на північні окраїни радянської імперії. Доїхали ж тільки до населеного пункту Рафалівка, Рівненська область, адже саме тоді розпочалась війна між СРСР та Німеччиною, і каральній системі вже було не до депортацій.

Родина повернулась до села пішки, і жила в окупації німців. До українського населення в селі окупанти ставились відносно непогано, так як село Погулянка було невеликим, то окупаційної влади в селі не було.

Але радянська влада повернулась у село у 1943 році. І продовжила свої репресивні дії проти місцевого населення. Особливо вони активізувались вже після завершення Другої світової війни, у 1946-1947 роках. Репресивна мітла повернулась і до сім'ї Ричуків, на цей раз вже остаточно. Везли людей у товарних вагонах влітку близько одного-двох тижнів в жалюгідних умовах.

Вагони повністю набивали людьми, і старими і молодими, і здоровими і хворими. Їсти і пити не було, антисанітарія. На станціях випускали по одній людині з вагону, щоб вона принесла води. Такі були заходи, щоб люди не тікали. Хоча не було кому вже й тікати, адже за тривалий час у дорозі всі ставали слабкими. Годували, за спогадами Степана Прохоровича, дуже погано, особливо запам'яталась йому смердюча риба, від якої всі слабли і хворіли. Спочатку ті, що мали свої залишки їжі, були в кращому стані. Проте згодом і вони змушені були їсти цю «смердючу» рибу.

Хоча це і трагічні події в житті Степана, проте згадує він і позитивні моменти. Наприклад, у дорозі, він помітив козу, котра паслася на горищі будинку чи стайні. Спочатку він подумав, що йому це ввижається, однак дійсно – навколо хліва все було заросле травою, а на даху хліва стояла прив'язана коза. Мабуть, він тоді усвідомив поняття «російської культура».

Заслання не було легким, родина потрапила аж на Далекий Схід, поблизу річки Уссурі, біля міста Благовіщенськ. Працювали на лісопозаводах, будували дороги у непрохідних болотах. На будівництві однієї з таких доріг, в тяжких умовах померла мама Степана, Палажка. Там біля цієї дороги і була похована.

Проживали в тяжких умовах, хатах або в бараках, приблизно по п'ять сімей. Проте надії та сподівання повернутись додому не покидали сім'ю Ричуків. У засланні вони пробули з 1947 по 1960 роки. Повернення додому також було нелегким, адже радянська влада негативно ставилась до «неблагонадійних» і намагалась розселити їх по Радянському Союзу. Однак на захист сім'ї виступили місцеві жителі, які змусили місцеву адміністрацію дати дозвіл депортованим проживати у рідному селі. Так завершилась одна з трагічних сторінок родини Степана Ричука.

Після повернення із заслання Ричук Степан був мобілізований на строкову службу, яку проходив у місті Бухара. Після армії одружився, працював у місцевому колгоспі. Дружина Надія подарувала йому четверо дітей. Зараз йому 88 років. Не зважаючи на життєві випробування, він позитивний і ділитись настроєм з оточуючими.

Історія життя Степана Ричука є віддзеркаленням долі тисяч українських

родин, які постраждали від репресій радянської влади. Його біографія показує, як цілі покоління українців були змушені залишати рідні домівки, працювати в нелюдських умовах заслання та втрачати найдорожчих людей. Проте навіть у найважчих обставинах вони зберігали надію на повернення додому. Подібні свідчення важливі не лише як особисті спогади, а й як частина колективної пам'яті народу. Адже й сьогодні українці переживають нові випробування, пов'язані з війною та вимушеними переселеннями. Усвідомлення минулих трагедій допомагає нам зрозуміти цінність свободи, єдності та людської гідності, а також виховує відповідальність за майбутнє нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кобринович І. М. Організація та діяльність репресивно-каральної системи більшовизму на Волині у 1939–1941 рр. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 612. С. 148–152.
2. Спогади Ричука Степана.
3. Сушик І. В. Колективізація Волині: насилля й спротив повоєнних років. *Український селянин*. 2010. № 12. С. 315–318.

Коснюк Людмила, учениця 11 класу опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

Науковий керівник: Титаренко Наталія Олександрівна, учитель історії опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МЕДИЧНОГО КАПЕЛАНСТВА НА ВОЛИНІ

Актуальність теми проєкту. Важливість обраної теми зумовлена необхідністю надати офіційного статусу медичним капеланам, що вже діють в лікарнях, або тільки будуть розпочинати свою діяльність, адже значення капеланства в сфері охорони здоров'я в державі (особливо в умовах повномасштабного вторгнення) вкрай важко переоцінити. Також варто відслідкувати, як цей інститут розвивався в попередні роки та які перспективи для своєї діяльності має на майбутнє. Особливо, якщо мова йде про окремо взяті регіони України, такі як Волинь.

Тому формування клінічного капеланства на Волині є важливим питанням сучасності, адже регіон став першим, та поки що єдиним, в державі, де офіційно запроваджено професію «Капелан в охороні здоров'я» і відбувається навчання за

цією спеціальністю у ВПБА.

З огляду на актуальність та суспільну значимість проблеми **метою** роботи є характеристика становлення та розвитку медичного капеланства (МК) на території Волині і з'ясуванні напрямів паліативної допомоги пацієнтам установ у сфері охорони здоров'я.

У результаті дослідження було з'ясовано, що сьогодні в Україні відсутнє всебічне історичне дослідження становлення інституту медичного капеланства як такого, а особливо – в окремо взятих регіонах, в тому числі – і на території нашої області. Слід зазначити також, що доопрацювання та розширення потребує і понятійний апарат дослідження, зокрема щодо дефініції «медичне капеланство». Звернемо увагу, що капеланство у сфері охорони здоров'я або медичне капеланство – це діяльність у закладах охорони здоров'я, яка спрямована на забезпечення релігійних потреб і духовної підтримки пацієнтів, їх сімей, а також працівників цих закладів.

Волинь є одним з найактивніших регіонів формування цього інституту. Медичне душпастирство на Волині впродовж 1991–2013 років формувалося в умовах відновлення незалежності України та поступового повернення Церкви у суспільне життя. Цей період став етапом становлення нових практик духовної підтримки у сфері охорони здоров'я, які до цього були практично відсутні в радянській системі. З падінням ідеологічних заборон з'явилася можливість залучати священнослужителів до лікарняного середовища, що відповідало потребам населення у відновленні духовних традицій.

У цей час церковні громади Волині почали активно шукати шляхи співпраці з медичними установами. У перші роки незалежності такі контакти були поодинокими і залежали від доброї волі керівників лікарень чи ініціативи духовенства.

Здебільшого йшлося про можливість проведення обрядів у палатах, відвідування тяжкохворих, причастя чи сповідь. Поступово, з розширенням демократичних свобод, ця практика стала регулярною, а в деяких міських медичних закладах з'явилися окремі кімнати для молитви. Таким чином формувався досвід, який у майбутньому став основою для більш системного впровадження медичного капеланства.

Особливістю регіону було співіснування різних конфесій, що позначилося й на розвитку медичного душпастирства. На Волині активно діяли православні парафії, греко-католицькі громади, а також протестантські об'єднання, кожне з яких мало своє бачення духовної підтримки у лікарнях. Це сприяло різноманіттю форм душпастирської роботи: одні священники організовували регулярні відвідування, інші проводили благодійні акції для підтримки хворих, надавали допомогу у забезпеченні медикаментами чи продуктами харчування. Розмаїття конфесійної присутності дозволило значній кількості пацієнтів знайти духовний контакт відповідно до власних переконань.

Слід відзначити, що впродовж 1991–2013 років формувався новий рівень суспільного сприйняття медичного душпастирства. Якщо на початку періоду воно розглядалося як приватна справа віруючих пацієнтів, то з часом

поширювалося розуміння того, що духовна підтримка є складовою турботи про людину. На рівні місцевих громад Волині зростала активність у створенні умов для доступу капеланів до медичних закладів, а також у підтримці каплиць і молитовних кімнат. Саме завдяки цій діяльності було закладено основи для подальшої інституціоналізації медичного капеланства в Україні, що відбулося вже після 2013 року [2].

Розвиток медичного капеланства в умовах російсько-української війни набув особливого значення, оскільки саме цей період виявив гостру потребу у духовній і психологічній підтримці як військовослужбовців, так і цивільних осіб, що опинилися в епіцентрі подій. Він тісно пов'язаний із діяльністю Волинської православної богословської академії, яка стала осередком підготовки священнослужителів до служіння у сфері охорони здоров'я та запустила сертифікаційну програму циклу спеціалізації «капелан в сфері охорони здоров'я». Активно пропагує розвиток МК в нашому краї голова відділу з питань здоров'я та пастирської опіки медичних закладів єпархіального управління, медичний капелан протоієрей Назар Бабій.

Академія системно поєднує богословську освіту з практичною підготовкою до пастирської опіки хворих, зокрема через курси з медичного капеланства, душпастирської психології, етики страждання та духовної підтримки у кризових ситуаціях. Упродовж останніх років навчальний процес активно орієнтується на формування у майбутніх священнослужителів готовності до роботи у лікарняному середовищі, де поряд із релігійними знаннями необхідні емпатія, тактовність, розуміння людської психології та навички комунікації з людьми, які переживають біль, втрату чи страх смерті [4]. Сьогодні медичні капелани працюють в таких волинських закладах охорони здоров'я: Волинський центр онкології, Луцький геріатричний пансіонат, Реабілітаційний центр «RECOVERY», Волинська обласна клінічна лікарня, Луцька міська клінічна лікарня тощо [2].

Перспективи розвитку капеланства в охороні здоров'я на Волині пов'язані з поступовою інтеграцією духовної опіки у систему медичних послуг, що відповідає сучасним тенденціям гуманізації лікувального процесу. Формування стійкої моделі капеланської служби в регіоні передбачає офіційне закріплення статусу капеланів у медичних закладах, створення умов для їхньої професійної підготовки та організацію міжконфесійної співпраці, що дозволяє враховувати релігійну багатоманітність населення Волині.

Подальший розвиток цього напрямку потребує підсилення освітньо-наукової бази, включення програм клінічного пасторського навчання та залучення капеланів до мультидисциплінарних команд разом із лікарями, психологами та соціальними працівниками [5]. Такий підхід забезпечить не лише духовну підтримку пацієнтів і медичного персоналу, а й сприятиме комплексному вирішенню проблем, що виникають у процесі лікування та реабілітації. У майбутньому капеланство в охороні здоров'я на Волині має перспективу стати невід'ємною складовою регіональної системи охорони здоров'я. Його розвиток сприятиме формуванню атмосфери довіри у медичних закладах, підвищенню

психологічної стійкості медиків і забезпеченню духовної та моральної підтримки пацієнтів.

Отож, інститут МК ще тільки проходить свій етап формування та становлення. Медичні капелани повинні надавати пастирські послуги, враховуючи політику мультикультуралізму, поважати релігійні переконання як віруючих пацієнтів, так і пасторів інших конфесій, уникати поширення конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волков В. Д. Медичне право України: практикум. Донецьк: Сучас. дрк., 2010. 250 с.
2. Опитано отця Назарія (Бабія), 1982 р.н., м. Луцьк, 21.05.2025 р.
3. Хіноцька О. Медичне право: регіональний фокус. *Юридична газета*. 2018. 6 лют. С. 23.
4. Медичних капеланів офіційно навчатимуть у Волинській православній богословській академії. URL: <https://www.pravoslavivolyzni.org.ua/novyna/> (дата звернення 25.09.2025)
5. Медичне капеланство в Україні потребує умов для розвитку. URL: <https://www.irf.ua/medychne-kapelanstvo-v-ukrayin> (дата звернення 04.06.2025)
6. Росул Н.О. Актуальні питання нормативно-правового регулювання медичного капеланства в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. С.221-226.

Костюк Сергій, учень 11 класу
Сенкевичівського ліцею Городищенської
сільської ради Луцького району
Волинської області

Науковий керівник: Власюк Сергій
Миколайович, учитель історії
Сенкевичівського ліцею Городищенської
сільської ради Луцького району
Волинської області

СЕНКЕВИЧІВКА: СЕЛИЩЕ, НАРОДЖЕНЕ ЗАЛІЗНИЦЕЮ

Актуальність теми полягає у посиленні інтересу до локальної історії та Волині зокрема. Теми волинезнавства невичерпні та багатогранні. Від політичної історії до історій окремих родин, від самотутніх українських традицій і звичаїв до життєдіяльності національних меншин. Вивчення місцевої історії є складовою історичної науки. Знання про минуле населеного пункту є одним з елементів виховання патріотизму. Актуальність теми визначається ще й тим, що в наш час кожна людина повинна знати своє минуле, історію своєї держави і малої батьківщини, де народився і виріс.

Новизна роботи полягає в тому, що для дослідження теми залучено нові

писемні історичні джерела, зокрема польські періодичні видання 20-30-х років ХХ століття, що видавалися на Волині, зокрема у Луцьку, відцифровані та викладені у мережу Інтернет та самостійно зібрані польові матеріали.

Містечко Сенкевичівка виникло як населений пункт біля однойменної залізничної станції, що з'явилася на трасі Луцьк — Стоянів — Львів. Ще у 1914 році будівництво цієї залізниці почалося зі сторони Луцька. До робіт залучали австро-угорських полонених, і велися вони дуже повільно. У 1916 році розпочалися будівельні роботи і зі сторони Стоянова. Там також використовувалася дешева робоча сила військовополонених, але вже російських. У 1918 році, раніше розділені державним кордоном, волинські та галицькі землі, входили до новоутвореної польської держави, і подальше будівництво, хай повільно, але тривало. Та в 1919 році воно припинилося. Чи то коштів забракло, чи то поляки були невпевнені у своєму східному кордоні, де ще тривала збройна боротьба українських національних сил, чи то зіграв роль комплекс «сокальського кордону», що був умовною межею між аполітичною Волиню та, активною до національної ідеї, Галичиною [1].

На відміну від центральної влади у Варшаві, місцеві чиновники, як в Луцьку так і у Львові, були зацікавлені в існуванні цієї залізниці. Цікавила вона обидві сторони, насамперед, як бізнесовий логістичний проект, що давав можливість безперешкодному рухові товарів між регіонами. Луцьк, де планувався до будівництва, чи вже будувався річковий порт, міг стати пунктом для перевантаження товарів, що надходили по річці Стир. Волинська пшениця, поліський ліс, цукор та багато інших товарів могли рухатись далі в галицькі землі. Залізниця мала пройти через багаті господарства чеських колоністів, що відрізнялися своєю активною торговою та сільськогосподарською діяльністю. Та все ж останню крапку в справі відновлення будівництва залізниці мали поставити у столиці.

У 1924 році, не отримавши державного фінансування, але маючи дозвіл на будівництво за приватний кошт, делегації з Луцька та Львова повернулися з Варшави [2]. Активну пропаганду щодо активізації фінансування будівництва колії проводив мер Луцька Болеслав Зелінський. Саме він звернувся до мешканців міста, аби ті долучилися до будівництва залізниці.

Зелінський писав, що залізниця — це запорука економічного розвитку, можливість отримувати товари дешевше, поєднатися з багатим Горохівським повітом та з'єднатися зі Львовом — метрополією східних територій у тодішній Речі Посполитій. Голова міста закликав містян купувати 10-відсоткові позики, аби профінансувати будівельні роботи. 18 липня 1924 року до міста прибув міністр залізниці та заявив, що уряд візьметься до будівництва, якщо місцеві мешканці долучаться фінансово. Позики були по 10, 25 та 100 злотих на десять років, забезпечені майном польської залізниці [4]. Роботи розпочаті в пізні осінні місяці 1925 року були завершені у 1928 році.

Саме цій залізничній лінії і завдячує своєму народженню станція Сенкевичівка. Пізніше навколо неї формується містечко Сенкевичівка. Спочатку як осада біля станції, на яку у 1929 році поширюється положення про будівельне

право та забудову поселень, а з 1930 року, як окрема сільська громада.

Архітектурною візитівкою селища стало приміщення вокзалу, збудоване, орієнтовно у 1925 році. Будівля залізничного вокзалу в Сенкевичівці отримала архітектурне планування, характерне для свого часу в конвенції традиціоналізму. Вокзал збудований на плані видовженого прямокутника, перекритий дахом складної форми: над центральною, вищою частиною будівлі використовувався двосхилий дах, а над бічними — мансардний дах з мальовничими мансардними вікнами.

У плані деталей дизайнер використав сучасні, на той час, рішення з домінуючим мотивом ризаліту, увінчаного бароковим причілком. Цей елемент має характерну артикуляцію, що часто зустрічається у творах цієї течії: це двоповерховий фронтон — у нижньому ярусі розділений пілястрами та обрамлений волютами, у верхньому — лише зі стоками. Проєкт вокзалу Сенкевичівки буквально повторили ще у двох містечках: у Костополі, Рівненської області та у Вербковичах (Вербковіце), що у Люблінському воєводстві Польщі. На жаль, відсутність доступу до проєктної документації не дозволяє детально визначити авторство цих об'єктів та точний час їх створення. Швидше за все, вони були розроблені в конструкторському бюро Радомської дирекції Польської залізниці, але в архівних ресурсах не збереглося жодної інформації з цього приводу. Залізниця завжди відігравала в історії Сенкевичівки важливе значення. Залізнична станція функціонує з 1929 року. В ті часи колія була вужча на 20 см, вагони були 20-ти тоннні. Завантаження вагонів проводили вручну. Основним вантажем, що проходив через станцію, була сільськогосподарська продукція. В перші роки існування станції, впродовж місяця відправляли близько 20 вагонів. На території станції були склади і велика мережа магазинів, у яких можна було купити одяг, продукти, цвяхи та інші продовольчі та промислові товари. Власниками торгових закладів були чехи та євреї.

У роки Другої світової війни залізницю використовували окупанти. Вокзал пережив пожежу: згоріла верхня частина. У післявоєнні роки, відбудовуючи приміщення, дещо змінилася архітектура будівлі. Остаточні роботи щодо реконструкції вокзалу було закінчено в 1947 році. У післявоєнному Сенкевичівському районі залізниця відігравала важливу роль. Із селищних бурякопунктів відвантажувалися у вагони буряки. Асфальтно-бетонний завод залізниця забезпечувала щебенем та іншими матеріалами, для сільгоспхімії поставляла добрива, солярку, бензин. Робота заготконтори була також тісно пов'язана із залізничною станцією: у різні регіони держави відправляли картоплю, огірки в бочках, капусту та іншу сільськогосподарську продукцію. У різні часи через станцію проходили пасажирські потяги Львів - Ленінград, Львів - Луцьк, фірмовий потяг «Смерічка» сполученням Мінськ - Чернівці, приміські дизель-поїзди сполученням Ківерці-Стоянів, Луцьк-Сапіжанка.

Сьогодні, зустрічаючи своє століття, залізнична лінія Луцьк - Стоянів переживає не найкращі часи. Товарообіг та пасажиропотік досить низький, сама дорога та сенкевичівський вокзал потребують капітального ремонту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гранкін П.Е., Лазечко П.В., Сьомочкін І.В., Шрамко Г.І. Львівська залізниця. Історія і сучасність: 1861-1996. Львів: Центр Європи, 1996. 174 с.
2. Лягушкін Антон, Янківський Дмитро. Як залізниця поєднала Галичину та Волинь. URL: <https://photo-lviv.in.ua/yak-zaliznytsia-poiednala-halychynu-ta-volyn/>
3. Якименко М. Історія збудованих, запроектованих і розібраних залізниць Волині. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сереховичі та Старовижівщина у світовій та українській історії*: Наук. зб., смт. Стара Вижівка - с.Сереховичі, 20 трав. 2015 р. / упоряд.: А. Бондарчук, А. Силук. Луцьк, 2015.
4. Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej. URL: [https://bcpw.bg.pw.edu.pl/dlibra/metadatasearch?action=AdvancedSearchAction&type=-3&val1=Subject:"kolejnictwo"](https://bcpw.bg.pw.edu.pl/dlibra/metadatasearch?action=AdvancedSearchAction&type=-3&val1=Subject:)

Мазур Ігор, учень 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

ТРАГЕДІЯ КРАСНОГО САДУ

Актуальність теми. Події трагедії в Красному Саду залишаються важливими для сучасного суспільства, адже нагадують про страшні наслідки війни, жорстокості та ворожнечі між людьми. Вивчення цих подій допомагає зберегти історичну пам'ять, виховувати повагу до минулого та формувати прагнення до миру й порозуміння між народами.

Мета – дослідити події трагедії в селі Красний Сад на Волині, наголосити на важливості збереження історичної пам'яті про ці трагічні сторінки минулого щоб не повторювати їх у майбутньому.

Село Красний Сад, яке спочатку називали колонією, виникло біля села Михлин наприкінці ХІХ століття, коли звільнені від кріпацтва селяни дістали змогу купувати землю, осідати на ній і господарювати. У 1906 році в колонії Красний Сад налічувалося 16 дворів, де жили 110 жителів. У 40-х роках ХХ ст. у Красному Саду вже проживало 116 українців із 26 дворів. Більшість із них за політичними переконаннями були прихильниками здобуття Україною власної державної незалежності.

Із середини 30-х рр. поблизу села Красний Сад розташовувалися польські

колонії Маруся та Анджеювка, заселені польськими осадниками. Їхнє поселення стало можливим після прийняття сеймом Другої Речі Посполитої закону «Про надання землі солдатам Війська Польського» від 17 грудня 1920 року. Політика польської влади була спрямована на закріплення контролю над нещодавно приєднаними територіями, до яких належали західна Волинь і східна Галичина. Одним із головних інструментів реалізації цієї мети стало осадництво – організоване створення польських поселень із селян та колишніх військовослужбовців. Значну частину осадників становили ветерани війни за незалежність Польщі, зокрема учасники польсько-української війни 1918-1919 років, які користувалися як підтримкою державної влади, так і моральною перевагою переможців над місцевим українським населенням [1].

Держава всіляко підтримувала польських осадників, яких на Волині налічувалося близько 3,5 тисяч. Особливі привілеї надавалися військовим – вони мали право носити зброю і форму, проводити паради та різноманітні патріотичні заходи. Таке становище викликало невдоволення серед місцевих українців. Польські осадники часто ставилися до них зверхньо, іноді навіть вороже, тому з перших років колонізація спричинила напруження у стосунках між громадами. З часом між Красним Садам та сусідніми поселеннями Маруся і Анджеювка виникла справжня ворожнеча. Місцеві мешканці згадують, що однією з причин була заздрість, адже у Красному Саду люди жили заможніше [1].

Навесні 1943 року протистояння між українцями й поляками на Волині різко загострилося. За українськими звітами, польське підпілля тоді ще не мало достатньої сили, зате дедалі частіше згадували про поляків, які співпрацювали з німцями. Такі випадки ставали масовими й поглиблювали ворожнечу між громадами [1].

Подібна співпраця спершу розглядалася як тактика – використати окупантів проти ворога. У звіті ОУН за квітень 1943 року йшлося: «Наставлення до нас є сильно вороже. Ведуть донощицьку роботу, що спричиняє палення сіл і розстріл наших людей» [3].

Коли наприкінці березня українська поліція перейшла до лав УПА, німці набрали на її місце поляків. У Горохівському повіті під керівництвом окупантів діяв загін допоміжної поліції чисельністю близько 150 осіб. Саме його використовували для каральних операцій проти українського населення, і, за спогадами очевидців, ініціаторами багатьох нападів були самі поляки.

Село Красний Сад стало одним із перших трагічних прикладів спільної розправи польських формувань і нацистів над мирним українським населенням. У понеділок, 19 квітня 1943 року, близько десятої ранку село оточили військові у німецькій формі, які розмовляли польською мовою. Спершу вони застрелили кількох чоловіків, що працювали в полі, а потім невеликими групами почали просуватися селом.

Першими їхніми жертвами стали п'ять сімей, яких загнали до клуні місцевого мешканця Володимира Павлова та розстріляли. Далі карателі рухалися від двору до двору, виганяючи людей із хат, заганяючи до клунь і наказуючи лягати на підлогу. Німецький офіцер стріляв із пістолета з глушником, а польські

поліцаї добивали поранених – багнетами, гвинтівками чи навіть вилами, взятими просто з-під хліва [1].

У той страшний день загинуло 103 мешканці Красного Саду та ще одна людина із сусіднього села Бережанки. Вжити вдалося лише тринадцятьом. Серед убитих було двадцять дітей шкільного віку, вісім дошкільнят і дев'ятимісячне немовля, охрещене на ім'я Софія. Після розправи село майже повністю згоріло – з хат залишилися лише згарища, а подвір'я були всіяні тілами невинних людей. Ця жахлива подія стала однією з найболючіших сторінок історії Волині й назавжди закарбувалася в пам'яті тих, кому судилося вижити [1; 2].

Після трагедії в Красному Саду польсько-українське протистояння ще більше посилювалося. Поляки дедалі частіше співпрацювали з німцями, які свідомо розпалювали міжнаціональну ворожнечу. Керівники польського підпілля розуміли, що окупанти використовують їхні загони у каральних акціях, підштовхуючи до розправ над українцями. У поліції кількість поляків різко зросла, і під гаслом боротьби з «українськими бандитами» нищилися села, спалювалися хати, гинули беззахисні люди.

Після знищення Красного Саду син місцевої жительки Надії Новосад, В'ячеслав, вступив до лав УПА, щоб помститися за свою родину. Він очолив районний провід ОУН і загинув у 1945 році – був страчений радянською владою у Луцьку. У відповідь повстанці здійснили відплатну акцію в колонії Маруся, під час якої згоріло кілька хат, але людських жертв не було. Анджеювку ж поляки покинули самі, евакуювавшись разом із німцями.

Влітку 1943 року спільні польсько-німецькі каральні рейди тривали, і лише за два місяці в Сенкевичівському районі, до якого належав Красний Сад, було спалено понад чотири сотні хат і вбито майже чотириста мирних українців [1].

Влітку 1943 року на Волині розпочалися антипольські виступи українських селян, до яких згодом приєдналися й загони УПА. Польське підпілля не мало достатніх сил, щоб захистити своє населення, тому керівники самооборони пішли на співпрацю з радянськими партизанами. Ті розміщувалися в польських селах, забезпечуючи їм оборону, але водночас наражаючи їх на напади повстанців.

Такі дії лише поглиблювали ворожнечу. Українське підпілля розцінювало поляків як союзників німців або більшовиків. У звітах того часу зазначалося, що поляки виступають як німецькі вислужники, червоні партизани або незалежна збройна сила. У відповідь на це УПА поширювала листівки, де покладала відповідальність за конфлікт на ті сили, що поставили польську політику на службу Москві й Берліну [4].

Тоді ж протистояння досягло свого піку. Бої та напади стали масовими, в них часто брали участь звичайні селяни, озброєні лише вилами, косами чи сокирами. Такі сутички відбувалися з обох сторін і дедалі більше нагадували народну війну.

Після завершення Другої світової війни радянська влада намагалася відродити зруйновані села, зокрема й Красний Сад, переселяючи туди українців із Холмщини. Але більшість нових мешканців невдовзі покинула ці місця,

переїхавши до більших міст – Луцька, Нововолинська, Сокаля, Червонограда.

Сьогодні Красний Сад існує лише у пам'яті людей. На місці колишнього села – цвинтар, а саму територію тепер називають хутором Маруся, який входить до складу Михлинської сільської ради. Там, де колись стояли хати, зараз лише поле. Єдиним свідком трагічних подій залишився старий колодязь, куди під час розправи складали тіла розстріляних жителів.

Сьогодні на колишній Красносадівській вулиці стоїть дев'ять хат, у яких мешкає лише кілька людей.

18 квітня 2012 року на місці поховання жителів Красного Саду, на сільському кладовищі, було освячено пам'ятник із поіменним списком усіх українців, знищених у 1943 році польською поліцією та нацистами. Він став символом скорботи й нагадуванням про знищене село та його невинних мешканців.

Трагедія села Красний Сад – це одна з найтемніших сторінок історії Волині. Весною 1943 року тут було знищено все – людські життя, домівки, спогади, навіть саму назву села.

Сьогодні від нього залишилися лише поле, кілька хат на хуторі Маруся та старий колодязь, куди в ті страшні дні скидали тіла вбитих людей. Та навіть коли фізично село зникло, пам'ять про нього живе.

На сільському кладовищі стоїть пам'ятник із поіменним списком 104 загиблих: чоловіків, жінок, дітей, серед яких було навіть немовля. Цей пам'ятник – не лише нагадування про жорстокість війни, а й символ стійкості українського народу, який зумів вижити і зберегти свою правду.

Красний Сад став трагічним свідченням того, до чого призводить ненависть, розпалена між сусідами. Його історія має бути пересторогою для майбутніх поколінь – про те, що ворожнеча, яку сіють політики чи чужі імперії, завжди обертається смертю невинних. Пам'ятаючи про минуле, ми не дозволяємо повторитися подібним злочинам. Тому сьогодні, згадуючи Красний Сад, ми не лише вшановуємо жертв, а й віддаємо шану людській гідності, стійкості та прагненню до миру, яке повинно бути в серці кожного народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарук Л. Трагедія Красного Саду. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/statti/tragediya-krasnogo-sadu> Дата звернення: 10.09.2025.

2. Влашинець Л. Незагоєний біль Волині: у селі Красний Сад убито 104 людини. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/83384-nezagoenyi-bil-volini-u-seli-krasniy-sad-ubito-104-lyudini.html> Дата звернення: 18.09.2025.

3. Криштальський А. Кривда за правду. Польсько-німецький терор 1943-1944 років на Горохівщині. Луцьк: Терен. 2013 р. 40 с.

4. Сергійчук В. Трагедія Волині. Причини й перебіг польсько-українського конфлікту в роки Другої світової війни. Київ: ПП. 2009. 200 с.

Назарчук Дарина, учениця 8 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

ЛЮБОМЛЬ КРІЗЬ ВІКИ: НАРИС ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТА ВІД ПЕРШОЇ ЗГАДКИ ДО СУЧАСНОСТІ

Актуальність теми зумовлена важливістю дослідження історії виникнення міста Любомль, необхідністю поглиблення знань про міста і села рідного краю. **Мета роботи** полягає у вивченні історії виникнення та розвитку міста Любомль.

У результаті дослідження з'ясовано, що перша писемна згадка про Любомль датується 1287 р. Походження назви Любомля пов'язують із його засновником, князем Володимиром Васильковичем. За свідченням літопису, це було улюблене місто князя, яке він укріпив, розбудував і оживив. Любомль став однією з його резиденцій.

Тут він перебував разом із князівською канцелярією, приймав послів, давав розпорядження, їздив на полювання в Любомльські пущі. Тут князь укривався від татарського князя Ногая. За словами літописців, тут він любив і відпочивати: «Душа його раділа і в благості перебувала».

Одного разу князь Володимир Василькович захоплено вигукнув: «Любо мне здесь» («любо мені тут»). За легендою, саме від цих слів і пішла назва Любомль – улюблене місто князя [4]. Князь розбудовував місто і зробив його однією із своїх резиденцій. У 1280-х роках у Любомлі збудували муровану Свято-Георгіївську церкву, що стоїть і донині [5].

1340 р. місто переходить під владу Великого князівства Литовського. 1412 р. за ініціативою короля польського і князя Литовського Владислава II Ягайла в місті збудовано костел. Від XIV ст. в Любомлі мешкала велика єврейська громада. 1521 р. збудована синагога. 1541 р. місто отримало магдебурзьке право. Після Люблінської унії 1569 р. перейшло під владу Корони Польської, було включене до складу Холмської землі.

Від 1659 р. – у власності гетьмана І.Виговського. 1671 р. вальним сеймом передано синам князя Я.Вишневецького (польському королю Міхалу-Корибуту Вишневецькому та гетьману великому коронному князю Д.-Є.Вишневецькому) як компенсація збитків родини під час національно-визвольної війни українського народу. 1729 р. місто зазнало великої пожежі.

Від 1768 р. переходить у володіння графа Ф.-К.Браницького, за ініціативою якого 1782 р. у місті було збудовано великий палац. Після 3-го

поділу Польщі 1795 р. у складі Західної Волині перейшло під владу Російської імперії, набуло статусу волосного центру Володимир-Волинського повіту Волинської губернії [1].

Під час Франко-російської війни 1812 р. в Любомлі проходила північна лінія дислокації військ третьої російської армії генерала О. П. Тормасова, тут же протягом певного часу розміщувався і його штаб.

Після закінчення війни Любомль понад чверть століття залишався власністю графа Браницького, якому належали пивоварний, цегельний, шкіряний заводи, трактир та з десятків корчем. У 1849 р. царський уряд конфіскував володіння Браницьких.

Після скасування кріпосницького права у 1861 р., в кінці XIX-на початку XX століття в Любомлі відбувається прискорений розвиток промисловості і торгівлі. У 1874 р. тут було прокладено залізничну колію (Ковель-Мацеїв-Любомль) і побудовано станцію.

В цей же час окрім пивоварного заводу, чотирьох шкіряних підприємств та млина запрацювали три потужні млини, лісопильний та винокурний заводи [4]. Найбільшим підприємством був винокурний завод, що належав Волинському відділенню селянського земельного банку. На заводі працювало 15 робітників. У кінці XIX-на початку XX ст. в місті відбувалося 6-7 одноденних ярмарків та двічі на тиждень – базар [2].

Нові випробування населенню принесла Перша світова війна. Любомль був окупований австрійськими військами влітку 1915 р. Українські Січові Стрільці з Галичини, які служили в австрійській армії, на чолі із сотником Д. Вітовським проводили серед місцевого населення значну роботу по відновленню української державності.

В 1916 р. в місті вони відкрили українську школу. В листопаді 1918 р. австрійські війська залишили Волинь.

Деякі місяці в місті була українська влада, але вже на початку 1919 р. територія перейшла до Польщі. На початку серпня 1920 р. частини 25-ї Чапаєвської стрілецької дивізії зайняли Любомль і встановили радянську владу, яка протрималась до середини вересня 1920 р.

В цей час територія вдруге переходить до Польщі. В грудні 1920 р. польська влада створила Любомльський повіт, який поділили на 8 гмін. У 1934 р. до території міста приєднали с. Завалля. У 1930-х рр. в Любомлі почала працювати електростанція, був телефонний зв'язок. В місті працювало 5 млинів, з 1925 по 1930 рр. випускав продукцію спиртогорілчаний завод Райзмана і Копельзона. Між Любомлем і Влодавою існувало автобусне сполучення [4].

З початком Другої світової війни місто було переповнене біженцями, євреями з Польщі. У перші дні війни від артилерійського обстрілу згорів весь єврейський квартал у центрі міста. В середині вересня 1939 р. в місто ввійшли німецькі війська, а 23 вересня ввійшли війська Червоної Армії.

Вся влада перейшла до тимчасового управління. Було відновлено роботу залізничної станції, електростанції, шкіряного заводу та інших підприємств [1].

22 червня 1941 р. розпочалась радянсько-німецька війна. Вже 25 червня 1941 р. радянські війська залишили місто. Любомль став центром гевітскомісаріату. Створене цивільне управління. 28 серпня 1941 р. в Любомлі на площі Ринок організація ОУН провела громадські збори, на яких було підтримано ідею проголошення Української Держави, хоч рішення зборів німецька влада не визнала.

Німецькі окупанти відкрили в місті штрафний табір. Також нацисти створили в місті три гетто, куди зігнали всіх євреїв. Їх заставляли працювати протягом року на лісорозробках, на ремонтах доріг.

Кожний єврей носив на спині жовту зірку. Гітлерівці неодноразово обкладали в'язнів гетто контрибуцією, примушуючи їх здати все золото і срібло. Хто порушував німецькі порядки, розстрілювали на місці. Також вивозили невеликими партіями і розстрілювали за єврейським кладовищем, яке знаходилося у західній частині Любомля.

Місцеві жителі за можливості допомагали євреям, передавали їжу, переховували по селах і лісах. Вони врятували декілька сотень людей. В жовтні 1942 р. всіх євреїв, які були в гетто, за короткий період вивели великими колонами і розстріляли в кар'єрах цегельного заводу на північній околиці міста.

У Любомлі було розстріляно до 5 тисяч єврейського населення. Так закінчилась 600-річна історія Любомльської єврейської громади. Також були розстріляні активісти ОУН і радянської влади.

З Любомля на примусові роботи до Німеччини було вивезено 127 осіб. 19 липня 1944 р. місто Любомль зайняли частини 8-ї гвардійської армії В. Чуйкова.

Розпочалася відбудова міста. Побудовано новий залізничний вокзал, електростанцію, лазню та ін. [2]. У 1947 р. в центрі міста сталась велика пожежа, що знищила основні споруди. В 1950-х рр. місто активно розбудовується. Побудовано кінотеатр «Батьківщина», стадіон «Колос», хлібозавод, маслозавод, машинно-тракторну станцію.

В 1963 р. відкрито медичне училище, а в кінці 1960-х рр. – аеродром та найбільше підприємство – завод «Світязь». Тоді в місті працювало 30 продуктових і промислових магазинів, ресторан, 4 їдальні [3].

З 1991 р. Любомльський район – у складі Незалежної України. У 1993 р. відокремлена північна частина району, на основі якої створений Шацький район [5]. Символікою міста Любомля є герб та прапор. Герб затверджено рішенням Любомльської міської ради № 11/1 від 20 квітня 2000 р.

Його автором є краєзнавець із Любомля Микола Дзей. На гербі зображено Георгія Зміборця, повернутого вправо, на червоному полі. Зліва зверху розміщений білий хрест, як символ Волинської землі. Микола Дзей автор і прапора міста. Прапор має вигляд прямокутного полотнища розділеного на три вертикальні смуги, бічні зеленого кольору, середня жовтого, на якій розміщено герб Любомля [4]. З 2020 р. після ліквідації Любомльського району місто належить до Ковельського району Волинської області [2].

Отже, Любомль має багате історичне минуле, позначене як періодами розквіту (будівництво, економічний розвиток), так і трагічними подіями (війни,

пожежі), що сформували його як значний культурний та адміністративний центр на території Західної Волині. Історія міста є яскравим прикладом історичної долі волинських земель, що сформувалася на перетині культурних та політичних впливів.

Незважаючи на адміністративні зміни, Любомль зберіг свою унікальну ідентичність, продовжуючи розвиватися як місто у складі сучасної України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головка В.В. Любомль. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Lyuboml_mst Дата звернення: 15.10.2025.
2. Любомль. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Любомль>. Дата звернення: 12.10.2025.
3. Любомль. Карта історико-культурної спадщини. URL: <https://shtetlroutes.eu/uk/lyuboml-cultural-heritage-card/> Дата звернення: 25.09.2025.
4. Стародавнє місто Любомль – мальовничий куточок поліської України. URL: https://lyuboml.rayon.in.ua/about_city Дата звернення: 11.09.2025.
5. Якименко М. Любомль: князю тут було любо... URL: <https://www.golos.com.ua/article/337447> Дата звернення: 25.09.2025.

Паламар Софія, учениця 9 класу опорного закладу загальної середньої освіти «Затурцівський ліцей ім.В.К.Липинського» Володимирського району Волинської області

Науковий керівник: Радчук Лілія Олександрівна, учитель історії та правознавства опорного закладу загальної середньої освіти «Затурцівський ліцей ім.В.К.Липинського» Володимирського району Волинської області, керівник секції історії України та історичного краєзнавства комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

З ІСТОРІЇ СІЛ ВЕЛИКИЙ ТА МАЛИЙ ОКОРСЬК, КВАСОВИЦЯ ВОЛОДИМИРСЬКОГО РАЙОНУ

Кожне село, містечко чи район — це частинка загальної історії України, у якій відбиваються долі людей, події, традиції та культурна спадщина. Дослідження локальної історії населених пунктів допомагає відтворити цілісну картину минулого волинського краю. Проте, невеличкі села часто залишаються

поза увагою вітчизняної історіографії. Села Великий та Малий Окорськ, Квасовиця належать саме до таких малодосліджених населених пунктів. Тому для мене, як жительки с. Великий Окорськ, даний проєкт є **актуальним**.

Новизна роботи полягає в тому, що у публікації узагальнено та систематизовано відомості про походження назви сіл, їх давню історію та власників сіл в різні історичні епохи.

Села Квасовиця, Великий та Малий Окорськ розташовані навколо Окорського озера. В давніх джерелах за 1545 р. вони згадувалися під однією назвою – Окорськ. А вже поділ на Великий та Малий Окорськ вперше зустрічається у 1778 р. [11, с.83]. Вживання слів «великий» і «малий» означало локацію з більшою і меншою кількістю хат і населення. У XVIII ст. як хутірське поселення з'являється і Квасовиця [3, с.74]. Про те, що ці села нерозривно зв'язані між собою і в минулому становили одне ціле свідчить легенда, яку передають з покоління в покоління. Згідно неї в давнину у селі жив пан Окорський, який мав двох синів і одну доньку. Будучи в похилому віці, він вирішив поділити свої маєтності між дітьми. Одну частину віддав старшому сину і вона почала називатися Великий Окорськ. Меншому сину дісталася друга частина – Малий Окорськ. А для єдиної доньки віддав третю частину своїх земель, яка стала називатися Квасовицею. Чому Окорськ отримав саме таку назву розповідає інша легенда. Згідно неї назва села походить від озера, біля якого воно розташовувалося. Водойма мала видовжену форму, а посередині неї височів пагорб, який не покривала вода. Якщо дивитися на озеро з висоти, то воно нагадувало людське око із зіницею посередині, а очерет слугував замість вій. Назва Квасовиця походить ймовірно від перших поселенців як похідна від прикметника «квасовий» [11, с.61; 2, с.183]. За припущенням археологів територія села була заселена ще в добу неоліту. На південному березі озера Окорське (с. Малий Окорськ), на мисі площею 50 х 60 м знаходилося багатошарове поселення, відкрите у 1979р. професорами Кучінко М.М. та Охріменко Г.В. Тут зібрано матеріали культури лінійно-стрічкової кераміки доби неоліту, Зимне-Злота мідного віку, стжижовської культури доби бронзи, ранньозалізного та давньоруського часу. На північному березі озера – поселення стжижовської культури, знайдено бронзову сокиру [6, с.173]. Перша письмова згадка про село датується 1545 р. Під час ревізії луцького замку зазначалося, що вдова Окорська забезпечувала разом з іншими 4 городні луцького замку [2, с.124]. Городня — це ділянка стіни замку, яку будували, ремонтували й утримували певні села чи громади. Взагалі в Окорську жило кілька поколінь шляхетського роду Окорських. Першими із них згадуються Іван, Олехно та Юрій. Невідомо в яких вони були родинних зв'язках, але в документи вказують на те, що це були землевласники середнього достатку, або навіть і заможні як на той час. Так, у 1570 р. за село вносив податок Окорський Іван від 5 димів, 2 городників, 3 городників, 1 млинського колеса, Олехно від 5 димів, 3 городників, і Юрій від 4 димів, 3 городників і 2 городників [10, с.169].

У Луцьких замкових книгах є актовий запис № 356 за листопад 1561р. про розмежування земель між волинськими шляхтичами. У документі згадуються

пани Юрій та Олехно Окорські, які володіли землями поблизу села Окорськ. Розмежування відбувалося між маєтками Окорськ, Садів та Торчин, на урочищах «Визовий луг» і «Куповатець» на прохання біскупа луцького князя Яна Андрушевича, який мав володіння в Торчині. Очевидно, це був земельний спір і, щоб його вирішити, місцеві урядовці та свідки проводили розмежування. Згадка про Окорських у цьому документі свідчить, що вони були повноправними землевласниками-шляхтичами Волині XVI ст., брали участь у врегулюванні межових спорів і належали до середнього прошарку волинської знаті [5, с.481-482]. Згодом згадуються інші представники цього роду – Василь, Патрикій, Михайло, Олександр. Історичні джерела говорять про те, що їх земельні володіння значно зросли і виходили вже за межі Окорська. Проте, становище селян у їх маєтностях було складним, вони втікали до інших панів. Так, у 1592р. піддані Юрія Окорського втекли до маєтків Яким Корецького. У 1595 р. 3 родини підданих Патрікія Окорського втекли до маєтків князя Острозького. У 1596р. селяни Василя і Патрікія Окорських з сіл Дуплинки, Окорське, Оличівка, Смоличі до маєтків князя Яким Корецького (м.Корець), люблінського каштеляна Марка Собеського (с.Бубнів) і князя Костянтина Острозького (м.Крупа). У 1599р. селяни Василя і Михайла Окорських з с. Окорськ втекли до маєтків князя Яким Корецького. У 1635 р. 4 родини селян Олександра Окорського втекли з с. Окорськ до маєтків люблінської воєводини Катерини Собеської сіл Блудів, Бубнів. Вже в документах за 1639 р. згадується ще одна власниця Окорська Катерина Прусановська, від якої теж 3 родини селян втекло до інших панів [7]. Щодо наступних власників сіл дані про XVII-XVIII ст. відсутні. У Ревізьких казках за 1795-1796ррр. вказано лише, що села належать «дідичу», тобто спадковому власнику. Натомість у цьому джерелі вміщений перелік духовних осіб, що знаходилися при Свято-Михайлівській церкві: священник Іоан Михайлович Кременецький з дружиною Устиною Матфеевою та дітьми – Степаном та Пилипом, і священник Лук'ян Андрійович Протопопський з дружиною Анною Іванівною Красицькою [4, арк.303]. Землями в Квасовиці володіли поміщики Котлубинські (близько 200 десятин) [3]. На початку XX ст. села мають нового власника. Так, Цинкаловський згадує, що Великий і Малий Окорськ у 1911 р. належали поміщику Рихлінському (949 десятин землі). У 1929 р. Великий Окорськ мав двох власників – Едмунда і його сина Владислава Рихлінських [13], Квасовиця перебувала під владою Тадеуша Рихлінського [12]. У 1939 р. Великий Окорськ належав Болеславу Рихлінському [15]. Малий Окорськ весь цей час належав Козаковській Яніні [13; 15]. Це були останні власники сіл, бо з включенням їх до УРСР відбулася націоналізація землі, а згодом почалися процеси колективізації.

Про кількість дворів та населення в досліджуваних селах говорять різні історичні джерела – ревізькі казки, старовинні карти, статистика, монографії.

Таблиця 1.

Кількість дворів/населення у селах Великий і Малий Окорськ, Квасовиця

Роки	Великий Окорськ	Колонія Окорський ліс	Малий Окорськ	Квасовиця
1795- 1796рр.	26/205 [4, арк.167-176]		16/100 [4, арк.161-166]	-
1867р. [9]	79		13	9
1897р. [3; 10]	47/329	7/39	23/132	14/93
1921р. [8]	51/317		34/223	16/103

Отже, історико-архівні матеріали засвідчують, що населені пункти Великий і Малий Окорськ, Квасовиця мають глибокі історичні корені, пов'язані з діяльністю місцевих дідачів і розвитком сільського господарства Волині. Аналіз ревізьких казок, інвентарів і метричних джерел дозволяє простежити динаміку соціальних відносин, зміну власників та особливості побуту місцевого населення. Подальше опрацювання архівних документів сприятиме поглибленню знань про соціально-економічну історію регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Археологічні пам'ятки Волинської області (матеріали до «Зводу пам'яток історії та культури України. Волинська область») / упорядники: М. М. Кучинко, Г. В. Охріменко, О. Є. Златогорський. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 710 с.

2. Бондаренко Г.В. Кихтюк В.В. Історична топоніміка Волинської обл.: назви населених пунктів. Луцьк, «Надстир'я», 2016. – 368с.

3. Гуртовий Г.О. Торчин передзвін віків (історія Торчина і 14 довкільних сіл так званого «Торчинського ключа»). Луцьк: «Надстир'я», 2003. 364 с.

4. Державний архів Житомирської області. Ф. 118 (Волинська казенна палата м.Житомир Волинської губернії). Оп. 03 дод. Спр. 35 Ревізькі казки селян та шляхти Луцького повіту. URL: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/34/%D0%94%D0%90%D0%96%D0%9E118-3%D0%B4-35. 1795-1796. %D0%A0%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D1%96 %D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BA%D0%B8 %D1%81%D0%B5%D0%BB%D1%8F%D0%BD %D1%82%D0%B0 %D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85%D1%82%D0%B8 %D0%9B%D1%83%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE %D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%83.pdf> (дата звернення: 16.10.2025)

5. Луцька замкова книга 1560-1561рр. /Підготували В. М. Мойсієнко, В. В. Поліщук. Луцьк, 2013. 736с.

6. Охріменко Г.В. Населення Волині та Волинського Полісся в праісторичні часи .Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2003. 224с.

7. Селянський рух на Україні 1569-1647 рр. : зб. док. і матеріалів / Голов. арх. упр. при КМУ [та ін.]; [упоряд.: Г. В. Боряк та ін. ; редкол.: М. Г. Крикун (відп. ред.) та ін.]. Київ: Наук. думка, 1993. 532.

8. Список населенных мест Волынской губернии / Издание Волынского губернского статистического комитета. Житомир: Волынская губернская

типографія. 1906. 222 с.

9. Старовинні карти України. URL:<https://freemap.com.ua/karty-ukrainy/karty-trexverstovki-s-privyazkoj-dlya-gps/karta-trexverstovka-21-3/> (дата звернення: 16.10.2025)

10. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 року в 2-х томах. Т. 1.: Вінніпег, 1984. 600 с.

11. Шульгач В.П. Ойконімія Волині: Етимологічний словник-довідник. К.: Київ, 2001. 189 с.

12. Ortsindex zu 1.199 Güterinhabern in Wolhynien im Jahre 1929 – alphabetisch Buchstabe «K». – URL: http://de.szlachta.wikia.com/wiki/Ortsindex-Wolhynien-1929_K (дата звернення: 16.10.2025)

13. Ortsindex zu 1.199 Güterinhabern in Wolhynien im Jahre 1929 – alphabetisch Buchstabe «O». URL: http://de.szlachta.wikia.com/wiki/Ortsindex-Wolhynien-1929_O (дата звернення: 16.10.2025)

14. Skorowidz miejscowosci Rzeczypospolitej Polskie, torn IX, województwo Wołyńskie. Warszawa, 1923. 50 str.

15. WYKAZ z nazwami majątkow oraz z imionami i nazwiskami ich właścicieli z wojewodztw: Nowogrodzkiego, Białostockiego, Poleskiego, Wileńskiego, Wołyńskiego które odnaleźli pracownicy biura odzyskiwania mienia p. Jarosława Rokickiego w archiwach Pokki, Białorusi, Litwy i Ukrainy. URL: http://kresy.genealodzy.pl/programy/wykaz_z_kresow2.pdf (дата звернення: 16.10.2025)

Потейчук Валерія, учениця 11 класу
комунального закладу загальної середньої
освіти «Луцький ліцей №22 Луцької
міської ради»

Науковий керівник: Платонова Світлана
Ростиславівна, вчитель історії
комунального закладу загальної середньої
освіти «Луцький ліцей №22 Луцької
міської ради»

ОСВІТНЬО – ВИХОВНА СИСТЕМА ЛУЦЬКОГО БРАТСТВА

Луцьке Хрестовоздвиженське братство було однією з найважливіших православних організацій Волині початку XVII століття. Засноване у 1617 році, а юридично оформлене у 1619 році, воно виконувало комплексну релігійну, культурну, просвітницьку та соціальну місію. Одним із найвагоміших напрямів його діяльності була освітньо-виховна робота, спрямована на збереження православної віри, української культури та формування національної свідомості. Одним із головних досягнень братства стало створення при монастирі братської школи. Вона була покликана забезпечити дітей шляхти й міщан православною освітою, навчити грамотності, Закону Божого, богослов'я, церковнослов'янської

та грецької мов, а також моральних засад християнського життя. Братська школа у Луцьку наслідувала кращі традиції Львівської та Київської братських шкіл і стала осередком духовного та культурного життя міста.

Важливим компонентом освітньо-виховної діяльності братства була наявність бібліотеки та друкарні. Через власні видання братство поширювало богословські, навчальні й просвітницькі тексти, тим самим підвищуючи рівень релігійної грамотності населення. Бібліотека при братстві виконувала роль центру збереження рукописів та книг, що мали велике значення для розвитку освіти й культури Волині

Аналіз статуту школи дозволяє виділити декілька ключових моментів у діяльності школи: гуманізм і народність педагогічних ідей, розвиток традиційної вітчизняної педагогіки, зв'язок школи з життям народу.

Ігумен разом з братчиками обирали із свого середовища ректора, який слідкував за виконанням обов'язками як вчителями, так і учнями. Саме ректор визначав предмети для навчання, здійснював прийом учнів та їх розподіл за класами, через кожні чотири тижні проводив іспити, щомісяця відвідував заняття, аналізуючи їхню якість.

Шкільну програму складали чотири класи: фари (початкові), де навчання тривало три роки, граматичні (інфими, граматика, синтаксема), де навчання тривало теж три роки, потім два роки на курсах риторики та поетики, завершували філософією та богослов'єм впродовж двох-трьох років. Про те, як відбувався навчальний процес у школі, дозволяють судити підручники.

Братські букварі можна вважати своєрідними енциклопедіями, які містили необхідну інформацію про релігійні істини. Можемо скласти уявлення і про те, що вивчали учні одразу по вступі до школи: слов'янська азбука, склади, словник, виклад про православну віру Зизанія, про таїнства – у питаннях та відповідях.

Джерела дають змогу твердити, що учні братської школи користувалися церковнослов'янськими, українськими, польськими книгами, зокрема, грецькою та слов'янською граматиками, латинським словником «дектиціонаром». Про рівень викладання співає свідчить той факт, що учні користувалися партесами на 6, 8 і більше голосів.

Щодо методики викладання, то слід нагадати, що саме в братських школах почали складатися елементи класно – урочної системи, чому сприяли новації в шкільному обладнанні та засобах навчання. Вперше з'явилися класна дошка та крейда, що дозволило застосувати фронтальну форму проведення уроку, коли вчитель навчав письма не кожного індивідуально, а шляхом списування з дошки та колективного виправлення помилок. Під 1665 роком ми зустрічаємо першу згадку про парту, що дало можливість учителю розсаджувати учнів за зростом і полегшило фронтальну роботу.

Виховна діяльність Луцького братства ґрунтувалася на поєднанні духовного та морального виховання з громадянською позицією. Братчики приділяли велику увагу розвитку моральних якостей, патріотизму, відповідальності, чесності та милосердя. Вони підтримували шпиталь для бідних і хворих, займалися благодійністю, що формувало у членів громади почуття солідарності та

соціальної відповідальності.

В основу виховання учнів в Луцькій братській школі клалася християнська мораль. Школярі ґрунтовно вивчали Святе Писання, відвідували церкву. Щосуботи відбувалися виховні бесіди, на яких дітей навчали християнської любові до ближнього, поваги до старших. Це відповідало тогочасним тенденціям гуманістичної педагогіки.

Окрім того, значний вплив на учнів братської школи мали традиції народної педагогіки, виражені у формулах: «Будь правдивим», «Не ображай слабких, а піклуйся про них», «Будь терплячим», «Не суди брата ні словом, ні думкою» тощо. Загалом виховання у братських школах – це сплав ренесансного гуманізму, православної і народної педагогіки.

Особливо важливою була роль братства у збереженні української мови, культури й православної ідентичності. Через навчання, богослужіння, проповіді, публікації воно сприяло зміцненню позицій православ'я на Волині в умовах тиску католицизму та унії. Саме освітньо-виховна діяльність забезпечила братству стійкий вплив на місцеве населення і зробила його одним із центрів українського культурного життя XVII століття.

Занепад братства у XVIII столітті був зумовлений політичними обставинами, зокрема поширенням унії, втручанням державних влад і матеріальними труднощами. Проте ідеї братства не зникли — вони продовжили існування в інших формах громадського і духовного життя. У XX–XXI століттях традиції Луцького братства були відроджені в діяльності Волинського крайового братства св. апостола Андрія Первозванного, а також у створенні Музею історії Луцького братства (2011), який сьогодні виконує освітньо-виховну та просвітницьку функцію.

Досвід Луцького братства залишається актуальним і нині. Його діяльність демонструє, як освітньо-виховна робота може стати засобом збереження духовності, національної самосвідомості та культурної ідентичності народу. Вивчення спадщини братства дає змогу краще зрозуміти витоки української освіти, її морально-релігійні засади й роль громадських ініціатив у розвитку освітнього процесу.

Освітньо-виховна діяльність Луцького братства була одним із найяскравіших проявів релігійного та культурного життя Волині. Завдяки братській школі, бібліотеці, друкарні та благодійним ініціативам братство сприяло поширенню освіти, зміцненню моральних цінностей і збереженню української духовної традиції. Його досвід є важливим прикладом поєднання віри, знання та громадської активності, що зберігає свою актуальність у сучасному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ворончук І. Луцьке Хрестовоздвиженське братство: історіографічний аспект та актуальні проблеми. — Наукові записки НДІУ, 2020.
2. Год Б. Виховання у братських школах України і європейська педагогіка XVI- XVIIст. // Рідна школа. 2005.№5

3. Гусак П. Луцька братська школа. Луцьк, 1997.
4. Денисенко В. Педагогічні засади давніх братських шкіл. – Київ, 2006.
5. Ісаєвич Я. Братства та їх роль у розвитку української культури. Київ, 2021.
6. Кубай М. Реформація в Україні: Хрестовоздвиженське братство в Луцьку. Ужгород, 2017.
7. Назарко І. Братства і їх роль в історії української церкви та освіти. Львів, 2007.
8. Паламарчук Н. Освітні ідеї православних братств та Кирило-Методіївського товариства. Наукові записки НДІУ, 2021.

Приходько Анастасія, учениця 9 класу опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

Науковий керівник: Титаренко Наталія Олександрівна, учитель історії опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

СТАНОВЛЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У С.ПРИЛІСНЕ НА ВОЛИНІ (КІНЕЦЬ ХІХ- І ПОЛ. ХХ СТ.)

Актуальність теми проєкту обумовлена необхідністю дослідження розвитку шкільної освіти Волині у ХІХ–ХХ ст., адже саме вона відіграла важливу роль у формуванні духовного й інтелектуального потенціалу нації в тяжкі періоди розвитку держави.

Мета роботи полягає в тому, щоб проаналізувати та узагальнити відомості про історію розвитку закладів освіти в селі Прилісне вкінці ХІХ– І пол. ХХ ст., охарактеризувати головні напрями діяльності школи в населеному пункті.

Скасування кріпацтва у 1861 році дало певний поштовх у розвитку освіти на Волині. Економічні перетворення, які відбувалися в Російській імперії в другій половині ХІХ ст., призвели до змін життєдіяльності мешканців Маневич (перша назва с. Прилісне).

Перші згадки про школу в селі знаходимо у клірових відомостях за 1874 р. [З арк.34] та у монографії «900-ліття православ'я на Волині» [7]. Школа відігравала важливу роль у духовному житті маневиччан. У досліджуваній період саме на плечі священнослужителів покладалася освітня робота серед місцевого населення.

Найбільшим педагогічним явищем, яке сприяло розповсюдженню елементарної освіти у с. Прилісне II пол. ХІХ – поч. ХХ ст., була

церковнопарафіяльна школа. Враховуючи те, що шкільна освіта у Волинській губернії майже до II пол. XIX ст. розвивалася в умовах відсутності і середніх, і вищих навчальних закладів, діяльність церковнопарафіяльних шкіл відігравала на той час особливу роль, насамперед в напрямку ліквідації масової неграмотності серед простого люду [8]. З метою утвердження у західних губерніях нових порядків, начал російської народності й державності, царський уряд дбав про відкриття церковних шкіл. Поширення освіти в західних регіонах імперії розглядалося як засіб виховання дітей у дусі православної віри, як засіб русифікації населення. Стараннями священника М. Кременецького з 1874 р. будівництво школи розпочалося й у Маневичах [3 арк.34]. У 1877 р. в школі відбулися перші уроки. У ній почали здобувати освіту 22 хлопчики [2 арк. 41].

Виходячи з урядових настанов, що початкова школа має виховувати серед народу релігійність і вірно підданство, обов'язковими предметами в школі були Закон Божий, буквар церковнослов'янської мови, Євангеліє, Часослов, Псалтир і церковний спів. Нагляд за релігійно-моральним вихованням учнів та викладання в ній здійснював парафіяльний священник.

Школа, навчання в якій починалося у жовтні і тривало два-три місяці, давала низький рівень знань. Навчали дітей переважно селяни з освітою двокласної церковнопарафіяльної школи.

Священники пропагували серед учнів дух покори царським властям і втлумачуючи у голови дітей релігійні канони. Так у кліровій відомості за 1907 р. містяться відомості про те, що вчителем закону Божого у Маневичах працював місцевий священник М. Литвинов, а вчителем був селянин Фома Крисак з Гулівки, який закінчив двокласну школу. У школі в цей час навчалося більше 40 дітей. Платня вчителям від громади складала 30 руб. [5, арк. 318].

Однією із специфічних особливостей церковнопарафіяльної школи була її мало комплектність. У школі, як підтверджують свідчення старожилів, дозволялось задавати домашні завдання, причому їх вид і обсяг учителі вибирали на власний розсуд. За твердженням місцевого дослідника Михайла Романіка, вчителями у 1910-1911 рр. були Романюк Сидор, Карпенко, Садовський (імена невідомі) [10].

У 1911 р. в однокласній школі знання отримували 34 хлопчики і 2 дівчинки. Існувала вже церковна бібліотека, в якій налічувалося 13 томів книг релігійно-повчального змісту [6, арк. 173]. Вивчення архівних матеріалів засвідчує, що при організації навчально-виховного процесу у школі при церкві враховувалися постулати таких світських наук, як педагогіка і психологія. Методичні поради базувалися на врахуванні здібностей дітей, особливостей їх мислення, мови, уваги, пам'яті і ставлення до навчання. Широко застосовувалися як наочні, так і словесні методи навчання.

У 1914 р. почалася Перша світова війна, яка стала важким випробовуванням для людей. Позначилася вона на функціонуванні церковнопарафіяльної школи, яка в зв'язку з військовими діями була закрита, навчання припинено. Селянам вдалося зберегти будівлю школи від руйнувань.

Після підписання Ризького мирного договору 18 березня 1921 р. між

Польщею та Радянською Росією село увійшло до складу Польщі. Маневичі входили до Городоцької гміни Ковельського повіту Волинського воєводства. Навчання на наших теренах розпочалося лише в 1922 р. Польське панування у Прилісному тривало до вересня 1939 р. і затримало культурний розвиток села, як і всіх міст і сіл Волині [9].

Ніяких асигнувань на утримання школи не виділялося. Переконливим доказом цього є фінансовий звіт Маневицької гміни за 1929 рік, у якому графа «Культура і освіта» – порожня. Але селяни добиваються відновлення навчання в школі, наймають учителів і забезпечують їх продуктами харчування. Школа містилась в хаті Кондратюка Романа. У кінці 20-х років приміщення школи прийшло в непридатність і діти змушені були ходити в школу сусіднього села Городка. Сільська громада вирішила розібрати приміщення громадської комори і з неї збудувати власним коштом приміщення школи. Було обрано уповноважених по збору коштів, по будівництву – Павла Лук'янчука та Сергія Борисюка. Керували зведенням навчального закладу сільські майстри – Карашук Явтух та його син Павло [10-11].

У 1933р. поряд з церквою збудували школу, у якій було два просторих класи, учительська та роздягальня для учнів. Місцеві селяни на знак подяки будівничим вирішили поставити п'єсу Г.Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці».

В останній момент польські власті не дали дозвіл на постановку, але в хаті Карпа Баса обладнали сцену і постановка відбулася без дозволу. Головні ролі грали Харитина Халик та Іван Романік [10].

Школа була трикласною, учні 3 класу навчались у другу зміну. Навчання в школі проводили дві польські вчительки – Піщувна Марія та Яворська Владислава. Раз на тиждень місцевий священик навчав дітей Закону Божого. Уроки проводились польською мовою і на перервах змушували дітей розмовляти цією ж мовою.

У школі була дуже сувора дисципліна – за найменше порушення карали різкою або лінійкою. Оцінювання знань проводилось за чотирибальною системою – дуже добре, добре, достатньо, недостатньо, про що свідчать табелі успішності та шкала оцінювання. При вході в школу учні повинні очищувати своє взуття від бруду дерев'яними «шпичками», які носили у своїх полотняних торбинах або у дерев'яних ящиках [10]. Найвідоміші підручники тих років: читанка «Шкулка» та задачник «Рахунки». За свідченнями старожилів села, у кінці навчального року школярі складали екзамен з арифметики та знання Закону Божого [10-11].

З приходом у 1939 р. радянської влади, школа була реорганізована у чотирикласну початкову школу (діяла і вечірня школа), де навчання проводилось за радянськими програмами [11].

За браком вчителів до навчання дітей залучили місцевих освічених хлопців. Учителями стали Коснюк Григорій, Миткалик Василь і його брат Іван. А Матвійчука Степана, уродженця села Маневичі, було направлено на короткотермінові курси у Київ і по їх закінченню він став першим місцевим

керівником школи [1,арк. 4].

1 січня 1941р. у початкову школу с. Маневичі за призначенням приїхала працювати Цюприк Марія Іллівна, яка закінчила у 1933 р. Вищі учительські курси у Варшаві і працювала до цього в с.Жиричі Заболотнянського району та Заячівка Маневицького району. З її іменем пов'язаний подальший розвиток освіти в нашому селі у післявоєнні роки [2,арк. 2].

Під час війни навчання в школі припинилось, а Матвійчука С.К. 29 березня 1942 р. вбили німці . У 1942 р., за проханням селян, Марія Цюприк та Миткалик Іван зробили спробу відновити навчання, та через місяць німці його заборонили [9]. У 1943 р. Цюприк М.І. було призначено завідуючою початковою школою і вже у вересні 1944 р. вона одна навчала учнів. «Школа – напівзруйнована: побиті стіни, подроблений кулями черепний дах» [1, арк. 5]. На капітальний ремонт школи в с.Прилісне було виділено 2500 руб. Це порівняно з вкладеннями на відновлення шкіл у Лишнівці та Повурську (6 000 руб) – мало. Але місцеві майстри на прохання Марії Іллівни допомагали відбудовувати шкільне приміщення.

Записалося на навчання 125 учнів, з яких утворили три класи. Учні першого класу вчилися окремо, другого і третього – разом. Спочатку не було парт – сиділи на ослонах. Не вистачало зошитів – писали на обгортковому папері, на газетах. Мало було і книг. Ручки, чорнило виготовляли самі. Вчителька Городоцької школи А. Пономаренко навіть виготовила буквар [10]. У 1945 -1946 н. рр. учнів нараховувалося вже 206 [1, арк.4].

Отже, у селі Прилісне (кінець XIX – I пол. XX ст.) функціонували два типи шкільних закладів освіти: церковнопарафіяльна та початкова школи, які були безпосередньо пов'язані із життєдіяльністю мешканців населеного пункту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів Музею історії села Прилісне. Допоміжний фонд. Папка 57. З історії школи. 5 арк.
2. Архів Музею історії села Прилісне Допоміжний фонд. Папка 62. Цюприк М.І. 8 арк.
3. ДАВО. Фонд 35. Волинська духовна консисторія. Опис 5. Справа 393. Клірова відомість 1874 р. 55 арк.
4. ДАВО. Фонд 35. Волинська духовна консисторія. Опис 5. Справа 396. Клірова відомість 1877 р. 61 арк.
5. ДАВО. Фонд 35. Волинська духовна консисторія. Опис 5. Справа 1201. Клірова відомість 1907 р. 371 арк.
6. ДАВО.Фонд 35. Волинська духовна консисторія. Опис 5. Справа 1276.Клірова відомість 1911 р. 235 арк.
7. Девятисотлетие православия на Волыни : 992-1892. Ч. 2. Житомир, 1892. С.108.
8. Карашевич П. Очерки истории православной церкви на Волыни .С.-П., 1855. С .163.

9. Миткалик Р. Село моє, мої односельчани Луцьк: Надстир'я, 2011. 352 с.
10. Опитано автором Романіка Михайла Івановича, 1937 р. н., с. Прилісне, Камінь-Каширського району Волинської області, 12.02.2025 р.
11. Опитано автором Миткалика Володимира Калиновича, 1939 р. н., с. Прилісне, Камінь-Каширського району Волинської області, 18.03.2025 р.

Приходько Христина, учениця 8 класу Рудко-Червинської гімназії-філії опорного закладу загальної середньої освіти «Тоболівський ліцей» Прилісенської сільської ради Волинської області

Науковий керівник: Сидорук Ірина Леонідівна, учитель історії Рудко-Червинської гімназії-філії опорного закладу загальної середньої освіти «Тоболівський ліцей» Прилісенської сільської ради Волинської області

ІСТОРИЧНІ РЕТРОСПЕКТИВИ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СЕЛІ РУДКА-ЧЕРВИНСЬКА ВІД 20-30 РОКІВ ХХ СТ. ДО СЬОГОДЕННЯ

Освіта завжди була рушієм суспільного розвитку. Розуміння історичного шляху, який пройшла освіта – від найдавніших церковноприходських до сучасної освітньої системи – дає нам змогу краще оцінити сьогодення, зберегти історичну пам'ять і спрогнозувати майбутнє. Історія волинського шкільництва ХХ ст. тісно була взаємопов'язана із строкатістю геополітичних процесів, які безпосередньо впливали та розставляли вектори у процесі розвитку освіти у краї.

Актуальність проєкту полягає у збереженні історичної пам'яті Волині на прикладі маленького села. Аналізу взаємозв'язку політики та освіти. Та як дослідження, що привертає увагу до критичної проблеми збереження сільської школи як основного культурного та соціального осередку громади у сучасних умовах. **Наукова новизна проєкту** полягає у введенні до наукового обігу раніше не досліджених (або малодосліджених) локальних матеріалів та аналізі розвитку сільської школи як відображення геополітичних і соціальних трансформацій впродовж цілого століття.

Освіта є інструментом національного згуртування та культурного поступу держави. Питання освіти як писав М. Грушевський, є вирішальними, а «народ, який немає своєї школи ніколи не виб'ється на самостійну дорогу існування [7, с.93]. Після приєднання Волині до Другої Речі Посполитої, відповідно до Ризького договору 1921 р., процес денаціоналізації та полонізації проявився у повному обсязі. Згідно даних перепису 1921 р. неписьменними в краї вважалися майже 70 % населення [5, с. 73]. Тому для польської влади питання шкільництва було складовою загальнополітичної стратегії асиміляції Волині. Реалізуючи

державну політику Другої Речі Посполитої, чи не одним із перших було видано закон у 1922 р. відповідно до якого усі вчителі краю мали набути польське громадянство, багато українських вчителів змушені полишити свої посади [4, с.141]. Усі освітні нововведення польської адміністрації також торкнулися і шкільництва села Рудка-Червинська. Відомо, що на початку 20-х років ХХ ст. було мало освічених людей. В той період вчителем було призначено місцевого жителя – Приходька Адама Прокоповича, який був «грамотний», бо навчався у церковно-парафіяльній школі в селі Угриничі (нинішній Камінь-Каширський р-н) [8]. Навчання велося у сільських хатах. Нині відомо що таких «навчальних приміщень» було три, які періодично змінювалися, мовою навчання – польська [7, с.146]. Проте місцеві жителі досить вороже були налаштовані до польських осадників та школи також, очевидно через великий вплив радянської пропаганди. Тому відвідували школу неохоче. Міщук Марина Миколаївна розповідала: «батько не хотів, щоб я ходила до польської школи, віддав мішок риби вчителю» аби той не змушував навчатися [9]. Після приходу у 1939 році на Волині радянської влади, ситуація з освітою знову зазнала змін – тепер вона була спрямована на тотальне підпорядкування радянській ідеології [12, с.170].

З 1939 року навчання і надалі проводилося в сільських хатах, місцевих жителів Приходькам Авраама та Приходька Адама Прокоповича, майно останнього було націоналізовано, а він із рідними заслани до Сибіру. Його оселя знаходилася на нинішній вулиці Центральна, де зараз знаходиться приміщення цегляного магазину. Нову клуню Приходька Адама Прокоповича було перевезено на нинішнє подвір'я школи і збудоване дерев'яне приміщення школи, де з 1944 року велося навчання [11]. Післявоєнне лихоліття принесло розруху та бідність, а також гострий брак освічених педагогічних кадрів. Тому на вирішення кадрового питання до с. Рудка-Червинська як і до інших сіл району були прислані спеціалісти з інших областей: Сумщини, Житомирщини, Чернігівщини [10]. З 1944-1965 рр. в селі діяла початкова школа. Після закінчення якої, учні йшли у середню до сусіднього села Тоболи [9]. У 1944-1947 рр. завідувачем початкової школи був Комар Лаврентій Григорович. З 1957-1965 рр. очолювала школу Приходько Марія Платонівна, яка була направлена із Житомирської області, а також вчителькою працювала Яцук Галина Петрівна із Чернігівщини. З 1966-1983 рр. спочатку як завідувач, а з 1969р. – директоркою школи працювала Приходько (Пальона – дівоче прізвище) Марія Михайлівна, родом із Сумщини [8]. У 1968-1969 рр. побудовано цегляне приміщення восьмирічної школи. У 1969-1970 навчальному році, випускники початкової школи пішли до 5-го класу Рудко-Червинської восьмирічної школи. У 1983-2021рр. новим директором школи призначена Пугач (Зосімчук) Ніна Степанівна, яка була випускницею першого випуску восьмирічної школи.

За період директорства Ніни Степанівни значно покращилася матеріально – технічна база закладу. Зокрема, у 1988 році було збудовано нове окреме приміщення шкільної їдальні, проведено водогін. Особливо важкими виявилися дев'яності у історії становлення української шкільної освіти: недофінансування, брак підручників, низькі заробітні плати вчителів і їх постійні затримки. Ці

негаразди вплинули на зниження показника народжуваності, але попри всі перепони школа вистояла та навіть продовжила розвиватися. У 1990-1991 рр. добудовано сім класних кімнат, окрему учительську, просторий вестибюль для проведення шкільних заходів, облаштовано спортивну кімнату. Саме в цей період навчання стало однозмінним. У школі працювали талановиті педагоги, які за багаторічну віддану працю на освітянській ниві були відзначені високими званнями та нагородами. Це Міщук Надія Омелянівна, вчитель-методист та Пугач Ніна Степанівна старший вчитель. Обидві учительки були відзначені високими нагородами «Відмінник освіти України», а також безмежна подяка та шана від випускників та батьків.

У 2017 році в дію увійшов новий Закон про освіту, який започаткував низку реформ. Серед усіх новацій передбачалося упровадження НУШ. У 2018 році 10 учнів почали навчання за новим стандартом НУШ, яка базується на компетентнісному підході, де головна мета сформувати ключові компетентності [2]. Від 01.01.2021 року ЗОШ I-II ступенів села Рудка-Червинська було переведено у статус Рудко-Червинської гімназії-філії Опорного закладу загальної середньої освіти «Тоболівський ліцей Прилісненської сільської ради у Волинській області», відповідно до Рішення сесії Прилісненської сільської ради від 21.12.2020 р. На жаль, нині школа стоїть на порозі закриття через ухвалення закону про оптимізацію, а також через низьку народжуваність, війну і постійні міграції молоді села. Станом на 2025 р. у закладі навчається 48 учнів, 13 педагогів. Школу з 2021 р і до сьогодні очолює Турик Р.П.

Історія шкільництва на Волині – це історія безперервної боротьби за право на власну освіту та ідентичність. Освіта є показником політичних процесів і фундаментом для національного згуртування, як пророче зазначав М. Грушевський. Досвід Рудки-Червинської демонструє життєздатність освітньої установи попри зміну режимів і кризові періоди. Збереження пам'яті про цей шлях і усвідомлення вирішальної ролі школи є ключовим для розуміння сьогодення та формування ефективної стратегії розвитку української освіти в умовах сучасних демографічних та воєнних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисюк В.Т. ЛІТОПИС КАМІНЬ-КАШИРЩИНИ: Історико-краєзнавчий нарис. Луцьк, Надстир'я. 2001. 524с.
2. Закон України № 2145-VIII “Про освіту”. 05.09.2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Каліщук О. Освіта Волинської області у повоєнні роки: історіографічний аспект. https://www.apfn-journal.in.ua/archive/83_2025/part_2/7.pdf
4. Кондратюк В. Нормативно-правове регулювання діяльності закладів початкової освіти в Другій Польській Республіці. Літопис Волині, 930), с. 140-146.
5. Крамар Ю. Шкільна освіта на Волині у міжвоєнний період (1921-1939 рр.). *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія Історичні науки*. 2011. № 10. С. 72–78.

6. Мазурок Р. Особливості функціонування польських початкових шкіл на території Волинського воєводства в міжвоєнний період. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». Острог. 2025. Вип.36.С.145-150.

7. Нагірняк А. Польська освітня політика на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. *Емінак*. 2018. № 1. С. 93–97.

8. Спогади Приходько Марія Миколаївна, місцева жителька, вчителька на пенсії, 11.10.2025р.

9. Спогади Міщук Лідії Кузьмівни, місцева жителька, бібліотекарка місцевої бібліотеки. 04.10.2025р.

10. Спогади Пугач Ніни Степанівни, місцева жителька, директор школи з 1983-2021рр, 16.10.2025р.

11. Спогади Савонік Анастасії Іванівни, 1931 р.н., місцевої жительки, 20.10.2025р.

12. Старжець, В. (2022). Заходи радянської влади щодо відновлення шкільної освіти в Західній Україні у післявоєнний період. Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія, 10/52, 164–179. doi: <https://doi.org/10.24919/23122595.10/52.257925>.

Прокоса Анастасія, учениця 9 класу Запільської гімназії Любомльської міської ради Ковельського району Волинської області

Науковий керівник: Якимук Ярослав Іванович, вчитель історії Запільської гімназії Любомльської міської ради Ковельського району Волинської області керівник секції історії України та історичного краєзнавства комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ОСВІТА НА ЗАПІЛЬЩИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ХХ СТОЛІТТЯ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК

Становлення освіти в українському селі є важливою складовою історії розвитку національної школи. Освітній процес в нашому регіоні формувався під впливом соціально-економічних, культурних та духовних чинників, що відображали загальний стан суспільства в різні історичні періоди. Дослідження цього питання дозволяє не лише простежити еволюцію навчального закладу, його типів, змісту освіти, а й зрозуміти, як формувалися освітні традиції, та чи збереглися вони донині.

Актуальність проєкту зумовлена необхідністю осмислення історичного шляху розвитку сільської освіти як важливого чинника формування національної ідентичності та культурного відродження українського народу в нашому регіоні. В умовах сучасної реформи освітньої галузі надзвичайно важливо звертатися до історії та використовувати вдалі напрацювання попередників для подолання нових викликів та реалізації поставлених завдань.

Наукова новизна проєкту полягає у спробі комплексного аналізу процесу становлення освіти нашого регіону як складової розвитку українського суспільства. У дослідженні вперше поєднано історичний, культурологічний та соціальний підходи, що дає змогу по-новому осмислити роль освітніх осередків у формуванні духовного та освітнього потенціалу нашої громади. Особливу увагу в дослідженні приділено локальним особливостям розвитку освіти в нашому населеному пункті, що дозволяє відтворити живу картину еволюції шкільної справи на Запільщині.

Становлення освіти на теренах Запільщини розпочалось в середині XIX століття. У 1856 році при Святомиколаївській церкві села Запілля було відкрито двокласне початкове училище — церковно-парафіяльну школу. Ініціатором цієї події став священик Лев Глинський. Школа була побудована на громадській землі за кошти парафіян, навчалися в ній лише хлопчики, а викладацьку діяльність здійснювали місцеві священики. Протягом кінця XIX – початку XX століття навчальний заклад очолювали Микола Гвоздіковський та Андронік Маньковський [2].

Отже, церковно-парафіяльне училище стало осередком освіти, духовності та культури в Запіллі. Воно залишила помітний слід в історії села і стала прикладом того, як завдяки спільним зусиллям громади та священиків формується майбутнє народу.

З подіями Першої світової війни в Запіллі з'явилися паростки національної школи. Ініціаторами створення якої були солдати та офіцери австрійської армії підрозділу Українських Січових Стрільців з Галичини. У лютому 1917 року вони відкрили в селі Запілля першу українську школу [6]. Навчальний заклад носив назву «Українська народня школа». Викладачами в ній були Осип Безпалко, а пізніше – Іван Мойсей. Однак період австро-угорської окупації тривав недовго. Після розпаду Австро – Угорської імперії, восени 1918 року, сприяв швидкому відступу австрійських військ. А із відходом підрозділів УСС, припинилась і діяльність української школи в Запіллі [3].

Однак цей короткотривалий період українського національного відродження в нашому регіоні сформував потужну передумову до продовження боротьби за українську ідентичність в майбутньому. Із початком окупації Запільщини військами Другої Речі Посполитої нова адміністрація розпочала активну політику асиміляції українського населення. У 1934 році в селі було відкрито трикласну школу з польською мовою викладання під назвою «Publiczna Szkoła Powszechna» імені Юзефа Пілсудського. Весь персонал закладу був сформований виключно із етнічних поляків [7]. Тому заклад, окрім підвищення грамотності сільських дітей, цілеспрямовано виконував завдання окупаційної

адміністрації із поширення польської культури та ідентичності на Запільщини [9].

Освіта нашого регіону в період Другої світової війни знову зазнала змін під впливом нових окупаційних адміністрацій, радянської та німецької. Після приходу «перших совєтів» на Запільщину, була спроба загравання з місцевим населенням через запровадження навчання в школі українською мовою, але обов'язковим вивченням російської та їх ідеологічним впливом. Для цього в селі було відкрито «Запільську неповно середню школу» [4].

З осені 1941 року вже німецька адміністрація в селі «дозволила» відкрити українську початкову школу, яка проіснувала лише один навчальний рік та була закрита навесні 1942 року [8]. Воєнний період історії школи, хоч і був коротким, але яскраво підтвердив тезу про те, що будь-яка окупаційна адміністрація вміло грає на національних інтересах підкореного народу, просуваючи в середовищі молодого покоління власну культуру та ідеологію. Із осені 1944 року в Запільщині розпочинається новий радянський період розвитку освітнього процесу. Запільська школа функціонувала як типовий освітній заклад УРСР, де поєднувались навчання, сувора дисципліна та пропаганда комуністичних ідей. Вводночас активно розвивались спорт, позашкільна освіта та матеріальна база, що дозволило поступово підвищити рівень підготовки учнів і створити самодостатню інфраструктуру закладу [5]. Заклад досить часто змінював назву, однак ідеологічне завдання, яке було вміло заховано серед україномовного середовища, по вихованні «радянською людини», виконував в повному обсязі [1].

Підсумовуючи, варто зазначити, що становлення освіти на території Запільщини є складним і водночас надзвичайно важливим процесом у розвитку громади. Саме завдяки школі вона, в найважчі часи свого існування, зберігала прагнення до знань, духовність та національну свідомість. Від першого парафіяльного училища до сучасної гімназії освіта залишалася тим фундаментом, на якому формувалось майбутнє нашої громади та української держави. Вивчення цього шляху дозволяє глибше усвідомити значення освіти для розвитку Запільщини й надає можливість використати історичний досвід у розбудові сучасної української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Книга обліку учнів Запільської неповно середньої школи 1944 – 62 роки. Архів Запільської гімназії.
2. Остапук О. З історії Святомиколаївської церкви села Запілья Любомльського району. Науковий збірник Волинська ікона: дослідження та реставрація. Матеріали XVI Міжнародної наукової конференції. Вип. 16. Луцьк, 2009. С.157-163
3. Остапук О. 100 років від часу відкриття січовими стрільцями у м. Любомль та селах Любомльського району народних шкіл (1916-1917). Минуле і сучасне Волині та Полісся. Перша світова війна на Волині та Волинському Поліссі. Вип. 58. Луцьк, 2016. С.207-213

4. Похвальна грамота учня Склянчука Івана Матвійовича, 1941 рік. З архіву Ярослава Якимука.
5. Табель про успішність, поведінку та відвідування учня Запільської семирічної школи Савоша Степана, 1950 рік. З архіву Ярослава Якимука.
6. Хоменчук О. Як Українські Січові Стрільці розбудовували Волинь. Минуле і сучасне Волині та Полісся. Музейна та пам'яткоохоронна діяльність на Любомльщині та Волині. Вип. 74. Луцьк, 2017. С.238 - 245
7. Ющук В. Суспільно-політичні та соціокультурні процеси у Волинському воєводстві Другої Речі Посполитої (на прикладі Любомльського повіту Львів), 2025. С.159
8. Schulzeugnis Шкільне свідоцтво Склянчука Івана, 1942 рік. З архіву Ярослава Якимука.
9. Swiadectwo szkolne Левонюк Віри, 1935 рік. З архіву Ярослава Якимука.

Прострельчук Валерія, учениця 10 класу Голобського ліцею Голобської селищної ради Ковельського району Волинської області

Науковий керівник: Оришкевич Олена Миколаївна, учитель історії Голобського ліцею Голобської селищної ради Ковельського району Волинської області, керівник секції історії України та історичного краєзнавства комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ТРАГЕДІЯ ЄВРЕЇВ ГОЛОБ І МЕЛЬНИЦІ В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

Двадцяте сторіччя було одним із найдраматичніших в історії людства. Війни, революції, встановлення диктатур, найвидатніші винаходи, що піднесли людську цивілізацію до неосяжних височин та нові види озброєнь, здатні знищити все живе, зліт людського духу та людиноненависницькі ідеї, які втілились у масових вбивствах, геноциді. Але навіть в цьому, насиченому подіями сторіччя було унікальне за масштабом впливу на людську історію явище – трагедія Голокосту.

Актуальність проєкту. У наші часи тема Голокосту не втратила своєї актуальності. Скільки б книжок або фільмів не виходило про Голокост, ця катастрофа не вміщується у свідомість людини. Ця трагедія до сьогодні залишається найбільшим актом геноциду в історії людства. Незважаючи на наявність регіональних особливостей політики Голокосту в Україні, її результат був єдиним – всі виявлені в зоні окупації євреї підлягали знищенню. Усі інші

категорії населення отримували надію на інтеграцію в майбутній «новій Європі». Форми та методи «остаточного розв'язання єврейського питання» в окупованій Україні залежали від часу та особливостей входження регіонів до окупаційних адміністративних утворень, територіальної близькості до лінії фронту, наявності каральних структур, демографічної ситуації в місцях компактного проживання євреїв. Також необхідно підкреслити, що пам'ять про ці події важлива не тільки як нагадування й засудження злочинів нацистів, але також як повчання про небезпеку переслідування людей на основі расового, етнічного походження, релігії, політичних поглядів. Будь-яка людина – українець, єврей, росіянин – повинен знати, що упродовж багатьох років відбувалося й відбувається винищення цілого народу, і, що найстрашніше, інший світ це продовжує допускати.

Новизна проєкту. Зроблена спроба узагальнити архівні джерела та спогади очевидців, з'ясувати список українців, які допомагали нацистам здійснювати політику Голокосту на теренах Голоб та Мельниці. До наукового обігу введено спогади п'яти респондентів, які поповнили архів шкільного музею.

З початком німецько-радянської війни багато євреїв постали перед дилемою: евакуюватися чи залишитися. На їхні рішення вплинули різні фактори: по-перше, більшість місцевих євреїв не розуміла або не хотіла вірити, що нацистська влада проводитиме проти них політику геноциду. Сьогодні ми добре розуміємо, що таке Голокост, але цього слова не було у лексиці голобських євреїв і вони не знали, що саме їх чекає. «...коли почалася війна, тато казав, що в минулу війну німці були дуже добрі, добре до нас ставилися», – згадувала мельничанка Лея Рог. По-друге, навіть ті євреї, які хотіли евакуюватися, зіткнулися з непереборними обставинами: не було транспорту та часу для втечі. Голоби та Мельниця знаходилися зовсім близько від німецько-радянського кордону, тому в перші дні німецько-радянської війни перебували під нацистською окупацією.

Михайло Шафір та інші свідки підтверджують створення нацистською окупаційною владою юденратів у Голобах і Мельниці. Переказуючи історію життя своїх батьків, Марша Тишлер (дівоче прізвище – Лейкач) з Голобів зазначила наступне: «вони згадали слово «юденрат», тому що моя мама розповідала про свого племінника Нахмана, якого попросили вступити до юденрату, незважаючи на те, що йому на той час було близько 20 років, але він дуже добре знав мови, у тому числі й німецьку, тому німці змусили його вступити в юденрат...».

У Державному архіві Волинської області зберігається документ про те, що юденрати в Голобах і Мельниці були створені військовою комендатурою. Тобто ці органи були організовані в липні 1941 р., у перші тижні після приходу німецьких військ та відразу заборонили віросповідальну діяльність євреїв

Михайло Шафір із Голоб розповів, що голова місцевого юденрату був дуже доброю людиною і намагався як міг опікуватися євреями. Одного разу він навіть врятував життя оповідачеві: «... а зі мною був ще один випадок. Юденрат почав збирати євреїв, треба було зібрати 15 євреїв, щоб молотити необмолочений хліб.

В основному брали молодь, а мені вже було 14 років ... Збирають молотарку, приходять туди, де цей хліб лежить у стодолі чи в стодолі (як там називали), і молотять хліб. Я теж утік, я його розумію, він не зміг, і він каже німцю втік (і показує на мене). І цей німець хотів мене застрелити дав цьому німцю свій золотий годинник, щоб він мене не чіпав. Я теж дуже добре пам'ятаю цей епізод».

Є свідчення, що після приходу німців усіх євреїв змусили носити пов'язки із зіркою Давида. Через деякий час євреям наказали нашити спереду і ззаду на верхньому одязі великі круглі жовті латки, щоб німецькі солдати могли здалеку відрізнити євреїв від місцевого населення. Під страхом розстрілу євреям заборонялося залишати свої домівки без жовтих нашивок.

Євреї Мельниці під нацистською окупацією перебували в такому ж становищі, як і євреї з Голоб. Більшість указів, які регулювали життя голобських євреїв, поширювалися на територію Мельниці. В обох єврейських громадах були створені юденрати, їм забороняли релігійну діяльність і змушували виконувати примусову роботу. Більшість мельницьких євреїв раніше придбала земельні наділи і займалася сільським господарством. Після приходу нацистської влади вони були зобов'язані віддати свої земельні наділи колишнім власникам – сусідам-християнам.

Голобських євреїв привезли на розстріл до Мельниці в день ліквідації місцевого гетто. У цій акції брали участь працівники допоміжної міліції з Голоб, тож вони могли супроводжувати потерпілих до Мельниці. Або голобських євреїв переселили до мельницького гетто, як і інших євреїв із довколишніх сіл, у середині серпня 1942 р. Проте жодне зі свідчень ні мельницьких євреїв, ні міліціонерів не згадує, що голобські євреї були замордовані в Мельниці. Однією з небагатьох підказок у цій історії є свідчення коменданта мельницької міліції Олексія Ковалю, який, зізнавшись в участі в розстрілах мельницьких євреїв, зазначив: «Я вже не можу заперечувати, що приблизно через місяць після цього масового розстрілу в селі Мельниці, я поїхав до Голоб, де також брав участь у розстрілі близько 250 радянських громадян».

Про другий масовий розстріл голобських євреїв у 1942 році. Матеріали про долю Софії Бронштейн з Ковеля, яку врятувала місцева польська родина Кмітів, також говорять про те, що німці використовували обманні прийоми для заманювання жертв: «...у листопаді 1942 року окупанти наказали всім вцілілим євреям зібратися в Голобах, запевнивши, що нічого не загрожує ним...». Саме 24 листопада як дату другого масового вбивства в Голобах у 1942 році згадує Марша Тишлер у своїх свідченнях, розповідаючи про смерть своєї тітки Іти, яка тривалий час переховувалася: «...той ліс у Голобах став їхнім останнє місце... Усі загинули 24 листопада 1942 р. Решта померли раніше, влітку 1942 р...». Цю дату Марша називає на основі щоденника матері, який вона нібито вела під час окупації. Більшість голобських євреїв загинула внаслідок двох «акцій». Перший з них відбувся в Мельниці наприкінці серпня – на початку вересня 1942 р., а другий, ймовірно, 24 листопада 1942 р. біля урочища Забір'я. Найголовніше, ніж пам'ятати цю страшну трагедію, – це відчуття, що кожний убитий єврей був

людиною, що він, як і кожен з нас, мріяв про щастя, мирне життя, успіх. Але кожному з них довелося померти в страшних муках. Це була найжахливіша катастрофа за часи існування євреїв, коли було здійснено повне знищення єврейського народу. Перші судові процеси відбулися дуже швидко після повернення радянської окупації, вироки отримали не ключові організатори, а місцеві помічники — службовці допоміжної поліції. Керівник допоміжної поліції Голоб Пашкевич до зали судових засідань не потрапив: він загинув у лавах УПА влітку 1943 р. Керівника Голобської районної управи Федота Лимара до відповідальності не притягали. Він евакуювався до таборів переміщених осіб і переселився до Канади. До Мельниці після війни повернувся Іван Климовець, який переховувався під іншим ім'ям на Донбасі. Односельці його викрили й повідомили про це міліції. Під час допиту було з'ясовано місце перебування інших колишніх поліцаїв: Степана Степановича Загурського, Євгена Демидовича Гоголюка та Павла Дмитровича Перебайчука. Спочатку суд виніс усім трьом смертний вирок, проте для двох останніх його замінили на 15 років виправних робіт у таборах.

Після приходу Червоної армії та повторної радянської окупації західної Волині деякі євреї, що вижили, спробували повернутися до своїх домівок. Однак у більшості випадків виявилось, що повертатися вже немає куди. Євреї, які вирішили емігрувати, були змушені кілька років поневірятися в погано облаштованих і переповнених таборах для переміщених осіб. Саме так після Другої світової війни зник традиційний мультиетнічний простір. Єврейська громада Голоб і Мельниці назавжди зникла із цих населених пунктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голобська районна управа. Ф. Р-149. Оп. 1. Спр. 1. Переписка з обласною управою. Арк. 3.
2. Голобська районна управа. Ф. Р-149. Оп. 1, Спр. 1. Переписка з обласною управою. Арк. 6.
3. Голобська районна управа. Ф. Р-149. Оп. 1, Спр. 1. Переписка з обласною управою. Арк. 7.
4. Голобська районна управа. Ф. Р-149. Оп. 1, Спр. 1. Переписка з обласною управою. Арк. 8 – 13.
5. Волинське обласне управління статистики. Ф. Р-295. Оп. 2. Спр. 424. Арк. 3.
6. Волинське обласне управління статистики. Ф. Р-295. Оп. 2. Спр. 424. Арк. 59.
7. Архівно-кримінальна справа Дударя Миколи Михайловича 1927 р.н. Ф. 4666. Оп. 2. Спр. 3256. Арк. 225.
8. Попель І. Героїчний шлях (копія рукопису щоденника). Торонто, 1986. С. 72. Рукопис зберігається в приміщенні Української православної церкви Мельницької парафії.
9. Реабілітовані історією. Волинська область. Книга четверта. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. С. 264 – 265. Аудіосвідчення Сергія Івановича Невірка, 1948 р. н., с. Мельниця, 27.06. 2023.
10. Архів ГО «Після тиші». Усно історичне інтерв'ю з Віктором

Никифоровичем Максимчуком, 11.03.1932 р. н., смт Голоби Ковельського р-ну Волинської обл., 17 грудня 2022 р.

11. Архів ГО «Після тиші». Усно історичне інтерв'ю з Марією Іванівною Табалою, 17.12.1932 р. н., смт Голоби Ковельського р-ну Волинської обл.

12. Аудіосвідчення Мартинюк Надії Степанівни 1948 р.н., с. Мельниця, 27.06.2024 р.

13. Архів ГО «Після тиші». Усно історичне інтерв'ю з Марією Федорівною Янко (Андрощук), 1926 р. н., смт Голоби Ковельського р-ну Волинської обл., 11 серпня 2022 р.

18. Marsha Tishler, Interview 35684. Visual History Archive, USC Shoah Foundation Institute, 6 Parts (Part 2.URL:<https://collections.ushmm.org/search/catalog/pa1114817> (дата звернення: 12.11.2024).

Романік Софія, учениця 10 класу опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей» Прилісненської сільської ради Камінь-Каширського району

Науковий керівник: Титаренко Наталія Олександрівна, учитель історії опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

РОЗВИТОК МЕДИЧНОЇ СПРАВИ В КОЛКІВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Актуальність теми проєкту. Сьогодні, коли питання збереження життя людини, воїна української армії зокрема, є ключовим під час російсько-української війни, надзвичайно важливою постає проблема отримання доступної медико-санітарної допомоги. А використання досвіду військових угруповань ОУН-УПА та діяльності медичного персоналу в тяжких польових умовах є пріоритетним завданням сучасної історичної науки.

Мета дослідження – охарактеризувати напрямки розвитку медичної справи в Колківській республіці.

У результаті проведення ретроспективного аналізу було з'ясовано, що однією із складових структури УПА була референтура Українського Червоного Хреста, завданням якої стала медична допомога місцевому населенню та бійцям УПА, організація шпиталів та постачання медикаментів тощо. Коли точно виник УЧХ в загонах УПА, невідомо. Але дослідники зазначають, що на межі 1942-1943 рр. [4]. До організації УЧХ було залучено жіночу мережу ОУН. У наказі ч. 3/43 йшлося про необхідність призначити жінку, яка б займалася організацією і вишколом санітарок, збором харчів і медикаментів для підпільних лікарень,

суспільною опікою тощо [7, арк.23].

Зазначимо, що штаб групи УПА «Турів» розташовувалася у містечку Колки, яке також було столицею з квітня по листопад 1943 р. Колківської республіки, яка охоплювала територію Маневицького, Рожищенського, Ківерцівського районів Волині, Радивилівського району Рівненської області. Саме тут розгорнулася активна медико-санітарна діяльність. Працювало 5 шпиталів, у яких надавали медичну допомогу не лише воїнам, а й місцевому населенню. Як свідчать документи: «Організацією польових шпиталів у нас займалася «Надя» (автор – Василина Демчинська), яка ще у 1942 р. закінчила курси медичних сестер у Луцьку» [2]. Вона була референтом УЧХ.

Загалом створено вісім маленьких санітарних криївок у с. Копилля та с. Ситниця колишнього Маневицького району, які були збудовані в землі, на 6-7 ліжок, але мали свою кухню і канцелярію. Звернемо увагу, що шпиталі маскувалися. В околицях криївки не мало бути решток деревини чи глини, навіть витоптаного місця тощо. Між вісьмома лічницями існувала мережа таємних ходів [3]. Також Василина Демчинська забезпечувала криївки ліками та матеріалами для перев'язування ран. Організувала медичні та аптечні пункти [1, арк. 2].

Вдалося з'ясувати, що членами медичного персоналу в Колківській республіці були не лише місцеві українці, а й євреї. Євген Омельчук, 1911 року народження, родом із села Старосілля, мешканець Колок, обіймав посаду головного лікаря в Колківській республіці. Медичну освіту здобув у Празі та з 1935 року був членом ОУН. Хірургом працював Мойсей Білобрам, єврей, якого у 1942 році члени ОУН визволили з луцького гетто. Також згадують і про лікаря єврея Патера. «Завідували лікарнею в Колках священник Олексій Левицький і Валентина Каразія-Стешенко...» [2].

Організація ОУН і УПА проводила курси з медичної підготовки для місцевого населення, навчаючи навичкам надання першої медичної допомоги. В умовах воєнного часу це було надзвичайно важливо. Найбільш обдарованих учасників таких курсів направляли на спеціалізовані тренінги для санітарів і медичних сестер, які згодом працювали як у лікарнях, так і під час бойових операцій УПА. Великою заслугою, уже згаданої, Василини Демчинської стало створення курсів для санітарок в селах Колківської республіки, а в селі Куликовичі – навчання медсестр [2]. Спочатку викладала одна, а потім їй допомагала Людмила Барабаш. На заняттях подавала елементарні відомості про анатомію людини, особисту гігієну, мікроби, асептику й антисептику. Цікавим є той факт, що сьогодні у родині Демчинського Віталія зберігають «рецепт від кашлю Висилини»: хрін настояний на горілці. «Мені його батько давав, коли я (як він казав) гавкав, як собака, а я своїм вже дітям – допомагало» [6]. Більше уваги приділяли вивченню ран, травм, а також способів зупинки кровотечі, перев'язки, знерухомлення кінцівок. Ввечері додатково проводилися ще й загальноосвітні заняття.

Була налагоджена структура робочого дня для курсанток: ранкова руханка, умивання річковою або криничною водою, спільна молитва перед сніданком,

заняття, двадцяти хвилинний відпочинок, обід, знову навчання, вечірні розмови та спів, молитва.

Великою проблемою була організація постачання харчування для поранених. Інші труднощі – зробити правильне харчування за нормативними вказівками. Але продукти закупувалися, виходячи з бюджету повстанського відділу, поставок від місцевого населення. Тому санітарна служба повинна була максимально стежила раціоном харчування згідно встановлених норм, що не завжди вдавалося. Зазначимо: справа харчування хворих та поранених у Колківській республіці, завдяки добре зорганізованій господарчій референтурі, була задовільна. У кожному санітарному пункті в міру можливості харчування було поставлено так, що хворий або поранений отримував один харчовий раціон, а медично-санітарний персонал інший [3].

Отже, у Колківській республіці була добре розвинена медико-санітарна справа, адже упорядковані лікарняні пункти та досвідчений медичний персонал допомагали зберегти боєздатність повстанської армії, повернути в стрій поранених та хворих вояків. А забезпечення харчуванням та медикаментами криївки визначало процес лікування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДАВО. Фонд 3628. Опис 1. Справа 32. Стаття Лесі Бондарчук «Героїчний чин Колківської повстанської Республіки». 2003 р. 7 арк.
2. Колківська республіка свободи. URL: <http://uon.cg.gov.ua/> (дата звернення 23.09. 2025).
3. Літопис УПА. Том 32. Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади. Кн. 2. Торонто, 2001. 581 с.
4. Марчук І. Структура ОУН на Волині у період Другої світової війни. *Український визвольний рух*. 2004. №3. С. 196-205.
5. Музей Колківської повстанської республіки. Документи про діячів. Арк.5.
6. Опитано Демчинського Віталія Яковича, 1956 р. н., с. Піддубці Луцького району Волинської області (телефонна розмова), 19.08.2024 р.
7. ЦДАВО України. Фонд 3833. Опис 1. Справа 43. «Турів». 2346 арк.

Савонік Марія, учениця 10 класу
Новочервищанського ліцею
Прилісненської сільської ради Волинської
області

Науковий керівник: Куницька Людмила
Павлівна, вчитель історії
Новочервищанського ліцею
Прилісненської сільської ради Волинської
області

РОЗВИТОК ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У С. НОВІ ЧЕРВИЩА НА ВОЛИНІ (1920-2025 РР.)

Актуальність теми проєкту. В умовах реалізації освітньої реформи та переходу закладів загальної середньої освіти до профільного навчання особливого значення набуває вивчення історії становлення та розвитку освіти в малих громадах. Вивчення досвіду освітнього процесу на місцевому рівні дозволяє не лише зберегти історичну пам'ять про освітні традиції, а й осмислити, як здобутки минулого вплинули на сучасний розвиток навчальних закладів. Село Нові Червища Камінь-Каширського району Волинської області має власний, багатий і цінний досвід організації шкільної справи. У центрі села розташований сучасний освітній осередок – Новочервищанський ліцей, який сьогодні є не лише місцем здобуття знань, а й осередком духовного, культурного та громадянського становлення молоді. Саме тому дослідження історії розвитку освіти в селі Нові Червища є надзвичайно актуальним. Воно дозволяє простежити еволюцію навчального закладу від початкової школи часів Польщі до сучасного ліцею, а також усвідомити роль учителів і випускників у розвитку освітнього, культурного та громадського життя громади.

Мета роботи – охарактеризувати історію розвитку шкільної освіти в с. Нові Червища Камінь-Каширського району.

Результати дослідження. У процесі пошукової роботи з'ясовано, що у 20-х роках ХХ століття село Нові Червища мало хутірську забудову, житло розташовувалося серед лісів на значних відстанях одне від одного. У 1928 році з появою польських осадників у селі відкрито початкову школу, яка у 1932 році набула статусу школи I ступеня. Навчання проводилося польською мовою, а викладачів направляли з центральних воєводств Польщі. Зі спогадів старожилів відомо, що в минулі часи рівень освіти населення був надзвичайно низьким, а неписьменність – поширеним явищем. За періоду польського панування в селі діяла початкова школа, де навчання тривало чотири роки. У ній працювали лише польські вчителі, а освітній процес здійснювався польською мовою [3].

З 1924 року частина українських шкіл стала змішаними — деякі предмети викладали українською, однак з часом польська мова повністю витіснила українську навіть із неформального спілкування. Учням заборонялося говорити рідною мовою навіть на перервах [1].

Навчальний процес проходив у звичайних хатах. У 1939 році після встановлення радянської влади польські родини залишили село. У 1940 році школа розмішувалася у приватних будинках. Завідував нею К. Г. Сацик., а з 1946 року – О. С. Власюк, а в роки Другої світової війни (1941 р.) шкільне приміщення було спалено німецькими окупантами. Навчання відновилося лише у 1945 році [2]. Після Другої світової війни, у тяжкі повоєнні роки, районний виконавчий комітет ухвалив рішення про будівництво нової школи. У вересні 1952 року заклад розпочав свою діяльність. Уже через шість років, у 1958 році, розпочалося будівництво лівого крила школи, оскільки навчання проводилось у три зміни через велику кількість учнів.

У цей період педагоги виявляли високу громадянську свідомість: вони не лише навчали дітей, а й займалися ліквідацією неписьменності серед дорослого населення. Увечері вчителі проводили заняття для односельчан при світлі гасових ламп, а часом навіть відвідували домівки селян, щоб навчати їх основ грамоти. Кожен педагог мав 10 – 15 осіб, яких навчав писати, читати й підписуватися власним прізвищем. Встановлено основні етапи розвитку школи: 1952, 1960, 1976, 1997 роки – періоди активного будівництва та оновлення матеріальної бази. Зібрано дані про директорів школи з 1939 року до сьогодення, педагогічні колективи, їхню участь у культурно-просвітницькому житті громади [4]. У 1960 році спільними зусиллями педагогічного колективу та сільських майстрів було збудовано чотири класні кімнати, бібліотеку та фізичний кабінет. У 1988 році школу реорганізовано в середню, а з 1993 року вона отримала статус загальноосвітньої школи I–III ступенів [5].

У 1992 році розпочалося будівництво нового корпусу школи, оскільки кількість учнів значно зросла, і навчання проводилося у дві зміни. У 1997 році в центрі села відкрито нову двоповерхову будівлю – сучасну школу, де зведено 4 класні кімнати, простору їдальню на 120 місць та котельню. У вересні 2022 року ліцей відзначив 25-річчя нової будівлі, що стало важливою подією для всієї громади [4]. Дослідження показало, що вчителі не лише навчали дітей, а й активно займалися просвітницькою діяльністю: виступали з лекціями, організовували кінопокази, брали участь у суспільно важливих заходах. У процесі роботи було зібрано фотоматеріали випускників XX століття та всіх випусків із 1998 по 2021 рік. Визначено 23 випускники, які після здобуття освіти повернулися до школи як педагоги, продовживши традиції своїх учителів [5].

Школа сьогодні – це поєднання класичних принципів навчання з інноваційними технологіями, центр виховання любові до рідного краю, праці, культури та знань. Проведене дослідження має не лише пізнавальне, а й практичне значення. Воно сприятиме створенню шкільного музею, збереженню історичної пам'яті про освітян, випускників і традиції ліцею.

Ця робота є вагомим внеском у збереження історії рідної школи, адже кожне покоління учнів має знати і шанувати минуле свого навчального закладу, продовжуючи його славні традиції у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисюк В. Камінь - Каширський – 800 років від першої писемної згадки про місто Історія і сучасність. Луцьк : Надстир'я, 1996. 176 с.
2. Денисюк В. Літопис Камінь-Каширщини: Історико-краєзнавчий нарис. Луцьк: Надстир'я, 2001. 524 с.
3. Опитано Єву Куприянчик 1929 р. н. с. Нові Червища Камінь- Каширський р-н. Волинська область, 01.10.2025.
4. Опитано Сніжану Кистенюк 1980 р. н. с. Нові Червища Камінь-Каширський р-н Волинська область 15.10.2025.
5. Опитано Любов Приходько, 1968 р.н. с. Нові Червища Камінь-Каширський р-н Волинська область 16.10.2025.
6. Опитано Раїсу Яцук 1959 р.н. с. Нові Червища Камінь-Каширський р-н Волинська область 20.10.2025.

Салівончик Софія, учениця 10 класу
Новочервищанського ліцею
Прилісненської сільської ради Волинської області

Науковий керівник: Куницька Людмила
Павлівна, вчитель історії
Новочервищанського ліцею
Прилісненської сільської ради Волинської області

ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ ТА ПОБУТУ ОСТАРБАЙТЕРОК ІЗ СЕЛА ГРИВА КАМІНЬ-КАШИРСЬКОГО РАЙОНУ

Актуальність теми проєкту. Історія оstarбайтерів має для нас особливий відгук у сьогоденні, коли війна знову змушує українців боротися за свою свободу, а життя в окупації нагадує про жорстокість, яка торкається й кожного мирного жителя.

Примусова праця українців у нацистській Німеччині, особливо доля жінок оstarбайтерок з Волині, є однією з найтрагічніших і водночас малодосліджених сторінок історії Другої світової війни.

Тепер у зв'язку із розсекреченням архівних документів, зокрема і про оstarбайтерок, та низки науково-пошукових проєктів із запису усних свідчень, з'являється можливість вивчити складні умови життя та побут українців, в тому числі волинян, на території Третього Рейху. А розширення такої джерельної бази визначить їх інформативний потенціал, і, безперечно, сприятиме можливості більшого доступу молоді до вивчення історії рідного краю крізь призму тяжкої долі односельчанок. Також дослідження регіонального аспекту оstarбайтерства, зокрема долі жінок із сільської місцевості, дозволить більш ґрунтовно реконструювати перебіг подій на Волині у роки II світової війни, що актуалізує

тему наукової роботи.

Мета роботи полягає у тому, щоб на основі аналізу архівних і друкованих матеріалів, неопублікованої та опублікованої творчої спадщини, спогадів остарбайтерів із с. Грива Камінь-Каширського району, з'ясувати тенденції повсякденного життя односельчан на примусових роботах у Третьому Рейху

У результаті дослідження з'ясовано, що основний масив архівних джерел про остарбайтерок із села Грива (сьогодні не існує) знаходиться у фондах німецького Архіву Арользена: Міжнародний центр переслідувань нацистів, ГАРФ, Центральному архіві Міністерства оборони Російської Федерації, Державного архіву Волинської області та інших архівосховищ. На жаль, чималий пласт документів знаходить в архівах держави-агресора, тому доступ до них українцям закритий. Найціннішими архівними джерелами є фонди Архіву Арользена, у якому зберігаються Особові картки ув'язнених. Німецькою мовою зроблені записи дозволяють прослідкувати не лише місця й роки перебування остарбайтерів, а й детальний опис їх зовнішності. Наприклад, зі справи Голодюк Ганни Романівни (по батькові не вказувалося), 1922 р.н, є відомості, що вона працювала «Zivilabeiter», тобто цивільним працівником в м. Дрезден на заводі, що займався виготовленням німецьких вантажних авто. У документі також сказано, що була застрахована у медичній касі, мала post-war compilation «залишкову заробітну плату» – 30 [1]. Велику інформативність мають фонди ДАВО, адже у 2019 році з'явилися акти про розсекречення, які затверджені Державним експертом з питань таємниць Кабінету Міністрів України, скасовано гриф секретності 256 документів. Насамперед треба звернути увагу на фонд 4666 «Комітет державної безпеки (КДБ) при Раді Міністрів УРСР у Волинській області, м. Луцьк Волинської області», у якому знайшли 6 фільтраційних справ на жінок-остарбайтерок із с. Грива [2]. Джерельний потенціал фільтраційних карток, дуже високий і дає можливість прослідкувати життєвий шлях краян – східних робітників, а також скласти колективний просопографічний паспорт, насильно вивезених жінок із села Грива. Ще одним важливим фондом ДАВО є Р-164, у якому є статистичні дані про вивезених на роботи до Німеччини жительок із села Грива та опитувальні листи. Зокрема, за даними опитувального листа, опрацьованого в Державному архіві Волинської області, Коніщенко Євдокію Хлорівну було депортовано 22 червня 1942 року. У документі зазначено, що її разом з іншими мешканцями села забирали німецькі солдати за сприянням місцевої поліції [3]. Серед джерел, що відіграють неабияку роль у науково-пізнавальному процесі історії східних робітників, важливою складовою виступає періодична преса: часопис «Волинь», газета «Український голос», а також статті німецьких видань. Вдалося знайти статтю Хрістіни Ротцоль «Остарбайтер» з останнього номера німецької щотижневої газети «Das Reich» за 22 квітня 1945 р., де авторка, яка побувала у таборах східних робітників, розповідає про працю жінок та наголошує, що вона була вирішальною для воєнного життя Німеччини [5].т Остання група надзвичайно цінних джерел – це наративи (щоденники, листи, свідчення старожилів-остарбайтерів). Важливе джерело «усної історії» дає змогу з вуст родичів та мовою оригіналу об'єктивно

і суб'єктивно довідатися про події минулого. Зокрема, спогади Куницької Надії Федорівни, 1949 р. н., дозволили з'ясувати місце та умови перебування на примусовій праці її матері Булік(Котовільчик) Любові Фіلالіївни [4] .

Отже, в сучасних умовах глобалізації, вивченн історичного коріння локальних історій оstarбайтерок, об'єктивно зміцнює роль нашої держави у процесах європейської інтеграції та загалом на світовій арені. У цьому багатосторонньому процесі вагоме значення матиме дослідження та популяризація історичних джерел та вивчення історичної думки та уявлень інших.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Arolsen Archives International Center on Nazi Persecution (Архів Арользена: Міжнародний центр переслідувань нацистів). EN ITS 2.1.4.2 SN 004 7 DIV. Holodiuk Anna. S.7
- 2.Державний архів Волинської області. Фонд 4666 «Комітет державної безпеки (КДБ) при Раді Міністрів УРСР у Волинській області, м.Луцьк Волинської області». Опис 1.
- 3.Державний архів Волинської області. Фонд Р -164. Опис 3. Справа 30. Арк. 118-119.
- 4.Спогади Куницької Надії Федорівни, 1949 р. н., с. Нові Червища Камінь-Каширського району, записані автором 29. 09. 2025 р.
- 5.Christina Rotzol. Ostarbeiter. Das Reich. 22.04.1945. № 17. S.5

Свистун Олег, учень 11 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 23 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Зек Богдан Миколайович, кандидат історичних наук, завідувач науково-експозиційного відділу історії Волині Волинського краєзнавчого музею, керівник секції історії України та історичного краєзнавства комунальної установи «Волинська обласна Мала академія»

СТАНОВЛЕННЯ ТА СТРУКТУРА СІЛЬСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ВОЛИНІ ЧАСІВ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1919–1939 РР.)

Дослідження періоду перебування Волині у складі Польської Республіки є важливим аспектом у вивченні історії нашого краю. В дану епоху відбулось багато подій та явищ, що зіграли важливу роль у розвитку суспільства. Зокрема, наслідком включення регіону до складу Польщі у 1919–1939 рр. стали інститути

місцевого самоврядування. Волиняни уперше зіткнулися із зазначеним явищем в контексті існування новітньої держави. Тому розкриття цієї теми, особливо тих аспектів, які були пов'язані з їх функціонування в селах будуть актуальними під час їхнього порівняння з органами місцевої влади в Україні.

Польська Республіка – країна, що виникла у 1918 р. по завершенню Першої Світової війни. Вже у перші місяці існування новоутвореної держави її керівництво поставило за мету взяти під контроль терени так званих «східних кресів», як наслідок між армією Української Народної Республіки та польським військом розпочались бойові дії. З огляду на ряд обставин, полякам щастило куди більше: за період січня – серпня 1919 р. вони захопили ключові міста Західної Волині: Володимир, Ковель, Луцьк, Дубно, Острог, Рівне, Кременець, Сарни [2]. Тому польське керівництво вже у тому ж році розпочало реалізовувати формування адміністрації та органів самоврядування в регіоні. На території Волині було створено Управління волинських повітів, що було складовою Цивільного управління східних земель. Очільником даної інстанції став Цивільний комісар східних земель [3]. Від імені даної особи виходили всі важливі укази, що стосувалися устрою регіону. Одним з них стало розпорядження від 26 вересня 1919 р. щодо гмінного самоврядування, у котрому розкривались всі важливі аспекти його існування [4]. Далі упродовж певного проміжку часу важливих законів щодо сільського самоврядування не видавалося. Польське керівництво передусім займалося формуванням системи місцевої адміністрації. Після двох років політичної нестабільності у регіоні Волинське воєводство остаточно було утворене 1 березня 1921 р. [1, с. 120]. Після того, як польська влада завершила формування адміністрації в регіоні, стало можливим зосередити увагу на формуванні та удосконаленні системи органів самоврядування. Проте, незважаючи на це, даний процес затягнувся на ціле десятиліття.

Загальнодержавних урядових документів, які б регулювали діяльність органів самоврядування до 1930–х рр. не було. Принципи діяльності гмінних муніципалітетів діяли на засадах вересневого розпорядження Цивільного комісара східних земель та інших додаткових актів. Лише у 1933–1934 рр. вийшли три важливі правові документи, які регламентували функціонування органів місцевого самоврядування, а саме: постанова Ради міністрів від 23 березня 1934 р. щодо часткової зміни територіального самоврядного устрою, розпорядження міністра внутрішніх справ від 23 листопада того ж року щодо регламенту виборів солтиса і підсолтиса та від 1 січня 1934 р. щодо регламенту виборів членів гмінного управління [5; 6; 7]. Згідно їх змісту сільське самоврядування ставало частиною гмінного самоврядування, котре поширювалось на теренах одного з видів адміністративно-територіальних одиниць – гмін. Дані утворення були складовою повітів, які у свою чергу об'єднувались у воєводство. До складу сільської гміни входили різноманітні населені пункти: села, хутори, колонії, фільварки, осади, містечка. Тобто, частиною сільської гміни міг бути будь-який населений пункт у певній місцевості, за винятком міст, що мали статус окремої міської гміни чи взагалі

підпорядковувалися напряму воєводському керівництву. Структура гмінного самоврядування складалася з двох рівнів: громадського та загальногмінного. До першого відносилися громадська рада, що була головним органом кожної громади. Також, замість громадської ради могло бути громадське зібрання, котре існувало у населених пунктах, які через малу чисельність населення не мали права на створення власної громади. Очільником зазначених органів був солтис (староста). Окрім нього питаннями громади опікувався його заступник підсолтис. На обидві посади призначали когось із громадських радників – членів громадської ради. Право обирати солтиса та підсолтиса мали лише члени зазначеного органу. В свою чергу вже самих радників обирали на загальногромадському голосуванні. Їх чисельність, не враховуючи солтиса та підсолтиса, могла коливатися від 12 до 30 осіб, залежно від чисельності населення громади. Членом ради міг стати кожний громадянин Польщі, котрому виповнилося 30 повних років, мав виборче право та не підпадав під деякі категорії населення, що не могли займати посади у самоврядуванні.

До другого рівня відносилися гмінна рада та гмінне управління. Перший орган був відповідником громадської ради на загальногмінному рівні. Йому належали установчі функції, а гмінному управлінню – виконавчі. Членів ради обирала колегія виборча, що складалася з громадських радників, солтисів, підсолтисів та виборчих делегацій з місцевостей, котрі не мали власної громади. У складі даного органу були особи з такими посадами: вїйт – керівник гміни, підвїйт – його заступник, 2–3 лавники та 12–20 радників (залежало від кількості населення у муніципалітеті). Умови висування свого членства у гмінній раді були такими ж як і на громадському рівні, за винятком тих, хто мав намір стати вїйтом чи підвїйтом, які мали ще й володіти польською мовою (на усному та письмовому рівні). Членів гмінного управління визначали на засіданні ради. У його складі повинні були бути вїйт, підвїйт та лавники.

Таким чином, наприкінці 1930-х рр. на території Волині вже сформувалася система сільського самоврядування у межах держави: було остаточно визначено його структуру, функції, умови утворення, склад тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гладішук С. О. Становлення польської адміністрації в Західній Волині у 1919–1921 роках: державно-правові та суспільно-політичні аспекти. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.02 «Всесвітня історія» (032 – історія та археологія). Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2017. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2017.
2. Папакін А. Польсько-радянська війна 1919–1920, радянсько-польська війна 1919–1920. Енциклопедія історії України у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2011. Т. 8 : Па – Прик. С. 392–394.
3. Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich. 1919 . № 1. Poz.

4. Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich. 1919 . № 21. Poz. 215.
5. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1933. № 35. Poz. 294.
6. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1933. № 83. Poz. 608.
7. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1934. № 2. Poz. 6.

Никитюк Вікторія, учениця 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ВОЛИНІ)

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибокого вивчення історичного становлення криміналістики в Україні та її регіональних особливостей. Волинь, як прикордонний регіон, який у різні історичні періоди перебував у складі Російської імперії, Польщі, Радянського Союзу та незалежної України, є показовим прикладом розвитку криміналістичних знань у змінних політико-правових умовах. Дослідження розвитку криміналістики на Волині дозволяє простежити, як формувалися методи збору, фіксації та аналізу доказів, а також як місцеві судові та слідчі органи впроваджували новітні наукові досягнення у свою діяльність. Вивчення історичних аспектів криміналістики має не лише теоретичне, а й практичне значення, адже дає змогу зрозуміти закономірності становлення сучасної судово-експертної системи та вдосконалювати методи розслідування злочинів у сучасних умовах

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі історичного розвитку криміналістики в Україні з урахуванням регіональних особливостей Волині як одного з важливих центрів формування правозастосовної практики.

Історичний розвиток криміналістики в Україні тісно пов'язаний із формуванням правових інститутів та еволюцією судово-слідчої діяльності. Починаючи з другої половини XIX століття, у судовій практиці Волині, що тоді входила до складу Російської імперії, з'являються перші елементи криміналістичного підходу до розслідування злочинів. У матеріалах Державного архіву Волинської області (ДАВО) зустрічаються описові протоколи огляду місця події, у яких уже простежується прагнення фіксувати деталі: положення тіла, характер поранень, наявність плям чи слідів. Це свідчить про перехід від інтуїтивних дій до системного аналізу доказів [2].

На початку XX століття розвиток криміналістики в Україні активізувався

під впливом європейських наукових шкіл. Роботи Ганса Гросса та Едмона Локара започаткували наукові підходи до ідентифікації, дактилоскопії та фотографування. Ці методи поступово впроваджувалися у діяльність поліції Волині, особливо в містах Луцьк, Ковель і Рівне [4].

У міжвоєнний період (1921-1939 рр.) Волинь перебувала під владою Польщі, і тут активно розвивалися наукові методи криміналістики – дактилоскопія, судова фотографія, трасологічний аналіз. У Луцьку створено перші поліцейські архіви з відбитками пальців, фотопортретами злочинців і зразками письма [5]. Після 1939 року з утворенням радянської влади криміналістика на Волині отримала інституційну основу. Було створено експертно-криміналістичну лабораторію при органах НКВС, де проводили мікроскопічні, трасологічні, хімічні та балістичні дослідження. Саме тоді закладено підвалини сучасної судової експертизи [1; 6]. У повоєнний період (1950-1980-ті рр.) створюються спеціалізовані експертні підрозділи МВС, які займалися аналізом зброї, документів, почерку, ґрунту, волокон і біологічних матеріалів. Використання технічних засобів, як-от ультрафіолетове освітлення чи дактилоскопічні порошки, зробило криміналістику більш науковою та об'єктивною [3].

Розвиток криміналістики на Волині відбувався під впливом суспільно-історичних процесів і правових реформ різних епох. Уже в ХІХ столітті почали формуватися первинні засади криміналістичної практики, які згодом удосконалювалися під впливом європейської науки. У міжвоєнний період Волинь стала простором активного впровадження наукових методів слідства, а радянський етап приніс інституційне оформлення криміналістичних досліджень. Ці процеси створили підґрунтя для сучасної судово-експертної системи України. Проведене дослідження показало, що становлення криміналістики в Україні має складну історію, а Волинь відіграла важливу роль у цьому процесі. Саме тут простежуються ключові етапи – від описових методів до сучасних наукових експертиз. Архівні документи Волині зберігають унікальні матеріали судових справ, які дозволяють відтворити розвиток криміналістичних методів.

Досвід Волині ілюструє загальні тенденції розвитку криміналістики в Україні – поступовий перехід від емпіричних спостережень до системного використання наукових методів. Історичний аналіз підтверджує, що архівна спадщина регіону має вагоме значення для подальшого вдосконалення криміналістики як науки та практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів Служби безпеки України. Цифровий архів радянських репресій. <https://avr.org.ua>
2. Державний архів Волинської області (ДАВО). Фонд №46 «Волинський окружний суд». https://volyn.archives.gov.ua/elekt_archives
3. Костицький В. В. Розвиток криміналістики та судової експертизи в Україні. Львів : ЛДУВС, 2009.
4. Пилипенко П. Д. Історія розвитку криміналістики в Україні. К., 2018.

5. Савчук І. Криміналістичні методи у міжвоєнній Польщі та на Західній Україні. Львів, 2015.
6. Юсупов В. Криміналістика в Україні у ХХ- на початку ХХІ ст. К., 2020.

Абрамчук Тимофій, учень 8-Б класу
ліцею імені Олени Пчілки міста Ковеля
Науковий керівник:
Гладишук Сергій Олександрович,
кандидат історичних наук, учитель історії
ліцею імені Олени Пчілки міста Ковеля,
керівник секції «Історичне краєзнавство»
Ковельської філії ВОМАН

СТАНОВЛЕННЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ У КОВЕЛІ НА ПОЧАТКУ НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

Випробування, що випадають на долю України сьогодні, зокрема складні суспільно-політичні умови, які впливають на життя кожного громадянина, актуалізують дослідження початкового періоду Другої світової війни на локальному рівні, як трагічного досвіду повсякденного насильства під час війни. Завдання світової громадськості сьогодні полягає у недопущенні подібних дій агресивними країнами.

Новизна наукової роботи полягає у тому, що матеріал, обраний для дослідження, в такому аспекті ще не був предметом окремих наукових розвідок.

27 червня 1941 р. Ковель був зайнятий частинами Вермахту. До початку осені місто перебувало під контролем німецької військової адміністрації. Тут розташовувався один із керівників батальйону Ваффен СС – оберштурмфюрер СС – Ервін Гай та штаб і третя рота 314-го батальйону поліції порядку під командуванням майора поліції Вернера Дресслера. Окрім них в місті почали формувати органи місцевого самоврядування та загони допоміжної поліції, які склалися, переважно, із місцевого населення [1, с. 19].

У липні 1941 р. у Ковелі було створено міську й районну управи. Районну управу очолив адвокат Самійло Підгірський із с. Любитів [1, с. 20]. Варто відзначити, що за Польської держави він був депутатом польського парламенту, а також захисником місцевої української інтелігенції на судових процесах. Зокрема, Самійло Підгірський був адвокатом племінника Лесі Українки Юрія Косача на судовому процесі в Луцьку впродовж 1932 р., де останнього звинувачували у зв'язках із ОУН.

Головою міської управи ініціативна група обрала політично активного ковельського лікаря Миколу Пирогова – онука відомого лікаря часів Російської імперії. В період міжвоєнної Польщі він був послом до польського сейму від Блоку національних меншин, що складався з представників від українців, євреїв, чехів та інших народів. На посаді голови міської управи Ковеля Микола Пирогов

лишався до 1943 р. Міська управа виконувала функції з управління містом під нацистською окупацією.

Комендантом поліції Ковеля голова міської управи Микола Пирогов порекомендував призначити Василя Оксюка, який проживав у с. Седлище Ковельського району. В роки Першої світової війни він керував ротою у чині поручика, згодом воював у лавах військ УНР, Української Держави гетьмана Павла Скоропадського та брав участь у Другому зимовому поході армії УНР. В міжвоєнний період Василь Оксюк очолював у Седлищі бібліотеку «Просвіти» [1, с. 21].

Дочка Миколи Пирогова Наталя Яхненко про свою зустріч із Василем Оксюком влітку 1941 р. згадувала наступне: «Переді мною стояв інтелігентний селянин із одним питанням: чого чекати від нової німецької влади? Згодом він сказав, що потрібно сформувати свою цивільну владу у місті, а в першу чергу – поліцію, оскільки на Поліссі вже почали формуватися різні банди» [4, с. 240]. Після цього Василь Оксюк порівнював австрійську владу на Ковельщині в роки Першої світової війни, період перебування регіону в складі Польщі і радянську окупацію 1939–1941 рр. Аналізуючи попередній досвід він наголошував, що в роки Першої світової війни відкривалися українські школи і жодних колгоспів не організовували.

В 1940 р. Василя Оксюка за підозрою в приналежності до ОУН заарештували радянські карально-репресивні органи. До червня 1941 р. він перебував у Луцькій в'язниці, де серед небагатьох зміг пережити розстріли в'язнів напередодні відступу Червоної армії. Про його порятунок Наталя Яхненко згадувала наступне: «За радянської влади його арештували як активіста села і він перебував у в'язниці в Луцьку. Під час відступу радянська влада не знайшла нічого кращого, як почати розстріли в'язнів Луцької тюрми. Їх вигнали із камер на подвір'я зі стіною заввишки сім стовпів довкола і постріляли кругло сімсот чоловіків з кулеметів поставлених по кутах стіни... Оксюк, зі своїм досвідом на фронті, одразу кинувся ниць на землю і був захоронений тілами пострілених, що впали на нього. Крім нього, так само зробили ще чотири. Разом врятувалося п'ять осіб із сімсот» [4, с. 241].

Варто відзначити, що розстріли в'язнів радянська влада проводила в червні 1941 р. і в Ковельській тюрмі. Із ковельської тюрми в'язнів групами привозили до будівлі НКВС біля залізничного вокзалу. На подвір'ї завели двигун трактора і під гуркіт відбувалися розстріли людей у стайні, де напередодні викопали величезні ями. Інших осіб розстрілювали поспіхом уже в камерах в'язниці, бо радянська влада поспішно відступала перед нацистами. Протягом дня, за дослідженням краєзнавця Володимира Рожка, розстріляли 250 в'язнів, за іншими даними – 195 [2, с.64].

Мешканка с. Старі Кошари Тетяна Жук згадувала, що її сина Олександра, 1918 року народження, заарештували в 1940 р. за національну громадську активність. Він був учителем, вів у селі драматичний гурток, співав у хорі, багато читав книжок, особливо захоплювався творчістю Тараса Шевченка. Мама мала лише чотири побачення з Олександром, який сидів у будинку НКВС біля міської

залізниці. Після розстрілів, коли велися розкопки, упізнала свого сина за волоссям і одягом, бо сорочки були підписані на руках. З ями дістали на її очах 22 трупи, які між собою були пов'язані колючим дротом [2, с. 64].

Ще один свідок тих подій Марія Хотинська згадувала: «Взимку 1942 р. німці організували розкопки ям і перезахоронення. Все це фотографували, щоб показати світові, які звірства чинили «совети». Було розкопано всього дві ями. Стояв страшний сморід, тому третю яму вирішили не чіпати. Родичі намагалися розпізнати по залишках одягу своїх рідних. Обличчя були спотворені. Марусю Романчук впізнали по косах. Одна коса була відірвана. Мого дядька не знайшли» [2, с. 64].

До організаційної роботи в Ковелі також долучився отець Іван Губа – колишній капелан армії УНР. Для відносин із німецькою владою вибрали комітет секретаркою якого стала Олександра Підгірська, яка володіла німецькою мовою.

Таким чином, після відступу радянської влади у червні 1941 р. в Ковелі розпочався процес формування нових органів влади. Найважливіші посади зайняли знані в місті і повіті люди: Самійло Підгірський та Микола Пирогов. Окрім них, активну роботу проводив Василь Оксюк родом із с. Седлище. Усі вони, зважаючи на попередню репресивну політику радянської влади у 1939–1941 рр., і пригадуючи період Першої світової війни сподівалися на налагодження відносин із німецькою владою. Проте, вже наступні місяці і роки показали марність цих сподівань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковель: життя та загибель єврейської громади / Петро Долганов. Київ: Український центр вивчення історії Голокосту, 2023. 101 с.
2. Проект «Україна». Волинь 1939–1946 років. Окупована, але не скорена / Лариса Бондарук, Богдан Зек, Тетяна Яцечко-Блаженко. – Харків: Фоліо, 2020, 573 с.
3. Рожко В. Не гасне свічна пам'яті... Поклик сумління. 1991. Червень. № 19 (33).
4. Яхненко Н. Від бюро до Бригідок. Трохи спогадів з 1939–1941 рр. Львів. – Бералє – Мюнхен: Накладом авторки, 1986. 260 с.

Байбула Орест, учень 9 класу
Несвічівської Городищенської сільської
ради Луцького району Волинської області
Науковий керівник: Байбула Юрій
Володимирович, вчитель історії та
правознавства Несвічівської гімназії
Городищенської сільської ради
Луцького району Волинської області

ВІДНОВЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЛІЇ ПОВІТОВОЇ «ПРОСВІТИ» В СЕЛІ НЕСВІЧ В 1927 РОЦІ

В 1921 році в селі Несвіч було створено осередок Луцької повітової «Просвіти», організації, яка ставила за мету ліквідацію неписьменності, поширення книг та газет серед населення, культурно-просвітницьку діяльність. Проте, згодом його функціонування було призупинено через масовий виїзд активістів із села в місто Луцьк на роботу або на навчання.

Актуальність проєкту зумовлена тим, що питання діяльності філії «Просвіти» в селі Несвіч недостатньо вивчалось краєзнавцями та науковцями. Дане дослідження ми проводили виключно на основі архівних документів ДАВО та спогадів старожилів, а саме – місцевої дослідниці Лідії Кониш-Рабан[1].

Новизна наукового проєкту полягає в тому, що вперше введено в науковий обіг матеріали архівної справи ДАВО «Протокол загальних зборів філіалу «Просвіта» в с. Несвичі, листування з Луцьким староством про дозвіл проведення зборів та постановок».

17 січня 1921 року ініціативна група несвічан у складі вчителя Григорія Дембицького, Михайла Старчевського, Хоми Суся, Гивка Столярука та Євгена Дядіо створила філію повітової «Просвіти» в рідному селі[2]. Активісти проводили значну роботу, адже збереглися протоколи семи засідань, на яких вирішували організаційні та господарські питання. Проте вже на зборах від 29 травня 1923 року не обирали навіть ревізійну комісію через незначну кількість членів осередку місцевої «Просвіти». Це свідчило про початок занепаду місцевої філії.

3 квітня 1927 року відбулися загальні збори філії товариства Луцька повітова «Просвіта» в Несвічах. На них прибуло 10 членів і Андрій Глущук як представник ради луцької «Просвіти». Збори відкрив активіст попередньої Ради філії Гаврило Тихоліз. На його пропозицію обрано до президії зборів: головою - Івана Грабаровського, секретарем - Якова Коськіна. Представник Ради товариства Луцька повітова «Просвіта» Андрій Глущук ознайомив присутніх із Статутом товариства та пояснив їхні завдання та обов'язки. Член бувшої Ради філії Тихоліз заявив, «що майже всі члени попередньої ради є відсутні, оскільки виїхали з Несвіч, і він сам не може прозвітувати про діяльність та стан майна. Загальні збори ухвалюють, аби майбутня Рада філії справу майна філії вияснила привела до належного стану та подала до відома наступним загальним зборам

філії» [3]. До нової Ради філії одноголосно обрали головою Федора Шевченка, скарбником - Петра Хвеня, секретарем - Якова Коськіна, заступником голови - Федора Мельника та заступником секретаря - Івана Грабаровського. До ревізійної комісії увійшли Іван Півчук, Іван Горбачевський, Григорій Шумський, яких також обрали всіх одноголосно. Загальні збори закінчили побажаннями новій Раді успіхів та плідної праці. Підписали протокол голова зборів Іван Грабаровський та секретар Яків Коськін.

Вже за короткий період члени філії підготували концерт з виставами та піснями і 6 вересня 1927 року звернулися з клопотанням до Ради Луцької повітової «Просвіти» «о дозвіл на виставу, яка відбудеться в селі Несвічах Чаруковської гміни в помешканні Зофії Лешнер дня 18 вересня. Буде поставлено: «По ревізії» комедію на 1 дію Кропивницького і «Наталка Полтавка» оперетка на 4 дії Котляревського. Хор відспіває: «Заповіт», «Ще не вмерла Україна», «Била жінка мужика», «По діброві вітер віє». Після вистави танечна забава до рана. Чистий прибуток призначається на культурно-освітні цілі. За лад і спокій відповідає Рада філії Просвіти в Несвічах. Голова філії Федор Шевченко, секретар Яков Коськін» [4].

Вже 9 вересня 1927 року Луцька повітова «Просвіта» на Волині звернулася до луцького староства з наступним листом: «До луцького староства. Рада повітової «Просвіти» просить про уділення дозволу на виставу для філії в селі Несвічах Чаруковської волости, Луцького повіту. Вистава відбудеться в селі Несвічах дня 18 вересня цього року о годині 7-й вечора в помешканні Софії Лешнер. Буде поставлено: «По ревізії» жарт на 1 дію Кропивницького, «Наталка Полтавка» - оперетка Котляревського. Пісні «Заповіт», «Ще не вмерла Україна», «Била жінка мужика», «По діброві вітер віє». Після вистави танці до рана. Дохід з вистави призначається на культурно-освітні цілі[5].

12 вересня 1927 року дозвіл від луцького повітового старости було отримано: «До ради Товариства «Просвіта». Я дозволяю організувати виставу та танці, згадані в програмі заходу 18 вересня 1927 року. Луцький староста»[6]. Інформації про те, як пройшов захід, на жаль, немає.

Вже в лютому 1928 року осередок несвічанської «Просвіти» звернувся до Луцької повітової «Просвіти» на Волині з проханням скликати загальні збори. «Філія повітової Просвіти в Несвічах 10 лютого 1928 року № 178 До Луцької Повітової Просвіти. Заява. Просимо Луцьку Повітову Просвіту скликати загальні збори в селі Несвічах у помешканні Кузьми Шевчука 18 лютого 1928 року з денним порядком таким: перевибори Ради філії, план діяльності на 1928 рік, справоздання за 1927 рік, загальні внески на філію. День проведення зборів - 19 лютого 1928 рік. Голова філії Шевченко, секретар Коськін»[7]. Того ж дня Луцька повітова «Просвіта» звернулася з аналогічною заявою до луцького староства: «Луцька повітова «Просвіта» на Волині 10 лютого 1928 № 178. До луцького староства Рада повітової «Просвіти» має за шану повідомити, що дня 19 лютого 1928 року в селі Несвічах Чаруківської волости Луцького повіту відбудуться загальні збори членів філії «Просвіти» в помешканні Кузьми Шевчука з таким порядком денним: справоздання філії за 1927 рік, перевибори

Ради філії, план праці філії на 1928 рік, вольні внески»[8]. 12 лютого 1928 року відповідний дозвіл під номером XI-9/N був наданий луцьким старостою [9].

Аналізуючи матеріали архівної справи, можемо зробити висновок, що в 1927-1928 роках відбувався процес відновлення діяльності осередку місцевої «Просвіти». Більшість активістів, які входили до попередньої Ради філії покинули Несвіч з різних причин. Зокрема, Андрій Глушук виїхав на навчання, Євген Дядіо разом з батьком-священником переїхав в Старий Загорів, інші шукали кращої долі та роботу в Луцьку. Замість них прийшли інші активісти, які вдихнули нове життя в роботу місцевої «Просвіти». За короткий термін вдалося підготувати постановку двох великих за обсягом вистав та концерту. Враховуючи той факт, що в 1928 році в Несвічах проживало близько півтори тисячі селян, можна припустити, що глядачів було багато.

На жаль, більше інформації про діяльність несвічівської «Просвіти» в період з 1928 по 1934 рік у ДАВО немає. Ми знаємо лише з розповідей старожилів, що філія місцевої «Просвіти» проводила активну роботу: організувала бібліотеку, навчала односельчан грамоті, робила спробу українізувати місцевий церковний хор. Проте діяльність осередку в ці роки була непростю, адже тиск польської влади на волинську «Просвіту» посилювався, і 1 липня 1934 року вона припинила свою діяльність через заборону.

Але важливим є те, що жителі села Несвіч зробили свій посильний внесок в роботу товариства, сприяли формуванню національної свідомості односельчан.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лідія Кониш-Рабан. Село Несвіч і несвічани. Луцьк. 2006.
2. Орест Байбула. Створення філії повітової «Просвіти» в селі Несвіч. Волинь у дослідженнях юних науковців. Луцьк. 2024. С.114
3. Державний архів Волинської області. ДАВО. Ф. 54. Оп. 1. Спр. 183. Протокол загальних зборів філіалу «Просвіта» в с. Несвичі, листування з Луцьким староством про дозвіл проведення зборів та постановок. 1 Арк.
4. Державний архів Волинської області. ДАВО. Ф. 54. Оп. 1. Спр. 183. Протокол загальних зборів філіалу «Просвіта» в с. Несвичі, листування з Луцьким староством про дозвіл проведення зборів та постановок. 2 Арк.
5. Державний архів Волинської області. ДАВО. Ф. 54. Оп. 1. Спр. 183. Протокол загальних зборів філіалу «Просвіта» в с. Несвичі, листування з Луцьким староством про дозвіл проведення зборів та постановок. 3 Арк.
6. Державний архів Волинської області. ДАВО. Ф. 54. Оп. 1. Спр. 183. Протокол загальних зборів філіалу «Просвіта» в с. Несвичі, листування з Луцьким староством про дозвіл проведення зборів та постановок. 3 Арк.
7. Державний архів Волинської області. ДАВО. Ф. 54. Оп. 1. Спр. 183. Протокол загальних зборів філіалу «Просвіта» в с. Несвичі, листування з Луцьким староством про дозвіл проведення зборів та постановок. 4 Арк.
8. Державний архів Волинської області. ДАВО. Ф. 54. Оп. 1. Спр. 183. Протокол загальних зборів філіалу «Просвіта» в с. Несвичі, листування з Луцьким староством про дозвіл проведення зборів та постановок. 5 Арк.

9. Державний архів Волинської області. ДАВО. Ф. 54. Оп. 1. Спр. 183. Протокол загальних зборів філіалу «Просвіта» в с. Несвичі, листування з Луцьким староством про дозвіл проведення зборів та постановок. 5 Арк.

Кузьмук Христина, учениця 11 класу опорного закладу загальної середньої освіти «Торчинський ліцей Торчинської селищної ради»

Науковий керівник: Томаченко Тетяна Степанівна, учитель історії опорного закладу загальної середньої освіти «Торчинський ліцей Торчинської селищної ради»

ДРУКАРНІ НА ВОЛИНІ У XVII СТ.

З середніх віків до наших днів дійшли рукописні книги дивної краси і багатого змісту. Це слов'янські літописи, в тому числі і Галицько-Волинський. Такі джерела принесли для нас багато дивовижних фактів з глибокої давнини.

Разом з тим період книгодрукування на Волині у XVI–XVII ст. є цікавим та мало дослідженим.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що вивчення історії розвитку національної культури її регіональних особливостей має надзвичайно важливе значення для України, для розвитку громадянської свідомості, визначення та ствердження її національних ідеалів. Важливим складником історії культури України є історія друкарської справи та книговидавання на Волині у XVI–XVII ст. У продовж цього періоду книговидавнича діяльність в краї розвивалась одночасно з розвитком суспільства загалом, утілюючи в собі його основні досягнення і відповідаючи вимогам історичної епохи, тому досліджуючи стародавні книги ми одночасно вивчаємо особливості суспільного життя того часу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що нами зроблена спроба дослідити: особливості зародження та розвитку друкарства на Волині у XVI–XVII ст.; дослідити волинські стародруки, їх духовні витoki та визначити їх місце в культурному житті краю, та всієї України. Тим самим відтворити цілісну картину розвитку книговидавання на Волині у другій половині XVI та першій половині XVII ст.

Даючи загальну оцінку початкового періоду історії українського друкарства, слід визнати, що найбільш творчим в його історії став перший етап – остання чверть XVI і перші десятиріччя XVII ст. Саме тоді, в умовах економічного піднесення і активізації суспільного руху, найвідчутнішим був вплив ренесансної культури. Діячам друкарства цього часу вдавалося поєднати

вітчизняні традиції з творчим сприйняттям міжнародного досвіду. Не рівняючись з кількісними показниками західноєвропейських країн, друкарство України за структурою і характером все ж було ближчим до друкарства Західної і Центральної Європи, ніж до друкарства Росії.

В Україні впродовж 1574–1648 рр. діяло 25 друкарень. З них 17 належали українцям і видавали книжки переважно церковнослов'янською і українською мовами, 7 друкарень вели книговидання латинською і польською мовами. Згадані 25 друкарень діяли в 17 місцевостях, з них 7 – у селах, решта – у містах і містечках [6]. Головними центрами видавничої діяльності стали великі торговельні міста – Київ, Львів, Острог, в яких були не лише кадри ремісників, книжників, редакторів, але й можливості ширшого збуту. При великих друкарнях були свої книгарні. Продажем книжок займалися також працівники друкарень, купці і крамарі, які розповсюджували книги поряд з іншими товарами.

Поряд із Острозькою існували друкарні в Дермані, Почаєві, Рахманові, Луцьку, Кременці та в інших населених пунктах Волині, серед яких були і мандрівні друкарні. («Мандрівні» або «бродячі» друкарні – отримали назву від того що їх переміщували з одного місця до іншого, у пошуках кращих умов праці).

Мандрівні друкарні були цікавим явищем у культурному житті України в першій половині XVII ст. [1, с. 50] За твердженнями І.Огієнка, «мандрівних» друкарень у давнину було багато [7, с. 174]. Однак з назвою мандрівних друкарень на Волині пов'язують лише дві – Кирила Транквіліона Ставровецького та Павла Домжив Лютковича [1, с. 50].

Заснування перших друкарень у Львові і Острозі припадає на час піднесення суспільно-політичного руху та пов'язане з діяльністю І. Федорова.

Найбільша кількість друкарень виникла на території Волині, де кількість їх досягло 15 (Почаїв, Олексінець, Луцьк, Полонне, Славута, Дубно та ін.) [3].

В містечку Рохманів ієромонах Кирило Транквіліон Ставровецький власним коштом видрукував збірник, який і вийшов у світ 9 листопада 1619 р. під назвою: «Євангеліє Учительное, або казаня на неделя презрок и на празники господскіє и нарочитим святим угодником божіим», на 552 л. [7, с. 197]. Рохманівське «Євангеліє Учительное» написане церковнослов'янською мовою, лише вірш на гербі у ньому – українською книжною мовою. Ставровецький також видав книги у Почаєві – «Зерцало богословії» (1618 р.), у Чернігові – «Перло многоцінное» (1646 р.) [1, с. 50–51].

В село Четвертня на прохання князя Григорія Четвертинського, приїхали Ієромонах Павло Домжив-Люткович Телиця та ієродиякон Сильвестр, 1624 р. разом з своєю мандрівною друкарнею й оселилися в Преображенському монастирі. Тут вони почали складати Псалтиря, який і вийшов у світ 27 липня 1625 р., на 244 листах. На звороті заголовного листа – герб князів Четвертинських, а потім присвята книжки князю Григорію від друкарів Павла та Сильвестра [4, с. 62].

В 1602 р. в Дерманському монастирі (с. Дермань, Лубенського повіту) князь Костянтин Острівський засновує друкарню. Першою книжкою яку надрукували в Дермані – був «Октоїх». Його друк розпочали 12 квітня 1603 р., а закінчили 12 вересня 1604 р., це був «Охтайк сиреч осмогласник», на 326 листах. Книжка вийшла «в общем манастыри Дермани, коштом и накладом манастырским», тобто вже без спеціальних коштів князя Константина [4, с. 43].

В Луцьку при Хрестовоздвиженському братстві на межі 20-30 рр. XVII ст. також діяла друкарня, засновниками якої були друкарі Павло Домжив-Люткович Телиця та ієродиякон Сильвестр. Коли саме прибули вони до Луцька не відомо (припущення – липень 1625–1628 рр.). Першою книжкою яку вони видрукували в Луцьку – «Лямент по святобливе зошлом велебном господину отцу Іоанни Василевичу презвитери». Текст книжки розміщений на 11 листах [7, с. 201]. Разом з тим, цілком можливо, що не всі луцькі видання збереглися до нашого часу.

У 1578 році у місті Острозі в друкарні, яку заснував князь Костянтин Острівський, було видруковано 96 – сторінковий Острівський Буквар та Острівську Біблію. Острівська друкарня випустила понад 30 книжок [5, с. 139]. Зокрема, в цей період були видані такі книги: «Грецько-руська церковнослов'янська книга для читання. Азбука» (Буквар) – надрукована в Острозі у 1578 році, містила 8 нумерованих листів; Азбука» (Читанка), Острог (1578) – 48 нумерованих листів; «Новий Завіт і Псалтир.» Острог (1580), 4 нумерованих + 480 нумерованих листів; «Алфавітно-предметний Покажчик до попереднього видання» («Книжка, собрание вещей...»), Острог (1580), 1 лист нумерований + 52 нумерованих листи; «Хронологія Андрія Римші» («Которого ся месца што за старыхъ вековъ дѣло короткое описаніе»), Острог (5 травня 1581), двосторінкова листівка (текст розміщений на внутрішніх сторінках). Справжнім шедевром друкарської майстерності стала «Острівська Біблія», завершена 1581 р. «Острівська Біблія» – перше повне видання канонічного біблійного тексту церковнослов'янською мовою. Повна назва книжки – «Библиа, сиріч книги Ветхаго и Новаго Завіта по языку словенску». Надрукована впродовж 1580–1581 рр. у власному маєтку відомого українського магната та політичного діяча князя Василя Костянтина Острівського в Острозі (тепер м. Острог Рівненської обл.) у спеціально організованій для випуску Біблії друкарні [2, с. 26].

Таким чином, стародруки Волині зайняли почесне місце серед видань інших народів, так «Острівська Біблія», а також інші книги XVI–XVII ст. волинського краю репрезентують Україну у великих бібліотеках всього світу.

Волинь своїм книговидаванням у зазначений період виявила аспект культури як національної, так і загальнолюдської.

Разом з тим значна кількість стародруків потребують ретельного дослідження. Особливо це стосується праць Острівської та Почаївської друкарень.

Вивчаючи видавничу справу XVI–XVII ст., ми дізнаємось про діяльність людей конкретної історичної епохи, про розвиток культури та суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василюшин О. М. Мандрівні друкарні (п. п. XVI ст.). Поліграфія і видавнича справа. 2000. № 2. С. 50–53.
2. Герус–Тарнавецька І. До 400 – річчя Острозької Біблії і книгодрукування на Волині. Літопис Волині. Науково популярний збірник волинезнавства. Вінніпег, 1982.
3. Історія друкарства на Україні. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://otherreferats.allbest.ru/history/00087811_0.html.
4. Карпінський В. С. Зародження і розвиток друкарства на Волині. – Луцьк. Надстир'я. 1998. 107 с.
5. Крип'якевич І. П. Історія України. [відп. ред. Ф. П. Шевченко, Б. З. Якимович]. Львів : Світ, 1990. 520 с.
6. Огієнко Іван. Історія українського друкарства. Ізборник. [Електронний ресурс]. Режим доступу: litorys.org.ua/ohdruk/ohd.htm.
7. Огієнко І. І. Історія українського друкарства. [упорядн. авт. іст. –біограф. нариса та приміт. М. С. Тимошик]. К. : Либідь, 1994. 448 с.

Шаповалова Поліна, учениця 10 класу
Буцинського ліцею Дубівської сільської
ради Ковельського району

Науковий керівник: Карпук Майя
Петрівна, учитель історії Буцинського
ліцею Дубівської сільської ради
Ковельського району, керівник секції
історії України та історичного
краєзнавства комунальної установи
«Волинська обласна Мала академія наук»

ЖИТТЄВІ ШЛЯХИ ОСТАРБАЙТЕРІВ СЕЛА БУЦІНЬ

Український народ протягом століть неодноразово зазнавав тяжких випробувань, проте завжди зберігав гідність і прагнення до свободи. Однією з найбільш трагічних сторінок нашої історії стала доля оstarбайтерів — людей, яких під час Другої світової війни нацистська влада примусово вивозила на роботи до Німеччини. Їхнє життя перетворилося на справжнє випробування: виснажлива праця, приниження, насильство, голод і розлука з рідними. Чимало з них не змогли повернутися додому.

У січні 1942 року нацистська адміністрація почала масові депортації цивільного населення з окупованих територій Радянського Союзу. 18 січня 1942 року визнано датою, з якої розпочалися великі акції примусового вивезення українців на роботи до Третього Рейху; ця дата нині в Україні визначена як День вшанування пам'яті оstarбайтерів. За узагальненими даними, у 1942–1944 роках до Німеччини було вивезено понад 2,3 млн громадян України; лише з Волині — близько 50 тис.

Подібні події торкнулися й мешканців села Буцинь Ковельського району Волинської області, які, як і мільйони їхніх співвітчизників, опинилися в полоні нацистської системи примусової праці.

Нами досліджено долі простих людей, які стали заручниками глобального збройного конфлікту, що допомагає глибше усвідомити масштаби трагедії та її наслідки для українського суспільства.

Збереження пам'яті про оstarбайтерів та виховання поваги до їхнього подвигу й пережитих страждань має особливе значення для сучасного суспільства, адже воно формує гуманістичні цінності, сприяє утвердженню історичної справедливості й водночас є запорукою недопущення повторення подібних злочинів у майбутньому.

Історія села Буцинь, на жаль, ще недостатньо вивчена через обмежену кількість архівних матеріалів. Тому це не дозволяє скласти повну картину життя односельчан у роки Другої світової війни.

За свідченням старожилів, із села Буцинь на примусові роботи потрапило 120 людей. З цієї кількості вдалося встановити імена лише 29 юнаків та дівчат, вивезених до Третього Рейху. Доля молодих буцинців у роки Другої світової війни стала однією з найтрагічніших сторінок історії села. Юнаки й дівчата, що тільки починали доросле життя, потрапили у вир примусової праці, позбавлені прав і свободи. Їхніми щоденними супутниками стали голод, виснаження та приниження, а юність була втрачена назавжди. Перебування в Німеччині, попри тяжкі страждання, стало для багатьох культурним потрясінням: уперше вони побачили інший рівень побуту та комфорту. Це викликало прагнення до змін, однак не могло компенсувати каторжних умов.

Останім зі «східних робітників» був Кіндрат Сачик. Під час спілкування він розповів багато подробиць про життя в Німеччині. Попри все, буцинці-остарбайтери зберегли гідність і витримку. Їхні спогади стали важливим джерелом історичної пам'яті села, адже архівних матеріалів обмаль. Цей досвід нагадує: мир і свобода мають високу ціну.

Дослідження цих подій є спробою відновити історичну справедливість і вшанувати пам'ять односельчан, які стали жертвами примусової депортації.

Таким чином, історія оstarбайтерів із Буциня — це ще один яскравий приклад того, як українці змогли вистояти попри тяжкі випробування. Це свідчить про незламність духу, працьовитість і силу волі нашого народу.

Історична пам'ять має бути збережена й передана майбутнім поколінням як урок, як нагадування про ціну свободи та людської гідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананійчук В. Визволення західних областей України від німецько-фашистських окупантів. К., 1969. 132 с.
2. Бондаренко Г. Волинь періоду Другої світової війни в радянській та сучасній літературі // Волинь в Другій світовій війні: збірник наукових та публіцистичних статей. Луцьк, 2005.

3. Грінченко Г. Примусові робітники Третього рейху в сучасних дослідженнях історії та пам'яті жертв Другої світової війни. Україна в другій світовій війні: джерела та інтерпретації (до 65-річчя великої перемоги). К.: Інститут Історії України НАН України, 2011. С. 328–337
4. Коваль М. Друга світова війна та історична пам'ять // Український історичний журнал. 2000. № 3, 4.
5. Лапан Т. Українські жінки на примусових роботах в Третньому Райху . Україна модерна. 2007. № 1. С. 127–138
6. Лисенко О. Примусова праця під знаком свастики. Українські остарбайтери в Третньому Рейху // Історична правда. 2017.
7. Потильчак О. Остарбайтери України – раби Третього рейху. ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1998. 320 с.
8. Шабала Я. Історія України: Вид. 2-е, доп. Луцьк: Настир'я, 2006. 268 с.

Чилій Марія, учениця 7 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

ВОЛОДИМИР – ПЕРЛИНА ВОЛИНІ З ТИСЯЧОЛІТНЬОЮ ІСТОРІЄЮ

Актуальність теми зумовлена важливістю вивчення історичного минулого міста Володимира, яке є однією з найдавніших столиць Волині.

Мета роботи – вивчення та розкриття історичного, культурного та архітектурного значення міста Володимира.

У результаті дослідження з'ясовано, що Володимир був заснований київським князем Володимиром Великим у X столітті, а перша письмова згадка про це місто датується 988 роком – тоді рівноапостольний святитель віддав місто своєму сину Всеволоду [4].

У XII столітті стає місто столицею Володимиро-Волинського князівства, а після приєднання до Галицького князівства в 1199 р, утворює Галицько-Волинську державу. У XI-XII століттях місто було досить добре укріплено. В XIII столітті Володимир був великим містом, тут проживали торгівельні колонії німців, євреїв, новгородців. За наказом Катерини II місто було перейменовано на Володимир-Волинський [2].

У Володимирі є православні Успенський собор княжої доби та унікальна Василівська церква-ротонда литовського періоду, три католицькі храми та

монастир польського періоду, православна церква та лютеранська кірха російського періоду [4].

Кожен, хто побачить Успенський собор – вже ніколи не залишиться байдужим до історичного минулого України, адже це найдавніший храм Волині, вік якого налічує 861 рік.

У храмі панує чудова акустика храму, величність і піднесеність його архітектури, а також унікальна пам'ятка сакрального малярства – хрест.

Розп'яття датується XVI століттям, якому понад 500 років. Згідно історичного переказу біля цього хреста отримав духовне просвітлення Йосафат Кунцевич – шанований святий греко-католицької церкви – уродженець міста [1].

На думку багатьох вчених, немає аналогів у вітчизняній і світовій архітектурі Василівська церква (XIV- XV століття). Це унікальна церква-ротонда, яка у плані нагадує квітку з восьми пелюстками. Впродовж віків у Володимирі мирно співіснували і духовно взаємозбагачувалися люди різних національностей, культур і релігійних конфесій.

Багато цікавого дізнаються туристи у Володимир-Волинському історичному музеї імені Омеляна Дверницького, де зберігається понад 18 тисяч експонатів. Музей було засновано ще наприкінці XIX століття і в 2017 році установі виповнюється 130 років, тобто це один з найдавніших музеїв України. До уваги його відвідувачів старожитності з етнографії, нумізматики, сакрального мистецтва, боністики, декоративно-прикладного мистецтва, археології, фотоматеріали. Зокрема, в експозиції музею представлена ікона з XVI століття Спас Нерукотворний [1].

Розвитку міста сприяло вигідне географічне розташування – воно постало на перетині сухопутних і водних торговельних шляхів, зокрема, знаменитого шляху «із варяг у греки», який з'єднував країни Північної Європи з Середземномор'ям. Про це свідчать знахідки археологів, серед яких чимало предметів із Візантії, країн Близького Сходу та Західної Європи [3].

Місто знаходилося у прикордонні і в центрі Волинської землі, на перетині важливих шляхів. По утворенню єдиної держави з центром в Києві роль Володимира зростає. Його вигідне стратегічне положення зумовлювало розміщення тут великих торговельних осередків та місій, в тому числі зарубіжних.

Відповідно тут зосереджувались і значні військові сили. Один із сухопутних шляхів до Європи проходив через Володимир. За 12 кілометрів поблизу міста через річку Буг, біля військової фортеці Вотня (нині Устилуг) існувала значна переправа. В політичному відношенні місто набуло статусу столиці Волинської землі [5].

Була у Володимирі і своя «стометрівка» – вулиця Фарна (сьогодні площа Героїв), де розміщувались торгові ряди, цукерні, циркульні, ресторани.

У 60-х роках минулого століття перепланували центральну частину міста – старі будівлі знесли. На їх місці вирости радянські будинки.

Княже місто не може похвалитись власним замком. Дерев'яний замок, який колись був у дитинці, звичайно ж, не зберігся, а єдиний кам'яний, який

будував польський король Казимир, проіснував лише два роки і був повністю розібраний після його смерті литовським князем Любартом. Про те, яким мав бути «казимирський» замок, не збереглося жодних відомостей. Історики припускають, що цегла з розібраного замку Казимира була використана у будівництві луцького замку [6].

Місто Володимир, його архітектурні та мистецькі пам'ятки були і продовжують бути предметом дослідження науковців, краєзнавців, істориків. Стародавній Володимир і до сьогоднішнього дня зберігає таємниці, які ще чекають на своїх відчайдушних дослідників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Володимир. URL: [https://volodymyr.travel > history](https://volodymyr.travel/history)] Дата звернення: 18.09.2025.
2. Володимир. Архітектурні та природні пам'ятки України. URL: [https://landmarks.in.ua > volynska > volodymyr-volynsky](https://landmarks.in.ua/volynska/volodymyr-volynsky)] Дата звернення: 14.09.2025.
3. Володимир-Волинський. URL: [https://shtetlroutes.eu > volodymyr-volynsky-cultural-h...](https://shtetlroutes.eu/volodymyr-volynsky-cultural-h...) Дата звернення: 10.10.2025.
4. Володимир-Волинський. Тисячолітнє місто з колекцією пам'яток. URL: <https://ukrainaincognita.com/volynska-oblast/volodymyr-volynskyi-raion/volodymyr-volynskyi/volodymyr-volynskyi-tysyacholitne-mist> Дата звернення: 11.09.2025.
5. Про місто Володимир і район. Головні новини Володимира та району. URL: [https://volodymyr.rayon.in.ua > about_city](https://volodymyr.rayon.in.ua/about_city) Дата звернення: 12.10.2025.
6. Таємничий Володимир-Волинський: легенди княжого міста. БУГ. URL: [https://bug.org.ua > article > tajemnychyj-volodymyr](https://bug.org.ua/article/tajemnychyj-volodymyr) Дата звернення: 08.10.2025.

ПАМ'ЯТКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ ВОЛИНИ

Ващук Максим, учень 9-Б класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради», керівник секції археології комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ГОРОДИЩА ВОЛИНИ X-XIII СТ. (НА ПРИКЛАДІ ЛУЦЬКОГО ОКРУГУ)

Актуальність теми зумовлена потребою дослідити городища Волині як цінне джерело історії краю та формування міської культури. **Мета роботи** – визначити роль і значення Луцького, Коршівського, Шепельського городищ Луцького округу X-XIII ст. у суспільно-політичному, оборонному розвитку Волині періоду Київської Русі. **У результаті дослідження** з'ясовано, що городище – один з типів археологічних пам'яток, археологічні залишки фортифікованих пунктів (найчастіше – давнини та середньовіччя).

Визначальний елемент для городища – залишки штучних захисних споруд, які самі по собі або разом з природними перешкодами утворюють замкнений контур, всередині якого є захищений простір (так званий майданчик городища). До уваги зазвичай не беруть масштаби та складність структури укріплень, матеріал, з якого вони були збудовані (дерев'яні, дерев'яно-земляні, глинобитні, муровані), функціональне призначення та/або статус пункту (городище-сховище, городище-святилище, фортеця, укріплена садиба, замок, місто тощо).

Городища бувають як незначних розмірів, так і досить потужні укріплення з двох і трьох валів і рову між ними, займали площу від 500 до 2000 м², та розташовані в природно захищених місцях [1]. Городища поступово ставали центрами оборони, управління, торгівлі та ремесел, тобто перетворювалися на оборонні, адміністративні та торговельно-ремісничі центри племінних об'єднань, які активно розвивалися до XIII століття, коли на зміну їм прийшли укріплені міста [3, стр.12]. Тож коротко розглянемо історію Луцького, Коршівського та Шепельського городищ. Древній Лучеськ сформувався на великому острові, який з трьох сторін омивався річкою Стир, а з четвертої – Глушця, одного із багатьох рукавів Стиру. В північно-східній частині острова будується дерев'яний дитинець – прообраз Верхнього замку. Вперше Луцьк

згадується в «Повісті минулих літ» при описі подій 1085 року [6]. Луцький дитинець закладений на межі X і XI століть на підвищенні біля злиття Стиру з його маленькою притокою Глушець. Назву свою місто, мабуть, отримало від крутих лук, які тут утворює Стир, що охоплює місто із трьох боків. Співвідношення сторін дитинця становило 110×100 м. У 1069 році фортеця витримала тривалу облогу з боку польського війська князя Болеслава II Сміливого.

На місці теперішнього замку раніше було звичайне дерев'яне укріплення, яке побудували у X столітті. А в кінці XI століття розпочали зводити вал. Його висота була на початку один метр, а з часом стала три метри. До 1180 року на території резиденції з'явилася й церква Івана Богослова [2]. У XII столітті Луцький дитинець оновлено за рахунок потужних дерев'яних стін, зведених на насипнім валу. З напільного боку дитинець був також захищений ровом, викопаним приблизно того ж періоду. З південного заходу до дитинця прилягало окольне місто (360×170 м), яке наступної епохи називалося Нижнім замком, тоді як дитинець був відомий як Верхній замок. У 1261 році укріплення дитинця були зруйновані за наказом монгольського нойона Бурундая [5, с. 146.]. Коршівське городище було у формі підкови, площею біля 5 га. Складається з дитинця і окольного міста. Дитинець овальної форми, зі сторони річки обнесений дугоподібним ровом, частково заповненим водою. Рів шириною до 1,5 м. Площадка дитинця рівна, розміром 65×50 м. Висота площадки над річкою біля 3 м. Окольне місто по периметру, крім сторони поверненої до дитинця, обнесене валом. З північної сторони помітні сліди рова. З усіх інших сторін болотиста низина підходить до лінії вала. Висота валу окольного міста до 2 м. В'їзд на городище розташований з північної сторони, шириною до 22 м. На городищі зустрічається підйомний матеріал – кераміка XI-XIII ст. Особливу увагу привертають денця посудин, на яких нанесено клеймо у формі букв Б, Д, Ж древньоруського алфавіту та шиферні пряслиця з зигзагоподібним і кільцевим орнаментом [4]. Городище занепадає у XIII столітті.

Шепельське городище розташоване на мисі, що підвищується над заболоченою долиною річки Сарни. Висота валів городища 8-9 м. Розмір городища 150×175 м. З східної сторони перед валом проходить рів, шириною 22 м., глибиною близько 6 м. В'їзд на городище розташований із східної сторони. Рів перед валом засипаний. Площадка городища рівна. На ній зустрічається підйомний матеріал – кераміка XI-XIII ст. (переважно кераміка XI ст.). Культурний шар городища, потужністю 0,5-1,5 м., дуже насичений керамічним матеріалом. У 1806 р. тут знайдено бронзовий хрестик [7]. Городище занепадає у XIII столітті.

Отже, городище – це залишок фортифікованого пункту зазвичай середньовіччя й давнини, часто це зародки середньовічних міст. Із трьох описаних городищ лише одне стало містом – Луцьке, оскільки було добре фортифіковане та розташовувалося на острові, що значно спрощувало оборону й робило його безпечнішим, більш захищеним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Городище (пам'ятка). ВУЕ. URL: <https://vue.gov.ua/%> Дата звернення: 21.09.2025.
2. Історія Старого міста. URL: <https://lutsk-future.com.ua/uk/eternal-istoriya-starogo-mista> Дата звернення: 10.09.2025.
3. Каднічанський Д.А., Завадовський Т.Б. Замковий туризм. Курс лекцій для студентів спеціальності «Туризмознавство». Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 138 с.
4. Коршів. Давньоруське городище 1975 р. Паспортна інформація. URL: https://pslava.info/KorshivS_DavnoruskeHillfort_1975PasportnaInformacija,161359.html Дата звернення: 08.10.2025.
5. Кучинко М. М. Про час спорудження і ранню історію Луцького замку. УІЖ. 1985. № 10. С. 144-148.
6. Луцька міська рада. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/city-in-legends> Дата звернення: 14.09.2025.
7. Шепель. Давньоруське городище. Паспортна інформація. URL: https://pslava.info/ShepelS_DavnoruskeHillfort_PasportnaInformacija,161463.html Дата звернення: 16.09.2025.

Гречко Владислав, учень 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради», керівник секції археології комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ЗЕМЛЯНІ ВАЛИ ДАВНЬОГО ВОЛОДИМИРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ОБОРОННОЇ СИСТЕМИ ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА

Актуальність дослідження полягає у необхідності збереження та популяризації історико-культурної спадщини України, зокрема, давньоруських укріплень, що свідчать про високий рівень розвитку містобудування і військової справи на Волині. В умовах сучасного зростання інтересу до національної історії, вивчення земляних валів Володимира сприяє глибшому розумінню минулого нашого народу, формуванню історичної пам'яті та патріотичної свідомості.

Мета роботи – дослідження історичного значення та особливостей оборонних валів давнього міста Володимира як унікальної пам'ятки археології та фортифікаційного мистецтва Волинського князівства. Також стаття має на

меті з'ясувати роль валів у становленні міста, його оборонній системі та культурному розвитку регіону.

Найдавнішою пам'яткою міста Володимира є його древній центр – князівський дитинець X – XII століття. Вперше він згадується в 988 році за князя Володимира Великого в зв'язку з передачею княжого уділу своєму синові Всеволоду. Вали становили фігуру не зовсім геометричного чотирикутника з розмірами 130x240 м. Вони займали територію площею 3,12 га. Володимирський дитинець був типовою для Волині спорудою оборонного призначення. Місто було обведене валом, яке носило назву «окольне місто». Пізніше на лівому березі річки Луга була зведена смуга укріплень. На валах стояли дерев'яні стіни каркасної або зубчатої конструкції. З окольного ряду збереглися лише фрагменти. У Галицько-Волинському літописі згадується троє в'їзних воріт: Київські, Гридшині, П'ятницькі (тепер на їх місці стоять пам'ятні знаки). Радіально-кільцеве планування вулиць охоплювало дитинець з різних сторін. Вулиці будувались за єдиним планом і одночасно. Одну з гіпотез виникнення первісного осередку міста висловив Я. Д. Ісаєвич. Він вважає, що засновниками Володимира могли бути жителі Зимнівського городища. Після зруйнування його аварами в середині VII століття дуліби покинули городище і переселилися на місце пізнішого Володимира [1].

Час заснування Оборонних валів міста Володимир сягає своїм корінням першого тисячоліття від Різдва Христового, хоча конкретика в цьому питанні починається лише з безіменного угорського хронографа XIII століття (нотаря короля Бели IV (1206-1270 рр.), рукописи якого оповідають про походи угрів під проводом воєводи герцога Альма зі Скіфії до Києва (884 р.) і далі на Лодомир (нинішній Володимир). Причому вже тоді місто під захистом земляних валів було багатим і багатолюдним, що впливає з фігуруючого у всіх європейських джерелах Надбужжя під ім'ям Лодомирії, мабуть, за назвою адміністративного центру. У той час землі належали київському князю Олегу після підкорення роком раніше слов'янських племен древлян, угличів, дулібів, волинян і тиверців (літопис Нестора) [1].

Перша ж згадка міста під власним ім'ям з'являється в 988 році, коли князь київський Володимир Святославич (960-1015) хрестив Україну-Русь, для кращого поширення будуючи церкви і училища в великих містах рідної землі, а для захисту від сусідів, що тепер стали іновірцями – зміцнюючи їх обороноздатність. Причому Лодомир займав в державній ієрархії не останнє місце, на що наштовхує факт перейменування міста Хрестителем на свою честь [3].

У наш час можна оглянути залишки укріплення старовинного городища, які височіють над міською автостанцією, поруч із парком «Слов'янський». Нині могутні 10-метрові оборонні вали, які оточені глибоким ровом, справляють захоплююче враження на туристів і подорожуючих, нагадуючи про могутність і славу старовинного княжого міста. Це один із найкраще вцілілих до сьогодні об'єктів такого типу, поряд із замчищем у Звенигороді.

Замчище (городище) у Володимирі входить до складу Державного історико-

культурного заповідника «Стародавній Володимир» і належать до пам'яток археології та історії національного значення [2].

На археологічні дослідження пам'ятки археології «Городище Вали IX-XIII ст.» у Володимирі витратили майже 120 тисяч гривень. Відповідний договір уклала адміністрація Державного історико-культурного заповідника «Стародавній Володимир» з державним підприємством «Науково-дослідний центр «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України». Вартість робіт становила 119,607 тисячі гривень [4].

Відповідно до кошторису, 9,355 тисячі коштували попередні роботи, 2,088 тисячі – попереднє вивчення літературних і графічних джерел зі складанням короткої історичної довідки. Археологічні дослідження валу городища на площі 14 метрів квадратних коштували 87,707 тисячі, звіт за результатом досліджень обсягом один друкований аркуш – 20,455 тисячі. 100 тисяч гривень на вказані роботи виділили з обласного бюджету на виконання Регіональної програми розвитку культури, мистецтва та охорони культурної спадщини в області на 2016-2020 роки, 20 тисяч становили кошти зі спеціального фонду адміністрації Державного історико-культурного заповідника «Стародавній Володимир» [4].

Отже, земляні вали давнього Володимира є унікальною пам'яткою оборонної архітектури Волинського князівства. Вони свідчать про високий рівень розвитку містобудування, військової справи та організації життя на Волині в X–XII століттях. Потужні укріплення із валів, ровів і дерев'яних стін забезпечували місту надійний захист і водночас підкреслювали його адміністративне та культурне значення. Збережені до наших днів залишки валів є безцінним свідченням могутності давньоруської держави й важливим історичним символом міста Володимира, що продовжує зберігати пам'ять про своє славне минуле.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Городище – Вали IX-XIII ст. URL: <https://volodymyr.travel/listing/gorodyshhe-valy-ih-hiii-st/> Дата звернення: 18.09.2025.
2. Замкові вали, городище, замчище (м. Володимир, Волинська обл.). URL: <https://drymba.com/uk/1034968-zamkovi-valy-volodymyr-volynskyy> Дата звернення: 16.09.2025.
3. Оборонні вали Володимира. URL: <https://zabytki.in.ua/uk/2258/oboronni-vali-volodimir-volinskogo> Дата звернення: 20.09.2025.
4. На Волині досліджуватимуть стародавні вали. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/na-volyni-doslidzhuvatymut-starodavni-valy/> Дата звернення: 22.09.2025.

Зламаник Вікторія, учениця 9 класу Любомльського ліцею №3 Любомльської міської ради Ковельського району Волинської області

Науковий керівник: Красицький Ігор Миколайович, учитель історії та правознавства Любомльського ліцею №3 Любомльської міської ради Ковельського району Волинської області, керівник секції археології комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗНАХІДОК З РОЗКОПОК ДАВНЬОРУСЬКОГО УГРОВСЬКА

Літописне волинське місто Угровськ привертає увагу дослідників минувшини вже довгий час. Об'єктом більш детального вивчення воно стає в другій половині 90-х років XX століття. Проблема, яка виникла перед археологами – це локалізація місця знаходження поселення.

Археологічні розвідки міста проводили волинські вчені Сергій Панишко та Юрій Мазурик, до них долучився керівник Любомльського краєзнавчого музею Олександр Остапук.

Актуальність проєкту зумовлена тим, окремі знахідки, знайдені під час розкопок свідчать, що місто було центром книгописання та розвитку культури. Однак на сьогоднішній день місцевість, де розташовувався Угровськ, входить до прикордонної зони, а це не дозволяє систематичні розвідки.

Новизна наукового дослідження полягає в тому, що це перше системне вивчення всіх археологічних експедицій та аналіз знайдених артефактів.

Одним із малодосліджених міст на Волині є Угровськ. У давньоруських літописах впродовж 1204-1268 рр. воно згадується сім разів [1]. У XIII – на початку XIV ст. Угровськ перестав існувати. Він був повністю знищений набігами монголо-татар. Це підтверджують археологічні розкопки, які виявили сліди великого бою і спалення міста. Городище протягом століть розмивалося водами Західного Бугу. О. Цинкаловський вперше припустив, що Угровськ знаходився на правому березі річки в районі села Волі Угрської. Лише в 1995 році обстеження городища волинськими археологами підтвердило здогад О. Цинкаловського [8]. Проведені експедиції 1996 [3], 1997 [5], 1999 [6] років дали багатий археологічний матеріал XII – XIII століть. Були зроблені деталізовані фотографії місцевості, зібрано підйомний матеріал, проведено розвідку околиць та охоронні розкопки.

Результати польових досліджень дозволили стверджувати, що городище має три укріплені площадки, що не є характерним, але зрідка трапляється в давньоруських поселеннях.

Знайдений археологічний матеріал належить до XII-XIII століть. Його

можна умовно поділити на масові та індивідуальні знахідки. Масовими є фрагменти керамічного посуду. Датуються другою половиною XII – першою половиною XIII століть. Цей посуд мав звичну для давньоруського часу форму. Індивідуальними знахідками є металеві, скляні фрагменти, залишки облицювальних плиток покриті поливою, вироби з кісток тварин, фрагменти стінок амфор. Цікавими знахідками є скарби, знайдені під час розкопок – це персті та сережки. Важливим завданням експедиції було визначення точного місцезнаходження залишків фундаменту в урочищі Стовп. У ході розкопу була відкрита частина фундаменту. Дослідження встановили, що будівля була більш ніж одноповерхова й належить до башт волинського типу. Башта мала значення самодостатнього елемента оборони й була пристосована до ведення кругового обстрілу та оборони [7]. Залишки книжкової оправи, фрагмента пемзи та маломірних гончарних посудин свідчать, що в Угровську були переписувачі книг. А монастир святого Даніїла (Стовпника) міг бути центром книгописання [4]. Серед чисельного матеріалу зафіксовано декілька предметів, які свідчать про найбільш ранню волинську медичну справу. Особливої уваги заслуговує хірургічний ніж, медичний гачок [2]. Цікавими для археологів були знахідки, знайдені під час експедиції 1996 року. Зокрема, полив'яна чаша. Під час реконструкції її фрагментів та проведення комплексного дослідження вчені виділили один рідкісний тип полив'яного посуду на Волині. Подібний посуд міг мати як світське, так і культове призначення. Ці знахідки ще раз доводять існування вищої еліти в Угровську [1].

Отже, дана робота дозволить більш детально проаналізувати знайдений матеріал, який знаходиться у Любомльському краєзнавчому музеї та ознайомить з етапами розвитку міста Угровськ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Галицько-Волинський літопис*. Літопис руський за Іпатським списком. Переклад Л. Махновця. URL: <http://litopys.org.ua/links/galvol.htm> (дата звернення: 08.10.2025).
2. Мазурик Ю. Спеціалізовані знаряддя, як відображення медичного ремесла з археологічних розкопок на городищі літописного Угровська (XIII століття). *Українські Медичні Вісті*. Т.16. № 3-4 (100-101). 2024. Науково-практичний часопис. Видавничий дім «Гельветика». 2024. С. 59-69.
3. Мазурик Ю., Панишко С., Остапук О. Звіт про археологічні дослідження біля с. Новоугрузьке Любомльського району Волинської області за 1996 рік. Луцьк – Любомль, 1997. С 1-23.
4. Мазурик Ю., Остапук О. Графічна реконструкція оправи Угровської книги другої половини XIII ст. (за археологічними матеріалами фондів Любомльського краєзнавчого музею). Минуле і сучасне Волині та Полісся. Музейна та пам'яткоохоронна діяльність на Любомльщині та Волині. Науковий збірник. Випуск 74. LXXIV Всеукраїнська наукова історико краєзнавча конференція 14-15 грудня 2023 року. Луцьк-Любомль. Упоряд: Г. Бондаренко, Є. Ковальчук, О. Остапук, С. Чибиряк. Луцьк, 2023. С. 28-38.

5. Мазурик Ю., Остапук О. Звіт про археологічні дослідження біля с. Новоугрузьке Любомльського району Волинської області за 1997 рік. Луцьк – Любомль, 1998. С 1-80.

6. Мазурик Ю., Остапук О. Звіт про археологічні дослідження біля с. Новоугрузьке Любомльського району Волинської області за 1999 рік. Луцьк – Любомль, 2000. С 1-104.

7. Мазурик Ю., Остапук О. Локалізація башти в літописному Угровську. Минуле і сучасне Волині й Полісся: край на межі тисячоліть. Матеріали X наукової історико-краєзнавчої конференції, яка відбулася у Старому Чарторийську, Маневичах, Четвертні та Нововолинську в 2000-2002 рр. збірник наукових праць. Луцьк, 2002. С.128-132.

8. Мазурик Ю., Остапук О. Любомльський краєзнавчий музей – продовжувач в дослідженні літописного Угровська. Минуле і сучасне Волині та Полісся. Любомль та Любомльщина в українській та європейській історії. Науковий збірник. Випуск 63. Матеріали Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, 24-25 жовтня 2017 року, м. Любомль. Упоряд. Г. Бондаренко, О. Остапук, А. Силук. Луцьк, 2017. С. 103-116.

Півень Анна, учениця 11 класу ліцею імені Олени Пчілки м. Ковеля Волинської області

Науковий керівник: Бруча Світлана Анатоліївна, учитель історії ліцею імені Олени Пчілки м. Ковеля Волинської області

РОЛЬ ТА ВНЕСОК ПАРАФІЇ СВЯТОЇ АННИ МІСТА КОВЕЛЯ У ВІДРОДЖЕННЯ ЇЇ КОСТЕЛУ ТА РОЗБУДОВУ КУЛЬТУРНО- РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження полягає у потребі вивчення історично значущих архітектурних пам'яток України, які становлять національну цінність та є відображенням багатьох процесів і подій, що ілюструють життя українського народу впродовж віків. В умовах воєнного стану існує загроза знищення церков, музеїв, архітектурних та скульптурних споруд, інших історичних і культурних пам'яток. У даному контексті ми звернули увагу на найстарішу споруду міста Ковеля, пам'ятку архітектури національного значення – костел Святої Анни. Ця сакральна споруда становить невід'ємну частину історико-культурної спадщини України.

Наукова новизна дослідження полягає у першій спробі здійснення системного вивчення костелу Святої Анни м. Ковеля та усунення проблемних аспектів з історії храму, введенні в науковий обіг архівних матеріалів римо-католицької парафії костелу Святої Анни м. Ковеля та матеріалів Ковельського

історичного музею, зокрема оригінальних польських джерел.

Сучасний костел Святої Анни в Ковелі має унікальну історію, що поєднує долі двох різних храмів – костелу Святої Анни XVI століття та дерев'яного костелу Успіння Пресвятої Діви Марії XVII століття з села Вишеньки Рожищенського (нині Луцького) району. Сучасний храм часто плутають з його однойменним попередником, який існував у Ковелі набагато раніше. Перший костел Святої Анни було засновано у XVI столітті завдяки сприянню правительки міста – королеви Бони. У первинному вигляді костел простояв менше століття: у 1649 році його було пошкоджено під час Хмельниччини [4].

У 1658 році Ян Казимир затвердив привілей на опіку над костелом, підтримуючи фундацію Бони, яка забезпечувала храм фінансово. У другій половині XVIII століття святиня перейшла у власність княгині Юзефи Яблонської, а згодом – графів Ржевуських, уже під назвою Костел святої Анни [2]. На початку XVIII століття храм було відновлено завдяки старості Стефана Лещинського зі збереженням первинної дерев'яної архітектури [7]. Офіційна консекрація відбулася у 1725 році біскупом Стефаном Рупневським.

31 березня 1854 року велика пожежа знищила храм до фундаменту [1]. Ксьондз Михайло Боратинський організував відбудову, і наприкінці 1854 року на руїнах було зведено невеликий дерев'яний костел з бляшаним дахом на сучасній вулиці Київській. У липні 1944 року костел Святої Анни було остаточно знищено під час боїв за Ковель. Це ознаменувало занепад католицької парафії на теренах Ковеля. Другим храмом, доля якого пов'язана з ковельською святинею, є костел Успіння Пресвятої Діви Марії у селі Вишеньки Рожищенського (нині Луцького) району – найдавніша унікальна пам'ятка дерев'яної архітектури Волині. Його особливість полягає в тому, що за взірць побудови було взято кам'яний костел оборонного типу, але виконано з деревини. Храм було засновано у 1639 році та консекровано єпископом Анджеєм Гембіцьким. Згодом під час наїзду татар і шведів костел був частково зруйнований. У 1771 році Станіслав Маневський розпочав реставрацію будівлі та відновив фінансове забезпечення парафії. Після пожежі 1847 року костел відновили протягом 1858-1859 років завдяки старанням єпископа Каспера Боровського. З 1945 по 1991 рік храм слугував господарським приміщенням місцевого колгоспу. 30 жовтня 1992 року відродилася парафія Святої Анни міста Ковеля після майже півстолітньої перерви. У квітні 1993 року парафіяльна рада звернулася до міської влади з проханням виділити приміщення для богослужінь та землю під будівництво костелу. Того ж року в старому будинку на бульварі Лесі Українки, 16 облаштували тимчасову каплицю Воздвиження Хреста Господнього, яка існує донині.

У 1994 році міська влада виділила земельну ділянку на вулиці Вербицького, 1. Вирішальний внесок у процес зведення будівлі костелу зробив декан Луцької дієцезії Людвіг Камілевський. Саме він звернув увагу на старий дерев'яний костел Успіння Пресвятої Діви Марії у селі Вишеньки Рожищенського району. Уже в грудні 1994 року почався процес демонтування костелу у Вишеньках Рожещинського (нині Луцького) району та його перенесення на земельну

ділянку, виділену Ковельською міською радою. До 1996 костел було повністю зведено, у жовтні цього ж року католицьку святиню було консекровано.

Архітектура костелу належить до типу "нетрадиційних дерев'яних храмів". Планування та об'ємно-просторова структура притаманні кам'яним костелам оборонного типу, хоча споруда виконана з дерева. Превалюючим стильовим напрямом є готика, проте внутрішнє облаштування містить риси бароко, зокрема вітвар XVIII століття з Вишеньок. В основу закладено велику зрубову конструкцію без кам'яного фундаменту, поставлену на фундаменті нижнього храму [3]. У фундамент закладено камінь, доставлений з Єрусалиму [5].

Головний вхід із класичним фронтоном є запозиченням з мурованих костелів польської римо-католицької архітектури. Зовні храм має прямокутний силует із двома ризницями та вітварями. Масивні стіни вкриті темними дошками (близько 15 метрів заввишки та 20 метрів завширшки), високо розташовані прямокутні вікна, стрілчасті арки та цибулеподібні вежеві завершення надають споруді урочистого вигляду. Особливостями інтер'єру є унікальний орган на 16 голосів, подарований католицькою громадою з Мюнстерської [6], ікони місцевої художниці Олени Цьомик та бароковий вітвар XVIII століття, перенесений із Вишеньок і відреставрований.

Отже, у результаті наукової розвідки ми дійшли висновку, що завдяки старанням відновленої 30.10.1992 року парафії Святої Анни в м. Ковелі було відновлено костел, який має неабияку архітектурну та мистецьку цінність, належить до пам'яток архітектури національного значення (Постанова Ради Міністрів від 06.09.1979 № 442) і вважається найстарішим храмом Ковеля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. ДАВО (Державний архів Волинської області). Ф. 229. Оп. 2. Спр. 353. С.3.
2. ДАЖО (Державний архів Житомирської області). Ф. 90. Оп. 1. Спр. 211. Арк. 6
3. Карпюк Л. Дві пам'ятки з села Вишеньки на Волині // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і Ковельщина в історії України та Волині. Науковий збірник. Матеріали 50-ї Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 22-й річниці Незалежності України і 495-річчю надання Ковелю Магдебурзького права. Ковель, 2013. С. 259-262.
4. Матвійчук М. Католицькі святині Ковеля // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і Ковельщина в історії України та Волині. Матеріали XXIX Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 490-й річниці надання Ковелю Магдебурзького права. Ковель, 2008. с. 71–75.
5. Устимук Н. Костел Святої Анни заклали на камені з Єрусалиму // Слово Волині. 2012 . № 35. С. 7.
6. Karłowicz L. Poswieszenie nowego kosciola w Kowlu na Wolyniu // Wolania z Wolynie. 1996. Nr 6. S.3-4
7. Popek L. Swiatynie Wolynia. Lublin, 1997. c.100

Богущ Юлія учениця 11 класу
Нововолинського наукового ліцею
Волинської обласної ради
Науковий керівник: Сологуб Олег
Богданович, учитель історії
Нововолинського наукового ліцею
Волинської обласної ради

ЦЕРКВА СВЯТИХ БЕЗСРІБНИКІВ КОСЬМИ І ДАМІАНА СЕЛА ВИШНІВ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Пам'ятка архітектури місцевого значення - Церква Святих безсрібників Косьми і Даміана розташована у Вишнівській сільській територіальній громаді в центрі села Вишнів Ковельського району Волинської області. Церква разом із розташованою на північ від неї, дерев'яною двоярусною дзвіницею становить комплекс архітектурних пам'яток.

Актуальність проєкту зумовлена відсутністю в українській історіографії комплексних наукових робіт, присвячених дослідженню Церкви Святих безсрібників Косьми і Даміана у контексті розвитку збереження старожитностей на Волині. Сама будівля церкви, діяльність громади і парафії заслуговують на детальніше вивчення. *Новизна наукового проєкту* полягає в дослідженні маловідомої Церкви Святих безсрібників Косьми і Даміана, краєзнавчої та археологічної роботи пам'яток Волині. Дослідження та збереження цінних історичних церковних документів, потребує глибокого вивчення і популяризації пам'ятки.

Вперше в історичних документах село Вишнів з його церквою згадуються у 1510 році в реєстрі податків землі Холмської. В той час село відносилось до Любомльської волості і було приписане до Любомльського замку. Церква належала до Любомльської протопопії. Храм зведений в традиційних народних формах і являє собою розповсюджений у волинському дерев'яному зодчестві безверхий поліський тип тридільної церкви на цегляному підмурку. Біля церкви розташована дерев'яна двоярусна дзвіниця, вкрита наметовим дахом, увінчана декоративною главкою з хрестом нагорі. Головний вхід до церкви має вигляд дерев'яних, півторапільних дверей, над якими встановлений металевий дашок сегментної форми. По обидва боки ганку встановлені перила. У великій прямокутній ніші центральної частини поля фронту розміщено ікону Святих безсрібників Косьми і Даміана. Зберіглось до сьогодні декоративне оздоблення інтер'єру храму: під купольний простір та вівтарна частина прикрашені настінним розписом, підлога дощата на лагах, на цегляних стовпчиках. Храм є окрасою адміністративного центру громади, який виблискує від сонячних променів на всю місцеву округу. Історично, за вказівкою Холмського єпископа Афанасія Пакости у 1620 р. в м. Любомль проводився «Собор», де згадується священник с. Вишнів Федір. Церква тоді входила до складу Холмської єпархії.

Клірові відомості за 1854 рік повідомляють, що наступна дерев'яна церква Св. Козьми і Дем'яна побудована на кошти прихожан у 1665 році.

У історичній відомості за 1806 рік в описі церкви відзначено, що на дзвіниці було 5 дзвонів:

- великий (вагою 5 пудів), відлитий недавно;
- другий (3 пуди) без зображень, відлитий у 1748 році;
- третій (2 пуди 20 фунтів) без зображень, відлитий у 1723 році;
- четвертий, відлитий у 1722 році вагою 30 фунтів і п'ятий невідомо коли відлитий, вагою 20 фунтів.

Після III поділу Польщі Любомльське староство було приєднано до Росії. У вересні 1796 року Володимирський Благочинний Василь Малиновський доповідав, що священик церкви с. Вишнів Лаврентій Іванкевич є уніат і прихильник греко-католицького віросповідання. З того часу парафія с. Вишнів вже належала до Володимирського благочиння Житомирської єпархії. У 1811 році парафіяни Вишнівської церкви були підданими графа Францішка Ксаверія Браницького. При церкві були дячок і паламар. Село Вишнів нараховувало 77 дворів і 639 парафіян; а с. Коцюри 20 дворів і 184 парафіян. Священик мав власний будинок. В першій половині XIX ст. за кошти парафіян до церкви придбали нові необхідні речі. Так у 1814 році Федір Селегейша подарував два підсвічники і два металевих хрести на суму 13 карбованців. У 1816 році придбана червона короґва; в 1817 році нові ризи. У 1819 році куплене Євангеліє друку Почаївського, в 1822 році Біблію за 11 злотих 18 грошів. 1828 року Федір і Анастасія Селегейни купили Євангеліє Київського друку. Згідно з розпорядженням Міністерства Державного Майна від 16.01.1858 року заплановано будівництво нової дерев'яної церкви, будівництво вже розпочалось у 1862 році. На будівництво державою було асигновано 3145 карбованців 42.5 копійки. Нова церква була побудована за 300 метрів на північний захід від старої церкви, ближче до нового кладовища. З дозволу Волинського губернатора закінчену будівлю за складеними Любомльським Сільським Управлінням умовами прийняли на себе 12 почесних селян сіл Вишнів і Коцюри, вибрані місцевими парафіянами з підпискою їх у тому, що вони ручаються за дотримання умов будівництва церкви. Церква довгий час не освячувалась через значні недоробки. У 1868 році була вже повністю побудована і в ній правились служби, а в 1872 році освячена. Церква була покрита бляхою, на кам'яному фундаменті пофарбована ззовні і всередині. Зі старої церкви перенесено дзвіницю і поставлена на кам'яному фундаменті на захід від нової церкви. Стара ж церква залишалась нерозібрана на своєму місці ще в 1877 році. Міністерством Державного майна в 1860 році в с. Вишнів побудована сільська школа. Забезпечення ніякого школа не мала, а вчитель отримував зі складки парафіян 40-80 крб. по добровільній згоді. В 1887 році вчителем при школі був місцевий селянин Севастьян Положевець. Навчалось у школі до 50 учнів, дівчат не було зовсім. Рішенням Вишнівського сільського сходу, який відбувся у 1885 році,

школа була перейменована в церковно-приходську. Вчителем був псаломщик церкви Антоній Федорович Пуцаровський, під керівництвом настоятеля місцевої церкви Якова Ганкевича. У 1896 році парафію відвідав Павло, єпископ Володимир-Волинський, а в 1903 році - Володимир-Волинський єпископ Арсеній. За заслуги в духовному відомстві, старості церкви селянину Семену Хмельчуку в 1906 році надано благословення Святійшого Синоду.

На початок ХХ століття значно зросла в парафії кількість населення і у відомостях про церкву відмічається, що вона маломістима. В 1911 році с. Вишнів вже нараховувало 199 дворів і 1578 православних жителів, с. Коцури - 79 дворів і 618 жителів. Після того як територія була захоплена Польщею, церква по штату мала священика і дяка. У 1920 році складено новий опис майна. В церковній бібліотеці у 1923 році нараховувалось книг для читання в кількості - 10 шт. Церква відносилась до місцевого округу. Через те, що церква була маломістима в 1925 році був розроблений проєкт прибудови з більшим бабинцем і дзвіницею. Невідомо з якої причини ця західна частина церкви не була добудована. В 1929 році проведений капітальний ремонт церкви і відремонтована кладовищенська каплиця. Парафіянам належала церковна земля роздана селянам с. Вишнів у 1925 році. У 1929 році парафіянин Іван Рура та інші прихожани с. Вишнів подарували церкві дзвона із зображеннями святих і написом: «Жертва християнина Івана Рури і прихожан села Вишнева. 15-16 жовтня 1929 года. Господи Благослови». 1930 року церква придбала образ Почаївської Божої Матері. У 1935 році церкву відвідав Владика Олексій (Громадський).

Війна в 1941 році розпочалась і в с. Вишнів. Вже в перші дні був вбитий німцями настоятель храму Мілітон Матусевич. Під час війни церква була постійно діючою, хоча була спроба її закрити і в ній більше року не правились служби. З правого боку від церкви поховані у 1895 році священик Яків Ганжулевич і Мілітон Матусевич у 1941 році. Церква була частково пошкоджена, проте, по завершенні війни, відбудована. В рядянські часи церкву намагалися закрити і пристосувати під склад. Однак, громаді вдалося відстояти храм. В Любомльський краєзнавчий музей передана частина церковного архіву за 200 років, серед яких 8 стародруків видання: Уніва, Супрасльської, Лаври, Почаєва, Москви.

На сьогоднішній день подібного планування церкви стоять в с. Датинь Ратнівського району і с. Яревище Старовижівського району. Рішенням обласного виконкому 3 квітня 1992 році №76 Козьмо-Дем'янська церква взята під охорону держави як пам'ятка архітектури місцевого значення під охоронним номером №207. На сьогодні храм в с. Вишнів є окрасою мальовничого села та згадкою про тих хто творив у ній історію. Церква відноситься до Володимир-Волинської єпархії. Храм, як пам'ятка архітектури місцевого значення є культовою спорудою яка охороняється державою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Володимир-Волинський історичний музей. Каталогізація єврейської спадщини України. URL: http://database.jewishheritage.org.ua/ua/muzejiderzhavni/oblasnyj/istorychnyj_2/volodymyr-volynskyj-istorychnyj-muzej.html (дата звернення: 12.09.2023).
2. Гаврилюк С. Відновлення Успенського собору м. Володимира-Волинського – унікальної пам'ятки Київської Русі: концепція, здійснення, результати. *Чорноморський літопис*. 2012. С. 80.
3. Євген Кліндухов Будятичі Село княже і знакове 2019. С. 85-89
4. Світлана Василевська З історії Свято-Володимирського братства у м. Володимирі-Волинському у XIX Столітті (за матеріалами архіву братства з фондів Волинського краєзнавчого музею). URL: https://volyn-kray-mus.at.ua/publ/z_istoriji_svjato_volodimirskogo_bratstva_u_m_volodimiri_volinskomu_u_khikh_stolitti/1-1-0-169
5. Світлана Федосєєва Діяльність Омеляна Дверницького як мирового судді URL: <https://www.starodavnij-volodymyr.com.ua/history/93-dyalnst-omelyana-dvernicksogo-yak-mirovogo-sudd.html>
6. Янович Б. Понад 18 тисяч експонатів зберігає Володимирський історичний музей. «Слово правди». 2023. 22 трав. URL: <https://slovopravdy.com.ua/ponad-18-tysyach-eksponativzberigaye-volodymyrskyj-istorychnyj-muzej/>.

Бутєєць Яна, учениця 8 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради», керівник секцій комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

БУДИНОК ІЗ ХИМЕРАМИ У ЛУЦЬКУ – АРХІТЕКТУРНЕ ДИВО ВОЛИНИ

Актуальність теми. Сучасний Луцьк – місто з багатою історією, де поєднуються давня архітектура та творчі новації. Будинок скульптора Миколи Голованя, відомий як «Будинок з химерами», став пам'яткою, яка приваблює туристів і мешканців міста. Його вивчення важливе, щоб зрозуміти, як мистецька ініціатива однієї особистості може змінювати обличчя міського простору та

культурну самосвідомість громади. Ця споруда вже стала легендою й одночасно джерелом дискусій: що є в ній «химери», яким є призначення споруди як мистецького простору та частини міського середовища. Дослідження цього будинку дозволяє глибше зрозуміти роль індивідуального мистецтва в урбаністичному просторі Волині.

Мета роботи – показати унікальність будинку з химерами як пам'ятки, що поєднала мистецтво, фантазію й технічні новації свого часу, та довести, що ця споруда є справжньою перлиною луцької архітектури і гордістю української культури.

Споруда розташована на вулиці Лютеранській, у історичній частині міста – «Старому Луцьку», на березі річки Стир.

«Луцький будинок із химерами» був зведений скульптором Миколою Голованем, який протягом десятиліть працював його над створенням. Будівництво розпочалося на початку 1980-х років і триває дотепер. Архітектором проекту був Ростислав Георгійович Метельницький, а ідея створити житло, поєднане з творчою майстернею, належала самому митцю. Микола Головань особисто виконав більшість скульптур і декоративних елементів [3].

Подвір'я, стіни, дах будинку прикрашають кам'яні й бетонні скульптури різних стилів. На багатьох зображено міфічні (такі як Атлант, Феміда) та релігійні фігури (Христос, Богоматір, апостоли, янголи), алегоричні зображення (лицарі, леви, монахи), а також відомі історичні постаті, пов'язані з Луцьком – князі Любарт і Вітовт, Данило Братковський.

Загалом будинок і територія навколо містять понад 500 творів. Будинок Голованя посів друге місце в «Топ-5 дивних споруд в Україні». Сам автор волів називати свій будинок «будинком-вернісажем». Над входом розміщений родинний вензель – Н. М. Г.

На фронтоні будинку розташовано барельєф із зображенням членів сім'ї скульптора: самого Миколи Голованя, дружини, дочки та сина. Масою він – півтори тони, а виготовлений із зеленого пісковика. Є «італійський» дворик, кузня. На подвір'ї розташовано численні деталі – брили різних каменів й безліч великих і малих скульптур, що ще не отримали свого місця в композиції. Будинок має оригінальне оздоблення не тільки зовні, а й всередині. Зокрема, всередині розташована інкрустована каменем і деревиною кухня з масивним кованим каміном [4].

Обнесений будинок кам'яною огорожею, зовні якої також розташовано низку скульптур. Головна з них – скульптура Мадонни з немовлям, яка стоїть на самому березі Стиру. Будинок поєднує функції житла, майстерні та арт-простору. Навколо – двір із «кам'яним садом», де розміщені скульптурні роботи, які ще не інтегровані у кінцеву композицію [1].

«Будинок з химерами» став однією з туристичних окрас Луцька, місцем, яке люди відвідують, фотографуються, дізнаються історії від автора. Однак існують проблеми: будинок часто потерпає від розливу річки Стир, особливо в періоди повеней, коли вода підступає до подвір'я. Це створює ризик для збереження скульптур і матеріалів.

Після смерті Миколи Голованя у 2022 році питання власності, утримання і подальшого розвитку споруди стали особливо актуальними. Родина М. Голованя продовжує доглядати за будинком, плануючи створення музейного простору [2].

Будинок став однією з головних туристичних пам'яток Луцька. Місцева влада та громадські активісти обговорюють надання будинку статусу музею або пам'ятки архітектури місцевого значення.

Будинок із химерами став символом Луцька, він показує що індивідуальна творчість може стати частиною міського іміджу. Ця споруда підсилює туристичну привабливість Старого Луцька поряд із історичними пам'ятками, такими як замок Любарта чи костел Петра і Павла. Крім цього, вона стимулює дискусію про межу між мистецтвом, житлом і музеєм, а також про те, як художник може використати архітектуру як засіб самовираження [4].

Отже, «Будинок із химерами» у Луцьку – унікальний об'єкт сучасного мистецтва й архітектури, що поєднує житло, майстерню і музейний простір. Його створення доопрацювання тривають.

Архітектурний та скульптурний декор насичений символікою, що робить споруду неоднозначною й цікавою. Для міста Луцька будинок – це яскрава точка на карті культурного туризму, а також приклад того, як одна людина може вплинути на простір міста своєю творчістю. Цей будинок доводить, що навіть звичайне помешкання може перетворитися на справжній витвір мистецтва, якщо в нього вкладено серце. Його потрібно берегти як частину культурної спадщини Луцька.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Будинок скульптора Голованя. URL: <https://www.visitlutsk.com/budynok-skulptora-golovanya/> Дата звернення: 16.09.2025.
2. Дім з химерами у м. Луцьк. URL: <https://mandrivochka.com.ua/podorogi/dim-z-hymeramy-u-m-luczk.html> Дата звернення: 20.09.2025.
3. Луцький «Будинок з химерами». URL: https://anga.ua/articles/tsikava_ukraina/budynok_skulptora_holovania.html Дата звернення: 28.09.2025.
4. Луцький будинок з химерами. URL: <https://tamtour.com.ua/lutskyi-budynok-z-khymeramy> Дата звернення: 10.10.2025.

Грисюк Олена, учениця 10 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

ОЛИЦЬКИЙ ЗАМОК РАДЗИВІЛІВ – АРХІТЕКТУРНА ПАМ'ЯТКА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ

У наш час дослідження замків має особливу **актуальність**, оскільки вони є не лише архітектурними пам'ятками, а й важливими свідками історичних подій та культурного розвитку. Замки зберігають у собі унікальну інформацію про побут, військову справу, мистецтво та світогляд минулих епох. В умовах зростаючого інтересу до збереження культурної спадщини вивчення замків дозволяє глибше зрозуміти історію краю, формувати національну ідентичність.

Мета публікації – дослідити та узагальнити історію Олицького замку, визначити його значимість як пам'ятки архітектури національного значення.

У результаті дослідження з'ясовано, що будівництво Олицького замку було розпочато у 1564 році за наказом Миколи Радзивіла [4]. Маєток має квадратну форму. Будівля оточена ровами з трьох сторін. За допомоги моста з'єднаний з брамою. Його внутрішнє подвір'я обрамлюють чотири палаци, які поєднані між собою різноманітними переходами та прибудовами. Замок має 365 кімнат, а ширина стін сягає від 3 до 5 метрів [3].

У 1564 році будівництво завершили, але не повністю. До 1640 року під керівництвом Альбрехта-Станіслава тривало укріплення та реконструкції будівлі [4].

Першим власником замку був Микола Радзивіл «Чорний». Він був одним із найвидатніших представників роду Радзивілів, який отримав титул «князь на Олиці». Князь був у шлюбі з Ельжбетою Шидловецькою і мав 8 дітей. Згодом замок перейшов до Альберхта-Станіслава Радзивіла. Пізніше власниками були Михайло Казимир, потім Фердинант Радзивіл, а останім Януш Францишек Радзивіл [4].

Палац завжди вистоявав напади ворогів. На замок нападали турки, татари та інші вояки, але він міцно стояв. Проте коли в XVII столітті напали шведи, він все ж не витримав та отримав значні пошкодження.

У 1702 році селище Олику спустошили вояки Швеції під час Північної війни, але замок встояв. Чергову реконструкцію розпочав Михайло Казимир Радзивіл, що тривала до 1760 року. У XVIII столітті надбудували третій поверх і заклали відкриту галерею [4]. Під час Першої світової війни замок зазнав пошкоджень. У 1920 році після Першої світової війни Януш Радзивіл почав відбудовувати замок.

Хоча Олику отримав Ян Радзивіл «Чорний» ще в 1547 році, саме Януш Радзивіл взявся за відродження замку після значних руйнувань. Проте реконструкція не була завершена, оскільки незабаром Януша Радзивіла посадили у в'язницю [4].

У 1976 році палацовий корпус отримав дах з заломом в стилістиці бароко. Будівля має вигляд видовженого прямокутного об'єму, внутрішнє розпланування коридорного типу з однобічним розташуванням залів і анфілада [2].

Під час Наполеонівської навали російські війська використовували замок як військовий шпиталь. Це тривало до 1837 року. З 1840 року замок покинули. Він не використовувався до 1882 року. Інтер'єри зруйнували [3].

Згодом в окремих приміщеннях замку був державний кінський завод. Потім руїни були перебудовані під Волинську психіатричну лікарню. В 2021 році лікарню закрили і замок перейшов на баланс Волинського краєзнавчого музею [2]. Нині на території замку проводяться цікаві екскурсії, які можна замовити за попереднім бронюванням [5]. Олицький замок є, напевно, другим за популярністю після Луцького замку на Волині [1].

Отже, замок у Олиці – це не просто старовинна стіна чи туристичний об'єкт. Це живий історичний пласт, який об'єднує архітектуру, політику та культуру. Його реставрація і адаптація для сучасного культурного та туристичного використання – це шанс для Волині відкрити нову сторінку, але водночас потребує відповідального підходу: збереження автентичності, організації простору, сучасні музейні й туристичні рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волинський Версаль: Олицький замок 100 років тому. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/volynskyy-versal-olytskyi-zamok-100-rokiv-tomu/> Дата звернення: 08.09.2025.
2. Замок Олицький. URL: <https://funtime.com.ua/architecture/olickiy> Дата звернення: 11.09.2025.
3. Олика. Замок Радзивілів. URL: <https://ukrainaincognita.com/mista/olyka-zamok-radzyvilliv> Дата звернення: 12.10.2025.
4. Олицький замок князів Радзивілів (смт. Олика, Волинська обл.): карта, фото, опис. URL: <https://drymba.com/uk/1034946-olytskyi-zamok-olyka> Дата звернення: 16.09.2025.
5. Про музей. URL: https://volynmuseum.com/department/olytsky_castle Дата звернення: 14.10.2025.

Демчур Софія, учениця 8 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

МУЗЕЙ ЛЕСІ УКРАЇНКИ У СЕЛІ КОЛОДЯЖНЕ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Музей у селі Колодяжне створено для збереження пам'яті про життя та творчість Лесі Українки, яка провела тут дитячі та юнацькі роки. Це осередок української історії, культури волинського краю, який сприяє розвитку освіти, туризму, етнографії. Тут відбуваються традиційні зустрічі із митцями слова.

Музей створено з метою, щоб Леся Українка постала перед відвідувачами багатогранною особистістю, щоб кожен зміг відтворити атмосферу, де жила родина, де представлені особисті речі Лесі та сім'ї Косачів, зокрема, рояль; ознайомитися з рукописами, прижиттєвими виданнями творів, фотографіями.

Під час дослідження з'ясувалося, що історія створення музею виникла ще у 1939 році, коли жіноча громадськість Львова порушила питання щодо викупу «Лесиноного будинку» та відкрити музей в родинному гнізді Косачів. У травні 1941 року волинська обласна рада видала наказ про організацію музею в поліському селі. Проте розпочалась війна, тому відкриття у 1941 році не відбулося. Згодом було відбудовано Лесин «Білий будинок» і 10 липня 1949 року відкрито пам'ятник українській поетесі на Волині. Цей день став початком історії музею Лесі Українки в Колодяжному [1]. Виявилося, що «Сірий будинок» був проданий Миколою Косачем для Архипа Федчука ще у 1939 році і розібрано, бо у висновку про реставрацію будинка Косачів у 1954 році було прийняте рішення, щоб розібрати старий дерев'яний каркас і встановити новий із збереженням фасадів. Отже, збудували копію, яка за зовнішнім виглядом відповідала оригіналу. З 1957 року у «Сірому будинку» діяла бібліотека, а у 1963 році тут відкрито експозицію музею. «Білий будинок» набув статусу меморіального [2].

У додатку до постанови Кабінету Міністрів України № 928 від 3 вересня 2009 року садиба Лесі Українки записана до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. У новозбудованому приміщенні музею розгорнуто експозицію, яка висвітлює життєвий і творчий шлях Лесі Українки періоду перебування в Колодяжному. Тут представлено меморіальні речі поетеси та родини Косачів, прижиттєві видання її творів та матері – Олени Пчілки, фотографії, речі побуту та етнографії Волині, відтворені фрагменти робочого кабінету та сільської хати. Цікавим фактом є те, що Лариса Косач написала в Колодяжному близько вісімдесяти творів, зокрема виник задум до таких як

«Сафо», «Конвалія», «Лісова пісня»... Крім того, в поліському краї склала свій курс «Древня історія східних народів» та писалася перша збірка «На крилах пісень», яка побачила світ у Львові [3].

Музей вабить око туристів, бо проводяться цікаві й змістові літературні читання, зустрічі з письменниками. Можна ознайомитися з унікальним рукописним збірником віршів Лесі Українки, який знайдено через багато років після смерті поетеси. Дух Лесі Українки невмирущий, бо досі витає над Колодяжним. Вона заздалегідь передбачила і написала про це у «Лісовій пісні»: «Будуть проходити люди, вбогі й багаті, веселі й сумні, радощі й тугу нестимуть мені, їм промовляти душа моя буде...».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комозюк В. Літературно-меморіальний музей-садиба Лесі Українки в Колодяжному. Путівник: В. Комзюк, Л. Мержвинська. Луцьк: Ініціал, 1996 р. 62 с.
2. Музей-садиба Лесі Українки в Колодяжному. Путівник. Львів. Каменярь, 2022.
3. Лесині містя на Волині. Упорядник і редактор В. С. Гей. Луцьк: Надстир'я, 1996. 90 с.

Зельга Дарина, студентка Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу ім. А.Ю.Кримського Волинської обласної ради

Науковий керівник: Нагірний Микола Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, викладач історії Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу ім. А. Ю. Кримського Волинської обласної ради

ПАМ'ЯТКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ ВОЛИНИ

Пам'ятки історії і культури Волині є невід'ємною частиною нашої державної ідентичності. Наша область має багатовікове минуле, також збереглося багато архітектурних, археологічних, релігійних і мистецьких пам'яток, які відображають наше соціальне та духовний розвиток. Отже, Волинь - це не просто регіон, де колись формувалася Давня Русь, а своєрідний культурний простір, де поєднано українські, польські, литовські та інші європейські традиції.

Актуальність проєкту зумовлена тим, що Волинська область потребує у глибшого дослідження, збереження та популяризації своєї культурної спадщини. У наш час, коли вже третій рік триває повномасштабне вторгнення Росії в Україну, питання збереження культурної спадщини набуває великого значення. В умовах воєнного стану, соціальних змін та кліматичних змін пам'ятки

потребують охорони, реставрації та активного залучення до нашого культурного життя.

Новизна наукової проєкту полягає у всебічному аналізі усіх видів матеріалів складових культурної спадщини Волині. У роботі використано новітні напрацювання археологів, істориків, краєзнавців і культурологів, що дозволяє розкрити тему з міждисциплінарного погляду. Враховано сучасний стан збереження та охорони пам'яток у регіоні, а також виклики, зумовлені воєнним часом. Особливу увагу зосереджено на ролі місцевих громад у підтриманні, відродженні та популяризації культурної спадщини, що сприяє формуванню нових підходів до збереження історичної пам'яті Волині.

Територія сучасної Волині була заселена у період кам'яного віку, що підтверджують численні археологічні знахідки стоянок первісних людей у Луцькому та Володимирському районах. У добу Київської Русі ці землі населяли племена дулібів, бужан, які залишили помітний слід у формуванні місцевої культури та традицій. У XII–XIV століттях Волинь стала осердям Галицько-Волинського князівства, яким спочатку правив Роман Мстиславич, а після його смерті - сини Данило та Василько Романовичі. Ця держава була однією з наймогутніших у Східній Європі та відігравала важливу роль у розвитку української державності, культури й освіти. Коли на території було литовсько - польське панування він позначається культурним обміном і появою нових архітектурних стилів - готики, ренесансу та бароко. Саме тоді тоді почалися зведення величних костелів, монастирів і оборонних замків, які стали символами взаємообміном європейських і місцевих мистецьких традицій, формуючи неповторні обличчя Волині.

Свято - Успенський собор у Володимирі один із самих найдавніших храмів Русі України. Був зведений 1160 році князем Мстиславом Ізяславичем, правнуком Володимира Мономаха, собор став головним храмом Володимиро-Волинської єпархії та важливим духовним осередком регіону. Архітектурно собор є шестистовпним хрестово-купольним храмом, що нагадує київські церкви того часу, зокрема Кирилівську церкву. Його стіни гармонійно розчленовані арками на півколони, а інтер'єрі прикрашений фресковими розписами. У крипті собору поховані князі, бояри та єпископи, зокрема сам засновник храму князь Мстислав II. Протягом століть собор зазнавав руйнувань і відновлень. Після монголо-татарської навали він був відновлений у XV столітті завдяки зусиллям єпископа Васіана. У 1683 році собор дуже сильно постраждав від пожежі, що охопила все місто. Відновлення храму здійснилося тільки в 1753 році, коли візантійська архітектура колишнього собору була перероблена уніатами на латинський манер. З 1772 року почалось запустіння Успенського собору, його почали використовувати в якості «казенного магазину» (склад), а до 1829 року храм взагалі перетворився на суцільну руїну, після того як обвалилися купол і склепіння. У 1896–1900 роках за проєктом архітекторів Г. Котова та А. Прахова проведена реставрація, яка, незважаючи на певні недоліки, зберегла монументальний вигляд собору. Собор тимчасово не функціонує через перебування під юрисдикцією Московського патріархату. Перший суд щодо

Успенського собору відбувся 12 листопада 2024 року, коли Господарський суд Волинської області зобов'язав релігійну громаду УПЦ МП повернути собор державі, оскільки договір оренди не був продовжений. Це рішення було оскаржене, але 11 березня 2025 року Північно-західний апеляційний господарський суд у Рівному підтвердив його. 8 липня 2025 року Верховний Суд залишив без розгляду касаційну скаргу громади УПЦ, остаточно закріпивши рішення про виселення. Після набрання рішенням законної сили було відкрито виконавче провадження. Через невиконання рішення на громаду наклали штраф, а суд 29 травня 2025 року відтермінував виселення на один місяць для вивезення майна. Станом на 12 жовтня 2025 Державна виконавча служба розпочала процес повернення Успенського Собору та прилеглих приміщень у державну власність, відповідно до рішення суду, про що повідомляє офіційний телеграм - канал міста [5].

Зимненський монастир-фортеця один з найдавніших обителей на Волині, згідно з переказами, заснована князем Володимиром у 992–993 роках, який на пагорбі над річкою Луга збудував зимовий терем та два храми, Успенський і Троїцький. Перші письмові згадки про монастир сягають XI століття. У 1495 році князь Федір Чарторийський збудував мурований Успенський храм на місці дерев'яної церкви, укріпив монастир мурами з баштами, відкрив при ньому школу та друкарню. Обитель зазнала унії, занепаду, реставрацій у XIX–XX століттях; чернече життя відродилося в 1991 році [1]. Олицький замок Радзивілів - пам'ятка XVI століття, одну з версій заснування пов'язують з князем Миколою «Чорним». Замок є бастіонною фортецею з чотирма бастіонами, спочатку оборонною спорудою, але згодом перебудований у палацовий комплекс. Наразі Олицький замок перебуває в програмі «Велика реставрація», йому вже виділено перші кошти - 10 мільйонів гривень для реставрації, а також розробляється проєктно-кошторисна документація [2]. Нематеріальна культура Волині охоплює народні традиції, пісні, обряди, ремесла та кулінарію. Фольклор краю багатий на теми - весільні, жнивварські, колядкові, купальські, вони часто передається усно, зберігаючи стародавні образи і символи. Серед ремесел домінують гончарство, ткацтво, лозоплетіння, дереворізьба - це ті форми, через які передається традиційна естетика краю. Волинська кухня - борщ, мацик, пироги з ягодами, карасі у сметані - поєднує поліські та українські традиції [3]. Станом на сьогодні на Волині зафіксовано понад 1 500 об'єктів культурної спадщини, зокрема 1 529 нерухомих пам'яток, серед яких 202 мають статус національного значення. Декілька з них - замок Любарта і Успенський собор вже визнані як знакові. Значна частина потребує реставрації й фінансової підтримки через нестачу ресурсів, недостатню увагу та ризики, пов'язані з руйнуванням і воєнними діями [4]. Серед проблем - відсутність системного фінансування, недостатня популяризація, а також загроза руйнування через час, недогляд і воєнні дії. Особливого значення набувають ініціативи місцевих громад, які власними силами підтримують пам'ятки або створюють туристичні маршрути.

Отже, пам'ятки історії та культури Волині є цінним джерелом знань про минуле, духовність і світогляд українського народу. Вони поєднують матеріальні

й нематеріальні аспекти, які разом формують культурне обличчя регіону. Збереження цієї спадщини є важливим завданням держави та суспільства. Потрібно розвивати системи охорони, залучати місцеві громади, підвищувати рівень туристичної та освітньої привабливості. Лише тоді пам'ятки минулого стануть повноцінною частиною сучасного життя, допомагаючи майбутнім поколінням усвідомлювати свою культурну ідентичність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Зимненський монастир» - Вікіпедія URL. https://uk.wikipedia.org/wiki/Зимненський_монастир (дата звернення: 16.10.25).
2. «Зимненський Свято-Успенський монастир (Drymba)» URL. <https://drymba.com/uk/1032544-uspenskyu-svyatohirskyu-monastyr-zymne-volynska?> (дата звернення: 16.10.25).
3. «Зимненський монастир на Волині» URL. <https://volyntravel.com.ua/serednovichni-knyazi-na-volyni/zymnenskyu-monastyr/?> (дата звернення: 16.10.25).
4. «Зимненський Святогірський Успенський монастир» URL. <https://www.istvolyn.info/post/1962?> (дата звернення: 16.10.25).
5. «Кафедральний собор Успіння Пресвятої Богородиці» URL. <https://www.istvolyn.info/post/1814?> (дата звернення: 16.10.25).
6. «Святогірський Успенський монастир у Зимному» - VUE URL. https://vue.gov.ua/Святогірський_Успенський_монастир_у_Зимному (дата звернення: 16.10.25).

Каленик Анна, Погонець Анастасія,
студентки 2 курсу, Володимир-
Волинського педагогічного фахового
коледжу ім. А.Ю.Кримського Волинської
обласної ради

Науковий керівник: Нагірний Микола
Зіновійович, кандидат історичних наук,
доцент, викладач історії Володимир-
Волинського педагогічного фахового
коледжу ім. А. Ю. Кримського Волинської
обласної ради

ЛУЦЬКИЙ ЗАМОК ТА ЗИМНЕНСЬКИЙ СВЯТОГІРСЬКИЙ СВЯТО-УСПЕНСЬКИЙ МОНАСТИР - ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПЕРЛИНИ ВОЛИНІ

Волинь — це край, де минуле і сучасність утворюють гармонійний сплав історії, духовності та краси. Тут кожен пагорб, кожен камінь дихає легендами, а старовинні споруди зберігають пам'ять про князів, воїнів, святих і простих людей, які творили долю рідної землі. Саме тому ми обрали для свого

дослідження дві видатні пам'ятки — Луцький замок та Зимненський Святогірський Свято-Успенський монастир. Вони є справжніми перлинами Волині, що поєднують у собі архітектурну велич, духовну глибину та багатовікову історію українського народу.

Актуальність дослідження. Пам'ятки культури — це не просто залишки минулих епох. Це жива пам'ять народу, свідчення його сили, віри й любові до рідної землі. У сучасному світі, який змінюється з неймовірною швидкістю, важливо не загубити цей зв'язок із минулим, адже саме він формує наше сьогодення і визначає майбутнє. Наш проєкт має на меті показати, що старовинні споруди це не мовчазні свідки історії, а її живі сторінки. Вони нагадують нам про мужність предків, про духовну стійкість українців, про багатство нашої культури. Знання історико-культурної спадщини Волині допомагає усвідомити власну приналежність до великої історії українського народу.

Метою нашої роботи є дослідження історії, архітектури та культурного значення двох видатних пам'яток Волині — Луцького замку Любарта і Зимненського Святогірського Свято-Успенського монастиря.

Ми прагнули не просто зібрати відомості про ці споруди, а відчувати їхній дух, зрозуміти, що вони символізують для нашого краю і країни загалом. Нашими завданнями стало вивчення історичних передумов створення цих пам'яток, аналіз їхньої архітектури, виявлення спільних і відмінних рис, а також визначення їх важливості в розвитку духовного та культурного життя Волині. Серед мальовничих луцьких пагорбів, над тихоплинним Стиром, височіє величний Луцький замок — символ міста і всієї Волинської землі. Його могутні стіни, вежі та брами пам'ятають князів, воїнів, митців і простих городян, які жили тут кілька століть тому. Замок було збудовано у XIV столітті князем Любартом Гедиміновичем — представником литовської династії, який правив на Волині. Споруда мала оборонне значення і водночас виконувала функції політичного та культурного центру. Саме тут відбувалися сейми Великого князівства Литовського, приймалися важливі державні рішення, вершився суд, влаштовувалися святкування і прийоми послів. Замок має три вежі — В'їзду, Владичу та Стирову. Кожна з них зберігає власну історію, але всі разом вони символізують три вічні чесноти — віру, надію і любов. Масивні стіни товщиною понад два метри й глибокі підземелля робили фортецю майже неприступною. Вона вистояла під час численних облог і збереглася до наших днів, будучи однією з найкраще зцілених середньовічних споруд України. Сьогодні Луцький замок — це не просто архітектурна пам'ятка, а культурний осередок, де оживає історія. Тут проводяться фестивалі, виставки, концерти, театралізовані дійства, які нагадують нам про славні сторінки минулого. Стоячи на його мурах, можна відчувати подих століть і зрозуміти, що українська земля завжди була сильною, незалежною і сповненою гідності.

Зимненський Святогірський Свято-Успенський монастир — святиня духовності. На високому пагорбі поблизу стародавнього міста Володимира стоїть Зимненський Святогірський монастир — духовна перлина Волині. За переказами, його заснував князь Володимир Великий наприкінці X століття,

після Хрещення Русі.

Саме тут, у мальовничому куточку природи, він спорудив першу дерев'яну церкву, яку згодом замінили кам'яні стіни, що стоять і сьогодні.

Зимненський монастир поєднує в собі красу природи, силу віри й велич архітектури. Його територію оточують високі стіни та оборонні вежі, адже в давнину монастир виконував не лише духовну, а й оборонну функцію. Підземні ходи, печери, келії створювали цілу систему сховищ, що рятувала ченців і паломників під час набігів ворогів. Особливою святинєю обителі є чудотворна ікона Божої Матері Зимненської, перед якою протягом тисячоліття моляться віруючі з усієї України. Її вважають покровителькою Волині, символом надії та заступництва. Успенський собор, келії, підземні храми, старовинні фрески — усе це створює неповторну атмосферу спокою, умиротворення й святості. Коли стоїш на території монастиря, навколо чути тільки шелест листя, спів птахів і дзвін, що лине з веж. Це місце, де душа знаходить мир, а серце — віру.

Порівняльний аспект. Обидві пам'ятки, попри різне призначення, мають багато спільного. Луцький замок і Зимненський Святогірський монастир — це два символи незламної Волині, що втілюють силу духу нашого народу. Замок був зведений для захисту рідної землі від ворогів, для збереження державності й незалежності. Він уособлює мужність, стійкість і непохитність. Натомість монастир поставав як фортеця духовності, покликана захищати людські душі, дарувати віру, надію й любов. Таким чином, Луцький замок — це символ сили та державності, а Зимненський монастир — символ віри й духовної величі. Вони доповнюють одне одного, утворюючи єдиний образ Волині — краю, що поєднує матеріальну й духовну фортецю українства. Досліджуючи історію Луцького замку та Зимненського Святогірського монастиря, ми переконалися, що ці пам'ятки — не просто стародавні споруди, а живі свідки історії. Вони розповідають про наш народ більше, ніж будь-який підручник: про його силу, віру, любов до рідної землі й здатність зберігати свою гідність навіть у найважчі часи.

Луцький замок і Зимненський монастир — це два серця Волині, які б'ються в унісон крізь віки. Вони нагадують нам, що минуле живе, доки ми його пам'ятаємо, що історія триває, доки ми її бережемо. Наш обов'язок — шанувати ці святині, дбати про їхнє збереження і передавати знання про них майбутнім поколінням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Зимненський Успенський Святогірський монастир» URL: <https://drymba.com/uk/1032544-uspensky-y-svyatohirskyy-monastyr-zymne-volynska>
2. Navigator-ukraina.com.ua: «Зимненський Святогірський монастир-Навігатор Україна» URL: <https://navigator-ukraina.com.ua/informatsiya/dostoprimechatelnosti/tour/1706-zimnenskij-svyatogorskij-monastyr.html>
3. «Луцький замок (Замок Любарта)» | Karpatium: URL: <https://karpatium.com.ua/pamyatky-arkhitektury/lutskiyi-zamok-zamok-liubarta>

4. www.lutskrada.gov.ua «Історичні місця у Луцьку, котрі варто побачити»
URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/worth-seeing>
5. Zymaghory «Луцький замок- історія, легенди, цікаві факти про замок Любарта»
URL: <https://zymaghory.com/tourism/lutskyy-zamok>

Каращук Віталіна, учениця 7 класу опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

Науковий керівник: Титаренко Наталія Олександрівна, учитель історії опорного закладу загальної середньої освіти «Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області»

МУЗЕЙ ІСТОРІЇ СЕЛА ПРИЛІСНЕ: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ

Актуальність теми дослідження. Сьогодні, коли історичні колекції України зазнають великих втрат у зв'язку із викликами війни, важливим є збереження найменшої ланки музеєзнавства – музеїв у закладах освіти. Вони не лише містять унікальні знахідки локального минулого, а й виступають важливою складовою у формуванні національної ідентичності, історичної пам'яті та виховання національної свідомості серед молоді. В умовах повномасштабного вторгнення росії на територію України розвиток музейної справи пов'язаний з переосмисленням змісту традиційних форм роботи і об'єднання їх в цілісний музейно-педагогічний процес. Показовим у цьому виступає Музей історії села Прилісне (діє в ОЗЗСО «Прилісненський ліцей»), що є не просто кімнатою із зібраними експонатами, а дієвим засобом виховання любові до Батьківщини, формування рис і якостей «українця-переможця», який готовий до захисту національних інтересів, популяризації своєї історії та українськомовного культурного продукту.

Мета проєкту полягає в тому, щоб охарактеризувати історію розвитку та функціонування Музею історії села Прилісне (далі – Музей). У результаті дослідження з'ясовано, що ідея створення належить тодішньому вчителю Романіку Михайлу Івановичу, 1937 р.н, якого у селі називають літописцем. «У 1974 р. я став організатором позакласної роботи, і у нас виник задум створити кімнату бойової слави. На той час у школі працював гурток «Червоних слідопитів» [4]. Активно долучився до збирання матеріалів для майбутнього Музею і директор школи Скорик М.Ю.

Зі слів Романіка М.І. стало відомо, що старшокласники під його керівництвом збирали фотографії, записували спогади односельчан про події 1941 – 1945 рр. Були знайдені матеріали про 143-тю стрілецьку дивізію, яка

визволяла наш край. Вони побували в архівах, стали листуватися з визволителями, були навіть цікаві зустрічі. Потім оформили стенди, зробили папки, створили Книгу пам'яті односельчан, які загинули, визволяючи Батьківщину від загарбників. Згодом почали збирати старовинні речі та все, що стосується уже історії села. А 1 вересня 1975 р. широкому загалу представили кімнату-музей. Зауважу, що тоді вона називалася «бойової слави», адже початково була присвячена саме 143 стрілецькій дивізії. Інший етап розвитку Музею пов'язаний із призначенням Михайла Івановича на посаду директора школи, тобто з 1989 р. Тоді для Музею було виділено окрему кімнату в школі та перейменовано на «Музей історії села Прилісне». Почався збір матеріалів про минуле села та оформлено перші експозиційні розділи: «Історія виникнення села», «Село в 1914-190 рр.», «Наші односельчани – учасники війни», «Роки відбудови», «З історії школи» тощо. Було зібрано більше ста оригінальних експонатів. Зі слів Романіка М.І. стало відомо, що прилісненці активно долучилися до передачі старовинних речей музею. «Було чимало й проблем, адже зібрані експонати потрібно професійно зберігати, щоб вони надовго радували око відвідувачів, а я тоді цього не знав, то прийшлося багато читати, спілкуватися з музеєзнавцями» [4].

За роки діяльності Михайла Івановича Музей став справжнім просвітницьким центром зі своїми традиціями, а саме: вечори-відпочинку, зустрічі з відомими людьми тощо. Після виходу директора на заслужений відпочинок його справу продовжила вчитель історії Скорик Ірина Михайлівна, яка офіційно у 2005 р. зареєструвала Музей. Вона також започаткувала збір інформаційних матеріалів про історію села як краєзнавчі проекти, авторами яких (залежно від теми проекту) були учні всіх класів школи, батьки, громада села, краєзнавці-ентузіасти. Розробка краєзнавчих проектів дала можливість активізувати краєзнавчо-пошукову роботу в школі [5]. На сьогодні таких їх уже 64. Музей тоді став взірцем національно-патріотичного розвитку. «Не лише з області, а й зі всієї України приїжджали відвідувачі, а підтвердженням є Книга відгуків» [6]. 10 лютого 2010 р. за вагомий внесок у справу виховання учнівської молоді та збереження історичної спадщини українського народу Музею присвоєно звання «Зразковий». Також було відкрито етнографічну філію «Світлиця».

З 2015 р. Музеєм завідує Титаренко Наталія Олександрівна. За останні роки роботи Музею історії села Прилісне були внесені зміни в експозиції та збільшилася кількість експонатів. У Музеї систематично оформлюються тематичні виставки, приурочені ключовим подіям не лише села, області, а й України. Наприклад, «Вбиті голодом», «Герої не вмирають», «Марія Цюприк – Матір села» тощо. Діяльність Музею спрямована на патріотичне виховання учнів, формуванні їхньої громадянської позиції, а також всебічно освіченої особистості. Сьогодні Музей дотримується вимог щодо наявності фонду музейних предметів, зібраних і зареєстрованих в інвентарній книзі. Вищим керівним органом є Рада музею. При Музеї працює група екскурсоводів-учнів, одним з яких є і я.

Музей історії села Прилісне – це місце, де постійно проводяться тематичні уроки, виховні години, диспути та турніри. Музейного відвідувача потрібно виховувати. З цією метою було також розроблено програму «Музей і діти», до складу якої входять заняття, які знайомлять з культурою та побутом рідного краю, присвячені загальносвітовим цінностям. Ця програма розрахована на школярів з 1 по 11 клас. Ставка робиться на системність роботи з музеєм, на ускладнення інформації (від простого до більш складнішого). Для учнів 1-4 класів розроблено цікаві екскурсії «Музей, нам двері відчини!» З 2019 р. першокласники відвідують заняття з елементами арт-терапії «Я малюю минуле». Учні ж 5-11 класів залучаються до пошуково-збиральницької роботи, створюючи різні проекти на конкурсній основі, тобто кращі визначаються за кількістю переглядів на сторінці Музею у facebook (<https://www.facebook.com/Музей-історії-села-Прилісне->). Наприклад, останнім був проєкт «Словами Великих про Малу Батьківщину» (37 робіт). Для учнів старших класів проводяться музейні уроки, що вчать молодь оцінювати, аналізувати, висловлювати та доводити свою думку, досліджувати невідомі факти із життя діячів Волині тощо. Тому на заняттях використовуються елементи програми Р4С, зокрема вправа «Стоп кадр!»: при перегляді фільмів, відео роликів робиться зупинка на певному сюжеті, і діти висловлюють свої думки щодо побачено.

Увага приділяється і роботі з дорослою аудиторією. Розроблена низка музейних музичних вечорів, мета яких познайомити відвідувачів з музейними колекціями. Жителі громади активно долучаються до акцій, які проводить музей. Так, під час акції «На старих фотографіях усі молоді» було зібрано понад сто фото та їх копій. Великою популярністю користується оглядова театралізована екскурсія по експозиціях «І сива давнина в Музеї ожива...» для дорослих та дітей. Важливою складовою зворотного зв'язку музею з відвідувачем є книга відгуків, куди гості музею записують свої враження про роботу Музею.

Отже, Музей історії села Прилісне – це місце, де минуле ніколи не розминеться з майбутнім.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів Музею історії села Прилісне. Основний фонд. Папка 3. Історія Музею. 24 с.
2. Васишин М. Сучасний урок в музеях... Порівняльно-педагогічні студії. 2015. № 2 (24). С. 77 – 83.
3. Караманов О. Музейна педагогіка в контексті багатокультурного освітнього середовища в Україні. Шлях освіти. 2012. № 2. С. 8 – 11.
4. Опитано автором Романіка Михайла Івановича, 1937 р. н., с. Прилісне, Камінь-Каширського району Волинської області, 12.02.2025 р.
5. Опитано автором Скорик Ірину Михайлівну, 1961 р. н., с. Прилісне, Камінь-Каширського району Волинської області, 15.02.2025 р.
6. Опитано автором Титаренко Наталію Олександрівну, 1980 р. н., с. Прилісне, Камінь-Каширського району Волинської області, 25.03.2025 р.

Ковальчук Анастасія, учениця 8-Б класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

ХРАМ, ЩО ПЕРЕЖИВ ЕПОХИ: ІСТОРІЯ ЛУЦЬКОЇ КІРХИ

Дослідження історії німецької кірхи в Луцьку має важливе значення для збереження культурної спадщини міста, адже ця споруда є не лише архітектурною пам'яткою, а й свідченням присутності німецької громади, що відігравала помітну роль у розвитку Волині наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. Кірха є символом релігійної толерантності, що притаманна Луцьку як місту, у якому протягом століть співіснували різні національні спільноти – українці, поляки, євреї, німці. Її вивчення дозволяє простежити формування багатокультурного середовища регіону, а також усвідомити необхідність охорони архітектурних пам'яток, які зберігають пам'ять про минуле.

Мета роботи полягає у дослідженні історії виникнення, архітектурних особливостей та сучасного значення німецької кірхи в Луцьку як елемента культурної спадщини Волині. Для досягнення мети варто проаналізувати обставини появи кірхи, з'ясувати її роль у житті громади та описати сучасний стан будівлі.

У результаті дослідження встановлено, що німецька кірха була збудована у 1906 році за кошти місцевої німецької громади, яка проживала в Луцьку з другої половини ХІХ століття. Архітектурний проєкт споруди накреслив інженер з Варшави, а будівництвом керував луцький архітектор Фрідріх Остен. Будівля зведена у стилі неоготики, який був поширений серед протестантських храмів Європи того часу. Витягнуті аркові вікна, висока дзвіниця і стриманий фасад із цегли створюють враження духовної величі та простоти [1, с. 143].

Кірха виконувала не лише релігійну, а й культурну функцію: при ній діяла недільна школа, проводилися музичні вечори, зібрання громади. У міжвоєнний період вона залишалася центром лютеран Луцька. Проте після Другої світової війни більшість німецьких мешканців залишили місто і храм поступово занепав. У 1950-х роках приміщення передали під склад, а пізніше – під спортивну школу, що призвело до втрати частини інтер'єру та первісних елементів оздоблення [4, с. 14].

Відродження інтересу до пам'ятки почалося вже у 1990-х роках, коли зросла увага до збереження історичної спадщини Луцька. Завдяки зусиллям місцевих краєзнавців і архітекторів кірху визнано пам'яткою архітектури місцевого значення. З того часу будівля використовується як концертний зал Луцького

будинку органної та камерної музики. Проведена реставрація дозволила частково відновити зовнішній вигляд споруди, водночас зберегти її історичну автентичність [5].

Сьогодні колишня німецька кірха є важливою складовою культурного простору Луцька. У її стінах звучить органна музика, відбуваються виступи українських і зарубіжних виконавців, проводяться мистецькі заходи. Таким чином, споруда продовжує виконувати духовну функцію, хоч і в іншому контексті – як осередок мистецтва, культури та європейських традицій [1, с. 147].

Попри реставраційні роботи, будівля потребує постійного догляду. Її стан залишається вразливим через вологість і вібрації, спричинені рухом транспорту поруч із центральною вулицею. Тому актуальним є питання збереження кірхи як пам'ятки, що має не лише історичну, а й мистецьку, релігійну цінність. Вона є живим свідченням того, як культурна спадщина минулого може органічно вписуватися в сучасний міський простір [3, с. 96].

Отже, німецька кірха в Луцьку є унікальним прикладом архітектурної спадщини, що поєднує риси духовності, культури та історії. Її доля відображає складну історію міста і взаємодію різних народів на волинській землі. Збереження таких споруд – це не лише вшанування минулого, а й внесок у майбутнє, де повага до культурного розмаїття є важливою частиною національної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гудима О. Сакральна архітектура Волині кінця XIX – початку XX ст. Львів: Світ, 2015. С. 142-147.
2. Державний архів Волинської області. Ф. 126, оп. 2, спр. 45. Документи про будівництво кірхи в Луцьку. 1905-1907 рр.
3. Ковальчук Л. Архітектура Луцька: історія і сучасність. Луцьк: Вежа-Друк, 2012. С. 95-98.
4. Костюк І. Німецька кірха в Луцьку: від храму до концертного залу // Волинський монітор. 2018. №4. С. 12-15.
5. Постанова Волинської обласної ради «Про охорону пам'яток архітектури місцевого значення». Луцьк, 2009.

Кунчик Оксана, учениця 10 класу
Боратинського ліцею Боратинської
сільської ради Луцького району
Науковий керівник: Черняк Наталія
Миколаївна, учитель української мови та
літератури Боратинського ліцею
Боратинської сільської ради, керівник секції
мистецтвознавства комунальної установи
«Волинська обласна Мала академія наук»

ЛУЦЬКИЙ ЗАМОК – НАШ ОБЕРІГ

Луцький замок – один із небагатьох середньовічних замків в Україні, які збереглися до наших днів. Ця тема впродовж багатьох років є об'єктом уваги науковців. Питання створення, розбудови, неодноразового нищення та відбудови замку сьогодні широко обговорюється, викликає масу різноманітних поглядів.

Коли був створений Луцький замок? Як змінювався протягом різних історичних періодів, яких трансформацій зазнав? У якому стані Луцький замок сьогодні, наскільки він зберігся? – питання, які сьогодні турбують українську спільноту. Замок збудований протягом 1340-1385 років на місці зруйнованого татарами дерев'яного замку останнім великим князем Галицько-Волинської Русі Любартом-Дмитром як його південна резиденція. Особливістю Луцького замку є те, що саме він був останньою столицею Галицько-Волинської держави. Від 1370 року і аж до смерті Любарта, близько 1385 року, тривав другий період його будівельної активності в реконструкції Луцького дитинця. У результаті третього будівельного періоду рубежу XIV-XV століть, пов'язаного з ім'ям князя Луцького і великого князя Литовського Вітовта, залишки дерев'яних укріплень Луцького дитинця було замінено цегляними мурами, які аналогічно до попередніх, завершувались зубцями – мерлонами із щілиновидними бійницями та мурованою баштою під шатровим дахом, яка пізніше називалась Владичою. Саме у замку, у князівському палаці, у січні 1429 року відбувся з'їзд європейських монархів, на якому, поряд із розглядом питань міждержавних відносин, підіймалось питання про коронацію Вітовта. До складу делегацій входили правителі держав або їхні високі представники, урядовці, охорона та обслуга. Тож в порівнянні з попередніми подібними з'їздами у європейських містах луцький був найбільш представницьким і масовим.

Луцька війна 1431 року виявила непристосованість подібних бійниць для громіздких замкових рушниць-гаківниць. Тому стіни були дещо нарощені, в замуrowаних проміжках між зубцями вище рівня старих бійниць було влаштовано додатковий ряд арковидних бійниць під вогнепальну зброю. Було піднято до висоти В'їзної та Владичої башт мури Стирової башти, що стало наслідком четвертого будівельного періоду. Тоді ж завершується час існування Луцького замку як резиденції князівського двору. Як і інші середньовічні міста, Луцьк також часто страждав від пожеж. У 1540 р. згоріло майже все місто.

Вогнем були знищені документи, земські та міські книги – важливе джерело вивчення історії.

Міська пожежа 1845 року спричиняє значні руйнування замкових мурів, згодом їх розбирають на будівельний матеріал. Розібрати вдалося лише невелику частину муру біля В'їзної вежі. 1864 року технічна комісія з Києва після ретельного огляду робить висновок, що вежа не являє ніякої небезпеки, ремонт її не понесе великих витрат, а її саму варто зберегти як історичну пам'ятку. Частковий ремонт і консервація здійснюється протягом 1887-1890 років: замурують пролом в стіні, В'їзну вежу стягують, розбирають аварійний ренесансний аттик на ній. На початку XX століття вивалюється південна стіна В'їзної вежі, у товщу якої вбудовані гвинтові сходи.

1921 року розпочато консерваційні роботи в замку: зміцнено В'їзну та Владичу вежі, накрито Стирову, зроблено залізобетонне перекриття нижніх ярусів В'їзної вежі. 1963 року Луцький замок визнано пам'яткою архітектури і взято під охорону держави. З 1970-х років відбуваються головні реставраційні роботи: укріплюються вежі і проводиться реконструкція їхніх інтер'єрів, відновлюється стіна між В'їзною вежею та повітовою канцелярією, відновлюються між'ярусні перекриття, споруджуються аттики на вежах, на замкових стінах відновлюють дерев'яні бойові галереї. Із створенням історико-культурного заповідника «Старий Луцьк» замок Любарта, як і інші архітектурні об'єкти на території Старого міста, перебуває під наглядом спеціалістів.

В цілому сьогоденній архітектурний вигляд замкового комплексу включає в себе В'їзну, Владичу та Стирову башти, що сполучені поміж собою мурами, будинок шляхетських судів XVIII століття, повітову скарбницю XIX століття, а також археологічні залишки собору Івана Богослова XII століття та князівського палацу XIV-XVI століть. Увесь замковий комплекс є пам'яткою містобудування і архітектури національного та місцевого значення у складі Державного історико-культурного заповідника у м. Луцьку. Це не лише окраса міста, а й наш символічний оберіг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грушевський М. Історія України – Руси, т.IV, К.,1993 с.55 – 141
2. Колосок Б.В. Луцьк – пам'ятка архітектури та містобудування. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2012. С.50-51.
3. Кучінко М. Звіт про археологічні роботи на території Луцького замку 1986 року // Науковий архів ЛДІКЗ, № 77.
4. Мандзюк Ф., Окуневич В. У Луцькому замку, Луцьк, 2007. С.2-64
5. Терський С. Історія Луцька. Том 1. Лучеськ X – XV т..Львів, 2006 . С. 35
6. Троневиц П. Луцький замок в історії України. Луцьк, 2007.

Кушнір Аліна, учениці 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

КОСТЕЛ СВЯТОЇ АННИ: ІСТОРІЯ ТА АРХИТЕКТУРА

Актуальність теми зумовлена важливістю дослідження історії та архітектури відомої пам'ятки культового зодчества – костелу святої Анни. **Мета роботи:** дізнатись історію створення костелу, його архітектурні особливості та значення в культурному житті міста.

Костел Святої Анни – найстаріший дерев'яний храм в Ковелі, споруджений у 1771 році. Його перевезли до міста з села Вишеньки Рожищенського району [2]. Перші згадки про парафію Святої Анни сягають середини XVI століття: вже в 1551 році королева Бона надала привілеї цьому костелу – кошти, землі, інші ресурси для його утримання. Привілей королеви був підтверджений королем Яном Казимиром в 1658 році, доповнений тим, що на утримання хору та органіста також мали робити внесок місцеві євреї [4]. Під час визвольних козацьких війн 1648 року костел був зруйнований. У 1710 році воєвода Волинський Стефан Лещинський відновив костел. В 1854 році трапилась пожежа, яка суттєво пошкодила храм; парафіяни і настоятель знову його перебудовували. До 1945 року костел простояв через кілька історичних періодів (Першу світову війну, період між війнами), але був знищений за наказом місцевої радянської влади [3]. 5 грудня 1994 року розпочався демонтаж дерев'яної споруди у Вишеньках для перенесення в Ковель. В жовтні 1996 року на вулиці Вербицького, на місці колишнього автобусного парку, костел був встановлений і освячений заново, повернувшись до життя як діюча святиня [1]. Костел має двовежеву форму – тобто дві башти з фасаду, та звернений на захід – що для дерев'яного храму є нетиповим. Така архітектурна особливість притаманна більше мурованим святиням [3]. Зовнішня обшивка – дошки; дах – вкритий гонтами; башти мають куполи. В композиції будівлі центральний об'єм, до нього примикають ризниця (місце для церковного начиння чи зберігання), вівтарні частини по боках, а також хори над входом із розташованим там органом [1]. Всередині міститься бароковий вівтар кінця XVIII століття, який відреставровано з великою увагою до деталей. Архітектурний стиль поєднує традиції дерев'яної сакральної архітектури Волині з елементами бароко. Це прослідковуємо в оформленні вівтаря, в використанні форм башт, в деталях об'єму фасаду [4]. Є джерела, в яких зазначають про прямокутну форму, досить простий об'єм із двома баштами, мінімум

декоративних прикрас, акцент на симетрії фасаду, а також на форму входу і завершень башт. Наразі костел активно функціонує як парафіяльний храм під опікою католицького ордену Братів Менших (францисканців) з Кракова. Він занесений до переліку пам'яток архітектури, що перебувають під охороною держави. Важливий не лише як релігійна споруда, але й як туристичний об'єкт, костел Святої Анни часто включають до туристичних маршрутів Волині. Відновлення костелу та його перенесення – це приклад збереження культурної спадщини, яка дозволяє відновити історичну пам'ять та духовні традиції громади [1, 5].

Костел Святої Анни у Ковелі – це цінна пам'ятка архітектури та духовності, що зберегла історію минулого й продовжує служити громаді сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костел святої Анни. URL: Дата звернення: 11.10.2025.
2. Костел святої Анни (1771) в м. Ковелі. URL: <https://volyntravel.com.ua/volyn-national-minorities/the-church-of-st-anna-in-kovel.html> Дата звернення: 10.09.2025.
3. Місто Ковель. URL: <https://volynrada.gov.ua/map/m-kovel> Дата звернення: 09.10.2025.
4. Туристична мапа Волині. URL: <https://tourism.volyn.ua/place/25> Дата звернення: 16.09.2025.
5. Шовчко В. Ковельський костел. URL: <https://zabytki.in.ua/uk/2208/kovelskii-kostel-ua> Дата звернення: 09.10.2025.

Максимчук Христина, учениця 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №22 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Геліч Катерина Олександрівна, вчитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №22 Луцької міської ради»

МАЄТОК КОРВІН-ПОТРОВСЬКИХ – ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА, СТРАТЕГУВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ

«Якщо ми не займемося цим зараз, то через кілька років може виявитися, що не буде про що дбати», – кажуть у Фонді партнерства для Центрально-Східної Європи, який реалізує кілька проєктів, пов'язаних із реставрацією пам'яток у Волинській, Рівненській, Тернопільській та Львівській областях.

Одним із важливих напрямів гуманітарної політики України є проблема збереження історико-культурної спадщини в умовах російсько-української війни

та післявоєнної відбудови. Вважаю, що особливу увагу варто зосередити на практичних можливостях історико-архітектурної спадщини нашого рідного краю та України.

Їдеш кільцевою дорогою із Луцька до Жидичина й щоразу бачиш у селі Прилуцьке таємничі руїни. На гугл мапах немає жодної відмітки. Та будь-які руїни несуть у собі свою історію. Все ж зупиняєшся. Помічаєш невеличку табличку, читаєш і завмираєш від прочитаного: «Залишки будинку ХІХ століття, в якому жила Габрієля Запольська».

Споруда у вигляді рештків маєтку ХІХ століття знаходиться за декілька кілометрів від Панського лісу у селі Прилуцьке, який входить до Цуманського парку. Точних дат початку чи завершення будівництва не збереглося, проте згідно з дослідження експертів та опису місцевих жителів маєток було збудовано у середині ХІХ століття. Ця пам'ятка місцевого значення має історично-культурне значення для розвитку туризму.

Габрієля Запольська народилася 30 квітня 1857 року у селі Підгайці, неподалік Луцька, в родині власника маєтків, маршалка волинської шляхти Вінцента Піотровського гербу Корвін. Її мати Юзефа танцювала у балеті Варшавського театру.

Волинська земля подарувала світові актрису і письменницю з непересічною долею, яка вражала сучасників сміливою поведінкою і творчістю. [1] Її родинний маєток і досі зберігає цікаву історію у своїх зруйнованих стінах.

Вінцент-Казімеж-Ян Корвін-Піотровський (1828-1896) був маршалком волинської шляхти і володів двома фільварками – у селі Підгайці та в Ківерцях. У Ківерцях він збудував розкішний палац, в якому побував навіть цар Олександр II [1].

Достеменно невідомо, яка саме споруда знаходиться у селі. Деякі джерела наполягають, що це – житлова будівля, інші – вказують на архітектурні риси, характерні для католицьких каплиць. *Точно відомо, що будівля після добудов та перебудов стала житловим приміщенням. Сьогодні залишився флігель, частина бічної прибудови до головної споруди.* Цегляні стіни подекуди розвалені. З одного боку збереглися залишки дверної коробки – верхня перемичка. На ній можна помітити рештки блакитної фарби, а ззовні збереглася темно-жовта фарба. Залишилася навіть металева петелька під заціпку.

Над дверною коробкою є ще одне дерев'яне перекриття, вочевидь соснове, яке слугує перемичкою. Просто над дверима колись була арка, яку пізніше перемурували і вставили двері [4]. В ході стратегування нами було здійснено перший крок, а саме: ідентифікація архітектурної пам'ятки, визначено її історичне значення.

Нещодавно поблизу руїн встановили інформаційну таблицю з даними про споруду, перекладену трьома мовами: українською, польською, англійською.

Задля привернення уваги до теми відновлення маєтку, 29 травня 2021 року, поруч з рештками будівлі було проведено арт-променад «Так звучить Луцьк». Дійство відбулося за підтримки Луцької міської ради та Генерального Консульства Республіки Польща у Луцьку [3]. На нашу думку, шанси

відновлення пам'ятки та її туристичний потенціал є високими.

У ході дослідження нам стали відомі факти партнерства та реалізацію схожих проєктів у 2023 році. Наприклад, у 2023 р. польський Фонд партнерства для Центрально-Східної Європи (далі FPESW) реалізував кілька проєктів. Відбудова маєтку Корвін-Піотровських – це не лише історична пам'ять, а й економічні перспективи для регіону. Варто зазначити, що практика залучення волонтерів, громадських активістів та благодійні фонди до реставраційних робіт у історичних архітектурних пам'ятках – поширена практика. Звичайно, усі роботи проходять під наглядом професійних реставраторів.

Таким чином, підсумовуючи результати нашого дослідження ми можемо зробити наступні висновки, що збереження історико-культурної спадщини, її роль у розвитку громад, туризму, освіти, культурної дипломатії – все це є свідченням рівня розвитку та зрілості нашого суспільства. А в сучасних непростих для нашої країни подіях, коли постає проблема існування державності – це є важливою проблемою для волинського краю та України загалом.

Цьогоріч ми також дізналися про те, що Український культурний фонд створив інтерактивну мапу культурних втрат, подали заявку на долучення до цієї мапи і маєтку Корвін-Піотровських. Також в ході вивчення програм нас особливо зацікавили Гранти міжнародної співпраці від House of Europe.

Тільки об'єднавши зусилля, нам вдасться відродити Маєток Корвін-Піотровських – дім відомої письменниці, Габрієлі Запольської, і подарувати наступним поколінням шанс споглядати його красу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гупало С. У дюнах людської злости : Габрієля Запольська: польський класик родом із Волині. *День*. 2004. 9 жовтня
2. Дім акторки Габрієлі Запольської у Прилуцькому в різні періоди.
URL : [<https://history.rayon.in.ua/news/300229-dim-aktorkigabrieli-zapolskoyi-u-prilutskomu-v-rizni-periodi>]
3. Захоплива подорож у просторі та часі. URL : [<https://www.lutskrada.gov.ua/publications/zakhoplyva-podorozh-u-prostori-ta-chasi>]
4. Старовинна садиба біля Луцька: загадка зниклого каміна.
URL : [<https://www.volynnews.com/news/all/starovynna-sadyba-bilia-lutska-zahadka-znykloho-kamina-foto>]

Смалько Віталіна, учениця 9 класу
ЗЗСО Мервинський ліцей
Берестечківської міської ради
Волинської області

Науковий керівник: Ващук Алла
Петрівна, учитель історії ЗЗСО
Мервинський ліцей Берестечківської
міської ради Волинської області,
керівник секції історичного
краєзнавства ВОМАН

БЕРЕСТЕЧКІВСЬКИЙ НАРОДНИЙ ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК

Народним історичним музеям відводиться важливе місце у збереженні та популяризації історії, побуту, культури місцевості, в якій він знаходиться. Для того, щоб відродити інтерес до минулого свого краю, потрібно підвищити зацікавленість у громадян музейними колекціями, які підсилюють історію краю через артефакти, зберігають і передають від покоління до покоління культурну та історичну пам'ять, дозволяють простежити взаємозв'язок історії країни, регіону, історії сім'ї та долі окремої людини, відчутти себе частиною історичного процесу [8]. У місті Берестечку функціонує музей з цікавою і непростою історією. Він є не лише місцем зберігання експонатів, а й центром освіти та культурного збагачення для мешканців нашого краю та гостей з усієї України.

Актуальність роботи полягає в тому, що музеї є збирачами, хранителями культурної спадщини України і це спонукає громадян оберігати, підтримувати та популяризувати їх серед суспільства.

Новизна наукового проєкту полягає в тому, що зібрані матеріали про історію, розвиток та значення народного історичного музею міста Берестечка не були представлені в такому обсязі і змісті в одному дослідженні.

Встановлено, що музей у місті Берестечку був відкритий у 1963 році [3]. Його назва звучала як краєзнавчий музей. Тут знаходились артефакти, пов'язані з життєдіяльністю людини, була представлена фауна нашого регіону. В ході роботи над дослідженням віднайдені документи про співпрацю з Волинським краєзнавчим музеєм при відкритті установи. У 1968 році міністерство культури Української РСР високо оцінило роботу музею і присвоїло звання «Народний» [1]. Будівля знаходилась у просторому приміщенні в центрі міста. У 1975 році краєзнавчий музей місцева влада перенесла у менш придатне приміщення, а попереднє віддала під квартири мешканцям. 1977 року засновник і директор музею відходить від справ. Період кінця 1970-х – початку 1990 –х рр. можна охарактеризувати як занепад [4]. Це привело в 1990 році до продажу місцевою владою приміщення з експонатами приватній особі. Лише небайдужість громадськості врятувала ситуацію [7]. Фонди музею були перенесені в адміністративне приміщення міськради, де виділили кімнату. Багато експонатів

було втрачено. З 1991 року музей знову почав функціонувати. 21 листопада 2019 року народний історичний музей міста Берестечка перенесений в реставрований будинок культури в більш просторі три зали [1]. Після перенесення фондів у приміщення міськради експонати краєзнавчої тематики були передані у місцеву школу, тому музей з 1991 року змінив свою назву з краєзнавчого на історичний.

Головну роль у заснуванні та функціонуванні музею міста Берестечка відіграють особистості. Без їх ентузіазму, бажання, любові до історії, безкорисливості не було б такого закладу. Засновником був Григорій Євстахійович Філіпович. Вчитель за професією після виходу на пенсію зайнявся збором експонатів для майбутнього музею, залучив учнів, громадськість, владні структури. Він став першим завідувачем та екскурсоводом. Відійшов від справ лише у віці 81 рік [9]. Без його участі музей занепадав. Лише в 1991 році почав повертати свою славу завдяки ще одному вчителю-ентузіасту Івану Антоновичу Шиманському. Впродовж останніх 28 років очолює музей теперішній директор Олег Анатолійович Дергай. Справжній фахівець своєї справи спочатку на громадських засадах, а зараз на постійній основі проводить цікаві екскурсії експозиціями музею та вулицями історичного міста Берестечка. Без перебільшення можна сказати, що музейна робота тримається на плечах однієї людини. Він відшукує експонати, реставрує їх, організовує виставки, популяризує артефакти, співпрацюючи з іншими музеями та поширюючи інформацію про цікаві знахідки в соціальних мережах. Дослідження історії народного історичного музею міста Берестечка показало, що така установа в маленькому містечку тримається на особистостях, закоханих у свою справу.

З перегляду експозицій та ознайомлення з інформацією про фонди музею можна зробити такі висновки, що музейна справа, як живий організм, живе і розвивається. Фонди поповнюються унікальними експонатами сучасності та минулщини. Наприклад у 2024 році небайдужі люди передали на зберігання у фонди пропагандистські трафарети українських повстанців, які випадково розкопали під час будівництва на одному з об'їзтів у селі Ощів Горохівської територіальної громади. Однак проблеми теж є. Музей потребує матеріальної підтримки для створення нових експозицій, для безпеки та охорони цінних експонатів.

З впевненістю можна сказати, що народний історичний музей міста Берестечка не тільки зберігає, збирає та виставляє експонати, а й допомагає відвідувачам дізнаватись про історію, культуру, традиції, ремесла нашої місцевості. Великий виховний зміст несуть виставки, присвячені боротьбі нашого народу за незалежність України з часів революції під проводом Богдана Хмельницького до сьогодення. Музей є важливим елементом туристичної інфраструктури, що може сприяти економічному розвитку міста Берестечка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дергай О. Берестечківський народний історичний музей: сторінки історії. Науковий збірник матеріалів VI Всеукраїнської історико-краєзнавчої

науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження Григорія Гуртового (1924-2012), історика, педагога, журналіста, краєзнавця, музейного працівника. (24 жовтня 2024 року, м. Луцьк)./ упоряд.: П. С. Олешко, А. М. Силук. Луцьк: Волинський ІІПО, 2025. 300с. С. 153-158

2. Димнич Я. Закоханий у рідний край. Будівник комунізму. 1986. 6 лютого. (№6(12655)) С.3

3. Дмитрук Г. Шляхами становлення Берестечківського історичного музею. Горохівський вісник. 2021. 13 травня.(№19 (8841)) С. 5

4. Кадушкевич В. Зневажили свою історію. Радянська Волинь. 1991. 30 травня. (№№ 96-97 (12384-12385)) С.3

5. Лагановський Л. Ранок вечором багатий. Радянська Волинь. 1986. 1 лютого (№23 (11060)). С. 4

6. Нагорна О. Дослідник козацької слави. Волинь. 2001. 6 лютого. (№14(13894)) С.4.

7. Нагорний О. Не мало Берестечко клопоту. Радянська Волинь. 1977. 28 травня. (№105(8879)) С.3

8. Фесенко Г. Г. Роль музеїв у формуванні культурного простору України. Збірник наукових праць за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції 16 грудня 2011 року. Харків НТУ. 2012. С.184

9. Шиманський І. Живе його музей. Горохівський вісник. 1996р. 3 лютого. (№ 9(7861)) С. 2

10.<https://slovoproslovo.info/znyshchennia-kulturnyh-pamyatok-ukrayina-1500-vtrat-2025/>

ФОЛЬКЛОРНА, ЕТНОГРАФІЧНА, МОВОЗНАВЧА ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА СПАДЩИНА ВОЛИНИ

Бороненко Катерина, учениця 11
класу Люблинецького ліцею Волинської
обласної ради

Науковий керівник: Богдан Марина
Анатоліївна, вчитель мистецтва і
зарубіжної літератури Люблинецького
ліцею Волинської обласної ради

ХЛІБ В ОБРЯДІ ПЕРШОГО ЗАСІВАННЯ ПОЛЯ ТА ВИВЕДЕННЯ КОНЯ В ПОЛЕ У КАЛЕНДАРНІЙ ОБРЯДОВІСТІ ВЕСНЯНОГО ЦИКЛУ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Нині, в період, коли ми захищаємо Україну, в суспільстві все частіше проявляється інтерес до історії, фольклору та локальних особливостей обрядовості задля збереження та передачі цієї спадщини нащадкам. *Актуальність дослідження* зумовлена важливістю вивчення значення хліба у весняній обрядовості та збереження пам'яті про волинські обряди на фоні механізації процесів весняно-польових робіт. *Об'єктом дослідження* став опис обряду та обрядові пісні, записані під час інтерв'ю з Козулею Валентиною Тимофіївною про розповіді її матері Ярмолюк Марії Павлівни, мешканки с. Гішин Ковельського району Волинської області. *Предмет дослідження*: обряд першого засівання поля та виведення коня в поле в с. Гішин Ковельського району Волинської області. *Мета наукового дослідження*: на основі літературних джерел та матеріалів польових досліджень проаналізувати використання хліба в обряді першого засівання поля та виведення коня в поле у календарній обрядовості весняного циклу с. Гішин Ковельського району Волинської області.

Календарна обрядовість весняного циклу тісно пов'язана із природою. Навесні, коли земля пробуджувалась від зимового сну, селяни відзначали цю подію: співали веснянки та гаївки, закликаючи сонце, тепло, бажаючи подарувати гарний урожай. Волиняни співали, засіваючи поле, сподіваючись на милість богів. З остаточною підготовкою до роботи на землі часто співпадало свято Благовіщення, тому його сприймали як початок весни, момент остаточного відходу холодів. Подібний символізм сприяв зародженню обрядів і вірувань, пов'язаних з родючістю. Вважалося, що до цієї дати нічого не можна висаджувати і сіяти, так як земля ще спить. Селяни з особливою пошаною ставилися до нього, оскільки вважали, «що Бог у цей день благословляє всі рослини», а відтак великим гріхом було братися за будь-яку роботу. Особливо застерігали вагітних жінок, «бо неодмінно відріже ніжку своїй дитині» [6].

Також до цього часу жіноцтву вже годилося упоратися з кросами –

виткати полотно. Тому справжні господині напередодні виходили з свіжозаготовленими обрусами в поле і кланялися на всі сторони. Розіславши на землю полотно, клали на нього хліб або пиріг і верталися назад з надією, що цього року «щедро вродять льон та коноплі» [6]. Саме тому обряд першого засівання поля, з розповідей Марії Павлівни Ярмолук (с. Гішин Ковельського району Волинської області), проводили наступного дня після Благовісника, так як були зроблені вже всі приготування, а саме: на Благовіщення підготовлені для посадки ярі старший чоловік у домі хрестив взятою в руки Благовіщенською іконою і заговорював на врожай, а крихти від освяченого під час ранкової літургії хліба перемішувалися з насінням на посадку. Також з цією ж метою додавали до зернин трохи благовіщенської солі [7]. Особливе місце в підготовці зерна до посіву займали «хрести» - обрядове печиво з пшеничної муки у формі хрестів. Їх освячували в церкві на Хрестопоклонну неділю. Зазвичай одного хреста клали в муку чи зерно: «Хрести пекли і клали у дижку, де хліб колись пекли, клали в муку, щоб все було, щоб була мука, щоб було з чуго пекти. І в пшеницю лужили. Це щоб був добрий урожай, щоб було в достатку всього» [7]. Хрести брали з собою під час засіву першого поля: «Пекли хрести, да й як сіють, то хрести ці брали на поле» Коли родина наймала сіяча, то він звертався до господаря зі словами: «А ти, господарю, давай зерно для посіву з просфурою та «хрестами», щоб родило жито стогами! [7]. За звичаєм, цими хрестами годували коня перед оранкою. А під час оранки чи засіву одного хреста закопували в землю або залишали безпосередньо на полі, інколи іменуючи його «засівачем». Мешканці села Гішин, як і всі українці, особливо шанобливо завжди ставилися до коней. Любов до цих тварин цілком природна: вони допомагають обробляти землю, освоювати необжиті землі, перевозити вантажі [6]. Саме тому перед першим засіванням поля та виведенням коня в поле, господині випікали «сівбовик» - паляницю, яку прикрашали символічними зображеннями «сонця», «місяця» та «хреста». «За першої горанки хадзеїн благословляє поле і чіплее «сівбовик» до хомута» [7]. Після виконаної роботи господар віддавав «сівбовик» сіячам в знак подяки за працю. Волиняни поважливо та з шаною ставились до людей, причетних до вирощування хліба, та всіх занять, пов'язаних з ним. Проаналізувавши обрядові пісні, можна зробити висновок, що першим орачем вважався сам Господь Бог:

«Ой, що за плужок ранесенько оре?
Так рано, рано-раненько, радуйся, земленько,
Господь коня виводив.
А за тим плужком сам Господь ходить
Так рано, рано-раненько, радуйся, земленько,
Батько коня виводив» [5].

Важливою частиною обряду були дівчата, котрі мали прикрасити і задобрити коня, щоб йому легко працювалось увесь рік. Хоча гішинці були і глибоко віруючими людьми, дуже часто їхні обряди перегукувалися з язичницькими: шанування Сонця, Місяця (символікою, якою прикрашали «сівбовик») та весни. Тому, перш ніж засіяти поле, кликали весну для спільного

благословення. Це пояснюється тим, що в основі багатьох обрядів лежали язичницькі вірування: анімалістичне обожнювання природи, культ померлих родичів, віра в силу проспіваного і зображеного слова [4]. Зазвичай обряд першого засівання поля та виведення коня в поле супроводжувався піснями та іграми: «Шоби всім легко робелося, збіжжя рясілося та з піснями збералося» [7].

Отже, ми виявили, що в обряді першого засівання поля та виведення коня в поле в с. Гішин Ковельського району Волинської області хліб мав дуже важливе значення. Це і підготовка зерна до посівів, випікання «хрестів» та хлібини «сівбовика», шануванні людей, причетних до вирощування збіжжя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології [Текст] К. : Мистецтво, 1995. 335 с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу : етнографічний нарис. Київ: Оберіг, 1993. 589с.
3. Історія Волині з найдавніших часів до наших днів [відп. ред. О.,Г. Михайлюк]. Львів, 1988. 238с.
4. Календарно-обрядові пісні [Текст] / Упоряд., передм., приміт. О.Чебанюк. К.: Дніпро, 1987. 392с.
5. Лозко Г. Усна народна творчість. К.: Наукова думка, 2008. 416 с.
6. Скуратівський В.Т. Дідух: Свята українського народу. К.:Освіта,1995.272с.
7. Інтерв'ю з Козулею В.Т. про розповіді її матері Ярмолук М.П. – мешканкою с. Гішин Ковельського району Волинської області, записано 13.03.2024 року.

Василюк Юлія, учениця 10 класу опорного ліцею с. Зимне Зимнівської сільської ради Володимирського району Волинської області

Науковий керівник: Дружук Ірина Михайлівна, доктор філософії, доцент кафедри української мови та лінгводидактики Волинського національного університету імені Лесі Українки, керівник секції української мови комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

НАЗВИ СТРАВ І КУХОННОГО НАЧИННЯ В ЗИМНЕНСЬКО-СЕЛЕЦЬКИХ ГОВІРКАХ

Їжа – важливий елемент не лише матеріальної, а й духовної культури українського народу, адже відображає традиції, світогляд і національну ідентичність. Особливе значення мають дослідження назв страв і продуктів, що

побутують у давніх говіркових ареалах українського мовного простору, оскільки дозволяють простежити регіональні особливості лексичної системи, виявити архаїчні елементи, які відтворюють давні мовні та культурні процеси. Окрім того, аналіз назв страв і продуктів у говірках сприяє реконструкції етнолінгвістичної картини світу та сприяє глибшому розумінню історичного розвитку української мови.

Актуальність проєкту зумовлена потребою збереження й осмислення мовної й культурної спадщини українського народу. У контексті глобалізаційних процесів і поступової уніфікації мовного простору саме діалектна лексика постає важливим джерелом автентичних знань про національну ідентичність, побут і світогляд наших предків.

Новизна проєкту полягає в тому, що в публікації продемонстровано фактичний матеріал, який уведено в науковий обіг уперше.

Слушно зауважує М. Глушко, наголошуючи, що за останні пів століття традиційна кухня українців зазнала суттєвих трансформацій, оскільки стало менше відмінностей в асортименті їжі сільського й міського населення, жителів різних регіонів України [1, с. 186].

Значних змін зазнав словник українських назв страв, продуктів, кухонного начиння після насадження радянською владою російської мови та колективізації, адже із запровадженням колгоспів зросійщена побутова лексика все активніше потрапляла до мовлення українців. Відтак цінно зафіксувати й зберегти мовне й культурне багатство української мови, сформоване до початку Другої світової війни.

Пропонуємо семантичний поділ назв страв, продуктів і кухонного начиння, зафіксованих у зимненсько-селецьких говірках:

1. Назви продуктів: *картопл'і* / *картохл'і* 'картопля', *гул'ій* / *гул'ійі* / *гол'ійі* / *гол'іа* 'олія', *к'єслуйе мулукó* / *к'ісле мулукó* / *к'ісле мулукó* / *кисл'ак* 'кефір', *салáдец'* 'оселедець', *чусн'ек* 'часник', *гурóк* 'огірок', *мн'есо* / *мн'асо* 'м'ясо', *сит'* 'смалець', *сер* 'сир', *сил'* 'сізь', *в'ішні* 'вишні', *мулукó* 'молоко', *пув'ідло* 'варення', *ж'ет'н'а мука* 'житнє борошно', *дрóжж'і* 'дріжджі', *бура́к* 'буряк', *йай'ічко* 'яйце', *гриб'е* 'гриби', *шчаву́х* 'щавель', *ре́ба* 'риба', *кувба́ска* / *коба́ска* / *кувбаса́* 'ковбаса'.

2. Назви хліба та випечених із борошна виробів: *к'істо* 'тісто', *хлиб* 'хліб', *пирі́г*, *пирогé* 'пиріг', *пирошк'е* 'пиріжки', *пирóшк'і* 'картопляні зрази', *кл'у́ск'і* 'галушки', *бу́лучка* / *бу́л'а* 'булка', *пра́н'ік'і*, *ко́ржик'і* 'печиво', *бо́мби*, *пу́ндики* 'пончики', *пудпа́лок* 'невисокий хліб, помазаний зверху сметаною', *горбу́шка*, *окра́йец'*, *зло́бок* 'кінець булки хліба', *кусóк хл'і́ба*, *ск'е́бка хл'і́ба* 'шматок хліба'.

3. Назви буденних страв: *драгл'і* 'холодець', *сал'ц'ісо́н* 'салтисон', *голуб'е* / *гулуб'е* 'голубці', *к'іс'і́л'* 'желе', *зу́па* 'суп', *каша́нка* / *к'е́шка* 'кров'яна ковбаса', *бацо́ни*, *дируне́* / *дируні́* 'деруни', *майоне́з* 'салат «Олів'є»', *бл'інч'ік'і* 'млинці', *нал'іс'н'і́ки* 'налисники', *лині́вц'і* 'зрази', *пéзи* 'пизи', *за́терка* / *затеру́шка* / *затеру́н'ка* 'макарони з молоком', *сква́рка* 'шкварка', *ма́чанка* 'сир з сметаною', *хараму́шка* 'яйце з мукою, зварене на молоці', *винагрéт* / *в'ін'ігрéт* 'вінегрет',

йапчánка, хаму́ла ‘кисіль’, *муло́чну́йе* ‘страви, приготува́нені з молоком’, *заливно́йе, зал’івна́ ре́ба, заливне́й йазéк* ‘заливне’, *йі́дло* ‘їжа’, *полудна́ти* ‘обідати’.

4. Назви кухонного начиння: *ку́б’ік* ‘чашка’, *ро́ндлик / ронде́лик* ‘сотейник’, *м’ідне́ц’а* ‘велика миска’, *ве́лка / вида́л’ц’а / ве́лочка* ‘виделка’, *гладе́шка* ‘гличик’, *бл’е́шка / бл’е́ха* ‘деко’, *петéл’н’а* ‘сковорідка’, *пл’е́шка, буті́лка* ‘пляшка’, *дру́с’л’а́к* ‘друшлак’, *дойо́нка* ‘відро для молока’, *ве́рц’ух* ‘товкач’, *шумо́вка* ‘велика ложка з дірками’, *ца́брик* ‘корито’, *итри́х’іл’*, *ни́ж* ‘ніж’, *ве́варка* ‘каструля об’ємом 40 л’, *во́жух* ‘коцюба’, *ме́сочка / ме́ска* ‘миска’, *та́рілка / тал’і́рка* ‘тарілка’.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження : навч. посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. 288 с.

Гаршаль Васи́лина, учениця 10 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцького ліцею №11 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Левшонюк Алла Олександрівна, вчитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Луцького ліцею №11 Луцької міської ради»

ВОЛИНСЬКІ ОБРІЇ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ БУКОВСЬКОГО

Микола Олександрович Буковський – відомий волинський композитор, чудовий музикант і хормейстер, поет, художник, член Волинської організації Національної Ліги українських композиторів, актор, багатогранна особистість. Це людина багатьох талантів. Музичне обдарування, що в народі прийнято називати талантом – це дар, дарований людям з неба для торжества на планеті найкращого і найдобрішого. Талановита людина творить дивне і неповторне, зворушує, заспокоює і пестить нашу душу, зігріваючи її полум’ям свого обдарування.

Микола Олександрович Буковський наділений великим талантом, у якому переплелися, як корінь могутнього дерева любов до неньки України, до рідної землі, її народу і жагуча потреба передати нащадкам у своїх творах все те, чим живе, радіє, печалиться і в що вірить і на що сподіватися упродовж століть український народ.

Світ мистецтва Миколи Буковського надзвичайно багатий і різноманітний. Він проявляється в різних жанрах - в музиці, в піснях, в поезії, в художніх полотнах, іконах, чеканках, в спектаклях.

Мета дослідження-дослідження та вивчення художньо-літературної та духовної спадщини Миколи Буковського.

Предмет дослідження - видатна культурна й громадська діяльність та багатогранна особистість Миколи Олександровича Буковського.

Об'єкт дослідження-вивчення культурної й духовної спадщини митця, його внесок у розвиток хорового, музичного, театрального, художнього та поетичного мистецтва Волині й України.

Мистецтво - це час і простір, в якому живе краса людського духу. Як гімнастика виправляє тіло, так мистецтво виправляє душу. Прагне до краси, оновлення і наша душа, зараз при важких напружених буднях в нас є великих дефіцит людяності, любові, доброти, милосердя. Легше зняти тягар з тіла і дуже важко з душі. Найкращі ліки для нас самих - це в красі, в гармонії людських взаємин, що містить собі радість, спілкування з прекрасним в усіх його проявах.

Мистецтво Миколи Буковського лікує наші душі, серця. Його творчість - це яскраве відображення безмежної та щирої любові до України, до рідної землі, народних традицій та звичаїв. Микола Олександрович Буковський написав більше двохсот творів для вокально-хорових колективів. Пісні композитора звучать по радіо, вони є в репертуарах багатьох колективів Горохівщини та Волині. В репертуарі хору ветеранів війни і праці будинку культури смт. Сенкевичівка Луцького району звучать пісні композитора «Радуйся народе України», «Живи, Волинь, цвіти», «Вінок із калини», «Пісня про найдорожче», «Селище, моя святине», «Балада про Кортеліси», «Пісня про рідну землю» та ін. У композитора є біля 70 власних обробок пісень на слові Лесі Українки, Тараса Шевченка.

Писати пісні Микола Буковський почав ще навчаючись у Луцькому педагогічному училищі. За направленням переїхав у Сенкевичівку працювати в школу-інтернат. Та не став він педагогом у буквальному розумінні. «Потягнуло в культуру» як жартома висловлювався сам митець. І ось із 1964 року – він незмінний директор Сенкевичівського будинку культури. Із культосвітнього закладу, де панувало «тихе життя», будинок культури відтоді перетворився в справжнє вогнище художньої самодіяльності, йому присвоєно звання закладу відмінною роботи.

Не випадково все-таки кажуть запалює той, хто говорить, хто здатний ентузіазмом, невичерпною любов'ю до справи організувати навколо себе людей... Вокальне тріо у складі Ганни Дереляк, Ірини Левшонюк, Клавдії Липець неодноразово здобували призові місця на республіканських оглядах-конкурсах. Одну з власних пісень «Дзвіночки»-фірма «Мелодія» записала на платівку. Тріо одержало звання лауреатів республіканських конкурсів і нагороджено бронзовими медалями, прославивши Сенкевичівку й автора пісні на всю Україну. Композитор збирав і записував танцювальну музику, мелодії народних

пісень з Волині і західного Полісся. Духовні твори митця є окрасою Божественних літургій в православних храмах, церквах («Святий отче чудотворче Миколаю!», «Отче наш» та ін.).

Незважаючи ні на що, навіть за важких років, коли, ще не ставши на ноги, залишився круглим сиротою, продовжував працювати над собою. Консерваторії не закінчував, самотужки збагнув усі премудрості музичного мистецтва. Видно глибоко запав колись у душу сільського звичайного хлопчини вогонь музики його батька, Олександра Кузьмовича, який був розважливою і господарською людиною. Саме від батька він успадкував любов до землі і музики. Вивчився музичній грамоті, віртуозно грав на скрипці, мандоліні, гітарі, балалайці.

Він все життя керував ансамблем народних струнних інструментів. Зустрінеш у спекотну пору джерельну криницю, припадеш до її чистої, холодної води і втому, як рукою зніме, а душа враз оживає. Відчуваєш, що вистачить сили і на дальню дорогу, і на добрі діла. Таким же цілющим джерелом, що надає нашим душам наснаги, приносить радість у наші серця є прекрасні твори Миколи Буковського.

Криниця без джерел-це не криниця
І колос-це не колос без зерна.
Душі без пісні-що безкрила птиця
Не заспіває жайвором вона.

Композитор Микола Буковський твердо вірив, що ми не дамо загасити вогник любові до мистецтва холодним вітром наших воєнних буднів.

Микола Олександрович Буковський – відомий на Волині поет-пісняр. Адже всі пісні композитора написані на його ж власні вірші. А скільки ж їх у композиторів. Таких зворушливих та душевних...

У кожної своє коріння, своя історія. Вони ніби відтворюють чи то сумні чи то щасливі моменти його життя. Ми ніби бачили живі епізоди, коли слухаємо його «Баладу про червоні маки»:

Гримів жорстокий і смертельний бій,
Солдати падали в вогні атаки...
І на землі, на матінці своїй
Ятрилась кров синів, неначе маки.

Редакційно-видавничий відділ Навчально-методичного центру культури Волині за фінансової підтримки Приватбанку видали у 2007 році літературне видання книги Миколи Олександровича Буковського - «Горохівські батяри» (збірник гуморесок). «Горохівські батяри»-перша книга уже зрілого автора. Це погляд з усмішкою на життя рідного народу. Читач легко впізнає своїх близьких і далеких родичів, друзів, знайомих, прочитає про власні походеньки. Жарт, іронія і навіть легке глузування-гумористична складова усіх творів Миколи Буковського. Проілюстрував книгу Миколи Олександровича двоюрідний брат Тарас Мацюк-Заставський. Про фінансування подбав Микола Романюк-голова Волинської державної адміністрації. Віршовані усмішки та гуморески звучали чи не на всіх народних сценах Горохівщини, де побував з концертами гуморист.

«Сміймося!»

Гумор, кажуть, це здоров'я,
Й світлі добрі почуття!
Палка в шпиці лихослів'я,
Віталін для повнокрів'я.

Микола Буковський мав неабиякий талант до малювання. Десятками його карти на персональних художніх виставках захоплювалися жителі Сенкевичівки, Луцька, Горохова, Львова та гості краю. Це свідчить про широкий спектр його світогляду, обдарування, які сходили рясними врожаями у найрізноманітніших мистецьких жанрах. Картини Миколи Олександровича Буковського «розкидані» по різних країнах – США, Канаді, Грузії...

Митець в піснях, віршах, картинах прославляв наші рідний край, нашу неньку-Україну.

8 квітня 2007 Микола Буковський відійшов у вічність. Скільки Господь дав віку, скільки і квітували літа Миколи Олександровича любов'ю до краси, ймення якій-поезія, мистецтво, народна творчість. Серце його не в'януче цвіло весною. Її барвисті кольори, його руки вимальовували пензлем на картинах, від яких у захвалі важко відвести погляд. Душа творила і співала пісні, які почувший хоча б один раз, хочеться співати і не забувати.

Як гарно жив! І ось нема
Його б ще жити, ще творити.
Ті квіти, що в думках цвіли
Всім-усім людям роздавати.
Не шкодував їх, малював
Віршами світ обдарував,
Враз обірвалась щира пісня...
І згасла на землі зоря.

Прекрасному нема забуття. 22 кращі аматорські колективи Горохівського району, міст Львова, Луцька з'їхались 4 травня 2012 року на фестивалі вокально-хорового мистецтва «Квітни, мій краю!», присвячений 75 річчю від дня народження Миколи Буковського. Зі сцени будинку культури лунали пісні написані митцем. Подібні фестивалі планують організувати і надалі, аби творча спадщина самодіяльних композиторів не була забута. Микола Олександрович Буковський як істинний митець не дбав про гроші, славу, а здобув найцінніше - любов, шану, визнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буковський Микола квітни Волинь.-Пісні, обробки для хорів та вокальних ансамблів. Луцьк: ВМА «Терен», 2011. 78с.
2. Буковський Микола. Горохівські батями. Луцьк: Волинська обласна Друкарня, 2007. 120с.
3. Гуменюк Н. Серенада для коханої Віри // Віче. 08.09.2005 р. с.16.
4. 3 піснею в серці. ТО «Волинські перспективи» 2009 р. с.14.
5. Карп'як Є. Духовні скарби вчителя: Творчі доробки педагогів Горохівщини. Луцьк: Надстир'я, 2007. с.4-7

Генсецький Максим, учень 11 класу
Горохівського ліцею №1 ім.І.Я.Франка
Горохівської міської ради Луцького
району Волинської області

Науковий керівник: Голод Марія
Валентинівна, учитель української мови
Горохівського ліцею №1 ім.І.Я.Франка
Горохівської міської ради Луцького
району Волинської області, керівник секції
української мови комунальної установи
“Волинська обласна Мала академія наук”

ЕТИМОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТОПОНІМІЇ БЕРЕСТЕЧКІВСЬКОЇ ТА МАР'ЯНІВСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Етимологічний і лексико-семантичний аналіз топонімів, особливо ойконімів, є одним із найефективніших методів вивчення різних характеристик конкретної території, тож відкриває широкий спектр для наукової діяльності на ономастичному полі. *Актуальність* нашого *дослідження* зумовлена потребою аналізу українських топонімів, а саме ойконімів на позначення географічних об'єктів Берестечківської та Мар'янівської ОТГ, необхідністю виявлення їх етимологічних особливостей для поглиблення знань з історії Горохівщини та розширення горизонтів ономастичних досліджень. *Новизна наукового дослідження* полягає в тому, що в роботі вперше проаналізовано та систематизовано ойконіми Берестечківської та Мар'янівської ОТГ.

За етимологією виявлені ойконіми в основному належать до відапелятивів, причому деякі з них виражені діалектизмами. Твірні основи цих топонімів засвідчують види господарської діяльності місцевих мешканців у минулому. Назви формувалися під впливом різних чинників: козацьких традицій (*Буркачі*), ремісництва та промислів (*Борочиче, Смолява, Гумнище*) та історичних подій (*Брани, Скригове*). Проаналізовані назви сіл Берестечківської та Мар'янівської ОТГ відображають географічні та ландшафтні особливості місцевості та пов'язані з ними ознаки. Більшість назв вказує на характерні природні риси: ліси, річки, пагорби чи ґрунти, як-от село *Мєрва*, яке згадується 1545 року в описі Луцького замку. Досить часто на Горохівщині вживають фразу «*мєрву робити*» чи «*там мєрва була*». Такими словами означають якусь глобальну негативну подію, природню негоду – затяжний дощ чи руйнівний для городніх культур град. Поміж тим слово «*мерва*» відоме в українських (поліських) говірках у значенні «земля, розм'якшена водою», «*грузьке, хитке болото*», «*калюжа, в якій валяються свині*». Співзвучне білоруське слово означає «*драглисте болото*», чеське *mrva* – «*гній*». Тож поселення отримало таку назву у зв'язку із особливостями місцевого ландшафту. Іноді вказані відапелятиви свідчать про боротьбу селян із ворогами під час набігів татар. *Скригове*. – історична назва села

Скрїголово. Точна дата заснування села не встановлена. Є лише версія, що в давнину село іменувалось *Бендюги*. Бендюгами звалися пристані, через які здійснювався сплав лісу. До річі, неподалік села і досі є ліси, які знаходяться поруч з річкою Липа. У 1242 році під час одного з набігів монголо-татар Бендюги були повністю зруйновані, а люди, котрим вдалося вціліти, сховалися в очеретах. Як тоді говорили, вони «*скрили голови*». Так село *Скрїголово* отримало свою назву. Багато комонімів мають відантропонімне походження. Такі топоніми зберігають імена українських історичних діячів чи колишніх власників сіл за доби панування Речі Посполитої на Горохівщині, рідко часів УРСР. Наприклад, село *Хмельницьке* до 1946-го року мало назву *Батóрівка*, згадка про яке датується 1694-им. Існує версія щодо виникнення назви *Батóрівка*. За переказами польських старожилів, ойконім походить від імені польського короля Стефана Баторі (XVI ст.), який колись стояв табором на тих землях. На хвилі антипольських настроїв у 1946 р. село було перейменоване на *Хмельницьке*, на честь Богдана *Хмельницького*, який теж проходив цими краями. Серед комонімів Берестечківської та Мар'янівської об'єднаних територіальних громад знаходимо топоніми, які за етимологією відносяться до відфітонімів, відоронімів, відетнонімів та відгідронімів. До прикладу, назва міста *Берестéчка* дійсно походить від фітоніма. Колись довкола Берестечка були густі великі ліси, у котрих особливо дуже багато росло берестів. Звідси й назва – *Берестечко*. Таке походження назви найбільш ймовірне. В архівних документах XV ст. трапляються назви: *Берестовка*, *Берестóчек*, *Берестóчок*, *Берестéчко*. А от історичні назви, такі як *Галичани* і *Бужани*, зберігають згадки про етнічне коріння мешканців-засновників.

Отже, дослідження етимології топонімів дозволяє отримати цінну інформацію про особливості населених пунктів, унікальну взаємодію між природою, культурою та історією визначеної території, як у минулому, так і в сучасності. Вивчення походження місцевих ойконімів стає ключем до розуміння великої культурно-історичної спадщини минулих поколінь і дозволяє глибше пізнати мовні процеси, що відбувалися у цьому регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лучик В.В. Топоніміка.[Електронний ресурс]Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Toponimika>
2. Німчук В. В. Українська ономастична комісія: сьогодення і перспективи. Повідомлення Української ономастичної комісії. Нова серія. К., 2012. С. 6-13.
3. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія.Хмельницький: Авіст, 2008. 548 с.
4. Чучман Л.П. Горохів: історико-краєзнавчий нарис. Луцьк: Надстир'я, 2001. 215 с.: іл. ISBN 966-517-300-6
5. Чучман Л.П. Нариси історії Горохівщини: рукопис. 1992. 375 с.

Германюк Софія, учениця 2 курсу Волинського фахового коледжу культури і мистецтв імені І.Ф. Стравінського Волинської обласної ради

Науковий керівник: Коменда Ольга Іванівна, доктор мистецтвознавства, професор кафедри музичного мистецтва Волинського національного університету імені Лесі Українки, керівник секції теорії, історії мистецтв та арткритики комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ПЕТРО СУХОЦЬКИЙ – ВИДАТНИЙ ОРГАНІСТ, ПЕДАГОГ, ОРГАННИЙ МАЙСТЕР ВОЛИНИ

Актуальність проєкту. Зібрано та систематизовано інформацію щодо різних аспектів творчої біографії видатного волинського органіста, педагога та органного майстра Петра Сухоцького. **Наукова новизна проєкту** полягає в тому, що воно є першим і єдиним на цей час послідовним і систематизованим викладом творчої біографії видатного органіста, педагога та органного майстра, яскравого представника органного мистецтва Волині Петра Йосиповича Сухоцького.

Сухоцький Петро Йосипович народився 22 січня 1964 року у м. Золочів Львівської області. Професійну музичну освіту здобув у Львівській державній консерваторії ім. М. В. Лисенка (кл. проф. Дайча С. А., доц. Юрженка П. Т.), яку закінчив у 1990 р. за спец. фортепіано та органу (кваліфікації концертного виконавця, соліста камерного ансамблю, викладача та концертмейстера).

Трудову діяльність розпочав у Волинській обласній філармонії солістом камерного ансамблю «Кантабіле» (1990–1998 рр.), поєднуючи виконавство з педагогічною працею у Луцькому державному музичному училищі (тепер – Волинський фаховий коледж культури і мистецтв імені І.Ф.Стравінського), де і працює до сьогодні. Вдосконалював свою майстерність у провідних фахівців Європи: Х. Лепнурма (Естонія), Г. Уріола (Іспанія), Л. Кремера та Г. Гебхардта (Німеччина), Г. Метцгера (Австрія). Пам'ятними є для волинської та столичної публіки сольні виступи Сухоцького П. Й. та камерного оркестру «Кантабіле»: Д. Бортнянський. Концерт для фортепіано з оркестром ре-мажор; Й. С. Бах. Концерти для ф-но ре-мінор, фа-мінор та ін.

З 1999 р. П. Сухоцький – органіст Луцького кафедрального собору Св. Ап. Петра і Павла, де окрім сольних концертів постійно виступає з провідними солістами України і Європи (нар. арт. України А. Микиткою, нар. арт. України І. Кушплером, засл. арт. України З. Комарук, солісткою Віденської опери Б. Рашкевич, солістами Волинської філармонії І. Малашевською, С. Бенем, М. Вівчаруком, М. Гоцко, І. Вівчарук, О. Клейзуном, Т. Семененко та

ін.), організовує спільні музичні проєкти з засл. арт. України О. Дмитренко (Київ), нар. арт. України Н. Матвієнко (Київ), Є. Лісіциною (Рига), камерним оркестром «Кантабіле» (кер. нар. арт. України Т. Рівець), Кафедральним хором (кер. засл. діяч мист. України В. Гаврилюк) [1].

Органіст постійно виступає з сольними програмами в Україні та за її межами (Львів, Рівне – 2003, 2005; Київ, Ковель – 2004, 2006, 2008; Краків, Люблін – 2007; Брест – 2004, 2005, 2008, 2009; Ківерці, Дубище, Самбір, Довбиш – 2006; Мюнстер, Лоне, Нойєнкірхен, Дельменгорст – 2000-2004; Зальцбург – 2006). В Німеччині записує три компакт-диски органної музики (2000-2003) [1].

Географія концертних виступів П. Сухоцького охоплює Німеччину, Латвію, Естонію, Польщу, Австрію, Італію і включає участь у міжнародних органних фестивалях (Таллінн, Пярну, Рига – 1990; Брест, Пінськ – 2004, 2005, 2008, 2010, 2012, 2018, 2019; Львів, Рівне – 2003, 2005, 2006, 2009, 2010-2023; Чернівці – 2016-2019; Біла Церква – 2015-2023; Вінниця – 2014, 2017, 2024; Дніпро – 2016-2022; Одеса – 2015-2023; Ів.-Франківськ – 2012-2024; Хмельницький – 2018; Ужгород – 2018; Київ – 2000, 2004, 2006; Лодзь – 2018; Ковель, Ківерці, Самбір, Дубище, Довбиш – 2006, 2010-2020; Краків, Люблін – 2007; Мюнстер, Лоне, Нойєнкірхен, Дельменгорст – 2000-2004; Зальцбург – 2006; Рим – 2017; Луцьк – 1999-2020).

У репертуарі П. Сухоцького визначне місце займають твори українських авторів, котрі він незмінно пропагує на концертах за кордоном поряд з творами таких величин як Й. С. Бах, Д. Букстегуде, А. Гійом, Дж. Фрескобальді, Ш. Відор, М. Дюпре, М. Дюруфле, С. Франк і ін. [2].

Завдяки П. Сухоцькому, органісту та майстру-настроювачу органів, всі органи у Луцькій дієцезії Римсько-Католицької церкви (Луцьк – Великий і Малий органи в кафедральному соборі, Ковель, Ківерці, Дубище Рожищенського р-ну) знаходяться у доброму стані. У 2016 році у м. Любомль П. Сухоцький самостійно зібрав, змонтував, відінтонував та настроїв привезений з Німеччини орган фірми Walcker, у 2023 р. – у м. Дубно змонтовано 12-регістровий орган. На даний час йде монтаж органу у храмі м. Рожище. Петро Сухоцький доглядає, ремонтує та наструє органи не лише в католицьких храмах Волині, а й в інших регіонах України (Чернівці, Івано-Франківськ, Довбиш Житомирської обл., а також в Лютеранській церкві м. Одеси та концертних залах (напр., Зал органної та камерної музики Рівненської обласної філармонії – 2013-2019 р.).

Сухоцький П. Й. бере активну участь у підготовці студентів свого класу до концертів. Надовго в пам'яті слухачів залишилися сольні органні концерти студентів Т. Янюк, М. Нагаєвої та Н. Левчук, А. Запуговиченко, А. Войтюк та М. Новаковича; клавірабенди З. Пілат, М. Тиможинської та Л. Дзьобкевич, І. Жебрун, І. Васюк та ін. Неодноразово студенти класу П. Сухоцького брали участь у всеукраїнських конкурсах. Так, наприклад, О. Нестерук О. (IV курс) отримала Диплом на Всеукраїнському конкурсі ім. Г. Нейгауза в м. Кропивницькому (1994), І. Жебрун отримала Премію на II Всеукраїнському конкурсі імені В. Барвінського (1996). Випускники Сухоцького П. Й. працюють у багатьох мистецьких школах області. Багатьом пощастило продовжити

навчання в музичних академіях (наприклад, О. Нестерук О., Т. Юсупова, І. Жебрун, З. Пілат, Н. Левчук, М. Новакович (орган), І. Сав'юк – Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка; М. Тиможинська, М. Шурдак, Т. Бакун – Національна музична академія України (Київ), інших закладах вищої освіти (І. Гордійчук, І. Васюк, В. Ящук, О. Сілівончик, К. Родіна, В. Сац, В. Чикида, Д. Никрашук, Т. Янюк, М. Нагаєва (орган), Л. Дзьобкевич, О. Марач, П. Петрук). М. Тиможинська продовжила навчання в аспірантурі Музичної академії м. Мюнхена (Німеччина), Ю. Вітюк – в Музичній академії м. Вроцлав (Польща), А. Очкуренко — в Музичній академії м. Айзенштадт (Австрія), І. Жебрун І. – в Консерваторії та асистентурі-стажуванні м. Мурсія (Іспанія), де успішно працює педагогом та концертує [1]. П. Сухоцький підтримує активні творчі контакти з провідними педагогами українських та зарубіжних музичних академій: Львова, Кракова, Зальцбурга – професорами М.Т. Крушельницькою, М.Ю. Крих, Л. Ю. Крих, Н. Д. Бабинець, О. В. Козаренком, Лешеком Вернером, Герібертом Метцгером, нар. арт. України Й.Ф. Єрмінем, засл. арт. України О. М. Рапітою, М. М. Драганом та відомими музикантами Європи – Манфредом Новаком (Австрія), Бертом Вістгергофом (Нідерланди), Іриною Цайтц (Швейцарія), Гансом Оссінгом (Німеччина), Ріхардсом Дюброю (Латвія), Гі Бове (Швейцарія) та ін.

Особливою сторінкою у творчій біографії П. Сухоцького є творча співпраця з кафедральним хором. За 20 років вдалося організувати і провести понад 200 концертів, знайомлячи публіку з прекрасними зразками світового музичного мистецтва, виступаючи у всіх районних центрах та маленьких містечках Волині, а також в інших регіонах України та за кордоном. Волиняни добре пам'ятають виконані хором Луцького кафедрального собору Св. Апостолів Петра і Павла (концертмейстер Петро Сухоцький – орган) величних творів Й.С.Баха: «Різдвяної ораторії» (2001) та Кантати №4 мі-мінор (2003), «Коронаційної меси» В.-А. Моцарта (2000), «Completorium» Г. Горчицького (2002), «Меси-бреве» №7 та «Меси Святої Цецилії» Шарля Гуно (2004), «Te Deum» Й. Гайдна (2004) та багатьох інших.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петро Сухоцький – яскравий представник органного мистецтва Волині.
URL : <https://www.youtube.com/watch?v=sv0v4Z5-Q7g> (дата звернення 29.10.2025)
2. П. Сухоцький. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=dD-nRtyVqqS> (дата звернення 29.10.2025)

Загола Тарас, учень 9 класу Радехівської гімназії – філії ОЗ «Вишнівський ліцей» Вишнівської сільської ради

Науковий керівник: Пилипчук Вікторія Олексіївна, учитель історії Радехівської гімназії – філії ОЗ «Вишнівський ліцей» Вишнівської сільської ради Ковельського району

ОБРЯДИ, МОВУ, ЗВИЧАЇ ТИ БЕРЕЖЕШ, СЕЛО

Єдині, бо неповторні. Ми, українці, вибороли в складних умовах етнічного розчленування і багатовікового поневолення особливу систему звичаїв, вірувань, етнічних і естетичних форм, які склалися упродовж історичного розвитку людської спільності. Український народ має багату культуру, величезний скарб якої складається з цінностей, надбаних багатьма поколіннями. З прадавніх часів до нас іде життєва мудрість та настанови, щодо способу життя. Вони закладені в українських звичаях, обрядах та фольклорі, адже в них відображається світовідчуття та світосприйняття нашого народу. Народні традиції та народні пісні – душа нашої нації. З давніх – давен до нас дійшли різні народні свята з цікавими обрядами і гуляннями, які обов'язково супроводжувалися піснями. Обрядова поезія була невідривною від людської праці, від родинного побуту та народного календаря.

Актуальність проєкту – на основі матеріалів фольклорних досліджень, зібраних у селах Ковельського, колишнього Любомльського, району Волинської області, літературних джерел проаналізувати особливості традиційних гулянь перед Великоднем. **Наукова новизна роботи** полягає в тому, що в ній на основі аналізу матеріалів, зібраних у населених пунктах с. Радехів, с. Чмикос, с. Вижтів Любомльського району Волинської області, досліджено народні обряди та звичаї під час святкування Масляної. Територіальні межі роботи охоплюють Ковельський (Любомльський) район Волинської області, який в етнографічному відношенні входить до складу історико-етнографічного району Західне Полісся.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з середини ХХ до початку ХХІ ст. та визначаються віком респондентів, переважно 1935–1945-х рр. народження. Наш народ має багату культуру, величезний скарб якої складається з цінностей, надбаних багатьма поколіннями. З прадавніх часів до нас ідуть життєва мудрість і настанови щодо способу життя. Вони закладені в українських звичаях, обрядах, фольклорі, адже в них – світовідчуття та світосприйняття нашого народу. Народні традиції, народні пісні – душа нашої нації. З давніх – давен до нас дійшли різні народні свята з цікавими обрядами і гуляннями, які обов'язково супроводжувалися піснями. Обрядова поезія була невідривною від людської праці, від родинного побуту та народного. Наше село Радехів до 1950 р. складалося з хуторів. Одними із найбільш заселених були хутори Кургани та Ланок. На Курганах була початкова школа. Поспілкувавшись із колишніми

жителями цих хуторів, ми змогли відтворити та описати вечорниці, вуличні гуляння, які проводила молодь. Крім українських народних пісень, ігор, дівчата і хлопці співали частівки й танцювали.

Загола Надія Іванівна 1958 р. н., народилася в селі Радехів, а її бабця Домаль Дарія Тихонівна (1898 р.н.) проживала на хуторі Ланок, її дядько Домаль Іван Семенович (1919 р.н.) був директором початкової школи на Курганах, тому все своє дитинство вона провела на хуторі, була свідком веселих подій. В пам'яті Надії Іванівни запам'яталися вечорниці на Масляну та гуляння в період Великого посту. Масляна, в Радехові говорили «Масниця» - останній тиждень перед початком Великого Посту, відомий також як Сиропусний або Колодій - колись велике язичницьке свято проводів зими. І весь цей святковий гармидер мав на меті одне: наполохати, прогнати зиму та зустріти довгоочікувану весну.

Масниця складається із трьох частин: зустріч у понеділок, кульмінаційна точка або «перелом» у «широкий» четвер і «прощальна» неділя. Кожен день цього тижня заповнений різноманітними звичаями. Святкували здебільшого жінки, тому в народі називали «бабський тиждень». Вранці, першого дня Масниці, заміжні жінки на хуторі Ланок збиралися в Орищук Надії Марківни, Домаль Дарії Тихонівни, Шпиги Надії Олександрівни (Лікандрихи), яка була «заводилою» всіх гулянь. Одна з них виймала поліно і клала на стіл, інші жінки сповивали поліно, як ляльку і співали: «В понеділок колідойка народилася, у вівторок колідойка похрестилася...». Це означало народження «Колитки». Після доброго частування, залишивши «колитку» в приміщенні, жінки ходили до сусідів, до кумів, де були неодружені парубки чи дівчата, дарували їм або їхнім батькам прикрашену стрічками «Колитку» - дерев'яне поліно. Наступного дня, у вівторок, жінки «Колитку» хрестили. Третій день «Колитки» припадає на середу Масничного тижня. В середу з жартами і сміхом «колитка» похрестилася. Знову проводилися частування з пирогами із пшоном та картоплею, із цукровим буряком, варениками з сиром, традиційну страву - млинці пекли рідко. Збиралися по черзі то в сусідів, то в кумів.

У четвер – день «Колитчиної смерті», знову співали веселі пісні, частували один одного «пирогами» (варениками) з сиром. Саме великими варениками, завбільшки як пироги. Потрібно було вміти їх правильно зварити. Надія Іванівна згадує, як її мама (Орищук Марія Семенівна 1922 р.н.) наголошувала, що варити треба маленькими порціями, тоді вареники не будуть «волохаті». Зараз молодь не дотримується такої технології, їм потрібно чим пошвидше. Саме у четвер розпочиналися масштабні народні гуляння, які включали водіння хороводів, співи, катання з гірок та ігор. Розпалювання багаття та стрибків через вогонь у с.Радехів не було. З четверга заборонялося працювати, віддаючи перевагу розвагам та спілкуванню в великих компаніях. Цей етап підкреслював циклічність життя та природи, а також нагадував про швидкоплинність часу та необхідність насолоджуватися моментом.

П'ятниця під час святкування Колитки відома на території України, як «Тещині вечірки». У цей день теща відвідує зятя, який має пригостити її млинцями та іншими стравами. Теща може прийти не одна, а з подругами та

родичами, демонструючи повагу та гостинність зятя. Вважається, що дотримання цього обряду сприяє гармонійним стосункам між тещею та зятем. Молоді люди ввечері дарували прикрашені поліна незаміжнім дівчатам і парубкам. Викуп за вручену колитку був обов'язковим: «могорич», який приносили на заключне дійство у суботу. У нашому селі п'ятниця асоціюється з «похоронами» «колитки», що символізує завершення зимових свят та підготовку до весняного оновлення.

Субота відома як «Поминальна субота». В інших регіонах України в цей день невістки запрошують до себе в гості родичів чоловіка, насамперед свекруху та свекра. Дружина готувала частування, зокрема млинці та вареники, щоб продемонструвати свою повагу та гостинність. Родичі чоловіка, у свою чергу, дарують невістці подарунки, виражаючи свою прихильність та зміцнюючи сімейні зв'язки. Після символічного «народження» колитки в понеділок, її «хрещення» у вівторок та «поховання» в п'ятницю, у суботу відбуваються поминальні обряди, під час яких жінки оплакують колитку, завершуючи цикл обрядових дійств Масниці.

У нашій місцевості, у суботу, молодь із сусідніх хуторів Ступиски, Ланок збиралася на хуторі Кургани. Це вже було масове заключне гуляння молоді під гармошку із танцями, піснями і частівками, іграми, жартами і прозивалками, небилицями та побрехеньками. Дорослі жінки котили «Колитку» разом із чоловіками до жінки, яка мала дочку на виданні. Ішли із своїми харчами. Співали, танцювали «Карапет», «Пудиспанець», «Польку з пувротом» (з поворотом), «Друбну польку», «Краков'яка». Музичними інструментами слугували язик і підручні матеріали: ложки, рублик із качалкою, пральна дошка. Гуляли аж до ранку, адже на наступний день всі шли до церкви. Неділя під час Масниці відома як «Прощена неділя». У цей день прийнято просити пробачення у рідних, друзів та знайомих за можливі образи, щоб увійти у Великий піст із чистою душею. Це важливий елемент підготовки до духовного очищення. У нашому селі були розповсюджені сімейні традиції: збиратися на Прощену неділю за святковою вечерею, де обов'язковою стравою були вареники з картоплею, сиром, пшоном, капустою. У Радехівській гімназії до 2022 року діяв фольклорний гурток «Мале Перевесло». Гуртківці зуміли відшукати та відтворити гуляння «Котіння Колитки».

Вечорниці в Україні — це традиційні осінньо-зимові зібрання молоді, які зазвичай починалися пізньої осені, наприклад, на Покрову (1 жовтня), і тривали до початку Великого посту. Під час Великого посту, який є періодом суворого духовного очищення та обмежень, проведення вечорниць припинялося. Це було пов'язано з релігійними приписами, які забороняли розважальні заходи та гучні зібрання в цей час.

В нашому селі Радехів гуляння продовжувалися і під час Посту, але не так гучно. Співали спеціальні пісні - оліндарки, саме їх дозволялося співати в піст, грали ігри «Пан або пропав», «Рахували зорі», «Вибитого», «Пекара». ігри на фанти. Серед молоді була популярною пісня: «Перейду я кладку вербову, вербову, а вите, дівойки, додому, додому...». Оліндарки – це вид фольклору,

який мало відомий і не досліджений. Нам вдалося віднайти старожилів, які пам'ятають ці особливі пісні - «оліндарки».

Третій день після Водохреща у нас називали «тік-притік». Ще й приказка була: «Тік - притік – пучинка приволік». Цього дня жінки вносили в хату ткацький реманент, щоб встановлювати верстат. На хуторі Ланок переважно збиралися у Дарки Чабалової (Домаль Д.Т.), бо Дарка мала велику світлицю з дерев'яною підлогою. У с. Радехів традиційно встановлювали верстат у Надьки Гадамової (Сюмак Надії Максимівни, 1926 р.н.), бо дуже гостинною і доброю була жінка. Поки встановлять, поснують, то і М'ясниці кінчаються. Продовжували ткати у Піст, ткали по черзі. Одні різали шматки, інші мотали у клубки і обов'язково підтримували розмову про молодість, майбутню сім'ю, городи. А ще співали оліндарки: «Оліндарку-дарку, продав бортник Дарку...». В с.Бережці, що біля польського кордону, ці пісні називали «ліндарками».

Отже, фольклор є важливою складовою культурної спадщини народу, що відображає його світогляд, традиції, звичаї та духовні цінності. Проведене дослідження засвідчило, що український фольклор вирізняється багатогранністю жанрів, серед яких особливе місце займають народні пісні, легенди, обряди та звичаї, пов'язані з календарними святами та життєвими подіями. Особливу увагу заслуговують обрядові традиції, такі як святкування Масниці, обряд Колодія, вечорниці, які не лише виконують розважальну функцію, але й відіграють важливу роль у збереженні соціальних зв'язків і передаванні культурних знань від покоління до покоління.

У результаті дослідження підтверджено, що фольклор є живим свідченням історичного розвитку народу та його прагнення зберегти національну ідентичність. Збереження та популяризація фольклорних традицій є необхідною умовою для підтримання культурної самобутності та духовного багатства нації. Звичай, народні традиції, культура, мова українського народу – найміцніші елементи, які об'єднують людей в одну націю – український народ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білик О. Календарно-обрядовий фольклор Західного Полісся : монографія. Луцьк : Твердиня, 2008. 334 с.
2. Кондратович О. Народний календар Волинського Полісся від свята до свята. Луцьк : Волин. обл. друк, 2009. 200 с.
3. Семенюк Л. Весняний цикл календарної обрядовості Шацького поозер'я та його пісенний супровід / Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Л. Українки, 2010. – № 17 : Географічні науки. С. 219–224.
4. Семенюк Л. С. Народна обрядова творчість Шацького поозер'я : монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 200 с.
5. Семенюк Л. Русальні вірування, обряди й пісні Шацького поозер'я : лок. специфіка / Народна творчість українців у просторі та часі : матеріали міжнар. наук. конф. в рамках VI Між нар. фестивалю укр. фольклору «Берегиня» / М-во культури і туризму України [та ін.]. Луцьк : Терен, 2010. С. 520–531.

Респонденти

1. Домаль Ольга Гаврилівна, 1932-2024 р., жителька с.Радехів, уродженка хутора Ступиски.
2. Загола Надія Іванівна, 1958 р.н., жителька с.Радехів.
3. Оленич Катерина Миколаївна, 1957 р.н., жителька с.Вижгів.
4. Сюмак Надія Максимівна, 1927- 2021 р., жителька с.Радехів, уродженка хутора Ступиски.
5. Щербановська Лідія Адамівна, 1957 р.н., жителька с.Радехів.

Камінська Олександра, учениця 11 класу
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради Ковельського району

Науковий керівник: Коваль Оксана
Миколаївна, учитель української мови та
літератури Старовижівського ліцею
Старовижівської селищної ради
Ковельського району, керівник секції
фольклористики комунальної установи
«Волинська обласна Мала академія наук»

КОЛЯДКИ ВОЄННОГО СЬОГОДЕННЯ

Потужною зброєю проти ворога була і залишається народна культура. Сьогодні таку роль на себе перебрав новітній фольклор – інтернет-лор. Створення і поширення нових жанрів допомагає українцям у важкі часи впоратися зі стресом, мотивувати одне одного до рішучих дій, наближаючи Перемогу. У науковому проєкті досліджено феномен колядок воєнного сьогодення як особливої форми усної народної творчості, що відображає суспільні настрої та реалії війни. Сучасні колядки на воєнну тематику відображають реалії російсько-української війни. Часто вони створюються митцями, волонтерами або народом і стають неофіційним виразом народної культури. Із початку російсько-української війни спостерігаємо прагнення в українців до національної ідентифікації, вияву патріотизму, використання рідної мови, звернення до народних джерел задля підтримки духу, прояву своїх почуттів і емоцій. Події останніх років в Україні суттєво змінили фольклор загалом, в тому числі й різдвяний, оскільки попри тривогу, яка відчувається у кожного з нас, у зимовій календарно-обрядовій поезії звучать і ноти надії, прославляння наших воїнів, мотиви перемоги. У дослідженні проаналізовано колядки, які набули значної популярності від лютого 2022 до грудня 2024 років. Обрядові пісні, створені в цей час, передають настроєвість українців, є психологічним супротивом від ворогів, показником ментальної незалежності народу. У ході роботи над проєктом з'ясували джерела походження колядок воєнного сьогодення. Встановили, що чимало текстів сучасних пісень написані

на основі традиційних, уже відомих творів зимової календарно-обрядової поезії. Наприклад, на основі колядки «Добрий вечір тобі, пане господарю!» складено чи не найбільше різноманітних нових текстових зразків. У соціальних мережах зафіксували кілька нових варіантів цього твору. У традиційному тексті маємо згадку про три празники: Різдво Христове, Святого Василя, Святе Водохреще. У новому ж варіанті є доповнення про четвертий омріяний празник – Перемогу:

*А четвертий празник
Наша Перемога!
Радуйся,
Ой радуйся, Україно,
ЗСУ допоможе!
Ой радуйся, Україно!
ЗСУ переможе!*

Поширеними є й тексти, які видозмінились під впливом війни. До цієї групи відносимо колядки «Сумний святый вечір», «Чи дома, дома молодий Іванько». Дуже популярні сучасні колядки, сюжет яких продиктований війною. До цієї групи належать переважно авторські тексти: «Там во Бахмуті. Колядка для ЗСУ», «Зірка яскрава в небі тривожному», «Ой народи всього світу», «Ті, хто тримають небо над Різдвом», «Молитва на Різдво» та інші. У цих піснях розкриваються біди, які принесла ненависна війна з росією, йдеться про зруйновані міста, мінометні черги, ракетні вибухи, страх, який опановує людей у трагічні дні:

*Народились немовлята
В укритті, в підвалі...
Ось такі Різдвяні свята,
У земній печалі...
Замість зірочок яскравих
Спалахи ракетні,
Поруйновані будинки,
Черги кулеметні...*

Чи не найбільше сучасних творів зимової календарно-обрядової поезії складено на основі колядок-приспівок. Це короткі тексти, на які легко наклалися нові змісти. Саме на основі приспівок можна відтворити усі проблеми, пов'язані з війною. Осінь-зима 2022-2023 рр. стали нелегким випробуванням для енергетичної системи України й кожного українця зокрема. Через систематичні ракетні атаки росіян було зруйновано чимало об'єктів енергетичної інфраструктури. Ворог прагнув занурити українців у пільму та страх, натомість ще більше згуртував нас. Регулярні пошуки місця, де можна підзарядити гаджети та спіймати інтернет, породили цілу низку колядок, де дотепно описуються нові реалії, у яких вимушені були жити українці. До прикладу:

*Колядую, колядую,
Генератор вухом чую,
Павербанк очима бачу
Ще й зарядочку в придачу,
Мені грошей не даріть,
Павербанк мій зарядіть! [14].*

У воєнних колядках нового часу використовуються як традиційні фольклорні образи, так і нові, пов'язані з реаліями сучасності. Найчастіше у піснях згадуються воїни, які стали на захист рідної землі. Вони змальовуються як сильні, благородні, натхненні вірою та відчуттям обов'язку перед народом. Образ захисника рідної землі має давню фольклорну традицію: від казкових та легендарних героїв-змієборців до козаків-характерників, яких, за народними переказами, не бере ні шабля, ні стріла, ні куля. Сьогоднішні воїни змальовуються як сильні, благородні, натхненні вірою та відчуттям обов'язку перед народом:

*ЗСУ по снігу лупає москалів,
Крим, Херсон, Луганськ, Донбас
Вже синьо-жовтих кольорів! Хей!
ЗСУ, ЗСУ нищать весь рашизм!*

Буде мир на всій землі, пропаде тероризм! Хей! [2].

У колядках постає й образ рідної землі. Україна представлена у вигляді матінки-землі, що страждає від війни. У текстах новотворів звучать прохання до Бога, Матері Божої чи інших святих заступників про захист, підтримку та зцілення України. Одним із найемоційніших є образи матерів та дружин, які моляться та чекають на повернення своїх захисників. Простота мотивів, щирість почуттів, переданих у новітніх колядках воєнного сьогодення, актуальність побажань, які звучать у них, роблять ці тексти легкими до засвоєння і широко популярними у нашого народу. Попри всі труднощі, українці не втрачають почуття віри й дотримуються традицій, адаптовуючи їх під нову реальність. Події, які відбуваються в нашій країні, не залишають нікого байдужим. Адже війна не оминула нікого, вона вплинула на всіх. Кожен з нас має робити на своєму місці все, що від нього можливе, щоб наблизити час нашої перемоги. Тому зараз, як ніколи, важливо пам'ятати про українські традиції, адже колядки, щедрівки, віншування несуть у собі велику силу. У цей світлий час всі ми просимо в народженого Божого Дитятка здійснення спільного бажання – Перемоги, миру, процвітання для України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васишин М. «Коляд, коляд, колядниця, вдарить орка паляниця!» найкращі сучасні колядки, складені українцями за час війни. URL: <https://society.novyny.live/koliad-koliad-koliadnitsia-vdavit-orka-palianitsia-naikrashchi-suchasni-koliadki-skladeni-ukrayintsiami-za-chas-viini-70897.html> (дата звернення: 10.10.2024).
2. Вітвіцький О. «Там во Бахмуті. Колядка для ЗСУ». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NCC8TjvPTBYhttps://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 01.11.2024).
3. «Дайте нам боєприпаси»: колядки від ЗСУ на передовій. URL: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=DspqCVhB0pk> (дата звернення: 07.10.2024).
4. «Добрий вечір тобі, пане господарю!» URL: <https://www.youtube.com/watch?v=exIqyrTc-tA> (дата звернення: 12.10.2024).

5. Закальська Я., Івановська О. Українські колядки інтернет-сегменту 2022-2023 років: трансмісія смислів. URL: <https://philology-journal.com/index.php/journal/article/view/210> (дата звернення: 24.12.2024).
6. «Зірка яскрава в небі тривожному». URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/8500817.html> (дата звернення: 07.10.2024).
7. Колядує вся родина. Підбірка сучасних українських колядок на Різдво. URL: <https://www.nta.ua/kolyaduye-vsya-rodyna-pidbirka-suchasnyh-ukrayinskyh-kolyadok-na-rizdvo/> (дата звернення: 29.10.2024).
8. Котик В. Як колядувати під час карантину: ковідки для дорослих і дітей. URL: <https://www.depo.ua/ukr/life/kovid-kovid-kovida-karantinni-kolyadki-dlya-malechi-i-doroslikh-202011261250638> (дата звернення: 18.10.2024).
9. Магас Г. Кореляція релігійних та повстанських мотивів у колядках і щедрівках Стрийщини // Міфологія і фольклор. 2013. №2-3. 54-60.

Новікова Ангеліна, учениця 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 23 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Зек Богдан Миколайович, кандидат історичних наук, завідувач науково-експозиційного відділу історії Волині Волинського краєзнавчого музею, керівник секції історії України та історичного краєзнавства комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

МИКОЛА ГОЛОВАНЬ ТА ЙОГО ВНЕСОК У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО МОНУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Микола Микитович Головань народився 9 січня 1943 р. на Одещині, в сім'ї українця Микити Голованя та польки шляхетського роду Юзефи Голубовської. Батько працював столяром, мати – кравчиною. Коли майбутньому скульптору виповнилось три роки, сім'я переїхала до Луцька. Дитинство Миколи Голованя було не легким. З юних років виконував малярські роботи у місцевих храмах та капличках, заробляючи так на прожиття. Мати мріяла аби він і надалі розвивав свої творчі здібності, тому за її ініціативою юнак відвідував Луцьку дитячу художню школу під керівництвом Петра Костянтиновича Сензюка, яку закінчив у 1959 р.

Далі Микола Головань продовжив навчання у Львівському училищі декоративно-прикладного мистецтва ім. І. Труша, де з 1960 р. по 1966 р. навчався на відділі художньої обробки дерева. Пізніше перевівся на відділ скульптури, бо вочевидь остаточно зрозумів, що саме це головне захоплення у його житті.

Провідними викладачами скульптора були: С. Костирко, Т. Драган та Д. Кравич [2].

У 1971 р. Микола Головань відкрив першу персональну виставку у кінотеатрі «Промінь»: «Скульптура, живопис, графіка». Вона викликала зацікавлення і мала хороші відгуки у відвідувачів кінотеатру, які мали змогу ознайомитись з нею перед сеансом кіно [5].

У 1980-х рр. Микола Головань бере активну участь в реконструкції Центрального парку імені Лесі Українки м. Луцька. У 2001 р. – він учасник пленеру декоративно-паркової скульптури м. Луцька. У 2002 р. – учасник Міжнародного пленеру декоративно-паркової скульптури у Франції.

П'ять сезонів із 1999 по 2004 рр. Микола Головань разом із сином Миколою та скульпторами з Росії та Вірменії працювали по благоустрою Москви, оздоблюючи місцеві парки декоративно-парковою скульптурою [2, с. 20].

У Луцьку руками відомого скульптора були виготовлені елементи дитячого містечка «Диво», пам'ятний знак на місці поховання розстріляних в'язнів, а також пам'ятники загиблим воїнам-афганцям в с. Линів Локачинського району Волинської області, пам'ятний хрест на території Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви» [3].

Найбільшу славу скульптору принесла робота усього його життя – будинок-майстерня, який він розбудовував понад 30 років. Він розташований в Луцьку, на території так званого Старого міста, неподалік Лютеранської кірхи. Будинок архітектора потрапив у «ТОП-5 екстравагантних будівель України» за рейтингом порталу «[I love Ukraine](#)», проведеного у 2012 р. [4].

Талан скульптора та його багаторічну працю визнала громада міста. Рішенням Луцької міської ради від 27 липня 2016 р. № 11/1, за вагомий внесок у розвиток естетичного і високохудожнього середовища в місті Луцьку, а також популяризацію образотворчого мистецтва скульптору Миколі Голованю присвоєно звання «Почесний громадянин міста Луцька» [3].

5 грудня 2017 р. у Галереї мистецтв ВО НСХУ відкрилась виставка «Рисунки», де було представлено близько 200 графічних творів створених майстром протягом кількох десятиків років [5].

У мріях скульптора вочевидь було ще багато проєктів, але його творчі задуми обірвались 1 лютого 2022 р. Відомий луцький митець відійшов у вічність у віці 79 років. У цей день у засобах масової інформації було багато некрологів. Висловив свої співчуття родині і Голова Волинської обласної ради Григорій Недопад, він зазначив: Сьогодні Луцьк втратив легендарну особистість – не стало видатного скульптора і митця, почесного громадянина Луцька Миколи Голованя... Не так давно, у серпні минулого року, вручав йому нагороду в номінації «Митець року». Добре, що зміг вчасно відзначити тоді саме його, автора унікальної пам'ятки - «Луцького будинку з химерами», відомої далеко за межами країни.

Творчість Миколи Голованя – невід'ємна частина історії і розквіту Луцька, він вічно житиме у своїх роботах. І мабуть саме мистецька справа додавала йому життєвої наснаги, бо і в 78 років він не переставав творити. Його руками

виготовлено алею для Луцького парку, пам'ятні знаки й історичні пам'ятники – велику кількість історико-культурних об'єктів, які бережуть майстерність і талант автора. Вічна пам'ять Миколі Микитовичу, щирі співчуття його рідним і близьким...

Дякуємо за красу, створену вашими руками, яка завжди прославлятиме Луцьк, у якій завжди житиме велич митця».

Луцька громада пам'ятає про свого почесного громадянина. У 2025 р. на честь Миколи Голованя була перейменована вулиця Молодіжна, а на території історико-культурного заповідника «Старий Луцьк», для відвідувачів відкрилась виставка робіт майстра під назвою «Сад скульптур».

Висновки. Микола Головань здійснив величезний вклад у промоцію Луцька. Його легендарний будинок щороку відвідувало безліч туристів і роблять це сьогодні. Незважаючи на те, що його ім'я вже пошановане в місті, роботи скульптора у майбутньому продовжуватимуть надихати інших митців. Сьогодні ми захоплюємось роботами скульптора, але його внесок в українську культуру ще не є нами до кінця усвідомлений, бо велич таланту Миколи Голованя дійсно вражаюча.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біографічна довідка Голованя Миколи Микитовича URL: www.lutskrada.gov.ua/sites/default/files/mykola_golovan_0.pdf
2. Зінько Д. 9 січня 70 років від дня народження М. М. Голованя (1943) – українського скульптора. *Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2013 рік / упр. культури і туризму Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; Волин. ОУНБ ім. Олени Пчілки ; ред.-упоряд. Є. І. Ковальчук, А. А. Понагайба.* – Луцьк : Твердиня, 2012. С. 19–21.
3. Культура Луцька. Відомі люди: Микола Головань. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/publications/kultura-lutska-vidomi-liudy-mykola-holovan>
4. Луцький «дім архітектора» - у ТОП-5 екстравагантних будинків країни. URL: https://www.volynpost.com/news/2024-luckyj-dim-arhitektora-u-top-5-ekstravagantnyh-budynkiv-krainy#google_vignette
5. Микола Головань. Галерея мистецтва Волині. URL: https://volart.com.ua/art/holovan_mykola/

Павлік Анна, учениця 10 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 22 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Павлік Валентина Іванівна, учитель української мови та літератури комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 22 Луцької міської ради»

ГРАНІ ПОЕТИЧНОГО СВІТУ ЛЮДМИЛИ ЛЕЖАНСЬКОЇ

Актуальність дослідження. Робота присвячена дослідженню мотивів лірики, специфіки художнього світобачення волинської поетеси – Людмили Лежанської. Актуальність полягає в тому, що ця тема не розглядалася раніше в літературному процесі змістовно. Людмила Лежанська – наша землячка, родом з Волині, та дуже прикро, що творчість цієї поетеси не вивчаємо у шкільній програмі. Адже поезія Л.Лежанської розкриває важливі питання нашої доби. У поетичному світі українського письменства постать поетеси зберігає чар загадковості – прожила недовге, сповнене драматизму життя, зуміла знайти у собі сили бути корисною людям, жити тим, чим живе увесь народ. **Новизна роботи** полягає в тому, що дана тема науковцями не досліджувалась. **Мета дослідження:** передбачає розкрити світобачення Л.Лежанської, дослідити кольористику та емоційно-почуттєву виразність, внутрішню цілісність і єдність створеного нею художньо-образного світу. Визначити місце її поетичного доробку в літературному процесі.

Реалізація мети передбачає розв’язання таких завдань: висвітлити художнє світобачення поетеси та дослідити символіку кольорів; з’ясувати особливості поезики Л.Лежанської; виявити художню своєрідність авторського письма; дослідити засоби творення емоційно-почуттєвої виразності художньої мови авторки; дослідити особливості творення постаті ліричного героя. Яскравою зорею на небосхилі письменників рідного краю горить ім’я Людмили Лежанської, людини незвичної долі, яка заслуговує на велику повагу і шанобливе ставлення. З дитинства прикута хворобою до ліжка, Людмила самостійно здобуває освіту, дуже багато читає, знаходить у собі сили бути корисною людям, почуватися кровинкою свого народу, його невід’ємною частиною. «Я втілюю свою душу в слова, випускаю сяйво поезії у вічність... Усвідомлювати, що бодай одна краплина цього сяйва торкнеться чиєїсь душі – це прекрасно» [9, с. 166]. Як письменниця і яскрава особистість вона порушує у своїй творчості вічні загальнолюдські проблеми. Її поезії стають ключем до розуміння її душі, прагнень, мети життя.

Я бачу все... Я маю сто очей!

Я сто доріг у серці маю.

Серед книжок й серед людей
Я сотні усмішок стрічаю!..
Без ніг?!-
А нерухомість гине! Зникла...
Хай хтось, можливо, занеміг,
А я іду крізь біль –
В життя!
До світла

Народилася Людмила Ярославівна Лежанська 1947 року в селі Вербичне на Волині. З дитинства прикута до ліжка. Добірки її віршів публікувались у журналах «Жовтень» і «Ранок», в альманасі «Вітрила», у колективних збірках «Пісня і Праця» (Львів, «Каменярь», 1974) і «Перші промені» (Київ, «Веселка», 1978). Першими, хто підтримав її у літературних починаннях, були працівники районної газети у містечку Турійськ на Волині. Людмила Лежанська – член Спілки письменників України. Літературними критиками і справжніми друзями були волинські поети: Й.Струцюк, І.Чернецький, О.Криштальська, П.Мах, С.Бородулін, В.Гей. Духовною підтримкою Людмилі Лежанській були листи від Юрія Смолича, Олеся Гончара, Ганни Світличної, Галини Гордасевич та інші. Деякі із віршів поетеси стали піснями. Так, співак і композитор, член національної Ліги Українських письменників Ярослав Найда, композитор В.Стефанишин, О.Каліщук написали музику на слова Людмили Лежанської.

Ким бути?
Дівчинкою, що сміється,
Тією дівчинкою, сміх якої
(Почутий навіть випадково) -
Такий для серця, мов росинка - квітці.

Якою була Людмила? Передусім, дуже емоційною, в одному з листів призналася, що боїться таких емоцій. А вони переповнювали її, билися в її листах, дзвеніли в її поезіях. У поезіях — не всі. У світ поезії вона впускала тільки світлі, чисті і прекрасні почуття. Яке багате духовне життя було в цієї дівчинки, що здобувала освіту самотужки, світ якої обмежувався чотирма стінами (та й то навіть до стіни рукою не дотягнешся), і лише телефон слугував отією соломинкою, за яку вона міцно трималась. Чи була вона щасливою? Як це не дивно, але була. Незадовго до смерті сказала матері: “Мамо, може, хто питатиме, як я жила, або мене жалітиме, що я, мов, калічка, то ти кажи, бо це правда, що я була дуже-дуже щаслива і своєї долі ні на чию не поміняла б” [9, с. 402]. У нашому сучасному неспокійному світі, де так багато бруду, жорстокості, брехні, бездушності, лицемірства, зневіри випадок Людмили Лежанської – рідкісний, який ще раз доводить, що час від часу народжуються люди з душею, як діамант. Доля їх не ощаджує, але ж і діаманти обробляють найтвердішими матеріалами, щоб виявити всю красу їх. Досліджуючи творчість Людмили Лежанської, ми виявили, що її поезику формують образи, які створюють в уяві читача певне естетичне поле. Ключові образи становлять

контрастні поняття: життя-смерть, минуле-майбутнє, мить-вічність, біле-чорне. Здатність до організації глибинної поетичної образності мають ключові поняття: небо, світ, вітер, душа, доля, дорога, мить, вічність, життя.

Отже, поезія Людмили Лежанської — глибоко українська за духом. Її вірші пронизані любов'ю до рідної землі, мови, природи та простого сільського життя. Через лаконізм і образність поетеса вміє передати дух українського села, зв'язок людини з рідною землею.

Наді мною — небо синє,

Під ногами — стигла нива...

Поетичний стиль Людмили Лежанської — простий, але багатогранний. Мова — чиста, народна, мелодійна. Часто використовує контрасти, метафори, порівняння, але завжди в міру — поезія не перевантажена, а дихає природністю. Її поезія — це молитва без пафосу, сум без зневіри, краса без прикрас. Людмила Лежанська — поетеса душі, яка чує голос землі. Твори авторки — це не просто змалювання пейзажу, а розмова із природою. Природа в її віршах — не тло, а жива істота: спостерігач, співрозмовник, джерело духовного очищення. Багато віршів мають елементи фольклору, народної символіки, що створює емоційно насичені, колоритні образи.

Поезія Людмили Лежанської — голос совісті і ніжності. У її творах немає крику — є мудра тиша, яка говорить більше за слова. Вона не бореться, а зберігає, не нав'язує, а розкриває серце. Людмила Лежанська показує, що сила — в любові, краса — в простоті, вічне — у звичайному. Поетичний світ Людмили Лежанської — це світ тихого світла, як ранкова роса на колосках, як мамина пісня на вечірньому подвір'ї. Її поезія — це те, що говорить душею, а не гучними словами. І в цьому — її сила, її правда, її велич.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лежанська Л.Я. Мій опротестований долею і людьми світ. К.: Четверта хвиля, 2010. 416 с.
2. Лежанська Л. Я. Поезії . Львів : Каменярь, 1980. 112 с.
3. Лежанська Л.Я. Мій доброокий світ: поезії. Львів : Каменярь, 1986. 32 с.
4. Лежанська Л. Вишиванка: [вірш] // Робітничі професії у віршах: збірка/підгот. Л.М. Решетовська. Ковель, 2009. 65 с.
5. Лежанська Л. Леся в «Білому будиночку» : [вірш] // Незгасна зоря України: Поетична антологія: літ.-худож. вид. / упоряд О.О. Рисак; ред. В. Гей. Луцьк, 2001. с. 41.
6. Лежанська Л. Портрет Лесі Українки в моїй кімнаті : [вірш] // Джерела безсметного слова: Лесині місця на Волині : іст.-краєзн. нарис, поезія упоряд і ред В.С. Гей. Луцьк, 1996. 59 с.
7. Лежанська Л. У дитячому садочку : [вірш] // Читанка: сайт. 2009.
8. Лежанська Л. Я й собі навчуся : [вірш] // Кобзарик: Читанка для початкових кл. / упоряд І. Січовик. Тернопіль, 2013. с. 31.
9. Яворська Г. Мовні концепти кольору (до проблеми категоризації) // Мовознавство. 1998. № 2-3. С. 42-50.

Семенюк Марія, учениця 11 класу
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради Ковельського району
Науковий керівник: Коваль Оксана
Миколаївна, учитель української мови та
літератури Старовижівського ліцею
Старовижівської селищної ради
Ковельського району, керівник секції
фольклористики комунальної установи
«Волинська обласна Мала академія наук»

РОДИЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ НА СТАРОВИЖІВЩИНІ

Родильна обрядовість є одним із ключових аспектів української традиційної культури, оскільки зберігає в собі унікальні етнічні риси та багатовікові звичаї. Дослідження цієї теми сприяє збереженню національної ідентичності, формуванню міжпоколіннього діалогу та розумінню духовної основи українського суспільства.

Народні традиції родильного циклу охоплюють низку усталених вірувань, звичаїв, обрядів, пересторог, заборон, практичних та магічних дій. У їхньому комплексі, за традиційною схемою, виокремлюються **допологові, власне пологові та післяпологові обряди**. Головна мета яких - забезпечити сприятливі умови для появи на світ здорового немовляти, застерегти дитину та матір від небезпечного впливу злих сил та сприяти адаптації новонародженого в соціумі.

Основу роботи становлять матеріали польових досліджень, зібрані методом анкетування, опитування і бесід з інформаторами із 7 сіл Старовижівської громади.

Як відомо, допологові обряди покликані сприяти нормальному протіканню вагітності та доброму самопочуттю жінки. З цією метою на Старовижівщині склалася ціла система правил та заборон.

Наприклад, майбутнім мамам не дозволялося *переступати через колючі та гострі предмети, сидіти на рогу стола, білити та фарбувати оселю, працювати у свята, сидіти на порозі, підстригати волосся, переступати через огорожу, їсти на ходу, ходити під дощем, заглядати у колодязь тощо*. Дотримання цих правил, на думку старожилів, мало полегшити процес народження дитини.

Чи не найважливішим та найвідповідальнішим етапом у родильній обрядовості був власне пологовий.

До пологів завжди ретельно готувалися. У день, коли мала народитися дитина, *у хаті розв'язували всі вузли, відкривали всі замки, відчиняли все, що можна для того, щоб дитині була відкрита дорога. Вагітна розпускала коси, знімала прикраси тощо*.

У давнину пологи приймала баба-повитуха. Як розповідають інформатори, коли вона приходила до породілі, то обов'язково молилась, говорила «Отче наш», а ще зверталась до Бога з такими словами: *«Боже, прошу стань мені в помуч, розлучи з младенцем рабу Божу (називає ім'я)»*. Після цього приступала до своїх прямих обов'язків (інф. 7).

Старожили пригадують, що магичною силою був наділений обряд відтинання пуповини, він супроводжувався такими примовками: для хлопчика казали *«Одрізаю на книжци, щоб грамотним був»* (інф. 1), а коли дівчинки, то примовляли: *«Ріжу на гребені, щоб вміла добре прести»* (інф. 2). Загалом така дія супроводжувалася побажаннями: *«Зав'езую тобі щастя, здоров'є, довгий вік і розум добрий»* (інф. 4, 8, 1).

Старовижівчани особливу увагу приділяли першій купелі дитини, бо, за народними переконаннями, вона мала велике значення у подальшій долі людини.

Здавна першу купіль теж виконувала баба-повитуха. Підготовку до цього дійства вона починала з молитви, примовлянь-побажань і на добре здоров'я, і на добру долю, і на довгий вік та всілякі успіхи.

Зазначимо, що на Старовижівщині дитину купали в спеціальних дерев'яних ночвах. Зокрема, в Смолярах розповідають: *«Для купелю робили нові дерев'яні ночви. Щоб життя дитинки було щасливим, то у воду додавали різні рослини або предмети, які мали магичну силу, а також обов'язково доливали свяченої йорданської води й примовляли: «Лю святу йорданську воду на твоє щастя, на твою вроду»*.

Коли купали дівчинку то казали: *«Купаю тебе в молоці, щоб любили молодці»*, *«Додаю квітку рожу, щоб дівка була гожа»*, а для хлопчика примовляли: *«Купаю в гілочці любистку, щоб любили дівчата»*. Найчастіше під час цієї обрядодії можна було почути: *«Дай, Господи, добру долю»*, *«Щоб цвіла, як у саду вишня»*, *«Щоб ріс потужний, як ясин»*.

Особливого значення наші предки надавали хрестинам новонародженого. На Старовижівщині, як правило, обирали дві пари кумів. Без поважної причини від кумівства не відмовлялися. Доброю прикметою вважалося, коли жінка вперше кумує за хлопчиком, а чоловік — за дівчинкою. Хрестити дитину намагалися якнайшвидше, щоб забезпечити їй добру долю.

Наші інформатори ще пам'ятають повір'я, які пов'язані з доглядом дитини. Наприклад, *коли в хаті є немовля, не можна заглядати у вікна ввечері; на заході сонця дитинка не має спати; не можна залишати надворі на ніч пелюшки, які не висохли; не можна гойдати порожню колиску, бо дитина не буде спати, після заходу сонця не можна піднімати дитину вище голови; не варто позичати щось після заходу сонця, щоб дитина не плакала вночі тощо*.

Сьогодні в цій сфері народних традицій сталися значні зміни. Забулися не лише різні магичні ритуали, але й чимало раціональних моментів, що мали охоронно-практичне значення, символізували прилучення до родини. Ті моменти родильної обрядовості, що зберігаються (відвідування породіллі, обдаровування дитини і матері, перша купіль, гостина тощо), побутують здебільшого без їх колишнього ритуально-магічного забарвлення

Отже, родильна обрядовість на Старовижівщині є важливим компонентом народної культури, що зберегла свої корені з давніх часів. Вона спрямована на охорону матері та дитини й забезпечення їхнього добробуту та здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Войтович В. М. Українська міфологія. 2-ге вид. стер. [Текст]. К. : Либідь, 2005. 664 с.
2. Здоровега Н. І. Нариси народної весільної обрядовості на Україні [Текст]. К. : Наукова думка, 1974. 162 с.
3. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури [Текст]: Словник-довідник. К. : Довіра, 2006. 703 с.
4. Лановик М.Б. Українська усна народна творчість [Текст] : Підручник. 4-те вид., стер. К. : Знання Прес, 2006. 591с.
5. Лозко Г. С. Українське народознавство [Текст]. 3-е вид. Харків : Див, 2005. 472 с.
6. Минуле і сучасне Волині та Полісся. Старовижівщина з глибини століть. Матеріали XXVIII обласної науково-практичної конференції, присвяченої 500 річчю з першої писемної згадки про Стару Вижівку та Нову Вижву [Текст]. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2008. 617 с.
7. Пастух Н. Зооморфні образи в українському фольклорі. Образ зозулі. [Текст] / Н. Пастух // Автореф. дис. канд. філол. наук. Львів, 2001.
8. Українська фольклористика [Текст] : Словник-довідник / Уклад. і заг. редакція Михайла Чернопиского. Т. : Підручники і посібники, 2008. 448 с.
9. Фольклористичні зошити [Текст] : Зб. наук. пр. Вип. 8. Луцьк : Інститут культурної антропології, 2005. 148 с.
10. Фольклористичні зошити [Текст] : Зб. наук. пр. Вип. 11. Луцьк : Інститут культурної антропології, 2008. 179 с.

Степанюк Анастасія, учениця 10 класу
Опорного ліцею с. Зимне Зимнівської
сільської ради Володимирського району
Науковий керівник: Дружук Ірина
Михайлівна, доктор філософії, доцент
кафедри української мови та
лінгводидактики Волинського
національного університету імені Лесі
Українки, керівник секції української мови
комунальної установи «Волинська обласна
Мала академія наук»

МІКРОТОПОНІМИ ЗИМЛЕНЩИНИ ЯК СПОСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ НАРОДУ

Мікротопонімія – важливе джерело для вивчення історії, культури та мови певного регіону. У мікротопонімах відображено взаємодію природного середовища й людської діяльності, особливості господарського освоєння території, соціально-економічні процеси минулих епох. Такі назви фіксують давні мовні риси, діалектні особливості, що дає змогу реконструювати окремі етапи розвитку української мови та простежити впливи інших мовних систем. Відтак дослідження мікротопонімів має не лише лінгвістичну, а й історико-культурну цінність, оскільки такі назви – своєрідні «мовні пам'ятки» народу.

Особливо цінні дослідження назв локального значення сіл – давніх поселень. Наприклад, одне з найдавніших документально засвідчених поселень Волині с. Зимне Зимнівської сільської ради Володимирського району, першу згадку про яке датують 1449 р. [4], а археологічні розкопки городища підтвердили існування поселень дулібів тут у ранні історичні періоди. **Актуальність проєкту** зумовлена необхідністю збереження локальної мовної та культурної спадщини, яка поступово зникає під впливом урбанізаційних і глобалізаційних процесів. Системне дослідження мікротопонімії сприяє глибшому розумінню традиційного світогляду мешканців рідного краю, їхніх уявлень про простір, природу й суспільство. Окрім того, результати таких студій мають практичне значення для лексикографії, краєзнавства, історичної географії, етнографії та картографії. **Новизна проєкту** полягає в тому, що в публікації продемонстровано фактичний матеріал, який уводимо в науковий обіг уперше. На основі запропонованого матеріалу проведено лінгвістичний аналіз малодослідженого пласту ономастичної лексики, що дозволяє краще зрозуміти історію Зимленщини. У сучасному мовознавстві прийнято розрізняти поняття «мікротопонімія», «власне топонімія» та «макротопонімія» (надтопонімні назви, зокрема ті, які систематизовують особливості рельєфу країн і континентів, підсумовують, об'єднують, згруповують те, що входить в окремі топонімні системи). Належність назв до кожної з груп визначають не лише розміри

іменованих об'єктів, але і їхня роль у житті людини [1]. В. Німчук уважав, що мікротопонім – це назва об'єкта локального значення, наприклад, *Облаз*, *Чищенник*, *Гутища* (гори й урочища на Закарпатті), назви кутків, присілків, хуторів до мікротопонімів дослідник не відносить [2, с. 31–34]. Макротопоніми, на думку В. Німчука, – це назви об'єктів ширшого значення, наприклад, *Карпати*, *Дніпро*, *Полісся* [2, с. 34]. Ширше поняття «мікротопонім» подано в енциклопедії «Українська мова», зокрема в нього увійшли назви невеликих місцевих географічних об'єктів та частин макрооб'єктів (лісків, урочищ, полів, сінокосів, стежок, пасовищ, окремих каменів тощо) [3, с. 345].

Найбільше про історію рідного краю може розповісти походження мікротопонімів, зокрема в с. Зимному зафіксовано понад 25 мікротопонімів, які поділяємо на 12 підгруп:

1. **Агрооніми** (назви частин поля) – *Пéчиська* (ліс і частина орних земель), *Пу́зьова гора* (землі, де жив поляк з прізвищем Пузьо).

2. **Гідроніми** (назви водних об'єктів) та **потамоніми** (різновиди гідронімів; назви річок) – *Королéва я́ма*, *Бі́ла я́ма* (глибокі місця в річці), *Джерелó* (місце, де була настільки чиста вода, що варили пиво), *Баду́ня* (болітце біля річки), *Безо́дня* (озеро, яке немає дна).

3. **Дендроніми** (назви парків) – *Сосни́на* (місце, де колись був сосновий ліс), *Лі́повець* (липовий гай).

4. **Дромоніми** (найменування будь-якого шляху сполучення) – *Су́ха до́рога* (єдине місце, де можна було убрид перейти річку Лугу), *Кобилéнка* (частина дороги до с. Вільки).

5. **Лімоніми** (назви стежок) – *Поті́к* / *Поті́к* (місце, де вода стікала до річки).

6. **Меморіалоніми** (назви меморіальних комплексів і пам'ятних місць) – *Городи́ще* / *Сашко́ва гора́* (давнє поселення в с. Зимному, де пізніше побудував хату чоловік на ім'я Сашко Іванчук), *За́мок* (місце колишнього замку в с. Фалемичах).

7. **Некроніми** (назви місць поховань) – *бі́ля Кри́жса* (біля Хреста).

8. **Ойкодомоніми** (власні назви будівель) – *Жи́дівка* (місце, де була корчма).

9. **Пагоніми** (назви сільських територій) – *Пе́рше Зи́мно* (північна частина с. Зимного, відмежована р. Лугою), *Зи́мно* (південна частина с. Зимного), *Шо́писька* (місце, де жили найбідніші селяни, у яких не було землі), *Мачу́лки* (місце, де мочили коноплі), *Зигмунту́вка* (польська колонія), *При́стань* (місце, де біля річки Луги зупинялися кораблі), *Софі́ювка* (польська колонія), *Бі́ля Мли́на* / *Ка́ля Мли́на* (частина села), *За́млинок* / *Замéлник* (частина села за млином, хутір), *Се́тній луг* (болото), *Берлі́н* (висока гора між селами Горичевом й Октавином).

10. **Сепулкроніми** (назви могил) – *Ста́ре мо́гілкі* (місце, де раніше було кладовище, а зараз «чіпляється блуд»).

11. **Теоніми** (назви релігійних об'єктів) – *Ону́фрі́ївщина* (місце, де знаходився Свято-Онуфріївський монастир).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мосур О. Поняття «мікротопонім»: зміст та ознаки (на матеріалі історичної мікротопонімії Симбірського циркулу). *Народознавчі зошити*. 2019. № 5. С. 1239–1244.
2. Німчук В. В. Українська ономастична термінологія (Проект). *Повідомлення української ономастичної комісії*. Вип 1. Київ : Наукова думка, 1966. С. 24–43.
3. Українська мова: Енциклопедія / ред. Кол.: В. М. Русанівський та ін. 2-ге вид. випр. І допов. Київ : Вид-во «Укр. Енциклопедія». 2004. 824 с.
4. Lietuvos metrika (1440–1498). Knyga Nr. 3. Vilnius : Žara. 1998. 166 p.

Тищук Ірина, учениця 11 класу Старовижівського ліцею Старовижівської селищної ради Ковельського району
Науковий керівник: Коваль Оксана Миколаївна, учитель української мови та літератури Старовижівського ліцею Старовижівської селищної ради Ковельського району, керівник секції фольклористики комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ФОЛЬКЛОРНІ МОТИВИ В УКРАЇНСЬКОМУ КІНЕМАТОГРАФІ

Фольклор є невід’ємною частиною культурного спадку кожного народу, який зберігає в собі багатство традицій, символів та образів. У сучасному світі фольклорні мотиви знаходять відображення не лише в літературі, музиці чи образотворчому мистецтві, а й у кінематографі, який виступає потужним засобом збереження та популяризації народної культури.

Фільми, що вбирають у себе елементи фольклору, розкривають національну душу, підкреслюють унікальність української культури та її духовні цінності. При цьому особливу увагу привертають такі аспекти, як міфологічні сюжети, народні пісні, обряди, вірування та символіка, які додають фільмам глибини та автентичності. У 1964 р. сталася подія, яка увійшла в історію світового кінематографа: Сергій Параджанов закінчив роботу над однойменною картиною за мотивами повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». Стрічка мала надзвичайний успіх у міжнародному прокаті й стала першою картиною всесвітньовідомого «українського поетичного кіно». Сергій Параджанов у фільмі майстерно використовує український фольклор як основу для створення унікального художнього світу. Народні пісні, легенди, обряди, міфологічні уявлення та символіка глибоко інтегровані у структуру кіно,

підкреслюють національну ідентичність та культурне багатство Гуцульщини. Зокрема, у весільному обряді режисер зосереджує увагу на підготовці нареченого до цього дійства, воно супроводжується ритуальним обмиванням. Одну з деталей весілля – надівання на молодих ярма – він вигадав сам. Показані ритуали благословення молодят, застілля, обрядові танці (аркан) та ігри, які символізують єднання двох людей. Деталі весільного вбрання, як-от вишиті сорочки, вінки та прикраси, є автентичними і підкреслюють сакральність цієї події. Гуцульське ставлення до смерті — ще один важливий аспект, який С. Параджанов майстерно відтворює у фільмі. Похорон у стрічці демонструє ритуали прощання з померлим, які включають плачі, співи, запалення свічок і особливі молитви. Виконання голосінь є частиною поховальних традицій у Карпатах. Тут нерідко доводиться навіть наймати додаткових плакальниць, які б забезпечили достатній рівень голосінь. У «Тінях забутих предків» після смерті Іванового батька голосять як плакальниці, так і дружина: *«Ой братчику мій дорогий, на кого ти нас лишив? На кого ти свого Іванка лишив», «Братику мій дорогий, ек ти нас усіх засмутив» «Петрику! На кого ти мене лишив й нашого маленького Іванка. Будь прокляті Гутенюки. Боже, пошли на них чуму. Усю худібку забори», «Най стане пустою хата Гутенюків, як і моя. Най, як і моя, згине їхня худібка»*. Завершується кінострічка сценою з поминками Івана. За давньою традицією гуцулів, скорботні причитання та жалоба за небіжчиком швидко змінюються несамовитими танцями й веселощами, що поступово набувають вкрай схвильованого характеру. Міфологія гуцульського регіону пронизує весь фільм. Зокрема, у стрічці часто згадуються духи природи, мавки, лісовики та інші міфологічні істоти, які є частиною народних вірувань. У художньому просторі фільму як персонажі діють міфологічні істоти (щезник, нявки, чугайстир, мара), герої, наділені особливими здібностями (відьма-перекидень Хима, мольфар Юра).

У Карпатському регіоні широко побутує віра в те, що душі померлих залишаються близькими до живих і можуть впливати на їхнє життя. У фільмі ця віра простежується в сценах, де Іван переживає втрату Марічки. Він бачить її у своїх видіннях, які наповнені містичною атмосферою. Ці моменти підкреслюють традиційне уявлення гуцулів про те, що смерть — це не кінець, а перехід у інший вимір буття, звідки душа може спостерігати за живими або навіть повертатися в певних формах. Важливу роль у фільмі відіграє музичний супровід, який базується на традиційних гуцульських мелодіях. Музика не лише створює атмосферу, а й підсилює емоційний вплив, виступаючи своєрідним «голосом» народу. Музичну тканину, за винятком кількох музичних епізодів, написаних для фільму Мирославом Скориком, становив місцевий фольклор. У фільмі звучать автентичні гуцульські мелодії, виконані на поширених у Карпатах народних інструментах: сопілці-денцівці, флюярі, козі, дримбі, трембіті. Їхнім виконанням займалися професійні музиканти з Карпатського регіону, завдяки чому музика передає справжній дух культури цього краю. У фільмі можна почути й чимало коломийок. Наприклад:

Ой прибігла з полонинки білая овечка.

*Люблю тебе, файна любко, та й твої словечка.
А як будуть вівчарики білі вівці пасти,
Будуть мої співаночки за кресані класти.*

У фільмі зображені традиційні гуцульські танці, зокрема аркан — чоловічий танець, що виконується у колі. Музика для нього динамічна, енергійна, з чітким ритмом. Аркан символізує силу, єдність і дух спільноти. Ці танцювальні мотиви у фільмі підкреслюють активне, ритмічне життя гуцулів. Музика під час сцени похорону, виконана на трембіті, скрипці та інших інструментах, підкреслює гуцульське уявлення про смерть не як кінець, а як перехід до іншого світу.

Таким чином, фольклорні мотиви в «Тінях забутих предків» є не лише основою художньої мови, але й інструментом, який дозволяє розкрити глибокі теми, зберігаючи автентичність і виразність української культури. Сергій Параджанов не просто ілюструє народні традиції, а інтерпретує їх, створюючи новий кінематографічний фольклор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакула Б. Українське кіно і тоталітаризм: «Тіні забутих предків» Сергія Параджанова. Поетичне кіно: заборонена школа. Київ: АртЕк, 2001. С. 250–260.
2. Балан Н. Сучасна мова української традиції в сучасному міжкультурному діалозі. Режим доступу: <https://www.researchgate.net/profile/Volodymyr-Hrysiuk/publ>
3. Барський В. Про Параджанова та його фільми // Сучасність. 1984. № 12. С. 43 – 55.
4. «Білий птах з чорною ознакою». Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=ayPQXvQJzm4>
5. «Вавилон XX». Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=m25OMhGwMYo>
6. «Вечір на Івана Купала». Режим доступу: https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%92%D0%B5%D1%87%D0%BE%D1%80%D0%B8+%D0%BD
7. «Вечори на хуторі біля Диканьки». Режим доступу: https://www.youtube.com/results?search_query=%D0%B2%D0%B5%D1%87%D0%BE
8. Герц М. Символічне зображення життя і смерті у фільмах Сергія Параджанова «Тіні забутих предків» і «Колір гранату» // Сучасні проблеми художньої освіти в Україні. 2015. Вип. 10. С. 37–40.
9. Госейко Л. Історія українського кінематографа 1896-1995. К.: KINO-КОЛО, 2005. 464 с.
10. Дзюба І., Дзюба М. Сергій Параджанов. Більший за легенду. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2021. 224 с.
11. Корогодський Р. М., Щербатюк С. І. Сергій Параджанов. Злет, трагедія, вічність. Київ : Спалах, 1994. 277 с.
12. Морева Є.О. Етнічні мотиви у смислоутворенні в кіно (на прикладі творчості Еміра Кустуріці та Ахтема Сеїтаблієва). Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2020. Вип. 34. С.75-80.

13. Наумова Л. М. Неприхована жіноча тілесність у фільмі Сергія Параджанова «Тіні забутих предків». Кіно-Театр. 2018. С. 154-169.

14. «Тіні забутих предків». Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=25Fr-ZNP87o>.

Токарчук Оксана, учениця 8 класу
закладу загальної середньої освіти
«Погулянківська гімназія» Камінь-
Каширської міської ради Волинської
області

Науковий керівник: Віліч Галина
Степанівна, учитель історії України та
всесвітньої історії закладу загальної
середньої освіти «Погулянківська
гімназія» Камінь-Каширської міської ради
Волинської області

«ЧУЖИНА – МАЧУХА, РІДНИЙ КРАЙ – МАТИ»: СПОГАДИ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ

У цій роботі досліджую процес еміграції західноукраїнських селян у першій половині ХХ століття на прикладі спогадів Максима Ричука та інших переселенців. **Актуальність теми** полягає в тому, що й сьогодні проблема трудової міграції залишається важливою для багатьох українських родин. Досліджуючи минуле, ми краще розуміємо причини виїзду за кордон, труднощі життя на чужині та цінність рідної землі. **Новизна проєкту** полягає у використанні спогадів очевидців, які дозволяють побачити історію не тільки в датах і подіях, а й у долях простих людей. Це дає можливість відчувати емоції, переживання та силу любові до батьківщини.

Гори і злидні гнали наших людей за океан в пошуках кращої долі. В Канаді, Аргентині шукали своє щастя Кичук Михайло, Щельман Роман, Наливайко Ульян, Кухарик Іван, брати Ричук Максим і Федір. Але чужина для західноукраїнських переселенців майже завжди ставала жорсткою мачухою. Біль за рідною домівкою, за нездійсненою мрією вилився у „Думу про землю волинську...”.

Гей було нас по горах і долинах,
Було нас по чужих країнах.
Скільки море води видало,
Стільки горя-біди ми на чужині зазнали.
Хліба шмат черствого слізеньками обливали,
Старцями додому повертались.
Той край заокеанський, рай американський,
Гей кляли проклинали.

Не впізнав тебе, земле.

От і все. Прощання. Сльози дружини, останні потири рук. Побажання щасливої дороги, щасливої долі. Яка вона буде, та заокеанська доля? Ким стане для нас, бідняків, чужа земля? Чи знайдемо ми там те, про що мріємо? Тисячі питань, болючих, гострих, тривожать серце. На душі неспокійно. Але їхати мушу. Біда, голод, нестатки женуть мене з рідної домівки. Нема землі, нема де жити. Горе виглядає з усіх кутків: то голодними очима дітей, то напівголими їх тілами, то непосильними податками. Не лише моє горе, а й братів та сестер. А так хочеться, щоб і в будні, і в свято був на столі хліб, щоб не світилися тривогою про завтрашній день очі дружини. Але де, як шукати рятунку? Вся земля навкруг як не панська, то осадницька. Лише в одному бачили ми вихід: їхати в чужі, багаті землі. Заробити який гріш, щоб змогли хатину поставити, землі кусок купити. Мачухою, непривітною й злою, зустріла нас земля канадська. Без знання мови, без копійки в кишені (бо навіть на білет мусив позичити грошей). Були лише руки, селянські руки, які звикли до праці. Та й до них не було покупців. Безробіття панувало й серед корінних канадців. З великими труднощами вдалось влаштуватись на ливарний завод у місті Вінніпег. Відливав я колеса для товарних вагонів. Важка, виснажлива робота. Два роки працював, поки зміг зібрати суму позичених грошей та відіслати їх. А потім — два роки поневірянь голоду, безробіття. Стільки натерпівся за цей час, не раз проклинав той хвалений «рай». Через два безробітних роки влаштувався на старе місце. І знову — виснажлива праця, без вихідних, без відпусток.

Багато було нас, українців, в Канаді. Приїхав слідом за мною в 1929 році й брат мій Федір. Теж по «щасливу» долю. Отак вдвох і жили. Згадували домівку, рідних. І земля, бідна поліська земля, кликала нас додому. Але не було з чим їхати ми були ще надто бідні. А потім - війна. Дорога додому закрилась. Скільки я пам'ятаю, життя в Канаді було весь час в боротьбі. Поруч з канадськими робітниками ми добивались підвищення заробітної плати, поліпшення умов праці. Велику роль у цій боротьбі відігравали профспілки. Мій брат Федір був активним борцем за права робочої людини. Федір боровся в інтернаціональних бригадах в Іспанії. Простий селянський хлопець, який зазнавав гніту і в себе на батьківщині, і на землі канадській, розумів прагнення іспанського народу жити у свободі, у щасті, народу, який грудьми закривав шлях фашизму. Коли фашистська Німеччина напала на Радянський Союз, на нашу Батьківщину, прогресивна Канада створювала комітети допомоги радянському народові. Ми збирали все, що могли: одяг, гроші. Особливо боляче було нам, емігрантам: ворог топтав землю, на якій ми народились, на якій жили наші рідні...

...Поїзд сповільнює хід. Ще мить, і я побачу брата... Не знаю, чи впізнаю його. Час, який час пройшов! Я повертаюсь на землю, яка народила мене і завжди на чужині була поруч зі мною. Сходжу на перон і потрапляю в обійми брата й чорнявої молодой жінки — дочки. Дочку, яку бачу вперше, бо народилась вона тоді, коли я переживав свій перший рік розлуки з селом, з дітьми, рідними. Так, обнявшись ми довго стоїмо... Ми не можемо говорити... Спазми стискають горло, туманять сльози очі. Лиш той, хто розлучався з батьківщиною, може мене

зрозуміти. Так, багато змін сталося за ці роки. Не впізнав я ні села, ні людей. Лише двох своїх односельчан впізнав: Єлизавету Гапонюк та Михайла Яцика. Чи бачив я колись в селі хоч одну таку хату, які зараз вишикувались, мов на параді. Де там. Лише в одній хатині на все село за панської Польщі була підлога. А то все — нари, рядна, сінники лучина, долівка. Саморобні прядки. Домотканий одяг... Де воно, оте минуле? Нема. Дівчата, хлопці в селі одягаються так гарно, що й не повіриш, що то сільська молодь все змінилося, геть усе. Ще до сьогодні я не можу сказати точно, де чия хата. Бо пригадую на місці красивих будинків похилі, маленькі хатинки. З малюсінькими віконцями, куди навіть сонце не могло заглянути. Писав мені брат Петро, який живе в Погулянці, що в урочищі Піски гарні врожаї збирають. В Канаді казали: то сміються з тебе, Максиме. Де ти бачив, щоб на болоті росла картопля, морква, капуста? Приїхав я в село і попросив повести мене на Піски, дивився й не вірив сам собі. Ходив по колишній трясовині, і якій гинули і люди, й худоба, й дивувався всьому тому і що для моїх земляків стало звичним. Все їм по плечу. Піски, колишні Піски, якими дітей лякали, стали землею родючою, багатою, щедрою. Не впізнав я тебе земле моя. У вогнях електричних, у садах, яких колись не було, у щасті, в науці. Мені так добре з тобою, краю мій, з людьми твоїми, перед якими я схиляло голову. За їх великий подвиг, на труд вільний їх. Велике щастя повернутись додому. Жаль тільки, що роки не молоді. Дуже жаль. Так хочеться пожити на рідній землі на землі, побачення, з якою відбулося через сорок два роки.

У ході дослідження я з'ясувала, що головними причинами еміграції українців у першій половині ХХ століття були бідність, безземелля та важкі податки. Люди прагнули знайти за океаном кращі умови життя, заробити гроші на власну хату чи землю. Проте чужина часто ставала жорсткою мачухою: емігранти стикалися з безробіттям, важкою фізичною працею, відсутністю знання мови та постійною тугою за домівкою. Попри це, вони намагалися підтримувати один одного, брали участь у громадському житті, боролися за свої права. Важливо, що навіть за тисячі кілометрів українці не забували про рідний край, допомагали своїм рідним і мріяли повернутися додому. Це свідчить про силу національної свідомості та любові до батьківщини. Досвід минулого допомагає нам зрозуміти сучасні проблеми трудової міграції та усвідомити, що справжнє щастя для людини — мати гідні умови життя на рідній землі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Спогади Максима Ричука.

Фостик Роман, учень 10 класу Опорного ліцею с. Зимне Зимнівської сільської ради Володимирського району Волинської області

Науковий керівник: Дружук Ірина Михайлівна, доктор філософії, доцент кафедри української мови та лінгводидактики Волинського національного університету імені Лесі Українки, керівник секції української мови Опорного ліцею с. Зимне Зимнівської сільської ради Володимирського району Волинської області

**ДІАЛЕКТИЗМИ ВОЛИНСЬКОГО ГОВОРУ ЯК КОМПОНЕНТ
ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ СТРАТЕГІЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ
В. МОРОЗОВА (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДУ СЕРІЇ РОМАНІВ
ДЖ. К. РОУЛІНГ «ГАРРІ ПОТТЕР»)**

Перекладні твори – важливий чинник формування української нації: вітчизняна література освоює нові жанри, теми, сюжети, художню техніку, а мова запозичує нову лексику чи афоризми. Перекладачам, щоб майстерно передати зміст та не перетворити текст на незрозумілий набір слів, необхідно звертатися до всіх скарбів рідної мови, розкривати її потенційні можливості. Відтак названа література – добірні зразки для удосконалення й ушляхетнення власного мовлення [1, с. 58], а мовна поведінка перекладача – соціально вагомий інструмент, оскільки впливає на суспільство, його мовлення, світосприйняття, систему цінностей і картину світу [2, с. 157].

Один із найвідоміших перекладачів дитячих творів в Україні – Віктор Морозов, автор українського тексту серії романів «Гаррі Поттер» британської письменниці Дж. К. Роулінг. Оскільки саме мовна поведінка перекладача дитячих творів впливає на формування мовної картини світу юних українців, визначає принципи творення мовної особистості та майбутню мовну поведінку реципієнтів, відтак потребує докладного аналізу та вивчення, особливо перекладів найкращих та найпопулярніших творів дитячої літератури. Названі чинники зумовлюють *актуальність* нашої роботи.

Новизна проєкту полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві увагу звернуто на формування мовної особистості перекладача дитячої літератури та досліджено вжиті в українському тексті діалектизми як один із елементів мовної поведінки В. Морозова. При декодуванні роману Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер» перед В. Морозовим постала проблема – переклад реплік Рубеуса Гегріда, написаних однією з британських говірок. Рубеус Геглід – герой серії книг Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер», напіввелетень, доглядач лісів

у школі чарів та чаклунства Гогвордс. Велетень через наклеп головного антагоніста Волдеморта не закінчив школу й був відрахований у третьому класі, тобто не здобув чаклунської освіти. Саме тому в оригінальному тексті персонаж розмовляє не кодифікованою формою англійської мови, а народною, діалектною. Дж. К. Роулінг використала для Гегріда говірку, яку знала з дитинства [11], адже народилася в м. Єйт графства Глостершир, що, за класифікацією О. Елліса, належить до південних діалектів Великої Британії, зокрема до говору Вест Кантрі [3, с. 93].

В. Морозов як перекладач обрав стратегію апроксимації (наближеного перекладу), оскільки відповідно до англійської говірки оригінального тексту в репліках Гегріда використав суміш українських південно-західних діалектизмів. Зокрема численну групу серед використаних діалектних слів становлять діалектизми волинського говору південно-західного наріччя української мови. Цікаво, що перекладач народився в м. Кременці на Тернопільщині, відповідно, сам є носієм названого діалекту. Серед фонетичних діалектних особливостей у романі найчастіше використано позиційні зміни голосних. Зокрема типова особливість мовлення Гегріда – перехід [’а] > [’е] в наголошеній позиції після м’яких приголосних та історично м’яких шиплячих *дитєтко* [10, с. 8], *тєжко* [10, с. 57], *немовлєтко* [10, с. 51], *вибачєй* [10, с. 59], *п’єть* [10, с. 66], *взєти* [10, с. 75]. Характерне частотніше вживання звука [ф], який заступає питомі українські звуки, це відображають лексеми *трафунок* ‘трапунок, випадок’ [9, с. 36], *втрафили* ‘втрапили’ [4, с. 289], *фіст* ‘хвіст’ [7, с. 405] та часто вживана стала сполука *най його шляк трафить* [10, с. 58], *шляк би трафив тих* [9, с. 8]. Лексема *колеги* [5, с. 356] відбиває частотніше використання задньоязикового [г].

Поруч із діалектизмами в мовленні Гегріда В. Морозов використав і розмовну заперечну частку *ні* у фонетичному варіанті *нє* [10, с. 191] та розмовні форми з опусканням усередині слова одиничного голосного (синкопа) *хтів* [10, с. 63] / *захтів* [9, с. 36], *хтіло* [6, с. 98], *шляк би й’го трафив* [8, с. 58]; кінцевих звуків та складів (апокопа) *зара’* [5, с. 511], *нічо* [8, с. 60]. Зафіксовано епентезу середньоязикового [й] в іншомовному слові *ідійот* [5, с. 415], передньоязикового [н’] в слові *мнєсо* [7, с. 398]. У лексемі *здоровлє* [7, с. 412] сполука [вй] розвинулася у [вл’]. Одна з найпоширеніших діалектних особливостей, використаних В. Морозовим, – ствердіння кінцевого *-т* у дієсловах теперішнього та рідше майбутнього часу: *називають* [10, с. 53], *кажуть* [10, с. 61], *керують* [10, с. 67], *чіпають* [10, с. 67], *пощастит* [10, с. 68], *закортит* [10, с. 68], *вигадають* [10, с. 69], *дають* [10, с. 71], *нудит* [10, с. 78], *тямیت* [10, с. 83], *грають* [10, с. 83], *засміють* [10, с. 85], *ходіт* [10, с. 200], *не плещіт* [10, с. 235], *виженут* [10, с. 255], *приносить* [9, с. 16], *уявіт* [9, с. 16], *мають* [9, с. 6], *будут* [9, с. 36].

Установлено, що специфіка мовної особистості В. Морозова як перекладача полягає в прагненні за допомогою перекладів текстів зарубіжної літератури розвивати українську культуру; створювати українськомовне середовище для підлітків, випередивши вихід російськомовного видання в Україні; розширити функції рідної мови, українізувавши текст за допомогою українських

діалектизмів. Мовна особистість В. Морозова виявляється в національно-мовній поведінці – свідомому виборі стратегії наближеного перекладу – використанні українських діалектизмів південно-західного ареалу, що засвідчує духовну спорідненість людини та її мови, адже залучення архаїчних пластів лексики рідної мови допомагає продовжити їхнє існування та популяризувати поза межами ареалу побутування вжитих говіркових особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зорівчак Р. Художній переклад в Україні як чинник формування нації. *Урок української*. 2002. 4. С. 58–59.
2. Іваницька М. Структура мовної особистості перекладача художньої літератури як інтердисциплінарна категорія. *Studia linguistica*. 2012. Вип. 6(2). С. 151–158.
3. Левіна І. В. Діалекти в книзі «Гаррі Поттер і філософський камінь» Джоан Роулінг. *Студентські наукові записки. Серія «Філологічна»*. Остріг, 2009. С. 91–95.
4. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і в'язень Азкабану. К. : А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2002. 383 с.
5. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і келих вогню. К. : А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2003. 672 с.
6. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і напівкровний принц. К. : А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2005. 576 с.
7. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і Орден Фенікса. К. : А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2003. 815 с.
8. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і смертельні реліквії. К. : А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2007. 640 с.
9. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і таємна кімната. К. : А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2002. 252 с.
10. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер і філософський камінь. К. : А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2002. 319 с.
11. Blue P. Interview transcript (partial) (cBBC). URL: <http://www.accioquote.org/articles/2001/0301-bluepeter.htm> 51.

Макарчук Марта, учениця 9 класу
Пульмівського ліцею Шацької селищної
ради Ковельського району

Науковий керівник: Кот Лідія Іванівна,
педагог-організатор Пульмівського ліцею
Шацької селищної ради Ковельського
району, керівник секції фольклористики
комунальної установи «Волинська обласна
Мала академія наук»

РОДИННА СКРИНЯ: ВІД ХАТИ ДО ХРАМУ (ОБРЯД ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ПУЛЬМО)

Дослідницьку роботу присвячено вивченню обряду весілля в селі Пульмо, зокрема виконання пісень під час проведення кожного дійства. У весільній обрядовості відбилися мораль, звичаєве право, етичні норми та світоглядні уявлення, що формувалися протягом багатьох століть. З даного питання опрацьовано наукову літературу, записано варіанти пісень місцевих жителів зі збереженням діалектних особливостей вимови тексту пісень. Здійснено систематизацію зібраного матеріалу, який дає підставу стверджувати, що українські народні обряди, пісні, які виконувались під час проведення цих обрядів, зберегли свою привабливість, мелодійність і дотепність. Я впевнена, що стежка, яку проклали наші попередники, не заросте для нащадків, тому що українці мають свої традиції, звичаї, обряди, пісні, які так свято берегли наші прабабусі, а молоде покоління не тільки буде їх берегти, але й удосконалювати і впроваджувати у життя. **Актуальність роботи:** зростання інтересу підростаючого покоління до фольклорної спадщини рідного краю. Вирядження молодого – початок кульмінаційного весільного обряду – посаду молодих, який мав санкціонувати шлюб. Молодий разом зі своїми боярами (дружиною) готувався їхати до молодої. Перед тим, як їхати, його закликають на посаг і свашки співають:

Починається все добре ділечко:
У нашого молодого Миколи
Хорошеє весіллячко.
Забивайте посаг,
Забивайте посаг,
Де Господь написав, (співається 3 рази)
Янголи малювали,
Де посаг забивали.

Хрещений батько вішає рушник на ікону, молодий сідає за стіл під рушники. Гості також сідають за стіл. Після цього наречений разом із родичами і друзями готується їхати або йти до молодої. На подвір'ї батьки окроплюють свяченою водою та обсипають зерном, цукерками спочатку молодого, а потім усіх гостей, машини, в яких наречений та гості поїдуть викуповувати молоду. Це

означало побажання успіхів та багатства. Кроплячи та обсипаючи зерном, батьки тричі обходять всю весільну громаду. Молодий їде або йде попереду, за ним – всі гості. Свашки в цей час співають:

Їхав Микола до дівки,
Як місяченько до зірки.
Та й питається свого батенька,
Що в дівки говорити.
Мій, синоньку, нічого,
Є в тебе свашки для того.
То будуть знати, будуть відати,
Що в дівки говорити.

По дорозі наречений повинен був відкупитися від перейми, що заступала йому дорогу. Коли молодий з боярами приїжджають або приходять до молодої, то їх впускають в хату не одразу, а спочатку влаштовують немов бійку, вимагають викупу. Свашки молодої в цей час співають:

Приїхала до нас литва,
Буде з ними битва.
Будемо воювати,
Галі не давати.

Свашки від молодого відспівують:
Ми б до вас не їхали,
Якби ви нас не кликали.
У нас тут є зачіпка –
Просватана дівка.

Після переспіву молодий входить в хату, а старший сват з іншими хлопцями шукають молоду. Знайшовши наречену, її викупувають. Хлопці хочуть забрати молоду, а дівчата не дають. Обмінюються жартами. Після того, як заплатили викуп старшій дружці, молоду приводять до молодого. Батьки молодої пов'язують рушниками старшого свата – дружка. Старша дружка чіпляє всім учасникам весілля на груди квіти. Розпочинається таїнство прощання з дівуванням нареченої, що має назву «Читання Корони». Ця традиція допомагає підтримувати зв'язок поколінь та зберегти генетичну пам'ять нашого народу.

Після цього готують посаг для молодих. Свашки молодої в цей час співають:

До нас, Боже, до нас,
Бо в нас тепер гаразд.
Хрищоні йдуть,
Посаг несуть.
Мед-вино наливають.
Посаг забивають.
Забивайте посаг,
Забивайте посаг,
Де Господь написав, **(співається 3 рази)**
Янголи малювали,

Де посаг забивали.

Урочисто відбувається благословення до шлюбу. Благословляють так: батько – з хлібом в руках, мати – з іконою Божої Матері. Молоді ставали навпроти. Дружко промовляв: «Стали ці молодята перед Господом Богом, Ісусом Христом, Пречистою Дівою Марією та всіма святими і перед родичами своїми і просять благословення». Молоді вклоняються, а при тому батько робить знак хреста хлібом, промовляючи: «Нехай вас, діти, Бог благословить, щоб вас той хліб не покидав до самої смерті».

Молоді цілують хліб і батька в руку. Мати робить знак хреста іконою, при тому промовляє: «Нехай вас, діти, Бог благословить, а свята Матір Божа має вас в опіці ціле життя». Батьки цілують молодих в голови.

Так все відбувається тричі. Виходячи з хати, молоді переступають поріг правою ногою. Поблагословивши, батьки молодої тричі обходять весільний поїзд, кроплять свяченою водою, обсипають зерном, цукерками, грішми. Після благословення весільний почет відправляється до храму.

Свашки співають:

Матьонка й обходжає,
Житечком й обсипає.
Житечком-пшеницею,
Свяченою водицею.
Кропи нам, татоньку,
Свяченою водою,
І щастям, здоров'ям,
І дольною доброю.

Ішли пішки. Спочатку – діти. Вони несли ікони. Молода йшла в оточенні дружбів, а за нею – молодий в оточенні дружок.

Свашки співають:

Мої милі вороженьки,
Не переходьте дороженьки.
Нехай перейде батько й мати
І та родина, що є в хаті.
Нехай вони переходять,
Нам дороженьку благословлять.
Благословіте дороженьку,
Куди йти до шлюбоньку.

Молода завжди намагалась першою стати на церковний поріг чи на рушник, що стелили перед престолом, аби «верховодити чоловіком».

З церкви наречені і гості поверталися до хати молодої. Після шлюбу молоді йшли парою. Вони кланяються тричі всім, кого зустрічають по дорозі, а старша сваха пригощає цукерками.

Весільна обрядовість, яку я досліджувала під час роботи над проєктом, показує розмаїття та багатогранність звичаїв і традицій волинян. І наш святий обов'язок – берегти і примножувати звичаї, обряди і традиції наших предків, не дозволити зникнути тисячолітнім обрядам, культурі яких міг би пишатися будь-

який цивілізований народ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні (історико-етнографічне дослідження). К.: Наукова думка, 1988. 202 с.
2. Весілля. –К.: Наукова думка, 1970.
3. Весілля: у 2 кн. / Упорядник М. Шубравська. К.: Мистецтво, 1970.
4. Давидюк В. Ф., Аркушин Г. Л. Поліська дома. Фольклорно-діалектологічний збірник. Луцьк. Редакційно-видавничий відділ Волинського обласного управління по пресі. 188 с.
5. Кондратович О.П. Весілля на Поліссі. Народні звичаї та обряди. Луцьк: Надстир'я, 1996, 111с.
6. Лозинський Й. І. Українське весілля. К.: Наукова думка, 1992. 169 с.
7. Немиро М. М. Хрестоматія з народознавства. Посібник для вчителів, студентів та учнів старших класів. Рівне. Державне редакційно-видавниче підприємство. 1993.
8. Пісні Волині й Полісся. Наш роде хороший... Випуск 1. Упор. П. В. Клекоцюк, О. І. Коменда. Луцьк: ВМА «Терен». 216 с.
9. Сапіга В. К. Українські народні свята та звичаї. К.: Т-во «Знання України», 1993. 112 с.

Грисяк Ольга, учениця 10 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

ОСОБЛИВОСТІ ІКОНОПИСНОЇ МАНЕРИ ПЕТРА ТКАЧА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ ІКОНИ «СОБОР ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ»)

Актуальність теми зумовлена потребою об'єктивного дослідження ікони «Собор Пресвятої Богородиці», оскільки вона є цінним джерелом пізнання духовного, культурного та історичного минулого наших предків.

Мета публікації – дослідити особливості іконописної манери Петра Ткача у контексті розвитку українського сакрального мистецтва другої половини ХХ століття на прикладі ікони «Собор Пресвятої Богородиці».

У результаті дослідження з'ясовано, що протягом 1945-1990 рр. священником

храму Собор Різдва Пресвятої Богородиці в с. Забороль Луцького району Волинської області був Петро Ткач (1911-1992 рр.) [4]. Головним наслідком його діяльності стала відбудова зруйнованого в роки другої світової війни храму в с. Забороль, а серед основних напрямків діяльності виділяється іконопис. У церкві й до сьогодні зберігаються ікони, написані в академічній манері майстерною рукою Петра Ткача [1; 3].

Одна з ікон має символічну назву «Собор Пресвятої Богородиці», для написання якої священник використав сюжет Богородиці Печерської з Антонієм і Феодосієм на передньому плані. Ікона не дуже велика за розмірами, проте дуже шанується, адже має особливу історію: вона була написана отцем після смерті його матушки Тамари († 25. XII. 1982 р.), про що довідуємося з напису внизу ікони: «Цей св. образ написаний рукою прот. Петра Ткач на вічну пам'ять матушці Тамарі 25 лютого 1984 року, село Забороль» [1]. Ікона «Собор Пресвятої Богородиці» присвячена події, що відбулася наступного дня після Різдва Христового. Вона зображує родичів, близьких та інших шанованих осіб, які прийшли привітати Діву Марію з народженням Ісуса Христа. Ікона символізує єднання вірян навколо Пресвятої Богородиці, підкреслюючи її материнський захист і заступництво. Вона нагадує про важливість родинних цінностей, любові та поваги, відображаючи ідеал сім'ї, побудованої на вірі та взаємоповазі. Іконописець переосмислює і творчо переживає традиційні сюжети. В іконі «Собор Пресвятої Богородиці» автор використав сюжет Богородиці Печерської з Антонієм і Феодосієм. На іконі представлено тип Богоматері Панахранти (Всемилоливої). Богородиця, що сидить на троні, тримає перед собою Спаса Еммануїла, який обома руками благословляє преподобного Феодосія (праворуч від Богоматері) та преподобного Антонія (ліворуч від Богоматері), що тримають розгорнуті сувої з повчаннями. За давнім переказом, Печерську ікону Богоматері шанували як святиню Великої Лаврської церкви [2].

Дуже часто згадують прихожани храму о. Петра Ткача. Про творчого, талановитого та обдарованого Богом священника свідчать зображення у храмі, майстерно написані протоієреєм Петром, який захоплювався іконописом та писав в академічній манері. Ікона «Собор Пресвятої Богородиці» була написана після смерті дружини отця Петра матушки Тамари. Вона зображує родичів, близьких та інших шанованих осіб, які прийшли привітати Діву Марію з народженням Ісуса Христа. Ікона поєднує в собі релігійний зміст та авторську академічну манеру написання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів парафії храму Собор Різдва Пресвятої Богородиці с. Забороль.
2. Іконописна творчість о. Петра Ткача. Наукова довідка. Підготувала Т. Єлісеєва, завідувачка Музею волинської ікони. 10.12.2021 р.
3. Опитано протоієрея Віталія Антонюка, 1970 р.н., с. Забороль Луцького району, записано автором 06.09.2025 р.
4. Церкви району. URL: <http://www.lutskadm.gov.ua/turyzm/item/6925-tserkvy-raionu>
Дата звернення: 10.10.2025.

Макарук Дарина, учениця 8 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Василенко Ніна Василівна, учитель історії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради»

ВОЛИНСЬКА ВИШИВКА ТА ОРНАМЕНТ – КРАСА, ЩО ГОВОРИТЬ БЕЗ СЛІВ

Актуальність теми зумовлена потребою дослідження волинських традицій, звичаїв, певною мірою минулого та спадщини українського народу, вишиванки, оскільки кожен українець повинен знати історію свого краю. **Мета роботи** – дослідити особливості орнаменту та волинської вишиванки.

Україна здавна славиться своїми народними традиціями. Серед них особливе місце посідає вишивка – один із найдавніших видів народного мистецтва. Кожен регіон має свої особливості орнаменту, кольорів та технік. Однією з найвідоміших є волинська вишивка, яка вражає простотою, стриманістю та глибоким символізмом.

Волинь – це історичний край на заході України. У давнину тут жили племена, які вже тоді прикрашали свій одяг різними візерунками. Спочатку ці узори виконувалися за допомогою простих ниток і природних барвників. Згодом вони стали справжнім мистецтвом, у якому кожна деталь мала значення.

Для волинян вишивка була не просто прикрасою. Вона виконувала роль оберега. Люди вірили, що правильно вишитий візерунок захищає від хвороб, нещастя та злих духів. Особливо важливими були сорочки та рушники, бо саме їх вишивали з любов'ю, закладаючи в кожен хрестик добрі побажання. У багатьох сім'ях ці речі передавалися з покоління в покоління як родинна святиня [4].

Вишивати дівчат починали вчити змалечку. Це була обов'язкова навичка кожної майбутньої господині. Часто майбутню наречену оцінювали саме за її вміння вишивати, адже вважалося, що вправна вишивальниця буде доброю дружиною та берегинею домашнього вогнища [5].

Однією з головних особливостей волинської вишивки є стримана кольорова гама. Найчастіше використовували лише два кольори – чорний і червоний. Чорний колір символізував землю, мудрість, спокій, силу та стабільність. Для волинян земля мала велике значення, адже більшість населення займалася сільським господарством. Червоний колір означав життя, енергію, любов, щастя та добро. Його часто використовували в орнаментах весільних рушників і святкового одягу [2].

Інколи додавали білий, сірий, синій чи зелений кольори, але вони не були

основними. Завдяки такій стриманості вишивка Волині має дуже впізнаваний, елегантний вигляд. Вона не перевантажена фарбами, а виглядає гармонійно й урочисто.

Волинські узори переважно складаються з геометричних фігур. Найчастіше це хрестики, ромби, зірочки, трикутники, прямі та хвилясті лінії.

Ромб – один із найдавніших символів. Він означає родючість землі, продовження роду, материнство. Хрест – оберіг від зла та символ духовного захисту. Зірка або восьмикутна квітка – символ гармонії, щасливої долі й світла. Хвиляста лінія – вода, яка несе життя [1].

Ці символи мали велике значення для наших предків. Вони вірили, що правильний орнамент може змінити долю людини, захистити її від злих сил або подарувати щастя. Тому кожна вишивка була дуже особистою – у неї вкладали душу.

Найчастіше вишивкою прикрашали сорочки, рушники, комірці та манжети, іноді – пояси та хустки. Весільні рушники займали особливе місце в культурі Волині. Їх вишивали наречені власноруч і вважалося, що рушник принесе щастя молодій родині. На ньому обов'язково зображували символи добробуту та любові.

Жіночі сорочки прикрашалися ніжними узорами, часто дрібними та витонченими. Чоловічі сорочки мали більш строгий візерунок – з чіткими лініями та геометричними фігурами. Така різниця підкреслювала жіночу ніжність і чоловічу силу. Традиційно волинські вишивки виконували хрестиком, «лиштвою» – особливою технікою, яка дозволяє створити дуже акуратний та щільний малюнок. Усі лінії були чіткими, а візерунок – симетричним. Майстрині працювали дуже уважно, адже найменша помилка могла зіпсувати весь узор. Вишивали переважно на білому або сірому полотні, яке ткали вдома з льону. Це додавало виробам природного вигляду та особливого тепла [3]. Сьогодні волинська вишивка не втратила своєї актуальності. Навпаки, вона стала частиною сучасної моди. Її використовують для створення стильного одягу, прикрас, предметів інтер'єру. Багато українських дизайнерів звертаються до традиційних візерунків, щоб показати красу народної культури світу.

Крім того, вишивка має велике значення для національної ідентичності. У часи випробувань українці одягають вишиванки, щоб показати єдність, силу та любов до рідної землі. Волинський орнамент легко впізнати серед інших – він стриманий, але дуже виразний. У багатьох школах, гуртках та музеях проводяться майстер-класи з вишивки, щоб передати це мистецтво молодому поколінню. Діти вчать не тільки техніці вишивання, а й розуміти глибокий зміст символів, які творили наші предки.

Отже, волинська вишивка – це не просто візерунок на тканині. Це мова символів, яка передає історію, віру, традиції та душу українського народу. Кожна ниточка, кожен хрестик – це частинка минулого, яка живе в нашому сьогоденні. Зберігати та відроджувати такі традиції – дуже важливо. Адже вони роблять нас сильнішими, допомагають відчувати єдність з предками та пишатися своїм корінням. Волинська вишивка вчить нас цінувати красу, створену руками

людини, та берегти духовну спадщину нашого народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геометричні фігури, які використовували в оздобленні візерунку вишиванки. URL: <https://ricoma.ua/blog/shho-oznachayut-symvoly-ta-kolory-vyshyvanky/> Дата звернення: 16.09.2025.
2. Основні кольори волинської вишиванки. URL: <https://magiavizerynky.com/novyny-statti/vyshyvanka-volynsko-oblasti-ornamenti-volyni/> Дата звернення: 28.09.2025.
3. Основні техніки вишивання. URL: <https://vl.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/> Дата звернення: 20.09.2025.
4. Як вишиванка виконує роль оберега. URL: <https://golka.com.ua/kat-tov-vishivanki-dovidkova-info-pro-vishivanki/symbolika-v-ukrayinskiy-vyshyvtsi> Дата звернення: 12.10.2025.
5. Яку роль відігравала вишивка в родині. URL: <https://gryshkovecka-gromada.gov.ua/news/> Дата звернення: 22.09.2025.

Оніщук Дмитро, учень 10 класу

Штунського ліцею Вишнівської сільської ради Ковельського району, Волинської області

Науковий керівник: Оніщук Катерина Петрівна, вчитель історії та суспільних дисциплін, Штунського ліцею Вишнівської сільської ради Ковельського району Волинської області

ПАРУБКУВАННЯ І ДІВУВАННЯ ЯК ВІКОВІ РУБЕЖІ ЖИТТЯ (НА МАТЕРІАЛАХ СІЛ ШТУНЬ І ЗАМЛИННЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Народні звичаї та фольклор завжди відображали соціальні й культурні особливості життя українських сіл, а процеси виховання молоді, формування її соціальної ролі та підготовки до дорослого життя становили важливий компонент цього культурного контексту. Особливу увагу у цьому аспекті займають вікові етапи парубкування та дівування, які виконували функцію соціалізації, виховання трудових і моральних якостей, а також інтеграції молоді в громаду. На прикладі сіл Штунь та Замління Волинської області можна простежити прояви цих традицій у локальному контексті, що демонструє як загальні риси української народної культури, так і специфічні місцеві практики.

Народження хлопчика у родині супроводжувалося значними очікуваннями щодо його майбутньої ролі. З точки зору економічної та соціальної необхідності, син розглядався як потенційний помічник у господарстві та продовжувач родинного роду. Усні джерела фіксують: «Раділи, коли родився хлопець, бо буде

робітник дома»), «Син – хазяїн, а дочка – відрізана скибка». Символічно син був гарантом збереження родового прізвища та спадку, що підтверджують дослідження В. Супруненка, який зазначає, що парубки розглядалися як «повноцінні робітники, від яких залежав добробут сім'ї».

У селах Штунь та Замлиння ця тенденція проявлялася у практичних аспектах: парубок із раннього віку залучався до фізичної праці на полі, у лісі та догляду за худобою, а його робота визначала матеріальний стан сім'ї. Поряд із повагою до парубка існувала чітка дисциплінарна модель: юнак був «під владою батька», зобов'язаний виконувати всі вказівки, уникати ледарства, дотримуватися моральних норм та не зазіхати на дівчаток до визначеного віку. У родині формувалася субординація: старший син мав пріоритет у всіх аспектах, молодші брати, які випереджали старших у шлюбі або трудових досягненнях, піддавалися осуду та насмішкам.

Віковий розвиток хлопця проходив кілька етапів: дитина до 10 років виконувала просту допоміжну роботу, підліток 10-12 років допомагав батькам у господарстві, підпарубок 13–16 років працював на рівні з дорослими, а власне парубком юнак ставав після 16 років, здобуваючи право брати участь у сімейних радах та формувати власну сім'ю. У Штуні та Замлинні юнаки починали парубкувати близько 17–18 років, а шлюб укладався, як правило, у 20 років. Ранній шлюб можливий був для робітників та працюючих хлопців, а «дописування» віку здійснювалося навіть «за гроші».

Парубкування супроводжувалося ритуалами та обов'язками в рамках парубоцьких громад, що об'єднували молодь одного віку та соціального статусу. Щоб увійти до громади, новачок мав пройти випробування, демонструючи фізичну силу, життєву підготовку та моральну поведінку. Важливими умовами було вміння вести господарські роботи, опановувати музичні інструменти, співати та брати участь у танцях і народних іграх [15, с.631]. Обов'язковою частиною прийому був символічний «могорич» — частування громади пивом або горілкою. У Штуні цей звичай називали «Приймали у преци», а в Замлинні — «коронуванням».

Новий член громади мусив дотримуватися правил: підкорятися старшим, підтримувати моральні стандарти, брати участь у колядуванні та щедруванні, допомагати громаді у підготовці святкових обрядів. Головою громади обирався «отаман» або «старший», який керував молодіжними розвагами, вирішував конфлікти та представляв інтереси громади перед старшими поколіннями.

Дівочий період розпочинався для дівчини зазвичай у 15–16 років, коли вона ставала «дівкою на виданні». Дівчина з дитинства долучалася до домашнього господарства, вчилася прясти, шити, вишивати, випікати хліб, доглядати за худобою та збирати городину. У Штуні та Замлинні дівчата працювали вже з 6–8 років, а в 12 років освоювали ремесло повністю, деякі навіть наймалися «до людей» для виконання певних робіт. Особливі ритуали супроводжували дівування. Перше прядиво кидали на піч, щоб «пташині на одіжку», що символізувало передачу знань і майстерності від покоління до покоління. Старші сестри отримували кращий одяг і частіше звільнялися від тяжких робіт,

підкреслюючи соціальний статус у сім'ї. Дівчата формували дівочі громади, де організовували вечорниці, колядування та святкові обряди, доглядали за церквою та допомагали старим у селі. Хоча структура дівочих об'єднань була менш організованою, ніж у парубоцьких, вона виконувала важливу функцію соціалізації та навчання молодих дівчат традиціям, моральним і трудовим нормам.

У Штуні та Замлинні молодь дотримувалася чітких правил черговості у шлюбі та вікових привілеях. Старший син або сестра мали пріоритет у виборі партнера, а молодші підпорядковувалися традиціям громади. Порушення цих правил викликало осуд та гумористичні насмішки. Традиції парубкування та дівування дозволяли молоді адаптуватися до соціальних ролей, набувати трудових, моральних та культурних навичок, а також формували міцні соціальні зв'язки всередині громади.

Дозвілля молоді виступало важливим аспектом духовного життя села. Вулиця була основним майданчиком соціальної взаємодії, особливо весною та влітку. У Штуні «вулиця» починалася після Паски, у Замлинні – після Благовіщення (7 квітня). Молодь збиралася, прикрашала місця зеленню, розпалювала вогнища, співала, танцювала, грала на музичних інструментах. Заборонялося відвідувати вулицю покриткам та одруженим, хоча з часом ця традиція частково змінилася.

Вулиця супроводжувалася обрядовими діями: веснянки, закопування каші, спалення соломи – усе це символізувало прогання зими та початок нового сезону. Великодні свята включали розпалювання вогнищ, дарування писанок, ігри з яйцями, обливання водою, що сприяло єдності та веселошам.

Ігри займали важливе місце у щоденному дозвіллі. Популярними були «Цурки», «В пікара», «Платочок», «Колечко-перстень», «Глухий глухар», «Дзиндзули». Літні розваги супроводжувалися музикою – на гармошках, скрипках, дудках, а інколи танцювали під звук гребінця з папером. Особливою традицією були великі гойдалки – до шести метрів заввишки. Танці та пісні займали центральне місце у культурному житті молоді. З настанням холодів активність молоді переносилася до помешкань. Вечорниці та досвітки стали основними формами дозвілля: співи, танці, ігри, рукоділля, прядіння, шиття, виготовлення кужеля та інших виробів. Особливо популярними були гадання та «збрійності», пов'язані зі святами Катерини, Андрія, Василя та Нового року, що відображали прагнення передбачити майбутнє та шлюбні перспективи.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що парубкування та дівування були важливими етапами життя молодих людей у традиційних селах Штунь і Замлиння. Ці періоди поєднували підготовку до дорослого життя, навчання трудовим і моральним нормам, інтеграцію у громадські об'єднання та формування соціальних ролей. Юнаки та дівчата отримували права і обов'язки, відповідно до яких вони готувалися до самостійного життя та подружнього існування. Дослідження також виявило регіональні особливості: терміни початку «вулиці», обряди залицяння, виконання колядок та щедрівок, традиції «Лілеї» у Штуні, обмін піснями та ворожіння, які не зафіксовані у науковій літературі.

Матеріал демонструє, що дозвілля молоді було не лише розвагою, а й засобом передачі культурної спадщини, навчання нормам поведінки, етикету та взаємодії у громаді.

Соціально-економічні та культурні зміни ХХ століття поступово трансформували традиційні інститути парубкування та дівування, змінивши форми дозвілля, звичаї та обряди, а також роль молоді в суспільстві.

Підсумовуючи, слід відзначити, що проведене дослідження є важливим внеском у вивчення традиційної української культури та дозволяє глибше зрозуміти роль молоді в минулому українському суспільстві. Зібрані матеріали становлять цінне джерело для подальших наукових досліджень та збереження культурної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балущок В. Обряди посвячення в Україні// Українська родина. Родинний і громадянський побут. К.: Вид-во ім. О. Теліги, 2000. С.224-241.
2. Воропай Олекса Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис: У 2 т. К.: Оберіг.1991. Т. 1. 450с.; Т.2.445с.
3. Грушевський М. Історія української літератури: У 6 т., 9 кн. Т.1. К.: Либідь, 1993.
4. Дей О. І. Сторінки з історії української фольклористики. К.: Наук. думка, 1975. 270 с.
5. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості: Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки. К.: Веселка, 1989. 606 с.

Рудь Дарина, учениця 10 класу
Штунського ліцею Вишнівської сільської
ради Ковельського району Волинської
області

Науковий керівник: Оніщук Катерина
Петрівна, вчитель історії та суспільних
дисциплін Штунського ліцею Вишнівської
сільської ради

ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ (НА МАТЕРІАЛАХ СІЛ ВИШНІВСЬКОЇ ТГ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Весільна обрядовість є важливою складовою духовної культури українців, у якій відображено уявлення про родину, шлюб і продовження роду.

Метою дослідження стало вивчення структури, символіки та сучасних трансформацій весільних традицій Західного Полісся на прикладі сіл Вишнівської територіальної громади.

Матеріали зібрано під час польових етнографічних досліджень, інтерв'ю зі старожилами (37 респондентів із 9 сіл), а також на основі фондів Історичного музею Штунського ліцею. Застосовано методи усної історії, описовий і порівняльно-історичний аналіз.

Традиційна весільна обрядовість цього регіону являє собою складний комплекс дій, пісень, звичаїв та вірувань, що відображають багатовікові уявлення народу про шлюб, сім'ю та родинні стосунки. Вона складається з трьох основних циклів: передвесільного, власне весільного та післявесільного, кожен з яких включає низку взаємопов'язаних обрядів.

Передвесільні обряди (вивідування, стренчення, сватання, заручини, змовини, випікання короваю, запросини) мали на меті не лише формальну домовленість про шлюб, але й символічне закріплення союзу між родинами, благословення майбутнього подружжя та забезпечення їм щасливого життя. Особливе значення надавалося вибору сватів, коровайниць, дотриманню певних часових рамок та заборон.

Власне весільні обряди (благословення молодих, викуп молодої, читання корони, вінчання, перепій, поділ короваю) були спрямовані на символічне поєднання двох родів, перехід нареченої у новий статус та її адаптацію в родині чоловіка. Кожен етап супроводжувався відповідними піснями, примовками, ігровими діями, що підкреслювали урочистість та важливість події.

Післявесільні обряди ("гостини", "одруження батьків", "циганщина") мали на меті зміцнення зв'язків між родинами, остаточне закріплення нового соціального статусу молодих та сприяння їхній інтеграції в нове родинне коло.

Дослідження виявило **локальні особливості** весільної обрядовості Вишнівської ТГ, такі як особливості виготовлення та прикрашання короваю

("рогульки"), окремі елементи обряду викупу молодої, читання корони, принесення сиру, специфічні пісні та примовки.

Аналіз зібраного матеріалу засвідчив **значні трансформації** у весільній обрядовості досліджуваного регіону під впливом соціально-культурних змін. З побуту зникли або зазнали спрощення такі важливі обряди, як випікання короваю, обряд вінків, розплітання коси, "корона", "сир". Змінився часовий формат весілля, його фольклорний супровід, ставлення до сакрального значення обрядів.

Наразі весілля все більше набуває **розважально-ігрового характеру**, втрачаючи своє первісне ритуальне значення. Однак, незважаючи на втрату багатьох традиційних елементів, весільна обрядовість залишається важливою складовою сучасної культури досліджуваного регіону, зберігаючи пам'ять про минуле та сприяючи збереженню ідентичності.

Окрему роль відігравали учасники весілля: дружба, дружки, хорунжий, свашки, весільна мати. Усі дії супроводжувалися традиційними піснями, серед яких збереглися унікальні поліські зразки — «Ой у саду черешенька», «Підем, підем до комори». У селі Замлиння побутував звичай «одруження батьків», коли після весілля молодих батьки також виконували жартівливий обряд — ніби «одружувалися наново». Вбрання нареченої змінювалося з часом: у 1920-х роках вона вдягала вишиту сорочку, крайку й вінок із барвінку; у 1930-х з'явилася біла сукня та фата, яку на Волині називали «вельон». У післявоєнні роки сукні часто позичали, бо купити було складно. Весільні фотографії тих часів нині зберігаються в музеї Штунського ліцею.

Результати дослідження підкреслюють **нагальну необхідність подальшої фіксації та наукового осмислення** зникаючих елементів традиційної культури Західного Полісся, а також вказують на важливість популяризації отриманих знань серед широкої громадськості. Оскільки останнім часом поволі відроджується традиційне весілля. Його обрядовість дещо осучаснена, але в деяких місцях близька до обрядовості наших предків. Такі обряди, як сватання, заручини, читання «корони», поділ короваю, «весільна гостина» яскраво проглядають у сучасній весільній драмі.

Хочеться, щоб весільна обрядовість, передана нам нашими співрозмовниками зосталась у спадок нашим дітям і нащадкам, як дорогоцінний скарб, як важлива частина історії нашої культури.

Дослідження доводить, що весільна обрядовість Західного Полісся є цінною частиною нематеріальної культурної спадщини, а її вивчення сприяє збереженню локальної ідентичності та історичної пам'яті регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Література

1. Борисенко В. Весільні звичаї та обряди на Україні: Історико-етнографічне дослідження. К. : Наукова думка, 1988. 190 с.
2. Войтович В. Українська міфологія. Вид. 2-ге, стереотип. К.: Либідь, 2005. 664 с.

3. Грушевський М. С. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. Т. 1. / Упоряд. В. В. Яременко; Авт. передн. П. П. Кононенко; Приміт. Л. Ф. Дунаєвської [Електронний ресурс]. К.: Либідь, 1993. 392 с. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/hrushukr/hrush1.htm>.

4. Давидюк В. Вибрані лекції з українського фольклору. Луцьк, 2008.

5. Здоровега Н. І. Нариси весільної обрядовості на Україні. АН УРСР, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. К. : Наукова думка, 1974. 158 с.

6. Марчук З. Генеалогія українського весілля / З. Марчук. Луцьк : Інститут культурної антропології, 2005. 284 с.

7. Етнографія України: навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарчука. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Львів: Світ, 2004. 520 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/history/makarchuk_eu/part8/806.htm

8. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. К.: Довіра, 2006. 703 с.

Систалюк Анна, учениця 11 класу
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради

Науковий керівник: Коваль Юрій
Григорович, заступник директора
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради
керівник секції етнології комунальної
установи «Волинська обласна Мала
академія наук»

КРИНИЦІ ТА КОЛОДЯЗИ ЯК НЕВІД'ЄМНІ АТРИБУТИ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ СТАРОВИЖІВЩИНИ

З давніх-давен наші предки шанобливо ставилися до річок, озер, джерел, криниць. Берегли їх, бо вода завжди сприймалась як першоджерело життя. Про криниці згадано ледь не в кожному творі класичної української літератури, вони оспівані в народних піснях, зображені на багатьох картинах, про них складено чимало легенд, прислів'їв і приказок, що засвідчує значиму роль, яку вони виконували, і велику повагу до них в українців. Але на науковому рівні криниці залишаються малодослідженими. У багатьох публікаціях є лише загальні їх описи.

Джерельною базою нашої роботи стали записи, зроблені під час польових досліджень у Старій Виживці, Мельниках, Новій Вижві, Поліському, Дубечному, Чевелі, Смолярах, Мизовому, Борзовій, Залютті.

Насамперед треба зауважити, що хоча у літературі поняття «криниця» і «колодязь» часто вживаються як тотожні, але на Старовижівщині між ними є

суттєва відмінність. Так, з давніх-давен криницями у нас називають лише природні джерела та ті водні об'єкти, які викопані у лісі чи в полі. Усі, що знаходяться в населених пунктах, – це колодязі, або, як ще у нас кажуть, колодязи або колодязи.

І одні, й інші були важливою частиною культури і побуту старовижівчан. Тому місце для колодязя обирали не менш ретельно і відповідально, як для хати. У Дубечному нам розповіли, що це старалися зробити на весняне свято Миколи – 22 травня. А от приступати безпосередньо до копання треба було не раніше 21 червня – Дня Федора Колодязника.

У Мизовому місці визначали з допомогою клубка овечої шерсті, який залишали на ніч. У Старій Виживці його накривали баняком. Де шерсть на ранок ставала наймокріша, там і копали. У Чевелі, Поліському, Смолярах для визначення найкращого місця для колодязя використовували вербові гілки.

Копали колодязі толокою, в якій брали участь ті господарі, котрі в майбутньому планували користуватись водою з нього. Часто, особливо коли робота виконувалась на підвищених місцях, для цього наймали старшого і досвідченого майстра. Таких було дуже небагато, бо робота була складна й відповідальна. Зокрема, старожили згадують чоловіка з Дубечного на прізвище Гамуз, який у 50-60-х роках викопав чимало колодязів по навколишніх селах.

Колодязі на Старовижівщині робили трьох конструкцій: з ручкою-корбою, на яку намотувався шнур чи цеп; з системою противаг на роliках; у вигляді журавля. Останні споруджували у тих селах, де до води було недалеко, – у Залютті, Глухах, Кримному, Любохинах. Натомість у Старій Виживці старожили не пригадують жодного журавля.

Наявність колодязя свідчила про достаток господаря, його забезпеченість. Хоча господарі копали їх в першу чергу для себе, але вони вважались громадськими. Існувало повір'я, що «хто для людей колодязя зробить, той в Бога буде щасливим». Навіть якщо колодязь був у чиємусь дворі, то туди мав бути вільний доступ.

До колодязя сходилися всі стежки, тут люди спілкувалися, дізнавалися новини про життя села. Наші предки вірили, що воду у них охороняють добрі духи, але залізти у колодязь можуть і лихі сили та різна нечисть.

У результаті хворітимуть люди та домашня живність, яку напуватимуть з такого джерела. Щоб цього не сталось, над криницями робили дашки, які обов'язково закривали на ніч, кілька разів на рік колодязі «очищали», вливаючи туди водохрещенську, благовіщенську, юрійську, івано-купальську воду, освячену у церкві у минулий рік.

Наші предки вважали, що магічну силу мала так звана «ніпочата вода», яку набирали рано-вранці до сходу сонця. У Мельниках, Борзовій нею вмивалися, щоб не боятися вроків, мати вроду, знімати втому та набиратися енергією, у ній купали малих дітей, нею напували корів, щоб вони давали більше молока. У Новій Виживці на другий день після весілля треба було зранку відправити по воду до колодязя молоду: щоб із свекрухою не сварилась. А от вночі, за переконаннями старовижівчан, воду в колодязі брати заборонялось, бо по дорозі

можна зустріти відьму. Не можна було ходити до колодязя дітям та вагітним жінкам.

Особливу увагу приділяли криницям перед святами. Зокрема, на Старовижівщині пошановують воду, освячену напередодні та на саме свято Водохреще. Першу називають колядиною, другу – йорданською або водохрещенською. Пропоную подивитись відео з Поліського.

Так, у селі Поліське воду на Водохреще освячують не біля водойм, а вирушають для цього хресним ходом до лісової криниці. Напередодні свята йдуть до неї, щоб переконатися, що там є вода, у разі потреби очищають її, прибирають навколо. А в день самого свята процесія із церкви разом зі священником вирушає у ліс. Освяченою водою жителі Поліського окроплюють оселі, дають пити худобі, вмивають дітей.

У багатьох наших селах ще й зараз, коли влітку довго немає дощу, організовують загальний хресний хід до криниць. У Седлищі, Старій Вижівці, Чевелі, Глухах згадують повір'я, що для того, щоб викликати дощ, необхідно, щоб вдови розчистили якесь джерело.

Отже, колодязі й криниці на Старовижівщині виступали не тільки «побутовим» джерелом води, а й були глибоко символічними об'єктами, з якими пов'язано багато вірувань, звичаїв та обрядів. Впродовж останніх десятиліть багато з них віджили. Але криниці залишаються чистим джерелом пам'яті про наше минуле. І дивлячись, як дзюркоче вода у них, дуже хочеться, щоб ніколи не міліли і наші духовні джерела, не переривався зв'язок із культурою наших предків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис. Київ: Оберіг, 1993. 589 с.
2. Горошко Л. Знаковість символу води. Народознавчі зошити, 2003. №3-4. С. 521-524.
3. Давидюк В. Зоряна вода. Таємниці поліських знахарів. Луцьк: Надстир'я, 1993. 32 с.
4. Катернога М.Т. Українська криниця. - К.: Техніка, 2006. 136 с.
5. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. Книга 1. Київ: Оберіг, 1994. 524 с.

Тихолаз Віолетта, учениця 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Одерадівська гімназія №37 Луцької міської ради»

Науковий керівник:

Баюк Світлана Іванівна, вихователь групи продовженого дня комунального закладу загальної середньої освіти «Одерадівська гімназія № 37 Луцької міської ради», керівник секції історії України та історичного краєзнавства комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ЗОБРАЖЕННЯ БОГОРОДИЦІ У ВОЛИНСЬКОМУ ІКОНОПИСІ

Доба радянського атеїзму ХХ-го століття призвела до того, що багатовікова українська культура, яка базувалась на християнській вірі, зазнала неповторних втрат. Нищення торкнулося і людських душ, перервався віковий творчий досвід народу. З початком повномасштабного наступу росії на українські землі розпочалась реставрація духовності нації. Широко обговорюються питання її збереження та плекання, ролі духовності в здобутті перемоги та розбудові майбутнього незалежної держави.

Актуальність проєкту зумовлена тим, що на тлі російсько-української війни, питання збереження духовності нації широко обговорюється, викликає масу різноманітних поглядів. З початком ХХ століття спостерігається особлива зацікавленість проблемами іконописання. За останній час і протягом минулих десятиліть релігієзнавці доклали чимало зусиль для дослідження цієї теми. Незважаючи на зацікавлення, волинські ікони із зображенням Богородиці потребують додаткового дослідження та класифікації.

Новизна наукового проєкту полягає в висвітленні особливостей поширення та впливу ікон із зображенням Богородиці на формування сучасних світоглядних, моральних, духовних основ української молоді, встановленні значення ікони в житті українського народу, зокрема в часи російсько-української війни.

Образи класичного українського іконописання склалися у 11-15 століттях. Після доби Середньовіччя українська ікона позбулася надмірної суворості й повернула собі втрачену красу і осяйну людинолюбність священного ранньохристиянського мистецтва. В часи масових репресій та голодомору ікони планомірно знищувались. ХХ століття відзначилось споживацько-меркантильним ставленням до ікони.

З початком незалежної України нові художники почали писати ікони, які наповнюють українські домівки. З приходом війни іконописання Богородиці набуло колишнього значення – Божа Матір зображується як охоронителька

українського війська в боях за віру, свободу та незалежність.

Холмська чудотворна ікона Богородиці – одна з найдавніших у світі унікальних пам'яток Візантійського мистецтва. Протягом століть ікона подорожувала від Холма до Києва, де зберігалася у монастирях протягом кількох десятиліть. Лише у 2000 році передана до Музею волинської ікони.

У Музеї Волинської ікони зберігаються також ікона «Благовіщення Пресвятої Богородиці», яка передає ідею Господнього втілення; Феретрон – дерев'яна ікона з овальними медальйонами, що має назву «Коронування Богородиці. Непорочне зачаття»; ікона XVII століття «Різдво Богородиці»; ікона «Успіння Богородиці», що датується 1887 роком. Наразі відомо декілька ікон з назвою «Покров Богородиці», що знаходяться у Музеї волинської ікони: дві ікони XVIII ст. та одна – першої половини XVII століття. Образ Покрови – це заступництво і оберіг усього православного люду.

Російсько-українська війна внесла свої корективи в життя українців, у їхній світогляд, сприйняття канонічних постатей, зокрема в іконописання Божої Матері. Художник Юрій Нікітін писав образ «Покрова Воїнська» на замовлення військових та капеланів Православної Церкви України. Картина української художниці Катерини Білетіної «Миколаївська мадонна» – це символ надії, віри в майбутнє та незламності духу українського народу.

Отже, ми зробили спробу проникнути у духовний світ українців через бачення ними іконописних творів та встановити значення ікони Богоматері в житті народу, її вплив на формування світогляду, моральних якостей і духовних цінностей кожного українця як у мирний час, так і в часи випробувань. Проаналізували стан дослідженості проблеми, узагальнили історичний та мистецький досвід майстрів іконопису, виявили збережені зразки волинських ікон із зображенням Богоматері. Подальше дослідження цих моментів складає перспективу майбутніх навкових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрович В. Іконостас П'ятницької церкви у Львові. Львів. Історичні нариси, 1996. 28 с.
2. Вдовина О. Давноруське любомудріє. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ, 2006. С. 48-50.
3. Гординський С. Українська ікона XII-XVIII століття. Філадельфія, 1973. 128 с.
4. Жолтовський П. Українська пазникова ікона. Львів, 2001. С. 65.
5. Овсійчук В. Павло Жолтовський як дослідник українського іконопису XVII—XVIII ст. // Народознавчі зошити. 1995. № 5. С. 268-270.

Матвійчук Анастасія, учениця 8 класу Карасинської гімназії Прилісненської сільської ради Волинської області

Науковий керівник: Карпенко Тетяна Василівна, учитель української мови та літератури Карасинської гімназії Прилісненської сільської ради

ОБРЯД ПРОВОДІВ ЮНАКІВ ДО АРМІЇ НА ВОЛИНІ (НА ПРИКЛАДІ СЕЛА КАРАСИН)

Традиція проводити юнаків у військо має історичне коріння, яке сягає стародавніх часів. На Волині, одним із регіонів України з багатою бойовою і культурною спадщиною, особливе значення мала організація цих обрядів. У давнину це сприймалося як символ переходу юнака з дитинства у доросле життя. У селі Карасин, проводи мали обрядовий і соціальний характер. Участь брали не лише родичі, а й уся громада. Мати благословляла сина на добру дорогу. Проводи супроводжувалися побажаннями легкої служби, доброго товариства, повернення з честю до рідного дому.

Актуальність роботи полягає у вивченні та систематизації обрядових практик, що сприяє збереженню національної ідентичності. Традиція проводів юнаків до армії є важливим елементом культурної спадщини України. В умовах сучасних соціальних змін та глобалізації молодь часто втрачає контакт із народними звичаями. Дослідження обряду проводів на Волині, зокрема у селі Карасин, дозволяє зберегти знання про місцеві традиції, виховати повагу до рідної культури та передати її наступним поколінням.

Метою роботи є комплексне вивчення традиції проводів юнаків до армії на Волині (на прикладі села Карасин), зокрема: визначити історичні та соціальні передумови виникнення обряду; проаналізувати зміни традиції в радянський та сучасний періоди; описати основні елементи обряду: прикрашання хлопця, приготування страв, застілля, музику та дорогу; показати значення обряду для родини та громади.

У результаті дослідження було з'ясовано, що у радянський період традиція проводів частково змінилася, але не зникла. У селі Карасин проводи залишалися важливою подією: збиралися родичі, друзі, сусіди. Часто відбувалися офіційні збори біля клубу, але в родинях продовжували дотримуватись народних звичаїв. Повістка приходила телеграмним текстом.

Хлопця «вбирали», співали пісень, бажали доброї служби. Такі проводи зберігали тепло, сімейність і народний колорит навіть у часи радянських ідеологічних змін[5].

Один із найяскравіших елементів обряду – прикрашання новобранця. У селі Карасин мати перев'язувала хлопця рушником через плече, щоб оберігав його

від лиха. Дівчата дарували носовички чи стрічки – символ добрих побажань і кохання.

Цей звичай мав глибоке значення: рушник – як оберіг, стрічка – як знак любові, носовичок – пам'ять про рідне село. Прикрашання хлопця було своєрідним благословенням громади перед від'їздом.

До проводів готувалися заздалегідь. У Карасині господині смажили м'ясо, пекли пироги, готували домашню ковбасу та варили музю. Касян Варвара розповіла: «Це солодка страва з диких сухих грушок дуже схожа на кисіль з м'якоттю» [6]. На стіл клали хліб і сіль — символ достатку. Готування страв об'єднувало родину, адже кожен прагнув зробити свій внесок у важливу подію. Страви несли не лише святковий, а й символічний зміст — побажання хлопцеві ситого життя, щастя, сили й здоров'я під час служби.

Після приготування страв збиралися за великим столом. На застіллі звучали побажання: «Служи чесно!», «Повертайся живим!», «Не забувай рідну землю!».

У Карасині це був момент єднання всієї родини. Часто лунали пісні, жарти, спогади. Застілля супроводжувалося сльозами радості та суму, бо кожен розумів важливість цього моменту. Всі вірили, що добрі слова допоможуть хлопцеві у дорозі та на службі.

Під час проводів лунали народні пісні. Грали місцеві музики, співали рекрутських пісень, таких як «Виряджала мати сина у солдати», «Ой у полі криниченька», «Шуміли гори, гори Карпати», «Ой у полі береза стояла». Музика створювала святкову атмосферу і водночас допомагала приховати тривогу. У деяких родин навіть танцювали — щоб відволікти хлопця від смутку. Народна пісня в цих обрядах мала лікувальну силу для душі.

Коли наставала година від'їзду, хлопця проводжали всією громадою до підводи в радянські часи та автобуса в сучасніший період. Мати благословляла хрестом, кидала жменю землі йому вслід, щоб повернувся додому. У Карасині було прийнято, щоб юнак не озирнувся на порозі – це вважалося добрим знаком. На «фігуру» він вішав стрічку або рушник, щоб про нього довго пам'ятали. Дорога символізувала перехід у новий етап життя. Всі бажали, щоб вона була легкою, а шлях – щасливим.

Сьогодні, у час війни, традиція проводів набуває особливого значення. Вони є символом підтримки та єдності родини і громади. Хлопців проводжають із особливою тривогою, але водночас із вірою у їхню мужність і повернення живими. Обов'язковими залишаються благословення, побажання сили та здоров'я, а підтримка близьких надає відчуття захисту та духовного підкріплення. Проводи у сучасних умовах — це також прояв патріотизму, поваги до захисників Батьківщини і збереження культурної спадщини, навіть у складні часи.

Традиція проводів до армії на Волині, зокрема у селі Карасин, є глибоко народною та об'єднуючою. Вона поєднує у собі віру, любов, родинні почуття, благословення громади. Такі звичаї зберігають духовність українського народу та підтримують зв'язок поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проводи українців на військову службу. Етнографія України: <https://www.cultura.kh.ua/en/news/7171-provodi-ukrayintsiv-na-vijskovu-sluzhbu>
2. Як виряджали юнаків до армії на Коломийщині: традиції і звичаї: <https://dzerkalo.media/news/yak-viryadjali-yunakiv-do-armii-na-kolomiyschini-traditsii-i-zvichai>
3. Виряджала мати сина у солдати. Етнографічні матеріали: <https://ethnography.org.ua/content/vyryadzhala-maty-syna-u-soldaty>
4. Національний музей історії України у Другій світовій війні: <https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/568/>
5. Опитано Мельник Ганну, 1935 р. н, с. Замостя Камінь - Каширського району, 16.09.2025 р.
6. Опитано Касян Варвару, 1937 р. н, с. Карасин Камінь – Каширського району, 09.10.2025 р.

Раца Надія, учениця 9 класу Штунського ліцею Вишнівської сільської ради Ковельського району Волинської області

Науковий керівник: Оніщук Катерина Петрівна, вчитель історії та суспільних дисциплін керівник секції етнології МАН Штунського ліцею Вишнівської сільської ради Ковельського району Волинської області

ТРАДИЦІЙНІ ДИТЯЧІ ЗАБАВИ СЕЛА ШТУНЬ

Тема народних ігор та іграшок українців — глибока й невичерпна. Вона відкриває перед нами цілий світ дитинства, побудований на творчості, спостережливості й тісному зв'язку з природою. Метою нашого дослідження було зафіксувати й дослідити традиційні дитячі народні забави, характерні для села Штунь, а також простежити, як вони збереглися та змінилися в сучасному житті.

Наше дослідження, що ґрунтується переважно на персональних інтерв'ю жителями села Штунь Ковельського району Волинської області. Матеріали зібрано на основі розробленого питальника до теми. Інформаторами стали 32 респондента із самого села Штунь і вихідців із нього, які проживають у сусідніх селах. Кожна розповідь — це частинка народної історії, безцінне свідчення того, як жила й виховувала дітей наша громада.

Аналіз зібраного матеріалу показав, що дитячі ігри села Штунь загалом подібні до загальноукраїнських, однак мають і свої локальні особливості. У грі дитина відображала навколишній світ, наслідувала дорослих, навчалася взаємодії, колективності, доброти. Традиційні народні ігри — це не просто розвага, а своєрідна школа життя, де формувалися перші уявлення про добро і зло, про працю, товаришування, справедливість.

Умовно всі народні дитячі ігри можна поділити на два основні типи. До першого належать ігри малих форм — забавлянки, скоромовки, заклички, примовки, мирилки, лічилки, загадки. Вони короткі, динамічні, легко запам'ятовуються і відповідають психологічним можливостям дітей. Такі ігри живі й сьогодні: багато з них мають різновиди, а подекуди збереглися навіть у тому самому звучанні, як і сто років тому.

Другу групу становлять народні рухливі ігри. Вони не мають матеріальних пам'яток, бо передавалися усно, через живу практику гри. Змінювалися покоління, а разом з ними удосконалювалися й самі ігри: забувалися ті, що ставали нецікавими, і зберігалися найулюбленіші. Саме тому народні рухливі ігри — своєрідний місток між минулим і сучасністю. Вони вчать швидкості, спритності, витривалості, але водночас — взаємопідтримки й почуття колективу.

Чимало з них мають сюжетне наповнення. Це, зокрема, старовинні хороводні ігри, які виникли ще в давні часи як частина весняних обрядів. У них у рухах і піснях відтворюється праця хлібороба — сівба, зростання, збирання врожаю. Поруч із ними існують ігри з образами тварин і птахів: «Квочка і шуліка», «Гуси-гусенята», «Вовк і козенята». Такі сюжети виховували в дітей співчуття, вміння захищати слабшого, пізнавати природу.

Популярними залишалися і спортивні ігри — біг наввипередки, стрибки, перетягування, пошук схованого предмета. Часто вони супроводжувалися короткими примовками або пісеньками, які задавали ритм, створювали ігрову атмосферу. Ці поетичні вставки є своєрідною окрасою усної творчості, збагачують мову та розвивають пам'ять дітей.

Народна гра завжди була не просто дозвіллям, а потужним виховним засобом. Вона сприяла фізичному загартуванню, формувала кмітливість, уважність, витривалість, розвивала волю і творче мислення. Через гру дитина входила у світ культури свого народу.

Окрему сторінку нашого дослідження становить народна іграшка. У минулому її виготовляли з природних матеріалів — дерева, лози, соломи, кори, ганчір'я, трави. Іграшка була не лише засобом забави, а й мистецьким виробом, у який вкладали душу й фантазію. Через недовговічність таких речей до нас дійшло небагато старовинних зразків. Цінні відомості ми отримали від майстрині Любові Степанівни Оніщук із села Штунь. Вона відроджує народні ремесла, виготовляє фігурки янголів, пташок, тварин із соломи, а також м'які ляльки з домотканого полотна, прикрашені вишивкою. Її роботи зберігаються в нашому шкільному музеї, а учні мають змогу опановувати навички виготовлення народних іграшок на заняттях секції етнології.

Дитячі ігри й забавки — це своєрідна школа життя, де формуються моральні й естетичні ідеали. Вони допомагають дитині пізнавати світ, розвивають її розумові здібності, готують до праці та співжиття в колективі. Саме тому народна гра — це не лише минуле, а й живий елемент сучасної культури. Вона збагачує дитинство, виховує любов до рідного краю, до людей і до традицій українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дитячий фольклор / Упоряд. і переди. Г. В. Довженок; іл. худож. Ю. І. Криги. К.: Дніпро, 1986. 304 с. іл.
2. Кондратович О. П. Народини, або Дарована Богом свіча: родильні звичаї Західного Полісся. - Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2004. - 132 с.
3. Оніщук К. Календарна обрядовість Любомльщини зимового циклу/Минуле і сучасне Волині і Полісся. Любомль в історії України та Волині: нак. Зб.: Випуск 25: Матеріали 25 Волинської обласної науково-краєзнавчої конференції, 25 жовтня 2007 р., м. Любомль, Луцьк, 2007. с.235-241
4. Потапенко О. І., Кузьменко В. І. Шкільний словник з українознавства. К.: Укр. письменник, 1995. 291 с.
5. Пушкар Н. Ігри і іграшки мого дитинства. //Волинський музей: історія і сучасність: Наук. Збірник: вип.4.-Луцьк, 2009.-542 с., іл.. С. 330-335
6. Українське народознавство: навч. посібник / За ред. С. П. Павлюка, Г. П. Горинь, Р. Ф. Кирчива. – Львів: Фенікс 1994. с. 608.
7. Ус Галина «Живиця» душі невичерпна криниця». Нововолинськ: Мінотавр, 2007. 176с.
8. Хвас Ю. Повір'я Прибужжя у контексті родильної обрядовості українців//Минуле і сучасне Волині й Полісся: роде наш красний. Випуск 24. Матеріали Третьої Волинської обласної науково-етнографічної конференції, 14 - 15 червня 2007 р., м. Луцьк. 2007. с.54-61

Ткачук Катерина, учениця 9 класу ЗЗСО
Горішненський ліцей Берестечківської
міської ради Волинської області
Науковий керівник: Миколук Євгенія
Миколаївна, учитель історії та
громадянської освіти ЗЗСО
Горішненський ліцей Берестечківської
міської ради Волинської області

ТРАДИЦІЇ ВЕСІЛЛЯ НА ВОЛИНІ: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Весільна обрядовість є важливою складовою традиційної культурної спадщини українського народу. У різних регіонах України вона має свої особливості. Наш Волинський край славиться своєю багатою історією та самобутньою культурою. Тут весілля - це не просто свято двох людей, а складна система ритуалів, що об'єднує родини, громаду й відображає світогляд предків.

Актуальність проєкту зумовлена тим, що впродовж XX та XXI століть весільна обрядовість зазнає трансформації: втрачаються традиційні складові, з'являються інновації. Глобалізаційні суспільні процеси нівелюють або змінюють традиційні обрядові дієства наших предків, через що втрачається їх глибинний світоглядний зміст. Тому для сучасних дослідників є актуальним вивчення стійкості та змін у різних явищах народної культури і, зокрема, у сфері весільної обрядовості.

Новизна наукового проєкту полягає у тому, що матеріал обраний для дослідження, становить великий інтерес до особливостей весільної обрядовості Волині, зокрема регіону Південної Волині. У дослідженні використано власноруч зібрані польові матеріали, які раніше не залучалися до наукового обігу.

Весільні обряди на Волині формувалися під впливом як місцевих дохристиянських вірувань, так і християнських звичаїв після хрещення Русі. Протягом століть весілля залишалося важливою соціальною подією, під час якої відбувалося не лише з'єднання двох людей, а й укріплення зв'язків між родами.

Першим етапом весільного обряду були змовини. У більшості випадків після розмови з дітьми батьки з двох сімей зустрічалися таємно. Це дозволяло їм узгодити всі деталі - від дати майбутнього весілля до розміру посагу та поділу майна у сімейному житті.

Після змовин відбувалися заручини, або «оглядини». До хати нареченої йшли наречений із найближчими родичами, хрещеними батьками. Це вже офіційне оголошення наміру укласти шлюб, погоджували дату весілля. Після заручин хлопець і дівчина набували статусу відповідно молодого та молодої. [6]

Самобутнім етапом вважається запрошення на весілля. У більшості регіонів Волині ще до 80-90-х років XX ст. молода ходила з друзками селом у святковому українському народному одязі, прикрашена квітами і стрічками. Молодий з

друзьбами просив на весілля свою родину. Запрошувати на весілля годилося у хаті, спершу поклавши «коровайця» (спеціальна порційна випічка) на стіл.

Напередодні весілля в Берестечківській громаді проводили «вечорниці». Молода з друзьками відвідувала хату молодого, несла подарунки його родині та весільну сорочку для нареченого. Молодий із хлопцями приїжджав до молодої, дарував подарунки її родині та хустку, якою після весілля покривали голову нареченій.

Коровай – обов’язковий атрибут весілля, але на території вищезгаданої громади немає коровайного обряду. Як правило, короваїв на весіллі багато, тут їх випікали по хатах хресні батьки

Власне саме весілля починається з організації поїздки молодого до молодої. Перед тим, як вирушити, наречений просив у батьків благословення на шлюб. Після цього мати обсипала хлопця зерном та дрібними грішми – на щастя. Процесія у складі молодого, сватів та родичів відправлялись в весільну дорогу. На шляху до молодої, влаштовували «перейму», «перепони», вимагаючи викуп. Перепоню називають сніп, складений із стиглого колосся та квітів. Також, перепиняючи молодих, треба вилити їм відро води посеред шляху. За перепон весільна свита дає коровай та горілку, а сніп забирають із собою. [11]

Зранку до дому молодої сходилися друзьки для того, щоб її одягнути. Наречену садовили на стілець із подушкою в очікуванні молодого. Після прибуття нареченого до нареченої між сватами та друзьками відбувався обмін весільними гільцями «теремцями» (с.Горішнє Горхівський тепер Луцький район)– невеликими гілками, прикрашеними квітами. Після такого обміну старший сват починав читати «корону». В народі обряд «корони» символізував чистоту та цноту молодої. В деяких селах Берестечківської громади його називають «здавати вінець». Вперше в записі волинського весілля цей ритуал як добре усталений фіксується в околицях Горохова 1930 року. [3 с.55] Йдеться про текст, який читає старший сват зі сторони молодого в домі нареченої. Зокрема, він тримає на тарілці квітку (вінець) з довгою білою стрічкою, яка символізувала довге і щасливе сімейне життя. Текст «корони» – це напутні слова молодій сім’ї із мудрими життєвими правилами та побажаннями в серйозній і жартівливій формі. [5]

Добрий вечір тому, хто є в тім дому,

Старому й малому, й Богові Святому.

До столу приступаю, корону розкладаю,

Цей обряд існує донині. Тексти змінюються кожним поколінням, додаються сучасні терміни й актуальні сюжети. Обряд корони досі залишається живим весільним обрядом на території Південної Волині. Він є специфічним елементом волинського весілля, невідомим в інших регіонах України, самобутньою перлиною волинського фольклору. "Читання корони", що побутує на території Волині, внесли до національного переліку нематеріальної культурної спадщини України. Відповідний наказ 20 травня 2024 року оприлюднило Міністерство культури та інформаційної політики України. [12]

Коли всі куплети прочитано, старший сват розбиває тарілку на дрібні кусочки «на щастя». Молоду виводили з-за столу та садили на вишиту подушку. Після цього мати нареченої прикріплювала квітку (вінець) до зачіски нареченої, під вельоном (фатою) якомога міцніше, бо падіння квітки вважалося поганою прикметою. Молодий підводив молоду з подушки, а дружки намагалися сісти на подушку одразу ж після неї. Вірили, котра перша сяде, та і заміж перша вийде. Хоча дівчатам потрібно було пильнувати, бо хлопці зі сторони молодого могли вкрасти подушку. Перед вінчанням, як правило, молоді брали благословення в батьків, а тоді йшли до церкви вінчатися. Після церковного обряду наречені поверталися в село, до дому молодого чи молодої, де і відбувалося саме весілля, яке відзначали зазвичай до ранку. А вранці ділили коровай, усіх запрошували до «перепую». Так оригінально називають обряд вручення подарунків для наречених. Родина та друзі вітали наречених з одруженням, віншували щасливим сімейним життям та дарували подарунки. Першими перепивали батьки, потім найближчі родичі та інші.

Горіла сосна, палала...

На Волині ці слова для нареченої означають пора вже одягати хустку та ставати молодницею. Закінчилось дівування – тепер сімейне життя. Дружки та свашки утворюють велике коло, всередині якого танцює молода, викликаючи по черзі до себе дівчат із кола. При цьому вона кланяється кожній та покриває своєю фатою голову для дівчини, щоб і та обов'язково вийшла заміж.

По цьому відбувався ритуал «покриття» молодої дружини: з нареченої знімали весільний вінок і вельон і мама нареченого пов'язує хустку для новоспеченої молодиці. Молода при цьому вдає, що проти, і лише на третій раз дозволяє одягнути на себе хустину.

Післявесільні обряди повинні були зміцнити зв'язок між родинами молодих і полегшити при звичаєння молоді у чужому домі. Одним із найпоширеніших весільних звичаїв на цьому етапі був так званий „борщ” – символічне післявесільне частування в понеділок, центральна страва якого – зелений або червоний борщ. Застілля за участі найближчих сусідів та родини. На цьому етапі, найбільше вшановували тих, хто готував та обслуговував весілля. [8]

Обряди післявесільного циклу, спрямовані на зміцнення зв'язку між сватами та полегшення періоду адаптації нареченої в чужому роду. Варто сказати, що люди вірили, що без чіткого виконання обрядових елементів у повному обсязі, щасливе життя подружжя не буде забезпеченим. Тому кожна дія у весіллі була спрямована на те, щоб «запрограмувати» благополуччя майбутньої родини. Відтак ставились до цього надзвичайно серйозно і відповідально.

Весілля на Волині — це унікальний культурний феномен, що поєднує в собі глибоку символіку, емоційність та соціальне значення. Одразу ж зауважимо, що поняття „волинське весілля” не адекватне поняттю „весілля Волинської області”. До складу області з етнографічної Волині входить лише два райони повністю (Горохівський, Іваничівський) та три частково (Володимир-Волинський, Локачинський, Луцький), решта ж належить до Західного Полісся. [3]

Весільні обряди етнографічної Волині — це глибокий та багатий культурний спадок, наповнений символізмом, утвореним багатьма поколіннями. Вони не лише зберігають пам'ять про наші корені, а й продовжують об'єднувати людей, які святкують разом нове життя. Хоча сучасне життя вносить свої корективи, збереження весільних традицій залишається важливою умовою збереження національної ідентичності. Дослідження та популяризація таких звичаїв мають культурно-просвітницьке значення та сприяють відродженню народної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Весільне обрядове деревце в українців: функції та міфологічний зміст / Р. Сілецький // Народознавчі зошити. - 2023.- № 3 (171) С. 511—524
2. Давидюк В. Ф. Волинське весілля // Фольклористичні зошити. Збірник науко-вих праць. Випуск 8. Луцьк: Інститут культурної антропології, 2005.С. 3 - 21.
3. ДАВИДЮК В. Концепції і рецепції, 2007 <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11530/1/kontseptsii.pdf>
4. Кондратович О. П. Весілля на Поліссі. Народні звичаї та обряди. Луцьк: Надстир'я, 1996. 111 с.
5. Коруна як оригінальний весільний обряд півдня Волинської області. /
6. 11 жовтня 2019, <https://www.hroniky.com>
7. Костюк Л. В. Обряд «зальотів» (сватання) на Південній Волині кінця XIX – середини XX ст. // Сучасний рух науки: тези доп. VII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 6-7 червня 2019 р. – Дніпро, 2019. – 1977 с.
8. Ненсен І. Весільний ритуал середнього Полісся: традиційна структура та ре-ліктові форми (середина XIX – XX ст.) // Вісник Львівського університету Сер. істор. 2008. Вип. 43. С. 261–319
9. Обрядовість післявесільного циклу на Волині: співвідношення традицій та іновацій (друга пол. XIX – XX ст.) / В. Немец // Народознавчі зошити. - 2010. - № 5-6. - С. 682-688.
10. Савчук Ю. Обряд "Читання корони": що це та чому побутує на Рівненщині та Волині //2 жовтня 2023, <https://suspilne.media/rivne/>
11. Шлюбний ритуал та обряди на Україні // Хв. Вовк Студії з української етнографії та антропології – Прага: Укр. грім. видавничий фонд, 1926. - С. 215-337.
12. Як на Волині весілля святкували / В. Немец // 11 квітня 2021, <https://www.hroniky.com>
13. <https://suspilne.media/lutsk/>

Сучасні природничі дослідження Волині

Авдіюк Катерина, учениця 10 класу
Княгининівського ліцею Волинської
обласної ради

Науковий керівник: Потапчук Валерій
Дмитрович, учитель біології
Княгининівського ліцею Волинської
обласної ради

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЯКИХ РОДІВ МУШЕЛЬ ВИКОПНИХ МОЛЮСКІВ ВОЛИНСЬКОЇ ВИСОЧИНИ З СУЧАСНИМИ МОЛЮСКАМИ ЧОРНОГО МОРЯ ЯК ПРЕДСТАВНИКІВ ОДНІЄЇ ЕКОСИСТЕМИ

Проблема та актуальність. Дослідження геологічного минулого Волинської височини відкриває унікальний пласт знань про розвиток біосфери України. Википні рештки молюсків у породах Мізоцького кряжу є доказом того, що територія сучасної Волині була частиною внутрішньоконтинентального Сарматського моря, яке сформувалося після трансформації океану Тетіс і домінувало в регіоні в міоцені. На відміну від високосоленого Тетісу, Сарматське море являло собою опріснений внутрішньоконтинентальний басейн, що зумовило його специфічну, збіднену фауну. Вивчення адаптаційних механізмів цих таксонів має вирішальне значення для розуміння еволюційної адаптації молюсків до умов опріснення, що є ключем до пояснення тяглості до сучасної біоти Чорного моря.

Морські організми збереглися у товщі піщано-вапнякових відкладів, формуючи природні колекції черепашнику [1]. Відсутність системного державного обліку таких локацій, активне кар'єрне освоєння та знищення нашарувань створюють ризик втрати важливої інформації щодо еволюційної історії регіону. Тому дослідження й популяризація палеонтологічних пам'яток Волині спрямовані як на розвиток науки, так і на підвищення екологічної свідомості суспільства [1; 5].

Мета дослідження – встановити еволюційну та екологічну спорідненість википних молюсків Волинської височини із сучасними молюсками Чорного моря на основі морфологічного аналізу та порівняльної палеоекології.

Об'єкт дослідження – википні молюски сарматського віку із відслонень біля с. Гірники на Мізоцькому кряжі – найвищій точці Волинської височини (342 м), де збереглися відслонення сарматських вапняків-черепашників та піщано-глинистих відкладів давнього моря.

Предмет дослідження – вплив палеоекологічних факторів на формування складу молюсків і спадковість їх морфофункціональних ознак у сучасній фауні Чорного моря, що відбувалося в умовах повільного регресу та прогресуючого опріснення Сарматського басейну.

Наукова новизна: Молюски є поліфаціальними організмами, тобто здатними жити в різних біотопах, але при цьому чутливо реагують на зміни довкілля [4; 2].

У роботі: здійснено деталізований порівняльний аналіз викопних двостулкових молюсків (*Mastra* із сучасними *Veneridae*, *Cardium* із *Cerastoderma edule*) та черевоногих молюсків (*Turitella*/ *Cerithium* із *Tritia reticulata*) із сучасною фауною Чорного моря. [2; 3];

- проведено кореляцію морфологічних ознак із характеристиками фацій сарматського шельфу для реконструкції палеогеографічних умов;
- встановлено пряму екологічну тяглість угруповань від сарматського часу до сьогодення, що проявляється у схожості родових ліній.

Основні результати. Морфологічні особливості викопних двостулкових *Mastra* і *Cardium* свідчать про їх проживання у прибережних піщано-мулистих біотопах, аналогічних сучасним умовам Чорного моря, де подібні види формують чисельні фільтрувальні угруповання [3].

Наявність черевоногих родів (*Turitella*, *Cerithium*) підтверджує, що у сарматському басейні існували тепловодні шельфові ділянки із локально більш високими або відносно стабільними солонісними режимами, ніж у більшій частині опрісненого басейну. Ці умови були критично важливими для збереження родових ознак [2].

Їх сучасні екологічні аналоги, як-от *Tritia reticulata*, нині відіграють схожу роль у трофічних мережах моря, що підтверджує стійкість функціональних ознак родових ліній.

Дані палеогеографії засвідчують: повільний регрес Сарматського моря привів до формування Чорного, Азовського й Каспійського басейнів, а це пояснює збереження таксонів, які пристосувалися до мінливих умов і продовжили існування в сучасній екосистемі [1].

Висновки

1. Викопні молюски Волинської височини є важливими індикаторами давніх морських умов і підтверджують морське походження території України.
2. Встановлено, що комплекс викопних організмів демонструє залежність їх розвитку від параметрів середовища — типу субстрату, температури, солоності та газового режиму донних шарів.
3. Порівняння із сучасною фауною Чорного моря показує генетичну та екологічну тяглість угруповань від сарматського часу до сьогодення, що є прямим наслідком повільного регресу Сарматського моря.
4. Подальше вивчення та збереження кар'єрів Мізоцького кряжу необхідне як для науки, так і для охорони природної спадщини України [5].
5. Геологічні пам'ятки Волині мають бути внесені до реєстру палеонтологічних об'єктів, що сприятиме їх охороні й використанню у навчально-просвітницькій діяльності

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **Богущий, А.**, Голуб, Б. та Ланчонт, М. (2007). Волинська височина: головні риси геологічної будови та рельєфу. У: *Проблеми середньоплейстоценового інтергляціалу*: матеріали XIV українсько-польського семінару (Луцьк, 12–16 вересня 2007 р.). Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, с. 6–10.
2. **Гоцанюк, Г. І.** та Іваніна, А. В. (2017). *Історична геологія з основами палеонтології*. Ч. 1: Палеонтологія у схемах, рисунках і таблицях. Л.: 309 с.
3. **Гриценко, В. П.** (2004). *Палеонтологія*: навч. посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет».
4. **Данилів, А. Я.** *Палеоекологічні особливості седиментогенезу в силурійському басейні Волино-Поділля (за даними гастропод)*.
5. **Пшеничний, Ю. Л.** (2015). *Історична геологія і палеонтологія Дубенщини*. У: Дмитренко Т. Б. *Земля Дубенська. Вічний поклик історії*. Рівне: Дятлик М., 416 с.

Балецька Анна, учениця 11 класу
Опорного закладу загальної середньої
освіти «Сошичненський ліцей»
Сошичненської сільської ради Волинської
області

Науковий керівник: Гаврилюк Богдан
Васильович, вчитель біології опорного
закладу загальної середньої освіти
Сошичненський ліцей» Сошичненської
сільської ради Волинської області

ДОСЛІДЖЕННЯ БІОХІМІЧНИХ ЗМІН У ТІЛІ ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС НОСІННЯ РЮКЗАКА

Носіння рюкзаків стало звичною частиною повсякденного життя сучасних школярів та студентів, адже це зручний спосіб перенесення навчальних матеріалів, особистих речей та інших предметів. Однак зі збільшенням навантаження та неправильно підібраними рюкзаками виникає низка проблем, які можуть негативно вплинути на фізичний стан підлітків. Особливо важливо це питання в підлітковому віці, коли організм знаходиться в активній фазі росту та розвитку, і будь-яке фізичне навантаження може вплинути на здоров'я.

Актуальність проєкту обумовлена тим, що зростаюча кількість порушень постави та м'язових болів серед школярів і студентів вказує на необхідність вивчення цього питання. Невірно підібрані рюкзаки, а також носіння рюкзаків із надмірною вагою можуть призвести до серйозних проблем зі здоров'ям, таких як

сутулість, біль у спині та шії. Оскільки проблема є досить поширеною серед підлітків, це дослідження є важливим для розробки рекомендацій щодо оптимальної ваги та конструкції рюкзаків, а також для профілактики порушень постави серед молоді.

Мета дослідження полягає в аналізі біомеханічних змін у тілі підлітків під час носіння рюкзака, зокрема на вивчення впливу різної ваги рюкзака на поставу, ходу, координацію рухів та рівень втоми м'язів спини і плечей.

Об'єкт дослідження — фізичний стан підлітків, що носять рюкзаки різної ваги, а саме зміни в поставі, координації рухів і втомі м'язів спини та плечей.

Предмет дослідження — біомеханічні зміни у тілі підлітків під час носіння рюкзака, зокрема вивчення впливу на поставу, ходу, м'язову втому і координацію рухів.

Практичне значення проекту полягає у формуванні науково обґрунтованих рекомендацій для педагогів, батьків та медичних працівників щодо оптимальних вагових параметрів рюкзаків для учнів та студентів. Отримані результати можуть бути використані при розробці стандартів для виготовлення шкільних рюкзаків, а також для створення ефективних методів профілактики порушень постави і м'язових болів у молоді.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що для першого разу в контексті сучасної шкільної практики детально вивчається вплив носіння рюкзака різної ваги на фізичний стан підлітків, зокрема на їх поставу, координацію рухів та м'язову втому. Це дозволяє створити більш обґрунтовані рекомендації щодо безпечного носіння рюкзаків, враховуючи особливості розвитку підліткового організму.

Біомеханіка – наука, яка досліджує механічні принципи, що визначають функціонування живих організмів, зокрема людини. Вона вивчає, як сили, що діють на тіло, впливають на його структуру, рух і функціонування. Біомеханіка тіла людини має велике значення в розумінні фізіології руху, а також в оцінці механізмів, які підтримують правильну поставу і запобігають виникненню порушень опорно-рухової системи.

Важливою частиною біомеханіки людини є постава, оскільки вона визначає рівновагу тіла та рівномірний розподіл навантаження на хребет, суглоби і м'язи. Неправильна постава, як результат неправильного навантаження або довготривалого перебування в неправильному положенні, може призвести до порушень в опорно-руховій системі, таких як сколіоз, лордоз або кіфоз.

Біомеханіка тіла людини є важливою наукою для розуміння механізмів руху, взаємодії між різними структурами тіла та їхнього впливу на здоров'я. Знання основ біомеханіки необхідне для оцінки і профілактики порушень в опорно-руховій системі, а також для розробки ефективних заходів щодо запобігання травм і розвитку патологій. Правильна постава, адекватне фізичне навантаження та уважне ставлення до умов, у яких перебуває тіло, є запорукою здоров'я і довголіття людини.

Біомеханічні характеристики підлітків мають специфічні особливості, що зумовлюють їхню здатність адаптуватися до фізичних навантажень. Зважаючи на те, що організм підлітка ще перебуває в стадії розвитку, надмірне навантаження, зокрема у вигляді важкого рюкзака, може призвести до серйозних порушень постави, болю в спині та шийі, а також розвитку суглобових проблем. Тому важливо враховувати фізіологічні та анатомічні особливості підлітків при оцінці ризиків, пов'язаних із носінням рюкзаків, і розробляти рекомендації щодо їхнього правильного використання для запобігання травмам та покращення здоров'я підлітків.

Причини порушень біомеханічних характеристик підлітків є різноманітними та часто взаємопов'язаними. Це може бути результатом неправильного навантаження на хребет і суглоби, недостатнього розвитку м'язів, малорухливого способу життя, травм або неправильного харчування. Врахування цих факторів є важливим для підтримки здоров'я підлітків і запобігання розвитку серйозних проблем з опорно-руховим апаратом. Для збереження здоров'я і нормальної біомеханіки необхідно забезпечити підліткам правильне фізичне навантаження, збалансоване харчування, активний спосіб життя і психологічну підтримку.

Вагові характеристики та асиметрія навантаження шкільного рюкзака можуть суттєво впливати на біомеханіку тіла підлітків, спричиняючи порушення постави, болі в спині та інші деформації. Правильний вибір рюкзака та його носіння допомагають знизити ці ризики.

Вплив носіння шкільного рюкзака на хребет, м'язи, суглоби та поставу підлітка є суттєвим і потребує уваги. Неправильне носіння або надмірна вага рюкзака можуть призвести до серйозних порушень у біомеханіці тіла, що з часом може вплинути на здоров'я підлітка. Для запобігання негативним наслідкам важливо правильно вибирати рюкзак, контролювати його вагу та навчати дітей правильним звичкам носіння.

Тривале носіння важкого рюкзака без належного розподілу навантаження може призвести до порушень постави, болі у спині, шийі та плечах. Асиметричне навантаження на хребет і суглоби збільшує ризик розвитку сколіозу, артриту та болів у колінах і тазостегнових суглобах. Ці проблеми можуть стати хронічними і негативно вплинути на фізичну активність підлітка.

Дослідження показали:

- вага рюкзака безпосередньо впливає на поставу, збільшуючи навантаження на хребет і плечовий пояс. Чим важчий рюкзак, тим більше змін у поставі: з'являються сутулість, зміщення плечей та нахил тулуба, що може призвести до дискомфорту та втоми м'язів спини і плечей;
- чим важчий рюкзак і чим довше його носити, тим більша втома м'язів спини і плечей. Це вказує на важливість вибору відповідної ваги рюкзака для запобігання перевантаженню м'язів та розвитку болю в спині;

- носіння рюкзака зменшує швидкість ходьби та погіршує координацію рухів, причому зміни стають помітнішими при носінні важчих рюкзаків. Порівняння результатів до і після носіння рюкзака вказує на те, що навіть середній рюкзак може спричиняти помітні зміни в поставі та координації, а важкий рюкзак значно збільшує навантаження, що впливає на здатність учасників підтримувати рівновагу та ходити швидко.

Профілактика порушень біомеханіки тіла підлітків є важливою для підтримання їхнього здоров'я. Правильний вибір рюкзака, регулярні фізичні вправи, контроль за поставою та перерви під час навчання сприяють запобіганню порушенням постави, болю в спині та інших проблемах з опорно-руховим апаратом. Виконання цих рекомендацій допоможе забезпечити нормальний фізичний розвиток підлітків.

Отримані результати дослідження мають важливу наукову та практичну цінність. Вони дозволяють краще зрозуміти, як носіння рюкзака впливає на поставу, ходу та м'язову втому підлітків. Це дає змогу розробити рекомендації щодо оптимальної ваги і конструкції рюкзаків, що допоможе запобігти проблемам зі здоров'ям, таким як болі в спині та порушення постави. Результати також можуть бути використані педагогами, медиками та батьками для збереження фізичного здоров'я молоді.

Біднюк Соломія, учениця 10 класу
Ківерцівського ліцею №3 Ківерцівської
міської ради Луцького району Волинської
області

Науковий керівник: Шкарлатюк Олена
Сергіївна, вчитель географії
Ківерцівського ліцею №3 Ківерцівської
міської ради Луцького району Волинської
області

ТРАНСФОРМАЦІЯ БУРШТИНОВОЇ ГАЛУЗІ НА ВОЛИНІ

Волинь як невіддільна частина Українського Полісся історично володіє значними покладами бурштину. Проте історія цього природного багатства в регіоні – це не лише геологічний факт, а й масштабна соціально-економічна драма, яка пройшла шлях від кримінального хаосу та екологічної катастрофи до встановлення державного контролю та легальної промисловості.

Актуальність вивчення даної теми полягає у необхідності оцінки ефективності державної політики, спрямованої на вирішення масштабної кризи, спричиненої нелегальним видобутком бурштину. Дослідження дозволяє проаналізувати, як легалізація трансформує тіньові фінансові потоки у значні надходження до бюджетів. Це також критично важливо для вивчення та

вдосконалення практик екологічної рекультивації, що є ключовим для відновлення Поліських екосистем.

Новизна вивчення даної теми полягає у комплексному аналізі успішної трансформації бурштинової галузі Волині від кримінального та екологічно деструктивного сектору до легального.

Волинський бурштин високо цінується на світовому ринку завдяки своїй високій якості та унікальним характеристикам. Його застосування виходить далеко за межі ювелірної справи, охоплюючи оптику (виготовлення лінз) та хімічну промисловість (високоякісні лаки).

Протягом десятиліть це родовище залишалося невизнаним джерелом колосального економічного потенціалу, який, на жаль, довго працював не на державу чи громади, а на тіньові структури. Пік проблеми припав на 2010-ті роки, коли неконтрольований, нелегальний видобуток набув загрозливих масштабів, створивши в регіоні так звані «бурштинові війни». Масовий нелегальний видобуток був зумовлений соціальним зубожінням місцевого населення, для якого «бурштинова лихоманка» стала спокусою швидкого, хоч і незаконного заробітку. Однак це призвело до руйнівних наслідків:

1. Контроль над бурштиноносними ділянками швидко перейшов до злочинних угруповань.

2. Найбільш руйнівними стали екологічні наслідки. Використання мотопомп для кустарного вимивання бурштину перетворило поліські ліси та болота на «місячний ландшафт». Величезні площі земель були знищені, залишаючи за собою лише піщані пустелі, непридатні для відновлення лісового покриву та сільського господарства.

Усвідомлення екологічної та економічної загрози змусило владу та громади шукати шляхи до встановлення державного контролю над видобутком. Легалізація стала єдиним способом перетворити проблему на економічну вигоду для регіону та всієї країни.

Ключовим кроком стало надання ліцензій та запуск роботи офіційних операторів, зокрема Комунального підприємства «Волиньприродресурс». Підприємство почало здійснювати видобуток на законних підставах, з дотриманням усіх технологічних та екологічних норм.

Головна мета легалізації: перевести мільйонні тіньові прибутки у державні та місцеві бюджети.

- Весь видобутий бурштин тепер обліковується, зважується та реалізується на прозорих аукціонах, що робить процес контрольованим та мінімізує корупційні ризики. Контроль забезпечується представниками державної влади та гемологічними експертами.

- Легальні підприємства регулярно сплачують ренту за користування надрами (30% якої надходить до місцевих громад), а також ПДФО та податок на прибуток, що наповнює місцеві бюджети.

• Легальна робота створює офіційні робочі місця, забезпечуючи гідний заробіток місцевому населенню без ризику кримінального переслідування. Основними покупцями волинського бурштину є міжнародні ринки, переважно Китай і Польща.

Сучасний видобуток на Волині – це регламентований промисловий процес, який здійснюється відкритим (кар'єрним) способом, що забезпечує максимальну ефективність та контроль, на відміну від руйнівного кустарного вимивання.

1. За допомогою важкої техніки (екскаватори, бульдозери) знімаються поверхневі шари ґрунту (розкриті породи), які не містять бурштину. Ці шари обов'язково складаються окремо, щоб потім використовувати їх для рекультивації.

2. Коли техніка досягає бурштиноносного пласта («блакитної землі»), цей матеріал акуратно виймається та доставляється на збагачувальний комплекс (завод).

3. На спеціалізованому заводі бурштиноносна маса проходить процес промивання (гідромеханізований метод). Ґрунт обробляється водою (часто із замкненим циклом водопостачання), відокремлюючи бурштин від глини та піску. Це значно ефективніше та екологічніше, ніж нелегальне «намивання» мотопомпами.

4. Вилучений бурштин очищається, сушиться та сортується за фракцією та групою якості згідно з державними класифікаторами.

Ключовим елементом відповідального видобутку є рекультивація — відновлення пошкоджених земель, що є критично важливим для поліських екосистем.

На легальні компанії покладається суворий обов'язок її проведення, що включає два основних етапи:

1. Відпрацьовані кар'єри засипаються раніше відкладеним розкритим ґрунтом (зворотне закладення шарів). Земля вирівнюється і готується до наступного етапу.

2. На відновлені ділянки завозиться родючий ґрунт. Здійснюється висадка лісу (відновлення екосистеми) або засівання сільськогосподарськими культурами. Це дозволяє території повернутися до господарського використання та сприяє поверненню диких тварин.

Таким чином, сучасний видобуток бурштину на Волині демонструє успішний перехід від хаотичного, руйнівного бізнесу до регламентованої промисловості, яка є економічно вигідною для держави, створює робочі місця та передбачає обов'язкове і системне відновлення природного середовища. Волинський бурштин сьогодні — це символ не лише природного багатства, а й здатності держави та громад долати тіньові виклики та відновлювати екологічну справедливість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Видобуток бурштину та торфу на Волині: КП «Волиньприродресурс», як завжди, перевершило фінансово-господарські показники: <https://vsn.ua/news/vidobutok-burshtinu-ta-torfu-na-volini-kp-volinpriodresurs-perevershilo-minulorichni-finansovo-gospodarski-pokazniki-47056>.
2. Офіційний сайт Волиньприродресурс: <https://www.vpr.ua/uk>
3. Офіційний сайт Волинської обласної ради: <https://volynrada.gov.ua/masmedia/viina-za-sonyachne-kaminnya-komu-vigidno-zirvati-zakonnii-vidobutok-burshtinu-na-volini>

Вишневська Еліза, учениця 10 класу комунального закладу загальної середньої освіти "Луцький ліцей №27 Луцької міської ради"

Науковий керівник: Сметаніна Катерина Іванівна, кандидат фармацевтичних наук, доцент, комунального закладу вищої освіти «Волинський медичний інститут» Волинської обласної ради

ПИЛОК У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНУ

Актуальність проекту. Доволі часто у криміналістичній практиці речовим доказом для встановлення певних обставин у справі виступає пилок рослин. Загально відомо, що аналіз пилку дозволяє визначити можливе місцезнаходження людини, час скоєння злочину, встановити зв'язок між потерпілим, підозрюваним та місцем події, адже саме пилок спроможний розкрити ботанічні таємниці про ареал проростання рослини, біоценоз, екологічний стан навколишнього оточення. Пилок – об'єкт судово-медичної експертизи, що можна розглядати як німий свідок злочину. Загально відомо, що пилок – це порошок, що складається з пилових зерен, гаметофітів рослини. У судово-медичній практиці вивченням пилку займається палінологія

Новизна наукового проекту. Рослинні об'єкти часто не сприймаються як можлива доказова база при розслідуванні злочинів. До того ж вони рідко використовуються при призначенні судових експертиз. Однак, аналіз наукових джерел показує, що рослини є гарним джерелом доказовості. Великою перевагою об'єктів рослинного походження, до яких належить пилок, є значна варіабельність за розмірами, чутливість до змін довкілля, здатність не змиватися з окремих непомітними для злочинця, але можуть надати важливу інформацію щодо злочину при проведенні експертних досліджень [1]. Виконуючи наш науковий проект, що присвячений проблематиці палінології в криміналістиці, ми

опрацювали чимало інформаційних джерел, що дозволили встановити наступне: -визначення виду рослини, з якої походить пилкок, допомагає зв'язати коло пошуку та встановити зв'язок з конкретним місцем, наприклад, лісом, полем, ін. Регіони світу, і навіть окремі близькі території з певною характерною рослинністю мають відмінний набір видів пилку [2]; - знаючи сезонність цвітіння ряду рослин, за пилком можна визначити час контакту з певним середовищем, досліджуючи присутність останнього на одязі, взутті, транспортних засобах, тілі людини [3]; - пилкок може бути використаний для визначення маршруту руху особи, оскільки він переноситься на одязі та взутті, а його наявність може свідчити про перебування в певних місцях; - пилкок може виступати додатком до прив'язування інших об'єктів, пов'язаних зі справою, при аналізі його під час розслідування, отримавши взірці з одягу, взуття, транспортних засобів, тощо [4]; - кожен тип пилку має свої характерні морфологічні ознаки, що дозволяє проводити мікроскопічний метод аналізу для визначення його виду, родових характеристик, відсоткового співвідношення з іншими частинками [5];- на основі аналізу структури та особливостей пилку роблять висновки про можливий зв'язок пилку з місцем, часом та подією, що розслідується.

Рослинні матеріали мають високу діагностичну цінність. Аналіз рослинних об'єктів надає важливі докази, які можуть використовуватися під час встановлення зв'язку між місцем злочину, потерпілим, підозрюваним тощо та сприяти швидкому розкриттю злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балинян Т. Е. Судово-біологічна експертиза мікрочасток квіток покритонасінних рослин : метод. посібник / Т. Є. Балинян, Л. Ф. Хоружа. Харків : ХНДІСЕ, 2008. 104 с.

2. FORENSIC PALYNOLOGY: A NEW WAY TO CATCH CROOKS VAUGHNM. BRYANT,JR.,DALLAS C. MILDENHALL https://www.researchgate.net/profile/Vaughn-Bryant-3/publication/228583978_Forensic_palynology_a_new_way_to_catch_crooks/links/53d78c820cf228d363eb16dd/Forensic-palynology-a-new-way-to-catch-crooks.pdf

3. Судова палінологія. <https://uk.wikipedia.org/wiki>

4. Емілія Суворова, Ольга Карасьова. Дослідження об'єктів рослинного походження:аспекти, можливості та значення для криміналістики // Досвід і проблеми судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. (Львів, Київ, Одеса 28 вересня 2023 року) : тези доповідей / відп. ред. Роман Заяць, Юрій Чечіль, Дмитро Кішко – Львів : Растр-7, 2023. с 224-226.

5. Антоніна Іваніна. Методологічні засади застосування палінології у стратиграфії // Вісник Львів. у-у. Серія геологічна. 2019. Випуск 33 С.35-46

Власюк Софія, учениця 11 класу
Нововолинського ліцею № 4 імені
Т.Г. Шевченка Нововолинської міської
ради

Науковий керівник: Ференц Лариса
Вікторівна, учитель хімії
Нововолинського ліцею № 4 імені Т.Г.
Шевченка Нововолинської міської ради

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОЇ ТА ХІМІЧНОЇ ЗБРОЇ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН УКРАЇНИ

Актуальність проєкту обумовлена масштабною екологічною кризою, що виражається у деградації природних екосистем, втраті біорізноманіття, зниженні якості довкілля та загрозі екологічній безпеці держави. Руйнування природних ландшафтів, забруднення ґрунтів, води та атмосфери, а також загибель флори і фауни є прямими наслідками бойових дій на території України.

За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (2024), бойові дії охопили понад 30% площ природно-заповідного фонду. Серед найбільш постраждалих регіонів — Луганська, Донецька, Харківська, Херсонська та Запорізька області, де значна частина унікальних природних територій або зруйнована, або тимчасово недоступна для проведення природоохоронних заходів.

Новизна проєкту полягає у дослідженні та оцінці наслідків забруднень, враховуючи військові техніки та хімічну зброю.

Важливим аспектом є також шумове та світлове забруднення, яке змінює поведінку тварин, особливо птахів, що змушені залишати свої гніздові території. Порушуються міграційні шляхи перелітних видів, зменшується чисельність популяцій комах-запилювачів, амфібій і дрібних ссавців.

Вибухи снарядів і мінування спричиняють забруднення ґрунтів важкими металами (свинець, кадмій, мідь, цинк), що накопичуються у трофічних ланцюгах і впливають на життєдіяльність рослин і тварин. [4; 7]. Потрапляння токсичних речовин у водойми веде до зниження рівня кисню у воді, загибелі риби та безхребетних, а також до порушення природних процесів самоочищення екосистем.

Окрему загрозу становить руйнування екосистем Чорного та Азовського морів. Затоплення кораблів, потрапляння пального, мастильних матеріалів та вибухових речовин у воду призводить до загибелі морських організмів, зокрема дельфінів, чисельність яких різко скоротилася за час повномасштабної війни.

Крім прямого впливу, війна гальмує реалізацію природоохоронних програм, зокрема стратегій збереження біорізноманіття, ведення екологічного моніторингу та відновлення деградованих територій. Екологічна шкода, завдана

війною, має довгостроковий характер — відновлення екосистем може тривати десятиліттями. [3].

22 грудня 2023 року 810-та окрема бригада морської піхоти Чорноморського флоту РФ підтвердила, що навмисно використовує хімічну зброю проти ЗСУ — оприлюднили публікацію та відео «скидання гранат К-51 з безпілотників» на українські позиції.

Хімічна зброя – це засоби масового ураження, які використовують токсичні властивості бойових отруйних речовин для завдання шкоди живій силі. Склад хімічної зброї:

- Токсичні хімікати – самі отруйні речовини, які можуть бути в газах, порошках або рідинах (наприклад: хлор, фосген).
- Боеприпаси та пристрої - ракети, бомби, снаряди та інше, що призначене для розпилення хімікатів.
- Обладнання – будь-яке обладнання, що використовується безпосередньо для розгортання хімічної зброї. [2;5].

Хімічна зброя забруднює повітря і водойми, знищує рослини, вбиває усі живі організми навколо неї. Саме тому є важливим застосувати технології очищення, такі як біоремедіація, фіторемедіація або хімічна детоксикація, залежно від типу забруднювачів. [1; 3; 6]. Також важливо відновити пошкоджені екосистеми, використовуючи методи рекультивації та реінтродукції видів, а також забезпечити постійний моніторинг стану довкілля для запобігання повторному забрудненню.

14 грудня 2023 року виявлено застосування нового типу спеціальних газових гранат РГ-Во (виготовлених в 2023 році) з вмістом отруйної речовини подразнювальної дії хлорацетофенон (речовина CN) (за іншими даними граната споряджена речовиною CS).

Наприкінці грудня 2023 року сили оборони України зафіксували 465 фактів застосування російською федерацією боеприпасів, які споряджені отруйними хімічними речовинами. При тому за 19 грудня 2023 року було зафіксовано 8 атак із застосуванням отруйних речовин. На середину січня 2024 року сили оборони України зафіксували за час повномасштабного вторгнення 626 фактів застосування РФ боеприпасів, які споряджені отруйними хімічними речовинами, і повідомили, що динаміка застосування зростає.

Таким чином, воєнна агресія Росії проти України створила безпрецедентну загрозу критичному стану екологічної ситуації в Україні, що вимагає комплексної державної політики з відновлення екосистем, екологічного моніторингу та міжнародної підтримки у сфері післявоєнного відновлення приро.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герасименко І. М. (2022). Біорізноманіття та його охорона в умовах антропогенних і техногенних загроз. Львів: Видавництво ЛНУ.

2. Костенко М. О. (2023). Вплив воєнних дій на природно-заповідний фонд України. Вісник екологічної науки, №4, с. 12–19.
3. Митна енциклопедія: У двох томах. Т.2/: Редкол.: ...І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін.Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013.536 с. (Митна справа в Україні. Т. 23).
4. Державна екологічна інспекція України. (2024). Оцінка збитків довкіллю внаслідок воєнних дій РФ на території України. Київ.
5. United Nations Environment Programme (UNEP). (2023). Environmental impacts of the war in Ukraine: Assessment and recommendations. Geneva.

Вовк Антон, учень 11 класу Волинського наукового ліцею Волинської обласної ради

Науковий керівник: Федонюк Микола Ананійович, доцент Луцького національного технічного університету, кандидат географічних наук, керівник секції «Геоінформаційні системи та дистанційне зондування Землі» комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ВИКОРИСТАННЯ СУПУТНИКА SENTINEL-2 ДЛЯ ОЦІНКИ ВОДНОСТІ ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Актуальність. У час кліматичних змін одним із найважливіших чинників впливу на довкілля та життєдіяльність людини є водність, вологозабезпеченість територій. Глобальні кліматичні зміни, що, в першу чергу, відображаються у поступовому зростанні температур, мають складні регіональні прояви, серед яких чи не на першому місці стоїть порушення водного балансу. Волинська область, яка традиційно характеризувалась як область надлишкового зволоження, за попередні 10 років кілька разів зазнавала тривалих посушливих періодів, під час яких суттєво падали рівні ґрунтових і підземних вод, річок та озер. Проте, стаціонарні спостереження за водним режимом проводяться лише на кількох об'єктах області. Цього недостатньо для повноцінної оцінки стану та динаміки водності регіону. Але застосування дистанційних методів та їх аналіз у геоінформаційних системах може значно допомогти у цьому питанні.

Метою роботи є оцінка можливостей супутників Sentinel-2 для оцінки водності території Волинської області.

Основними джерелами даних для роботи взято матеріали супутника

Sentinel-2 за період 2020-2024 рр. Використовували векторні дані як в межах цілої області, так і за вибраними ключовими ділянками.

Sentinel-2 – це супутник спостереження Землі, створений ESA для програми Copernicus для здійснення дистанційного спостереження і підтримки таких сервісів як: моніторинг лісів, фіксування змін покриву Землі, відстеженням наслідків стихійних лих. Ця місія складається з двох однакових супутників — Sentinel-2A і Sentinel-2B.

Для початку роботи зі знімками даних супутників, ми обрали сайти apps.sentinel-hub.com та eos.com/landviewer, на яких ми знаходили відповідні знімки за обрані дати та відображали їх у індексах NDWI, NDMI та ін. За описаним раніше алгоритмом оцінили індекс води для окремих ключових ділянок.

1. Для Світязя низькі значення характерні для початку 2020 року і середини 2021, найтриваліші високі значення – для зими-весни 2023 і 2024 років. Разом із тим, значення дуже мінливі у часі, із досить різкими стрибками навіть між сусідніми датами. Значною мірою це пов'язано з дуже мінливим станом поверхневого шару озера – через хвилі, вітер, розвиток водної рослинності тощо.

2. Наступна ділянка – лісовий масив у с. Воротнів Луцького району. Як бачимо, тут динаміка має набагато більш виражений сезонний хід, очевидно завдяки різному розвитку рослинності. Максимальні значення (до -0,07) характерні для зимового сезону, мінімальні (в середньому -0,77) – для літнього сезону активної вегетації та транспірації. При цьому саме у літній сезон коливання індексу мінімальні.

3. При аналізі оброблювальних полів можна відзначити, що, як і для лісу, графік має чітку сезонну вираженість, але тривалість періодів низьких і високих значень суттєво відрізняється. На це впливає, яка культура вирощується, який у неї період і фази вегетації, коли збирається врожай тощо.

4. У меліорованій заплаві річки з лучною рослинністю знову ж сезонний хід, але з деяким розширенням – максимумами (біля 0) не тільки взимку, але й у листопаді та березні-квітні, мінімумами – влітку.

Якщо накласти розглянуті графіки в одному, вийде така картина: в цілому, попри значну мінливість значень, в загальному найвищі показники індексу води, природньо, характерні для озера, найнижчі – для лісу та луків, середні – для оброблюваного поля.

Якщо ж аналізувати графіки за індексом NDMI то, як і передбачалось, значення набагато більше залежать від вологості у рослинному шарі, аніж від загальної водності. Хоча загальна обводненість теж впливає на вологозабезпеченість рослин, але цей вплив переважно опосередкований чи принаймні віддалений у часі.

Висновки. Використання індексів водності у різних модифікаціях має свої особливості для різних ділянок. NDWI корисний безпосередньо для оцінки площі водойм, але мало придатний для оцінки вологості ґрунту. NDMI

відображає, в першу чергу, вологу у рослинному шарі, і не завжди коректно показує водні об'єкти чи ґрунти. Непогану візуалізацію вологості території дають модифіковані індекси RDI, NWI, SR-SWIR. Однак числовий аналіз цих даних вимагає інших ГІС-інструментів.

В подальшому плануємо розширити часові рамки дослідження, здійснити підсупутникові польові виміри та співставити ряди кліматичних та гідрологічних даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апостолов, О. А., Єлістратова, Л. О., Романчук, І. Ф., Чехній, В. М. (2020). Виявлення осередків опустелювання в Україні на основі розрахунків водних індексів за даними дистанційного зондування Землі. Український географічний журнал, (1), 16-25.

2. Регіональна доповідь про стан навколишнього середовища в Волинській області за 2020 рік. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://voladm.gov.ua/article/regionalna-dopovid-pro-stan-dovkillya>. Дата звернення 05.01.2025.

3. Сахацький О. І. Методологія використання матеріалів багатоспектральної космічної зйомки для вирішення гідрогеологічних задач: Автореф. дис. ... д-ра геол. наук Київ, 2009. 39 с.

4. Федонюк М.А., Федонюк В.В. Використання інструментів EOS DATA ANALYTICS для моніторингу сільськогосподарських земель. Сільськогосподарські машини. Збірник наукових статей. Вип. 42. Луцьк: 2019. С. 96 – 104.

5. Фесюк, В. О., Полянський, С. В., & Копитюк, Т. В. (2022). Методика та практична імплементація застосування даних ДЗЗ для моніторингу евтрофікації водойм (на прикладі Турського озера). Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Географія», (1 (вип. 52).

6. Фесюк, В. О., Нетробчук, І. М., Полянський, С. В., & Довган, Д. Я. (2024). Особливості сучасного стану евтрофікації Шацьких озер. Український журнал природничих наук, (8), С. 279-288.

Вовк Антон, учень 11 класу Волинського наукового ліцею Волинської обласної ради

Науковий керівник: Парасюк Яна Миколаївна, вчитель біології Волинського наукового ліцею Волинської обласної ради

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ У ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ-ПЛАВЦІВ НА ЕТАПІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Актуальність проблеми полягає у ключовій ролі етапу спеціалізованої базової підготовки у формуванні фундаменту майбутньої майстерності плавців. Цей перехідний період, що припадає на вік 12-15 років, характеризується не лише інтенсивними морфофункціональними перетвореннями організму підлітків, але й критичним етапом у становленні специфічної спортивної техніки та розвитку спеціальних фізичних якостей, визначених особливостями водного середовища. Специфіка плавання як циклічного виду спорту, де опір воді є основним фактором, який зумовлює ефективність руху, вимагає спеціалізованого методичного підходу до розвитку сили, витривалості, швидкості та гнучкості, адаптованого до вікових особливостей юних спортсменів.

Основним пріоритетом методики на цьому етапі є комплексний розвиток фізичних якостей, що визначають успішність у плаванні: силових здібностей основних м'язових груп, які забезпечують рух у воді, спеціальної витривалості для ефективного подолання дистанцій, швидкісних якостей для спринтерських ділянок та стартів, а також гнучкості, необхідної для оптимізації техніки та зменшення опору води. Усі методичні рішення повинні враховувати як загальні закономірності розвитку організму підлітка, так і специфіку навантажень у плаванні, зокрема вплив гідростатичного тиску на дихальну систему та особливості роботи опорно-рухового апарату у водному середовищі.

Розвиток силових якостей у юних плавців має ґрунтуватися на поєднанні вправ на суші та у воді. На суші вправи, спрямовані на зміцнення м'язів плечового поясу, спини, черевного пресу та ніг є пріоритетними, оскільки забезпечують основну тягу під час плавання. Використання гумових еспандерів, імітація плавальних рухів із опором, вправи з власною вагою тіла (відтискання, підтягування) дозволяють розвивати м'язову силу без небезпечних навантажень на хребет. У воді ефективними є вправи з плавальними дошками, ластами, лопатками, що дозволяють підвищити опір руху та розвинути специфічну силову витривалість. Критично важливо уникати вправ із максимальними навантаженнями, що можуть призвести до травм плечового суглоба, який є найбільш вразливим у плавців.

Розвиток швидкісних якостей та спритності на етапі спеціалізованої базової підготовки має враховувати сенситивний період для поліпшення нервово-м'язової координації, що є ключовим для ефективного руху у воді. Тренування швидкості мають включати короткі спринтерські дистанції (25-50 метрів) із максимальною інтенсивністю та повним відпочинком між спробами. Для розвитку стартової швидкості та швидкості після поворотів використовуються стрибки у воду з подальшим прискоренням. Координаційні здібності удосконалюються через плавання різними стилями, вправи на зміну темпу та ритму рухів, а також елементи синхронного плавання, що сприяють покращенню контролю над тілом у водному середовищі.

Формування спеціальної витривалості є одним із найважливіших завдань підготовки плавців. На етапі базової підготовки пріоритет має розвиток аеробної витривалості, який становить основу для подальшого зростання спортивних результатів. Для цього використовуються довгі дистанції у помірному темпі, плавання із постійною швидкістю, а також інтервальне тренування із невеликими паузами відпочинку. Поступово впроваджуються вправи на розвиток анаеробної витривалості, зокрема, плавання на середніх дистанціях із підвищеною інтенсивністю, але з обов'язковим контролем техніки та стану спортсмена. Особливу увагу слід приділяти дихальній витривалості, яку можна розвивати через вправи з акцентом на правильне та ефективне дихання під час плавання.

Розвиток гнучкості у юних плавців має специфічний характер, оскільки висока рухливість у суглобах, особливо плечового поясу, є критичною для ефективної техніки плавання. Регулярне розтягування м'язів плечей, спини, грудей та ніг має бути невід'ємною частиною кожної тренувальної сесії. Використання статичних та динамічних вправ на розтягнення дозволяє підвищити амплітуду рухів, зменшити опір води та запобігти травмам. Особливу увагу слід приділяти гнучкості гомілок та ступень для ефективної роботи ніг у всіх стилях плавання.

Індивідуалізація тренувального процесу є обов'язковою умовою успішної підготовки юних плавців. Ефективність тренувань на етапі спеціалізованої базової підготовки безпосередньо залежить від ретельного врахування індивідуальних особливостей кожного спортсмена. Насамперед, необхідно враховувати біологічний вік, який може суттєво відрізнятися від паспортного через індивідуальні темпи статевого дозрівання. Це визначає готовність організму до певних типів навантажень та впливає на швидкість відновлення. Не менш важливим є врахування статевих особливостей, оскільки хлопці та дівчата мають різну динаміку розвитку м'язової маси, показники витривалості та координації.

Важливим аспектом є технічна підготовка, оскільки саме на цьому етапі закладаються основи ефективної техніки плавання, що визначатиме майбутні результати. Поєднання тренувань у воді та на суші дозволяє комплексно підійти до вдосконалення техніки. На суші відпрацьовуються окремі елементи рухів,

формується правильний руховий шаблон, тоді як у воді ці навички інтегруються в єдину структуру. Регулярний контроль техніки може здійснюватись через систематичну відеозйомку тренувань з подальшим детальним аналізом рухів. Це дозволяє виявляти дрібні недоліки та своєчасно проводити корекцію помилок. Сучасна методика передбачає створення індивідуальних програм технічного вдосконалення для кожного плавця, що враховують його антропометричні особливості, рівень фізичного розвитку та психологічні характеристики. Такий підхід дозволяє не лише уникнути перетренованості, але й максимізувати потенціал кожного юного спортсмена, створюючи міцну основу для подальшого спортивного зростання.

Висновки. Ефективна методика розвитку фізичних якостей у юних плавців на етапі спеціалізованої базової підготовки ґрунтується на комплексному підході, що враховує як загальні закономірності розвитку організму підлітка, так і специфіку плавання як виду спорту. Ключовими принципами є поєднання тренувань на суші та у воді, пріоритет аеробної витривалості, розвиток специфічної сили та гнучкості, індивідуалізація навантажень та технічна досконалість. Саме на цьому етапі закладається міцний фундамент, який дозволить у майбутньому досягти високих спортивних результатів, зберігаючи здоров'я та довголіття у спорті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурла А. О., Бурла А. А., Burla A. O. Особливості прискореного навчання плавання : thesis. 2015. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/48585> (дата звернення: 27.10.2025).
2. Ворона В., Сергієнко В. Плавання: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти спеціальності «017 Фізична культура і спорт». Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2023. 167 с.
3. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учебник для студентов вузов физ. воспитания и спорта. Киев : Олимпийская литература, 2004. 808 с.
4. A systematic review on the effectiveness of active recovery interventions on athletic performance of professional-, collegiate-, and competitive-level adult athletes / R. O. Ortiz et al. Journal of strength and conditioning research. 2019. Vol. 33, no. 8. P. 2275–2287. URL: <https://doi.org/10.1519/jsc.0000000000002589> (date of access: 27.10.2025).
5. Bird S. P. Sleep, recovery, and athletic performance. Strength and conditioning journal. 2013. Vol. 35, no. 5. P. 43–47. URL: <https://doi.org/10.1519/ssc.0b013e3182a62e2f> (date of access: 27.10.2025)

Вовк Антон, учень 11 класу Волинського наукового ліцею Волинської обласної ради, **Павлюк Маргарита**, учениця 11 класу Волинського наукового ліцею Волинської обласної ради

Наукові керівники: Федонюк Віталіна Володимирівна, доцент Луцького національного технічного університету, кандидат географічних наук, керівник секції метеорології та кліматології комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук», Федонюк Микола Ананійович, доцент Луцького національного технічного університету, кандидат географічних наук, керівник секції ГІС та ДЗЗ комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ПАРАМЕТРИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ПРИШКІЛЬНИХ ТУ ТА РОЗРОБКА «МОБІЛЬНОЇ ЗЕЛЕНОЇ СТІНИ»

Актуальність роботи: якість та хімічний склад атмосферного повітря – це важливий показник, який визначає безпеку нашого життя та здоров'я. Забруднене повітря провокує погіршення здоров'я у населення та знижує якість життя. Зміни параметрів стану атмосфери (наприклад, підвищення шумового фону) можуть також негативно відобразитися на працездатності людей, наприклад – на здатності учнів працювати на заняттях якісно і продуктивно. Нормативи екологічної безпеки та санітарно-гігієнічні нормативи в містах є особливо суворими для територій навчальних закладів, адже ймовірний негативний вплив параметрів екологічного стану атмосфери на таких територіях буде особливо відчутним для дітей.

Подекуди школа розміщена просто біля автомагістралі з напруженим автотрафіком, і тоді екологічний стан пришкольної території викликає занепокоєння. Тому аналіз параметрів такого стану і пошук методів його покращення – це актуальне практичне завдання [1, 6].

Мета: дослідження екологічних параметрів стану атмосферного повітря поблизу шкіл у Луцьку та розробка методу покращення екологічного стану пришкольних територій у місті («мобільної зеленої стіни»).

Об'єктом дослідження був екологічний стан повітря у м. Луцьку, а **предметом** – аналіз дотримання нормативів екологічного стану атмосферного повітря в зонах поблизу шкіл нашого міста. Для дослідження, після проведення візуального огляду розміщення усіх шкільних навчальних закладів Луцька, було

відібрано десять шкіл із найближчим розміщенням їх пришкольної території до автодоріг з інтенсивним рухом транспорту (ліцеї № 1, 2, 4, 5, 9, 14, 22, 24, гімназія № 7 та Волинський науковий ліцей).

Застосовувалися стандартні методики розрахункового та інструментального визначення параметрів екологічного стану атмосферного повітря у місті, описані в посібниках [2, 3, 4, 5].

Основні результати: 1) розрахунковим та інструментальним методами (за допомогою тестера якості повітря типу АХ-8016) було визначено низку екологічних показників (шум, вміст оксидів CO_x (CO_2 і CO), вміст діоксиду NO_2 , запиленість, загальний екологічний стан) на пришкольних територіях десяти навчальних закладів Луцька. Виявлено: найвищий автотрафік спостерігався біля ліцею № 5 (2 478 авто/год), ліцею № 2 (2 016 авто/год), ліцею № 14 (1 584 авто/год); рівень запиленості повітря був найвищим біля автотрас, що розміщені поблизу ліцею № 5 і Волинського наукового ліцею (45 мкг/м³) та ліцею № 4 (43 мкг/м³), де ці показники наближаються до критичних (50 мкг/м³); водночас біля входу у школу найвищий рівень запиленості (30 мкг/м³ та більше) визначений для ліцеїв № 1, 5, 9, 24, де відсутні зелені насадження між шкільним входом та дорогою; рівень шуму біля автодоріг поблизу всіх досліджених шкіл перевищував санітарні нормативи, перевищення становило від 3,0 до 36 дБ, найвищі перевищення спостерігалися біля ліцеїв № 2, 5, 14, 22 та Волинського наукового ліцею (більше 30 дБ); біля входу у школу не було перевищень допустимого рівня шуму тільки в ліцеях № 1 і 24, в усіх інших – перевищення становило від 0,1 до 21,8 дБ; найвищий рівень шуму біля входу у школу спостерігався у ліцеях № 4, 9, 14 (понад 20 дБ); для усіх шкіл біля автотраси було відмічене перевищення допустимого вмісту оксидів карбону (CO_x) та оксиду нітрогену (NO_2), яке складало від 32 до 366 % по CO_x та від 185 до 795 % по NO_2 . Найгірша ситуація поблизу ліцеїв № 5 і № 2;

2) школи згруповані за рівнем техногенного навантаження на пришкольних територіях (критичний рівень: ліцеї № 5, 2, 4, 9, 14; високий рівень: ліцеї № 22, 24; середній рівень: ліцей № 1, гімназія № 7 та Волинський науковий ліцей);

3) виявлено перевищення окремих санітарно-гігієнічних нормативів та проблеми екологічного стану поблизу усіх 10 досліджених шкіл;

4) розроблено проєкт вертикального мобільного озеленення для покращення екологічного стану пришкольних територій – «мобільна зелена стіна»;

5) проведено проектування технічної конструкції «мобільної зеленої стіни» та підбір декоративних рослин для неї;

6) проведено економічні розрахунки вартості «мобільної зеленої стіни»;

7) розроблена «мобільна зелена стіна» є ефективним рішенням для зменшення рівня шуму, очищення повітря від пилу та летких органічних сполук, а також покращення мікроклімату пришкольного простору.

Конструкція дозволяє швидко адаптуватися до умов навколишнього

середовища завдяки мобільності та простоті її експлуатації. Підібрані декоративні рослини (плющ звичайний, хлорофітум чубатий, нефролепіс піднятий, лаванда вузьколиста, очиток великий, герань садова, шавлія лікарська, розмарин лікарський) мають високі фітоочисні та фітонцидні властивості, вони стійкі до міських умов, невибагливі у догляді і сприяють формуванню екологічно збалансованого урбосередовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гутаревич Ю.Ф. Екологія та автомобільний транспорт. [Текст] : навчальний посібник. К.: Арістей, 2006. 292 с.
2. Дембіцька С. В., Кобилянський О. В., Королевська С. В. Основи охорони праці та безпека життєдіяльності [Текст] : практикум. Вінниця:ВНТУ,2017.129 с.
3. Методика розрахунку викидів забруднюючих речовин пересувними джерелами. [Текст] : / [метод. затверд. Держкомстатом України]. Вип. ВАТ "УкрНТЕК". Донецьк: 1991. 50 с.
4. Охорона і раціональне використання атмосферного повітря: методичні вказівки до виконання лабораторних робіт для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 10 Природничі науки, спеціальності 101 Екологія денної та заочної форм навчання / уклад. В.В. Федонюк, М.А. Федонюк. Луцьк: ЛНТУ, 2020. 60 с.
5. Охорона і раціональне використання атмосферного повітря: методичні вказівки до виконання практичних робіт для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 10 Природничі науки, спеціальності 101 Екологія денної та заочної форм навчання / уклад. В.В. Федонюк, М.А. Федонюк. Луцьк: ЛНТУ, 2020. 64 с.
6. Охорона і раціональне використання атмосферного повітря. Опорний конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 10 Природничі науки, спеціальності 101 Екологія денної та заочної форм навчання / упорядн. Федонюк В.В. Луцьк: ЛНТУ, 2021. 168 с.

Горбацевич Вікторія, учениця 10 класу
Нововолинського ліцею №8
Нововолинської міської ради
Науковий керівник: Ференц Лариса
Вікторівна, учитель біології
Нововолинського ліцею №8
Нововолинської міської ради

АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ ТВАРИННОГО БІОРІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ

Актуальність проєкту обумовлена наслідками воєнних дій Росії по тваринному біорізноманіттю України. Ми розглянули прямі й опосередковані фактори, руйнування середовищ існування живих організмів, лісів, степів, водно-болотних угідь. На території України мешкає близько 45 тисяч видів тварин, серед яких понад 35 тисяч безхребетних (комахи, павуки, молюски), близько 550 видів хребетних (савці, птахи, риби, земноводні та плазуни). Водночас наукові дані за останні 5 років свідчать про масштабні наслідки знищення тваринного світу, які залишаються неповними [5].

Новизною нашої роботи є дослідження та аналіз тваринної біосистеми в Україні за останні 5 років. Метою дослідження був аналіз статистичних даних видів тварин у різних регіонах України, а саме у лісах Донеччини: оленів, волосів, лисиць, вовків та єнотовидних собак: у степах Харківщини та Луганщини: бабаків, степових орлів, зайців і сов; на Херсонщині: сліпаків піщаних, видер, бобрів та водноплавних птахів; у Запорізькій та Миколаївській областях: риб, жаб, чапель і лебедів; у Карпатах та Волинській області: ведмедів, вовків, диких кабанів, зайців і лисиць, козулі, рідкісні, занесені до Червоної книги, наприклад, зубр, рись і дикі коти. Снаряди, ракети, злочинні підпали або випадкові загорання спричиняють численні лісові степові пожежі які знищують флору і фауну. Хімічні речовини потрапляючи у ґрунти, водойми, шкодять рибі, земноводним, комахам, мікроорганізмам. Шум, вибухи, рух техніки, все це заважає тваринам, особливо птахам, під час міграцій, гніздування. Таким чином, війна спричинила масштабну екологічну кризу що загрожує зменшенню біорізноманіття тваринного світу на території України, та потребує системного наукового підходу до оцінки й відновлення природного середовища для їх існування.

Ми дослідили, як дикі тварини постраждали або вижили в українських лісах через війну в певних регіонах бойових дій на території України. У лісах Донеччини мешкали олені, лосі, лисиці, вовки та єнотовидні собаки. Через постійні обстріли, пожежі та мінування територій багато тварин загинуло або втратило місця проживання. Гучні вибухи й рух військової техніки спричинили масову міграцію тварин у безпечніші райони наприклад, до Дніпропетровської

області. Деякі види, зокрема лосі й олені, вижили саме завдяки здатності швидко пересуватись на великі відстані [2]. У Харківській та Луганській областях жили бабаки, степові орли, зайці, полівки, сови. Через руйнування степів і пожежі багато видів зникли або перемістились. Особливо постраждали бабаки, бо їх колонії розташовані саме в районах активних обстрілів. Степовий орел, рідкісний птах, майже зник із цих територій через втрату місць гніздування [1]. На Херсонщині мешкали сліпаки піщані, видри, бобри, птахи водно-болотних угідь. Після підриву Каховської гідроелектростанції 6 червня 2023 року величезні площі були раптово затоплені, а частина навпаки, залишилась без води. Через це загинули або зникли з території багато видів тварин, що жили біля річки Дніпро. Особливо постраждав сліпак піщаний, так як його підземні нори були затоплені. Частина водоплавних птахів врятувалась, перелетівши на інші водойми [3]. При дослідженні тваринного світу у Запорізькій та Миколаївській областях ми встановили, що війна призвела до забруднення річок і лиманів паливом, металами й уламками. Через це гинуть чаплі, лебеді. Деякі водоплавні птахи перелетіли до дельти Дунаю, де умови значно безпечніші. У Карпатських лісах та Волинській області живуть ведмеді, вовки, дикі кабани, олені, зайці та лисиці та рідкісні види, такі наприклад як: рисі, зубри, дикі коти. Вони менше постраждали, бо бойові дії тут не такі активні. Однак гучні звуки авіації, пересування військової техніки та потоки біженців все одно вплинули на поведінку тварин, які стали обережнішими, рідше з'являються поблизу людей. Завдяки густим лісам і достатній кількості їжі більшість видів у Карпатах вижили та зберегли свою чисельність [4, 5].

Таким чином воєнні дії Росії спричинили величезні втрати біорізноманіття тваринного світу України. Зруйновано природні екосистеми, забруднено ліси водойми, знищено середовище існування тваринного світу. Відновлення життя тваринного світу має стати одним із найбільших пріоритетів післявоєнної відбудови України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відновлення ареалу бабака. URL: <https://www.uahhg.org.ua/vidnovlennya-arealu-babaka/>.
2. Із зони бойових дій на Донеччині мігрують дикі тварини. Від 16 жовтня 2025 року. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3948524-iz-zoni-bojovih-dij-na-doneccini-migruut-diki-tvarini.html>.
3. Підриг Каховської ГЕС: трагедія, яка змінить сільське господарство півдня та всієї України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3721075-pidriv-kahovskoi-ges-tragedia-aka-zminit-silске-gospodarstvo-pivdna-ta-vsiei-ukraini.html>
4. Різноманіття тварин України: хто живе і як виживає. URL: <https://homester.com.ua/tvaryny-lisu/>.
5. Тваринний світ України: чому він важливий для кожного? URL: <https://homester.com.ua/tvarynnyj-svit-cze/>.

Гринчишин Оксана, учениця 11 класу
Підгайцівського ліцею Підгайцівської
сільської ради Луцького району
Науковий керівник: Нетробчук Ірина
Марківна, кандидат географічних наук,
учитель географії Підгайцівського ліцею
Підгайцівської сільської ради Луцького
району

ВПЛИВ ТЕМПЕРАТУРИ ПОВІТРЯ ТА КІЛЬКОСТІ ОПАДІВ НА ВОДНИЙ РЕЖИМ РІЧКИ СТИР У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Актуальність проєкту. Період від кінця ХХ-го століття і до сьогодні є найтеплішим за всю історію метеорологічних спостережень як в Україні загалом, так і у Волинській області зокрема. Насамперед варто відзначити, що найважливішою ознакою змін клімату є середня річна температура повітря, яка з початку ХХ століття в Україні зросла більш ніж на 2°C, в т. ч. і на 1,2°C – за останні 30 років. Зростання температури та зміна режиму зволоження за негативним прогнозом може призвести до подальшої трансформації стоку річок, погіршення екологічної якості вод і, відповідно, до проблем водозабезпечення й доступності водних ресурсів у окремих регіонах. Така ситуація надалі буде прогресувати [1]. Відтак регіональні дослідження змін клімату на водний режим річок є актуальними і своєчасними. **Мета дослідження** – проаналізувати показники температури повітря, кількості опадів та оцінити вплив змін клімату на водний режим річки Стир у Волинській області за 2022-2023 рр. **Новизна наукового проєкту** – проаналізовано вплив кліматичних показників на формування водного режиму річки Стир на території с. Підгайці.

Результати дослідження. Важлива роль у формуванні водного режиму, хімічного складу та якості води належить кліматичним показникам, насамперед, це атмосферним опадам, температурі повітря й води. Для аналізу цих показників були використані дані відділу синоптичної метеорології та гідрології Волинського обласного центру з гідрометеорології за 2022-2023 рр., що отримані на метеостанції Луцьк, яка знаходиться на околиці с. Підгайці. Загалом клімат басейну р. Стир помірний, вологий, з м'якою зимою, нестійкими морозами, частими відлигами, спекотним літом і значними опадами. Переважають західні вітри з швидкістю 2–3 м/с. Найважливішою ознакою змін клімату є зміни середньорічної температури повітря. Так, проаналізувавши дані середньомісячної температури повітря, можна спостерігати, що річна середня температура повітря у 2022-2023 рр. становила 9,4 і 10,4° С відповідно, що на 0,9 і 1,9°C вище норми (8,5°). Як видно на рис. 1 у 2023 р. фіксувались вищі показники температури повітря порівняно з 2022 р. Цей рік став першим у рейтингу найтепліших за час проведення спостережень у м. Луцьку. В ньому не

було зафіксовано від'ємних температур узимку. Найхолоднішими місяцями були січень ($-0,4^{\circ}\text{C}$) та грудень ($-0,3^{\circ}\text{C}$) у 2022 р.

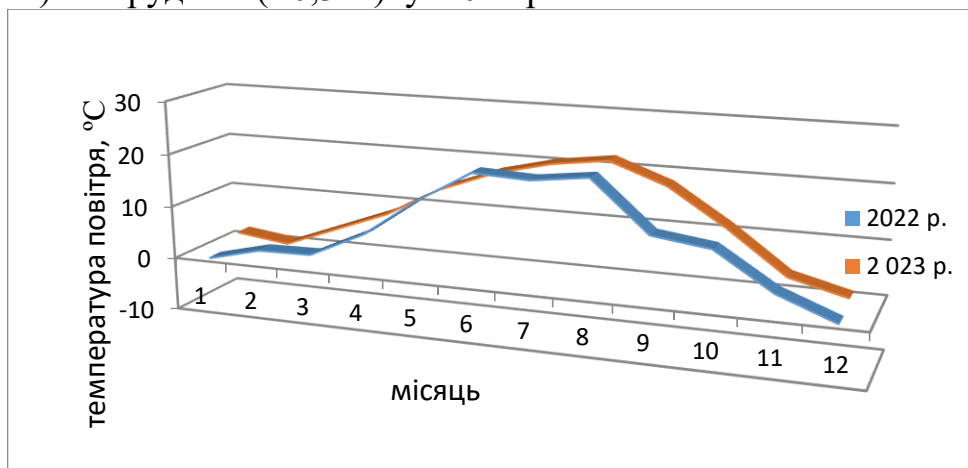


Рис. 1. Середньомісячна температура повітря на метеостанції Луцьк за 2022-2023 рр.

Найтеплішим місяцем став серпень ($21,1^{\circ}$ і $21,9^{\circ}\text{C}$) у 2022-2023 рр., що на $2,1$ і $2,9^{\circ}\text{C}$ вище норми (19°). Вересень 2023 р., із середньомісячною температурою $+18,1^{\circ}\text{C}$, яка відповідала кліматичним показникам червня, став найтеплішим вереснем у Луцьку з 1947 р. Отже, за досліджуваний період спостерігалась тенденція до підвищення значень середньомісячних температур, що відповідає і світовим тенденціям. Варто зауважити, що значення температури повітря нижче 0°C сприяють формуванню льодових явищ. Однак в умовах підвищення зимової температури повітря скорочується як період з льодовими явищами, так і тривалість льодоставу. Останнім часом істотно зросла ймовірність відсутності льоду. Так, з рис. 1 видно, що зимові середньомісячні температури повітря були вищими за 0°C у 2023 р. та трохи нижчими на ($-0,3$; $-0,4^{\circ}\text{C}$) у грудні-січні 2022 р, що засвідчує про відсутність льодоставу на річках. Це вказує на кліматичні зміни, які безпосередньо впливають на гідрологічний режим річки. Під час досліджень також було проаналізовано показники річної кількості опадів за рік. З рис. 2 видно, що найбільше опадів випало у вересні (134 мм) 2022 р. при середній багаторічній місячній нормі 54 мм, що пов'язано із зниженням температури ($11,9^{\circ}\text{C}$) та пануванням циклонічної діяльності. Окрім того, влітку спостерігалось збільшення кількості опадів у липні-серпні, що становило 122 і 103 мм у 2022 р. відносно кліматичної норми (93; 59 мм). Річна кількість опадів була вищою у 2022 р. і становила 736 мм, що на 157 мм вище за норму (579 мм). У 2023 р. фіксувалось 680 мм опадів, що на 101 більше від норми.

Отже, у 2022 р. фіксувалися нижчі температури повітря та відповідно випала більша кількість опадів порівняно з 2023 р., в якому температури повітря були вищими, а опадів – менше. Також простежується деяке збільшення опадів узимку, влітку та восени (див. рис. 2.).

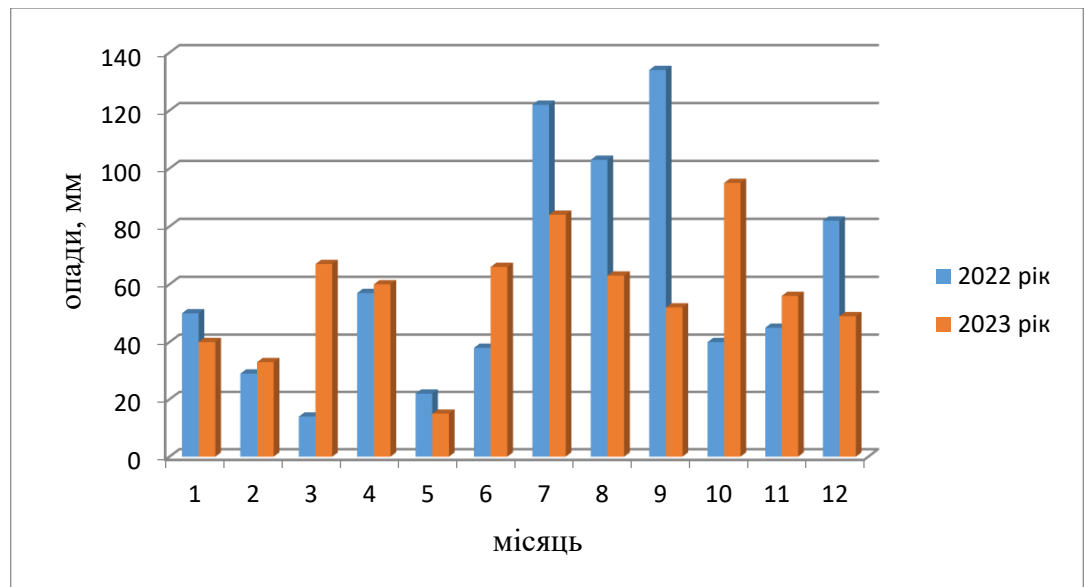


Рис. 2. Місячна кількість опадів на метеостанції Луцьк за 2022-2023 рр.

Підвищення температури повітря взимку сприяє зміні характеру опадів, збільшується частка змішаних та рідких опадів, частішими стають відлиги, а тому не накопичується достатня кількість снігу для формування повноводної повені. Така тенденція щодо відсутності стійкого снігового покриву спостерігається в останні роки.

Отже, проаналізувавши показники температури, опадів, що безпосередньо впливають на формування водного режиму річок, можна зробити висновки, що підвищення температури повітря взимку, а також зменшення запасів води у сніговому покриві, зумовили те, що на р. Стир спостерігалася тенденція щодо зменшення середньомісячних та річних витрат води від 24,8 до 29,8 м³/с (2022–2023 рр.) порівняно із 2006–2013 рр., де значення середньорічної витрати води коливалось в межах від 40,1 до 51,2 м³/с [2].

Внаслідок підвищення температури повітря взимку також змінилась структура опадів, які випадають у вигляді дощів, мокрого снігу, що перешкоджає формуванню стійкого снігового покриву та спричиняє зимові паводки. Ще одним наслідком зростання температури повітря і води в холодний період є відсутність товщини льодового покриву на річці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз впливу кліматичних змін на водні ресурси України (повний звіт за результатами проекту) / Сніжко С., Шевченко О., Дідовець Ю. Центр екологічних ініціатив «Екодія», 2021, 68 с.
2. Мальований М. С., Боярин М. В., Бедункова О. О., Нетробчук І. М., Волошин В. У. Вплив кліматичних змін на водний режим річок Волинської області. *Вісник НУВГП. Серія «Сільськогосподарські науки»*. Випуск 1 (101). 2023. С. 150–164.

Журжій Марина, учениця 10 класу комунального закладу «Луцький ліцей №1 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Сметаніна Катерина Іванівна, кандидат фармацевтичних наук, доцент КЗВО «Волинський медичний інститут», керівник наукової студії «Фармація» комунальної установи «Волинська обласна Мала Академія наук»

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ПЕРЕВІРКИ ЯКОСТІ ДОСЛІДЖУВАНОЇ СИРОВИНИ ПЕРЕД РОЗРОБКОЮ ФІТОЗАСОБІВ

Актуальність проєкту. Вимоги щодо якості, безпечності та ефективності ліків, що висуваються на рівні європейських тенденцій стандартизації та сертифікації лікарських засобів (ЛЗ), розповсюджуються і на рослинні препарати. Незважаючи на те, що фітозасоби є простішими у технології виготовлення, краще переносяться хворими, мають незначну кількість побічних ефектів (за умови, якщо вони були зроблені з лікарської рослинної сировини (ЛРС) високої якості), завжди є певний відсоток непередбачуваних ефектів та реакцій організму на ряд біологічно-активних речовин (БАР), які містяться у ЛРС.

Наукова новизна. У зв'язку з необхідністю вибору сировини для виготовлення мажевої форми рослинного походження, з метою виконання поставлених завдань та цілей наукового проєкту, нами було обрано два об'єкти дослідження: листя алое та листя агави. Вимоги дерматологічного майбутнього пропису передбачали використання рослинного матеріалу з високими показниками якості та безпечності, тому нас цікавила інформація про побічні наслідки передозування БАР двох об'єктів та токсичність сировини.

Алое вера (*Aloe vera* - алое справжнє) — сукулентна рослина роду алое.

Алое вера має бактерицидні та бактеріостатичні властивості, активний відносно груп мікробів: стафілококу, стрептококу, кишкової, дифтерійної паличок, шигел та сальмонел. Володіє хорошими протизапальними і ранозагоювальними властивостями, виводить продукти радіації. Сік алое прискорює процеси регенерації, підвищує захисні властивості організму, є активним біостимулятором, тощо.

Ряд фармакологічних ефектів зумовлений наявністю у ЛРС антраглікозидів та емодину, вітамінів (групи В, С, Е, холіну, фолієвої кислоти), мінералів (кальцію, калію, натрію, магнію, цинку, міді, хрому, фосфору), саліцилової кислоти, полісахаридів. Листя і сік алое містять антропохідні: алоїн,

ізобарбалоїн, наталоїн, гомонаталоїн, рабарберон, мало вивчені смолисті речовини, ферменти, фітонциди, полісахариди, бурштинову кислоту, сліди ефірних олій та ін. [1]. Водночас, в соці рослини міститься антибіотик барбалоїн.

Присутність антраглікозидів, смолистих речовин, саліцилової кислоти, фітонцидів та антибіотиків, навіть у незначних кількостях, може бути причиною появи побічних дій БАР на організм.

Агава американська (*Agava Americana*) – сукулентний багаторічник сімейства спаржеві. По-іншому рослину називають *Century plant* (столітня рослина, або столітник), *American aloe* (американське алое), *American sisal* (американський сизаль) [2].

Препарати з цієї рослини мають знезаражувальну, протизапальну, болезаспокійливу, жарознижувальну і відхаркувальну дію.

Агава американська має подібні до алое фармакологічні та хімічні властивості, але повністю її дію на організм людини ще не досліджено. В лікувальних цілях листя агави застосовують лише в народній медицині

Наукові джерела показують, що основні БАР агави американської – стероїдні сапоніни, похідні гекогеніну, тигогенін, кортизон, прогестерон тощо [3]. Окрім цього, листя агави містить рафіди (кристали оксалату кальцію), їдкі олії та ін.

Присутність сапонінів, відомих своєю фітотоксичністю, щавлевої кислоти (оксалату кальцію), використання якого відомо як історичної «отрути для стріл» корінних американців, вказує на те, що рослина може бути небезпечною [4]. Усі частини агави (крім квітки), включаючи сік, листові піхви, колючки, квітконос тощо, вважаються токсичними (багато сполук ще не ідентифіковані, а сама рослина є маловивченою).

При підготовці сировини алое вера та агави американської, подрібненні, роботі з ЛРС, ми звертали увагу на елементи побічних дій БАР сировини на організм, ми фіксували найменші відхилення від норм фізіології або зміни, що відбуваються при зовнішньому нанесенні свіжовичавленої маси на шкіру.

Було відмічено гарну переносимість та практичну відсутність побічних реакцій при використанні листя алое.

Водночас, при обробці сировини агави американської спостерігали ураження шкіри, почервоніння, висипи, свербіж. Різкий неприємний запах ЛРС мав подразнювальний вплив на верхні дихальні шляхи. В експерименті приймало участь 12 осіб, у 5-ти з яких такі побічні явища розвинулись протягом 1 год. роботи з сировиною, 2 особи скаржились та реагували на їдкий запах, у 3-х явища подразнення мали місце через 12 год.

Опрацювання інформаційних джерел дозволив встановити підтвердження т.з. «агавого дерматиту». Такий ефект дозволяє поставити агаву в ряд небезпечних рослин, що містять токсичні БАР, поруч із кактусовими глохідіями, молочним соком молочаїв, тощо.

За кордоном такий побічний ефект відомий як контактний дерматит,

викликаний хімічним подразненням, що виникає, коли кристали щавлевої кислоти вбудовуються в шкіру, - «оксалізм» [5, 6], який може розвиватись у 30% людей при контакті зі свіжим зрізом листя агави .

Наведені вище дані підтверджують факт небезпечності окремих видів опрацьованої сировини, необхідності дотримуватись правил безпеки при роботі з сировиною з передбачуванним токсичним ефектом. Тому вимоги щодо європейської стандартизації фітосировини зумовлюють доцільність перевірки якості досліджуваної сировини перед розробкою майбутніх фітозасобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алое деревовидне: догляд, користь, лікарські властивості <https://www.azimina.com.ua/aloe-derevopodibne-derevovydne/>
2. Агава американська: властивості та рецепти. <https://dutuna.in.ua/agava-amerikanska-vlastivosti-ta-recepti/>
3. Агава. <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/4304/agava>
4. V. Kalaiyappa. What parts of an Agave americana (American century plant) are toxic? <https://flowervalleydrkvalliappan.quora.com/Is-Agave-Toxic-https-www-quora-com-What-parts-of-an-Agave-americana-American-century-plant-are-toxic-answer-Valli>
5. Agave Dermatitis: How harmful is agave sap? Are you susceptible? <https://debraleebaldwin.com/debra-lee-baldwin-news/agave-dermatitis-how-bad-is-agave-sap/>
6. Toxicity and Anti-Inflammatory Effects of Agave sisalana Extract Derived from Agroindustrial Residue / Luisa Taynara Silvério da Costa, Julia Amanda Rodrigues Fracasso, Lucas Pires Guarnier, Gustavo Reis de Brito, Daniel Baldini Fumis, Renata Aparecida de Camargo, Bittencourt, Aimée Maria Guiotti, Débora de Barros Barbosa, Isabel Cristina Cherici Camargo, Edislane Barreiros de Souza, Pedro de Oliva Neto and Lucinéia dos Santos// Plants 2023, 12(7), 1523; <https://doi.org/10.3390/plants12071523>

Іванців Ярослава, учениця 11 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 1 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Федонюк Віталіна Володимирівна, доцент Луцького національного технічного університету, кандидат географічних наук, керівник секції метеорології та кліматології комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ПОРІВНЯННЯ ДИНАМІКИ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН У ЧЕРЕМСЬКОМУ ПРИРОДНОМУ ЗАПОВІДНИКУ ТА ШАЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ

Заповідники та національні парки – це найцінніша складова природно-заповідного фонду України, ядро екологічної мережі, вони є природними комплексами, що призначені для збереження біорізноманіття, наукової діяльності, екологічного моніторингу, а національні парки – виконують також рекреаційні функції. В останні десятиріччя їх ландшафтні комплекси та біоекосистеми зазнають впливу кліматичних змін – вчені вважають ці зміни однією з глобальних проблем сучасності. Вивчення проявів змін клімату у природоохоронних об'єктах дозволить розробити механізми адаптації до них, знайти шляхи запобігання чи зменшення їх негативного впливу на біоту, на рідкісні види. Це і визначило *актуальність дослідження*, яке було присвячене вивченню кліматичних змін, що відбуваються у природоохоронних об'єктах Волинської області, візуалізації цих змін на онлайн-картах та оцінці їх потенційного впливу на біорізноманіття. Дослідження на даний час проведене для Черемського природного заповідника та Шацького національного природного парку [2, 4, 6, 7, 8, 9].

Новизна та практичне значення роботи: отримані результати дослідження та розроблені інтерактивні карти є першою спробою картографічного представлення комплексних проявів змін клімату у їх проявах на території об'єктів природно-заповідного фонду Волині. Розроблені електронні карти можуть бути використані співробітниками вказаних природоохоронних установ для наукової, просвітницької та еколого-виховної діяльності. Результати також можуть бути впроваджені в навчальний процес, використовуватися в школі на уроках з географії, біології, природознавства. Планується продовження дослідження, аналіз буде поширено на два наступні національні парки нашої області, щоб комплексно оцінити прояви кліматичних змін в регіоні [3, 5, 6].

Об'єктом даного дослідження є клімат двох природоохоронних об'єктів

Волині – Черемського природного заповідника та Шацького національного природного парку. *Предмет дослідження:* оцінка та візуалізація регіональних проявів змін клімату протягом останніх 10 років (2014-2023 рр.) та їх потенційного впливу на біорізноманіття Шацького НПП та Черемського ПЗ.

Мета роботи – дослідження та порівняння динаміки кліматичних показників у Черемському ПЗ та Шацькому НПП протягом 2014-2023 рр., регіональних проявів змін клімату та їх потенційного впливу на біорізноманіття, візуалізація отриманих результатів.

Основні результати дослідження: в результаті проведеного аналізу динаміки кліматичних показників на території Черемського ПЗ та Шацького НПП (за даними ст. Маневичі і Світязь [1]), було виявлено, що регіональні прояви змін клімату є чітко вираженими в обох об'єктах ПЗФ, проте більше вони проявляються у Шацькому НПП. Зокрема, за даними ст. Світязь, спостерігаються вищі температурні показники та більш інтенсивна динаміка інших кліматичних параметрів і явищ. В обох об'єктах ПЗФ постерігається зростання на 15-25 % у порівнянні з показниками кліматичної норми середніх річних, середніх місячних температур повітря, середніх мінімальних та максимальних температур. Абсолютні максимуми протягом періоду дослідження досягали і перевищили значення абсолютний максимум кліматичної норми. Більшим є зростання температурних показників у Шацькому НПП (ст. Світязь). Спостерігається зниження середніх річних та середніх місячних показників відносної вологості повітря на 5-10 % у порівнянні з показниками кліматичної норми. Відмічено незначне зростання середніх річних сум опадів при загальній високій мінливості даного показника. Змінилась динаміка ряду метеоявищ: відбулось скорочення числа днів із опадами, особливо – зі снігом, зниження висоти та тривалості залягання снігового покриву, скорочення числа днів із заметіллю (до повної відсутності в окремі роки) та досить значне, в окремі роки, зростання числа гроз (на 30-40 %). В умовах зростання середніх температур повітря та деякого зниження показників відносної вологості розраховані показники випаровуваності є суттєво більшими від значень кліматичної норми (на 20-25 %). Незначне зростання сум опадів не є достатнім, щоб компенсувати ріст температурних показників.

Відповідно, знижується коефіцієнт зволоження, у деякі роки його показник був нижчим – це свідчення зростання посушливості у регіоні. Отримані результати свідчать про те, що у близькій перспективі гідрологічні та біологічні природні комплекси заповідних об'єктів Полісся відчуватимуть на собі вплив даних змін мікроклімату, і, відповідно, реагуватимуть на них.

Зокрема, можливим є зниження рівня ґрунтових вод, зниження рівня озер, скорочення площі перезволожених та заболочених ділянок в межах водно-болотних комплексів. При визначенні ділянок, що будуть найбільш чутливими до названих процесів, необхідно враховувати рельєф території, загальний похил та типи рослинних угруповань, що характерні для окремих фацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів погоди Європейської метеорологічної агенції [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ecad.eu/dailydata/customquery.php>
2. Карпюк З.К., Фесюк В.О., Антипюк О.В. Природно-заповідний фонд Волинської області: альбом – каталог. Луцьк : 2018. 136 с.
3. Іванців Я.В., Федонюк В.В. Динаміка метеорологічних явищ на ст. Маневичі у ХХІ столітті. *Юний науковець року – 2023*. Матеріали наукової конферен. слухачів КУ «ВО МАН». Луцьк: 2023. С. 38-39.
4. Михайлюк В.А., Іванців Я.В., Федонюк В.В. Оцінка змін температури повітря за даними метеостанції Маневичі у ХХ та ХХІ ст. *Студентський науковий вісник. Серія – природничі та технічні науки*. Науковий збірник. Випуск 48. Луцьк: ЛНТУ, 2022. С. 124-133.
5. Федонюк В.В., Мирка В.В., Іванців В.В., Федонюк М.А., Іванців Я.В. Оцінка потенційних змін клімату на раритетну складову біорізноманіття Черемського ПЗ. *Рослини та урбанізація*: Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції „Рослини та урбанізація” (Дніпро, 1 лютого 2024 р.). Дніпро, 2024. С. 90-92. URL: <https://drive.google.com/file/d/1d9IcxXWFuXDmVp7KVCY0JZbd-mCje-8x/view>
6. Іванців Я.В., Федонюк В.В. Вплив змін клімату на біорізноманіття Черемського природного заповідника. *Сталий розвиток: захист навколишнього середовища. Енергоощадність. Збалансоване природокористування*. IX Міжнар. молодіжний конгрес, 28-29 березня 2024, Львів : зб. матер. Електрон. дан. Київ : Яроченко Я. В., 2024. С. 91 – 92. DOI <https://doi.org/10.51500/7826-43-8>
7. Іванців Я., Федонюк В.В. Розробка інтерактивної карти «Кліматичні зміни у Черемському ПЗ». *Юний науковець року – 2024*. Мат. наук. конфер. КУ «ВО МАН», 24.04.2024 р. Луцьк: 2024. С. 39-40.
8. Іванців Я.В., Іванців В.В., Федонюк В.В. Особливості динаміки метеорологічних явищ у Черемському природному заповіднику у ХХІ ст. *Вплив кліматичних змін на просторовий розвиток територій Землі: наслідки та шляхи вирішення*: Збірник наукових праць VI Міжнародної науково-практичної конференції (Херсон, 10 червня 2024 року). Херсон: ХДАЕУ, 2024. С. 17 – 22. URL: https://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/2024/06/mater_28_06_24.pdf
9. Іванців В.В., Федонюк В.В., Іванців Я.В. Прояви кліматичних змін у Черемському природному заповіднику та адаптація до них екосистем. *Екологія, природокористування та охорона навколишнього середовища: прикладні аспекти*: матер. VII Всеукр. наук.-практ. заоч. конф., м. Київ, 17 травня 2024 р. / за заг. ред. Х.С. Мітюшкіної. Київ: МДУ, 2024. С. 24 – 26. URL: <http://surl.li/njxtbx>.

Іванців Ярослава, учениця 11 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 1 Луцької міської ради», **Толстушко Анна**, учениця 10 класу Волинського наукового ліцею Волинської обласної ради

Науковий керівник: Федонюк Віталіна Володимирівна, доцент Луцького національного технічного університету, кандидат географічних наук

СИСТЕМА «ЗЕЛЕНИХ» ЗУПИНОК З МЕРЧАМИ ГЕРОІВ «ЛІСОВОЇ ПІСНІ» У ЛУЦЬКУ

В умовах сучасних змін клімату, зростання тривалості посушливих та жарких періодів в Україні актуальною є розробка заходів адаптації до кліматичних змін у містах. Одним із можливих заходів такої адаптації є створення «зелених» зупинок громадського транспорту. «Зелені зупинки» в місті – це своєрідні «острівці» зменшення спеки влітку, захисту від вітру та сильних опадів протягом року, зниження впливу на пасажирів смогу під час очікування громадського транспорту.

«Зелені зупинки» також є естетично привабливим елементом малої міської архітектури та цікавим об'єктом екологічного туризму, вони часто стають візитною карткою міста або окремого мікрорайону, тому що їх кількість в містах України поки-що дуже мала. Проте важливо правильно вибрати місце для створення такої зупинки і спроектувати її з урахуванням усього архітектурного ансамблю мікрорайону [1, 2].

Тому *метою* даної дослідницького проєкту було дослідження екологічних параметрів та пасажирського трафіку зупинок громадського транспорту в місті Луцьку для розробки проєкту «зелених зупинок».

«Зелені» зупинки громадського транспорту – це сучасне природо-орієнтоване рішення, що входить до переліку заходів, рекомендованих для адаптації міст до зміни клімату. Їх конструкції набагато менше нагріваються в жарку погоду, на відміну від звичайних зупинок.

Рослини-озеленювачі поглинають вуглекислий газ та виділяють, окрім кисню, водяну пару, яка пом'якшує міський мікроклімат. У місті з'являються додаткові «зелені оази», збільшується біорізноманіття та покращується середовище для росту рослин, життя комах і птахів. «Зелені» зупинки є важливими коридорами для міграції та розповсюдження окремих видів і допомагають їх збереженню. Вони є елементом покращення якості життя мешканців міста, оскільки забезпечують комфортне та приємне середовище очікування громадського транспорту, позитивно впливають на психологічний

стан людей і сприяють підвищенню їхнього настрою та почуття емоційного благополуччя. З економічної точки зору, такі зупинки – це ще й привабливий туристичний об'єкт та гарний елемент благоустрою екологічно орієнтованого міського середовища.

Основні результати дослідження: було проведено екологічну оцінку сучасного стану зупинок громадського транспорту у Луцьку (враховувалися: пасажиропотік на зупинці (методика оцінки трафіку зупинки громадського транспорту розроблена авторами), озеленення прилеглої території, розміщення у межах міста по відношенню до туристичних об'єктів, кореляція з наявними планами реконструкції міських кварталів Луцька та інше); згруповано зупинки громадського транспорту за категоріями; виявлено 7 зупинок із високим, 7 із середнім та 2 із напруженим пасажиропотоком, який на обстежених зупинках змінюється від 166 до 590 чол./год; пасажиропотік є вищим у вечірні пікові години; вибрано 3 зупинки як найбільш перспективні для реалізації проєкту (1. Центр, Драмтеатр (проєкт: зупинка «Лісова пісня»); 2. ТРЦ «Промінь» (проєкт: зупинка «Той, що греблі рве»; 3. ТЦ «ТАМ ТАМ» (проєкт: зупинка «Мавка і Лукаш»); здійснено науково обґрунтований підбір рослин (чагарники, декоративні трав'янисті рослини) для озеленення зупинки; заплановано винести проєкт на громадське обговорення для його практичного впровадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Косик О.І., Тарахта В.В. Озеленення зупинок громадського транспорту. *Theory and practice of design*. 2020, № 20. С. 78-88.
2. Федонюк В.В., Федонюк М.А. Проєкт організації системи «зелених зупинок» у Луцьку. *Green construction (Зелене будівництво)*. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 13 – 14 травня 2025 р., Київ, КНУБА. 2025. С. 313 – 316. URL: https://www.researchgate.net/profile/Viktor-Mileikovskiy/publication/391850615_Materiali_IV_Miznarodnoi_naukovoprakticnoi_konferencii_Green_Construction_Zelene_budivnictvo_Kiiv_1314_travna_2025_r/links/6829cf2a026fee1034f8e8fb/Materiali-IV-Miznarodnoi-naukovo-prakticnoi-konferencii-Green-Construction-Zelene-budivnictvo-Kiiv-13-14-travna-2025-r.pdf#page=313

Каледіна Анастасія, учениця 10 класу опорного ліцею с. Зимне, Зимненської сільської ради Володимирського району
Науковий керівник: Подзізей Борис Анатолійович, учитель біології опорного ліцею с. Зимне, Зимненської сільської ради Володимирського району, керівник секції охорони довкілля та раціонального природокористування комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

САМШИТ В УМОВАХ ІНВАЗІЇ САМШИТО ВОЇ ВОГНІВКИ НА ТЕРИТОРІЇ М. ВОЛОДИМИРА ТА ОКОЛИЦЬ

Самшит вічнозелений або (*Buxus sempervirens* L.) — [вічнозелений куш](#) або [деревце](#) родини [самшитових](#), що широко культивують у садках і парках Завдяки листю, що живе до 8-12 років, самшит дуже атрактивний в усі пори року, його кущі прекрасно витримують обрізку, добре зростають за різних умов інсоляції [2]. Ще донедавна до переваг культивування *B. sempervirens* садівники відносили стійкість цієї рослини до шкідників та хвороб. Проте, в останні роки ситуація кардинально змінилася через поширення на теренах нашої держави небезпечного карантинного шкідника - вогнівки самшитової (*Cydalima perspectalis* (Walker, 1859)), в Україні його віднесено до карантинних видів шкідників [3;4]. Самшитова вогнівка, дає в умовах України до трьох генерацій, тому при появі первинних осередків ураження шкідник поширюється надзвичайно швидко, уражені рослини втрачають декоративність, а при значному розмноженні шкідника швидко відмирають [1;3], що ми і спостерігали у 2024 році. Натомість у 2025 році, на більшості ділянках, ми спостерігали тільки поодинокі свіжі сліди діяльності вогнівки, а чисельність шкідника була дуже низькою тому ушкоджені рослини самшиту змогли частково відновитися.

Отже **актуальність** нашого екологічно проєкту обумовлена необхідністю дослідження негативного впливу інвазії *Cydalima perspectalis* на насадження *Buxus sempervirens* в межах м. Володимира та околиць. **Метою** проєкту було дослідити життєвий стан та декоративність рослин самшиту вічнозеленого (*Buxus sempervirens* L.) в межах зелених насаджень м. Володимира, котрі потерпають від інвазії вогнівки самшитової (*Cydalima perspectalis* Walker, 1859) В результаті візуального огляду рослин (*B. sempervirens* L.) було досліджено ступінь їх пошкодження інвазійним шкідником, котрий було обраховано на основі встановлення масштабів дефоліації (ушкодження листя) та ушкодження кори. Було також визначено життєвий стан облікованих кущів самшиту та оцінена їх декоративність. Були досліджено наслідки інвазії самшитової вогнівки

в межах 10 зелених насаджень, розташованих на території міста та околиць, в котрих було здійснено облік рослин самшиту. Також авторка здійснила порівняльний аналіз стану рослин самшиту вічнозеленого протягом двох вегетаційних періодів (2024 та 2025 років), що дозволило оцінити динаміку зміни їх декоративності та ступеня ураження шкідником.

У результаті дослідження було **встановлено що:**

1. Пошкодження рослин самшиту самшитовою вогнівкою відмічене в межах усіх десяти обстежених зелених насаджень, інвазія охопила весь досліджений регіон.

2. За показниками життєвого стану обліковані рослини самшиту вічнозеленого розподілилися на 5 категорій. Так здоровими у 2024 році було - 88 рослин, що складало 45%; у 2025 році кількість здорових зросла до 110(56%) Натомість частка ослаблених зменшилася із 49 (25%), до 39 (20%). Також менше стало сильно ослаблених рослин - 23 екземпляри (12%) у 2024р і 14 рослин(7%) у 2025р., та відмираючих, котрих у 2024 році було 11 шт. (5%), а в 2025році.до цієї категорії належало 7шт. (4%). В той же час не змінилася кількість сухостійв. 26 рослин, що складає 13% - вони загинули внаслідок пошкодження шкідником.

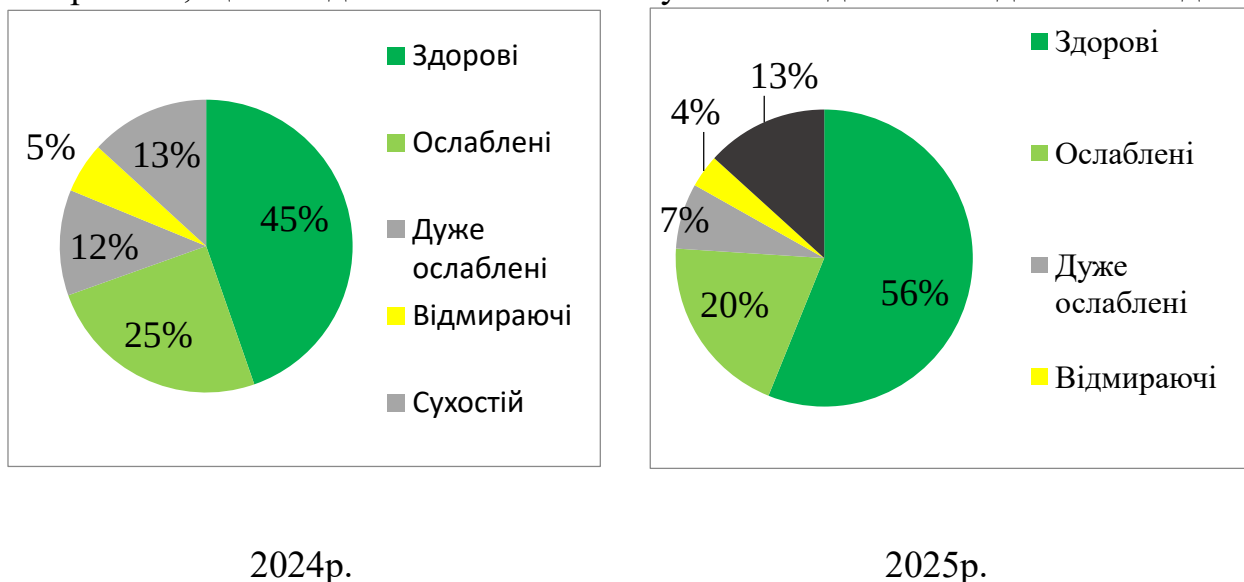
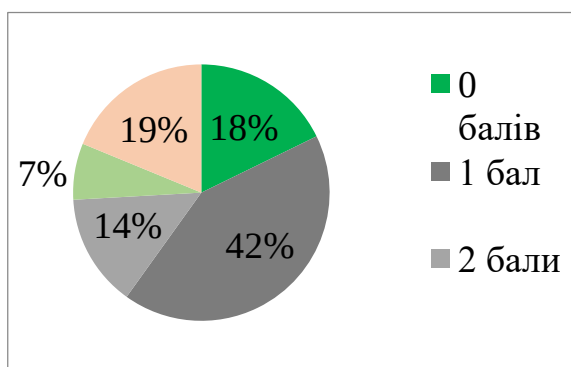
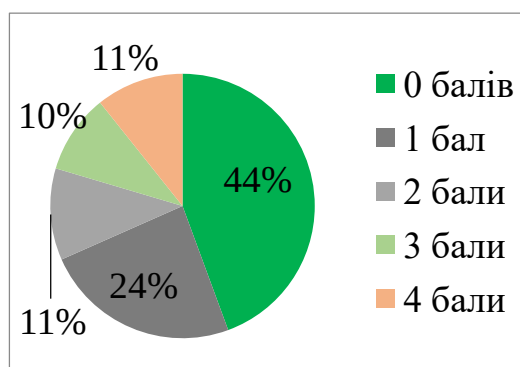


Рис. 1. Співвідношення рослин самшиту вічнозеленого за категоріями життєвого стану. (за методикою В. А. Алексєєва)

3. Згідно огляду здійсненому в 2024р. в 35 рослин самшиту із 197 облікових (18%) - ступінь пошкодження 0 балів, у 83 кущів - 42%, слабе пошкодження листя – 1бал, 28 екземплярів (14%) мають середнє ушкодження – 2бали, 14 кущів (7%) пошкоджені сильно - 3 бали, 37 шт., що складає 19%, пошкоджені дуже сильно (4бали). Натомість дослідження здійснені в 2025 році показали значно більшу частку практично неушкоджених рослин (87 із 196 облікових), що становить 44%, слабе пошкодження листя було відмічене в 47 рослин (24%), середньо ушкодженими виявилися 22 рослини (11%), 19 рослин (10%) зазнали сильного пошкодження вогнівкою, і 21 екземпляри (11%) загинули унаслідок дуже сильного ушкодження.



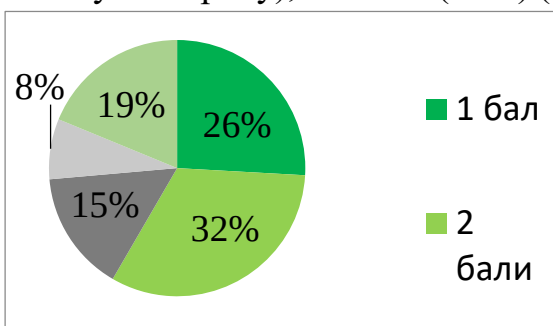
2024р.



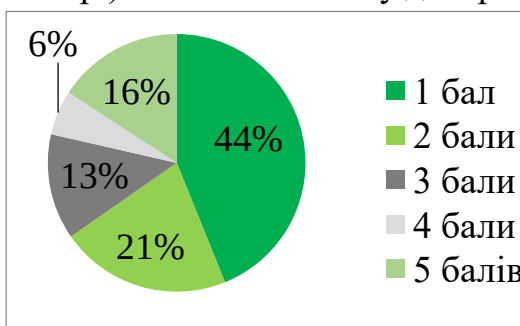
2025р.

Рис. 2. Ступінь пошкодження рослин самшиту вічнозеленого вогнівкою самшитовою

4. Високу декоративність (1 бал) в 2024 році мав 51 кущ самшиту, що складало 26%— 1бал, в 2025 році високоатраактивних рослин стало більше 86 шт. (44%). Достатню декоративність (2 бали) у 2024 році мали 64 рослини - 32%, у 2025 році їх частка зменшилася до 42 (21%). Майже не змінилася частка рослин із незначною декоративністю (3 бали), у 2024 році таких було 30 – екземплярів, або 15%., а в 2025 році до цієї категорії ми віднесли 26 рослин (13%). Рослин із нульовою декоративністю (4бали) у 2025 році було 15 шт. (8%), у 2025 році їх залишилось 11 екземплярів (6%). Досить багато самшитів - 37шт.(19%) (згідно обліку 2024 року), та 31шт.(16%) (облік 2025р.) мають негативну декоративність.



2024р.



2025р.

Рис. 3. Декоративність рослин самшиту вічнозеленого із зелених насаджень м. Володимира та околиць

5. Серед 10 облікованих ділянок, найбільшу шкоду інвазія самшитової вогнівки завдала рослинам самшиту із парку Володимирського ТМО та скверу міської СЕС, в складі їх насаджень понад 80% рослин сильно та дуже сильно пошкодження шкідником, унаслідок чого більшість із них (67-70,5%) мають погані показники життєвого стану (відмираючі та сухостої), що зумовлює нульову чи негативну декоративність 80-95% облікованих в цих місцезростаннях екземплярів, інші насадження постраждали від інвазії значно менше, рослини самшиту там в основному не пошкоджені та слабкопошкоджені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнатюк А.М., Гапоненко М.Б. Новий інвазійний шкідник *Cydalima perspectalis* (Walker, 1859) (Lepidoptera: Crambidae) в м. Києві (Україна). Сучасні тенденції збереження, відновлення та збагачення фіторізноманіття ботанічних садів і дендропарків: матеріали міжнар. наук. конф., присвяченої 70-річчю дендрологічного парку «Олександрія» як наукової установи НАН України. Біла Церква, 2016. С. 99–101.
2. Калініченко О.А. Декоративна дендрологія. К.:Вища шк., 2003. 199 с.
3. Марченко А.Б. Екологічні аспекти прояву інвазійного виду *Cydalima perspectalis* (Walker, 1859) в урбанізованих екосистемах. Збірник наукових праць «Агробіологія», 2022. № 2. С. 153–160.
4. Турис Е.В. Знахідки і особливості біології розвитку вогнівки самшитової *Cydalima perspectalis* (Walker, 1859) (Lepidoptera, Crambidae) в Закарпатській області, Україна. Uzhgorod entomological readings. Proceedings of the 15th international scientific conference. Uzhgorod, 2015. Vol. 1. Режим доступу: <https://www.researchgate.net/publication/282648536>.

Корецький Броніслав, учень 7 класу
Луцького приватного закладу «Заклад
загальної середньої освіти «Колегіум
ЄАРС» Управління освіти Луцької міської
ради

Науковий керівник: Федонюк Віталіна
Володимирівна, доцент Луцького
національного технічного університету,
кандидат географічних наук, керівник
секції метеорології та кліматології
комунальної установи «Волинська
обласна Мала академія наук»

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВІВ СИЛЬНОГО ВІТРУ В ЗОНІ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ

Актуальність дослідження. Сильні вітри (буревії) – це небезпечне метеорологічне явище. Вони призводять до руйнування або пошкодження будівель, господарських об'єктів, можуть завдати шкоду людині (поранення, падіння уламків, перебування у зоні ураження, у завалах). Буревії також можуть спричинити вітровал у лісі, пошкодження або і загибель вікових дерев та інші негативні наслідки. В останні десятиріччя, у зв'язку з глобальними змінами клімату, кількість буревіїв у світі росте. Це робить актуальним вивчення їх поширення, динаміки у світі і в Україні. **Об'єкт роботи** – це вітер, його

характеристики (швидкість, напрямок, повторюваність) в регіоні Українського Полісся. **Предметом** дослідження є зміни вітрового режиму в регіоні протягом останніх десятиліть під впливом перебудови кліматичних процесів. **Мета** роботи – аналіз сучасного поширення та річної динаміки сильних вітрів (буревіїв) у зоні Українського Полісся та розробка електронної карти «Смерчі в зоні Українського Полісся». **Матеріалами дослідження** були електронні архіви метеорологічної інформації сайту Метеопост (станція Луцьк) [1]; результати власного пошуку інформації про буревії в Інтернеті; результати власної статистичної обробки числових даних про вітровий режим та їх графічного і картографічного представлення. Проаналізовано та опрацьовано також наукові праці Федонюк В.В., Панькевич А.С., Федонюка М.А., Панькевича С.Г., Вовка О.П., присвячені особливостям вітрового режиму в Луцьку у контексті змін клімату в останні десятиріччя [2, 3, 4].

Основні результати дослідження: визначалися особливості динаміки вітру у м. Луцьку на протязі періоду 2015-2024 рр. На даний час розпочата робота з статистично-графічного представлення числових показників такої динаміки. Порівняння даних щодо середньої місячної швидкості вітру у м. Луцьку за досліджуваній період свідчить про мінливість цього явища протягом року та у різні роки. За період 2015-2024 рр. середня річна швидкість вітру коливалася від 2,5 м/с до 3,4 м/с. Виділялися періоди зі зниженими та з підвищеними швидкостями вітру. Найбільший інтерес представляє аналіз випадків дуже сильних вітрів – буревіїв. Розпочато складання електронної карти, на якій будуть нанесені локації виникнення буревіїв у XX та XXI ст. в межах Українського Полісся, в тому числі – у межах Волинської області. Така карта допоможе виявити зони з підвищеними швидкостями вітру в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сайт «Метеопост». Електронний ресурс. URL: <https://meteopost.com/>
2. Федонюк В.В., Панькевич С.Г., Федонюк М.А. Вітровий режим та вітроенергетичний потенціал Луцька. *Екологічні науки* : науково-практичний журнал. К. : Видавничий дім «Гельветика», 2024. № 1 (52). С.156-161. URL: http://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2024/1/part_1/26.pdf
3. Федонюк В.В., Панькевич А.С., Федонюк М.А., Панькевич С.Г. Аналіз вітрового режиму Луцька в контексті регіональних проявів кліматичних змін. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія*. Тернопіль: ФОП
4. Осадца Ю.В. № 1 (выпуск 56). 2024. С.27-34. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/32914/1/4_FEDONIUK_et_al.pdf
5. Pankevych A., Fedoniuk V., Vovk O., Pankevych S. Assessment and mapping of microclimatic features in complex architectural structures in Lutsk. *GeoTerrace-2024. International Conference of Young Professionals*. 7-8 Oct 2024, European Association of Geoscientists & Engineers. Volume 2024, p. 1 – 5. URL: <https://www.earthdoc.org/content/papers/10.3997/2214-4609.2024510012> DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.2024510012>.

Кошелевич Христина, учениця 10 класу
Нововолинського ліцею №8
Нововолинської міської ради
Науковий керівник: Ференц Лариса
Вікторівна, учитель біології
Нововолинського ліцею №8
Нововолинської міської ради

НАСЛІДКИ ВОЄННИХ ДІЙ РОСІЇ НА БІОРІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ

Актуальність проекту зумовлена безпрецедентними масштабами екологічних втрат, що їх фіксують міжнародні організації та українські установи з 2022 року. Повномасштабна агресія спричинила широкомасштабне руйнування оселищ, забруднення повітря, ґрунтів і вод, деградацію природоохоронних територій, міграцію видів та порушення екосистемних зв'язків. За попередніми оцінками ООН/ЮНЕП, екологічні наслідки конфлікту мають довготривалий характер і вимагатимуть багаторічної реабілітації природних систем [8]. Окремий удар завдало руйнування Каховської ГЕС у червні 2023 року — раптова зміна гідрологічного режиму призвела до масштабного затоплення вниз за течією та осушення водосховища, що фактично перекроїло ландшафти Пониззя Дніпра та оселища сотень видів [9, 7]. На тлі триваючих бойових дій та мінної небезпеки актуальним є створення науково обґрунтованих програм відновлення та моніторингу, інтеграція природоохоронних пріоритетів у післявоєнну відбудову, а також координація державних і міжнародних зусиль [2, 6, 8].

Новизна проекту полягає в тому, що був проведений аналіз впливу воєнних дій Росії на біорізноманіття України, враховуючи знищення природних територій. У роботі наведено фактичні дані про масштабні лісові пожежі у Національному природному парку «Святі гори», у Луганському природному заповіднику (відділення «Провальський степ» і «Трьохізбенський степ»), а також у регіональних ландшафтних парках «Донецький Кряж» і «Зуївський». При написанні проекту були враховані дослідження таких сучасних екологічних даних як: ЮНЕП, WWF, Екологія–Право–Людина, NASA FIRMS. Отримані результати можуть бути використані для планування відновлення природи після війни.

Війна — це завжди комплексний стрес для довкілля. В Україні з 2022 року на значній території відбуваються бойові дії, що зумовлюють прямі (вибухи, пожежі, механічне руйнування ґрунтового та рослинного покриву, забруднення продуктами згоряння) та непрямі (переривання природоохоронного менеджменту, браконьєрство, переміщення видів, інвазії) впливи на біоту. Мета цього проекту є узагальнити надійні відомості про наслідки війни для біорізноманіття України, показати ключові механізми впливу і запропонувати напрями екологічного відновлення на основі сучасних звітів ЮНЕП, JRC ЄС, WWF та наукових публікацій.

З перших місяців повномасштабного вторгнення фіксується деградація природоохоронних територій, у тому числі заповідників і національних парків Сходу та Півдня — через обстріли, пожежі, окопні роботи та мінування. Оцінки ЮНЕП вказують на широке забруднення компонентів довкілля токсикантами, включно з важкими металами, вуглеводнями та вибуховими речовинами, що має кумулятивний вплив на наземні й водні екосистеми [8, 9].

Додатковий довготривалий ризик створює вибухонебезпечне забруднення: міни та снаряди обмежують доступ для природоохоронних робіт, перешкоджають сезонним випасам і покосам, порушують міграційні маршрути тварин та тимчасово ізолюють локальні популяції [2].

Пожежі, спричинені обстрілами та бойовими діями, охопили значні площі природних територій. Найбільших втрат зазнав Національний природний парк «Святі гори», де у 2024 році вигоріло понад 5 000 гектарів лісу. Також сильно постраждали Луганський природний заповідник (відділення «Провальський степ» і «Трьохізбенський степ»), регіональні ландшафтні парки «Донецький Кряж» і «Зуївський», а також заказники «Альошкін бугор» і «Білоріченський». За даними екологічних організацій, унаслідок цих пожеж знищено близько 17% лісів і 24% степових територій Донбасу, що призвело до втрати багатьох рідкісних видів флори й фауни [5, 6]. Руйнування Каховської ГЕС 6 червня 2023 року стало екологічною катастрофою континентального масштабу: хвиля затоплення знищила низові заплавні біотопи, внаслідок осушення водосховища деградували прибережні й мілководні екосистеми, змінився солевий і трофічний баланс у пониззі Дніпра та на узбережжі Чорного моря. Оцінки ЮНЕП вказують, що частина змін є незворотною, а відновлення потребуватиме років і десятиліть цілеспрямованих заходів [7, 9].

Українські офіційні джерела повідомляли про багатомільярдні збитки для довкілля, втрату водних ресурсів для зрошення та промисловості, загибель іхтіофауни й безхребетних [1]. Низка наукових робіт, які поєднали польові дані, дистанційне зондування та моделювання, підтвердили глибокі зміни у структурі водних спільнот, включно з перерозподілом видового складу та руйнуванням нерестових угідь [7, 10]. Водні системи зазнали комплексного навантаження: руйнування очисних споруд і водогонів, скиди з пошкоджених промислових об'єктів, потрапляння паливно-мастильних матеріалів та вибухових речовин у річки і ґрунтові води. Це зумовлює епізодичні та хронічні токсичні ефекти для безхребетних, риб і амфібій, біоаккумуляцію у трофічних ланцюгах і деградацію прибережних зон відтворення. На Чорноморському й Азовському узбережжях, за даними WWF та академічних джерел, спостерігаються зміни солоності, евтрофікаційні процеси та локальні «мертві зони», що посилюються припиненням регулярних природоохоронних моніторингів у зонах бойових дій [2, 3, 4].

Війна Росії проти України спричинила багатовимірну кризу біорізноманіття: руйнування оселищ, токсичне та вибухонебезпечне

забруднення, гідрологічні зсуви після підриву Каховської ГЕС, рекордні пожежі та тривалу деградацію природоохоронного менеджменту. Сукупність наявних оцінок авторитетних інституцій (ЮНЕП, JRC, WWF) і новітніх наукових досліджень підтверджує як гострі, так і довготривалі наслідки для наземних і водних екосистем.

Пріоритетами державної політики та міжнародної підтримки мають стати: розмінування природних територій, відновлення моніторингу та наукової інфраструктури, гідрологічна реабілітація басейну Дніпра, цільові програми відновлення степів і лісів, а також інтеграція охорони природи у плани повоєнної відбудови. Лише системний підхід дасть змогу зменшити втрати біорізноманіття і повернути екосистемам здатність до самовідновлення [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. ЕкоЗагроза (2023). Оцінка збитків довкіллю від руйнування Каховської ГЕС.
2. CEOBS (2024). Ukraine conflict environmental briefing: Nature.
3. European Commission, Joint Research Centre (2025). War worsens climate and environmental challenges in Ukraine.
4. Kvach, Y. et al. (2025). Biodiversity effects of the Russia–Ukraine War and the Kakhovka Dam destruction. *Ecological Processes*.
5. NASA FIRMS (2024). Fire data analysis for Ukraine during war period.
6. ReliefWeb/UN (2024). Environmental consequences of the war against Ukraine: preliminary twelve-month assessment.
7. Shumilova, O. et al. (2025). Environmental effects of the Kakhovka Dam destruction. *Science*.
8. WWF-CEE/WWF Ukraine (2023). Assessing the environmental impacts of the war in Ukraine.
9. United Nations Environment Programme (2022). The Environmental Impact of the Conflict in Ukraine: A Preliminary Review.
10. United Nations Environment Programme (2023). Rapid Environmental Assessment of Kakhovka Dam Breach (Ukraine).

Курдельчук Анастасія, учениця 11 класу Княгининівського ліцею Волинської обласної ради
Науковий керівник: Потапчук Валерій Дмитрович, вчитель біології Княгининівського ліцею Волинської обласної ради.

ВИВЧЕННЯ РІДКІСНИХ ТА ЕНДЕМІЧНИХ ВИДІВ СУДИННИХ РОСЛИН НА ТЕРИТОРІЇ ІСТОРИЧНОЇ ВОЛИНИ

(На прикладі НПП «Кременецькі гори»)

Екологічна проблематика завжди була у фокусі уваги науковців, природоохоронців, істориків і краєзнавців. Ще з давніх часів люди прагнули зрозуміти закономірності природи, її зв'язок із життям, культурою та духовністю. У ХХІ столітті ці питання набули особливої актуальності через глобальні екологічні зміни, втрату біорізноманіття та деградацію природних екосистем.

Актуальність проєкту зумовлена тим, що сучасна Волинь і суміжні історичні території зазнають значного антропогенного впливу — вирубка лісів, розорювання земель, урбанізація, кліматичні зміни. На цьому тлі особливої уваги набуває дослідження й охорона природних комплексів, що зберегли свою автентичність, — таких як **Кременецькі гори**, які є унікальним природним, історичним і культурним феноменом південної Волині.

Об'єктом дослідження є природні комплекси Національного природного парку «Кременецькі гори» — частини історичної Волині, що відзначаються високим рівнем флористичного та ландшафтного різноманіття, а також наявністю рідкісних ендемічних видів. Під час проведення експедиційного дослідження на території Національного природного парку «Кременецькі гори» було здійснено низку власних спостережень: зокрема підготовка фотографій природних ландшафтів, виявлених видів судинних рослин і їхній опис. Особливу увагу приділено ендемічним видам — шавлії кременецькій, молочаю волинському, змієголовнику австрійському, гвоздиці несправжньопізній та іншим представникам флори, що засвідчують унікальність і високу екологічну цінність цього регіону. Виявлені види було описано відповідно до польових методик біологічного аналізу, що дозволило визначити їх екологічні ніші та стан збереження.

Метою роботи є вивчення біорізноманіття, екологічного стану та природоохоронного значення Кременецьких гір як складової історичної Волині, а також усвідомлення важливості збереження природних ландшафтів цього регіону. **Новизна наукового проєкту** полягає у поєднанні природоохоронного, історико-географічного та біорізноманітного підходів. У дослідженні

використано як архівні, так і власні польові матеріали, зібрані під час експедиційної подорожі до Кременецьких гір. Особливу увагу приділено аналізу флори, фауни, природних ландшафтів і сучасного стану екосистем регіону, що раніше не було предметом комплексного вивчення в контексті історичної Волині. Ініціатива створення природного парку бере початок із пропозиції заснувати заповідник «Перлина Волині та Поділля», проте Рівненська область не підтримала ідею через побоювання втрат у лісогосподарстві, а Тернопільська область погодилася. Саме тому було створено **Національний природний парк «Кременецькі гори»**, який став осередком охорони природи та дослідження біорізноманіття. Сучасні екологічні виклики вимагають усвідомлення цінності природних ресурсів, що збереглися на цій території, та необхідності їх охорони. Під час експедиційної подорожі було відвідано Кременецькі гори — унікальний природний комплекс, який є невід’ємною частиною історичної Волині (саме тут проходить її південна межа, де тисячі років жили волиняни), хоча сьогодні адміністративно належить Тернопільській області.[3, п. Про нас, Історія створення парку]. Про приналежність цієї території до Волині свідчать численні історичні факти: Данилова гора, що була частиною Галицько-Волинського князівства, табір військової округи УПА «Волинь-Південь» поблизу села Антонівці, який став символом боротьби волинян за незалежність України під час і після Другої світової війни, а також сучасне Волинське лісництво, таблички якого можна побачити безпосередньо на території Кременецьких гір. Видовий опис рослин - шавлія кременецька, молочай волинський, що належать до волино-подільських ендеміків і т. д.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що Кременецькі гори є одним із найбільш цінних природних утворень історичної Волині, де поєднуються висока флористична різноманітність, наявність рідкісних і видів на межі зникнення, а також гармонійне співіснування природного та культурного середовищ. Збереження природних ландшафтів Волині має не лише екологічне, а й стратегічне значення — воно забезпечує стабільність екосистем, підтримує кліматичний баланс, сприяє розвитку науки, освіти, туризму та формуванню екологічної свідомості населення. Участь у цій експедиції стала важливим етапом мого наукового розвитку. Вона дозволила поглибити знання з екології, біорізноманіття та польових методів дослідження природи, а також сформувала усвідомлення особистої відповідальності за збереження навколишнього середовища. Отримані результати й враження від побаченого надихають продовжувати вивчення природи рідного краю та сприяти її охороні на науковому й громадському рівнях.

Отже, дослідження біорізноманіття та екології історичної Волині на прикладі Кременецьких гір дозволяє не лише глибше зрозуміти природні процеси цього регіону, а й усвідомити необхідність його збереження як частини культурної та природної спадщини України. Проведене дослідження дало змогу комплексно проаналізувати природно-географічні та біорізноманітні

особливості Кременецьких гір. У результаті дослідження здійснено аналіз флори, фауни, природних ландшафтів і сучасного стану екосистем, що дозволило отримати нові дані про природну спадщину регіону та підкреслити її значення для збереження екологічної рівноваги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми ботаніки та екології : матеріали Міжнар. конф. молодих учених [м. Луцьк, 5–10 верес. 2017 р.] / НАН України, Ін-т ботаніки ім. М. Г. Холодного, Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол.: Є. Л. Кордюм, Г. Аль-Маалі, Д. Винокуров та ін.]. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 120 с
2. Буднік С., Потапчук В. Пошуково-дослідницька робота з палеонтологічного краєзнавства: навчально-методичний посібник. Л., 2024. 90-94 с.
3. Матеріали з сайту “krembotsad.in.ua”, п. Флора та Фауна. Режим доступу: <https://krembotsad.in.ua/doslidzhuy/pryroda-parku/flora/>
4. Матеріали Національного природного парку «Кременецькі гори». — Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://kremgory.in.ua/>
5. Матеріали з сайту “ternopil.name”, п. Флора та фауна національного парку. Режим доступу: <https://ternopil.name/uk/eternal-2394-naczionalnyj-prugodnyj-park-kremeneczki-gory>

Кухарик Ілля, учень 11 класу
Нововолинського ліцею № 4 імені
Т.Г.Шевченка Нововолинської міської
ради

Науковий керівник: Ференц Лариса
Вікторівна, учитель хімії
Нововолинського ліцею 4 імені
Т.Г.Шевченка Нововолинської міської
ради

ЗЕЛЕНА ЕНЕРГЕТИКА – МАЙБУТНЄ МІСТА НОВОВОЛИНСЬКА

Нововолинськ — одне з наймолодших міст України, засноване у 1950-х роках як промисловий центр у Волинській області. Його розвиток десятиліттями був тісно пов’язаний із **вугільною промисловістю**, яка стала головною рушійною силою економіки міста. **Нововолинськ** активно працює над впровадженням рішень, що відповідають принципам сталого розвитку та «зеленої» трансформації міста. **Актуальність проєкту** обумовлена закриттям неефективних котелень та реконструкцій тепломереж. Модернізація громадських будівель шкіл, садочків, адміністративних об’єктів є однією з найбільш вагомих проблем міста Нововолинська. Це дозволить зекономити

бюджетні кошти та покращити комфорт у приміщеннях.

Новизна проєкту полягає у дослідженні різних шляхів вирішення **впровадження «зеленої енергетики»** у місті Нововолинськ, як одне з пріоритетних завдань для Нововолинської територіальної громади. Ми дослідили, що впровадження та використання природних ресурсів енергії сприятиме **зменшенню викидів парникових газів**. Мер міста Карпус Б.С. взяв участь у міжнародній ініціативі з клімату та енергії. Він взяв зобов'язання скоротити викиди CO₂ щонайменше на **33% до 2030 року**. Для цього місто розробило план дій зі сталого енергетичного розвитку та клімату (SECAP), який охоплює транспорт, енергетику, будівництво та поводження з відходами. Таким чином орієнтація на зелений курс робить місто привабливішим для міжнародних партнерів і донорських програм. Зокрема, завдяки участі у таких ініціативах, як **Ukraine Facility Platform**, громада отримує можливість реалізовувати сучасні інноваційні проєкти у сфері енергоефективності та кліматичної адаптації [4]. **Відновлювані джерела енергії (ВДЕ)** — це група природних ресурсів, з яких виробляється електрична та теплова енергія. **Тривала експлуатація не суттєво виснажує такі ресурси, або вони поновлюються протягом короткого періоду часу**. Відновлювані джерела, з яких виробляється зелена енергія, це: вітер; сонячна радіація; вода; геотермальні джерела; океанські хвилі, течії та припливи; біомаса; біогази та біорідкі речовини. Найпопулярнішими джерелами екологічної відновлюваної енергії є: **вітер, сонце та вода**.

На нашу думку найкращим джерелом зеленої енергії для опалення і використання світла у приміщеннях шкіл, садочків є саме енергія від сонця, що генерується за допомогою сонячних панелей або теплових електростанцій. Важливим аспектом є щонайшвидша їх побудова у період воєнних дій на території України. Так як щодня ми спостерігаємо за руйнуванням інфраструктури внаслідок російських атак, що призводить до значних втрат виробничих потужностей, особливо теплових та гідрогенерацій. Ще одним можливим провадженням зеленої енергії звісно є вітряні електростанції. Вони складаються з ефективних турбін і обладнання, яке перетворює кінетичну енергію в електрику. Очевидно, що виробництво відновлюваної енергії за допомогою ВЕС є найвигіднішим у місцях з сильною вітряністю [2]. Крім цього серед **конкретних ініціатив** — впровадження відновлюваних джерел енергії на базі комунальних підприємств «Нововолинськводоканал» і «Нововолинськтеплокомуненерго». Йдеться про встановлення сонячних панелей, теплових насосів, систем рекуперації тепла, що дозволяють знизити споживання традиційних енергоносіїв і підвищити ефективність роботи. Нововолинськ упевнено рухається від індустріального минулого до **сталого, енергоефективного та екологічно відповідального майбутнього**. Завдяки системному підходу, активній позиції громади та підтримці партнерів, місто має всі шанси стати прикладом успішної зеленої трансформації для інших регіонів України [1, 3].

Зелена енергетика це не просто тренд, а стратегічна необхідність для Нововолинська. Місто вже зробило перші важливі кроки, і майбутнє за енергією, яка не шкодить природі. Використання природних ресурсів дають можливість відкрити шлях до сталого розвитку, економічної стабільності та чистого довкілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. У наймолодшому місті на Волині водоканал перейде на зелену енергію, заощаджуючи мільйони. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/288555-u-naimolodshomu-misti-na-volyni-zbuduiut-soniachni-elektrostantsii>.
2. Зелена енергія та все, що вам потрібно про неї знати. URL: <https://www.ecotech.ua/zelena-energetyka-perevagy-ta-statystyka/>.
3. Нововолинська міська рада про встановлення сонячних електростанцій на об'єктах КП “Нововолинськводоканал”. URL: ug.org.ua/news/novovolynsk/novodokanali-novovolynska-vstanovlyat-sonyachni-elektrostantsiiyi-893581/.
4. Як Нововолинськ відмовляється від вугілля. URL: <https://shotam.info/yak-novovolyns-k-vidmovliaiet-sia-vid-vuhillia-i-staie-enerhetychno-nezalezhnym/>

Кравчук Любомир, учень 11 класу Волинського наукового ліцею Волинської обласної ради

Наукові керівники: Чижевська Лариса Тарасівна, кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, кандидат географічних наук

ГЕОЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРКУ КУЛЬТУРИ ТА ВІДПОЧИНКУ 900-РІЧЧЯ МІСТА ЛУЦЬКА

Парк 900-річчя міста Луцька – це складна природно-антропогенна система зі збереженими природними компонентами, які певною мірою змінені людиною. Серед них рослинність, ґрунти, річка Сапалаївка, що є ключовим компонентом парку. Функціонування території як паркової зони започатковане у 70-80 роках минулого століття у зв'язку з розбудовою міста, необхідністю дотримання вимог міського планування, згідно яких забудова повинна чергуватися із зеленими зонами, що, водночас, виконують водорегулюючу, кліматоутворюючу, естетичну, пізнавальну, екологічну та рекреаційну функції [5]. Парк позитивно впливає на життєдіяльність населення в місті, захищає житлові масиви від згубного впливу транспорту. Попри популярність серед містян та інтенсивне використання парку, в джерелах інформації недостатньо відомостей про нього. Науковці області здебільшого цікавляться геоморфологічними особливостями,

біоценозами парку [1, 4]. В науковій літературі знаходимо результати досліджень якості води в р. Сапалаївці [1], при цьому на особливостях динаміки гідрологічного режиму увага не акцентується. В окремих джерелах розглядаються питання формування місцевого мікроклімату. Волинські дослідники М. Й. Шевчук, Ф. В. Зузук вивчали ґрунти, ймовірність прояву процесів заболочення в заплаві річки в межах міста [2]. Останнім часом згадки про парк можна знайти у роботах, присвячених ландшафтному плануванню міста, формуванню екологічної мережі в його межах [3]. Все це є передумовами необхідності проведення подальших детальних досліджень у межах парку. Актуальність проєкту зумовлена необхідністю дослідження однією з найбільших зелених зон відпочинку у місті Луцьку. Варто зазначити, що парк створено посеред житлової забудови. Незважаючи на рекреаційне призначення, зазнає потужного навантаження від прилеглих ділянок міста та його мешканців, використовується у різних напрямках, перебуває у напівзанедбаному стані. В останні роки простежується захоплення паркової зони під забудову [5]. Як результат, мають прояв несприятливі природні та антропогенні процеси. Наукова новизна проєкту полягає в узагальненні інформації щодо геоекологічних особливостей парку 900-річчя міста Луцька, відстеженні наявних здобутків у їх дослідженні, проведенні структурного та функціонального аналізу території, визначенні основних проблем та перспективних, з огляду на особливості території, напрямків подальшого використання. Проведено ряд спостережень та вимірювань параметрів досліджуваної території. Серед завдань проєкту: обґрунтування передумов і напрямків проведення геоекологічних досліджень в межах парку, відстеження етапів формування рекреаційної зони, дослідження парку як складної природно-антропогенної системи, вивчення її структури та функцій, визначення стану й напрямків використання окремих ділянок парку, виявлення наявних екологічних проблем і ймовірних ризиків, розробка перспективних напрямків використання території.

Парк 900-річчя сформувався у заплаві річки Сапалаївки, яка є ключовим компонентом цієї території. У польових умовах обстежено річку в різних ділянках парку, визначено її морфометричні параметри, основні фізичні-хімічні та гідробіологічні показники. Попри те, що Сапалаївка є водним потоком, виявлено, що течія в ній сповільнена, а подекуди відсутня через наявність природних загат і заростання. Зачасту вода застоюється та забруднюється. Застосування методики екологічних показників щодо оцінки якості води в річці засвідчує, що вода в межах річки відзначається інтегральним екологічним індексом від 2.08 до 2.6 і є за якістю відносно чистою та мезотрофною, тобто за наявних умов може стати евтрофною.

Досліджено прояв мікрокліматичних показників у межах парку та прилеглих до нього ділянок. Загалом температура в межах парку впродовж доби є нижчою, а вологість вищою, порівняно із забудованими районами Луцька. Це особливо актуально в період літньої спеки. Охолоджуючий ефект зумовлений не

тільки зростанням деревних насаджень, а й наявністю річки. Встановлено відмінності у прояві температури й вологості залежно від наявності поблизу водного об'єкту та деревних насаджень. Закономірним є той факт, що температура повітря вища на віддалених від парку ділянках, вологість при цьому нижча; в умовах поблизу парку, особливо в його гушавині, температура знижується, а вологість, навпаки, зростає.

Обстежено ґрунтовий покрив парку шляхом закладання ґрунтових розрізів. Встановлено, що переважаючими в заплаві є гідроморфні, переважно лучно-болотні, лучно-чорноземні, а також сильнозмиті темно-сірі ґрунти.

Вивчено флору та фауну парку, який є однією із найбільших і добре озелених ділянок нашого міста з різновіковими насадженнями, що формувались в межах останніх 50 років. Встановлено, що переважає в парку деревна рослинність, а саме різні породи клена, липи, верби, каштана, берези, ялини, ясена. Під деревами та в узбережній зоні річки зростає природна лучна та водно-болотна рослинність. Виокремлено основні функціональні зони парку та встановлено переважання природно-антропогенних ділянок. Серед них водний потік, схили надзаплавної тераси, деревно-чагарникові насадження, прогулянкові алеї, пляжна зона, житлова забудова. З метою підтвердження важливої захисної ролі зеленої зони, застосовано методику розрахунку концентрації двоокису вуглецю в межах проспекту Відродження, що межує з парком. На основі використання даних про такі параметри довкілля як температура повітря, інтенсивність руху транспорту, характер рельєфу та забудови, виявлено небезпечний рівень вмісту CO₂. Встановлено, що в межах парку мають прояв екологічні проблеми. Відбувається забруднення території повітряними і водними потоками. Річка Сапалаївка піддається заґаченню, швидкість течії знижується, простежується застоювання води, особливо поблизу берегів, виникає загроза прояву процесу евтрофікації. Простежується інтенсивне заростання узбережних ділянок річки, що зумовлює необхідність розчищення. Надмірне рекреаційне навантаження сприяє засміченню території, нищенню ґрунтового покриву, рослинності та забрудненню води. Особливо несприятливим чинником є забудова узбережних ділянок безпосередньо в парку та поблизу нього. Існує загроза прояву ризиків геологічного характеру, а саме зсувів, обвалів

Враховуючи сучасний стан парку, необхідно проводити систематичні його дослідження, врегулювати антропогенний вплив, впорядкувати русло річки, вдосконалювати його інфраструктуру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волошин І. М., Лепкий М. І. Еколого-географічні проблеми урбосистем Волинської області: Монографія. Львів: ВЦ ЛНУ, 2004. 241 с
2. Ґрунти Волинської області. За ред. М. Й. Шевчука. Луцьк: РВ«Вежа», 1999. 162 с.

3. Карпюк З. К., Фесюк В. О. Природоохоронні мережі Волинської області: монографія. Луцьк: видавництво «Терен». 2021. 455 с
4. Коцун Л. Молодіє парк древнього Луцька. Міське господарство України. К.: №1. 1997. С.34-36.
5. Мельник О. В. Сучасні проблеми містобудування. Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2014. 176 с.

Кушнерук Анатолій, учень 11 класу
Нововолинського ліцею № 4 імені
Т.Г.Шевченка Нововолинської міської
ради

Науковий керівник: Ференц Лариса
Вікторівна, учитель хімії
Нововолинського ліцею 4 імені
Т.Г.Шевченка Нововолинської міської
ради

ЗАЛЕЖНІСТЬ ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ВІД ЕНЕРГЕТИЧНИХ НАПОЇВ

Актуальність проєкту обумовлена проблемою залежності від енергетичних напоїв серед підлітків. Багато людей уживають енергетики для підвищення працездатності або боротьби з втомою. Така залежність особливо небезпечна в підлітковому віці, коли організм активно розвивається.

Новизною проєкту є те, що уперше було проведено опитування учнів Нововолинського ліцею № 4 та Нововолинського ліцею № 8 щодо споживання енергетичних напоїв. Опитування охопило здобувачів освіти 9 –11 класів, усього близько 200 респондентів.

Мета дослідження — з'ясувати частоту споживання енергетиків та усвідомлення їхньої шкоди серед підлітків.

Енергетики містять у своєму складі кофеїн, таурин, гуарану, вітаміни групи В, цукор або підсолоджувачі, ароматизатори та барвники. Основним стимулятором є кофеїн — речовина, яка впливає на нервову систему, викликаючи відчуття бадьорості та зменшуючи втому. Кофеїн у чистому вигляді має хімічну формулу $C_8H_{10}N_4O_2$. Це алкалоїд, який є природним стимулятором центральної нервової системи, що міститься в багатьох рослинах, таких як кавові зерна, чайне листя та какао-боби. Таурин і гуарана посилюють дію кофеїну, а надлишок цукру дає короткочасне відчуття енергії, яке швидко змінюється різким спадом сил. Такі компоненти створюють тимчасовий ефект підйому, але при частому вживанні можуть викликати звикання. У багатьох напоях також є синтетичні добавки, які шкодять серцю, шлунково-кишковій системі та печінці

[2, 3].

Результати опитування серед двох ліцеїв показали, що близько 40 % учнів хоча б раз спробували енергетичні напої. 35 % споживають їх час від часу, коли потрібно не заснути або підготуватись до контрольної роботи. Ще 20 % підлітків зізналися, що вживають енергетики регулярно — один або кілька разів на тиждень, з них 8 % мають ознаки залежності: вони відчують втому, головний біль або дратівливість, якщо не вип'ють енергетик. І лише 5% учнів не вживали ніколи енергетичні напої і не цікавилися ними.

Також під час опитування було встановлено, що більшість підлітків купують енергетики самостійно, іноді навіть без дозволу батьків. Часто вони не звертають уваги на склад напою і не розуміють, що навіть невеликі дози кофеїну при постійному вживанні можуть викликати залежність. Дехто з опитаних здобувачів освіти визнав, що починав уживати енергетики «за компанію», а потім уже не міг відмовитися. Це свідчить про наявність соціального впливу на формування шкідливої звички.

Регулярне вживання енергетичних напоїв може мати серйозні наслідки для здоров'я. Під впливом кофеїну прискорюється серцебиття, підвищується артеріальний тиск, з'являється нервово збудження. Часте споживання таких напоїв негативно впливає на роботу серцево-судинної системи, може сприяти розвитку аритмії, підвищенню тиску або навіть серцевим спазмам. У великих дозах кофеїн викликає порушення сну, безсоння, втрату концентрації та підвищену дратівливість. Надлишок цукру, який міститься в енергетиках, сприяє набору ваги та проблемам із підшлунковою залозою [1].

Отож, проблема залежності підлітків від енергетичних напоїв справді існує і потребує серйозного ставлення. Результати дослідження показали, що більшість учнів не усвідомлюють шкоду, яку можуть завдати організму такі напої. Потрібно проводити просвітницьку роботу в школах, пояснювати наслідки надмірного вживання кофеїну й стимуляторів, а також підтримувати формування здорових звичок серед молоді. Лише через підвищення обізнаності можна зменшити рівень споживання енергетичних напоїв і запобігти розвитку залежності серед підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енергетичні напої: в чому небезпека.
URL: <https://vn.cdc.gov.ua/news/energetychni-napoyi-v-chomu-nebezpeka/>.
2. Енергетичні напої: їх вплив на здоров'я та можливі ризики.
URL: <https://uaps.org.ua/energy-drinks-their-impact-on-health-and-potential-risks/>.
3. Фармакологія: підручник. Т. В. Казанюк. 4-е вид., виправл. К.: ВСВ «Медицина», 2011 520 с.

Левчук Христина, учениця 10 класу
Волинського наукового ліцею Волинської
обласної ради

Науковий керівник: Качинська Тетяна
Валеріївна, к. б. н., доцент кафедри
фізіології людини і тварин ВНУ імені Лесі
Українки; Парасюк Яна Миколаївна,
вчитель біології Волинського наукового
ліцею Волинської обласної ради

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИКО-ХІМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ СЛИНИ В ОСІБ ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ РІЗНОЮ ІНТЕНСИВНІСТЮ КАРІЄСУ

Серед хвороб порожнини рота карієс є найпоширенішим хронічним захворюванням людства [3, 5]. Вважається, що розвиток карієсу пов'язаний з тріадою неодмінних факторів, до яких можна віднести бактерії в зубному нальоті, вуглеводи в раціоні та чутливість зубів [2]. На основі складових слини, вона набуває таких властивостей, як змащування, очищення від небажаних речовин, травлення, нейтралізація кислот і лугів, захист від демінералізації, а також антимікробну роль. Теоретично, слина впливає на захворюваність карієсом чотирма способами: 1 - як механічний очищувальний засіб, що призводить до меншого накопичення зубного нальоту, 2 - зменшення розчинності емалі за допомогою кальцію, фосфатів і фтору, 3 - шляхом буферизації та нейтралізації кислот, що виробляються карієсогенними організмами або потрапляють безпосередньо з їжею та 4 - антибактеріальну активність. Салівадіагностика - порівняно нова галузь медичної науки, що базується на інформативності використання слини (ротової рідини) з метою оцінки стану організму в цілому та/або його окремих органів і систем [4]. Оцінка причинних факторів у слині людей, схильних до ризику карієсу, може допомогти у розробці рекомендацій, які відповідатимуть конкретним потребам пацієнта. Тому, **мета роботи** - виявити особливості фізико-хімічних показників слини в осіб шкільного віку залежно від рівня інтенсивності карієсу.

Дослідження проведено протягом 2024 р. В експерименті брали участь 19 осіб віком від 9 до 16 років, з них 15 осіб чоловічої та 4 - жіночої статі. Поділ досліджуваних на окремі вікові групи не проводили, оскільки зміни в складі слини в даних періодах онтогенезу, згідно з літературними даними, відсутні. Дослідження відповідали міжнародним та вітчизняним біоетичним стандартам. На проведення всіх видів досліджень було отримано добровільні інформовані згоди батьків та безпосередньо учасників експерименту. Збір даних для подальшого аналізу здійснювався під час чергового відвідування досліджуваними приватного кабінету лікаря-стоматолога.

Для дослідження було зібрано 3 мл нестимульованої цільної слини перед

початком проведення стоматологічних процедур лікарем-стоматологом стерильними одноразовими піпетками у одноразові пластикові пробірки типу Еппендорф. Забір зразків проводився в денний час, через 2 години після їжі.

Водневий показник (рН) досліджували з використанням смужки індикаторного паперу (рН 0-12, виробництво «Lachema», Чехія). Індикаторну стрічку занурювали в ротову рідину і спостерігали за зміною кольору паперу. Буферна тестова панель «Saliva-Check Buffer Testing Mat» (GC Dental Products Corp., Kasugai City, Aichi, Японія) використовувалася для оцінки рН слини [8].

Поверхневий натяг слини (ПНС) характеризує її омиваючі і очищуючі властивості. У нормі показник ПНС=50-60 мН/м. Зниження величини ПНС спостерігається при карієсогенній ситуації. Для оцінки ПНС необхідно було нанести 4 краплі слини на фільтрувальний папір на 1 хвилину. Через 1 хвилину виміряти площу (S) краплі слини, яка розтеклася, за формулою:

$$S=3,14 \times A \times B, \text{ де}$$

A – радіус найменшого діаметра (в метрах), B – радіус найбільшого діаметра (в метрах). Поверхневий натяг слини розраховували за формулою:

$$\text{ПНС} = \text{ПН}_в S_c / S_b, \text{ де}$$

$\text{ПН}_в=72,72$ мН/м, S_c - площа краплі слини, яка розтеклася, S_b – площа краплі води, яка розтеклася, становить $0,0005 \text{ м}^2$ [1].

Для визначення КПВ (карієс, пломба видалений), індекс інтенсивності карієсу, ВООЗ (1987) враховували явні каріозні порожнини та виділяли: 1-компенсований (КПВ у віці 12 років не більше 6); 2-субкомпенсований (КПВ у віці 12 років = 7–9); 3-декомпенсований (КПВ у віці 12 років більше 9). У результаті вивчення лікарем-стоматологом рентгенограм та огляду стану зубів, серед осіб шкільного віку було визначено 14 осіб із компенсованим індексом інтенсивності карієсу (КПВ=3), 5 осіб – із субкомпенсованим індексом карієсу (КПВ=8). Статистична обробка результатів проводилась з MS Excel 2019.

У результаті проведеного нами дослідження щодо значення водневого показника було виявлено, що в школярів із компенсованим індексом інтенсивності карієсу рН становив $5,4 \pm 0,1$, а з субкомпенсованим індексом інтенсивності карієсу – $5,6 \pm 0,4$. Статистично достовірно різниці між показником в групах дослідження не виявлено.

Проведений кореляційний аналіз між значенням КПВ та показниками рН виявив, позитивний кореляційний зв'язок ($r=0,4$) в школярів із середнім рівнем карієсу та водневим показником, так рівень КПВ залежить від високого показника рН слини. У школярів із низьким рівнем карієсу та параметрами рН слини високих кореляцій не виявлено.

Аналіз ПНС у досліджуваних осіб виявив найвище його значення у школярів із компенсованим індексом інтенсивності карієсу та становив $48 \pm 6,7$ нм/м, тоді як у школярів із КПВ=3 значення ПНС становило $41 \pm 13,9$ нм/м.

Проведений кореляційний аналіз між значенням КПВ та показниками ПНС виявив позитивний кореляційний зв'язок ($r=0,6$) в школярів із середнім рівнем

карієсу та ПНС, так значення ПНС, тобто його знижені параметри, впливають на рівень КПВ, який в даній групі становить 8. У школярів із низьким рівнем карієсу та параметрами ПНС високих кореляцій не виявлено.

Отже, використання рН та поверхневого натягу слини, як одних із параметрів, для діагностики та профілактики карієсу є необхідним та доцільним, особливо, в осіб шкільного віку, що допоможе скоригувати аліментарні навички та не допустити розвитку чи подальшого прогресу карієсу зубів.

Прослідковується тенденція, яка вказує, що в найбільшій зоні ризику перебуває група школярів із субкомпенсованим рівнем інтенсивності карієсу, що потребує термінового перегляду аліментарних звичок, тобто зменшення споживання продуктів харчування із високим рівнем вуглеводів, зокрема моноцукрів, що допоможе зберегти баланс між процесами демінералізації-ремінералізації та забезпечити протакарієсну дію слини. Для школярів із компенсованим рівнем інтенсивності карієсу теж необхідно звертати увагу на кількість вуглеводної їжі, особливо цукрів, щоб мінералізуючий показник слини залишався в межах задовільного чи високого показника, що відіграє вагому роль в захисних властивостях слини та запобігає розвитку карієсу чи його прогресу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фізіологія людини і тварин: сучасні методи діагностики : навч. посіб. / Н. О. Козачук, Т. В. Качинська, О. Р. Дмитроца, О. А. Білецька. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Об'єм даних 3,79 Мб.
2. Abou El-Yazeed M, Taha S, El Shehaby F, Salem G. Relationship between salivary composition and dental caries among a group of Egyptian down syndrome children. *Aust J Basic Appl Sci.* 2009. 3. 720-30.
3. Animireddy D., Bekkem V., Pranitha Vallala, Kotha S., Ankireddy S., Mohammad N. Evaluation of pH, buffering capacity, viscosity and flow rate levels of saliva in caries-free, minimal caries and nursing caries children: An in vivo study. *Contemporary Clinical Dentistry.* 2014. Vol. 5, Issue 3. P. 324-328.
4. Denisov A. B. Salivary Glands as Test Object for Assessment of Biological Compatibility in Dentistry. *Bulletin of Experimental Biology and Medicine.* 2001. 131. 99–105. <https://doi.org/10.1023/A:1017511005243>
5. Gudkina J., Brinkmane A. Caries experience in relation to oral hygiene, salivary cariogenic microflora, buffer capacity and secretion rate in 6-year olds and 12-year olds in Riga. *Stomatologija.* 2008. 10. P. 76-80.

Лучик Дарина, учениця 11-Б класу
Волинського наукового ліцею Волинської
обласної ради

Науковий керівник: Омельковець
Ярослав Адамович, кандидат
біологічних наук, доцент кафедри зоології
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ПОРІВНЯЛЬНЕ МОРФО-ЕКОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕРИТРОЦИТІВ РОТАНЯ ГОЛОВЕШКИ, КАРАСЯ СРІБЛЯСТОГО ТА ТОВСТОЛОБИКА БІЛОГО

Актуальність дослідження. Ступінь пристосованості певного виду до конкретних умов життя знаходить своє відображення в ступені розвитку тієї чи іншої тканини. Повною мірою це стосується й крові. Вивчення формених елементів риб дозволяє зрозуміти напрямки морфологічних адаптацій крові як тканини, які відбулися в результаті пристосування до життя у різноманітних водних біотопах. Таким чином, порівняльне дослідження еритроцитів цих тварин становить значний інтерес в еколого-морфологічному, еволюційному та фізіологічному аспектах. Але, незважаючи на це, їх кров досліджена менше, ніж у представників інших класів хребетних. Прикладом цього може слугувати той факт, що сьогодні не існує навіть універсальної класифікації лейкоцитів риб.

Саме тому ми поставили за мету порівняти будову еритроцитів ротаня головешки (*Perccottus glenii*), карася сріблястого (*Carassius gibelio*) та товстолобика білого (*Hypophthalmichthys molitrix*).

Дослідження проводилося протягом 2023, 2024 та 2025 років на базі лабораторії гістології та морфогенезу кафедри зоології Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Для вимірювання розмірів еритроцитів використовували лабораторний мікроскоп «Primostar 3». Для вимірювання кількості еритроцитів у крові використовували камеру Горяєва. Об'єм еритроцитів визначали за формулою $V = \pi ab^2/6$. Об'єм цитоплазми визначали за формулою: $V_{\text{ц}} = V_{\text{к}} - V_{\text{я}}$. Для підрахунку ядерно-цитоплазматичного співвідношення використовували формулу: $ЯЦС = V_{\text{я}}/V_{\text{ц}}$.

Еритроцити досліджуваних тварин мають форму витягнутого сфероїда. У зрілому стані вони містять ядро, що зумовлює двобічну випуклість клітин і забезпечує довшу тривалість їхнього життя. Мазки свіжої крові також містять групи еритроцитів, що мають бокові зв'язки, відомі як "монетні стовпчики". Такі групи клітин зазвичай складаються з 4-8 клітин. Ядра забарвлюються сильніше, ніж цитоплазма, тому їх контур добре помітний.

У крові досліджуваних видів риб спостерігається анізоцитоз, тобто розмір

еритроцитів суттєво відрізняється. Найбільша різниця в розмірах еритроцитів спостерігається в карася сріблястого.

Порівнюючи отримані нами дані, варто зазначити, що поздовжній та поперечний діаметри еритроцитів товстолобика білого та їх об'єм значно менші, ніж у ротаня головешки та карася сріблястого. Очевидно, це забезпечує їх більшу кількість у міліметрі кубічному крові, меншу дифузну відстань, більшу відносну площу еритроцита і, як наслідок, швидший газообмін. Значення загального об'єму еритроцитів та їх сумарної площі у товстолобика менші, ніж у інших досліджуваних видів.

У карася сріблястого спостерігається найбільше значення повздовжнього та поперечного діаметрів та об'єму червонокровців, а також сумарних об'єму та площі еритроцитів в одиниці об'єму крові. Це дозволяє мати достатньо високий вміст гемоглобіну в крові та значну дифузну площу, що забезпечує виживання у водоймах із малим вмістом кисню та пристосуванню до перепадів температури.

У ротаня головешки зафіксовані найменші серед досліджуваних тварин розміри ядер еритроцитів та найнижче значення ядерно-цитоплазматичного співвідношення. Це сприяє збільшенню вмісту гемоглобіну у крові ротаня. Цей інвазійний вид може жити у водоймах з низьким рівнем кисню, які частково замерзають, але на відміну від карася сріблястого не переносить різких перепадів температури.

Отже, у всіх досліджених нами видів здатність до життя у водоймах з низькими концентраціями кисню у воді пов'язана з неоднаковими ідіоадаптаціями на рівні еритроцитів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єлисеєва Т. В., Шарамок Т. С. Результати гематологічних досліджень карася сріблястого Запорізького водосховища. *Третя Міжнародна науково-практична конференція «відновлення біотичного потенціалу агроєкосистем» : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Дніпро, 11 жовт. 2018 р.* Дніпро, 2018. С. 156–157.

2. Єсіпова, Н. Б., Шарамок, Т. С. Вплив антропогенних факторів на гематологічні показники риб. *Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту.* Тернопіль, 2015. С. 722–725.

3. Омельковець Я. А. Порівняльно-морфологічне дослідження еритроцитів форелі струмкової, лина та сома звичайного. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* Луцьк, 2016. С. 64–71.

4. Потрохов О. С., Зіньковський О. Г., Худіаш Ю. М, Причепа М. В. Особливості пристосування риб до зміни температури і мінералізації води за показниками вмісту трийодтироніну, кортизолу і глюкози у плазмі крові. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Біологія.* Тернопіль, 2017. №1. С. 89–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_2017_1_15.

Мазурик Софія, учениця 11 класу
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради Ковельського району
Науковий керівник: Поліщук Олена
Анатоліївна, учитель географії
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради Ковельського району

АНАЛІЗ ЯКОСТІ ПИТНОЇ ВОДИ СЕЛИЩА СТАРА ВИЖІВКА

Доступ до чистої та якісної питної води є правом кожної людини на повноцінне і безпечне життя. Вода – це не просто хімічна сполука кисню і водню, а найпоширеніша і найважливіша речовина на Землі, яка має унікальні хімічні та фізичні властивості.

Для живих організмів її неможливо нічим замінити. Вона забезпечує нормальне функціонування всіх органів і систем, істотно впливає на всі фізіологічні та біохімічні процеси, що відбуваються в організмі людини. Багато бактерій і вірусів у воді призводять до інфекційних захворювань та епідемій, а токсичні речовини – до масових отруєнь.

Актуальність. Стан організму людини залежить від чистоти повітря, способу життя, якості продуктів харчування, а також питної води. Забруднена питна вода згубно впливає на здоров'я людини. Саме тому актуальною проблемою залишається забезпечення якісною питною водою населення, адже підґрунтові води не завжди відповідають діючим стандартам і санітарним нормативним вимогам до питної води.

Наукова новизна роботи ґрунтується на матеріалі дослідження, який ще не був предметом окремих польових досліджень.

З метою виявлення джерел використання питної води мешканцями нашого селища ми провели опитування серед старшокласників про те, якою водою користуються їхні сім'ї. В анкетуванні взяли участь 67 респондентів – учнів старших класів. За даними опитування старшокласників ми дізналися, з яких джерел найчастіше використовують питну воду їхні родини: з трубчастих колодязів – 58% опитуваних, з водопроводу – 25%, 17% - з шахтного колодязя. Окрім зазначених джерел 51% респондентів привозять для пиття ще й джерельну воду.

Чиста питна вода є життєво важливим елементом людського існування, тому немає нічого дивного в тому, що показники якості питної води здатні істотно впливати на здоров'я, правильну роботу органів. Основні показники, які використовують для оцінки якості води поділяються на фізичні, хімічні, біологічні.

Для дослідження фізичних показників та хімічного аналізу ми взяли 3 проби із джерел водопостачання, що розташовані в різних частинах селища, 4-а проба – джерельна вода, використана як контрольний зразок. Для визначення фізичних показників води ми використовували органолептичний метод. Для отримання результатів хімічного аналізу води наші проби були відправлені у Ковельський районний відділ ДУ "Волинський ОЦКПХ МОЗ".

Крім того нами було проведено біотестування відібраних проб води з використанням рослин родини Хрестоцвіті, а саме біоіндикаторний аналіз здійснили за насінням ультрараннього сорту редиски «Сора» (18 днів) за допомогою поливу тест-рослин випробуваною водою та характеристики зовнішнього стану проростків. На основі проведеного органолептичного аналізу проб води відмітили, що найменш якісною є колодязна вода. Кращою якістю відрізняється водопровідна вода та вода з трубчастого колодязя. Найвища якість для пиття притаманна джерельній воді. Проаналізувавши дані санітарно-гігієнічної лабораторії Ковельського районного відділу ДУ Волинський "ОЦКПХ МОЗ", з'ясували, що проби питної води з усіх вододжерел за дослідженими показниками відповідають ДСанПін 2.2.4-171-10, тобто придатні для пиття. Результати біотестування показали, що найвищу якість серед досліджуваних проб має джерельна вода, вода з трубчастого колодязя та водопроводу має незначне забруднення порівняно з джерельною, а найменш якісною є колодязна вода.

Отже, за даними фізичного, хімічного та біологічного аналізів прийшли до висновку, що серед досліджуваних проб питної води найвищу якість має джерельна вода, а найбільш несприятлива – колодязна. Але відхилення, притаманні колодязній, водопровідній воді та з трубчастого колодязя, є незначними, тому її можна споживати, але періодично здійснювати контроль її якості. Якщо немає можливості провести аналіз, то потрібно знезаражувати воду в домашніх умовах доступними методами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусишина І.М. Вплив мінерального складу питної води на стан здоров'я населення. Вода і водоочисні технології. 2015. № 1(16).
2. Вода для рослин про важливість та необхідність!. Інститут живлення рослин URL: <https://pni.com.ua/%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B0>
3. Ворохта Ю.М. Гігієнічна оцінка впливу мінерального складу питних вод на здоров'я населення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук: спец. 14.02.01 "Гігієна". К, 2007.
4. Гончарук В.В. Наука про воду. К.: Наукова думка, 2010. 511 с.
5. ДСанПін 2.2.4-171-10. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною. Чинний від 2010-12-05] № 400. К, 2010. 49 с. (Національний стандарт України).

Максимчук Христина, учениця 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №22 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Герасимюк Інна Леонідівна, учитель зарубіжної літератури комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №22 Луцької міської ради»

ГІДРОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН СТУДИНСЬКОГО ОЗЕРА

Основа життя людини – природа. Вона дає їй усе потрібне для задоволення різноманітних потреб. Без неї життя людини немислиме. Це одна із найважливіших її цінностей. Але у своїй щедрості природа не безмежна. Не можна бути до неї байдужим, ставитися як споживач. Джеральд Дарелл писав: «Ми отримали у спадок невимовно прекрасний і багатообразний сад, але біда наша у тому, що ми погані садівники, що не засвоїли найпростіших правил садівництва. Із зневагою ставлячись до цього саду, ми робимо це із благодушним самозадоволенням неповнолітнього ідіота, який шматує ножицями картину Рембрандта» [1, с 58]. І, щоб не бути схожою на безумця, людина має навчитися розуміти природу, закони її розвитку, усвідомити, що є її дитиною, а не володарем.

Мета дослідження: розкрити гідрографічні особливості Студинського озера та дослідити його екологічний стан.

Актуальність роботи. Озера – основні джерела прісної води, запаси якої у світі скорочуються. Волинь називають озерним краєм. Цих водойм тут понад 220. Найбільші – Шацькі озера. Але є багато і невеликих озер. Серед них – Студинське. На жаль, воно мало вивчене науковцями. І з роками його екологічний стан погіршився. Як зберегти Студинське озеро? Що потрібно для цього зробити? Саме в розкритті цих питань і полягає актуальність дослідження.

Методи дослідження: мікроаналіз та описовий. **Наукова новизна роботи** полягає в тому, що наукових досліджень про Студинське озеро немає. Проблема його екологічного стану, за нашими даними, науковцями не розглядалася.

Студинське озеро знаходиться в північній частині однойменного села в Рожищенському районі. Це приблизно 75 км від Луцька. Перша згадка про село в архівних документах датується 1405-м роком. Поселення в той час були за хутірним принципом. Хати розташовувалися навколо озера. Казали, що одні родини живуть за озером, інші – перед ним. У наш час усе змінилося. Село розрослося, з'явилися вулиці. На хуторах давно вже ніхто не мешкає. І озеро не

в центрі села, а на його окраїні.

Якого ж походження Студинське озеро? Воно не штучне, а природне. Вчені довели, що озера за походженням бувають льодовикові, приморські, вулканічні, тектонічні. Моря у цьому краї ніколи не було, і гори далеко. Тож лишається два припущення: озеро або тектонічне, або льодовикове. Якщо припустити, що його виникнення пов'язане саме з діяльністю льодовиків, то зрозумілим стає і назва Студинське. Від слова «студень» – холод. Вода ж в озері студена, темна, каламутна. Старожили ж кажуть, що і назва села – Студині походить від слова «студень». Що ж виникло раніше, село чи озеро? Певно, все-таки озеро. Навколо ж нього були розташовані хутори. Років 50-60 тому озеро було набагато більшим. Воно займало територію приблизно чотири гектари. Нині ж площа його зменшилася і становить лише два. Зрозуміло, що рівень води в озерах коливається залежно від того, як змінюються кліматичні умови. У вологі сезони – збільшується, коли ж посуха – зменшується. Але площа Студинського озера не стає більшою ні тоді, коли йдуть сильні дощі, ні тоді, коли Стохід розливається. Вона протягом останніх років лише зменшується. І це наводить на думку, що причина не тільки в кліматі, а й у діяльності людини. У 80-х роках минулого століття у цьому краї проводили меліорацію. І саме з того часу площа озера стала зменшуватися. Старожили розповідають, що до меліорації в озеро впадали дві невеличкі безіменні річечки, а одна навіть витікала з нього. Немає їх уже нині. Висохли. Поповнювалося озеро і водою із саджавок, які викопували селяни. Їх так і називали: Дмитрівська саджавка, Терешківська, Гнатівська, Мелентіївська. Зараз уже вони без води. Верболозом заростають. І рівень води впав в озері на один метр. Збереглася ще стара кладка. Так ось нова, порівняно з нею, на 10 метрів довша. Берег озера все більше й більше заростає осокою, очеретом. На дні багато мулу. Можна побачити на озері й невеличкі очеретяні острівці. Догляду за цією водоймою немає. Село Студині невелике, проживає приблизно 250 людей, більшість із яких уже поважного віку. І самотійно допомогти озеру вони не можуть. Певно, час уже екологам звернути увагу на цю водойму.

Вода у Студинському озері прісна. І в усі часи в ньому водилося багато риби. Це і карасі, і щуки, і плітки, і краснопінки, і окуні, і лини. Зараз же ні щук, ні линів немає. В основному – краснопінка і плітка. Карасів можна побачити лише тоді, коли зариблюють цю водойму. Чому так сталося? А тому, що рибу перестали ловити лише на вудку. І сітку закидали, і динамітом глушили. І в період нересту рибалили. Рибних інспекторів тут зроду-віку не було. Ось і мало риби в озері нині. Здавна водилися у Студинському озері раки. Нерідко можна було почути фразу: «Поїхали у Студині на раки». І гості приїздили, і мешканці села ловили. «Лапали», як казали, і вручну, і раколовкою, і сіткою. І вдень ловили, і вночі. І малих, і великих. І немає зараз раків у Студинському озері! Нори їхні ще є, а самі раки зникли! Не прилітають нині на озеро й лиски, або лисуки, так їх називають у селі. Ще років двадцять тому, кажуть, їх було багато

Нині немає. Мабуть, мало для них тут поживи. Але з'явилися бобри. Є загати, які вони понабудували. І нори їхні по всьому берегу. Якщо бути необачним, можна в них потрапити. Якщо говорити про рослини, що ростуть на березі цього озера, то їх небагато. Різноманіття немає. Росте очерет, осока, рогіз, ряска, калюжниця. Колись тут багато було валеріани. Увесь берег ставав рожевим, коли вона цвіла. Нині такого не побачиш. Мало уже валеріани залишилося. Не знайдеш на Студинському озері і латаття нині. Землі навколо озера розпайовані, здані в оренду. Фермери ж використовують їх так, як вважають за потрібне.

Отже, підсумовуючи можна сказати, що Студинському озеру потрібна допомога. Екологам необхідно звернути на нього увагу, дослідити його стан, розробити заходи, які не допустять, щоб лишилася тільки назва, а самого озера не стало.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дарелл Дж. Шлях кенгуряти. Тернопіль: Навчальна книга. 2017. 87 с.
2. Інформаційно-пошукова система «Водні об'єкти Волинської області». Озеро Студинське. URL: <https://vodres.gov.ua/node/2101>.
3. Лазарук В. Сині очі Волині. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2011.

Маляр Михайло, учень 9 класу ліцею імені Олени Пчілки м. Ковеля Волинської області

Науковий керівник: Мельничук Оксана Богданівна, практичний психолог ліцею імені Олени Пчілки м. Ковеля Волинської області

СТРЕС В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Підлітковий вік є унікальним періодом біологічного, когнітивного та соціального розвитку, що характеризується значними змінами в усіх сферах життя молоді людини. **Актуальність дослідження** проблеми стресу в підлітковому віці зумовлена значним зростанням психоемоційних порушень серед молоді за останні роки. Сучасні підлітки функціонують в умовах безпрецедентних інформаційних навантажень, соціального тиску та швидких соціокультурних змін, що створює численні стресогенні фактори.

Мета дослідження: визначити основні джерела стресу, індивідуальні особливості реагування на стресори та наявні механізми подолання. **Об'єкт дослідження:** учні 8-9 класів закладів загальної середньої освіти м.Ковеля.

Предмет дослідження: чинники стресу та способи його подолання.

Вибірка- підлітки віком 13-15 років. **Методи дослідження:** теоретичні - аналіз наукових літературних джерел, опрацювання статей та методичних

матеріалів на дану тематику, та емпіричні -для яких був створений анонімний опитувальник: «Стрес у підлітковому віці». **Практичне значення дослідження:** отримані у роботі результати емпіричного дослідження мають вагоме практичне значення для системи психологічної допомоги підліткам та можуть використовуватися при плануванні роботи психологічної служби м. Ковеля.

Наукові роботи акцентують увагу на багатофакторній природі стресу в підлітковому віці та необхідності комплексного підходу до його профілактики. Проведене дослідження підтверджує значний вплив академічного перевантаження, сімейних конфліктів та проблем у міжособистісних стосунках на рівень психоемоційного напруження підлітків. Стрес є природною реакцією організму на зовнішні та внутрішні подразники, що вимагають адаптації. За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), стрес – це неспецифічна реакція організму на будь-який вплив, що порушує його гомеостаз і потребує пристосування [5]. Концепцію стресу вперше сформулював канадський вчений Ганс Сельє, описавши загальний адаптаційний синдром, що включає три послідовні стадії: тривоги, резистентності та виснаження [2]. У контексті підліткового віку стрес набуває особливого значення, оскільки накладається на інтенсивні процеси фізіологічного, психологічного та соціального розвитку. За даними Центру громадського здоров'я України, підлітки є однією з найбільш стресовразливих вікових груп – близько 63% українських підлітків регулярно зазнають впливу стресорів середньої та високої інтенсивності, що значно перевищує показники інших вікових категорій [4]. **Стрес** – це неспецифічна реакція організму на будь-який вплив, що порушує його гомеостаз і потребує пристосування [5]. Концепцію стресу сформулював Ганс Сельє, описавши загальний адаптаційний синдром: тривога, резистентність та виснаження [2]. Підлітки є однією з найбільш стресовразливих вікових груп – близько 63% українських підлітків регулярно зазнають впливу стресорів середньої та високої інтенсивності [4]. Активний розвиток лімбічної системи випереджає дозрівання прифронтальної кори, що пояснює інтенсивність емоційних реакцій та знижену здатність до саморегуляції [3]. Тривалий дистрес становить значний ризик для здоров'я підлітка, може призводити до психосоматичних розладів, депресії, тривожних станів [1]. Підлітковий вік (10-19 років за ВООЗ) характеризується значними біологічними, психологічними та соціальними змінами [5].

Біологічні аспекти. Статеве дозрівання супроводжується гормональними змінами, які впливають на стресостійкість. Нерівномірність фізичного розвитку корелює з підвищеною стресовою реактивністю [4]. Перебудова нейронних зв'язків призводить до підвищеної емоційної реактивності та імпульсивності [3]. **Психологічні аспекти.** Формування ідентичності супроводжується внутрішніми конфліктами та коливаннями самооцінки [1]. Підліткам властива підвищена сенситивність до оцінок оточуючих, що робить їх вразливими до соціального неприйняття [3]. **Соціальні аспекти.** Переорієнтація з сім'ї на групу

однолітків створює ситуацію рольового конфлікту [1]. Найпоширенішими стресорами для українських підлітків є шкільне навантаження (56%), конфлікти з батьками (43%), проблеми з однолітками (37%) та невдоволення зовнішністю (35%) [5]. **Фізіологічні механізми.** Стрессова реакція розгортається через активацію симпатичної нервової системи та ГГН-осі з виділенням катехоламінів та кортизолу [2]. ГГН-вісь підлітків характеризується підвищеною реактивністю порівняно з дорослими [4]. Гормональні коливання посилюють стресову вразливість, особливо у дівчат [3]. **Психологічні механізми.** У підлітків переважають такі реакції на стрес: дратівливість та агресія, тривожність, соціальна ізоляція, психосоматичні симптоми, зниження академічної успішності [4]. Копінг-стратегії перебувають у процесі формування, що пояснює підвищену вразливість [1]. Підлітки схильні до непродуктивних копінг-стратегій: заперечення, агресія, ризикована поведінка [3]. **Нейрокогнітивні механізми.** Підвищена активація мигдалеподібного тіла при недостатній активації префронтальної кори пояснює імпульсивність реакцій та труднощі з регуляцією емоцій [5]. Тривалий стрес може негативно впливати на розвиток мозку з довгостроковими наслідками [3].

Також було проведено емпіричне дослідження стресу у підлітковому віці. Дослідження проведено методом анонімного анкетування серед учнів 8-9 класів. У дослідженні взяло участь 694 дитини, віком 13-15 років (44,2% хлопців, 55,8% дівчат). Емпіричне дослідження виявило високу поширеність стресу серед підлітків. 57,1% відчувають напругу щодня або кілька разів на тиждень. Основними стресорами є академічні навантаження (контрольні роботи – 60,9%, навчання – 45,4%) та страх за майбутнє (58%). Підлітки переважно використовують непродуктивні копінг-стратегії (музика, ігри, заїдання) замість звернення за професійною допомогою. Критично низьким є рівень психологічної підтримки в школах (менше 1% зверталися до психолога), що вказує на необхідність розробки спеціалізованих профілактичних програм та підвищення психологічної грамотності підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Виховання особистості підлітка в стресових умовах сучасності. Київ: Либідь, 2022. 280 с.
2. Сельє Г. Стрес без дистресу / Пер. з англ. А. Н. Лук, І. С. Хорол. Київ: Наукова думка, 2019. 132 с.
3. Титаренко Т.М., Максимова Н.Ю. Психологічна профілактика стресових перевантажень серед шкільної молоді. - Київ: Міленіум, 2020. - 204 с.
4. Центр громадського здоров'я МОЗ України. (2023). Національне дослідження психічного здоров'я підлітків і молоді України. Київ: ЦГЗ.
5. World Health Organization. (2021). Adolescent Mental Health in Crisis Situations: Stress and Coping. Geneva: WHO Press.

Маляр Михайло, учень 9 класу Ліцею імені Олени Пчілки м. Ковеля Волинської області

Науковий керівник: Шаповалов Олексій Олександрович, учитель біології ліцею імені Олени Пчілки м. Ковеля Волинської області

ЗДАЙ ВІДПРАЦЬОВАНУ БАТАРЕЙКУ – ВРЯТУЙ ПРИРОДУ І ЖИТТЯ

Питання збору, утилізації та переробки використаних батарейок та акумуляторів є надзвичайно **актуальними** в даний час. Утилізація цих відходів є однією з найскладніших проблем переробки вторинної сировини. Практично у всіх батарейках містяться токсичні речовини у вигляді різних металів і хімічних сполук, які при руйнуванні корпусів батарейок потрапляють в природне середовище.

При виробництві елементів живлення використовуються свинець, нікель, кадмій, цинк, ртуть, аргентум оксид, кобальт, літій. Нікелево-кадмієві батарейки, які застосовуються в мобільних телефонах, - найбільш значущі потенційні джерела кадмію; велику небезпеку становлять ртутні і літієві батарейки як постачальники ртуті і літію в природне середовище; крім того, літій може мимоволі вступати в реакції з киснем повітря і займатися [2]. Переробка батарейок є процесом по відновленню і експлуатації тих матеріалів, з яких виготовлені батарейки.

Під час цього процесу з батарейок витягуються метали, які потім вдруге включаються до складу нових виробів. Метою такого процесу стає збереження електроенергії та сировини. Переробка подібних виробів сприяє збереженню навколишнього середовища для здорової життєдіяльності людини.

Мета дослідження: привернути увагу учнів, вчителів, батьків до екологічної проблеми використаних батарейок та необхідності їх правильної утилізації. **Завдання роботи:** Оцінити ступінь екологічної небезпеки використаних батарейок для людини і навколишнього середовища; Організувати в ліцеї імені Олени Пчілки м. Ковеля екологічну акцію «Здай відпрацьовану батарейку – врятуй природу і життя», встановити контейнери для збору використаних пальчикових батарейок; Провести агітаційну і пропагандистську роботу з учнями, їх батьками, працівниками ліцею щодо екологічної значущості проведеної акції; Скласти поради щодо використання батарейок. **Об’єкт дослідження:** дослідження є пальчикові батарейки. **Предмет дослідження:** дослідження є негативний вплив шкідливих речовин, що входять до складу батарейок, на навколишнє середовище при їх неправильній утилізації.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел.

В літературному огляді розглянуті питання про історію створення та види батарейок, дана їх технічна характеристика, зазначено потенційну шкоду від неправильно утилізованих батарейок. **В практичній частині** висвітлено реалізацію і підсумки екологічної акції «Здай відпрацьовану батарейку – врятуй природу і життя», започатковану учнями у березні 2025 року.

Висновок: у повсякденному житті батарейки вкрай важливі для більшості людей. Вони використовуються в ліхтариках, годинниках, телефонах, пультах, іграшках. На кожній батарейці є маркування, яке попереджає про небезпеку її викидання разом із звичайним сміттям. Адже в звичайних батарейках містяться важкі метали, кислоти, луги, які потрапляючи у воду або ґрунт завдають значної шкоди довкіллю. Після відпрацювання металеве покриття батарейки руйнується від корозії, важкі метали потрапляють в ґрунт, воду, звідки поширюються на інші території. В природних умовах пальчикова батарейка розкладається приблизно 10 років [3]. Шкідливі речовини батарейок накопичуються в живих організмах, негативно впливають на всі системи органів, провокують онкологічні захворювання. За підрахунками вчених одна пальчикова батарейка забруднює важкими металами 20 кв. м. ґрунту, 400л води, а в лісі це територія існування 2 дерев, 2 кротів, 1 їжака і декілька тисяч дощових черв'яків.

Практичне застосування: проведена у ліцеї протягом березня екологічна акція «Здай відпрацьовану батарейку – врятуй природу і життя»: організовано пункт прийому батарейок, ведеться роз'яснювальна робота. За березень 2025 року ми зібрали п'ять з половиною 5-літрових ємностей пальчикових батарейок загальною вагою 56,4 кг, у кількості 2352 шт.. Завдяки активній життєвій позиції колективу нашого ліцею, нам вдалося вберегти від забруднення важкими металами 47040 кв. м ґрунту, 940800 л води і зберегти придатні умови для життя 4704 дерев, 4704 кротів, 2352 їжаків, 44688000 дощових черв'яків лише за березень 2025 року.

На шкільних зборах, під час агітаційних виступів, на класних годинах закликаємо всіх утилізувати батарейки правильно – не викидати у смітник, а приносити в контейнер, який потім переправимо через пункт прийому на переробний завод.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АкімоваТ.А., ХаскинТ.В. Екологія [Текст]: Підручник для вузів. – М.:ЮНИТИ. -1999 р.
2. Батарейка [Електронний ресурс]: Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%BA%D0%B0_AA.
3. Батарейка – загроза для людства [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://centreg.dei.gov.ua/post/143>.

Нерубайло Мар'яна, учениця 11 класу
Волинського наукового ліцею Волинської
обласної ради

Науковий керівник: Чижевська Лариса
Тарасівна, кандидат географічних наук,
доцент кафедри фізичної географії
Волинського національного університету
імені Лесі Українки, керівник гуртка
«Географія» Волинського наукового ліцею
Волинської обласної ради

НАСЛІДКИ ДОБУВАННЯ ТОРФУ У МЕЖАХ СТИР- СТОХІДСЬКОГО МЕЖИРІЧЧЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Волинська область займає перше в Україні місце за покладами торфу, тут зосереджено понад 20 % загальних запасів цієї сировини, що становить понад 250 млн тонн. Заторфованість Волині досягає 6,5 %. Поклади торфу, який добувають понад сто років, у межах досліджуваної території здавна цікавили науковців. Ще наприкінці 19 століття про їх поширення на Поліссі писав П. А. Тутковський. Інформація про передумови торфонагромадження міститься у працях Д. К. Зерова, К. І. Геренчука [5]. Поширенням торфовищ в Україні цікавились М. Я. Сивий, В. О. Гнеушев [2, 11]. Властивості волинського торфу описували М. Й. Шевчук, Р. В. Мігас [3]. Популярним є питання наслідків осушення торфовищ [6]. Ще наприкінці минулого століття розроблено заходи рекультивації вироблених родовищ [4]. З урахуванням викликів сьогодення розглядається питання включення низки торфовищ до складу природоохоронного фонду. Однак, не з'ясованими досі є питання щодо стану вироблених ділянок, перспектив їх подальшого функціонування з урахуванням потреб населення та необхідності підтримання рівноваги у природі. Фактом є те, що у межах досліджуваної території виснажені торфовища не відновлюються, вони або залучаються у сільське господарство, або ж занепадають, перетворюючись у пустища. Тому особливої уваги потребує розробка сучасних і оптимальних для місцевих умов напрямків рекультивації та ренатуралізації торфовищ.

Актуальність проєкту зумовлена тим, що використання торфу призвело до низки негативних наслідків, серед яких втрата ґрунтового покриву, вилучення значних ділянок із використання, формування порушених земель, забруднення повітря, зміна гідрологічного режиму територій. Разом із цим природа втрачає унікальні торфопо-болотні ландшафти, які виконують стабілізуючу роль.

Наукова новизна проєкту полягає у детальному дослідженні особливості вироблених торфовищ, що формуються внаслідок застосування фрезерного способу вилучення сировини і, водночас, мають вплив на прилеглі території;

обґрунтуванні найбільш оптимальних перспективних напрямків рекультивації та ревіталізації порушених земель. Серед завдань проєкту: аналіз теоретичних та методичних аспектів дослідження умов залягання та наслідків добування торфу; встановлення передумов утворення торфу, особливостей поширення; сучасних напрямків використання торфосировини та збереження торфовищ у складі природних ландшафтів.

Родовища торфу приурочені до зони Полісся, а саме до його боліт [1]. На карті ґрунтового покриву області чітко видно, що ареали торфу розповсюджені по всій території нашої області, однак найбільші з них зосереджені навколо селища Маневичі, у межах колишнього Маневицького району, територія якого у 2020 р. увійшла до складу Камінь-Каширського у зв'язку з адміністративною реформою та процесом децентралізації. У фізико-географічному плані ця ділянка знаходиться між річками Стир і Стохід, займаючи їх заплави та набуваючи унікальних природних особливостей. Тому у науковій літературі її називають Стир-Стохідським межиріччям [1].

Накопиченню торфу сприяли місцеві кліматичні та гідрологічні умови. Торф утворився з рослинної маси і був першим паливним ресурсом, який почали використовувати для отримання тепла та енергії на Волині ще в 20-ті роки минулого століття. Нині ця сировина має потужний енергетичний та агрохімічний потенціал. Напрямки використання торфу в наш час дуже розширилися, завдяки використанню торфобрикету та торфогранул.

Встановлено, що досліджувана територія має значні поклади торфу, попри його інтенсивне добування в минулому столітті. На даний час із розвіданих родовищ в межах досліджуваної території розробляються лише два поблизу с. Карасин. Проведено їх обстеження в польових умовах та за допомогою дистанційних засобів зондування Землі.

Добувають торф фрезерним способом зі збереженням в межах родовища залишкового шару торфу потужністю 0,3-0,6 м. Встановлено, що добувні роботи проводить згідно тимчасового дозволу підприємств «Волиньторф», що об'єднує два торфобрикетні заводи: Маневицький ТБЗ та «Сойне» у селі Прилісному.

Підтверджено той факт, що розробка торфовищ, незважаючи на його важливість як сировини, неминуче призводить до змін поверхні території, гідрологічного режиму, втрати біоценозів, порушень на прилеглих ділянках.

В ході польових обстежень встановлено, що в результаті добування торфу в межиріччі Стиру та Стоходу сформувались природно-техногенні ландшафти, які характеризуються поєднанням плоских ділянок із врегульованим гідрологічним режимом та вилученим верхнім шаром торфу із тимчасовими підвищеннями (штабелями) добутої та підготовленої до переробки у торфобрикет сировини. Такі території з часом перетворюються у торфоболотні пустища з невибагливою вологолюбною рослинністю, певною мірою родючі, але їх водний режим нестабільний. У посушливі періоди вони можуть піддаватись самозайманню.

Рекультиваційні роботи у межах торфозробинок досліджуваної території, хоча і передбачені проектною документацією, але майже не проводились. Рекультивація можлива без спеціального нанесення родючого шару ґрунту за умови, якщо шар залишкового торфу становить не менше 50 см. В умовах Маневиччини доцільно використовувати такі землі під створення пасовищ з кормовими багаторічними травами після регулювання водного режиму.

Як показує досвід, рекультивація земель, навіть за умови її проведення згідно вимог, з часом призводить до згубних наслідків, а саме до втрати торфу, родючості та врожайності культур. Зачасту рекультивовані ділянки в умовах відсутності зволоження швидко мінералізуються, ґрунти набувають «парусності» та легко переносяться вітром. Особливо це небезпечно в умовах радіоактивного забруднення, що має прояв у межиріччі унаслідок аварії на ЧАЕС.

Враховуючи глобальні виклики сьогодення, а саме відчутний прояв кліматичних змін, слід врахувати, що природні перезволожені ділянки є унікальними комплексами, що здатні регулювати гідрологічні умови територій та позитивно впливати на місцевий клімат. Тому замість осушення та інтенсивного залучення торфовищ у використання, варто зберегти їх у природному стані. Найбільш прийнятним варіантом є створення умов для їх ренатуралізації, а саме повернення до природного стану з відновленням компонентів. Після завершення добувних робіт, а саме після знімання верхнього шару торфу із дотриманням вимог збереження залишкового шару 50 см торфовища здатні самостійно з часом повторно заболочуватися, заростати відповідною рослинністю і таким чином відновлювати потужність торфу. Такі умови можна охарактеризувати як повернення техногенного ландшафту до природного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атлас Волинської області. За ред. Н. В. Бурчака. М.: Комітет геодезії і картографії СРСР, 1991. 42 с.
2. Гнеушев В. О. Торфові ресурси України і шляхи їх раціонального використання. Альтернативні та відновлювані джерела енергії. Рівне, 2002. С. 22–27.
3. Ґрунти Волинської області. За ред. М. Й. Шевчука. Луцьк : РВВ «Вежа», 1999. 162 с.
4. Єстеревська Л. В. Рекультивація земель. К.: Урожай, 1977. 128 с.
5. Зеров Д. К. Болота УРСР. К.: АН УРСР 1938. 164 с.
6. Зузук Ф. В., Колошко Л. К., Карпюк З. К. Осушені землі Волинської області та їх охорона: монографія. Луцьк, Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 2012. 294 с.

Никипорок Марта, учениця 11 класу
Нововолинського наукового ліцею
Волинської обласної ради

Науковий керівник: Стельмах Валентина
Юріївна кандидат географічних наук,
доцент кафедри фізичної географії ВНУ
ім. Лесі Українки, керівник гуртка
«Гідрологія» заочно-дистанційної школи
комунальної установи «Волинська
обласна Мала академія наук»

ГЕОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ТА ГІДРОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ БАСЕЙНУ РІЧКИ ЛУГА

Актуальність проєкту. Зростаючий антропогенний вплив на довкілля зумовлює необхідність проведення комплексних досліджень гідрографічних мереж річкових басейнів з метою оцінки їх геоекологічного стану та якості водних ресурсів. Басейн річки Луга як складник гідрографічної системи Західного Бугу зазнає значних антропогенних навантажень протягом останніх десятиліть [1].

Основні притоки р. Західний Буг – р. Луга, р. Гапа, р. Студянка – характеризуються високою розораністю водозборів, інтенсивним сільськогосподарським використанням прилеглих територій, недостатньою лісистістю, що призводить до порушення природного гідрологічного режиму. Крім того, відбувається деградація водоохоронних зон, забруднення річок біогенними елементами та продуктами ерозії ґрунтів, що негативно впливає на гідрографічні та гідрологічні характеристики водотоків [3]. У зв'язку з цим, актуальним є дослідження геоекологічного стану та гідрографічних особливостей басейну річки Луга для розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо раціонального природокористування та охорони водних ресурсів регіону.

Новизна наукового проєкту. Уточнено морфометричні параметри річкової мережі та гідрографічні показники басейну. Отримано нові дані про фізико-хімічні властивості води р. Луга на основі власних польових вимірювань у межах м. Володимир. Виявлено особливості антропогенної трансформації ландшафтів басейну та їх вплив на гідрологічний режим річки.

Вздовж західної межі Волинської області протікає річка Західний Буг (басейн Балтійського моря), а найбільшою її притокою є річка Луга. Вона має довжину 89,1 км, а площа її басейну становить 1351,4 км². Басейн розташований у західній частині Волинської височини. Луга бере початок поблизу с. Колпитів Локачинського району [2]. За допомогою програмного забезпечення Google Earth Pro та низки гідрологічних формул [4] було визначено гідрографічні показники

річки Луги та її приток (табл. 1, табл. 2).

Таблиця 1

Результати вимірювань довжини річки Луги та її приток

Ділянки головної річки, притоки	Виміряна довжина, км	Істина довжина, км	Відстань по прямій, км
Луга	85,8	89,1	53,8
Луга-Свинорийка	32,75	34	28,5
Свинорийка	16,39	16	16,8
Риловиця	20,37	22	19
Стрипа	22,34	24	19,5

Таблиця 2

Результати проведених обрахунків падіння, похилу та коефіцієнту звивистості основних приток Луги

Ділянки головної річки, притоки	Падіння, м	Похил, %	Коефіцієнт звивистості
Луга-Свинорийка	21	0.53	1,19
Свинорийка	36	2,04	0,95
Риловиця	31	1.33	1,16
Стрипа	40	1.6	1,23

Отримані значення коефіцієнтів звивистості свідчать про те, що найбільш меандрованим є русло головної річки Луги (1,73), тоді як її притоки мають значно меншу звивистість, а русло Свинорийки майже пряме (0,95).

За результатами морфометричного аналізу басейну річки (рис. 1) встановлено, що він характеризується помірно розгалуженістю річкової мережі ($K_{rg} = 1,03$), має витягнуту форму з середньою шириною 11,3 км при довжині 119 км та помірний похил ($I = 0,56$).

Коефіцієнт асиметрії ($a = 0,437$) та коефіцієнт розвитку довжини вододільної лінії ($m = 1,54$) вказують на певну асиметричність басейну та помірну звивистість його вододільної лінії відносно форми кола.

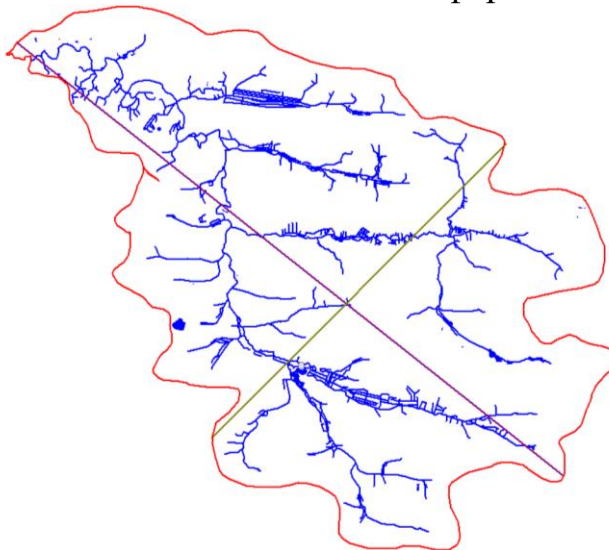


Рис. 1. Картограмма басейну річки Луги [6]

На польовому етапі за допомогою гідрометричних та метеорологічних

приладів були досліджені основні фізико-хімічні властивості річки Луга та прибережної зони, а також швидкість течії методом поверхневих поплавків. Аналіз отриманих даних показує, що більшість показників знаходяться в межах допустимих норм (табл. 3).

Таблиця 3

Фізико-хімічні властивості води в річці Луги

Показник	Значення	Одиниці вимірювання	Норма
Солевміст ppm	430	мг/дм ³	До 1000 ppm
Електропровідність ЕС	0,61	мкСм/см	До 1,2 мкСм/см
Окисновідновний потенціал CF	6,1	мВ	65–250 мВ
pH	6,6	–	6,5–8,5
Вміст кисню	119,6	мг/дм ³	–
Середня температура водної поверхні	9,6	°C	–
Жорсткість води	234	мг-екв/л	–

Розрахункові значення швидкості течії демонструють коливання в діапазоні від 0.114 до 0.141 м/с. Середня швидкість течії становить 0.126 м/с, що вказує на повільну течію річки Луги на дослідженій ділянці.

Отримані дані свідчать про відносно повільну течію річки Луга в досліджуваному створі, що характерно для рівнинних річок. Така швидкість течії має певні екологічні наслідки: з одного боку, повільна течія може сприяти осадженню завислих речовин та природній фільтрації води, з іншого – може призводити до зменшення інтенсивності перемішування водних мас та аерації. При таких швидкостях течії важливо проводити регулярний моніторинг якості води, особливо в теплий період року, коли уповільнений водообмін може призводити до погіршення кисневого режиму водойми. Ефективним інструментом для визначення геоекологічного стану території є методика оцінки антропогенної трансформації ландшафтів П.Г. Шищенка, яка широко використовується у басейнових дослідженнях. За допомогою програмного забезпечення MapInfo нами було побудовано карту басейну річки Луга, обраховано площу лісів, боліт, водних об'єктів та населених пунктів, а на основі даних про структуру землекористування в басейні річки Луга обчислено площу ріллі, сіножаті та пасовищ. На основі отриманих даних нами було проведено розрахунок коефіцієнта антропогенної трансформації ландшафтів (табл. 4), що становить 6,28 та відповідає середньому рівню перетвореності території. Такий показник обумовлений значною часткою сільськогосподарських земель (75%) при відносно невеликій площі природних ландшафтів – лісів (15%) та боліт (4%). Особливістю досліджуваної території є помірний рівень урбанізації (5% забудованих земель), що дещо знижує загальний антропогенний тиск на ландшафти басейну. Отримані результати свідчать про необхідність оптимізації структури землекористування в басейні річки Луга, зокрема збільшення частки

природних ландшафтів та впровадження ґрунтозахисних заходів на сільськогосподарських угіддях для покращення геоекологічного стану території.

Таблиця 4

Розрахунок коефіцієнта антропогенної трансформації ландшафтів басейну

Вид землекористування	Площа, % (p)	Ранг (r)	Індекс (q)	$r \times p \times q$
Ліси	15	2	1,05	31,50
Болота	4	3	1,10	13,20
Рілля	62	6	1,25	465,00
Сіножаті	7	4	1,15	32,20
Пасовища	6	4	1,15	27,60
Забудовані землі	5	7	1,30	45,50
Води	1	9	1,40	12,60
Всього	100	-	-	627,60

Отже, за результатами комплексного дослідження басейну річки Луга встановлено, що він характеризується витягнутою формою з помірною розгалуженістю річкової мережі та помірним похилом. Головна річка має високу звивистість русла ($K = 1,73$), тоді як притоки є менш меандрованими. Власні польові дослідження фізико-хімічних властивостей води засвідчили, що більшість показників знаходяться в межах допустимих норм, а швидкість течії (0,126 м/с) є характерною для рівнинних річок. Коефіцієнт антропогенної трансформації ландшафтів становить 6,28, що відповідає середньому рівню перетвореності території. Це зумовлено значною часткою сільськогосподарських угідь (75%) при недостатній площі природних ландшафтів – лісів (15%) та боліт (4%). Для покращення геоекологічного стану басейну необхідна оптимізація структури землекористування, зокрема збільшення лісистості та впровадження ґрунтозахисних заходів на орних землях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Забокрицька М. Р., Хільчевський В.К., Манченко А.П. Гідроекологічний стан басейну Західного Бугу на території України. Київ, 2006.
2. Луга // Регіональний офіс водних ресурсів у Волинській області. [веб-сайт]. URL: <https://rybalka.lutsk.ua/richkyvolynskoj-oblasti/richka-luha> (дата звернення: 25.10. 2024)
3. Нетробчук І. М. Геоекологічний стан басейну річки Луга. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки*. 2011. №9. С. 176-182.
4. Стельмах В.Ю., Мельнічук М.М. Гідрографія України: методичні рекомендації до виконання практичних робіт (Метод. розробка для студ. географ. ф-ту). Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2021. 60 с.

Остапчук Асинаїза, учениця 6 класу опорного закладу загальної середньої освіти "Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області"

Науковий керівник: Мишковець Олеся Олексіївна, учитель географії опорного закладу загальної середньої освіти "Прилісненський ліцей Прилісненської сільської ради Волинської області"

ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛІСОВИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН ПРИЛІСНЕНСЬКОЇ ГРОМАДИ

Сьогодні, коли природні ресурси в Україні зазнають масштабного руйнування через події війни, дослідження стану рекреаційних зон є важливим питанням щодо збереження їх для сталого використання. Актуальність теми проєкту зумовлена тим, що лісові території Прилісненської ТГ поряд із природною цінністю виконують значну рекреаційну функцію: відпочинок, оздоровлення, туризм. Зростаючий антропогенний тиск (прогулянки, транспорт, пожежна небезпека, сміття) може порушувати екологічний баланс, знижувати якість середовища, що негативно впливає на здоров'я людей і біорізноманіття. Хоча загальні методики оцінки екологічного стану лісів наявні, конкретні дані для Прилісненської ТГ є неповними. Наше дослідження заповнює прогалину щодо тих територій, що мають свої природні ділянки, флору, ґрунти, рекреаційні звички населення. Пропонована робота ставить за **мету** здійснити оцінку екологічного стану лісових рекреаційних зон, що розташовані в межах Прилісненської громади.

У **результаті** дослідження було з'ясовано, що на території Прилісненської громади знаходиться достатньо природних рекреаційних ресурсів, що забезпечується сприятливими кліматичними умовами, гідрологічними об'єктами, лісовими масивами та мисливськими угіддями, об'єктами природно-заповідного та санаторного-курортного фонду. Щодо лісових рекреаційних зон (земельних ділянок у лісі, що використовуються для масового відпочинку, оздоровлення людей, екскурсій та туризму), то в громаді наявні лише дві («Галузка» біля с. Галузія та «Шині» біля с. Нові Червища).

Оглянувши зазначені відпочинкові лісові зони, зробили їх екологічну оцінку.

По перше, рекреаційне навантаження на територію є помірним, однак у пікові сезони (весна – літо) спостерігається значне скупчення відвідувачів, що спричиняє локальне витоптування трав'яного покриву. Зокрема, у «Галузці» є значні ділянки, де травостій відсутній уже декілька років.

По друге, ґрунти в зонах активного користування ущільнені, що знижує їхню водопроникність і може викликати поверхневий стік та ерозійні процеси. Зазначимо, що рекреаційна зона біля с. Галузія розташована край траси, по якій на початку війни «йшла» важка техніка, тому утворилися ями та пошкоджено прилеглі території. По третє, біорізноманіття лісу загалом зберігається, проте окремі види чутливих рослин поступово витісняються через порушення природного середовища. Рослинність залишається відносно неушкодженою лише в «Галузці». У «Шині» спостерігаються поодинокі кущі. По четверте, виявлено осередки несанкціонованого сміттєзвалища (переважно пластикові пляшки, пакети, побутові відходи), що свідчить про низький рівень екологічної свідомості серед відвідувачів.

Незважаючи на зазначені вище факти, досліджувані рекреаційні зони мають високий потенціал для екологічно безпечного відпочинку та екскурсій, адже наявні екологічні банери й інформаційні стенди («Галузка»), будиночки відпочинку та криниця («Шині»). Однак вони також потребують впровадження заходів охорони довкілля та регулювання рекреаційного навантаження. Доцільним є облаштування місць для сміття та встановлення пожежних щитів; створення стежкової мережі для зменшення витоптування; періодичне прибирання зони силами громади чи екологічних волонтерів тощо.

Отже, дослідження екологічного стану лісових рекреаційних зон Прилісненської ТГ є важливим у зв'язку з поєднанням екологічних, соціальних, економічних та нормативних чинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карпюк З. К., Фесюк В. О., Антипюк О. В. Природно-заповідний фонд Волинської області : альбом-каталог Київ : ТОВ «ОК–ПОЛІГРАФ», 2018. 136 с.
2. Прилісненська територіальна громада URL: <https://prylisnenskagromada.gov.ua/>. (дата звернення 14.10.2025).
3. Управління екології та природних ресурсів Волинської ОДА URL: <https://voladm.gov.ua/category/upravlinnya-ekologiyi-ta-prirodnih-resursiv/1/> (дата звернення 17.10.2025).

Павлюк Маргарита, учениця 11 класу
Волинського наукового ліцею Волинської
обласної ради

Науковий керівник: Федонюк Віталіна
Володимирівна, доцент Луцького
національного технічного університету,
кандидат географічних наук, керівник
секції метеорології та кліматології
комунальної установи «Волинська
обласна Мала академія наук»

ОЦІНКА ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ КОМФОРТНОСТІ КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження визначається підвищеним інтересом до впливу погодних умов, зміни метеорологічних величин (температури, тиску, вологості тощо) на стан здоров'я людей у зв'язку з глобальними змінами клімату Землі та зростанням числа проявів метеочутливості й метеозалежності. Біокліматичні індекси (далі – БКІ) – це показники, які є хорошими інструментами для кількісної та якісної оцінки комфортності клімату в регіоні, місті, громаді. На основі дослідження динаміки одного з БКІ – індексу патогенності клімату В.Г. Бокші – ми оцінили комфортність кліматичних умов в межах території України.

Об'єкт дослідження: біокліматичні показники, біокліматичні індекси та їх складові. **Предмет** дослідження: статистично-математичний, графічний та картографічний аналіз часової та просторової мінливості біокліматичного індексу В.Г. Бокші в межах України з метою оцінки комфортності клімату.

Мета: дослідити динаміку та варіації комфортності клімату в Україні на основі аналізу часового і просторового розподілу біокліматичного індексу.

Завдання роботи: 1) дослідити динаміку біокліматичного індексу $I_{\text{сумар}}$ В.Г.Бокші в Україні протягом 2018-2023 рр. у 26 містах України (обласні центри і м. Севастополь); 2) оцінити кількість днів із оптимальним, подразнюючим та гострим значенням індексу в регіонах; 3) візуалізувати одержані результати шляхом побудови комплексу графіків та карт; 4) розробити онлайн-калькулятори БКІ для визначення комфортності погоди; 5) сформулювати висновки і рекомендації.

Методи дослідження. Використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження. Серед загальнонаукових методів варто виділити: 1) порівняльно-оціночний метод; 2) методи аналізу та синтезу; 2) математично-статистичний; 3) графічний. Серед спеціальних методів використовувалися методи комп'ютерного моделювання, картографічні, веб-дизайну (розробка графічних матеріалів роботи).

Практичне значення: отримані результати та розроблені графіки, карти,

таблиці можуть бути використані при подальших дослідженнях у галузі медичної кліматології, у навчальному процесі, під час занять з географії та біології. Розроблені онлайн-калькулятори є практичним інструментом для визначення комфортності погоди, які дозволяють практично визначити таку комфортність у вибраному районі і періоді. Результати розрахунків біокліматичного індексу $I_{\text{сумар}}$, виконані онлайн-калькуляторами, можуть додаватися до щоденних прогнозів погоди, для інформування метеочутливих людей про комфортність погодних умов.

Апробація дослідження: основні результати роботи, яка була розпочата у минулому навчальному році з аналізу динаміки біокліматичного індексу В.Г.Бокші для Луцька та Світязя і продовжена в цьому році для всієї території України, представлялися на наукових конференціях та форумах. За темою є публікації [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Було проаналізовано комфортність клімату в межах України на основі дослідження просторового та часового розподілу біокліматичного індексу В. Бокші та його складових у 26 містах нашої держави (обласні центри та м. Севастополь) протягом 2018-2023 рр. та розроблено онлайн-калькулятори індексу. На основі даних наукової літератури та відкритих джерел було досліджено вивченість теми: поняття біоклімату, біокліматичних індексів, їх типи та призначення; розглянуто методологію та результати статистично-графічного аналізу біокліматичного індексу $I_{\text{сумар}}$, запропонованого В. Бокшею, та його складових в межах України протягом 2018-2023 рр.

Основні результати: збудовано серії графіків, діаграм, картограм і картодіаграм, визначено тривалість періодів з сприятливими і несприятливими значеннями індексу для кожного з 26 міст, визначено річну динаміку індексу та його просторову динаміку. Проведено аналіз можливостей використання біокліматичного індексу В. Бокші для інформування метеочутливих та метеозалежних людей щодо комфортності щоденної погоди: для цього розроблено два онлайн-калькулятори індексу, які оприлюднені на сайтах Волинського наукового ліцею та секції метеорології й кліматології. Було визначено особливості часової і просторової динаміки індексу $I_{\text{сумар}}$ В. Бокші та, відповідно, комфортності клімату протягом періоду 2018-2023 рр. у 26 містах України. Результати дослідження візуалізовано на графіках, діаграмах, картограмах і картодіаграмах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павлюк М.М., Сташук А.П., Федонюк В.В. Аналіз біокліматичних індексів та комфортності клімату у м. Луцьку. *Сталий розвиток: захист навколишнього середовища. Енергоощадність. Збалансоване природокористування*. IX Міжнародний молодіжний конгрес, 28-29 березня 2024 р., Україна, Львів : Львів : зб. матер. Ел. дан. К. : Яроченко Я. В., 2024. С. 20 — 21. URL:

<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/attachments/2024/feb/33847/zbirnykixmizhnarodnyymolodizhnyykongres28-29032024fin.pdf> DOI:
<https://doi.org/10.51500/7826-43-8>

2. Павлюк М., Федонюк В.В. Динаміка загального індексу патогенності погоди $I_{\text{сумар}}$ у Луцьку. *Юний науковець року – 2024*. Матеріали наукової конференції слухачів стаціонарних секцій КУ «ВО МАН», 24 квітня 2024 року. Луцьк : 2024. С. 41 – 42.

3. Павлюк М.М., Федонюк В.В. Застосування біокліматичного індексу В. Бокші для оцінки комфортності клімату Луцька. *Наукові досягнення та відкриття сучасної молоді*. [Ел. ресурс] : зб.матер. II Всеукр. наук. конф. студ. та молодих вчених (Луцьк, 29 трав. 2024 р.) / Держ. вищ. навч. заклад «Донецький національний технічний університет». Луцьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2024. (253 с). С. 184 – 186. URL: https://donntu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/zbirnyk_naukovi-vidkryttya-suchasnoyi-molodi.pdf

4. Павлюк М.М., Федонюк В.В. Біокліматичні характеристики території Волинської області в умовах глобальних змін клімату. *Розвиток науки та освіти в умовах глобалізації* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Чернігів, 2 серпня 2024 р. Міжнародний гуманітарний дослідницький центр. Research Europe, 2024. С. 54 – 57. URL: <https://researcheurope.org/wp-content/uploads/2024/08/re-02.08.24.pdf>

5. Павлюк М.М., Федонюк В.В. Порівняння біокліматичних індексів Луцька та Світязя. *Волинь у дослідженнях юних науковців*: збірник тез наукових робіт слухачів наукових товариств Волинської обласної МАН. Луцьк: ВО МАН, 6 грудня 2024. С. 289 – 292. URL: https://drive.google.com/file/d/1DjU5icDqZxNxc_WgP_yE5snal6i2tjfV/view?usp=sharing

6. Павлюк М., Романюк Д., Федонюк В. Динаміка біокліматичного індексу В. Бокші під впливом регіональних проявів кліматичних змін. *Природничі науки та освіта: сучасний стан і перспективи розвитку*. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, проведеної до 220-ї річниці з дня заснування університету, 7-8 листопада 2024 р. Харків: Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, 2024. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1JmzQIosqcsNLlwN7bebMAxFS7HSJJMaI>

Попік Валерія, учениця 10 класу опорного ліцею с. Зимне, Зимненської сільської ради Володимирського району
Науковий керівник: Подзізей Борис Анатолійович, учитель біології опорного ліцею с. Зимне, Зимненської сільської ради Володимирського району, керівник секції охорони довкілля та раціонального природокористування комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ЖИТТЄВИЙ СТАН ТА ДЕКОРАТИВНІСТЬ ДЕРЕВНИХ НАСАДЖЕНЬ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ М. ВОЛОДИМИРА

Деревна рослинність – основа міських декоративних насаджень, тому дерева, що зростають у міських парках, скверах та алеях уздовж вулиць, повинні відповідати критеріям життєвого стану та декоративності, бути адаптованими до антропогенних впливів [1;3].

В той же час рослини зелених насаджень, розташованих у межах міст, дуже часто страждають від нападів шкідників та патогенів, запиленості та загазованості, тому в межах міської зони доцільно вирощувати види і форми декоративних рослин, котрі здатні витримувати несприятливі фактори довкілля [3;4].

Особливо це характерно для рослин котрі зростають в межах центральної частини міст, уздовж автошляхів із найбільш інтенсивним транспортним потоком. Найчастіше негативний вплив атмосферного забруднення на дендрофлору чітко проявляється у великих містах, де деревні рослини часто мають нездоровий вигляд та низьку декоративність [5], проте для центру м. Володимира ця проблема також є актуальною.

Ретельний добір видового асортименту деревних рослин із врахуванням місцевих умов середовища – обов'язкова умова функціонування високоатрактивних, здорових насаджень.

Отже **актуальність** нашого екологічно проєкту обумовлена необхідністю впорядкування деревних насаджень розташованих в центральній частині м. Володимира задля забезпечення стабільності місцевого біоценозу та реалізації рекреаційного потенціалу території.

Метою проєкту було дослідити видовий склад життєвий стан та декоративність деревних рослин із насаджень центральної частини м. Володимира.

Методологія роботи включала дослідження видового (таксономічного) складу дерев місцевих зелених насаджень, та встановлення видів-домінантів в

складі дендрофлори через підрахунок індексів домінування за формулою Бергера - Паркера, Естетичну оцінку представників дендрофлори із місцевих зелених насаджень здійснювали за методикою А.О. Калініченка [4]. Життєвий стан деревних рослин, було оцінено на основі визначення ступеня пошкодження рослин за методом О.О. Лаптева [5].

Дослідженнями було охоплено три ділянки зелених насаджень розташованих в центральній частині м. Володимира а саме: скверу біля пам'ятника Данилу Галицькому, насадження міської площі «Героїв майдану», та алеї уздовж вул. Ковельської.

У результаті дослідження було **встановлено що:**

1. В межах досліджених насаджень зростають представники 19 видів деревних рослин загальною обліковою чисельністю 145 екземплярів.

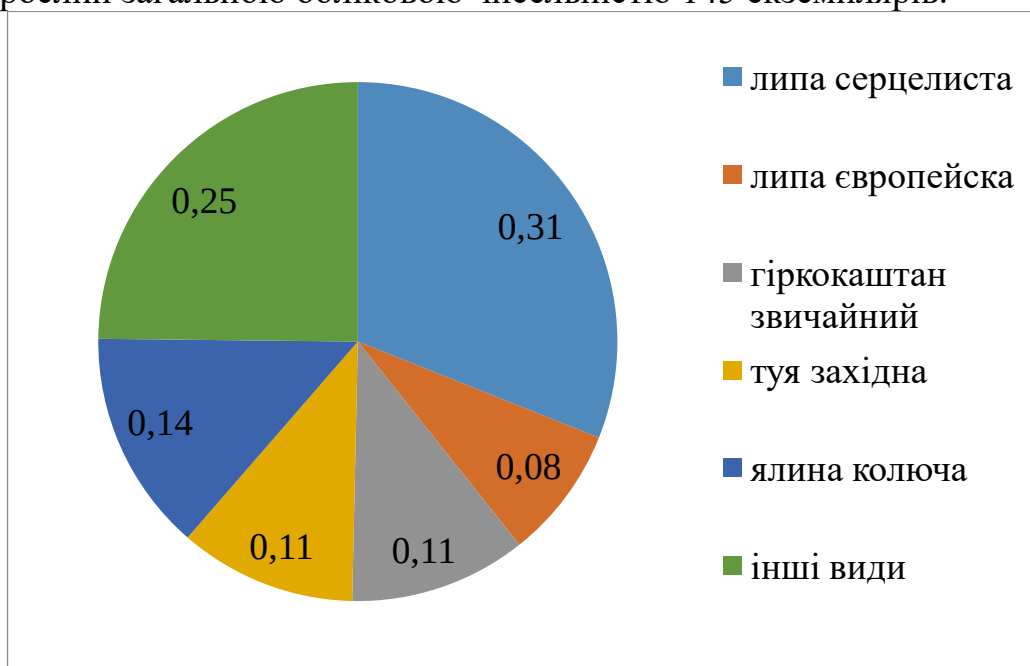


Рис. 1. Домінуючі види дерев у складі деревних насаджень центральної частини м. Володимира

2. Основним видом – домінантом в насадженнях центральної частини м. Володимира виявилася Липа серцелиста (*Tilia cordata* L.) Її кількість складає 45 шт. (рис. 1.), а індекс домінування – 0,31. Субдомінантами виступають Ялина колюча (*Picea pungens* Engelm) – 20 шт., індекс домінування 0,14. Досить поширеними також є Гірकोкаштан звичайний (*Aesculus hippocastanum* L.) –16 шт.,індекс домінування 0,11.,Туя західна (*Thuja occidentalis* L.)–16 шт., індекс домінування 0,11, та Липа європейська (*Tilia europaea* L.)–12 дерев, індекс домінування 0,08

3. Згідно зі шкалою пошкоджуваності О.О Лаптева, котра, крім стану крони і кількості всохлих гілок, також враховує стан листків, кори та річний приріст рослини [5] дерева досліджених зелених насаджень розподіляються наступним чином: стан 34 рослини або 23% відсотки оцінено в 4 бали (практично неущкожені - найвищий ступінь життєвості), 49 екземплярів або

34% мають індекс пошкоджуваності 3 бали, 43 дерева, що складає 30%, мають значні ушкодження - 2 бали, і 19 шт. (13%) представників дендрофлори мають значне пригнічення росту та пошкоджуваність – 1 бал (рис.2.)

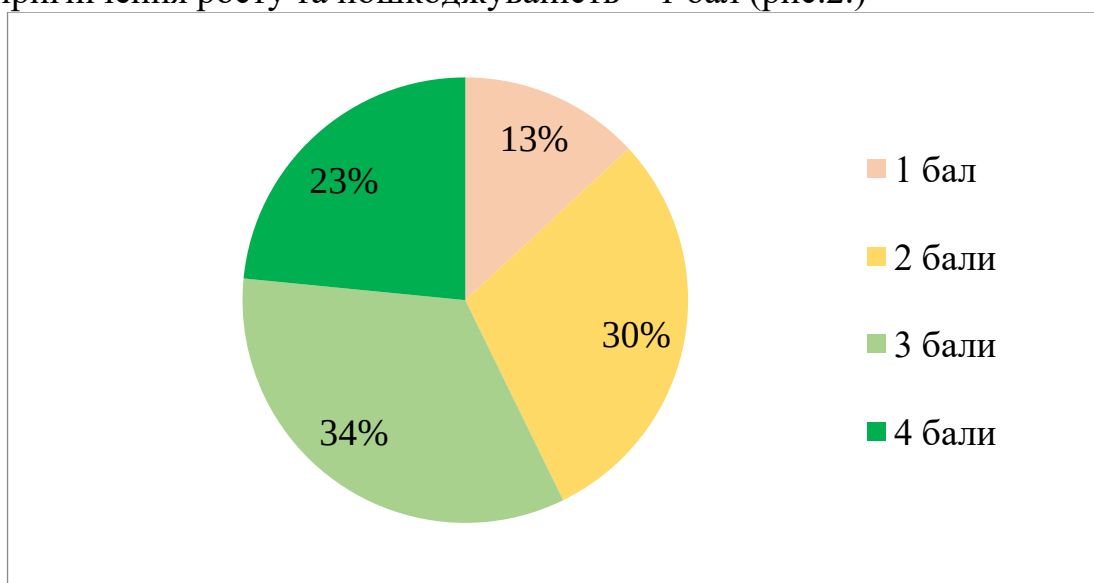


Рис. 2 Співвідношення дерев за категоріями пошкоджуваності

4. Згідно з методикою оцінки декоративності [4] деревні рослини центральної частини м. Володимира розподілені наступним чином: 40 екземплярів, що становить 16%, мають високу декоративність (1 бал) (рис. 3.), декоративні якості 32 рослин, або 22%, добрі (2 бали), 33 шт. і 23% характеризуються незначною декоративністю (3 бали), а в 15 представників дендрофлори, що складає 10%, декоративність негативна (5 балів)

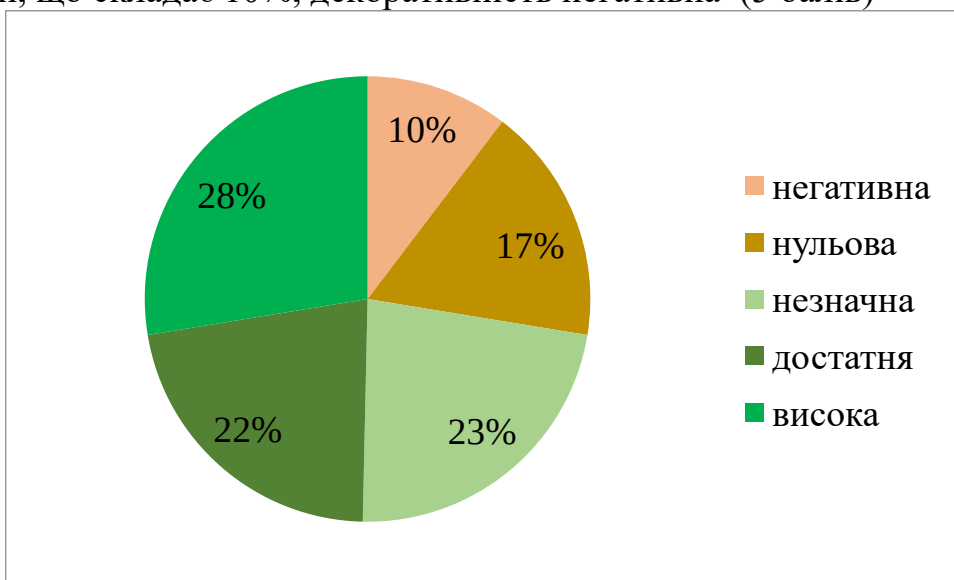


Рис. 3. Декоративність деревних рослин із насаджень центральної частини м. Володимира

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончарук Є.І. Гігієнічні вимоги до ландшафтно-рекреаційних територій та озеленення населених місць. URL: <http://medbib.in.ua/gigienicheskie-trebovaniya-landshaftno.html>
2. Доброчаєва Д.Н., Котов М.Н, Прокудін Ю.К. Визначник вищих рослин України. Київ: Наукова думка, 1987. 545 с.
3. Ігнатенко О.П. Благоустрій територій населених пунктів. Київ:2010.210с.
4. Калініченко О.А. Декоративна дендрологія. К.: Вища шк., 2003. 199 с.
5. Лаптев О.О. Інтродукція та акліматизація рослин з основами озеленення. Київ: Фітосоціоцентр, 2001. 128 с.

Санелюк Аліна, учениця 10 класу
Нововолинського наукового ліцею
Волинської обласної ради

Науковий керівник: Стельмах Валентина
Юріївна, кандидат географічних наук,
доцент кафедри фізичної географії ВНУ
ім. Лесі Українки, керівник гуртка
«Географія» заочно-дистанційної школи
комунальної установи «Волинська
обласна Мала академія наук»

ГЕОПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ ЗАБРУДНЕННЯ ҐРУНТІВ У РАЙОНІ ВОЛОДИМИРСЬКОГО СМІТТЄЗВАЛИЩА

Актуальність проєкту. Проблема сміттєзвалищ є однією з найгостріших екологічних викликів сучасної України. Окрім захаращення непотребом значних площ земельних ресурсів, полігони твердих побутових відходів (ТПВ) завдають непоправної шкоди довкіллю через комплексне забруднення атмосферного повітря, ґрунтового покриву та підземних вод токсичними речовинами, що безпосередньо впливає на здоров'я населення. Навіть офіційно зареєстровані полігони становлять екологічну небезпеку за відсутності належної інфраструктури для сортування та переробки відходів. Такі об'єкти є джерелами поширення інфекційних захворювань, забруднення водоносних горизонтів, утворення звалищного газу та ризику самозаймання. Особливо показовим прикладом цієї проблеми є Володимирське сміттєзвалище поблизу, яке продовжує приймати відходи з навколишніх населених пунктів, попри наявні екологічні ризики.

Новизна наукової проєкту. Вперше проведено комплексне дослідження впливу Володимирського сміттєзвалища на стан ґрунтів прилеглих територій та розроблено рекомендації щодо зменшення негативного впливу сміттєзвалища на навколишнє середовище.

Станом на 2024 рік, проблема поводження з відходами в Україні залишається актуальною. Щорічно в країні утворюється понад 10 млн тонн побутових відходів. За даними Асоціації управління відходами, 94% побутових відходів в Україні потрапляє на сміттєзвалища, менше 5% переробляється, а 1% спалюється [4].

Володимирське сміттєзвалище є одним із місцевих полігонів для захоронення твердих побутових відходів у Волинській області. Воно займає площу 10,4 га, периметр території полігону становить 1425 м. Таким чином, для оцінки ризиків для довкілля Володимирського сміттєзвалища нами було здійснено польові роботи та відібрано проби ґрунтів у трьох контрольних точках (КТ) (рис. 1).



Рис. 1. Контрольні точки відбору проб ґрунту [6]

Перша контрольна точка знаходилася безпосередньо біля полігону накопичення твердих відходів. Задля відбору проби було закладено прикопки. Відбір проб був ускладнений наявністю великої кількості сміття, що перешкоджала закладенню прикопки.

Прогнозуємо найгіршу якість ґрунту саме в цій точці. Друга контрольна точка знаходилася під лісовою ділянкою за 88 метрів від полігону зі сміттям, а третя контрольна точка – за межами території полігону під трав'янистою рослинністю за 113 метрів від безпосередньої ділянки з відходами.

Проби ґрунтів були передані для аналізу до Північно-Західного міжрегіонального центру державної установи «Інститут охорони ґрунтів України».

За результатами аналізів найбільш забрудненою є ділянка безпосередньо біля полігону, де спостерігається високий вміст рухомих форм фосфору у верхньому шарі (227,7 мг/кг), підвищений вміст важких металів (марганець – 5,37 мг/кг, цинк – 0,52 мг/кг) та низький вміст гумусу (1,18%), що свідчить про деградацію ґрунту. З віддаленням від полігону екологічний стан ґрунтів поступово покращується, що підтверджується нормалізацією показників кислотності, зменшенням концентрації важких металів та більш збалансованим вмістом макроелементів (табл. 1, 2).

Таблиця 1

Еколого-агрохімічна характеристика проб ґрунтів*

№ КТ	ша р	N	P ₂ O ₅	K ₂ O	гуму с	pH
1	0- 20	109, 2	227, 7	168,3	1,18	7,6 4
	20- 40	79,8	48,5 2	138,3 8	0,65	7,2 2
	40- 60	49,0	59,4 7	168,3	0,29	7,3 5
2	0- 20	96,6	36,0 8	18,70	1,22	5,1 2
	20- 40	65,8	30,2 8	26,18	0,79	5,2 5
	40- 60	39,2	43,5 7	18,70	0,37	5,7 4
3	0- 20	105, 0	30,0	26,18	1,15	7,0 0
	20- 40	70,0	60,3 0	22,44	0,67	6,1 0
	40- 60	33,6	82,0	18,7	0,33	5,6 6

*укладено автором за даними Північно-Західного міжрегіонального центру державної установи «Інститут охорони ґрунтів України»

Таблиця 2

Аналіз проб ґрунту на вміст важких металів*

№ т.	шар	марганець, мг/кг	кобальт, мг/кг	мідь, мг/кг	цинк, мг/кг
1	0-20	5,37	0,16	0,18	0,52
	20-40	2,24	0,10	0,16	0,18
	40-60	3,72	0,08	0,14	0,26
2	0-20	4,56	0,14	0,21	0,43
	20-40	2,21	0,14	0,13	0,37
	40-60	2,26	0,09	0,06	0,18
3	0-20	3,87	0,14	0,15	0,21
	20-40	2,89	0,11	0,12	0,10
	40-60	2,65	0,08	0,06	0,08

*укладено автором за даними Північно-Західного міжрегіонального центру державної установи «Інститут охорони ґрунтів України»

Для розуміння механізмів поширення забруднюючих речовин із території Володимирського сміттєзвалища було проведено аналіз рельєфу місцевості з використанням 3D-моделювання.

Цифрова модель рельєфу демонструє виражену нерівномірність ландшафту з помітним підвищенням у північно-східній частині території та пониженням у

південно-західному напрямку, де розташована заплава річки Луги.

Виходячи з особливостей рельєфу, можна визначити два основних механізми міграції забруднювачів: поверхневий стік та підземний транспорт через ґрунтові води. Поверхневий стік є найбільш динамічним шляхом перенесення забруднюючих речовин, особливо під час інтенсивних опадів або танення снігу. Аналіз векторів стоку на топографічній карті та 3D-моделі вказує на переважний напрямок руху поверхневих вод з північного сходу на південний захід, що відповідає загальному нахилу території. Це створює умови для транспортування розчинних форм забруднювачів (зокрема важких металів та фосфатів) з тіла сміттєзвалища до пониженої заплавної частини річки Луги.

Траєкторія руху підземних вод також значною мірою визначається рельєфом місцевості. На дослідженій території, де переважають дерново-підзолисті та дернові неоглеєні піщані ґрунти на піщаних відкладах, інфільтрація атмосферних опадів відбувається досить інтенсивно. Це сприяє формуванню ореолу забруднення підземних вод, який поширюється переважно в південно-західному напрямку. Піщані відклади, що характеризуються високою проникністю, не створюють достатніх бар'єрів для затримки забруднювачів, що підтверджується результатами аналізу ґрунтових проб у контрольних точках.

Отже, геопросторовий аналіз території Володимирського ТПВ дозволив визначити основні шляхи міграції забруднювачів, що необхідно враховувати при плануванні природоохоронних заходів для мінімізації цього негативного впливу. Зокрема, варто вдосконалити систему складування відходів з використанням пошарового горизонтального методу, модернізувати системи збору та утилізації фільтрату, впроваджувати дегазацію полігону [3], створити захисні зелені зони та запровадити систематичний моніторинг стану довкілля, а також збудувати завод механіко-біологічної обробки відходів, що дозволить наблизити систему управління відходами до європейських стандартів [1; 2]. Такий підхід відповідає вимогам Директиви 2008/98/ЄС про відходи [5], яка встановлює чіткі цілі щодо переробки муніципальних відходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геоінформаційна система управління відходами. Муніципальні Технології. МагнетікВан [електронний ресурс]. URL: <https://magneticonemt.com/geoinformatsijna-systema-upravlinnia-tpv/> (дата звернення 20.12.2024)
2. Павловська Т., Білецький Ю., Авдіюк О. Управління відходами у Волинській області. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав, 31 серпня 2024 р.)*. Переяслав, 2024. Вип. 108. С. 5–9.

3. Полігони твердих побутових відходів [електронний ресурс]. URL: https://city.zerowaste.org.ua/wiki/polihon_tverdykh_pobutovykh_vidkhodiv?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 30.12.2024)

4. Скільки відходів в Україні потрапляє на сміттєзвалища [електронний ресурс]. URL: https://www.village.com.ua/village/city/city-news/318809-skilki-vidhodiv-v-ukrayini-potraplyae-na-smittezvalischa?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 18.10.2024)

5. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste [електронний ресурс]. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0098> (дата звернення 22.12.2024).

Толстушко Анна, учениця 10 класу
Волинського наукового ліцею Волинської
обласної ради

Науковий керівник: Федонюк Віталіна
Володимирівна, доцент Луцького
національного технічного університету,
кандидат географічних наук, керівник
секції метеорології та кліматології
комунальної установи «Волинська
обласна Мала академія наук»

ДИНАМІКА МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ ЯВИЩ В ЛУЦЬКУ У 2014 – 2023 РР. В КОНТЕКСТІ ЗМІН КЛІМАТУ

Актуальність дослідження. Сучасні зміни клімату викликають не тільки зростання температур повітря, але і перебудову багатьох явищ та процесів у атмосфері Землі. Дослідження метеорологічних явищ – це актуальне завдання нашого часу, оскільки в зв'язку із глобальними змінами клімату число випадків та інтенсивність низки стихійних метеорологічних явищ зростає.

Вони мають прямий вплив на життєдіяльність людини та стан довкілля (наприклад, грози можуть спричиняти пожежі як в містах, так і в лісових масивах, а град – знищує сільськогосподарські посіви, руйнівну силу мають шквали і смерчі, тощо).

Метеорологію часто називають фізикою атмосфери, а одним із проявів фізичних процесів у атмосфері Землі є різноманітні метеоявища. Метеорологічними явищами називають видимі прояви фізико-хімічних процесів, що відбуваються у земній атмосфері. Метеорологічні явища також часто визначають, як такі процеси в атмосфері, що не мають точного кількісного виразу, але можуть бути описані словами «сильний – слабкий – помірний» (на

відміну від метеорологічних характеристик: температури, тиску, тощо, які мають кількісний вираз та одиниці виміру).

Серед метеорологічних явищ є рідкісні та такі, що спостерігаються лише в окремих районах нашої планети. Низку метеоявищ відносять до СНМЯ – стихійних небезпечних метеорологічних явищ (грози, шквали, смерчі, град та інші), які становлять значну небезпеку.

Тому дослідження проявів метеорологічних явищ у нашому регіоні, зокрема, в місті Луцьку – це цікаве й актуальне наукове завдання.

Об’єкт дослідження в даній роботі – це метеорологічні явища, їх види та класифікація.

Предметом дослідження була динаміка метеорологічних явищ у м. Луцьку протягом останніх 10 років (2014-2023 рр.).

Мета роботи – аналіз видів, сучасного поширення та річної динаміки метеорологічних явищ (в тому числі стихійних, небезпечних) у м. Луцьку в контексті змін клімату протягом періоду 2014-2023 рр., та впливу таких явищ на життєдіяльність людини й екологічний стан довкілля.

Матеріалами дослідження були архіви метеорологічної інформації Волинського обласного центру з гідрометеорології (станція Луцьк); результати власних спостережень та фотофіксації метеоявищ в Луцьку; результати власної статистичної обробки числових даних про метеоявища та їх графічного представлення.

Апробація роботи: дане наукове дослідження триває вже понад два роки, у 2024 році було проаналізовано більш тривалий період вихідних даних (10 років), до аналізу додано хмарність неба, для вивчення динаміки якої застосовано методи ДЗЗ. У 2024 р. робота також представлялася на Всеукраїнському науковому конкурсі «Екопогляд – 2024», авторка разом з науковим керівником взяла участь в низці конференцій [1, 2, 3, 4, 5].

Основні результати дослідження: визначено особливості динаміки метеоявищ у Луцьку за 2014-2023 рр., яка представлена статистично і графічно. Розроблено низку таблиць, графіків, діаграм.

Виявлено, що є помітні зміни в такій динаміці у порівнянні з показниками кліматичної норми. Зокрема, це стосується таких явищ як: 1) грози (зростання до 40%); 2) тумани (зростання до 25 %); 3) шквали (скорочення на 20-30 %); 4) ожеледь та заметіль (скорочення на порядок); 5) хмарність неба (скорочення на 8-10 %). Розроблено структуру та продовжується наповнення віртуального атласу «Метеоявища нашого Луцька».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Толстушко А.М., Федонюк В.В. Аналіз динаміки метеорологічних явищ в Луцьку у 2017 – 2021 рр. ПОЛІТ. *Сучасні проблеми науки*. Матеріали XXIV Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, 2–5 квітня 2024 року. К. : КНАУ, 2024. С.27 – 28. URL:

<https://drive.google.com/file/d/1M18rs6OleO90KozTKIGPEvyExchb0FMn/view>

2. Толстушко А., Федонюк В.В. Вивчення хмарності неба у м. Луцьку. *Юний науковець року – 2024*. Матеріали наукової конференції слухачів стаціонарних секцій КУ «ВО МАН», 24 квітня 2024 року. Луцьк : 2024. С.44 – 45.

3. Федонюк В.В., Толстушко А.М., Федонюк М.А., Толстушко Н.О. Метеорологічні явища у Луцьку та їх вплив на екологічну безпеку. *Problems of Emergency Situations*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків, 16 травня 2024 р. Національний університет цивільного захисту України, 2024. Матеріали Міжнародної науково-практ. конф. Харків: НУЦЗ. С. 334 – 335.

4. Толстушко А.М., Федонюк В.В. Метеорологічні явища в Луцьку та їх динаміка. *Наукові досягнення та відкриття сучасної молоді*. [Електронний ресурс] : зб.матер. II Всеукр. наук. конф. студ. та молодих вчених (Луцьк, 29 трав. 2024 р.) / Держ. вищ. навч. заклад «Донецький національний технічний університет». – Луцьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2024. (253 с). С. 164 – 165. URL: https://donntu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/zbirnyk_naukovi-vidkryttya-suchasnoyi-molodi.pdf

5. Толстушко А.М., Федонюк В.В. Формування метеоявищ в Луцьку під впливом змін клімату. *Волинь у дослідженнях юних науковців*: збірник тез наукових робіт слухачів наукових товариств Волинської обласної МАН. Луцьк: ВО МАН, 6 грудня 2024. С. 314 – 316. URL: https://drive.google.com/file/d/1DjU5icDqZxNxc_WgP_yE5snal6i2tjfV/view?usp=sharing

Троцька Олександра, учениця 11 класу
Волинського наукового ліцею Волинської
обласної ради

Науковий керівник: Чижевська Лариса
Тарасівна, кандидат географічних наук,
доцент кафедри фізичної географії
Волинського національного університету
імені Лесі Українки, кандидат
географічних наук

ГІДРОЛОГІЧНА ПАМ'ЯТКА ПРИРОДИ «ОЗЕРЦЕ»: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Гідрологічна пам'ятка природи «Озерце» знаходиться в Луцькому районі, на відстані 12 км на північний захід від міста Луцька, в однойменному селі Озерце, назва якого пов'язана з наявністю озера. Варто зазначити, що досліджувана місцевість приурочена до південної межі природного національного парку «Цуманська пуша», а, отже, зберігає характерні ознаки природи, а саме наявність поблизу густих соснових лісів, які в поєднанні з аквальною комплексом формують незрівнянної краси краєвиди. Останні, незважаючи на унікальність та вигідне розташування, вивчені недостатньо глибоко. В різні періоди проводились всебічні дослідження у межах вказаної території. Ще у 20-тих роках минулого століття польські дослідники, вивчаючи місцеву природу, створили карту заболочення, яка збереглась донині та була оновлена у 80-их роках [1, 2]. У межах останнього десятиріччя фахівці НПП «Цуманська пуша» присвятили увагу вивченню маловідомих малих річок, озер та джерел [2, 7]. Набули популярності дослідження, що спрямовані на виявлення рекреаційного потенціалу місцевих водних об'єктів [3, 4]. На початку 21 століття з'явилися наукові відомості про флору та фауну території, кліматичні умови [6]. Важлива природоохоронна роль власне Озерця обґрунтована у монографії З. К. Карпюк [4]. Окремі праці науковців присвячені дослідженню місцевих ландшафтів. При цьому стан та якість води залишаються поза увагою дослідників.

Актуальність проєкту зумовлена необхідністю дослідження стану озера на сучасному етапі, якості води у ньому, що визначає придатність водойми для тих чи інших видів використання, виявлення чинників, які призвели до негативних змін [6, 8, 9]. З цією метою застосовано актуальні в сучасній науці підходи, різноманітні теоретичні та експериментальні методи.

Наукова новизна проєкту полягає у комплексному дослідженні гідрологічної пам'ятки природи «Озерце», визначенні основних проблем водойми й узбережних зон, ймовірності прояву процесів евтрофікації, ознаки

якої вже помітні неозброєним оком. Серед завдань проєкту: дослідження природних особливостей та передумов створення природоохоронної території; аналіз напрямків природокористування в історичному аспекті; обґрунтування теоретичних та методичних засад дослідження замкнутої водойми та прилеглих узбережних зон; визначення гідроекологічних особливостей об'єкту; здійснення оцінки водного середовища за методикою екологічних показників; виявлення динаміки озера впродовж останніх років, обґрунтування наявних проблем; розробка пропозицій щодо подальшого раціонального використання.

Проаналізовано особливості географічного положення озера Озерце, яке має природоохоронний статус з 03 березня 1993 р. з метою охорони природного озера карстового походження, глибиною до 5 м із заростями осоки гострої (*Carex acuta*), верби козячої (*Salix caprea*) та вільхи чорної (*Alnus glutinosa*) із понад 20 видами риб. Незважаючи на гідрологічне спрямування пам'ятки природи, вона є важливим комплексом найрізноманітніших природних компонентів: біологічних, ландшафтних, гідрологічних та історичних нині перебуває у занедбаному стані [2, 6].

Озеро Озерце має природне карстове походження та відноситься до водних об'єктів замкнутого типу зі сповільненим водообміном.

За даними інформаційних джерел, зокрема дистанційних ресурсів, ще впродовж 2014-2017 років водойма перебувала у кращому стані. Змінились морфометричні параметри озера. Порівняння супутникових знімків дозволило встановити, що озеро мало втричі більшу площу, а станом на 2025 р. рівень води знизився, узбережна зона майже суцільно заросла очеретом та осокою. Розраховано загальну площу водного дзеркала озера станом на даний період часу, що сягає лише 3 га порівняно з 8 га у 2014 р. Визначено основні фізичні-хімічні та гідробіологічні властивості [8].

Гідробіологічні дослідження передбачали встановлення видового різноманіття водної та узбережної флори та фауни у межах досліджуваного озера. Загалом для досліджуваної території характерне чергування лісової та лучно-болотної рослинності. Озеро оточене сосновим лісом з домішкою дуба, вільхи із густим підліском. Як правило, безпосередньо до води прилягає узбережна смуга із лучною рослинністю.

У межах досліджуваної природоохоронної території виявлено гідроекологічні проблеми, а саме вплив поверхневого стоку, який важко контролювати та неможливо регулювати, побутовим сміттям та іншими відходами, що їх залишають рекреанти. З прилеглих ділянок лісу та зокрема, відпочинкової зони, у водойму потрапляє широкий спектр механічних домішок, хімічних сполук, бактерій. Чималу роль у формуванні стану води в озері відіграють внутрішньоводні процеси, як-то замкнутість, відсутність проточності, що призводить до застоювання води. Встановлено, що в межах озера «Озерце» мають прояв негативні процеси, а саме: стрімке обміління, замулення, загачення, заростання водною рослинністю, забруднення.

Застосування методики екологічних показників щодо оцінки стану озера дозволило встановити ймовірність їх евтрофікації, з урахуванням зовнішнього впливу та особливостей природного самоочищення [5]. Загалом вода в межах досліджуваних ділянок озера відзначається інтегральним екологічним індексом від 2,08 до 2,16 і відноситься до другого класу за якістю, що засвідчує її умовно добрий стан, недостатню чистоту та мезотрофність. Як зазначалось вище, на поверхні води, особливо біля берегів, вже добре помітні ознаки евтрофікації. За таким умов стан водного об'єкту невдовзі може значно погіршитись, а вода за якістю перейти у наступний клас, що визначатиме її як евтрофну. Про посилені процеси цвітіння води свідчить аналіз супутникових знімків озера, що дозволило визначити прояв індексу біомаси в озері (NDVI), який коливається від -0,1 в центрі водойми до 0,6 – біля берегів із середнім значенням 0,2. Встановлено, що індекс суттєво зріс порівняно з 2017 роком.

Якщо на даний час, зважаючи на цінність і популярність досліджуваної території, не оцінити її реальний стан і не запровадити заходи щодо його врегулювання, то в найближчі роки площа та глибина озера значно зменшиться, біорізноманіття втратиться, ландшафти зазнають негативних змін.

Таким чином, необхідно розпочати регулювання внутрішньоводних процесів, провести розчищення озера від сміття, мулу та надлишку водоростей. Антропогенне навантаження також потребує нормування. Неприпустимим є застосування транспорту, скупчення побутових відходів, випасання худоби. Використання узбережних ділянок з рекреаційною метою повинно здійснюватись з дотриманням суворих правил охорони природи.

Оскільки досліджувана територія є улюбленим місцем відпочинку населення, то паралельно із впорядкуванням водойми та берегів важливо підвищувати ефективність їх використання з рекреаційною та пізнавальною метою. Найбільш доцільними напрямками використання території є облаштування відпочинкових зон, організація сімейного дозвілля, екологічного туризму, зокрема запровадження пішохідних оглядових екскурсій екологічною стежкою навколо озера з метою споглядання місцевої водної та узбережної флори й фауни. Визначальну роль у підтриманні пам'ятки природи в належному стані відіграє ставлення відвідувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш М. І. Ківерцівщина: крізь віки і долі : історико-краєзнавчі нариси. Луцьк : Надстир'я, 2006. 520 с.
2. Ільїн Л. В. Озера Волині: Лімно-географічна характеристика. Луцьк: Надстир'я, 2000. 140 с.
3. Каліновський Д. Рекреаційна привабливість природних водойм Волині та можливості їх використання в рекреації та туризмі. Вісн. СНУ імені Лесі Українки. 2013. Вип. 6 (255). С.56-67.
4. Карпюк З. К., Фесюк В. О. Природоохоронні мережі Волинської області:

монографія. Луцьк : видавництво «Терен». 2021. 455 с.

5. Методика екологічної оцінки стану поверхневих вод України. Київ: Вид. УНДІВЕР, 1996. 48 с.

6. Химин М. В. Біорізноманіття Цуманської пущі та його збереження. К.: Фітоцентр, 2004. 136 с.

7. Чижевська Л. Т. Теорія і методика визначення якості поверхневих вод у Волинській області. Природа Західного Полісся та прилеглих територій. Луцьк, 2018. № 15. С 34-39.

8. Щоденник для польової практики і самостійної роботи з природознавства Електронний ресурс : Режим доступу : <http://library.vspu.edu.ua>.

Троцюк Ангеліна, учениця 9 класу ліцею імені Олени Пчілки м. Ковеля Волинської області

Науковий керівник: Мельничук Оксана Богданівна, практичний психолог ліцею імені Олени Пчілки м. Ковеля Волинської області

КОНФЛІКТИ В РАННЬОМУ ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Конфлікти є невід'ємною частиною життя кожної людини. Особливо актуальною ця тема є у шкільному середовищі, де учні щодня взаємодіють між собою. Найчастіше конфліктні ситуації виникають саме у підлітковому віці, коли діти тільки навчаються висловлювати власну думку. П'ятий клас – це особливий етап у житті школяра. В цей період учні переходять до середньої школи, формуються нові колективи, з'являються інші вчителі, вивчаються нові предмети.

Актуальність теми. В період адаптації до нових умов між дітьми можуть виникати непорозуміння, які переростатимуть у конфлікти, якщо цьому не запобігти. Актуальність теми полягає у необхідності вивчення конфліктів у підлітковому віці, а саме у 5 класі, та пошуку ефективних шляхів їх вирішення. Дослідження цієї проблеми дозволить краще зрозуміти особливості спілкування дітей молодшого підліткового віку (до яких відносяться учні 5х класів), що б зробити все можливе для запобігання непорозумінням між ними. Також це дозволить правильно формувати навички толерантного спілкування, взаємоповаги.

Мета дослідження полягає у виявленні та розкритті психологічних особливостей дітей молодшого підліткового віку, необхідності аналізу конфліктів серед учнів 5 класу та знаходження шляхів їх попередження та вирішення.

Анатолій Ішмуратов вважає, що конфлікт є виявом протиборства, тобто активного зіткнення тенденцій, оцінок, принципів, думок, характерів, еталонів поведінки тощо [2]. Саме слово походить від латинського «conflictus» – зіткнення. Практично незмінним воно є в інших мовах. Це поняття в науковому обігу ствердилося у другій половині ХХ століття [1].

Якщо говорити про конфлікти в підлітковому віці, то американський психолог Філіп Райс дає таке визначення: «Підлітковий вік – це певний відрізок життя між дитинством та зрілістю». В. Сухомлинський писав про конфлікти у школі так: «Конфлікт між педагогом і дитиною, між учителем і батьками, педагогом і колективом – велика біда школи. Найчастіше конфлікти виникають, коли вчителі думають про дитину несправедливо. Думайте про дитину справедливо – і конфліктів не буде. Уміння уникнути конфлікту – одна зі складових частин педагогічної мудрості вчителя. Попереджаючи конфлікт, педагог не тільки зберігає, а і створює виховну силу колективу» [3]. Тобто можна зробити висновок, що без конфліктів у освітньому середовищі не обійтися і вони можуть виникнути між будь-ким. За цим твердженням можна зрозуміти, що найчастіше переважають саме міжособистісні конфлікти. Не виключення також внутрішньоособистісні, наприклад підліток хоче бути незалежним, але може злякатися відповідальності. Це ще може бути й боротьба між почуттями. У віці 10-11 років починаються активні та численні соціальні і психологічні зміни. Підліток стає допитливим, його мислення є більш логічним, обґрунтованим. Проте й навпаки вони стають більш дратівливими, чутливими, тоді впливає наступна причина конфліктності – небажання, або навіть невміння сприймати критику, яка ще й може посилитися під час переходу у нову ланку школи. Дитина може гостро реагувати на різні обставини. Наприклад, якщо підліток отримує погану оцінку, погано засвоївши новий матеріал, він може розлютитися й почати сперечатися з вчителем, бо вважатиме, що повинен отримувати тільки хороші оцінки і що його мають завжди хвалити. Також до суперечок призводить збільшення обмежень, правила, до яких дитина не готова. Можливо вони й не є поганими, важкими, але підліток повинен виходити з зони комфорту, до чого він не звик. Дитина ще не розуміє, що не все повинне бути для неї комфортним. Підліток отримує задоволення, коли до нього ставляться як до дорослого і незадоволення, коли вбачають у ньому маленьку дитину.

У зв'язку з бажанням бути дорослим, молодші підлітки можуть боляче сприймати різні форми прояву неуважності до нього, що зачіпають його гідність і самостійність [5]. Ще однією причиною яка може спричинити непорозуміння, на нашу думку, є бажання самоствердитися за рахунок інших однолітків, що може призвести до конфлікту і образ. Найчастіше у спілкуванні з однолітками діти якраз і спираються на почуття гідності. У цьому віці підлітки намагаються

уникати надмірного контролю з боку батьків і прагнуть бути самостійними, хочуть приймати важливі рішення одноосібно й відчувати себе дорослими. З боку вчителів це може бути, на думку дитини, несправедлива думка про учня, оскільки в цьому віці він починає усвідомлювати свою важливість і унікальність, то це може призвести до суперечки. Наслідки конфліктів у молодшому й взагалі у всьому підлітковому віці можуть бути дуже серйозними й згубно вплинути на психіку підлітка у майбутньому. Це може призвести до неврозів, психопатії, стресу й різних інших психологічних хвороб, які набули ще більшого поширення в українському соціумі – особливо у дітей шкільного підліткового віку – в період кардинальних соціальних трансформацій у їхньому житті [4].

Ми провели анкетування серед 5-х класів, щоб зрозуміти, як часто вони стикаються з конфліктами у освітньому середовищі, як намагаються їх вирішувати. Провівши таке опитування, ми бачимо, що з конфліктами стикається багато дітей, але діти розуміють значущість уникнення конфліктів і усвідомлюють важливість мирного співіснування навіть під час складного адаптаційного періоду. Вони готові співпрацювати разом, уникаючи суперечок, йти на компроміс. Щоб уникати конфліктів, класний керівник повинен створити позитивну атмосферу в класі, встановити чіткі правила, обговоривши їх на початку року з учнями. Вчителі повинні бути справедливими й ставитися до всіх дітей однаково й не ігнорувати потреби кожного, виявляти емпатію до всіх учнів. Також доречно використовувати гумор, щоб діти розуміли, що вчитель може бути й хорошим, веселим та розуміючим. Учні зі свого боку мають вчитися контролювати свої емоції, шукати компроміси, бути також співчутливими й толерантними в ставленні один до одного. Це допоможе не тільки уникати конфліктів, а й знаходити нові знайомства, виховувати у собі хороші якості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Долинська Л.В., Матяш-Заяц Л.П. Психологія конфлікту: Навч.посібн. - К.: Каравела, 2010. -304 с.
2. Ішмуратов А. Т. Конфлікт і згода. Основи когнітивної теорії конфліктів / А. Т. Ішмуратов. – К. : Наук. світ, 1996. – 188 с
3. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям // Вибрані твори: В 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.2. – С. 420.
4. Петровська Тетяна, Терещенко Людмила. «Психологічні особливості невротизації школярів як медико-психологічна проблема взаємодії суб'єктів в сучасному освітньому просторі». [URL:https://fdotadotr.wordpress.com/wp-content/uploads/2020/05/d09cd0b0d182d0b5d180d196d0b0d0bbd0b8-d0bad180d183d0b3d0bbd0bed0b3d0be-d181d182d0bed0bbd183-d098d09f.pdf#page=166](https://fdotadotr.wordpress.com/wp-content/uploads/2020/05/d09cd0b0d182d0b5d180d196d0b0d0bbd0b8-d0bad180d183d0b3d0bbd0bed0b3d0be-d181d182d0bed0bbd183-d098d09f.pdf#page=166) (дата звернення 15.03.2025)
5. Психологічні особливості учнів п'ятого класу. [URL:https://vseosvita.ua/library/embed/000f4x-a8f8.doc.html](https://vseosvita.ua/library/embed/000f4x-a8f8.doc.html) (дата звернення 12.03.2025р.)

Хлопецька Дарія, учениця 10 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради» Волинської області

Науковий керівник: Каращук Руслана Федорівна, учитель хімії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради» Волинської області

ХІМІЧНІ АСПЕКТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ВОЛИНІ

Актуальність теми полягає в наступному: історичні пам'ятки Волині (замки, храми, архіви) постійно піддаються хімічному руйнуванню (корозія металів, кислотна ерозія каменю, гідроліз паперу), що загрожує втратою цінних свідчень минулого. Хімія надає фундаментальні знання про ці процеси, дозволяючи перейти від поверхневого ремонту до науково обґрунтованих методів консервації, реставрації та захисту матеріалів. Дослідження хімічних аспектів відкриває шлях до впровадження інноваційних технологій (наприклад, полімерні укріплювачі, наночастинки) для ефективного, довготривалого та безпечного збереження спадщини для майбутніх поколінь.

Мета роботи полягає у дослідженні та поясненні хімічних механізмів руйнування історичних матеріалів пам'яток Волині (корозія металів, ерозія каменю, деградація паперу), а також у систематизації та аналізі сучасних хімічних методів (консервації та укріплення) для їхнього ефективного та довготривалого збереження.

Волинь — край із багатою історико-культурною спадщиною. Замки, костели, церкви, ікони, старовинні книги та археологічні знахідки є важливими свідками минулого. Проте під дією часу, вологи, забрудненого повітря та мікроорганізмів вони руйнуються. Саме хімія допомагає зрозуміти процеси, що призводять до руйнування пам'яток, і розробити методи їхнього збереження.

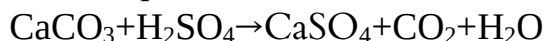
Хімічні причини руйнування пам'яток

У Волинських замках, наприклад у Луцькому, часто можна побачити металеві елементи, вкриті іржею (наприклад, ковані вироби, зброя, елементи кріплення). Корозія заліза — це, по суті, процес його окиснення під дією кисню у присутності води. Результат — утворення іржі (гідратованих оксидів та гідроксидів заліза, наприклад, $\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot n\text{H}_2\text{O}$).

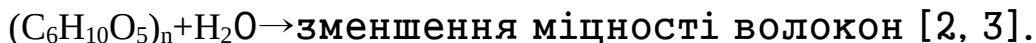
Іржа не лише псує вигляд, але й ослаблює конструкції, оскільки має значно меншу міцність, ніж чисте залізо. Іржа, має набагато більший об'єм, ніж вихідне залізо, що створює внутрішню напругу і призводить до руйнування конструкції (наприклад, розколювання каменю, в якому замурований металевий елемент) [1].

Руйнування каменю та цегли спричиняють кислотні дощі. Кислоти

реагують із карбонатами кальцію в камені:



У результаті поверхня пам'яток, зокрема фасади старовинних храмів, кришиться та темніє. Пошкодження паперу та текстилю: старі книги, ікони та картини зберігаються у музеях Луцька. Папір із часом піддається гідролізу целюлози:



Також окиснення та дія кислот (наприклад, залишків сірки чи оцтової кислоти в повітрі) призводять до пожовтіння й ламкості паперу. Реставратори використовують хімічні методи збереження. Метали захищаючи від корозії, покривають лаком або спеціальними полімерними плівками. Використовують інгібітори корозії — речовини, що уповільнюють процеси окиснення (наприклад, бензотриазолу для міді). Для консервації кам'яних споруд, при укріпленні поверхонь застосовують силікатні розчини (Na_2SiO_3), які проникають у пори каменю і з часом утворюють кремнезем:



Це підвищує міцність і стійкість матеріалу [2, 3].

Реставрація паперу: застосовується нейтралізація кислотності слабкими розчинами лужних солей, наприклад, гідрокарбонату магнію $\text{Mg}(\text{HCO}_3)_2$. Він нейтралізує кислоти й створює буферний захист [4]. Приклади на Волині: у Луцькому замку проводили хімічну консервацію металевих воріт та знарядь. У Волинському краєзнавчому музеї використовують контроль вологості та кислотності повітря для збереження старовинних документів. Під час реставрації Олицького замку застосовували силікатні матеріали для укріплення фасадів [5].

Хімія відіграє важливу роль у збереженні історико-культурної спадщини Волині. Це потужний інструмент для збереження наших коренів. Знання хімічних процесів, що відбуваються з матеріалами старовини, дозволяє реставраторам на Волині та в усьому світі розробляти ефективні методи консервації та реставрації. Кожен камінь Луцького замку, кожен старовинний хрест чи елемент фрески — це ціле поле для вивчення хімічних перетворень. Застосування хімічних технологій допоможе майбутнім поколінням бачити красу стародавніх пам'яток у їхній первісній величі. Тож, наступного разу, коли ви відвідаєте пам'ятку, пам'ятайте: її довговічність — це заслуга не лише архітекторів минулого, а й невидимої роботи молекул сьогодення!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Р. І. Проблема збереження історичних архітектурних пам'яток Волині: приклади Любартівського замку. *Краєзнавство*. 2017. № 3. С. 132–140.
2. Григорович О. В., Кукурудзяк М. М., Федієнко В. В. Хімія: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (профільний рівень). Харків : Ранок, 2018. 320 с.

3. Попель П. П., Крикля Л. С. Хімія: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту). Київ : Академія, 2018. 240 с.

4. Енциклопедія сучасної України. Стаття: Архітектурна Реставрація. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [URL-адреса]. <https://esu.com.ua/article-44842>

5. Стіни, які захищають Луцьк. Як реставрують древні мури. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [URL-адреса] <https://www.volynnews.com/news/all/stiny-iaki-zakhyshchaly-lutsk-yak-restavruyut-drevni-mury/>

Шолкомуд Вікторія, учениця 10 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради» Волинської області

Науковий керівник: Каращук Руслана Федорівна, учитель хімії комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради» Волинської області

ХІМІЧНИЙ СКЛАД ПРИРОДНИХ БАРВНИКІВ, ЩО ВИКОРИСТОВУВАЛИСЯ У ТРАДИЦІЙНОМУ ВОЛИНСЬКОМУ ТКАЦТВІ

Актуальність теми – вивчення хімічного складу барвників дозволяє точно ідентифікувати рослинні та інші природні джерела, які використовували волинські майстрині. Це дуже важливо для реконструкції автентичних кольорів і відтінків традиційних тканих виробів (рушників, одягу, килимів), забезпечуючи їхню історичну достовірність. Знання про природні барвники сприяє пошуку екологічно чистих і нетоксичних барвників, що може бути використано в сучасній текстильній промисловості як заміна синтетичним аналогам, які часто є шкідливими для довкілля.

Мета роботи – проаналізувати хімічний склад ключових природних барвників, що традиційно використовувалися у волинському ткацтві, та класифікувати їх за основними класами органічних сполук.

Традиційне ткацтво Волині є унікальною частиною української культурної спадщини, де колір відігравав не лише естетичну, а й символічну роль. До появи синтетичних барвників, майстрині використовували виключно природні матеріали, доступні в місцевій флорі. Процес фарбування був тісно пов'язаний з хімічними перетвореннями, які відбувалися під час екстракції барвника та його фіксації на волокнах.

У волинському регіоні для фарбування ниток (переважно лляних та вовняних) застосовували велику кількість рослин. Вибір сировини залежав від

бажаного кольору:

- Жовті та жовто-коричневі відтінки: цибулиння, листя берези, кора груші.
- Зелені відтінки: кропива, петрушка, листя та кора вільхи (часто із додаванням мідного або залізного купоросу для зміни кольору).
- Червоні та рожеві відтінки: коріння підмаренника, буряк.
- Сині, фіолетові та чорні відтінки: ягоди чорниці, бузини, кора вільхи (з додаванням солей заліза) [1].

Хімічний склад ключових груп барвників. Основу природних барвників складають складні органічні сполуки, які містять специфічні групи атомів – хромофори, що поглинають світло у видимій частині спектра, та ауксохроми, які підсилюють колір та сприяють зв'язуванню барвника з волокном.

Флавоноїди – це велика група водорозчинних фенольних сполук, які є похідними 2-фенілхроману. Джерело: Цибулиння, листя берези. Ключові барвники: Кверцетин (Сильно жовтий). Міститься у цибулинні. Він є одним із найпоширеніших флавоноїдів. Його хімічна активність дозволяє утворювати стійкі координаційні зв'язки з йонами металів (наприклад, солями алюмінію, так званими протравами), що робить фарбування стійким.

Антоціани (Червоні, сині, фіолетові відтінки). Антоціани – це глікозиди, похідні антоціанідинів (солей 2-фенілбензопірилію). Вони відповідають за червоні, фіолетові та сині кольори. Їхня особливість полягає у залежності кольору від рН середовища. Джерело: Ягоди чорниці, бузина, буряк, червоноголова капуста. Ключові барвники: Ціанідин (Червоний у кислому середовищі, синій у лужному).

Дельфінідин (Синьо-фіолетовий). Зміна кольору пояснюється зміщенням рівноваги між різними структурними формами молекули (катіони, основи, псевдооснови) залежно від концентрації йонів Гідрогену (H^+). Це явище дозволяло майстриням Волині, варіюючи додавання оцту (кисле середовище) або поташу (лужне середовище), отримувати різні відтінки з однієї й тієї ж рослини [4].

Каротиноїди (Помаранчеві, жовті відтінки). Каротиноїди – це тетратерпеноїди, які є менш поширеними у ткацтві, але також зустрічаються. Джерело: Морква, куркума (хоча куркума не є місцевою, її могли використовувати у більш пізні часи). Ключові барвники: β -каротин. Їхній колір обумовлений дуже довгою системою спряжених подвійних зв'язків [2,3]. .

Стійкість фарбування природними барвниками до світла, прання та тертя значною мірою залежить від використання протрав – хімічних речовин, які утворюють нерозчинні комплекси (так звані лаки) між барвником і волокном.

Традиційні волинські протрави:

- Галуни (подвійні солі Алюмінію, наприклад, $KAl(SO_4)_2 \cdot 12H_2O$): Найпоширеніші, надають яскравості. Іони Алюмінію Al^{3+} утворюють міцні координаційні зв'язки з гідроксильними групами барвника.

- Солі заліза (Залізний купорос, FeSO_4): Використовувалися для отримання темних, сірих, коричневих і чорних відтінків (наприклад, з корою вільхи). Іони Fe^{2+} або Fe^{3+} сильно зміщують колір барвника, утворюючи темнозабарвлені комплекси, часто надаючи «брудних» або землистих тонів.

- Поташ (K_2CO_3): Використовувався як лужний реагент для розчинення та зміни відтінку барвника (наприклад, для отримання зеленого від листя берези) [4, 5].

Отже, Традиційне волинське ткацтво демонструє глибоке, хоча й емпіричне, знання хімічних процесів, необхідних для отримання стійких і насичених кольорів. Основу цих барвників складають органічні сполуки класів флавоноїдів та антоціанів. Розуміння хімічного складу дозволяє: науково обґрунтувати методику фарбування, зокрема використання протрав. Зберегти автентичні технології фарбування для сучасного відтворення традиційних виробів.

Подальше дослідження цих сполук важливе для збереження автентичності культурної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурій В.М. Дикорослі рослини-барвники для фарбування текстильних матеріалів // Хімія: навчальний посібник. К.: Либідь, 2018. С. 145-152.
2. Григор'єва О.В. Природні барвники: хімічні аспекти та застосування. Львів: Світ, 2021. 210 с.
3. Скрипка Л.І. Хімія природних сполук. К.: Вища школа, 2019. 320 с.
4. Обух Л. П., Поліщук С. С. Рослини-барвники Волині: використання в традиційному ткацтві. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Історичні науки*, 2015, Вип. 22, с. 210-214.
5. Тимченко В.О. Традиційні барвники у народному мистецтві Волині // Народознавчі зошити. 2015. №2. С. 453-460.

Радобенко Дарина, учениця 11 класу
Княгининівського ліцею Волинської
обласної ради

Наукові керівники: Омелько Ольга
Анатоліївна, директор, учитель
громадянської освіти Княгининівського
ліцею Волинської обласної ради;
Новосад Інна Валеріївна, практичний
психолог, учитель біології
Княгининівського ліцею
Волинської обласної ради

ВПЛИВ РІЗНИХ СУБСТРАТІВ НА ПОКАЗНИКИ РОСТУ ТА РОЗВИТКУ КРЕС-САЛАТУ (*LEPIDIUM SATIVUM L.*)

Актуальність дослідження. У сучасному сільському господарстві, орієнтованому на підвищення врожайності, якість субстрату є одним із факторів, що вимагає ретельного контролю, а також стимулює пошук і ефективне використання місцевої сировинної бази. Значні площі ґрунтового покриття Волинської області займають гідроморфні, зокрема торфові ґрунти [3], а регіон володіє найбільшими покладами торфу в Україні, видобутком якого займається комунальне підприємство «Волиньприродресурс» Волинської обласної ради [2]. Це створює передумови для аналізу ефективності використання місцевих субстратів як доступної альтернативи імпортованим.

Відомо, що живі організми реагують за зовнішні впливи зміною динаміки росту та розвитку, тому як біоіндикатор обрано крес-салат (*Lepidium sativum L.*), оскільки ця рослина швидко проростає і чутлива до змін родючості та забруднення середовища [1, 4].

Мета роботи: експериментально встановити та порівняти вплив місцевих природних (торф, лісовий ґрунт, сфагнум) та комерційного (контроль) субстратів на показники розвитку крес-салату (енергія проростання, схожість) і росту (довжина проростка).

Об'єкт дослідження: крес-салат (*Lepidium sativum L.*).

Предмет дослідження: вплив різних субстратів на показники росту та розвитку крес-салату.

Наукова новизна: вперше проведене порівняльне біотестування місцевих природних субстратів (торф, лісовий ґрунт, сфагнум) та комерційного субстрату із застосуванням крес-салату як індикатора. Оцінено вплив цих субстратів на показники росту і розвитку тест-культури, що сприятиме підвищенню агрономічної ефективності, а також оптимальному використанні місцевих ресурсів.

Методика дослідження. Дослідження проводилося у вересні 2025 року з метою вивчення впливу різних субстратів на ріст і розвиток тест-культури.

Насіння пророщували у п'яти варіантах субстратів: лісовий ґрунт та торф (Камінь-Каширський район Волинської області), сфагновий мох, суміш (торф і ґрунт у співвідношенні 1:1) та універсальний ґрунт (комерційний субстрат) як контроль. Вибір обґрунтований контрастними властивостями середовищ: від природних (локальний ґрунт та торф, що утворився при відмиранні болотної рослинності за нестачі кисню [9]), до інертних (сфагнум, нерозкладений попередник торфу, що здатен накопичувати воду [7]), та комерційного (контроль).

Кожну чашку Петрі заповнювали 50 г субстрату, зволоженого до 70% відстоюною кип'яченою водою, та висівали 20 насінин. Протягом перших трьох діб чашки накривали склом, знімаючи його тричі на день для 15-хвилинного провітрювання. На четверту добу зразки поміщали в умови 14-годинного освітлення (6:00–20:00). Протягом дослідження підтримували стабільну вологість регулярним поливом [5]. Оцінювали три ключові показники, порівнюючи їх із контрольним варіантом [8]: енергія проростання (на 3-й день), схожість (на 7-й день), довжина проростка (на 9-й день).

Статистичну обробку даних проводили за допомогою MS Excel, достовірність відмінностей визначали за t-критерієм Ст'юдента.

Результати дослідження. Енергія характеризується кількістю нормально пророслих насінин на 3-й день, виражена у %. Торф забезпечив найвищу енергію проростання (75%). Сфагнум показав результат, рівний контролю (70%). Субстрати з "лісовою" складовою (торф і лісовий ґрунт 1:1 та лісовий ґрунт) значно відстають (55%).

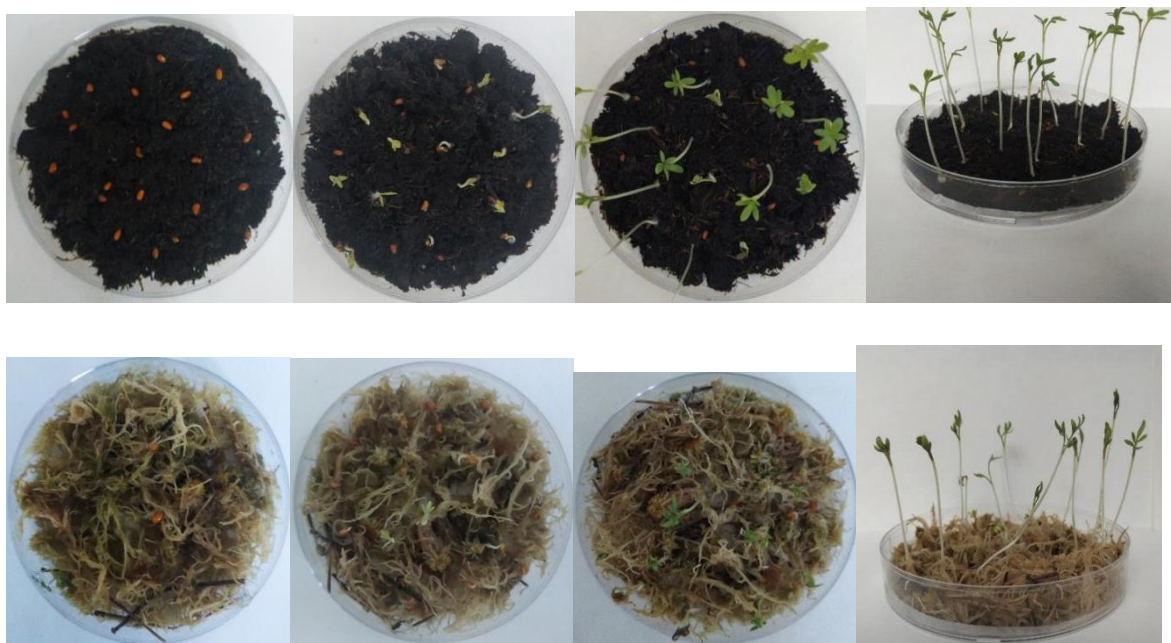


Рис. 1. Етапи проростання насіння крес-салату на торфі (вгорі) та сфагнумі (знизу)

На 7 день ми досліджували схожість як кількість нормально пророслого насіння у %. Торф та сфагнум досягли найвищого значення цього показника (80%), що перевищує контроль (75%). Аналогічно енергії проростання субстрати з "лісовою" складовою показали найнижчу схожість (60% та 65%). Етапи проростання зображені на рис. 1.

Наступним етапом стало вимірювання довжини проростка крес-салату. У сфагнумі результат ($3,68 \pm 0,35$ см) гірший за суміш торфу та лісового ґрунту ($4,64 \pm 0,31$ см), в якій були вирощені найдовші проростки, відмінності статистично значущі, $p < 0,05$, рис. 2.



Рис. 2. Довжини проростків крес-салату (зліва направо: торф і лісовий ґрунт, лісовий ґрунт, торф, контроль, сфагнум)

Результати засвідчують, що оптимальні показники енергії проростання та схожості крес-салату забезпечують торф та сфагнум. Торф характеризується гідрофільною та високопористою структурою, що забезпечує аерацію [9]. Перевагою сфагнуму є наявність фенольних, гумінових та інших органічних кислот, що забезпечують антиоксидантну *активність* [10], захищаючи проростки від патогенів на початковій стадії. При проростанні насіння відбувається виведення зародка із стану спокою за рахунок надходження води у міжклітинні простори та до клітин. На цьому етапі зародок живиться гетеротрофно, використовуючи запас поживних речовин ендосперму або сім'ядоль [7].

На етапі активного росту проростка збільшується потреба в поживних речовинах, що призводить до зміни оптимального субстрату. Найдовші проростки отримані на суміші торфу та лісового ґрунту, що може свідчити про найвищий вміст мінеральних солей у цих субстратах [6]. Натомість, сфагнум, будучи інертним субстратом з низьким вмістом поживних речовин, достовірно сповільнює ріст після вичерпання ресурсів насінини.

Висновки. Потреби крес-салату (*Lepidium sativum* L.) залежать від етапу розвитку: торф та сфагнум оптимальні для проростання, тоді як збагачені поживними речовинами субстрати (суміш торфу і лісового ґрунту) важливі для

активного росту. Це вказує на необхідність двоетапного підходу: використання торфу/сфагнуму для ініціації проростання, подальша пересадка сіянців у субстрат, збагачений поживними речовинами. Дослідження підтверджує чутливість крес-салату як біоіндикатора властивостей субстрату.

Перспективи подальших досліджень стосуватимуться оптимізації живлення інертних субстратів для забезпечення повного циклу вирощування та оцінки їхнього впливу на врожайність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барабаш О.В., Виноградова Д.О. Екологічний моніторинг забруднення ґрунтів з використанням біологічних тест-об'єктів. Науково-технічний збірник “Вісник національного транспортного університету” Серія “Технічні науки”, Випуск 2 (32). С. 342-351.
2. Видобуток торфу у Волинській області КП «Волиньприродресурс» Волинської обласної ради. URL: <https://surl.li/syustw> (дата звернення: 20.09.2025).
3. Екологічний [паспорт Волинської області за 2024 рік](https://surl.li/zfbsbn). URL: <https://surl.li/zfbsbn> (дата звернення: 26.09.2025).
4. Інноваційні підходи до фіторе mediaції та фіторекультивациі у сучасних системах землеробства. Монографія / Я.Г. Цицюра, Ю.М. Шкатула, Т.А. Забарна, Л.В. Пелех. Вінниця: ТОВ «Друк», 2022. 1200 с.
5. Лисиця А.В. Біоіндикація і біотестування забруднених територій. Методичні рекомендації до практичних робіт. Рівне: Дока-центр, 2018. 77 с.
6. Лісівництво: навч. посіб. для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 205 «Лісове господарство» / уклад. В.М. Хрик, І.В. Кімейчук. Біла Церква, 2021. 444 с.
7. Машевська А. С. Ботаніка: навчальний посібник для вступників до закладів вищої освіти / А. С. Машевська, Т. М. Єрмейчук, О. Я. Іванців. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2020. 181 с.
8. Насіння сільськогосподарських культур. Методи визначення якості. Державний стандарт (ДСТУ 4138-2002). Київ: Держспоживстандарт України, 2003. 173 с.
9. Основи та фундаменти. Навчальний посібник для студентів спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія» / І.О.Парфентьева, О.В. Верешко, Д.А. Гусачук. Луцьк: ЛНТУ, 2017. 296 с.
10. Astolfi ML, Massimi L, Rapa M, Canepari S, Conti ME. Sphagnum moss and peat comparative study: Metal release, binding properties and antioxidant activity. PLoS One. 2024 Aug 19;19(8):e0307210. doi: 10.1371/journal.pone.0307210. PMID: 39159168; PMCID: PMC11332952.

Рибальченко Софія, учениця 11 класу
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради Ковельського району

Науковий керівник:

Новік Тамара Адамівна, учитель біології
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради Ковельського району,
керівник секції загальної біології ВОМАН

АНАЛІЗ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ПІДЛІТКІВ З ПРОБЛЕМНОЮ ШКІРОЮ

В топ-10 найбільш поширених захворювань у всьому світі увійшли захворювання шкіри, акне та підшкірної клітковини. Психологами доведено – зовнішність важлива для людини, а особливо для підлітків в період формування особистості. Стан шкіри переважно впливає на соціальну адаптацію, самооцінку та впевненість в собі. **Актуальність проєкту** зумовлена тим, що психологічне відношення до проблемної шкіри, особливо шкіри обличчя потребує подальших досліджень: вивчення причин малої кількості звернень до лікаря-дерматолога; виявлення ставлення підлітків один до одного допоможе у визначенні місця школярів з проблемною шкірою в соціумі; вивчення ставлення оточуючих як фактору розвитку у підлітків комплексів, пов'язаних з проблемною шкірою; вивчення відношення підлітка до стану свого здоров'я, його звернення до спеціаліста в разі виникнення хворобливого стану допоможе у визначенні обізнаності школяра як слідкувати за здоров'я **Новизна наукової проєкту** полягає у тому, що матеріал, обраний для дослідження, в такому аспекті ще не був предметом окремих наукових досліджень, у залученні в науковий обіг самостійно зібраних матеріалів.

У дослідженні взяли участь 60 підлітків (дівчат віком 12 – 15 років). Підлітки з проблемною шкірою склали дослідну групу (30 учнів), учні з нормальною шкірою – контрольну. Результати дослідження показали, що 87% опитуваних дітей (100% учнів дослідної групи) не влаштовує стан шкіри їхнього обличчя. Слід відмітити, що 97% досліджуваних стверджують, що проблемна шкіра не впливає на їх відношення до даної людини, проте на проблемну шкіру незнайомих людей 73% все-таки увагу звертають. 48% опитуваних підлітків (переважна більшість респондентів з нормальною шкірою – 18 учнів, 11 з проблемною) вважають, проблемна шкіра заважає знайомству. 87% про анкетованих дітей хотіли б змінити стан шкіри (100% учнів дослідної групи, 73% контрольної). Отже, підлітки звертають увагу на шкіру обличчя, але важливо те, що для більшості це не впливає на відношення до людини з проблемною шкірою.

Великий відсоток учнів незадоволених станом своєї шкіри і бажанням

змінити її, пов'язуємо це з особливостями підліткового віку. Навіть такі несуттєві недоліки, як веснянки, почервоніння, жирна шкіра можуть викликати незадоволення своїм зовнішнім виглядом у підлітків. З високим рівнем самооцінки кількість підлітків контрольної групи в 2 рази перевищує число учнів дослідної групи, відповідно 8:4. Відмічаємо, низький рівень самооцінки мають 3 (10%) респондентів з проблемною шкірою та 1 (3%) з нормальною шкірою. Найбільше в обох груп підлітків з середньою самооцінкою 21 (70%) досліджуваних контрольної групи та 23 (77%) дослідної. Більшість підлітків з нормальною та проблемною шкірою мають високий та середній рівень самооцінки: 29 учнів контрольної групи, 27 респондентів дослідної групи.

Рівень домагань є суб'єктивною оцінкою респондентів, що залежить від вміння адекватно оцінювати наявні ресурси. У дослідженні виявлено, що у респондентів, як з нормальною так і проблемною шкірою домінує завищений рівень домагань по всіх шкалах, середній показник перевищує 90 балів. Найбільше підлітків з завищеним рівнем домагань по шкалі зовнішність, кількість респондентів в контрольній групі становить 22 учні (73%), в дослідній 23 (77%) підлітків. По інших ознаках завищений рівень домагань, як контрольної так і дослідної групи, варіює від 16 (53%) респондентів до 18 (60%). Середньостатистичний показник, щодо кількості підлітків з завищеним рівнем домагань контрольної групи становить 58%, у дослідної – 61% . Отримані результати, пояснюємо особливостями віку респондентів. Саме в підлітковому періоді найчастіше висувуються завищені, нереалістичні цілі, переоцінюються здібності. Слід відмітити, що серед досліджуваного контингенту, підлітків з заниженим рівнем домагань не спостерігаємо. Кількість респондентів з високим рівнем домагань, як в контрольній, так і в дослідній групі суттєво не відрізняється, показник варіює від 7 (23%) до 14 (47%). Середньостатистичний показник, щодо кількості підлітків з високим рівнем домагань контрольної групи становить 42%, у дослідної – 39%. У більшості підлітків, як з нормальною (80 % – 24 дівчат) так і проблемною шкірою (73% – 22 учня), згідно методики Дембо-Рубінштейна, реалістична, адекватна самооцінка, кількість балів варіює від 45 до 74. Серед досліджуваного контингенту, учнів з заниженою самооцінкою не виявлено. Кількість респондентів з завищеною самооцінкою в контрольній групі становить 27% – 8 підлітків, у дослідній – 20% , 6 учнів. Відзначаємо домінування підлітків з високим рівнем ситуативної та особистісної тривожності, як в контрольній групі (43,3% – 13 учнів) так і у дослідній (46,6% – 14). Низький рівень тривоги у респондентів не спостерігаємо. 7 підлітків (23,3%) контрольної групи та 8 (26,6%) характеризуються помірною оцінкою тривожності. Учні з помірним рівнем ситуативної та високим рівнем особистісної тривожності складають 20% (6 учнів) з нормальною шкірою та 16,6% (5 респондентів) з проблемною шкірою. Частка досліджуваного контингенту з високим рівнем ситуативної та помірним рівнем особистісної тривожності найменша і становить 13,3% – 4 підлітки контрольної групи та 10%

– 3 респонденти дослідної.

Отже, підлітки звертають увагу на шкіру обличчя, але важливо те, що для більшості це не впливає на відношення до людини з проблемною шкірою. Згідно наших досліджень, тип шкіри не впливає на самооцінку, тривожність та рівень домагань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біда О.А., Дерій С.І., Ілюха Л.М., Прокопенко Л.І. Біологія: довідник для абітурієнтів та школярів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Літера ЛТД, 2013. 672с.
2. Ганонг В. Фізіологія людини / переклад з англ. М. Гжегоцький, В. Шевчук О. Заячківська. Львів: БаК, 2002. 784с.
3. . Дикий О. Стан фізичної підготовленості учнів старшого шкільного віку. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2015. (№ 4). С. 79 – 82.
4. Навроцький Г. Характеристика функціональних можливостей учнів старших класів школи-інтернату. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2011 (№4). С. 24-25.

Синюк Богдана, учениця 11 класу
Горохівського ліцею №2 Горохівської МР
Луцького району

Науковий керівник: Зінчук Галина
Йосифівна, учитель біології та екології
Горохівського ліцею №2 Горохівської
міської ради Луцького району

БІОЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЕВНИХ РОСЛИН ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ м. ГОРОХІВ

Актуальність дослідження. Зелені насадження населених пунктів є важливим компонентом середовища існування людини. Вони створюють комфортні умови для проживання, зменшуючи несприятливий вплив кліматичних факторів, збільшуючи вологість повітря, захищаючи від вітру і сонячної радіації, збагачуючи атмосферне повітря киснем, поглинаючи вуглекислий газ. Більшість деревних рослин виділяють леткі речовини – фітонциди, які очищають повітря від мікроорганізмів. Таким чином, зелені насадження повинні максимально відповідати призначенню у плані виконання очікуваних від них середовищевих функцій [2].

Місто Горохів є порівняно невеликим населеним пунктом Волинської

області. Проте зелені насадження і в ньому страждають від багатьох негативних чинників. Це зокрема наслідки глобальних змін клімату, які супроводжуються високими показниками температури та затяжними посухами, вплив полютантів, які викидає автотранспорт, обрізування крони тощо. Тому всебічне вивчення зелених насаджень населених пунктів завжди знаходиться в колі актуальних проблем сьогодення, що й визначило тему нашого дослідження [5].

Метою роботи є вивчення сучасного стану зелених насаджень міста Горохова Волинської області та розробка шляхів по їх оптимізації.

Для досягнення поставленої мети нами були визначені наступні **завдання**:

- провести інвентаризацію зелених насаджень міста Горохова;
- здійснити систематичний аналіз деревних рослин, визначити частоту трапляння та їх вікову структуру;
- з'ясувати біоморфологічні та ботаніко-географічні особливості деревних рослин;
- вивчити біоекологічні та декоративні особливості деревних рослин зелених насаджень міста Горохова;
- провести аналіз сучасного стану деревних рослин міста.

Об'єкт дослідження – різноманіття деревних рослин зелених насаджень міста Горохова.

Предмет дослідження – видовий склад, систематична, біоморфологічна структура та біоекологічні особливості деревних рослин міста Горохова.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що узагальнено дані щодо видового складу зелених насаджень міста Горохова, вивчено біоекологічні особливості деревних рослин в умовах населеного пункту.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можуть бути використані відповідними органами для оптимізації зелених насаджень міста Горохова та підборі асортименту деревних рослин міста.

Апробація роботи. Результати роботи апробовані на щорічній науковій конференції Горохівського ліцею «Дослідження юних науковців», результати досліджень доповідались на занятті міжшкільного факультативу «Основи екологічних знань» та науковій конференції у Центрі професійного розвитку педагогічних працівників Горохівської МР.

В основу екопроекту покладені матеріали флористичних досліджень, проведених автором протягом 2023-2025 років. Дослідження ми здійснювали фрагментарно, шляхом польових маршрутних обстежень зелених насаджень міста Горохова. Обстеженнями були охоплені види і культивари деревних рослин, які зростають у різних типах зелених насаджень міста Горохова: скверах, вуличних та внутріквартальних насаджень, на присадибних ділянках садоводів-любителів, в озелененні приватних підприємств та адміністративних державних структур, освітніх закладів та дитячих садків, парків (Горохівський, «Сидоруків парк»).

В ході написання екопроекту ми прийшли до наступних **висновків**:

1. Встановлено, що в зелених насадженнях міста Горохова зростає 60 видів деревних рослин, які відносяться до 22 родин та 49 родів. Найчисельнішою є родина Rosaceae – 16 видів деревних рослин. Понад 35% деревних рослин трапляються в озелененні міста рідко та дуже рідко. З'ясовано, що едифікаторами зелених насаджень є *Thuja occidentalis*, *Juniperus sabina*, *Acer negundo*, *Salix alba*, *Populus nigra*, *Sambucus nigra*, *Robinia pseudoacacia*, *Sorbus aucuparia*, *Aesculus hippocastanum*.

2. За життєвими формами в зелених насадженнях міста Горохова зростає 28 дерев, 30 кущів та 2 ліани. Вічнозелених деревних рослин трапляється 9 видів (15%). У віковому спектрі переважають насадження віком біля 50 років.

3. Проведена декоративна оцінка насаджень міста Горохова засвідчила перевагу рослин з середньою декоративністю (76,7%). Для оптимізації зелених насаджень необхідно введення високодекоративних видів рослин, переважно хвойних.

4. Аналіз фітопатологічного стану зелених насаджень міста Горохова показав ураження їх омелою білою, мінуючою каштановою міллю, різними видами грибів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітенко В. А., Шлапак В. П., Мостов'як І. І. Підходи до вивчення структури деревних і кущових рослин у дендропарках і парках. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. 2013. Вип. 23(6). С. 185–191.

2. Войко Н. Ю., Добровольская О. Ю. Роль зелених насаджень в організації комфортного міського середовища. Сучасні проблеми архітектури та містобудування : наук.-техн. зб. / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. ; відп. ред. М. М. Дьомін. Київ : КНУБА, 2017. Вип. 47. С. 231 - 237.

3. Генік Я. В., Дудин Р. Б., Дида А. П., Марутяк С. Б., Каспрук О. І. Трансформаційні процеси в лісопаркових і паркових насадженнях урбанізованих екосистем Заходу України. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. 2017. Вип. 27(10). С. 9–15.

4. Грицай Н. Б. Дендрофлора Рівненського парку культури і відпочинку імені Т. Г. Шевченка. Вісник Черкаського університету. Сер. Біологічні науки. 2015. С. 61–68.

5. Дендрофлора України: дикорослі й культивовані дерева і кущі. Голонасінні / [за ред. М.А.Кохно]. К. : Вид-во «Фітосоціоцентр», 2002. 348 с.

6. Дендрофлора України: дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні. Ч.2 / [за ред. М.А.Кохно, Н.М.Трофименко]. К. : Вид-во «Фітосоціоцентр», 2005. 716 с.

Чабан Ангеліна, учениця 11 класу
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради Ковельського району
Науковий керівник: Новік Тамара
Адамівна, учитель біології
Старовижівського ліцею Старовижівської
селищної ради Ковельського району,
керівник секції загальної біології ВОМАН

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПІДЛІТКІВ З РІЗНИМ ХРОНОТИПОМ

Всі матеріальні об'єкти у Всесвіті здійснюють циклічний рух. Так, Місяць обертається навколо Землі, а Земля навколо Сонця. Ритми притаманні також усім об'єктам мікросвіту і людині зокрема. Вони пронизують усе живе на Землі: на клітинному, тканинному, функціональному рівнях.

Проблема добових періодичних змін фізіологічних функцій людини привертає увагу вчених різного фаху. Як свідчать дослідження Світлани Швайко, Олени Дмитроци добова ритмічність впливає на фізичну працездатність, особливості рухливості нервових процесів та об'єм короткочасної пам'яті. ***Актуальність проекту*** зумовлена тим, що стан здоров'я та працездатність людини багато в чому залежить від того, наскільки режим праці і відпочинку відповідає його індивідуальним біоритмам. Зміни режиму «сон-бадьорість», фізичної активності можуть призвести до десинхронозу, що може спричинити виникнення різноманітних патологічних станів, зокрема захворювань серцево-судинної, нервової, імунної систем, органів травлення, психічних порушень, що особливо небезпечно для зростаючого організму.

Новизна наукової роботи полягає у тому, що матеріал, обраний для дослідження, в такому аспекті ще не був предметом окремих наукових досліджень, у залученні в науковий обіг самостійно зібраних матеріалів.

Дослідження проводилося на базі Старовижівського ліцею Старовижівської селищної ради. Досліджувався хронотип 48 підлітків та їх розумова працездатність.

Результати досліджень біологічних ритмів вказують на домінування індіферентного хронотипу (28 учнів -58%). Чітко виражений ранковий та чітко виражений вечірній тип у досліджуваних підлітків не спостерігається. Слабо виражений вечірній тип характерний для 12 учнів – 25 %, 8 підлітків (17 %) мають слабо виражений ранковий тип. Отже, для більшості досліджуваних підлітків характерний індіферентний хронотип.

Спостерігаємо, що інтенсивність розумової діяльності підлітків варіює в широкому діапазоні, від 280 проглянутих знаків до 640. Кількість допущених помилок найменша в учнів з слабо вираженим ранковим хронотипом, від 0 до 1,6 балів. Найбільша кількість помилок в підлітків з слабо вираженим вечірнім

хронотипом, показник від 2, 5 до 13, 5 балів. Якість розумової діяльності в учнів індиферентного хронотипу варіює від 0 до 11,25 балів.

Середнє значення інтенсивності розумової працездатності найменше в підлітків з слабо вираженим вечірнім хронотипом (364 проглянутих знаків), з індиферентним типом становить 414. Кількість проглянутих знаків найбільша в підлітків з рановим хронотипом – 431.

Середньостатистичний показник кількості допущених помилок найбільший в підлітків з слабо вираженим вечірнім хронотипом - 6,2, в учнів з індиферентним хронотипом становить 5,1. Найменша кількість допущених помилок в учнів з слабо вираженим ранковим типом 1 %. Отже, найбільша інтенсивність та якість розумової діяльності в підлітків з слабо вираженим ранковим типом, з індиферентним хронотипом менша, найнижчі результати відмічаємо в підлітків з вечірнім хронотипом. Розумова діяльність забезпечується оптимальним станом функцій різних фізіологічних систем організму при їх синхронній і скоординованій діяльності, та в першу чергу працездатність організму забезпечується нервовою регуляцією. Інтенсивність і якість розумової діяльності підлітків з слабо вираженим ранковим хронотипом висока, а в учнів з слабо вираженим вечірнім хронотипом потенційні можливості виконувати цілеспрямовану діяльність занижені. Пояснюємо це проведенням дослідження в ранковий час доби.

Більшість респондентів (по 50%) з індиферентним та слабо ранковим хронотипом мають середній рівень концентрації уваги. 36% підлітків з індиферентним, 37,5% з слабо ранковим та 8% з слабо вечірнім хронотипом характеризуються високим рівнем концентрації уваги. Найбільше учнів з слабо вечірнім хронотипом володіють низькою концентрацією уваги (42%). Дуже низький рівень уваги характерний тільки для підлітків слабо вечірнього хронотипу 17%.

Результати досліджень вказують на домінування підлітків з високим рівнем ситуативної та особистісної тривожності, як з індиферентним хронотипом (43%) так і з слабо вечірнім (42%) та слабо ранковим (37,5%). Низький рівень тривоги у респондентів не спостерігаємо. 25% підлітків з індиферентним хронотипом, 16,6% з слабо вечірнім та 25% слабо ранковим характеризуються помірною оцінкою тривожності. Учні з помірним рівнем ситуативної та високим рівнем особистісної тривожності складають 18% з індиферентним хронотипом та по 25% з слабо вечірнім та слабо ранковим. Частка досліджуваного контингенту з високим рівнем ситуативної та помірним рівнем особистісної тривожності найменша і становить 14% в підлітків з індиферентним хронотипом, 16,6% з слабо вечірнім та 12,5% в респондентів з слабо ранковим хронотипом.

Наші дані свідчать, що між хронотип, розумовою працездатністю і рівнем концентрації уваги досліджуваного контингенту існує взаємозв'язок. Але хронотип не впливає на тривожність підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біда О.А., Дерій С.І., Ілюха Л.М., Прокопенко Л.І. Біологія: довідник для абітурієнтів та школярів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Літера ЛТД, 2013. 672с.
2. Ганонг В. Фізіологія людини / переклад з англ. М. Гжегоцький, В. Шевчук, О. Заячківська. Львів: БаК, 2002. 784с.
3. Гриневич В. Біологічні ритми здоров'я / В.О. Гриневич // Наука і життя. 2005. № 1. С. 46-49
4. Навроцький Г. Характеристика функціональних можливостей учнів старших класів школи-інтернату. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2011 (№4). С. 24-25.

Філюк Анастасія, учениця 11 класу
Горохівського ліцею №2 Горохівської
міської ради Луцького району
Науковий керівник: Зінчук Галина
Йосифівна, учитель біології і екології
Горохівського ліцею №2 Горохівської
міської ради Луцького району

АДВЕТИЗАЦІЯ ФЛОРИ АНТРОПОГЕННО ТРАНСФОРМОВАНОГО ТОРФОВИЩА НА ТЕРИТОРІЇ ГОРОХІВСЬКОЇ ТГ

Посилення антропогенного пресингу на природні фітоценози призводить до поступової зміни структури місцевої флори та збіднення її видового складу з одного боку та до засилля і натуралізації не аборигенних (адвентивних) видів рослин з іншого. Тому виявлення закономірностей антропогенної трансформації рослинного покриву на конкретній території є актуальним завданням сьогодення [3, 7].

Мета роботи – з'ясувати флористичні особливості та оцінити ступінь антропогенної трансформації видового складу флори після осушувальної меліорації на прикладі торфовища Горохівської ТГ.

Предмет дослідження – структурний аналіз адвентивних видів рослин антропогенно трансформованого торфовища Горохівської ТГ.

Для реалізації поставленої мети нами були визначені наступні **завдання** :

- з'ясувати видовий склад адвентивних видів рослин торфовища Горохівської ТГ ;
- здійснити структурний аналіз адвентивних видів рослин у систематичному та біоморфологічному аспектах;

- провести аналіз видів адвентивних рослин за походженням та часом занесення;
- дослідити особливості поширення адвентивних видів рослин;
- розробити рекомендації з оптимізації території дослідження.

Матеріал для роботи збирався упродовж 2023 - 2025 рр. на території площею понад 100 га, що належать Горохівській ТГ у весняно-літній та осінній періоди.

У флористичному районуванні територія Горохівської ТГ належить до Європейської області Північноарктичного підцарства Голарктичного царства,

З середини ХІХ ст. в Україні відома вже значна кількість адвентивних видів рослин.

На початку ХVІІІ ст. звернули увагу на те, що разом з корисними рослинами ввозяться небезпечні види [4].

В результаті проведених маршрутних польових досліджень, опрацювання гербарних матеріалів та літературних джерел в районі дослідження ми виявили 88 видів адвентивних рослин, які належать до 35 родин та 81 роду. Всі досліджувані види належать до відділу Покритонасінні [6].

Рясність рослин ми визначали за шкалою Друде.

Біоморфологічний аналіз проводили за І.Г. Серебряковим, використовували класифікацію К.Раункієра.

Здійснювали екологічний аналіз за фактором зволоження, за відношенням до світла та за часом занесення згідно з історико-географічною класифікацією синантропних видів Я.Корнася .

В сучасних умовах найбільш дієвим заходом охорони торфовищ є заповідання. Абсолютна більшість серед адвентивних рослин належить лікарським, вітамінізованим, медоносним, кормовим, ефіромасляним, декоративним.

Практичне значення: одержані результати можуть бути використані для оптимізації досліджуваної території.

Для забезпечення екологічної стабільності торфовища Горохівської ТГ нами розроблено науково-практичні рекомендації:

- налагодження моніторингу за екологічним станом торфовища;
- інвентаризація та вивчення екології рідкісних та господарсько-цінних видів рослин;
- з метою утримання популяцій рідкісних видів в нормальному стані варто проводити видалення кущів і адвентивних видів рослин.
- створення буферних зон в місцях поселення бобрів, видр, гніздівлі птахів;
- на рівні місцевих органів влади регулювання на території торфовища сінокосіння, випасу худоби, збирання лікарської сировини;

- використання території для розвитку сільського екотуризму;
- використання матеріалів дослідження для просвітницької роботи серед населення, при викладанні курсу біології, екології, організації екологічної стежки.

На основі проведеного дослідження нами зроблено висновки про те, що у районі дослідження зростає 147 видів судинних рослин, які належать до 3 відділів Equisetophyta, Polypodiophyta, Magnoliophyta, 41 родини та 109 родів.

Біоморфологічний аналіз засвідчив перевагу полікарпиків (64,6 %), гемікриптофітів (47,6 %) зі стрижневою кореневою системою та безрозетковим типом надземних пагонів.

Встановлено, що в основних екогрупах серед досліджуваних видів перші позиції займають мезофіти, геліофіти та мезотрофи.

З'ясовано, що до синантропних належить майже 50% досліджуваних видів, серед яких апофітів – 22%, антропохорних видів – 25%. Встановлено місцезростання чотирьох видів рослин з Червоної книги України та двох регіонально рідкісних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдулоєва О., Карпенко Н. Показники інвазійного потенціалу чужинних рослин як основа процедури оцінки ризику. Вісник Київського національного університету імені Т.Г.Шевченка. Київ, 2013. С.51-53.
2. Бурда Р. І., Пашкевич Н. А., Бойко Г. В. Чужорідні види охоронних флор Лісостепу України. Київ : Наук. думка, 2015. 114 с.
3. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття : Виконавче резюме / Рада Європи; Стратегія, Софія, 23-25 жовтня 2005 р. URL: http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_711/conv/page
4. Зав'ялова Л. В. Види інвазійних рослин, небезпечні для природного фіторізноманіття об'єктів природно-заповідного фонду України. Науковий вісник Чернівецького університету. Біологія (Біологічні системи). Чернівці, 2017, №9 (1). С.88-107.
5. Зузук Ф. В., Колошко Л. К., Карпюк З. К. Осушені землі Волинської області та їх охорона : монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 294 с.
6. Коцун Л., Кузьмішина І. Синантропна флора Волинської області : монографія. Луцьк: Східноєвр. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. 186 с.
7. Кузьмішина І. І., Коцун Л. О. Аналіз синантропної фракції спонтанної флори Волинської височини. Природа Західного Полісся та прилеглих територій: збірник наукових праць. Луцьк : РВВ "Вежа", 2009. №6. С. 212-215.
8. Кузьмішина І. І., Коцун Л. О. Флора і рослинність України :

методичні рекомендації до лабораторних занять для студентів біологічного факультету. Видання 3, доп.і перероб. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 76 с.

Хомук Микола, учень 8 класу комунального закладу “Луцький ліцей №9 Луцької міської ради”

Науковий керівник: Тимчій Анна Олегівна, учитель біології комунального закладу “Луцький ліцей №9 Луцької міської ради”, керівник секції загальної біології ВОМАН

ВПЛИВ ПОЛОЖЕННЯ ТІЛА ПІД ЧАС СНУ НА САМОПОЧУТТЯ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасному світі, коли навчальне навантаження на учнів середнього шкільного віку постійно зростає, питання збереження та зміцнення їхнього здоров'я набуває особливого значення. Один із найважливіших чинників, що впливають на фізичне та психоемоційне самопочуття школярів — якість сну. Поза, у якій дитина спить, може як покращувати, так і погіршувати якість сну, впливати на дихання, кровообіг, роботу опорно-рухового апарату та нервової системи [5].

Актуальність цього дослідження зумовлена потребою у формуванні здорового способу життя з раннього віку та розробці практичних рекомендацій для батьків і педагогів щодо організації оптимальних умов сну дітей.

Наукова новизна полягає у тому, що проаналізовано та систематизовано дані щодо впливу положення тіла під час сну на самопочуття учнів середнього шкільного віку. Результати дослідження можуть бути використані батьками, педагогами та медичними працівниками для формування здорових звичок сну в дітей середнього шкільного віку.

Сон - це особливий стан мозку і всього організму в цілому, що характеризується розслабленням м'язів, слабкою реакцією на зовнішні подразники [8].

Відомо, що положення тіла та рухи під час сну пов'язані з якістю сну та різними наслідками для здоров'я. Наприклад, люди які погано сплять проводять більше часу на спині, це в свою чергу посилює симптоми різних захворювань (до прикладу сонне апное) [9]. Дані свідчать про те, що люди із проблемами серцево-судинної системи схильні обирати для сну положення на боці. Дослідження підтверджують, що вибір положення тіла під час сну може бути важливою інформацією, пов'язаною зі станом здоров'я [1]. Хоча вплив сну на здоров'я та

самопочуття добре задокументований, інформація про розподіл положення тіла та рухів під час стану сну є недостатньою, особливо у підлітковому віці [3]. Наявні дані у літературі свідчать про те, що найкращим положенням під час сну є положення на боці, тоді як положення на спині є найменш бажаним [7].

У науковій літературі розрізняють такі основні пози для сну: положення лежачи на спині; сон на боці; сон на животі.

Матеріалами роботи були результати дослідження положення тіла учнів середнього шкільного віку (12-14 років). Основою дослідження став аналіз отриманих даних під час анонімного анкетування учнів 7 класів Комунального закладу загальної середньої освіти Луцького ліцею №9 Луцької міської ради. У анкетуванні взяло участь 99 учнів.

Власний опитувальник було створено та адаптовано для учнів підліткового віку на базі україномовної версії міжнародного опитувальника «Пітсбурзький індекс якості сну» (PSQI-U). Опитувальник «Пітсбурзький індекс якості сну» - це стандартизований опитувальник для самостійного заповнення, розроблений Деніелом Дж. Байссом. Анкетування здійснювалося за допомогою електронного ресурсу Google Forms.

Під час аналізу загальних показників якості сну, було встановлено, що учні сьомого класу обирають проміжок з 23.00 до 00.00 години, як найпоширеніший для сну. Таку відповідь зазначили 40,4% опитуваних. Час Пізніше 00.00 години обирають 29,3% опитуваних. Лише 5,1% обирають час для початку сну в проміжку з 21.00 до 22.00. Такий показник може бути пов'язаним із інтенсивністю активностей учнів, навчальним навантаженням, виконанням домашніх завдань та обов'язків тощо. Варто зазначити, що початок сну та відпочинку після 22.00 години може призводити до різноманітних захворювань, розвитку надмірного стресу, недосипання, безсоння, проблем із психо-емоційним станом, а також до загострення хронічних захворювань.

Отримані дані стосовно положення тіла під час сну продемонстрували наступне співвідношення. Найбільшу кількість відповідей отримали щодо положення тіла на боці (76 відповідей), відносно менша кількість відповідей припала на сон на животі (50 відповідей) та значно менша кількість обраних позицій припала на сон на спині (30 відповідей). Варто зазначити, дане питання розглядалося з декількома варіантами відповідей. В результаті, отримані дані свідчать про те, що найчастіше підлітки обирають сон на боці. Такі результати можна пояснити фізіологічними особливостями положення на боці, яке сприяє покращенню метаболізму, зручнішому розташуванню внутрішніх органів під час сну.

Дуже рідко відчують дискомфорт (біль у певних ділянках тіла, м'язах тощо) 32,3% учнів, рідко 41,4%, такі результати свідчать про здоровий рівень сну опитуваних учнів. Як показують результати, 10,1% зазначили, що ніколи не відчують дискомфорту після пробудження. Натомість, 15,2% дали негативну відповідь «часто» стосовно даного питання. Проаналізувавши персоналізовані

відповіді в опитувальнику, було відмічено, що відчуття дискомфорту після пробудження спостерігалися у тих учнів, які зазначали, що найчастіше обирають сон на спині або сон на животі. Це в свою чергу підтверджує гіпотезу про відчутні негативні наслідки перебування у таких положенні під час сну.

Найкомфортнішим учні сьомих класів вважають сон на правому боці або або лівому боці, або на животі. Чимало відповідей описували відчуття безпеки під час перебування у такому положенні. Це в свою чергу знову доводить важливе значення сну та положення тіла для психоемоційного стану підлітків. Значна кількість опитуваних учасників зазначила, що саме положення сну на боці сприяє кращому засинанню та полегшеному відчуттю зранку, м'язи розслаблені, це в свою чергу впливає на подальше самопочуття протягом усього дня.

Особливий взаємозв'язок встановили із розташування кінцівок під час сну та самопочуттям підлітків. Найбільше відміток отримали наступні положення: одна з ніг підігнута під тулубом або ж обидві ноги зігнуті у позі «ембріона» - 50% відповідей. Перевага у такому положенні нижніх кінцівок пояснюється взаємозв'язком зігнутих кінцівок під час зародкового етапу та наслідуванням у молодшому та старшому віці. Таке явище пов'язане із відчуття безпеки та захищеності.

Отже, у ході проведеного дослідження було встановлений чіткий зв'язок між положенням тіла під час сну із самопочуттям учнів середнього підліткового віку. Визначено, що найкращим варіантом є сон на боці адже сприяє повноцінному розслабленню та відпочинку у нічний період. Таке положення тіла викликає найменше та найрідше відчуття дискомфорту після пробудження, що впливає на продуктивність та самопочуття учнів впродовж дня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A. Badau., D. Badau., S. S. Cengiz, E. Ş. Coşkun. The Relationship between Sleep Quality and Posture: A Study on University Students. *Life* (Basel). 2024. № 14 (10).
2. Leslie M. Swanson, Michelle M. Hood, Alicia Colvin. Sleep timing, sleep regularity, and psychological health in early late life women: Findings from the Study of Women's Health Across the Nation (SWAN). *Sleep health*. 2023. №9. P. 203-210
3. Monika Haack, Janet M. Mullington. Sustained sleep restriction reduces emotional and physical well-being. *Pain*. 2005. №119 (1-3). P. 56-64
4. Watson B.O., Buzsáki G. Sleep, Memory & Brain Rhythms. *Daedalus*. 2015. Winter. № 144(1). P. 67–82.
5. Гуцул В. Вплив сну на психічне здоров'я людини. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві*: збірник тез VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. м. Львів, 22 жовтня 2021 р. С. 44 – 47

6. Дорошенко В.В., Мелега К.П., Фаворитов В.М. Роль фізичної активності у покращенні якості сну пацієнтів з різними порушеннями сну. Art of Medicine. 2024. № 3 (31). С. 226-230.

Приходько Катерина, учениця 8 класу комунального закладу “Луцький ліцей №9 Луцької міської ради”

Науковий керівник: Тимчій Анна Олегівна, учитель біології Лкомунального закладу “Луцький ліцей №9 Луцької міської ради”, керівник секції загальної біології БОМАН

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОРГАНОЛЕПТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПИТНОЇ ВОДИ У М. ЛУЦЬКУ ТА ПРИЛЕГЛИХ ГРОМАДАХ

Вода є основним компонентом навколишнього середовища та важливим ресурсом, необхідним для життєдіяльності людини. Одним із критеріїв її якості є органолептичні показники — смак, запах, колір і прозорість [0]. Ці властивості мають важливе значення для побутового використання води, а також впливають на загальне враження про її безпечність та придатність для споживання. В умовах урбанізації та зростання екологічного навантаження актуальним стає моніторинг якості води в різних районах міст, зокрема в Луцьку .

Актуальність даного дослідження полягає у необхідності систематизованої оцінки органолептичних характеристик водопровідної води, що постачається мешканцям різних мікрорайонів Луцька та прилеглих громад. Результати дослідження можуть сприяти підвищенню обізнаності населення та покращенню контролю за якістю питної води.

Наукова новизна полягає у тому, що проведений локальний порівняльний аналіз органолептичних показників питної води в різних районах міста Луцька, що дає змогу виявити географічні відмінності у якості води. Результати дослідження можна використати розробки практичних рекомендацій щодо покращення якості води у конкретних районах міста, а також задля інформування населення про якість та вплив питної води.

Питання щодо забезпечення населення якісною питною водою залишається актуальним сьогодні для більшості міст України, в тому числі для міста Луцька. Водопостачання м. Луцьк здійснюється із підземних джерел 3-х водозаборів: Дубнівського, Гнідавського та Омелянівського Основним джерелом

водопостачання міста Луцька є Дубнівська насосна станція водопідготовки КП «Луцькводоканал», що забезпечує очищення, зберігання і подачу води для населення міста.

Питна вода повинна відповідати вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною», а вміст шкідливих речовин у воді не повинен перевищувати гранично допустимі норми. Згідно зазначеного нормативного документу питна вода, призначена для споживання людиною, повинна відповідати таким гігієнічним вимогам: бути безпечною в епідемічному та радіаційному відношенні, мати сприятливі органолептичні властивості та нешкідливий хімічний склад [0].

Під час дослідження було обрано 11 пунктів збору води, що відповідають 11 дослідним зразкам та 12 контрольний зразок. За контрольний зв'язок було використано куплену очищену питну воду торгової марки «Природне джерело».

Були оцінені наступні органолептичні показники питної води: запах, смак, колір. З метою продовження майбутніх досліджень також було визначено показник рН у досліджуваних зразках води. Оцінка органолептичних показників була проведена за загальної методикою визначення якості води Т.М. Дроздової.

Під час аналізу органолептичних показників питної води міста Луцька та його прилеглих громад, було зафіксовано відсутність запаху із дослідних ділянок с. Боголюбів та контрольної групи (купленої питної води) з бальною оцінкою 0. Найрізкіший та найвідчутніший запах простежувався із ділянок просп. Відродження (5 балів) та ділянки 55-квартал (4 бали). Обидві проби характеризувалися помітним хлорним запахом. Інші дослідні проби характеризувалися проміжними результатами від 1 до 3 балів. Найбільше було зафіксовано проб із позначкою у 2 бали, що відповідає значенню «Запах помічається споживачем, якщо звернути на це увагу».

Дослідження смаку та присмаку виявило, що найгірший смак притаманний пробам із ділянки 55-квартал (5 балів, землянистий присмак), центр м. Луцька (5 балів, хлорний присмак). Чітка інтенсивність смаку та присмаку була характерною для проб із ділянок с. Боголюбів (4 бали, землянистий присмак), с. Боратин (4 бали, пиловий присмак). Найменша інтенсивність смаку (2 бали) притаманна пробам із ділянок с. Зміїнець, вул. Львівська, с. Липини та контрольна група. Дані зразки води описані як ті, що мають землянистий, солодкуватий присмак. Такі результати можна пояснити проблемами у системі водопостачання на які систематично скаржаться мешканці даних територій. Окрім того, у літературі доволі часто приділяють увагу системі подачі води та її систематичності. Різкі відключення води, часті ремонтні роботи можуть впливати на якість питної води у водопровідній системі. Під час дослідження кольору води, встановили, що 10 зразків не мали жодного кольору та були позначені як безбарвні. Зразок із с. Зміїнець був позначений як жовтуватий, а зразок із центру міста мав сірий відтінок води. Дана тенденція свідчить про відсутність очевидних домішок у досліджуваних зразках.

Визначення рН показника у досліджуваних зразках питної води засвідчив, що рівень рН знаходить у межах 8,0 - 9,0. Показник 8,0рН характерний для зразків із 55-кварталу, с. Боратин, Вишківського р-ну, с. Липини. Інші ж зразки мали рівень 9,0рН. Відхилення від прийнятої норми було встановлено на 0,5 бали, що вважається некритичним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусишина І.М. Вплив мінерального складу питної води на стан здоров'я населення. *Водні і очисні технології. Науково-технічні вісті.* №1 (16). 2015.С. 22-31.
2. Гулієва Н.М., Рудь В.Д. Якість питної води в системах централізованого водопостачання міста Луцька. *Наукові нотатки.* 2010. Вип. 29. С. 70-73.
3. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні в 2021 році. Київ, 2022. 326 с.
4. Нетробчук І.М., Вовк О.П., Боярин М.В. Аналіз гігієнічної оцінки якості питної води у місті Луцьк. *Проблеми хімії та сталого розвитку.* 2024. №2, с. 26–35.
5. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. (2018). *Органолептичні показники якості води.*

Черняховська Світлана, учениця 10 класу Нововолинського ліцею № 8 Нововолинської міської ради
Науковий керівник: Ференц Лариса Вікторівна, учитель біології Нововолинського ліцею 8 Нововолинської міської ради

ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛІСІВ ВОЛИНИ

Актуальність проєкту обумовлена масштабною екологічною проблемою, що є наслідком воєнних дій в Україні. Волинська область за рівнем викидів забруднюючих речовин в атмосферу посідає 23 місце в країні, за накопиченням токсичних відходів – 19. Ці показники, свідчать про стабільність екологічної ситуації на Волині та ефективну злагоджену роботу Державної екологічної інспекції у Волинській області, органів влади, підприємств та мешканців краю.

В цілому в країні основними забруднювачами повітря виступають промислові підприємства, а на Волині переважаюча частина шкідливих речовин

(понад 85%) потрапляє в атмосферу від транспортних засобів. У Волинській області понад 683 тис. га лісів та лісовкритих площ. А це третина області. Половина вкритої лісом площі припадає на Маневицький, Камінь-Каширський, Ківерцівський та Любомльський райони [1, 5].

Новизна проєкту полягає у дослідженні екологічного стану лісів Волинської області.

У Волинській області діє заборона на відвідування лісів, особливо в прикордонних районах. Причиною цьому є бойові дії Росії на території України. Заборона введена для запобігання лісовим пожежам та через військові дії, тому відвідування лісових масивів обмежено або заборонено для цивільних, за винятком військових, силовиків, рятувальників, лісівників та тих, хто користується транзитними дорогами. Деякі райони, такі як Ковельський та Камінь-Каширський, мають повну заборону, тоді як у Луцькому та Володимирському районах дозволено відвідувати ліси поза зонами, позначеними попереджувальними знаками [2].

Тваринний світ лісів Волині представлений як звичайними, так і рідкісними видами, включаючи травоїдних (зубри, лосі, олені, сарни), хижаків (вовки, лисиці, рисі), всеїдних (кабани, борсуки, білки) та водних мешканців (бобри, видри, ондатри). Пташиний світ різноманітний, від перелітних птахів, таких як солов'ї та лелеки, до осілих видів, як глухарі та дятли. Деякі представники фауни Волині занесені до Червоної книги України, зокрема, зубр, сірий журавель та чорний лелека. Саме тому велике значення має екологічний стан повітря, ґрунту, водних ресурсів лісів. А враховуючи, що значна частина лісів Волині, особливо в прикордонній зоні, замінована, що робить проживання на цих територіях небезпечним для тварин [3, 4].

Ще однією проблемою на Волині є те, що зафіксовано майже 200 стихійних сміттєзвалищ, переважно в лісах біля сіл. Їхня кількість постійно зростає, що призводить до забруднення довкілля побутовими відходами.

Крім цього Волинь посідає одне з перших місць в Україні за збитками від вирубування лісів, що негативно впливає на екологічний стан регіону. А зменшення площі лісового покриву посилює негативні кліматичні процеси, оскільки ліси є важливими поглиначами парникових газів. Це звісно призводить до загибелі рослин і тварин, які є частиною лісових екосистем, порушуючи природний баланс [1].

Крім цього, ми дослідили, що забруднення та ерозія ґрунтів знижують їхню родючість, що негативно впливає на лісові екосистеми та сільське господарство.

До основних забруднювачів на Волині варто віднести:

- 1) автомобільний транспорт, який є основним джерелом забруднення повітря в області, відповідаючи за понад 80% шкідливих викидів, особливо у великих містах, як Луцьк;

2) Промисловість, а саме деякі виробництва (ТЗОВ «Кроноспан УА», ПАТ «Нововолинський 14 ливарний завод», ТЗОВ «Верб-ВВ»), де було виявлено перевищення нормативів.

3) Стаціонарні джерела, тобто викиди від таких джерел, як підприємства, спостерігаються у містах обласного підпорядкування: Луцьку, Ковелі, Нововолинську та Володимирі.

Все і причини призводять до поглинання парникових газів лісами, що посилює глобальне потепління та сприяє зміні клімату.

Зменшення лісових насаджень, а саме зменшення кількості та площ зелених насаджень впливає на погіршення якості повітря. А вирубка лісів негативно впливає на стан довкілля.

Ліси Волині мають дерева, причому переважають дубово-соснові ліси, а також зустрічаються березові, дубово-грабові та ялинові. Більшість лісових насаджень на Волині – хвойні дерева, а це - 58%, ще 28% насаджень – м'яколистяні дерева, 14% - твердолистяні. Щодо вікової структури, то більшість – середньовікові насадження, які займають 54%, 20% - пристигаючі насадження, 19% - молодняк, 7% - стиглі та перестійні насадження. Середній вік волинського дерева – 51 рік.

Отож, ліси Волині є ефективним засобом охорони навколишнього середовища від техногенного, зокрема радіоактивного забруднення. Особливо є важливим збереження їх екологічного стану. Незважаючи на те, що останні роки значна територія лісів відмежована, враховуючи воєнних стан в Україні, все ж варто відновлювати, очищати від сміття та зберігати і покращувати їх екологічний стан. Тому, не варто забувати, що збереження лісів – це перш за все, спільна справа, а не тільки професійний обов'язок лісівників [1, 5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Збережемо ліс – збережемо клімат.
URL: https://c.forest.gov.ua/pressluzhba/novina?tx_ttnews%5Btt_news%5D=6216&cHash=9544cb81607e579876e516061dd13f37.
2. Росія напала на Україну. Що відбувається на Волині.
URL: <https://sylappravdy.com/rosiya-napala-na-ukrayinu-shho-vidbuvayetsya-na-volyni-onlajn/>.
3. Тваринний світ України.
URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/pestyshko-geography-deep-level-8-class-2021/54.php>.
4. У лісах Волині порахували диких звірів.
URL: <https://nw.forest.gov.ua/?p=64480>
5. Хто господарює в лісах Волині.
URL: <https://www.volynnews.com/news/society/khto-hospodariuye-v-lisakh-volyni/>.

Цюпка Дарія, учениця 10 класу
Нововолинського ліцею №8
Нововолинської територіальної громади
Володимирського району
Науковий керівник: Ференц Лариса
Вікторівна, учитель біології
Нововолинського ліцею Нововолинської
громади Володимирського району

ХРОНІЧНА ВТОМА УКРАЇНЦІВ ЯК НАСЛІДОК НАПРУГИ ЧЕРЕЗ ВІЙНУ

Актуальність проєкту у сучасних умовах повномасштабної війни в Україні, яка триває з 24 лютого 2022 року, спостерігається значне погіршення психоемоційного стану населення. Стан постійної тривоги, інформаційне перенавантаження, втрата рідних, житла, роботи, зміна звичного способу життя – все це призводить до формування стійкого стану виснаження, відомого як хронічна втома. На відміну від звичайної фізичної втоми, хронічна втома не минає навіть після відпочинку, і є одним із симптомів психологічного виснаження, що має тенденцію до затяжного перебігу.

Новизною проєкту є те, що було проведення опитування учнів 10 класів Нововолинського ліцею №8 на тему „Емоційна втома, чи хронічна втома, яку я відчуваю і чому?“. Дослідження цього явища є надзвичайно актуальним, оскільки хронічна втома впливає не лише на емоційний стан, а й на працездатність, фізичне здоров'я, соціальну активність та загальну якість життя українців. Поняття хронічної втоми – це складний фізіологічний та психологічний стан, що проявляється в постійному відчутті виснаження, зниженні мотивації, концентрації уваги, апатії, дратівливості. Цей стан не минає навіть після тривалого відпочинку і може тривати місяцями або навіть роками. У Міжнародній класифікації хвороб (МКХ-10) хронічну втому іноді асоціюють з синдромом хронічної втоми (СХВ), що визнаний як окреме захворювання [1].

Причини виникнення хронічної втоми під час війни основними чинниками, що сприяють розвитку хронічної втоми в умовах війни, є: - Психологічний стрес: постійна тривога за себе та близьких, страх майбутнього, сирени, новини про втрати й руйнування; - Порушення сну: тривожні сни, безсоння або навпаки — надмірна сонливість, що не дає ефекту відпочинку; - Фізичне виснаження: вимушена евакуація, робота у важких умовах, волонтерська діяльність; - Інформаційне перенавантаження: велика кількість негативної інформації в медіа, соціальних мережах; - Соціальна ізоляція: втрата зв'язків, розірвання родинних, дружніх, професійних контактів [2,3]. Ми вважаємо що наслідки хронічної втоми можуть призвести до серйозних наслідків. Наприклад: соціальна апатія, відчуження, загострення хронічних захворювань. За результатами досліджень,

проведених Українським інститутом соціології у 2023 році, понад 68% опитаних українців відчувають симптоми хронічної втоми. Найбільше це стосується жінок, молоді, внутрішньо переміщених осіб, волонтерів, працівників медичної сфери та освітян.

Шляхами подолання хронічної втоми можуть бути:

- Психологічна підтримка: індивідуальні або групові консультації з фахівцями, гарячі лінії, онлайн-терапія;
- Здоровий спосіб життя: регулярна фізична активність, правильне харчування, режим сну;
- Обмеження новинного потоку: дозоване споживання інформації, «інформаційний детокс»;
- Соціальні зв'язки: підтримка контактів із близькими, участь у спільнотах, волонтерських ініціативах;
- Психогігієна: техніки релаксації, медитація, дихальні вправи, щоденне планування приємних активностей.

Державна політика у сфері ментального здоров'я також має включати програми реабілітації, підтримки переселенців, ветеранів, вразливих груп населення [4]. Ми провели опитування у 10 класах Нововолинського ліцею №8 на тему „Емоційна втома, чи хронічна втома, яку я відчуваю і чому?“. В опитуванні прийняли участь 72 учасники. З них 5 учнів, що становить 6,9 %, відповіли, що взагалі не відчувають ні втоми, ні емоційної втоми, до стресів під час воєнних дій, особливо у період повітряних тривог вони відносяться спокійно. 22 десятикласники, що становить 30,6%, відповіли, що відчувають втому і мають високу тривожність. 45 учнів, що становить 62,5%, відчувають часткову тривожність у зв'язку із веденням воєнного стану в Україні.

Отже, хронічна втома українців у період війни є масовим соціально-психологічним явищем, яке потребує глибокого вивчення та комплексного підходу до подолання. Важливо не лише фіксувати симптоми, а й створювати умови для ефективного відновлення – як на рівні особистого ресурсу, так і на державному рівні. Подолання хронічної втоми можливе лише за умови розуміння проблеми, доступу до якісної психологічної допомоги та підтримки з боку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Психологічне здоров'я нації в умовах війни // *Соціальні технології*. 2023. №2(18). С. 45–52.
2. Вороніна О. Соціальні наслідки війни: втома, апатія, емоційне вигорання // *Український соціологічний журнал*. 2023. №1. С. 10–17.
3. Лісова Н. В. Хронічна втома: психосоматичні аспекти та особливості прояву в умовах тривалого стресу // *Психологічний журнал*. 2022. №4. С. 22–29.
4. Міністерство охорони здоров'я України. Як подолати втому та зберегти психічне здоров'я під час війни [Електронний ресурс]. URL: <https://moz.gov.ua>

Штунда Харитина, учениця 10 класу
Нововолинського ліцею 8 Нововолинської
міської ради

Науковий керівник: Ференц Лариса
Вікторівна, вчитель хімії та біології
Нововолинського ліцею 8 Нововолинської
міської ради

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОНІТОРИНГІВ ЯКОСТІ ПОВІТРЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ІНШИМИ ОБЛАСТЯМИ УКРАЇНИ

Актуальність проєкту зумовлена спостереженням і дослідженням етапу повітря в Україні відповідно до різних областей. Маючи дані про стан різних частинок у повітрі, можна попередити про ситуації, що негативно впливають на здоров'я людей. В Україні функціонують дві основні системи контролю: державна та громадська. **Новизною проєкту** є порівняння інфраструктур моніторингу, доступність даних та фактичний стан забруднення повітря у Волинській області та інших областях України, які мають різний екологічний профіль, демонструючи неоднорідність екологічної карти України.

Ми дослідили, що забруднення повітря в Україні призводить до ряду серйозних наслідків: 1. Здоров'я населення: зростання захворюваності на респіраторні та серцево-судинні хвороби 2. Економічні втрати: зниження продуктивності праці, збільшення витрат на охорону здоров'я 3. Екологічні наслідки: кислотні дощі, зміна клімату, деградація екосистем

Основні джерела забруднення повітря в Україні: промисловість, транспорт, сільське господарство, побутові джерела, війна. Нами було встановлено що для моніторингу якості повітря в Україні використовуються різні методи:

1. Стационарні пости спостереження: розташовані в містах та промислових зонах, вони постійно вимірюють концентрацію забруднюючих речовин
2. Мобільні лабораторії: дозволяють проводити вимірювання в різних точках міста чи регіону
3. Супутникові дані: надають інформацію про забруднення повітря на великих територіях
4. Біоіндикація: використання живих організмів для оцінки якості повітря [2,4].

Чисте повітря — це не лише комфорт, а насамперед безпека для здоров'я. У містах, промислових зонах і навіть у власних домівках повітря може містити небезпечні речовини, які поступово, але серйозно впливають на здоров'я людини. Найбільшу загрозу становлять нітроген (IV) оксид (NO_2), сульфур (IV) оксид (SO_2) та чадний газ (CO). Нітроген (IV) оксид є токсичним газом, що утворюється переважно внаслідок роботи автомобілів та промислових

підприємств. У закритих приміщеннях він може з'являтися через погану вентиляцію газових плит чи обігрівачів. Наслідками його впливу є подразнення слизових оболонок носа, горла, очей, зниження функцій легенів, загострення бронхіальної астми, ослаблення імунної системи дихальних шляхів.

Сульфур (IV) оксид є газом який має різкий запах і потрапляє в атмосферу переважно через спалювання вугілля, мазуту та інших сірковмісних палив. У приміщеннях він може накопичуватися при поганій вентиляції промислових об'єктів або котелень. Наслідками його впливу є викликання кашлю, задухи, бронхоспазму, ускладнювання перебігу респіраторних захворювань, вплив на серцево-судинну систему. Чадний газ безбарвний, без запаху, який є вкрай небезпечним. Він блокує здатність крові переносити кисень. Найчастіше з'являється при неповному згорянні палива — у гаражах, котельнях, на кухнях, у будинках з камінами або газовими колонками. Наслідки його впливу головний біль, запаморочення, порушення координації, втрата свідомості, у тяжких випадках — смерть [2,4]. Ми дослідили що згідно карти SaveEcoBot якості повітря показує, наскільки чистим або забрудненим є повітря у різних регіонах України. Дані надходять із державних станцій моніторингу, а також від громадських, приватних та комерційних сенсорів, об'єднаних у єдиній системі. Це дозволяє створювати широку картину стану повітря в режимі, наближеному до реального часу.

Індекс NowCast AQI PM2.5 переводить рівень забруднення у зрозумілу шкалу рівнів:

- 1) 0–50 – добре рівень, безпечний для всіх;
- 2) 51–100 – помірний рівень, допустиме;
- 3) 101–150 – шкідливий рівень для чутливих груп (діти, літні люди, люди з хворобами дихальних шляхів);
- 4) 151–200 – шкідливий рівень для всіх;
- 5) 201–300 – дуже шкідливий рівень;
- 6) 301+ – небезпечний рівень.

Показники можуть коливатися протягом дня залежно від погоди, трафіку чи локальних викидів. Саме тому методика NowCast враховує останні дванадцять годин вимірювань але з пріоритетом за останні декілька, щоб краще відображати ситуацію саме зараз. Показники забрудненості повітря зростають у кілька разів в наслідок атаки ворожими безпілотниками або іншими видами зброї (ракети, КАБи) в наслідок обстрілів виникають пожежі і масштабні руйнування які створюють задимлення і високу концентрацію небезпечних речовин в повітря. Якщо порівняти дані карт SaveEcoBot і ЛУН Місто, можемо зробити висновки, що найбільш забрудненими є Київська, Львівська, Дніпропетровська і Тернопільська області. Найчастіше повітря є у: Рівненській, Волинській, Хмельницькій, Закарпатській, Чернівецькій, Одеській, Житомирській і Черкаській областях. Таким чином, Волинська область належить до областей із середнім показником якості атмосферного повітря. В основному найбільш

забруднене повітря у обласних центрах великих міст. Разом з тим, в тих же регіонах, дуже чисте повітря в сільській місцевості. Також найбільш забрудненими є повітря в регіонах де йдуть активні бойові дії. Там важко провести своєчасний моніторинг якості повітря.

На нашу думку причиною цього є велика кількість промислових підприємств (шахти, заводи, фабрики) [1,3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єдина в Україні екологічна система SaveEcoBot (2024). URL:<https://www.saveecobot.com/>
2. Забруднення повітря в Україні: аналіз проблеми та шляхи вирішення (2025). URL:<https://center-ltd.com.ua/novyny/zabrudnennya-povitrya-v-ukrayini-analiz-problemy-ta-shlyahy-vyrishennya/>
3. Карта якості повітря ЛУН місто Air (2023). URL:<https://lun.ua/misto/air/cherkasy>
4. Повітря під час війни. Чому важливо моніторити забруднення та розповідати про це (2022). URL:<https://ua.boell.org/uk/2022/11/16/povitrya-pid-chas-viyny-chomu-vazhlyvo-monitoryty-zabrudnennya-ta-rozpovidaty-pro-tse>

Чижевський Тарас, учень 11 класу Волинського наукового ліцею Волинської обласної ради

Науковий керівник: Чижевська Лариса Тарасівна, кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, керівник гуртка «Географія» Волинського наукового ліцею Волинської обласної ради

СУЧАСНИЙ СТАН, НАПРЯМКИ ОХОРОНИ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ РІЧКИ САПАЛАЇВКИ

Сапалаївка, мала річка, довжиною 12,4 км, права притока Стиру, протікає територією Луцького району та м. Луцька зі сходу на захід. Річка виконує низку важливих функцій, серед яких не лише поповнення водою р. Стир, а й формування мікроклімату міста та прилеглих ділянок, їх ландшафтних особливостей [1].

Здавна річка Сапалаївка та прилеглі території, цікавили місцеве населення, дослідників та представників гідрологічних установ. Здебільшого на Сапалаївку звертали увагу як на одну з приток під час дослідження Стиру. Саме з таких

позицій розглядає її Мольчак Я. О. Багаторічні коливання річкового стоку місцевих річок, в тому числі й Сапалаївки, вивчав Кутовий С. С. В окремих джерелах розглядаються питання впливу річки на формування місцевого мікроклімату [2, 4]. Волинські дослідники М. Й. Шевчук, Ф. В. Зузук вивчали ґрунти, процеси заболочення на цій ділянці міста. На даний час різнобічні дослідження компонентів річки проводяться на постійній основі. Фахівці Волинського центру гідрометеорології стежать за рівнем води в річці, передбачають ймовірність повеней, загрози обміління, оцінюють мікрокліматичні умови. Здійснюються морфометричні обстеження, а саме: динаміка ширини, глибини, площі поперечного перерізу, витрати води. Роль річок у межах міста Луцька досліджували Фесюк В. О., Ганущак М. М. [2]. Елементи оцінки якості води у водних об'єктах міста знаходимо у працях Нетробчук І. М. Вагомий внесок у дослідження саме басейну Сапалаївки зробили Хільчевський В. К. і Забокрицька М. Р., які вивчали її гідрографічні особливості, здійснювали моніторинг на локальному рівні, розглядали стан ревіталізованих ділянок [3]. Набули популярності останнім часом дослідження, що спрямовані на виявлення туристсько-рекреаційного потенціалу окремих ділянок річки [4]. У рамках вивчення окремих зелених зон, що розташувалися на узбережжях річки, визначалися особливості прирічкової та водної флори та фауни [4, 5].

Однак, на даний час відсутня інформація про реальний стан річки на різних її ділянках, формування витоків, передумови погіршення якості води в ній, особливості взаємодії річки та міста, занедбаність гирла. У місті відсутні дієві плани щодо очищення русла та благоустрою узбережних зон, охорони потоку від обміління та забруднення.

Актуальність проєкту зумовлена необхідністю дослідження річки Сапалаївки, що віддавна стала невід'ємною частиною міського ландшафту, має вплив на формування мікроклімату, є середовищем існування риби, водоплавних птахів, виконує рекреаційні, оздоровчі функції, а отже повинна бути естетично привабливою, перебувати у доброму екологічному стані. Здебільшого річка зазнає негативного впливу з боку прилеглих територій, є надзвичайно забрудненою.

Не сприяють підтриманню якості води в належному стані внутрішньоводні процеси. Виникає реальна необхідність виявлення та впровадження нових напрямків водокористування в межах досліджуваної території.

Наукова новизна проєкту полягає в узагальненні інформації щодо сучасного стану річки Сапалаївки, аналізі наукових здобутків в її дослідженні, визначенні основних проблем водного об'єкту та перспективних, з огляду на особливості території, напрямків подальшого використання. Визначено морфометричні, фізичні та гідробіологічні показники, проведено оцінку стану води на різних ділянках річки з використанням сучасної методики, встановлено ймовірність прояву евтрофікації. Серед завдань проєкту: обґрунтування теоретичних та методичних аспектів двивчення річки; дослідження стану

водного потоку; оцінка екологічного стану води за методикою екологічних показників; аналіз наявних проблем; розробка пропозицій щодо охорони та використання водного потоку.

Встановлено, що на формування русла річки Сапалаївки мають вплив низка чинників (геологічна будова, гідрогеологічні умови, рельєф, клімат). В руслі Сапалаївки в різні періоди були сформовані штучні ставки – ділянки замкнутої форми зі сповільненою течією.

Вони можуть інтенсивно накопичувати забрудники, а також негативно впливають на швидкість потоку загалом. В польових умовах, а також з використанням дистанційних засобів, а саме супутникового ресурсу Google Earth Pro, проведено аналіз морфометричних параметрів річки та ставків у її межах.

Встановлено, що швидкість течії неоднакова в різних частинах річки та становить в середньому 0,15-0,5 м/с. Глибина водойми змінюється залежно від пори року та погодних умов і в середньому становить 0,32-0,4 м. Ширина коливається переважно від 2 до 6 м. Русло слабкозвивисте та подекуди звивисте. Виявлено значну каламутність води та наявність на поверхні плівок, плям від мастил, піни, сміття. Встановлено, що для узбережної зони характерне переважання лучно-болотної рослинності. Різноманітним є видовий склад тварин.

Застосування методики екологічних показників щодо оцінки стану річки Сапалаївки дозволило встановити, що вода на різних ділянках річки відзначається інтегральним екологічним індексом від 2.1 до 2.6 і за якістю є недостатньо чистою та мезоевтрофною.

Таким чином, ситуація може значно погіршитись при посиленні навантаження, а у воді проявиться евтрофікація.

У межах річки Сапалаївки чітко простежуються гідроекологічні проблеми, які зароджуються біля її витоків і пов'язані із застоюванням води. В польових умовах і за допомогою супутникових ресурсів підтверджено вплив міського кладовища на витoki Сапалаївки. Мала річка піддається замуленню, загаченню та заростанню по усій своїй протяжності. Простежується зниження рівня води, обміління влітку, особливо в посушливі роки.

Актуальною є проблема забруднення вод поверхневим стоком, зокрема у межах міста. Надмірне рекреаційне навантаження зумовлює скупчення побутового сміття та інших відходів. На даний час заплава Сапалаївки та схили першої надзаплавної тераси інтенсивно забудовуються, що загрожує проявом несприятливих процесів: підтоплень, обвалів і зсувів.

Має місце цілеспрямоване скидання в товщу води побутових каналізаційних стоків на всій протяжності річкової течії, що є причиною неприємного запаху та зростання концентрації елементів живлення, які прискорюють процеси евтрофікації води.

Таким чином, річка Сапалаївка перебуває у вкрай занедбаному та, навіть, загрозливому стані та потребує порятунку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ганущак М. М. Річковий басейн як геоекологічна система. Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. асп. і студ. (12–13 трав. 2010 р.). Т. 2. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2010. С. 87–88.
2. Забокрицька М. Р., Хільчевський В. К. Водні об'єкти Луцька: Гідрографія, локальний моніторинг, водопостачання та водовідведення. Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. 2016. Т. 3. С. 64-76.
3. Каліновський Д. Рекреаційна привабливість природних водойм Волині та можливості їх використання в рекреації та туризмі. Вісн. СНУ імені Лесі Українки. 2013. Вип. 6 (255). С.56-67.
4. Карпюк З. К., Фесюк В. О. Природоохоронні мережі Волинської області: монографія. Луцьк : видавництво «Терен». 2021. 455 с.

Мороз Анастасія, учениця 9 класу
Новововолинського наукового ліцею
Волинської обласної ради

Науковий керівник: Ощатовська Наталія
Василівна, кандидат хімічних наук,
методист Новововолинського наукового
ліцею Волинської обласної ради, керівник
секції матеріалознавства комунальної
установи “Волинська обласна Мала
академія наук”

ДОСЛІДЖЕННЯ PLA-ПЛАСТИКУ ДЛЯ СТВОРЕННЯ КОНСТРУКЦІЙНИХ ДЕТАЛЕЙ, ОТРИМАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ 3D-ДРУКУ

3D-друк, або адитивне виробництво, є сучасною технологією, яка дозволяє створювати тривимірні об'єкти різної форми шляхом пошарового нанесення матеріалу [1,2,3]. Одним із найпоширеніших матеріалів для технології FDM (Fused Deposition Modeling) є PLA-пластик (полімолочна кислота), який є біорозкладним та бюджетним. На ринку представлено багато компаній, які виробляють PLA-пластик різних діаметрів і кольорів, що відкриває можливість дослідження впливу цих параметрів на властивості готових конструкційних виробів.

Актуальність проєкту зумовлена тим, що з розвитком 3D-друку постає необхідність підбору матеріалів із оптимальними характеристиками для створення міцних і довговічних деталей. Механічні властивості полімерних матеріалів отримані за допомогою 3D-друку залежать від багатьох факторів:

висоти шару, температури екструдера, швидкості друку, щільності заповнення тощо. Однак вплив кольору та температури на PLA-пластик досліджено недостатньо. Це питання є актуальним, особливо для виготовлення надійних конструкційних виробів, зокрема в межах ініціативи «ДрукАрмія», що забезпечує українських захисників необхідними засобами оборони.

Новизна роботи полягає у формуванні полімерних матеріалів за допомогою 3D друку на основі PLA – пластику (технологія FDM) різних кольорів та випробовуванні їх на міцність, порівнянні їх механічних властивостей.

Метою роботи є дослідження фізико-механічних властивостей PLA-пластику, отриманого за допомогою 3D-друку, зокрема вплив кольору матеріалу та низької температури на його міцність.

Експерименти проводилися із використанням 3D-принтера Farm 2 з відкритою системою нитки за технологією FDM у STEM-лабораторії навчального закладу. Для друку застосовували десять різних кольорів PLA-пластику (виробник *Elizlabs*). Всі зразки були змодельовані за допомогою середовища Tinkercad та Ultimaker Cura і надруковані з однаковими параметрами: висота шару, швидкість друку, температура екструдера, 100% заповнення. Всі зразки були випробувані на розтяг для визначення їхньої міцності за допомогою випробувальної машини МІ-40КУ.

Підтверджено, що виробник та склад PLA-пластику суттєво впливають на його якість, а вибір доступних і водночас міцних матеріалів є актуальним завданням для виробництва й оборонної сфери. Встановлено, що кольоровий пігмент чинить вплив на міцність PLA-пластику: найміцнішим виявився білий PLA, що робить його придатним для конструкційних деталей, червоний поєднує хорошу міцність і найвище відносне подовження, чорний — менш міцний, але пластичніший, тоді як жовтий та оранжевий мають найнижчі показники міцності та крихкості. Експериментально підтверджено, що витримка PLA-пластику в умовах низьких температур (морозильній камері) сприяє підвищенню його міцності але зменшує гнучкість. Найкращі результати знову показав червоний зразок. Ймовірно, за рахунок часткової кристалізації матеріалу та зниження залишкових напружень.

Мікроструктура PLA різного кольору демонструє відмінності, що підтверджує вплив складу пластику на механічні властивості. Отримані результати доцільно враховувати при зберіганні та використанні PLA у 3D-друці. Для високоміцних деталей рекомендовано застосовувати білий, чорний, синій або салатний пластик, для більшої гнучкості — червоний, тоді як жовтий та оранжевий варто використовувати обмежено.

Результати мають практичне застосування у діяльності волонтерських і виробничих спільнот, таких як «ДрукАрмія», які використовують 3D-друк для виготовлення необхідних виробів для потреб Збройних Сил України — скидів, кріплень, стартових платформ для дронів тощо. Оптимальний вибір кольору PLA-пластику дозволяє підвищити якість і надійність таких елементів.

Окрім того, дослідження може бути використане в освітніх STEM-проектах, спрямованих на формування в учнів навичок роботи з інженерними технологіями. А також сприяє розвитку практичного напрямку використання 3D-друку в Україні, поєднуючи інженерію матеріалів, екологічний підхід і прикладне значення для національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Jadhav A., A review on 3D printing: An additive manufacturing technology. / A., A. Jadhav, V. S. Jadhav // Materials Today: Proceedings. 2022. Vol. 62. Part 4. P. 2094-2099
2. Alammr A., J. C. Kois, MSD, Revilla-León M., Att W. Additive Manufacturing Technologies: Current Status and Future Perspectives. Journal of Prosthodontics. 2022. Vol. 31. P. 4-12.
3. Mallikarjuna B., Bhargav P., Hiremath Sh., Jayachristiyan K. G., Jayanth N. A review on the melt extrusion-based fused deposition modeling (FDM): background, materials, process parameters and military applications. A Review. International Journal on Interactive Design and Manufacturing (IJIDeM). 2023.

Балакін Роман, учень 8 класу
Вільхівського ліцею Горохівської міської
ради Луцького району Волинської області
Науковий керівник: Балакіна Лариса,
вчитель фізики Вільхівського ліцею
Горохівської міської ради Луцького
району Волинської області

ВИРОЩУВАННЯ КРИСТАЛІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

При розв'язуванні поставлених у роботі задач використовувалися загальні методи теоретичного аналізу проблеми на основі вивчення способів отримання штучних кристалів в умовах шкільних кабінетів фізики та хімії.

Ключові слова: агрегатні стани речовини, кристали, розчин, насичений та перенасичений розчин, кристалічна решітка, полікристали, монокристал.

Актуальність. Вміння вирощувати кристали є цінним завдяки освітнім, практичним та промисловим перевагам: воно розвиває спостережливість, акуратність та знання хімії/фізики, дозволяє створювати матеріали для електроніки, медицини та промисловості, а також декоративні прикраси. **Метою дослідження** є обґрунтування раціональності та ефективності використання проєктів з вирощування кристалів при вивченні природознавства, фізики, хімії у школах. **Методи дослідження:** вивчення принципів роботи засобів для

вирощування штучних кристалів; збір інформації про способи вирощування кристалів; аналіз та обробка отриманої інформації.

Сутність дослідження. Показати, як із розчину речовини можуть утворюватися тверді тіла з правильною геометричною формою — кристали, і з'ясувати, від яких умов залежить їхній ріст і форма. Проведемо спостереження за тим, як речовина переходить із рідкого стану в твердий, а також як формується кристал.

Основні висновки. Метою роботи було зрозуміти процес кристалізації — перетворення речовини з розчину у тверду кристалічну форму — і навчитися створювати умови для росту гарних кристалів.

У процесі роботи було:

1. Досліджено процес кристалізації — перехід речовини з розчину у твердий стан.

2. Встановлено, що розмір і форма кристалів залежать від умов росту:

а. при повільному випаровуванні утворюються більші й правильніші кристали;

б. при швидкому охолодженні або випаровуванні — дрібні та неправильної форми.

3. Найкращі результати отримано за умов постійної температури і чистого насиченого розчину без сторонніх домішок.

4. Вирощені кристали мають властиву речовині симетричну форму (наприклад, кубічну для солі або ромбічну для мідного купоросу).

5. Під час досліду сформовано навички проведення спостережень, ведення щоденника досліджень і формулювання наукових висновків.

6.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Божинова Ф. Я., Кірюхін М. М., Ковальова О. І. Фізика. 7–9 класи. Київ: Освіта, 2020.

2. Гладкова Г. М. Хімія. 8–9 класи. Харків: Ранок, 2021.

3. Кацюк Л. О. Довідник з фізики та хімії для школярів. Тернопіль: Богдан, 2019.

4. Хімічні досліди для школярів. Посібник для гурткової роботи. Київ: Педагогічна думка, 2018.

5. STEM is FEM “Як виростити кристали вдома” <https://stemisfem.org.ua/>

1. Науково-популярний сайт “Дослідники” — Вирощування кристалів <https://doslidnyky.org>.

Люкляничук Катерина, учениця 8 класу
Ліцею села Глухи імені Богдана
Крикончука Дубечненської сільської ради
Ковельського району

Науковий керівник: Кіпень Антоніна
Іванівна, учитель географії Ліцею села
Глухи імені Богдана Крикончука
Дубечненської сільської ради
Ковельського району

ПРОЯВИ ГЛОБАЛЬНИХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН НА ТЕРИТОРІЇ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

Вже сьогодні в багатьох куточках земної кулі стають помітними наслідки зміни клімату – зменшується площа льодовиків, підвищується рівень моря, почастишали сильні шторми, торнадо та рясні повені. Ці зміни торкаються не тільки природи, але й значною мірою, впливають на життя, здоров'я та добробут людей.

Актуальність проєкту зумовлена тим, що прояви глобального потепління є індивідуальними для кожного регіону, а ми звернули увагу на температурний режим, вид опадів та режим їх випадання, виникнення несприятливих погодних явищ. Важливо було з'ясувати як саме впливають зміни клімату на господарство та здоров'я населення регіону. Врахування цих чинників дозволить мінімізувати потенційні ризики та забезпечити сталий розвиток території.

Новизна проєкту полягає у тому, що вперше у регіоні системно проаналізовано зміни показників клімату та їх вплив на господарську діяльність і здоров'я населення, враховуючи регіональні особливості температурного режиму, видів опадів та режиму їх випадання. Здійснено комплексне дослідження виникнення несприятливих погодних явищ та їхнього потенційного впливу на соціально-економічну сферу. Запропоновано практичні рекомендації щодо мінімізації ризиків, що забезпечують сталий розвиток території.

Для проведення дослідження в межах нашої наукової роботи було здійснено екскурсію на Ковельську метеорологічну станцію. Під час відвідин ми ознайомилися з роботою станції, її приладами та процесом збору й обробки метеорологічних даних. Керівник станції Тетяна Ковальчук розповіла, що перші спостереження розпочалися ще у 1891 році, а після Другої світової війни роботу станції було відновлено 31 березня 1945 року. Нині на станції працює дев'ять осіб, використовується сучасне цифрове обладнання, а старі прилади — лише у випадку відключення електроенергії.

Техніки-метеорологи проводять спостереження кожні три години, фіксуючи температуру та вологість повітря, температуру ґрунту. Отримані дані автоматично надходять до фахівців, де після обробки формуються синоптичні

телеграми, які відправляються до Луцька та Києва. Інформацією користуються працівники комунальних служб, аграрії та мешканці області. На станції також здійснюються агрометеорологічні, гідрологічні, актинометричні спостереження, а також вимірюється рівень радіаційного фону. Для уточнення даних ми звернулися до Волинського обласного гідрометеорологічного центру, однак отримали відмову у наданні кліматичної інформації онлайн, тому скористалися відкритими даними з сайту meteorpost.com.

Нами були проаналізовані середньомісячні температурні показники за період 2020–2024 років. Метою дослідження було визначити середньорічні температури за останні п'ять років, узагальнити результати та порівняти їх із попередніми періодами.

Дані засвідчують поступове підвищення температури за останні роки, особливо у весняні та осінні місяці. У 2024 році температурні показники були вищими, ніж у попередні роки. Це свідчить про тенденцію до потепління в регіоні, що узгоджується із загальними кліматичними змінами, хоча для повного підтвердження цього явища необхідний аналіз за триваліший період.

Порівняння усереднених температур за три часові проміжки — другу половину XX століття, 2001–2020 та 2021–2024 роки — показало чітке зростання температур упродовж року. Найбільш помітне потепління відзначається в літні місяці (червень–серпень), а також у зимові (січень, лютий, грудень), що призводить до зменшення кількості морозних днів.

Навіть у весняно-осінній період температури демонструють стабільну тенденцію до підвищення. Це підтверджує процеси кліматичних змін, які можуть мати значний вплив на природне середовище, сільське господарство та повсякденне життя населення. Додатковим джерелом для дослідження стали розповіді старожилів села Глухи. Зі слів Надії Устимівни Щур, колись траплялися як дуже теплі зими, так і надзвичайно спекотні літа, коли пересихали річки та колодязі. Водночас були й роки з сильними морозами, коли болота та водойми повністю замерзали, а люди могли пересуватись на ковзанах до сусідніх сіл.

Інша мешканка, Марія Григорівна Люклянчук, згадує про суворі морози, значні опади снігу взимку та масштабні весняні повені. У 1964–65 роках річка Вижівка настільки розлилася, що селяни пересувалися човнами, а влітку, навпаки, вона часто пересихала. Попри складні кліматичні умови, урожайність залишалася непоганою.

На основі аналізу статистичних даних і спогадів місцевих жителів можна зробити висновок, що клімат Ковельського району зазнає змін — середньорічні температури поступово підвищуються, а зими стають м'якшими та менш сніжними. Це підтверджує наявність процесу регіонального потепління, яке відповідає загальносвітовим тенденціям кліматичних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Клімат України / за ред. В. М. Ліпінського, В. А. Дячука, В. М. Бабіченко. К. : Вид-во Раєвського, 2003. 245 с.
2. Павловська Т.С. Географія Волинської області. Луцьк: Вежа-друк, 2019.
3. Тарасюк Н. А. Регіональні прояви глобального потепління (за даними спостережень по метеостанції Луцьк). // Географія та екологія: наука і освіта. 2014. С. 330–333.
4. Тарасюк Н. А. Агрокліматичні ресурси Волинської області в умовах прояву глобального потепління. Замость, 2012. С. 45–52.
5. Тарасюк Ф. П. Режим зволоження і хмарності північного сходу Волинського Полісся. Луцьк: Вежа, 2010. С. 39–46.
6. Дідух Я.П. Екологічні аспекти глобальних змін клімату: причини, наслідки, дії. // Вісник НАН України, 2009. №2. С. 34–44.
7. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / за ред. С. П. Іванюти.–К. : НІСД, 2020. – 10 с.
8. Ткач Л. О. Потепління клімату в Україні та його можливі наслідки. // Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту. Сер.: географія. 2004. С. 88–95.
9. Як змінюється клімат в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу:<https://menr.gov.ua/news/35246.htm>
10. Балабух В. О., Малицька Л. В., Лавриненко О. М. Особливості погодних умов 2014 року в Україні. // Наукові праці УкрНДГМІ. 2015. –Т. 267.С.28–38.

Хомик Діана, учениця 8 класу

Горохівського ліцею №2 Горохівської МР
Луцького району Волинської області

Науковий керівник: Пасічник Лариса
Антонівна, учитель географії
Горохівського ліцею №2 Горохівської МР
Луцького району Волинської області

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ ГОРОХІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

У контексті світового водного дефіциту вивчення стану водних ресурсів має важливе значення для збереження та ефективного використання їх у народному господарстві. Дослідження водозабезпеченості допомагає визначити стратегії управління та відновлення цього ресурсу для збереження його природної цінності.

Актуальність проєкту. Забезпеченість водними ресурсами є ключовим чинником для сталого розвитку будь-якої територіальної громади, оскільки вода є основою життєдіяльності населення, економічної активності та

функціонування екосистем. У розрізі Горохівської територіальної громади питання управління водними ресурсами стає особливо актуальним через кілька важливих причин: водний стрес, антропогенний вплив на водойми, ерозійні процеси на водозборах річок, забруднення водних ресурсів громади важкими металами, сільськогосподарськими стоками, біорізноманіття водойм та якість питної води.

Враховуючи вищезазначене, дослідження кількісного та якісного стану водних ресурсів, а також розробка шляхів їх раціонального використання й охорони є важливим науково-практичним завданням, яке сприятиме підвищенню рівня водозабезпечення громади, збереженню екологічного балансу та покращенню умов життя населення.

Новизна проєкту полягає в тому, що вперше проводяться дослідження водних ресурсів у розрізі Горохівської територіальної громади для оцінки водозабезпечення та розробки напрямів сталого водокористування на рівні громади.

Горохівська територіальна громада розташована у південній частині Луцького району Волинської області. Площа громади – 498,1 км², населення – 24709 мешканців (2020 р.), (у тому числі у м. Горохові 8441 особа) [3].

Водні ресурси включають поверхневі і підземні води території. Поверхневі води Горохівської територіальної громади представлені водотоками, малими річками, болотами та штучними водоймами (ставками й меліоративними каналами). Майже всі річки належать до басейну Дніпра: Млинівка (Безіменка), Марківка та Бистровиця, верхів'я річок Гнила Липа та Полонка. До басейну Балтійського моря належить верхів'я р. Луга.

На даній території сформувалась помірна гідрографічна мережа, яка становить 0,25 км/км² [4]. У громаді є значна кількість штучних водойм – ставків (понад 30), створених для рибництва та розгалужена система меліоративних каналів

За нашими оцінками в межах Горохівської громади наявне 51 болото та заболочені землі площею 22,10 км², які знаходяться в долинах річок [2].

Таблиця 1

Болота Горохівського височинного ландшафтного району
в межах нових адміністративних одиниць [2,6]

Адміністративне утворення	Кількість, од.	Площа, км ²	Заболоченість ОТГ, %
Берестечківська територіальна громада	28	9,37	4,20
Городищенська територіальна громада	20	5,58	3,40
Горохівська територіальна громада	51	22,10	4,46
Мар'янівська територіальна громада	15	11,96	5,20
Разом	114	49,01	4,26

Основним джерелом водокористування в громаді є підземні води, які належать до Волино-Подільського артезіанського басейну і представлені

різновіковими водоносними горизонтами. Серед підземних вод виділяють три основні типи за умовами їх залягання: верховодку, ґрунтові води та артезіанські води. Для забезпечення населення питною водою використовуються артезіанські свердловини та присадибні колодязі. Всього за даними Горохівської міської територіальної громади [3] обліковано 102 артезіанські свердловини та 55 свердловин, що використовуються в централізованому водопостачанні.

Ґрунтові води – це води колодязів і використовуються населенням переважно для побутових потреб. У громаді всього 2162 криниці, діючі - 1395.

У Волинській області середній запас води на одного жителя складає 1500 м³/рік у північній частині регіону й зменшується до 1000 м³/рік на півдні. Це є значно нижчим від середнього показника по Україні (близько 4000 м³/рік). Для Горохівської громади цей показник має мінімальне значення – 1000 м³/рік, адже річкова сітка менш густа через височинний характер рельєфу. Для оцінки забезпеченості країни водними ресурсами на одну людину на рік у світовій практиці застосовується індикатор водного стресу Фалькенмарк. Згідно індикатора водного стресу Фалькенмарк (менше 1700 куб. м/рік) – територія громади відчуває водний стрес.

Забезпеченість водними ресурсами включає не тільки кількісну, але й якісну характеристику.

Згідно результатів санітарно-хімічних випробувань у зразках питної води, відібраних 22.08.2024 р. на харчоблоці закладу Горохівський ліцей №2 показники відповідають нормативам згідно ДСанПіНу 2.2.4-171-10. За результатами мікробіологічних обстежень збудників хвороб не виявлено, а загальне мікробне число (за температури +37° С) дуже низьке у порівнянні з гранично допустимою нормою.

Послуги з водовідведення надає Горохівське ВУЖКГ, яке обслуговує 44,5 км каналізаційної мережі. У поверхневі водні об'єкти поступає 85,1 тис.м³/рік нормативно очищених зворотних вод, на 1 мешканця – 3,2 м³/рік. А це лише частина певною мірою очищених вод, які потрапляють у річку, інша ж неочищених стоків приватних садіб, де відсутня центральна каналізація, – у підземні води.

У процесі господарської діяльності водні ресурси виснажуються, втрачається їх якість, а це ще більша загроза, ніж кількісна нестача (1,0 м³ неочищених стічних вод забруднює і робить непридатними 40,0–50,0 м³ природної річкової води) [5].

Відбувається забруднення верхніх шарів водоносного горизонту через несанкціоновані сміттєзвалища, використання агрохімікатів і відсутність централізованої каналізації. Відсутність належного моніторингу стану водних об'єктів ще більше поглиблює проблему.

Під час аналізу впливу стічних вод на водні об'єкти встановлено, що скиди від очисних споруд Горохівського ВУЖКГ позначаються на якісних характеристиках води у контрольних створах річок Луги, Липи [5]. Дослідження

показали, що на всіх очисних спорудах порушуються встановлені нормативи ГДС (гранично допустимий скид).

У 2022 р. в рамках учнівського проекту вивчався санітарний стан окремих водойм Холонівського ставкового комплексу. Отримані результати показали перевищення ГДК (гранично допустимих концентрацій) завислих речовин, аміаку, нітритів та розчиненого кисню.

Таблиця 2

Санітарно-хімічний аналіз води ставу №5 (станом на 25.05.2022р.) [7]

Показник	Значення	Одиниці вимірювання	Гранично допустимі концентрації
Кольоровість	25	градуси	35
Зважені речовини	22,4	мг/дм ³	15
Реакція середовища	6,82	pH	$6 \leq \text{РН} \leq 9$
Розчинений кисень	6,8	мг/дм ³	не менше 5
БСК-5	2,4	мгО ₂ /дм ³	не більше 7,0
Лужність	5,2	мг-екв	6,5
Хлориди	15,3	мг/дм ³	350,0
Сульфати	22	мг/дм ³	100,0
Аміак	2,84	мг/дм ³	2,0
Нітрити	0,1	мг/дм ³	0,05
Нітрати	10,6	мг/дм ³	45
Твердість	4,8	мг/екв/дм ³	7

Бактеріологічні показники (типи групи бактерій кишкової палички, фекальні коліформи та ін.) в нормі, патогенні мікроорганізми не виявлені. Згідно органолептичної оцінки вода із зазначеного ставу мала помітний запах (інтенсивність – 3 бали).

Інтенсивний розвиток гідромеліорації в 60–80 рр. ХХ ст. суттєво вплинув на хімічний склад та рівень мінералізації ґрунтових вод. У межах урбанізованих території малоповерхової забудови сільських населених пунктів у колодязях часто фіксується перевищення ГДК за вмістом барію, марганцю, а подекуди й титану, хрому, нікелю [1].

В цілому, ступінь забруднення води вважається низьким, згідно з державними санітарними нормами, що додає оптимізму з огляду на стресову ситуацію з кількісною оцінкою водних ресурсів громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбач В.В., Мельничук М.М. Підземні води Волинської області та їх використання у господарській діяльності людини. *Регіон-2019: стратегія оптимального розвитку*. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. С. 137–140.
2. Ільїна О.В., Кукурудза С.І. Болотні геокомплекси Волині. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І.Франка, 2009. 241 с.
3. Офіційна інтернет-сторінка Горохівської територіальної громади. URL: <https://gorokhivrada.gov.ua/> (дата звернення 19.11.2024 р.)

4. Павловська Т.С. Географія Волинської області. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 212 с.
5. Фесюк В.О., Полянський С.В. Водні ресурси Волинської області, їх екологічний стан. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Географія*. 2009. Вип. 19. С. 49–53.
6. Харчук О. Болотні геокомплекси Горохівського височинного ландшафтного району Волинської області. *Волинь у дослідженнях юних науковців: збірник тез наукових проєктів слухачів наукових товариств Волинської обласної МАН*. Луцьк : ВОМАН, 2024. С. 318–320.
7. Харчук О. Гідроекологічне дослідження Холонівського ставкового комплексу. *Волинь у дослідженнях юних науковців: збірник тез наукових проєктів слухачів наукових товариств Волинської обласної МАН*. Луцьк : ВОМАН, 2023. С. 173–176.

***Інноваційні вектори
розвитку Волині***

Стригун Іван, учень 11 класу
Тростянецького ліцею Луцького району
Науковий керівник: Балак Ілона
Олександрівна, кандидат економічних
наук, доцент кафедри міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки,
керівник секції економіки комунальної
установи «Волинська обласна Мала
академія наук»

ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ПРАЦІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ринок праці є важливою складовою економічної системи регіону, адже за його участі відбувається перерозподіл робочої сили, формується структура доходів населення та визначається рівень соціальної стабільності. Для Волинської області, яка має прикордонне розташування щодо країн ЄС, питання зайнятості завжди було актуальним. Повномасштабне російське вторгнення змінило умови праці, структуру зайнятості та соціальні очікування мешканців регіону.

Актуальність проєкту зумовлена необхідністю дослідження сучасного стану ринку праці Волинської області для виявлення та виправлення наявних диспропорцій. *Новизна проєкту* полягає у авторському підході до вивчення факторів функціонування ринку праці Волинської області та систематизації отриманих досліджень.

Волинь входить до числа областей із найвищим рівнем безробіття в Україні. До 2022 року в регіоні особливо гостро поставала проблема працевлаштування молоді після закінчення навчання, адже саме молоді спеціалісти є рушієм економічного розвитку [2]. Ситуація ускладнювалася через диспропорції розвитку агро-промислового комплексу, поширеність прихованого безробіття й сезонної зайнятості, обмежену транспортну доступність у сільській місцевості. Жінки, які складали більшість серед зареєстрованих безробітних, також стикалися з додатковими перешкодами у сфері працевлаштування. Війна ще більше оголила ці проблеми та наклала на них нові виклики: зростання кількості внутрішньопереміщених осіб, руйнування наявних економічних зв'язків, зменшення обсягів виробництва та відтік працездатного населення за кордон тощо. Водночас війна стала передумовою для залучення наявних працездатних трудових ресурсів працездатного віку жіночої статі та молоді до вакантних робочих місць, чим поступово змінює характеристики ринку робочої сили регіону. Ринок праці у Волинській області упродовж останніх років демонструє складну й суперечливу динаміку. За даними статистики, рівень безробіття у 2024 році перевищував 14–18 %, що є вищим за середньоукраїнський показник. Це

означає, що знайти стабільну роботу в регіоні складніше, ніж у багатьох інших областях. Найбільш уразливою групою є молодь: близько третини всіх безробітних складають особи віком до 35 років. Ринок висуває високі вимоги – знання іноземних мов, володіння сучасними цифровими технологіями. Якщо до 2022 року працедавці вимагали наявності кількарічного досвіду, то наразі він є бажаний. Внаслідок початку повномасштабного вторгнення багато молодих людей мігрували за кордон, де робота є більш доступною й оплачуваною. Сільська місцевість, яка є притаманною значній частині Волинської області, теж має свої особливості. Офіційний рівень безробіття тут іноді виглядає нижчим, ніж у містах, проте велика кількість людей перебуває у прихованій зайнятості: вони працюють неофіційно, без соціального захисту, або ж виконують сезонні роботи. Відсутність підприємств, слабка інфраструктура й транспортна ізольованість призводять до того, що значна частина працездатного населення сіл виїжджала на заробітки в інші країни, зокрема, до Польщі. Як наслідок, села втрачають молодь і робочі руки, агропромислове виробництво занепадає, а залишені громади стають менш привабливими для інвесторів [3].

Гендерні аспекти ринку праці у Волині також заслуговують уваги. До 2022 року жінки складали більшість серед зареєстрованих безробітних (рис. 1). Вони переважно були зайняті у сферах із низькою оплатою: освіті, охороні здоров'я, торгівлі. Нерідко роботодавці надавали перевагу чоловікам при відборі на технічні чи керівні посади. Крім того, на жінок лягає подвійне навантаження у вигляді домашніх обов'язків та догляду за дітьми, що зменшує їхні можливості та може створювати перешкоди для їхньої професійної реалізації. У сільській місцевості ці проблеми ще гостріші, оскільки традиційні уявлення про роль жінки у суспільстві регіону більш консервативні.

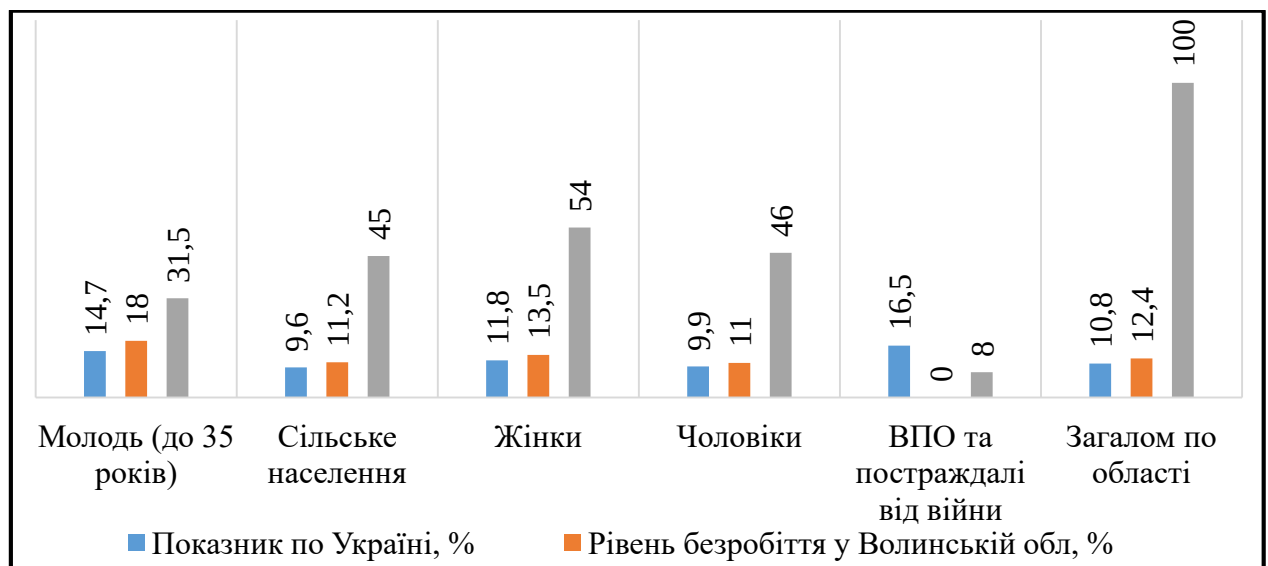


Рис. 1. Статистичні показники ринку праці Волинської області*

* Складено за: [1].

Волинська область після лютого 2022 року стала прихистком для тисяч

внутрішньо переміщених осіб. Багато з них мають високий освітній рівень та досвід роботи, проте стикаються з низкою труднощів.

По-перше, не завжди є можливість підтвердити дипломи чи кваліфікацію. По-друге, відсутність власного житла та соціальних зв'язків змушує переселенців погоджуватися на тимчасові або некваліфіковані роботи, або виїжджати за кордон в пошуку сприятливіших умов проживання та вищої оплати праці. По-третє, психологічні травми та невизначеність майбутнього зменшують мотивацію до активного пошуку роботи. Значна частина чоловіків працездатного віку була мобілізована, що призвело до зменшення робочої сили на ринку й, одночасно, до збільшення навантаження на жінок.

Війна також призвела до руйнування економічних зв'язків. Частина підприємств зупинила виробництво через перебої з постачанням сировини чи через падіння попиту. Змінилася структура зайнятості: зросла потреба у працівниках соціальної сфери, охорони здоров'я, волонтерських організацій. Водночас традиційні галузі (промисловість, транспорт) переживають кризу. Це створює нові виклики для регіонального ринку праці Волинської області.

Ще одним наслідком війни стала активізація трудової міграції за кордон. Чимало волинян виїхали працювати до країн ЄС. Це дозволило багатьом сім'ям отримати дохід і фінансову стабільність, але й призвело до втрати значної частини працездатного населення в області. Для регіону це означає кадровий голод, особливо, у сферах, що вимагають спеціальної підготовки.

Для подолання кризових явищ потрібні комплексні і поступові кроки, як от впровадження дуальної освіти для здобувачів, залучення до освітнього процесу приватних підприємств. Розвиток малого та середнього бізнесу у громадах, надання мікрокредитів, реалізація стартапів також сприятиме створенню нових робочих місць, але це потребує державної чи грантової іноземної підтримки.

Для внутрішньо переміщених осіб потрібні особливі програми адаптації, перекваліфікації та сприяння у вирішенні житлових питань. Усунення прихованої зайнятості можливе через стимули для офіційного працевлаштування: податкові пільги, компенсації частини зарплати чи соціальних внесків; підвищення рівня правової обізнаності населення.

Таким чином, вирішення проблем ринку праці у Волинській області повинно базуватися на багаторівневому підході: модернізація освіти, підтримка бізнесу, розвиток інфраструктури, гендерна рівність, інтеграція ВПО та стимулювання інвестицій. Тільки у поєднанні ці кроки здатні знизити рівень безробіття й вирішити наявні в економіці області проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головне управління статистики у Волинській області. Статистичний щорічник Волині за 2021 рік. Луцьк, 2021. 512 с. Режим доступу: <https://share.google/ITQ3wkOI59RouuLqK> (дата звернення: 14.10.2025)

2. Майже третина молодих волинян – безробітні. *Район.in.ua*. 2018. 09 липня. Режим доступу: <https://rayon.in.ua/news/79353-ponad-30-molodih-volinian-ne-maiut-roboti> (дата звернення: 21.10.2025)
3. Черчик Л., Бегун С. Ринок праці Волинської області: статистичне дослідження економічної активності населення. *Економіка і держава*. 2019. № 1. С. 45–49.

Дудко Ольга, учениця 10 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №9 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Вербицький Василь Сергійович, керівник гуртків комунального закладу «Волинська обласна Мала академія наук»

РОЗРОБКА ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ АНАЛІЗУ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ГЕТЕРОГЕННОСТІ МІКРООТОЧЕННЯ ПУХЛИНИ

У сучасній онкології аналіз мікрооточення пухлини є критично важливим для розуміння механізмів прогресії раку, імунної відповіді та формування лікарської резистентності. Методи штучного інтелекту, зокрема кластеризація та зниження розмірності, дають змогу виявляти приховані закономірності у складних багатовимірних біомедичних даних.

Розробка інтерактивних систем візуалізації сприяє більш глибокій інтерпретації результатів і підтримці клінічних рішень і зумовлює *актуальність* наукового дослідження.

Метою роботи є розробити програмну систему для аналізу гетерогенності мікрооточення пухлини з використанням методів машинного навчання та 3D-візуалізації, що дозволяє в реальному часі досліджувати просторові та фенотипові особливості клітинних популяцій.

Об'єкт дослідження — процеси просторового аналізу біомедичних даних пухлинних тканин.

Предмет дослідження — методи кластеризації, зниження розмірності та візуалізації даних у задачах вивчення просторової та фенотипової гетерогенності пухлин.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- згенерувати модельні дані клітин пухлини з урахуванням біомедичних характеристик (проліферація, гіпоксія, імунна взаємодія);
- реалізувати кластерний аналіз за алгоритмом *K-means* для виявлення фенотипових груп клітин;

- застосувати метод головних компонент (PCA) для зниження розмірності даних і побудови фенотипового простору;
- розробити інтерактивний застосунок для аналізу та візуалізації гетерогенності мікрооточення пухлини.

Наукова новизна роботи полягає у розробці інтерактивної системи аналізу пухлинних даних, що дозволяє динамічно налаштовувати параметри кластеризації (K-means) та виконувати тривимірну візуалізацію просторової структури пухлини з фарбуванням за біомедичними показниками.

Крім того, створено узгоджену систему відображення результатів кластерного аналізу та головних компонент (PCA), яка інтегрує фенотипові характеристики клітин із їхнім просторовим розташуванням.

Розроблений застосунок демонструє ефективність поєднання методів машинного навчання та інтерактивної 3D-візуалізації для дослідження гетерогенності пухлинного мікрооточення.

Система може бути використана як у наукових, так і в навчальних цілях, сприяючи кращому розумінню складних біомедичних процесів. Подальші дослідження передбачають інтеграцію реальних клінічних даних та адаптацію моделі до різних типів новоутворень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Gajewski, T. F., Schreiber, H., & Fu, Y. X. (2013). "Innate and adaptive immune cells in the tumor microenvironment." *Nature Immunology*, 14(10), 1014-1022.
2. De Palma, M., & Lewis, C. E. (2013). "Macrophage regulation of tumor responses to anticancer therapies." *Cancer Cell*, 23(3), 277-286.
3. Лисенко В.П., Решетюк В.М., Штепа В.М., Заєць Н.А. та ін. Системи штучного інтелекту: нечітка логіка, нейронні мережі, нечіткі нейронні мережі, генетичний алгоритм. К: НУБІП України, 2014. 336с.
4. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2006. 206 с.
5. Рідкокаша А.А., Голдер К.К. Основи систем штучного інтелекту. Навчальний посібник. Черкаси: "Відлуння-плюс", 2002. 240 с.

Макарчук Максим, учень 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей №18 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Вербицький Василь Сергійович, керівник гуртків комунальної установи «Волинська обласна Мала академії наук»

СТЕГАНОГРАФІЧНИЙ МЕТОД ЗАХИСТУ ДАНИХ У 3D-МОДЕЛЯХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Стрімке розповсюдження контенту, зумовлене розвитком технологій та штучного інтелекту, створює нову, складну ситуацію для інформаційної безпеки. В часи інформаційної війни, особливо важливим є надійний захист даних в різних сферах суспільного життя. Одним з аспектів сучасної кібербезпеки є прихованість, яку не виконує класична криптографія. Водночас, дана робота пропонує інноваційний підхід стеганографії, використовуючи 3D-моделі та їх анімації як гарантію безпеки передачі інформації.

Актуальність роботи зумовлена критичною потребою створення непомітних каналів комунікації в умовах гібридної війни та постійного вдосконалення ШІ-алгоритмів для стегоаналізу. Класична криптографія не приховує самого факту передачі даних, а традиційні контейнери (зображення, аудіо) швидко втрачають стійкість. Запропонований метод є інноваційним: він використовує 3D-моделі та їхні динамічні анімаційні параметри як стійкий, багатомірний контейнер, а інтеграція технології доповненої реальності (AR) дозволяє швидко, мобільно та непомітно вилучати секретні дані через камеру, що має стратегічне значення для забезпечення кібербезпеки у військовій та державній сферах.

Метою роботи є розробка та реалізація мобільного застосунку, що впроваджує комбінований стеганографічний метод інтеграції конфіденційних даних у статичні (геометрія) та динамічні (анімаційні) параметри 3D-моделей, забезпечуючи при цьому їхнє оперативне розкодування у режимі реального часу за допомогою мобільної камери та технології доповненої реальності (AR).

Об'єкт дослідження - процеси захисту інформації в цифровому середовищі.

Предмет дослідження - методи стеганографічного приховування даних у структурі тривимірних моделей.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- аналіз сучасних методів шифрування та стеганографії у цифровому середовищі;
- дослідження можливостей інтеграції даних у параметри 3D-об'єктів (меш,

масштаб, рух);

- розробка алгоритму шифрування, який змінює геометричні характеристики моделі для приховування інформації;
- реалізація функції розшифрування через камеру мобільного пристрою з використанням доповненої реальності;
- створення мобільного застосунку, тестування його ефективності.

Наукова новизна - запропоновано комбінований стеганографічний метод, що базується на модифікації як статичних (геометрія сітки), так і динамічних (параметри анімації) характеристик 3D-моделі для інтеграції прихованих даних. розробці підходу до видобування цієї інформації, що використовує мобільну камеру та алгоритми комп'ютерного зору (AR/CV).

Практичне значення роботи - розроблений мобільний застосунок може бути використаний у військовій сфері, а також для захисту персональних або корпоративних даних. Технологія має потенціал застосування в державних, засекречених та інших проєктах, де важлива одночасно безпека й швидке розпізнавання зашифрованої інформації.

У результаті виконання роботи було створено мобільний застосунок для стеганографічного приховування різних типів даних (документи, фото, текст) у статичні та анімаційні параметри 3D-моделі. На відміну від класичних методів, видобування даних реалізовано через мобільну камеру. Це підтверджує, що розроблений метод є життєздатним рішенням для створення непомітних каналів комунікації, що має високий потенціал застосування у сферах з підвищеною секретністю, включно з проєктами державної таємниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2006. 206 с.
2. Богуш В. М. Основи кіберпростору, кібербезпеки та кіберзахисту: Навчальний посібник. К.: Ліра-К, 2020. 554 с.
3. Лахно В. А. Організаційне забезпечення захисту інформації: навчальний посібник. Частина 1. Аудит інформаційної безпеки Національний університет біоресурсів і природокористування України. К.: ЦП "Компринт", 2022. 432 с.

Становський Гліб, учень 9 класу комунального закладу «Луцький ліцей №14 імені Василя Сухомлинського Луцької міської ради»

Науковий керівник: Вербицький Василь Сергійович, керівник гуртків комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

РОЗРОБКА ПРИСТРОЮ БЛОКУВАННЯ З ДВОФАКТОРНОЮ АУТЕНТИФІКАЦІЄЮ НА БАЗІ МІКРОКОНТРОЛЕРА ARDUINO

У сучасних умовах зростає потреба в надійних системах контролю доступу, здатних забезпечити високий рівень безпеки. Однофакторні кодові замки (лише PIN-код) стають менш ефективними через вразливість до зламу, тому актуальною є реалізація двофакторної аутентифікації, що поєднує RFID-картку та PIN-код. Використання доступного мікроконтролера Arduino UNO дає змогу створити функціональну й економічну систему контролю доступу, яка поєднує апаратні компоненти (RFID-модуль, клавіатура, дисплей, сервопривід) із програмною логікою та може бути адаптована для побутових, навчальних і промислових потреб. Це і зумовлює **актуальність дослідження**.

Об'єктом дослідження є система контролю доступу, що забезпечує автентифікацію користувача за допомогою поєднання двох факторів — RFID-картки та PIN-коду — на базі мікроконтролера Arduino UNO.

Предметом дослідження є розробка системи контролю доступу на базі мікроконтролера Arduino, що реалізує двофакторну аутентифікацію, поєднуючи RFID-картку та PIN-код.

Метою роботи є розробка електронного замка з двофакторною аутентифікацією на базі мікроконтролера Arduino UNO, який поєднує перевірку RFID-картки та введення PIN-коду, забезпечуючи підвищений рівень захисту доступу.

Завданням роботи є: розробка пристрою блокування з двофакторною аутентифікацією на базі мікроконтролера Arduino, що поєднує перевірку RFID-картки та введення PIN-коду. Для цього необхідно реалізувати зчитування UID з RFID-картки, введення персонального PIN-коду через клавіатуру 4×4, забезпечити взаємодію з користувачем за допомогою LCD-дисплея з інтерфейсом I²C, організувати керування сервоприводом для імітації відкривання замка, створити алгоритм перевірки даних і захист від несанкціонованого доступу шляхом обмеження кількості спроб та блокування системи, а також протестувати роботу пристрою, його стабільність і надійність у реальних умовах.

Наукова новизна полягає в поєднанні доступних компонентів Arduino для

створення економічно ефективної двофакторної системи безпеки.

Практична значимість полягає у створенні доступної системи контролю доступу, яка може бути використана у побуті (наприклад, для захисту дверей, сейфів), навчальних установах (контроль доступу до аудиторій, лабораторій), промислових об'єктах, а також у навчальних цілях для ознайомлення з принципами побудови систем безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Arduino LLC (2020). Arduino Uno Rev3: User Guide. Сан-Франциско: Arduino LLC.URL: <https://www.arduino.cc/en/Guide/ArduinoUno>
2. Фриз М.Є., Стадник М. А Обробка сигналів та зображень / Конспект лекцій з дисципліни.-Тернопіль: ТНТУ, 2015.97 с.
3. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2006. 206 с.
4. Крецула В.І., Хай М.В. Програмовані реле керування: Навчальний посібник. Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2008. 228 с.

Хомич Арсен, учень 9 класу комунального закладу «Луцький ліцей №14 імені Василя Сухомлинського Луцької міської ради»

Науковий керівник: Вербицький Василь Сергійович, керівник гуртків комунальної установи «Волинська обласна Мала академії наук»

ІНТЕРАКТИВНА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ АЛГОРИТМУ RSA ШИФРУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ КРИПТОГРАФІЇ

Сучасний розвиток інформаційних технологій зумовлює зростання потреби у безпечному зберіганні та передаванні даних, що робить криптографію невід'ємною складовою цифрової освіти. Алгоритм RSA є одним із найважливіших прикладів асиметричних шифрів, принципи роботи якого складно сприймати без наочної демонстрації. Тому виникає потреба у створенні інноваційних навчальних інструментів, що поєднують теоретичний матеріал з інтерактивними засобами візуалізації.

Традиційні методи навчання криптографії часто абстрактні й важкі для сприйняття. Використання 3D-візуалізації та анімації робить навчання наочним, зрозумілим і більш ефективним для учнів і зумовлює **актуальність**

дослідження.

Метою роботи є створення інтерактивної навчальної програми, яка демонструє принципи роботи алгоритму RSA через 3D-візуалізацію та анімацію, а також оцінка її ефективності в навчальному процесі.

Об'єкт дослідження: процес навчання основам криптографії та принципам роботи алгоритму RSA.

Предмет дослідження: методи та засоби візуалізації алгоритму RSA у вигляді інтерактивної навчальної програми з використанням 3D-графіки та анімації.

Завдання роботи полягає в аналізі основ алгоритму RSA, розробці 3D-візуалізації ключових етапів шифрування, створенні інтерактивного прототипу для навчання та оцінці його ефективності серед учнів.

Наукова новизна роботи полягає у створенні інтерактивної навчальної програми з 3D-візуалізацією алгоритму RSA, що дозволяє у наочній формі продемонструвати процеси генерації ключів, шифрування, дешифрування та перевірки підпису. Запропоновано оригінальний підхід до пояснення принципів криптографії через тривимірну анімацію та інтерактивну взаємодію користувача з параметрами алгоритму, що підвищує ефективність засвоєння матеріалу.

Інтерактивна 3D-програма для демонстрації алгоритму RSA може використовуватися у навчальних закладах для покращення розуміння криптографії та розвитку цифрової грамотності учнів.

Використання 3D-візуалізації та інтерактивних елементів підвищує ефективність навчання основам RSA та робить процес більш наочним і цікавим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2006. 206 с.
2. Богуш В. М. Основи кіберпростору, кібербезпеки та кіберзахисту: навчальний посібник. К.: Ліра-К, 2020. 554 с.
3. Нікітін С. О. Основи комп'ютерних ігор та ігрових програм: довідник модуля.. Х. : «Друкарня Мадрид», 2018. 138 с.
4. Попівчак В. Криптографічний алгоритм "RSA".

Шиприкевич Дарія, учениця 9 класу
комунального закладу “Луцький ліцей
№23 Луцької міської ради”

Науковий керівник: Вербицький Василь
Сергійович, керівник гуртків комунальної
установи «Волинська обласна Мала
академії наук»

РОЗРОБКА ВЕБ-ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ «ENGLIFY»

У сучасному інформаційному суспільстві знання англійської мови є однією з ключових умов професійного та особистісного розвитку. Традиційні методи навчання поступово поєднуються з інноваційними цифровими технологіями, що дозволяє зробити процес більш доступним, інтерактивним і результативним. Створення веб-платформи для вивчення англійської мови є актуальним напрямком у сфері інтернет-технологій та веб-дизайну.

Зростання попиту на онлайн-освіту та потреба у вільному володінні англійською мовою обумовлюють необхідність розробки сучасних освітніх ресурсів. Веб-сайт як навчальна платформа дозволяє поєднати навчальний контент із зручним дизайном і забезпечити ефективну взаємодію користувача з матеріалом. Це і визначає актуальність наукового дослідження.

Мета роботи: розробити дизайн і структуру навчальної веб-платформи для вивчення англійської мови з урахуванням принципів зручності, доступності та інтерактивності.

Об’єкт дослідження: веб-технології у сфері онлайн-освіти.

Предмет дослідження: методи та засоби створення веб-платформи для вивчення англійської мови.

Завдання дослідження:

- проаналізувати існуючі онлайн-ресурси з вивчення англійської мови;
- визначити основні функціональні елементи навчального сайту;
- розробити структуру та дизайн веб-ресурсу;
- обґрунтувати використання технологій для реалізації інтерактивних компонентів;
- розробити сайт для вивчення англійської мови «ENGLIFY».

Запропонована веб-платформа поєднує освітній контент з інноваційними підходами у веб-дизайні та адаптивними технологіями. Особливістю є акцент на інтерактивності (тести, вправи, ігрові елементи) та інтуїтивно зрозумілому інтерфейсі, що підвищує ефективність навчання. Це і зумовлює **наукову новизну**.

Розроблений ресурс може бути використаний як додатковий інструмент для самостійного вивчення англійської мови, а також як допоміжна платформа для вчителів у навчальному процесі.

Створення сучасної платформи для вивчення англійської мови відповідає актуальним тенденціям у сфері цифрової освіти. Поєднання якісного контенту, зручного дизайну та інтерактивних технологій дозволяє зробити процес навчання ефективним, цікавим та доступним для широкої аудиторії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Поль Дюбуа MySQL: 3-тє вид., К. : Вільямс, 2007 р., -1168 с.
2. Омаров М. А. Основи технології сучасної WEB-анімації : навч. посіб. Харків. нац. ун-т радіоелектроніки. Харків : ХНУРЕ, 2021. 214 с.
3. Бейлі Л. Вивчаємо Php і MYSQL: ЕСКМО, 2010, 496 с.
4. Вишні В. Б. Інформаційні системи та технології : підруч. Дніпро : Дніпроп. держ. унт внутр. справ, 2021. 280

Комар Богдан, учень 9 класу комунального закладу «Луцький ліцей №27 Луцької міської ради»

Науковий керівник: Вербицький Василь Сергійович, керівник гуртків комунальної установи «Волинська обласна Мала академії наук»

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДЛЯ СИМУЛЯЦІЇ КОМП'ЮТЕРНИХ АЛГОРИТМІВ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій вимагає глибокого розуміння принципів роботи алгоритмів. Проте традиційні методи навчання не завжди забезпечують достатню наочність процесів виконання алгоритмів. Тому розробка навчальної програми, яка дозволяє візуалізувати та симулювати роботу комп'ютерних алгоритмів, є актуальною задачею для підвищення ефективності навчання інформатики.

Мета роботи полягає у створенні інтерактивної навчальної програми для симуляції роботи базових комп'ютерних алгоритмів, яка допоможе учням краще зрозуміти логіку їх виконання, складність та ефективність.

У ході дослідження було поставлено такі **завдання**: проаналізувати існуючі програмні засоби для візуалізації алгоритмів; розробити архітектуру навчальної програми для моделювання алгоритмів; реалізувати модулі для симуляції базових алгоритмів сортування, пошуку та роботи з графами; забезпечити інтерактивний інтерфейс користувача з можливістю покрокового виконання алгоритму; провести тестування програми у навчальному середовищі.

Методи дослідження включали аналіз наукових джерел з теорії алгоритмів, програмну реалізацію на JavaScript, використання бібліотек для

графічного відображення даних, а також експериментальне тестування програми з учнями.

Розробка та впровадження оригінального програмного засобу з інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом та функцією покрокової симуляції для наочної демонстрації складності та логіки виконання базових алгоритмів і визначає **новизну** даної роботи.

У результаті роботи було створено навчальну програму, яка дозволяє візуалізувати виконання таких алгоритмів, як сортування бульбашкою, вибором, злиттям, пошук елементів у масиві (лінійний та бінарний), а також обхід графів (DFS, BFS).

Програма має інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, дозволяє змінювати вхідні дані, швидкість виконання та спостерігати за зміною структур даних у реальному часі.

Розроблена програма є ефективним дидактичним засобом для поглибленого вивчення алгоритмів у курсі інформатики.

Вона сприяє розвитку алгоритмічного мислення, дозволяє наочно продемонструвати складні процеси та може бути використана у шкільних або позашкільних навчальних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2006. 206 с.
2. Омаров М. А. Основи технології сучасної WEB-анімації : навч. посіб. Харків. нац. ун-т радіоелектроніки. Харків : ХНУРЕ, 2021. 214 с.
3. Пасічник О.Г., Пасічник О.В., Стеценко І.В.. Основи веб-дизайну. Київ. Видавнича група BVH. 2009.

Заблоцький Арсен, учень 11 класу
комунального закладу “Луцький ліцей
№10 Луцької міської ради”
Науковий керівник: Вербицький Василь
Сергійович, керівник гуртків
комунальної установи “Волинська
обласна Мала академія наук”

РОЗРОБКА АГЕНТО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ ТА СИМУЛЯЦІЇ КІБЕРАТАК

В умовах зростаючої складності кіберпротистояння необхідні інструменти, які не лише точно моделюють динамічну взаємодію між атакуючим та захисником, але й забезпечують інтуїтивно зрозумілу візуалізацію цих процесів. Агентно-орієнтований підхід дозволяє імітувати поведінку учасників як автономних інтелектуальних агентів. Водночас, ефективність такого моделювання залежить від чіткості представлення складних мережевих даних та результатів ухвалення рішень.

Актуальність дослідження посилюється потребою у створенні високореалістичних, але при цьому доступних та крос-платформних інструментів для оцінки ризиків у сфері кібербезпеки. Інтеграція складного агентного моделювання із сучасними веб-технологіями (PHP, JavaScript) та адаптивним дизайном (Tailwind CSS) дозволяє перетворити наукову модель на практичний, зручний у використанні веб-застосунок. Це забезпечує максимальну наочність для фахівців, які не мають досвіду роботи з консольними програмами.

Метою роботи є розробка агентно-орієнтованої платформи для симуляції кібератак, де особлива увага приділяється створенню інтерактивного та адаптивного користувацького інтерфейсу для візуалізації процесу.

Об'єктом дослідження є динамічні процеси кібератак і захисту в умовах протидії.

Предметом дослідження є архітектура багатоагентної системи, алгоритми функціонування агентів та методики вебдизайну для візуалізації мережевих топологій.

Для досягнення мети були поставлені наступні **завдання**:

- вивчення PHP з інтеграцією HTML, JavaScript, MySql, а також використанням інструменту TailwindCSS;
- розробка структури та дизайну платформи;
- проектування бази даних;
- проектування агентно-орієнтованої топології, що охоплює структурну модель мережі, логіку взаємодії та функціональні ролі Атакуючого й Захисника агентів для цілей симуляції кібербезпеки

- створення агенто-орієнтованої платформи для проведення симуляційних експериментів, збору та аналізу даних, що стосуються кібератак.

Наукова новизна полягає в інтеграції двох ключових аспектів: розробки багатоагентної системи для моделювання кіберконфлікту (протистояння адаптивного Атакуючого агента та Захисника з фінансовими обмеженнями) та створення унікального, високофункціонального вебдизайну, який слугує засобом наукового дослідження. Зокрема, вперше пропонується використання Tailwind CSS для швидкої розробки адаптивного інтерфейсу, що забезпечує чітку візуалізацію складних динамічних графів мережі, дозволяючи досліднику в реальному часі взаємодіяти з агентами та змінювати параметри симуляції через елементи вебдизайну.

Практичне значення полягає у створенні готового до використання веб-інструменту, який завдяки адаптивному дизайну (Tailwind CSS), є портативним і доступним з будь-якого пристрою. Платформа дозволяє фахівцям і студентам проводити навчальні симуляції, візуально спостерігати за еволюцією атаки на графі мережі та приймати рішення в режимі реального часу, ефективно поєднуючи наукову точність моделювання та інтуїтивну зрозумілість користувацького досвіду, що є прямим внеском у галузь вебдизайну наукових інструментів.

Розроблена агенто-орієнтована платформа продемонструвала свою ефективність. Інтеграція сучасних веб-технологій та адаптивного дизайну (Tailwind CSS) дозволила створити не просто модель, а потужний, наочний та інтуїтивно зрозумілий інструмент для дослідження кібербезпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Поль Дюбуа MySQL: 3-тє вид., К. : Вільямс, 2007 р., 1168 с.
2. Бейлі Л. Вивчаємо Php і MYSQL: ЕСКМО, 2010, 496 с.
3. Антоненко В.М., Терейковський І.А., Терейковська Л.О. Основи Webдизайну. Конспект лекцій. Навч. посібник. К.: МГІ КСУ, 2005. 116 с.
4. Антоненко В. М., Рогушина Ю.В. Сучасні інформаційні системи і технології. Навчальний посібник. К.: КСУ МГІ, 2005. 131 с.
5. Пасічник О.Г., Пасічник О.В., Стеценко І.В.. Основи веб-дизайну. Київ. Видавнича група BHV. 2009.

Войтович Мирослава, студентка 4 курсу спеціальності 013 Початкова освіта, Володимирського педагогічного фахового коледжу імені А. Кримського Волинської обласної ради

Науковий керівник: Нагірний Микола кандидат педагогічних наук, доцент викладач Володимирського педагогічного фахового коледжу імені А.Кримського Волинської обласної ради

ІННОВАЦІЙНІ ГОРИЗОНТИ В ОСВІТІ ВОЛИНІ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ООП

Освіта — це невичерпне й необхідне джерело збагачення знань, яке постійно еволюціонує, закладаючи фундаментальну основу для самореалізації особистості в суспільстві. Проте в сучасному світі гостро стоїть питання якісної освіти для осіб з особливими освітніми потребами (ООП), оскільки доступ до престижних закладів вищої освіти, зокрема на Волині, часто перетворюється на складний виклик. Ця проблема поглиблюється через такі чинники, як нестача ресурсів, нестачу висококваліфікованих педагогів та фахівців, неготовність освітньої інфраструктури та неадаптованість навчальних програм. Тому вирішальне значення у подоланні цих бар'єрів та забезпеченні рівних можливостей має інклюзивна освіта із впровадженням її інноваційних технологій.

Актуальність проєкту визначається критичною необхідністю гуманізації освітнього простору України в умовах військової агресії та подальшого зростання кількості громадян, які потребують спеціальної підтримки. Проєкт відгукується на гострий соціальний запит щодо забезпечення рівноправного доступу до якісної вищої та загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами (ООП) на регіональному рівні, зокрема на Волині, де існує значний технологічно-ресурсний розрив між потребами існуючої інклюзивної моделі та фактичними можливостями освітніх установ.

Наукова новизна полягає у комплексному теоретико-практичному обґрунтуванні архітектури адаптивного цифрового освітнього середовища, що ґрунтується на інноваційних технологіях (ШІ, VR, робототехніка) та має бути реалізоване в умовах обмежених ресурсів українських ЗЗСО та ВНЗ. Новизна також включає систематизацію потенціалу національних та світових технологічних розробок для цільової персоналізації навчального процесу осіб з порушеннями слуху та зору. Крім того, робота пропонує прогностичні орієнтири для державної політики щодо цифрової трансформації інклюзивних освітніх послуг в Україні на середньострокову перспективу (5–10 років).

Повномасштабна війна в Україні призвела до суттєвого збільшення кількості громадян з інвалідністю та психоемоційними порушеннями, що вимагає негайної та ефективної державної реакції. З метою підтримки цих осіб, зокрема на Волині, розроблено та постійно посилюється низка заходів для покращення їхньої соціальної інтеграції та комунікації. Мета цих зусиль — забезпечити гідну життєдіяльність та взаєморозуміння соціальних викликів, з якими щоденно стикаються ці громадяни, шляхом застосування спеціальних технічних приладів і розвитку інклюзивного освітнього простору.

Освіта, яка є невичерпним джерелом знань і формує висококваліфіковану особистість, набуває особливої значущості. Вона надає людям з інвалідністю доступ до чисельної інформації за допомогою сучасних технологій, закладаючи фундаментальну основу для їхньої самореалізації. Інклюзивна освіта стала ключовим чинником, забезпечуючи право кожної дитини чи студента на адаптоване навчальне середовище незалежно від індивідуальних потреб. Це не лише сприяє засвоєнню знань, але й дозволяє учням та студентам відчувати себе повноцінною частиною колективу на Волині, знайти друзів та отримати необхідну підтримку від родини й викладачів:[1]

Для цього використовують:

Онлайн-платформи: надають відкритий доступ до необхідних освітніх ресурсів для якісної розробки та реалізації Індивідуальних програм розвитку (ІПР).

Мобільні додатки: використовуються для точного відстеження навчального прогресу, моніторингу цілей та забезпечення необхідної підтримки для їх досягнення.

Віртуальна реальність (VR): дозволяє створювати безпечне та контрольоване навчальне середовище, де учні можуть практикувати навички та досліджувати нові можливості.

Штучний інтелект (ШІ): застосовується для глибокої персоналізації навчального досвіду та надання оперативного зворотного зв'язку в режимі реального часу.

Робототехніка: допомагає дітям з ООП у вільному русі та виконанні спеціальних функцій, що спрямовані на задоволення їхніх особистих освітніх потреб.

Слід визнати, що на сьогоднішній день у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) та вищих навчальних закладах (ВНЗ) України, включно з установами Волинської області, не повністю створені всі необхідні умови для ефективної інклюзивної освіти. Як уже зазначалося, нестач інформаційно-цифрових технологій, фінансових ресурсів та інших важливих чинників заважає Міністерству освіти і науки України повноцінно забезпечити всі навчальні заклади країни. Проте, незважаючи на ці системні обмеження, щоденно педагогічні працівники (вчителі, асистенти, вихователі), батьки і навіть самі діти/студенти виявляють винахідливість та знаходять шляхи вирішення цих

складних ситуацій.

Технологічні рішення для осіб з ООП

Особливий інтерес становлять технологічні розробки, спрямовані на підтримку осіб з різними порушеннями, які можуть бути впроваджені і на Волині.

Для людей із порушенням слуху: Варто відзначити інновацію студентів Університету Вашингтон, Навіда Азоді та Томаса Прайора, які створили бездротові рукавички. Ці рукавички, використовуючи сигнали Bluetooth та центральний комп'ютер, здатні розпізнавати мову жестів за допомогою нейронної мережі. Студенти пояснюють: «Якщо дані збігаються з жестом, відповідне слово або фраза вимовляється через динамік, підключений до рукавичок». [2]

Ще однією цінною українською розробкою є додатки від команди BeWarned на чолі з Віталієм Потапчуком. Їхній перекладач жестової мови надає онлайн-послуги 24/7, що значно спрощує доступ осіб із порушенням слуху до важливих соціальних інституцій (лікарні, банки) та забезпечує вільне та впевнене почуття у суспільстві.

Для людей із порушенням зору:

Корисним винаходом українських студентів є додаток ISSE, що використовує різноманітні нейромережі для досягнення високої якості обробки інформації, причому коректна робота можлива без постійного підключення до Інтернету. Хоча додаток ще потребує вдосконалення та корекції функцій, він має потенціал у подальшому допомагати власнику виконувати різноманітні завдання у різних куточках світу. [3]. Ці приклади ілюструють, що навіть за умов недостатнього державного забезпечення, технологічний прогрес та ініціативність є рушійною силою у створенні більш інклюзивного освітнього та соціального середовища, у тому числі й на Волині.

Отже, варто підкреслити, що інноваційні технології та їхнє послідовне впровадження є новими методами, які відкривають ширші горизонти в освіті для осіб з особливими освітніми потребами (ООП).

Завдяки стрімкому розвитку цифрових рішень, Україна, включаючи такі регіони як Волинь, має реальну можливість протягом найближчих 5–10 років забезпечити всім учням та студентам з різними типами інвалідності доступ до якісної та високої освіти, допомагаючи їм досягти успіху і жити повноцінним життям. Цей процес вимагає трансформації закладів загальної середньої та вищої освіти у повноцінні цифрові кабінети зі штучним інтелектом, а також створення окремих віртуальних кімнат та адаптованих навчальних просторів, у яких учні та студенти почуватимуться максимально комфортно і зможуть реалізувати свій освітній потенціал.

Таким чином, інновації є каталізатором для створення справді інклюзивного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інноваційні технології у навчанні осіб з обмеженими фізичними властивостями <https://ap.uu.edu.ua/article/4>
2. Як технології допомагають людям з інвалідністю? <https://hubz.ua/news/yak-tehnologiyi-dopomagayut-lyudyam-z-invalidnistyu/>
3. Новітні технології для дітей з особливими потребами <https://mmr3.irc.org.ua/news/20-00-30-01-03-2020/>

Шемет Максим, учень 10 класу Луцького ліцею №14 імені Василя Сухомлинського, слухач секції матеріалознавства комунальної установи “Волинська обласна Мала академія наук”

Науковий керівник: Гулай Ольга Іванівна, професор кафедри цифрових освітніх технологій ЛНТУ, керівник секції матеріалознавства комунальної установи “Волинська обласна Мала академія наук”

ОДНОРАЗОВИЙ БІОДЕГРАДАБЕЛЬНИЙ ПОСУД

У сучасному світі проблема забруднення навколишнього середовища набуває все більшої актуальності. Щодня людство продукує тисячі тонн пластикових відходів, значна частина яких – це одноразовий посуд. Традиційний пластиковий посуд, що широко використовується завдяки своїй дешевизні та зручності, розкладається сотні років, спричиняючи суттєву шкоду екосистемам.

У зв'язку з цим зростає інтерес до альтернативних, екологічно безпечних матеріалів, зокрема біодеградабельного посуду, який розкладається природним шляхом та не залишає токсичних залишків. Такі вироби виготовляють із відновлюваних ресурсів, як-от кукурудзяний крохмаль, цукрова тростина, бамбук тощо [1-3]. Біопосуд може стати важливим кроком до зменшення шкідливого впливу людини на довкілля. У багатьох країнах, зокрема в Європейському Союзі, введено заборону на одноразовий пластиковий посуд, що стимулює перехід до екологічно чистих матеріалів [4].

Це створює попит на екоматеріали, що відповідають вимогам сучасного законодавства, сприяючи зменшенню негативного впливу на довкілля та покращенню загальної екологічної ситуації. Таким чином, екоматеріали є важливим кроком до збереження природи та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Використання таких матеріалів у виробництві одноразового посуду дозволяє зробити важливий внесок у боротьбу з пластиковим забрудненням та підтримати сталість природних ресурсів.

Мета роботи – проаналізувати переваги та ризики способу отримання одноразового екопосуду. Технологія виробництва одноразового біодеградабельного посуду на основі рисового борошна передбачає кілька послідовних етапів, кожен з яких має важливе значення для формування кінцевого виробу з необхідними фізико-механічними властивостями.

На початковому етапі здійснюється дозування сухих компонентів. Для цього рисове борошно та картопляний крохмаль ретельно зважуються на аналітичних вагах у масовому співвідношенні 1:1. Цей етап є критичним, оскільки правильне співвідношення інгредієнтів забезпечує належну консистенцію матеріалу та впливає на його властивості у готовому вигляді. Після зважування компоненти перемішуються до однорідного стану. Наступним кроком є додавання води у співвідношенні 2 частини води до суміші сухих компонентів.

Отриману масу піддають гомогенізації — механічному перемішуванню до досягнення рівномірної структури. Така однорідність забезпечує рівномірне плівкоутворення та однорідність механічних властивостей усього виробу. Далі отриману суміш розподіляють на робочій поверхні (наприклад, силіконовому килимку) та вирівнюють за допомогою силіконової лопатки. Цей етап стабілізації плівки перед термообробкою є важливим для отримання рівної товщини та уникнення нерівностей або пустот.

Після цього маса піддається термічній обробці в мікрохвильовій печі. Було експериментально встановлено оптимальні умови: потужність 600 Вт протягом 1 хвилини. Такий режим дозволяє частково видалити вологу, активізувати процеси желування та забезпечити достатню механічну міцність плівкового шару. Формування виробу проводиться відразу після мікрохвильової обробки, доки матеріал ще залишається пластичним і піддатливим до надання необхідної форми.

Це дозволяє сформувати тарілки, чашки чи інші вироби із заданими параметрами. Завершальним етапом є остаточна стабілізація виробу. Готові зразки залишають при кімнатній температурі (в межах 18...25 °C) на 24 години. Протягом цього часу завершується процес висихання, тверднення та стабілізації структури посуду, що дозволяє отримати виріб з достатньою міцністю для практичного використання.

Ця технологія є відносно простою, не потребує дорогого обладнання та може бути адаптована для малих виробництв або освітніх проєктів, що підкреслює її перспективність у контексті екологічно безпечних альтернатив традиційному пластиковому посуду (див. Рис. 1).



Рис. 1. Зразок одноразового посуду для других страв

Застосуємо SWOT-аналіз, метод стратегічного планування, який дозволяє оцінити внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на реалізацію проєкту, ідентифікуючи його сильні (Strengths) та слабкі сторони (Weaknesses), а також можливості (Opportunities) і загрози (Threats). Такий аналіз допомагає приймати обґрунтовані рішення, визначати напрями розвитку та враховувати ризики створеної технології (використано <https://chatgpt.com/g/g-S8ztDuUKM-ukrainskii-chat-gpt>).

S (Strengths) – Сильні сторони:

- екологічність – усі компоненти біорозкладні, не шкідливі для довкілля;
- доступність сировини – рисове борошно, картопляний крохмаль і вода є доступними та недорогими інгредієнтами;
- проста технологія – не потребує складного обладнання чи спеціалізованих умов, може реалізовуватись навіть у шкільній лабораторії або на малих підприємствах;
- безпечність – матеріали натурального походження, відсутність токсичних речовин;
- адаптивність – рецептура та технологія можуть бути змінені під потреби споживача (форма, розмір, міцність виробу).

W (Weaknesses) – Слабкі сторони:

- обмежена водостійкість – вироби можуть швидко деформуватися при контакті з рідиною;
- низька термостійкість – не підходить для гарячих продуктів або мікрохвильового повторного нагріву;
- механічна крихкість – при надмірному тиску або згинанні виріб може ламатися;
- тривалість виробництва – необхідність стабілізації готового виробу протягом 24 годин.

O (Opportunities) – Можливості:

- зростання попиту на еко-продукти – суспільна зацікавленість у сталому споживанні та зменшенні пластику;

- підтримка державних програм – можливість участі в грантах чи ініціативах, спрямованих на екологізацію виробництва;
- розширення асортименту – на базі технології можна створювати інші вироби: упаковку, плівку, декоративні елементи;
- освітнє застосування – технологію можна використовувати для навчальних проєктів, популяризації науки серед молоді.

T (Threats) – Загрози:

- конкуренція з промисловими біопластиками – великі компанії вже виробляють біопосуд з PLA, PHA та інших біополімерів;
- сезонність і вартість сировини – подорожчання або нестача рисового борошна чи крохмалю може вплинути на економічну доцільність;
- обмежений термін зберігання – біоматеріал може псуватися або втрачати властивості при зберіганні у вологому середовищі;
- недовіра споживача – деякі користувачі можуть сумніватися в міцності або безпечності таких виробів без сертифікації.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було розроблено технологію виготовлення одноразового біодеградабельного посуду на основі рисового борошна та картопляного крохмалю. Отримані зразки показали задовільні механічні властивості та естетичний вигляд, а також відповідають вимогам екологічної безпеки. Такий посуд може стати ефективною альтернативою традиційному пластику, сприяючи зменшенню кількості твердих побутових відходів. Результати дослідження узгоджуються з принципами сталого розвитку, адже пропонована технологія базується на використанні поновлюваних ресурсів і мінімізації шкідливого впливу на довкілля. Подальше вдосконалення рецептури та умов виробництва може підвищити практичну цінність цього екоматеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Перспективи використання біорозкладного одноразового посуду. URL: <http://surl.li/vclbqc> (дата звернення: 05.09.2025 р.)
2. Gill M.B., Jensen K.L., Lambert D.M., Upendram S., English B.C., Labbé N., ... & Menard, R. J. Consumer preferences for eco-friendly attributes in disposable dinnerware. *Resources, Conservation and Recycling*, 2020. 161, 104965.
3. Плосконос В.Г., Галиш В.В. Технологія виготовлення екологічно безпечних пакувальних матеріалів на основі паперу та картону: навч. посіб. для студ. спеціальності 131 Прикладна механіка. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 158 с.
4. European Bioplastics. URL: <http://www.european-bioplastics.org/market/> (дата звернення: 05.10.2025 р.)

Бугера Софія, учениця 11 класу Рованцівського ліцею Боратинської сільської ради Волинської області, слухачка секції матеріалознавства комунальної установи “Волинська обласна Мала академія наук”

Науковий керівник: **Гулай Ольга Іванівна**, професор кафедри цифрових освітніх технологій Луцького національного технічного університету, керівник секції матеріалознавства комунальної установи “Волинська обласна Мала академія наук”

РЕЦИКЛІНГ ТКАНИН: ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ

Текстильна індустрія сьогодні є одним із трьох найбільших джерел забруднення довкілля у світі. Щороку виробляється понад 100 млн тонн одягу, а більшість цієї продукції використовується в середньому лише 7–10 разів, після чого потрапляє на сміттєзвалища або спалюється. Швидка мода (“fast fashion”) стимулює надмірне споживання: цикл від розробки до утилізації скоротився до кількох тижнів, що різко збільшує кількість текстильних відходів [1; 2]. При спалюванні тканин виділяються токсичні гази, а при захороненні синтетичних матеріалів – мікропластик, що потрапляє в ґрунт і воду.

Крім відходів, значним є екологічний слід самого виробництва. Вирощування бавовни потребує величезних обсягів води та пестицидів, а синтетичні волокна виробляються з нафти – невідновного ресурсу. Для фарбування й обробки тканин використовуються сотні хімікатів, частина яких потрапляє у водойми без належної очистки. У підсумку індустрія текстилю спричиняє деградацію земель, забруднення вод, високі викиди CO₂ та втрату біорізноманіття, що робить проблему утилізації й рециклінгу тканин не лише актуальною, а й критичною для сталого розвитку [3]. Об’єкт дослідження – тканини різного складу. Предмет дослідження – рециклінг тканин текстильних виробів. За даними European Environment Agency (EEA), у 2020 році країни-члени European Union (EU) згенерували приблизно 6,95 млн тонн відходів текстилю – це в середньому 16 кг на особу (даних офіційних джерел щодо України немає). З них лише близько 4,4 кг на особу були зібрані окремо для повторного використання/рециркуляції, інші 11,6 кг потрапили у змішані побутові відходи (мішаний потік). Текстильна продукція в структурі твердих побутових відходів складає 4–6%. Дослідження тенденцій та звичок населення України щодо переробки текстильної продукції [4] продемонструвало, що ціннісне ставлення до довкілля здебільшого не корелюється із реальними вчинками. Українці вважають, що стан довкілля має вплив на їхнє

життя і здоров'я, але мало діють для збереження довкілля та часто завдають шкоду середовищу. Тому проблема рециклінгу є вельми актуальною для України та світу загалом.

Життєвий цикл текстильного виробу, за даними Європейського агентства з довкілля (ЕЕА) [5], охоплює кілька послідовних стадій, кожна з яких має власний екологічний та соціальний вплив. Виробництво волокон – це початкова й одна з найресурсоемніших фаз життєвого циклу. Для натуральних волокон, таких як бавовна, льон чи вовна, потрібні великі площі сільськогосподарських земель, значні обсяги води для зрошення та обробки, а також добрива й пестициди, що забруднюють ґрунти й водойми. Для синтетичних волокон, як-от поліестер або нейлон, використовуються продукти нафтохімічної промисловості, процеси їх синтезу супроводжуються викидами парникових газів і споживанням енергії. Виробництво волокон формує до половини вуглецевого сліду текстильної продукції. Виготовлення тканини та матеріалів, включно з прядінням, ткацтвом або трикотажем, а також оздобленням і фарбуванням, становить наступний великий етап. Саме тут волокна перетворюються на готову тканину або текстильний матеріал. Процеси фарбування, відбілювання та хімічної обробки вимагають великої кількості води, барвників, реагентів та енергії. Без належної очистки стічних вод вони стають одним із головних джерел забруднення водойм токсичними речовинами. Згідно з ЕЕА, на цьому етапі спостерігається один із найвищих екологічних впливів усього життєвого циклу.

Використання виробу – це фаза, у якій текстильний продукт взаємодіє зі споживачем. Вона охоплює носіння, прання, сушіння, прасування та зберігання. Екологічне навантаження тут формується через споживання електроенергії та води під час догляду, а також через викид мікропластикових волокон у водні системи при пранні синтетичних тканин. Тривалість життя виробу – ключовий чинник: чим довше його носять і доглядають належним чином, тим менший загальний вплив на довкілля. Дослідження ЕЕА вказують, що подовження терміну експлуатації одягу навіть на 9 місяців може зменшити його вуглецевий слід приблизно на 20–30 %. Кінець життєвого циклу – це стадія, коли виріб стає відходом. В Європі більшість текстильних виробів потрапляє до змішаних побутових відходів і спалюється або захоронюється на полігонах. Лише невелика частка (до 30 %) збирається окремо для повторного використання чи перероблення, і значна її частина експортується в треті країни. Проте, відповідно до Стратегії ЄС з циркулярного текстилю, до 2030 року планується запровадити обов'язкове окреме збирання текстилю та розвиток технологій механічного й хімічного рециклінгу, щоб замкнути цикл матеріалів і мінімізувати втрати ресурсів.

Таким чином, кожен етап життєвого циклу текстильного виробу (див.рис.1) – від волокна до утилізації – є важливою ланкою у формуванні його екологічного профілю, і саме комплексний підхід до дизайну, виробництва та споживання може забезпечити перехід галузі до сталого розвитку.

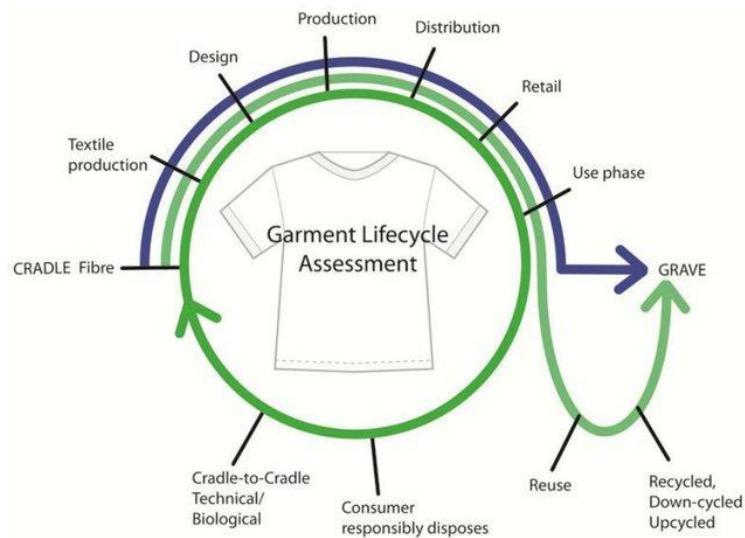


Рис. 1. Основні етапи життєвого циклу текстильних виробів [6].

Рециклінг тканин дає змогу суттєво зменшити обсяг текстильних відходів, які щороку потрапляють на полігони або у спалювальні установки. Переробка скорочує потребу у вирощуванні нової бавовни та у виробництві синтетичних волокон, що знижує використання води, енергії та викопної сировини. Вторинні волокна з бавовни, поліестеру або целюлози можуть повторно застосовуватися у виробництві одягу, меблевих тканин, ізоляційних матеріалів, що зменшує екологічний та ресурсний слід текстильної промисловості.

Крім природоохоронного ефекту, рециклінг має економічні та соціальні переваги. Він створює нові ланцюги вартості, стимулює розвиток “зеленої” економіки та інноваційних технологій переробки, зокрема хімічного та ферментативного рециклінгу. Перероблений текстиль дозволяє виробляти продукцію з меншими викидами парникових газів, що сприяє досягненню кліматичних цілей. Рециклінг також формує нову культуру відповідального споживання, підвищує екологічну свідомість та зменшує залежність суспільства від лінійної моделі “виготовив – використав – викинув”. Найбільший технологічний виклик полягає у змішаному складі сучасних тканин. Більшість одягу містить комбінації поліестеру, бавовни, еластану, барвників і фінішних хімічних обробок, що робить їх переробку технічно складною та енергозатратною. Хімічні барвники, пластифікатори, водовідштовхувальні покриття, антипірени та антибактеріальні добавки можуть пригнічувати процеси повторної полімеризації або робити вторинні волокна неякісними. Часто відібраний текстиль є сильно забрудненим побутовими домішками або має механічні пошкодження, що знижує вихід придатної сировини. Другий блок проблем – організаційно-економічний. У більшості країн відсутня системна інфраструктура збору текстильних відходів, а сортування вимагає ручної праці, що робить процес дорогим. Багато технологій хімічного та ензиматичного рециклінгу все ще перебувають у стадії досліджень і потребують значних інвестицій. Водночас продукція зі вторинної сировини часто коштує дорожче,

ніж “дешева швидка мода”, тому споживачі рідко віддають їй перевагу. Низька обізнаність населення та відсутність державних стимулів додатково гальмують перехід від лінійної моделі до циркулярної.

Висновки. Рециклінг текстильних матеріалів дозволяє одночасно зменшувати обсяги відходів, скорочувати використання первинних природних ресурсів та знижувати екологічний тиск текстильної індустрії на воду, ґрунт і атмосферу. Результати досліджень свідчать, що навіть частковий перехід на вторинні волокна здатний істотно зменшити вуглецевий слід і водне навантаження виробництва. Водночас перехід до широкого впровадження рециклінгу неможливий без комплексних рішень – технологічних, економічних та соціальних. Необхідні цифрові системи сортування, розвиток інфраструктури збору, інвестиції у хімічні та біотехнологічні методи переробки, а також політичні стимули й освітні зміни, що формуватимуть запит на “довговічну” та вторинну моду. Лише синергія промисловості, науки, державної політики та свідомого споживання зробить рециклінг тканин не винятком, а нормою сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. MacArthur E. A New Textiles Economy: Redesigning Fashion's Future. Cowes: Ellen MacArthur Foundation, 2017. 150 p.
2. European Environment Agency. Textiles and the Environment in a Circular Economy. Luxembourg: EEA, 2019. 76 p. (EEA Report; No. 4/2019).
3. Продан К. В. Формування природоохоронної свідомості людства шляхом відмови від перевиробництва одягу. *Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика* : зб. наук. пр. всеукр. наук.- практ. конф., присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та охорони праці. Полтава : ПНПУ, 2022. С. 158-160.
4. Романюк Є., Курушкіна А. Сучасний стан і перспективи розвитку повторної переробки та використання текстильної продукції в Україні. *Індустрія моди*. 2025. Вип. 2. С. 38–46. <https://doi.org/10.30857/2706-5898.2024.2.2>
5. Textiles and the environment: the role of design in Europe's circular economy. Published 10 Feb 2022. <https://doi.org/10.2800/006659>
6. Payne A. The Life-cycle of the Fashion Garment and the Role of Australian Mass Market Designers. *The International Journal of Environmental, Cultural, Economic, and Social Sustainability: Annual Review*. 2011. V. 7 (3). P. 237-246. doi:10.18848/1832-2077/CGP/v07i03/54938./1832-2077/CGP/v07i03/5493

Гречко Владислав, учень 9 класу комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради», слухач секції експериментальної фізики комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

Науковий керівник: Сад Ольга Олександрівна, учитель фізики комунального закладу загальної середньої освіти «Заборольський ліцей № 32 Луцької міської ради», керівник секції експериментальної фізики комунальної установи «Волинська обласна Мала академія наук»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕНЕРГЕТИКИ ВОЛИНСЬКОГО КРАЮ У СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ

Оцінка стану та перспектив енергетики Волинського краю вимагає аналізу її залежності від традиційних джерел у минулому та стрімкого переходу до відновлюваних технологій у теперішньому та майбутньому. Трансформація та розвиток «зеленої» енергетики – це ключові вимоги для євроінтеграції та залучення фінансування для відновлення. Сучасний контекст повномасштабної війни вимагає максимального уникнення великих централізованих об'єктів та створення стійкої, розосередженої генерації.

Актуальність проєкту зумовлена тим, що війна остаточно підкреслила необхідність повної відмови від імпорту російського/білоруського газу та електроенергії. Кожен мегават, вироблений ВДЕ на Волині, знижує потребу країни у викопному паливі та збільшує частку «власної» чистої енергії у національній мережі. Волинь вважається відносно безпечним тилом для розміщення енергогенеруючих потужностей. Розвиток ВДЕ знижує залежність від уразливих центральних теплових та атомних електростанцій.

Новизна наукового проєкту – це стратегічне переосмислення ролі Волині в енергетичній системі України – регіону, який в минулому був енергетичною периферією, що залежала від імпорту та вугілля. Сьогодні Волинь стає надійним енергетичним тилом (або «зеленим щитом») для країни, який є відносно захищеним і має прямий вихід до європейської енергомережі.

Енергетичний сектор Волині історично базувався на таких ключових векторах: вуглевидобуток та залежність від газу. Край є частиною Львівсько-Волинського вугільного басейну, де функціонували шахти навколо

Нововолинська і як наслідок – домінування місцевого вугілля для теплової генерації та централізованого опалення.

В Україні впродовж багатьох років вугілля було одним з основних джерел енергії. Проте, через глобальні кліматичні зміни, коливання цін на енергоносії, впровадження новітніх технологій, частка цього невідновлюваного природного ресурсу в енергетичному балансі країни суттєво зменшується. Зокрема, у 1990 році з нього генерувалося 64 % енергії, а вже у 2020 році – лише 22 % [1].

Фінансова нерентабельність вуглевидобутку, соціальна залежність громад від однієї галузі. Вугільний сектор перебуває у стані поступового занепаду. Централізована система тепlopостачання та значна частина промисловості та населення були критично залежні від імпортованого природного газу. Низька енергоефективність систем, високі тарифи, висока політична та економічна вразливість регіону.

Ці проблеми вимагають детального аналізу та планування заходів трансформації енергетичного сектору краю з урахуванням географічних умов, наявних місцевих відновлювальних ресурсів та соціального фактору. Розглянемо це питання у контексті вітрової, сонячної та біогенерації.

Волинська область, особливо її південна та західна частини, характеризується переважно рівнинним рельєфом (Волинська височина має середні висоти 200-250 м). Відсутність високих гірських масивів, значних пагорбів чи глибоких ущелин на шляху вітрових потоків дозволяє повітрю рухатися вільно і без значних енергетичних втрат від опору рельєфу.

Хоча Волинь не є гірською, наявність відносно стійких височин у районі Володимира та Горохова (найвища точка до 292 м) створює умови для прискорення вітру на висоті встановлення лопатей турбін (100-150 м).

Волинь розташована на шляху руху західних та північно-західних циклонів з Атлантичного океану та Балтійського моря. Ці повітряні маси, які часто приносять сильні вітри, проходять через Польщу і безпосередньо потрапляють на Волинь. Це створює коридор (тунель), де вітрові потоки, що приходять із заходу, не зустрічають значних природних бар'єрів до того, як потрапляють у глиб України. В результаті, на висоті гондоли вітрогенератора у цьому «тунелі» фіксується середня швидкість вітру понад 6 м/с, що є комерційно привабливим показником для будівництва великих вітрових електростанцій [2].

Волинська область, як і більшість регіонів заходу України, має помірний рівень сонячної інсоляції (кількості сонячної енергії, що припадає на одиницю площі), який є нижчим, ніж на Півдні чи Сході України. Так, у Луцьку фіксується лише близько 35 сонячних днів на рік, при цьому 144 дні є похмурими. Це значно обмежує ефективність генерації, особливо в осінньо-зимовий період, коли хмарність максимальна. Середньорічний показник надходження сонячної радіації на Волині, хоча й достатній для окупності, але є нижчим, ніж у «сонячних» регіонах країни. Регіон характеризується значною кількістю опадів

та високою вологістю, що також може знижувати ефективність панелей через часте забруднення та меншу прозорість атмосфери.

Волинь є одним із лідерів в Україні за площею земель, виділених під спеціалізовані енергетичні культури. Найчастіше вирощуються енергетична верба та інші швидкорослі рослини. Волинська область була однією з перших, де активно почали впроваджувати енергетичну вербу та міскантус на непридатних для традиційного землеробства землях (частина Поліської зони). В області щороку генеруються значні обсяги відходів лісозаготівлі та деревообробки, які можуть забезпечити десятки тисяч тонн паливних пелет та тріски для заміщення газу. Великі площі під зерновими (солома), кукурудзою та ріпаком генерують величезний ресурс, значна частина якого залишається невикористаною. Енергетичний розвиток Волині наразі перебуває у фазі глибокої структурної трансформації – від залежності від вугілля та імпортованого газу до диверсифікованого, стійкого та інноваційного енергетичного міксу, де вітер забезпечує великі промислові потужності, сонце – стабільність, децентралізацію та енергонезалежність на місцевому рівні, а біопаливо – заміняє імпортований газ. Для Волині, завдяки «Володимир-Волинському вітровому тунелю» зі стабільно високою швидкістю вітру, пріоритетом для великих інвестицій залишається вітрова енергетика. СЕС є ідеальним рішенням для локальної енергетичної незалежності. У березні 2025 року був прийнятий План дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону на період до 2030 року [6].

Процес трансформації на Волині узгоджений із Державною цільовою програмою трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року, затвердженою Кабінетом Міністрів [4]. Це забезпечує системну підтримку з державного бюджету та доступ до міжнародних фондів.

Висока стабільність вітру гарантує привабливий коефіцієнт використання встановленої потужності (КВВП) 28%-35%, що є критичним для інвестиційної привабливості.

Території, які вивільняються в рамках Справедливої трансформації вугільного мікрорегіону (ВВМР), будуть використовуватися для розміщення об'єктів ВДЕ. Плани передбачають рекультивуацію деградованих шахтних земель та їх використання для будівництва ВЕС або СЕС, демонструючи перехід від «чорної» до «зеленої» енергетики [5].

Отже, реалізація проєкту будівництва вітроелектростанцій у Володимирській громаді є важливим кроком до зміцнення енергетичної безпеки, підвищення інвестиційної привабливості регіону та покращення умов життя місцевого населення. Це приклад того, як розвиток «зеленої» енергетики може стати рушійною силою економічного й екологічного прогресу громади. Вітряки Волині – це не лише символ новітніх технологій, а й свідчення віри в чисте, стале та незалежне майбутнє України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атласи вітрів та карти енергетичного потенціалу України. Дані щодо клімату Волинської області. URL: https://voladm.gov.ua/admin-assets/files/file/Information%20for%20publication/_Volyn%20CM%20JTPlan%2021.10.pdf Дата звернення: 22.09.2025.
2. Вітрова енергетика, переваги та недоліки URL: <https://tepla.com.ua/vitrova-energetika-perevagi-ta-nedoliki/> Дата звернення: 12.10.2025.
3. Газета БУГ. У громаді Володимира погодили будівництво вітроелектростанцій URL: <https://bug.org.ua/news/volodymyr/u-gromadi-volodymyra-pogodyly-budivnyczto-vitroelektrostantsij-907690/> Дата звернення: 16.09.2025.
4. Державна цільова програма справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року (Визначає національний контекст та рамки для регіональних планів). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-2025-%D0%BF#Text> Дата звернення: 20.09.2025.
5. Понад 20 вітряків на громаду: на Іваничівщині зводять вітрову електростанцію URL: <https://ivanychi.rayon.in.ua/news/753947-ponad-20-vitryakiv-na-gromadu-na-ivanichivshchini-zvodyat-vitrovu-elektrostantsiyu> Дата звернення: 12.09.2025.
6. План дій зі справедливої трансформації Волинського вугільного мікрорегіону Волинської області на період до 2030 року. URL: https://voladm.gov.ua/admin-assets/files/file/Information%20for%20publication/_Volyn Дата звернення: 09.09.2025.
7. У Володимир-Волинській громаді запрацює вітрова електростанція URL: <https://mistovechirne.in.ua/u-volodymyr-volynskiy-gromadi-zapracyuye-vitrova-elektrostantsiya> Дата звернення: 22.09.2025

Климович Ольга, учениця 10 класу
Княгининівського ліцею Волинської
обласної ради

Науковий керівник: Гулай Ольга
Іванівна, професор кафедри цифрових
освітніх технологій Луцького
національного технічного університету,
керівник секції матеріалознавства
комунальної установи “Волинська обласна
Мала академія наук”

МОНЕТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

Монети як елемент грошової системи мають забезпечувати стабільність, довговічність та мінімальні втрати від корозії. Оптимізація складу монетних сплавів дозволяє знизити витрати на їх виробництво, забезпечуючи при цьому достатню довговічність і стійкість до зносу. Станом на сьогодні за даними Мінфіну українці ще зберігають на руках близько 1,5 мільярда монет номіналом 25 копійок та ще більше монет дрібних номіналів (1, 2, 5 копійок), які офіційно виведені з обігу. Об'єктом дослідження є монети. Предметом дослідження є хімічний склад і фізичні властивості монетних сплавів.

Актуальність використання монетних сплавів та самих монет після їх виведення з обігу в Україні пов'язана з кількома важливими аспектами. По-перше, в умовах ресурсної економії монетні сплави можуть стати цінною сировиною для повторного використання. Оскільки монети виготовлялися з матеріалів, стійких до корозії та механічного зносу, їх переробка відкриває можливості для застосування у промисловості, зокрема у виготовленні деталей, інструментів чи елементів технічного обладнання. По-друге, дослідження та використання виведених з обігу монет як джерела електричної енергії має науково-практичне значення. Завдяки електрохімічним властивостям різних металів монети можуть бути задіяні у створенні гальванічних елементів, що дозволяє демонструвати альтернативні способи отримання енергії для освітніх, дослідницьких чи експериментальних цілей. Метали в монетах мають різні електрохімічні потенціали, і при зануренні в електроліт між ними виникає різниця потенціалів – отже, монети можна використати як електроди в гальванічному елементі. Мета роботи – створити джерело електричного струму із монет, що вилучені з обігу. Якісний склад сплавів визначено методом рентгенівського флуоресцентного аналізу. Визначення елементного складу поверхневого шару об'єктів здійснювали за результатами серії вимірювань та умови монолітності виробів. Рентгенівський флуоресцентний аналіз (далі – РФА) – один із різновидів рентгеноспектральних методів, ґрунтується на принципах, спільних для всіх видів спектроскопії. Під час РФА первинне

рентгенівське випромінювання рентгенівської трубки спрямовується на зразок. У результаті частина рентгенівського випромінювання розсіюється зразком, частина проходить крізь нього, а частина поглинається зразком та призводить до генерації вторинного рентгенівського випромінювання – рентгенівської флуоресценції. Кожен елемент періодичної системи має свою власну енергію характеристичного випромінювання. У результаті проведеного аналізу встановлено, що монета номіналом 50 копійок виготовлена із алюмінієвої бронзи складу Cu (90,66), Al (7,10), Ni (2,06), Fe (0,19). Монета номіналом 5 копійок – із нержавіючої сталі складу Fe (81,10), Cr (17,01), Mn (0,76), Ti (0,82). За стандартних умов (іонні концентрації 1 М, температура 25 °С) потенціал мідного електрода становить 0,34 В (він виступає катодом, позитивно заряджений), а залізного - -0,44 (виступає анодом, негативно заряджений). Максимальна напруга – різниця потенціалів катода і анода, становить 0,78 В. Однак наші умови далеко не ідеальні, і монети не є чистими металами, а містять домішки. Використано монети однакового діаметра. Зібрали гальванічний елемент у вигляді «сендвіча» з монет номіналом 5 та 50 копійок, перекладених фільтрувальним папером, просоченим розчином натрій хлориду, і за допомогою мультиметра зафіксували появу напруги між контактами (0,057...0,396 В). Підвищити напругу до 0,484 В вдалося завдяки використанню у «сендвічі» шару активованого вугілля між монетами, однак для світіння лед-лампочки такої напруги недостатньо. У нашому «сендвічі» реальні значення напруги набагато менші (0,057...0,484 В) від ідеального значення через низькі/невідомі концентрації іонів, пасивацію заліза, наявність сплавів (латунь/бронза не те саме, що чиста мідь), контактні опори, поляризацію і інші кінетичні та хімічні фактори.

Висновки. Проведений експеримент підтвердив можливість використання виведених з обігу монет різного металевого складу як електродів для створення простого гальванічного елемента. Хоча отримати достатньо потужне джерело струму не вдалося, доведено перспективність використання таких конструкцій у навчальних і демонстраційних цілях як наочного прикладу перетворення хімічної енергії в електричну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фізико-хімічний аналіз об'єктів історико-культурної спадщини. Навчальний посібник для студентів спеціальності 032 «Історія та археологія» / В.М. Кропівний, В.М. Орлик, О.В. Кузик, А.В. Кропівна // Загальна редакція В.М. Кропівного. Кропивницький: ЦНТУ, 2023. 265 с.
2. How to get electricity from coins / Stuart Farrimond. 2018. https://www.sciencefocus.com/science/how-to-get-electricity-from-coins?utm_source=chatgpt.com
3. D'Acquisto G. The birth of electrochemistry: building a simple voltaic pile. Science in School. 2025. Issue 71.

Аршулік Соломія, учениця 7 класу
Усичівської гімназії-філії ОЗЗСО
«Торчинський ліцей Торчинської
селищної ради»

Науковий керівник: Кондратюк Юлія
Олександрівна, вчитель історії та
правознавства Усичівської гімназії-філії
ОЗЗСО «Торчинський ліцей Торчинської
селищної ради»

КАРТОПЛЯРСТВО – «ДРУГИЙ ХЛІБ» ВОЛИНИ

Якщо ви бачили фіолетову картоплю, то точно знаєте про волинських фермерів Аршуліків. Це про мою родину. На наших полях щороку - близько 50 нових сортів картоплі. Її сюди завозять з усього світу, вирощують, спостерігають, смакують, щоб потім найкращі та найкорисніші із сортів потрапили на українські поля, а тоді, звісно ж, - і на столи всіх українців.

Насіння фіолетової картоплі - ексклюзивне і має високий попит в інтернет-магазинах, де його продають за високими цінами. Ця картопля доволі корисна. Будь-який кольоровий овоч має антиоксидантні властивості.

Кажуть, що картопля – це другий хліб. Але, щоб мати цього продукту в достатній кількості, потрібна немала і кропітка праця. У цьому щорічно переконуються учасники Дня поля, що відбувається останнього серпневого дня на базі фермерського господарства «ЕКО-ТУР». Господарство було створене моєю родиною і з кожним роком успішно заявляє про себе.

Об'єкт дослідження – розвиток картоплярства на базі фермерського господарства «ЕКО-ТУР». **Предмет** – започаткування і діяльність фермерського господарства, селекції нових сортів картоплі в сучасних умовах.

Мета дослідницької роботи – ознайомлення з передумовами виникнення традиції проведення Дня поля та фермерської діяльності, зібрання і систематизація відомостей про цей масштабний захід. **Методи дослідження** – наукове дослідження – опрацювання різноманітних джерел інформації: особисті архіви, газетні публікації, інтернет – посилання, дані Інституту картоплярства для визначення передумов господарської діяльності; *метод опосередкованого дослідження* – для фіксації найважливіших моментів Дня поля, ведення господарства; *метод порівняльного аналізу та узагальнення* – аналіз даних з Інституту картоплярства НААН України, ЛНТУ.

Актуальність роботи – дослідження розвитку картоплярства на теренах Волині в незалежній Україні, збір даних про нові сорти картоплі та розвиток інновацій у цій сфері.

Новизна дослідження полягає в тому, що ми вперше систематизували спогади та свідчення очевидців-організаторів та учасників заходів з

картоплярства. Зібраний матеріал, зафіксований в роботі, може бути використаний науковцями та дослідниками, а також стимулювати до залучення і діяльності в розвитку цієї галузі та вивченні новітньої історії рідного краю.

Практичне значення цієї роботи, полягає в тому, що матеріали дослідження можна використати як додаткове джерело у вивченні агрономії, селекціонерстві у навчальних закладах, а також в туристично-інформаційних довідниках, буклетах.

Агросектор – рушійна сила економіки України, що забезпечує близько 20% ВВП країни. Водночас, за результатами дослідження ринку праці 2024-2025 років, проведеного Всеукраїнською аграрною радою, майже 40% агрокомпаній стикаються з дефіцитом кваліфікованих кадрів.

Сучасна агросфера стрімко змінюється – вона стає все більш технологічною, інноваційною та динамічною.

Щоб отримати якісний та щедрий врожай картоплі, необхідно забезпечити професійний підхід на кожному з етапів її вирощування. Проте саме в період підготовки насіння та його посадки фермери закладають фундамент свого успіху.

Картопля є одна з найважливіших культур у світі, також при правильному вирощуванні це хороший прибуток (для прикладу прибуток з 1 га картоплі дорівнює прибутку з 10га зернових). На полях підприємства також сіють зернові, тому дана статистика є реальною для порівняння. Цього року було зібрано непоганий врожай сої.

Високоякісна насіннева картопля - майбутнє українського агробізнесу.

Найкращими для вирощування є сорти: Беллароза, універсальний сорт який дає до 50т /га

- Берніна, високоврожайний (65т/га) та смачний сорт який має хорошу лежкість.

- Мікадо ранній сорт з хорошою шкіркою та відмінними смаковими якостями.

Кожного року, на базі ФГ Еко-Тур закладаються демонстраційні ділянки. З метою визначення та вивчення найкращих сортів для умов Волині! Дослідження почали закладати з 2017р. Перші компанії з якими розпочинало співпрацю господарство: німецька компанія EUROPLANT, Інститут Картоплярства НААН України, ТзОВ АГРІКО Україна.

Картопля є вкрай важливою культурою для волинських аграріїв, оскільки регіон має сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, що дозволяє отримувати високі врожаї. Вирощування картоплі є важливою складовою агробізнесу Волині, включаючи апробацію та розмноження високоякісного насіннєвого матеріалу.

Проте, в картопляному агровиробництві існує фізіологічна проблема виродження картоплі, яка полягає у втраті сортових якостей, що призводить до зменшення врожайності, деформації бульб та зниження їх стійкості до

хвороб. Це спричинено накопиченням вірусів та генетичних змін через багаторазове використання одного й того ж насіннєвого матеріалу, а також несприятливими умовами вирощування. Щоб вирішити дані проблеми, цього року, здобувачі освіти ОП Агроінженерія та колектив кафедри аграрної інженерії імені професора Г.А. Хайліса взяли участь у Дні поля Potato Ukraine 2025. На заході аграрії України, Польщі і Франції, що займаються вирощуванням та розведенням нових сортів картоплі, представили практичні демонстрації та нові технологічні рішення з вирощених на Волині, сортів картоплі. Організатори продемонстрували 79 сортів картоплі вітчизняної та іноземної селекції і поділились досвідом з оновленими технологічними процесами її вирощування. Корисні поради отримали не тільки представники ЛНТУ, а і фермери, агропідприємства, регіональна влада, селекційні компанії.

В господарстві вирощується велика кількість сортів картоплі. Є також сорт Фолк від французького виробника Germisora.

Господарство Еко-Тур активно розвивається та веде власну сторінку у Facebook **Volun Kartoplia**.

Німецькою насіннєвою компанією Європлант (Europlant Pflanzenzucht GmbH) (відома в світі як продуцент селекційно досконалих сортів картоплі) закладено 29 сортів, було чим поділитися із українськими фермерами на Дні Поля 12.09.2025.

Цікава робота проводиться з репродукції картоплі. Адже репродукція — одне із вегетативних поколінь (вирощувань) картоплі від оригінального оздоровленого матеріалу до звичайного насіння: супереліта, еліта, 1-а репродукція, 2-а репродукція і так далі (до 4-5 репродукцій і нижче), або масових. Вплив репродукції на врожай і якість. Кожна наступна репродукція дає на 10-20% менший урожай через накопичення вірусів, хвороб і зниження енергії росту. У пізніших репродукцій знижується вирівняність бульб, з'являються дрібні, деформовані, нетоварні екземпляри. Чим вища репродукція (тобто новіше насіння), тим вищий урожай і якість картоплі. Фермерське господарство готує ґрунт до посадки картоплі, через практику висівання гірчиці на сидерат. Посів гірчиці на сидерат дає ряд бонусів: захист картоплі від хвороб; покращення структури ґрунту; живлення для картоплі; зменшення кількості бур'янів; збереження та накопичення вологи.

Картопля в Україні — це одна з ключових сільськогосподарських культур, яку часто називають навіть «другим хлібом». Щороку обсяги промислового виробництва сягають понад 20 млн. тонн, при цьому насправді в Україні традиційно дуже складно рахувати об'єми усієї виробленої картоплі, оскільки більше 90% вирощують у приватних господарствах для власного споживання, і вона не попадає в жодну статистику.

12 вересня 2025 року на базі фермерського господарства «Еко Тур», що у селі Козин Луцького району, Волинської області відбувся Всеукраїнський день картоплі POTATO UKRAINE 2025 ФГ «Еко Тур» .

На запрошення організаторів у цьому заході взяли участь заступник директора Державної установи «Волинська фітосанітарна випробувальна лабораторія Держпродспоживслужби» Віталій Коширець та завідувач відділу біологічного методу захисту рослин Василь Боярин.

Учасники заходу мали можливість ознайомитись з технологічними особливостями спрямованими на посилення стресостійкості картоплі в умовах посухи, перепадів температур та нерівномірних опадів.

Під час спілкування із учасниками заходу Василь Боярин наголосив, що у ФГ «Еко Тур» впродовж трьох років на демонстраційних посадках картоплі застосовувався мікробіопрепарат Фітосан - нова розробка фахівців відділу біологічного захисту рослин. Бактерії, що входять до складу препарату сприяють зменшенню ураженості рослин патогенами, кращому засвоєнню поживних речовин. Зокрема, мають властивість переводити недоступний для рослини фосфор у доступні форми. Відмічено збільшення урожайності картоплі на 2-7 т/га в порівнянні з технологією вирощування картоплі в господарстві, що є економічно вигідним.

Також, Василь Боярин 11.09.2025 року був залучений в якості незалежного експерта під час здійснення підкопів та підготовки для огляду 79 сортів картоплі, які селекційні компанії з України, Німеччини, Франції та Польщі представили на POTATO UKRAINE 2025.

Інновації та майбутнє в розвитку картоплярства на Волині:

Василь Аршулік організував конференцію на тему «Переробка картоплі та правильний вибір сортів – ключові складові успішного бізнесу картоплярської галузі» - 2023 рік

В рамках співпраці ФГ «Еко-Тур», ЛНТУ (кафедра агрономії) та ГО Інститут городництва «Чисте довкілля» у 2025 році підготовлено спільний грантовий проект «Volyn Smart Agro Cluster – економічний розвиток сільських територій», який фінансуватиметься в рамках грантової програми [«Партнерство задля відновлення»](#) (ПРООН) урядом Швеції і передбачає посилення кластеру картоплярства Волині, у тому числі і за рахунок організації на базі ЛНТУ біотехнологічної лабораторії із меристемного сортопоновлення насіння картоплі з метою забезпечення високопродуктивним матеріалом місцевих фермерів.

Функціонування лабораторії з повним комплексом виробництва добазового безвірусного матеріалу картоплі (мінібульб) розширює можливості освоїти сучасні біотехнології оздоровлення насіннєвого матеріалу, використання інструментів генетики та селекції, а також надає можливості участі в реальному високотехнологічному процесі розвитку галузі насінництва. Окреслено підготовчі роботи для оновлення лабораторії та будівництва теплиці, закупівлю майбутнього обладнання для проведення досліджень, організація відбору зразків ґрунтів, лабораторний аналіз і рекомендації щодо удобрення. Нові потенційні проекти, пов'язані з картопляною галуззю, будуть охоплювати різноманітні сфери — від сучасних технологій у харчуванні до освіти, переробки та

збереження культурної спадщини Волині. Та показати, що Волинь - це регіон сучасного сільського господарства та інновацій.

Погодні умови ускладнювали осінні польові роботи. Коротко наведено статистику про насіннєві площі сортів компанії Європлант. Врожайність, тонн/га:

- Анналена-57.5; Європлант
- Іслара -43.2; Європлант
- Мелісса -66.1; Європлант
- Віолет Стар-30.3; Європлант
- Невадіна -70.6; Європлант
- Ларисса -95.6; Європлант
- Джулінка -66.5; Європлант
- Меланія -52.7; Європлант
- Амарант-47.6; Польща, РМНЗ

Мета фермерського господарства- щоб в Україні вирощували картоплю високоврожайних сортів високих репродукцій та до формування покоління, яке свідомо творитиме майбутнє українського агросектору.

Але коріння нашої родини - Україна. Тому, фермерське господарство налагоджує співпрацю з ТЗОВ «Чіпси ЛЮКС», представник якого Мирон Іванів надав інформацію про виробництво чіпсів. На ринку вони уже 15 років і за цей час на чіпси перероблено більше мільйона тонн української картоплі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Управління агропромислового розвитку Волинської області [Електроний ресурс] ://agrovolyn.gov.ua/news/volynska-kartoplya-yak-dosyagty-horoshykh-rezultativ-foto.

2. Вісник [Електроний ресурс]
<https://archive.visnyk.lutsk.ua/2009/04/01/8334/>

3. Zaxid.net[Електронийресурс]https://zaxid.net/do_kintsya_roku_volin_planuyut_povnistyu_zvilniti_vid_nepridatnih_pestitsidiv_n1084923

4. <https://www.seeds.org.ua/z-torgovimi-merezhami-pracyuvati-ne-planuyemo-voni-vikruchuyut-ruki-virobniku-anatolij-arshulik-sok-volinska-kartoplya/>

5. <https://www.volyn.com.ua/news/110710-z-volynskoi-kartopli-vyhotovliaiut-chipsy>

6. <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/povernennya-volynskoho-brendu>

7. <https://lntu.edu.ua/uk/media>

8. Особистий архів родини Аршуліків.

Збірник тез
наукових досліджень слухачів наукових товариств
територіальних громад Волині

«Волинь у дослідженнях юних науковців»

Відповідальна за випуск: Тетяна Михалюк

Упорядники: Лариса Мазурик, Наталія Миронюк

Редакційна група:

Бурбела О.Ф., Глущук А.А., Держай Б.А.,
Кулібаба О.А., Курносова А.В., Кротюк Т.С.,
Музичук А.Л., Мазурик В.В., Миронюк Н.В.

Дизайн титульної сторінки збірника – Дмитро Авраменко, кандидат
мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри дизайну
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Волинська обласна Мала академія наук
43024 м.Луцьк, вул. В.Чорновола,3

ТзОВ «Завжди Поруч»
43005, м. Луцьк, пр. Перемоги, 1. Тел. +38 050 4 681 682.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 6710 від 09.04.2019 р.